

שבוע פרשת תבוא

(30 August – 5 September 09)

י' – ט"ז אלול ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה – אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנְנָתָם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלָקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדֶּתֶם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבַר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מִצְוֶה לְהִתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוּלָּל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתית ב"ה "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹוֶרָה הִנָּבֵל וְכֹזֹוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹוֶדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֹא־מִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדֶּךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתֶּךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצֻן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקָדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שְׂכָם וְעֵמֶק סָפוֹת אֲמַדֶּךָ:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוִים
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעַע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָוִים: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שִׁקֵּר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבֹנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקַדְתּוֹ יָקַח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹוֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּם: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאָרֶץ וְזָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדֶּךָ הִצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאִבּוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כְּשִׁלּוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְיעוֹן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעֲנִי כְּחֲסִדֶּךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדֶךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׁתָם: ל אֹוֶדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט	ג
ג	מאמר ד"ה שמח תשמח יום ד', פרשת תבא, י"ג אלול ה'תשמ"ב	ה
ד	מאמר ד"ה משכני אחריו נרוצה יום ב', ח"י אלול ה'תשל"ה	ח
ה	שיחת יום ד' פרשת תבא, י"ג אלול, ה'תשמ"ב	יד
ו	לקוטי שיחות פרשת תבא (בלה"ק)	לא
ז	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת תבא	לד
ח	לוח "היום יום" לשבוע פרשת תבא	מב
ט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מד

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תבא	מז
יא	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת תבא	סח
יב	– ספר המצוות לשבוע פרשת תבא	פג
יג	נביאים וכתובים שופטים פרק כ, דברי הימים-ב פרק יח	פו
יד	מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף ט עד דף טו	פח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טו	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קטז
טז	שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן	קיז
יז	לקוטי תורה – ביאור מאמר ולא תשבית - אדמו"ר הזקן	קיט
יח	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קכא
יט	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קכא
כ	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קכד
כא	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	קכד
כב	ספר המאמרים הש"ת - אדמו"ר מוהרי"צ	קכה
כג	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קכו
כד	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קכח
כה	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קלא
כו	ביאורים לפרקי אבות פרק ד משנה יז	קלב
כז	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת תבא ע"פ חומש "תורה תמימה"	קלג
כח	לוח זמנים לשבוע פרשת תבא	קנ
כט	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קנא

בס"ד. יום ד' פרשת תבוא, י"ג אלול, ה'תשמ"ב

(הנחה בלתי מוגה)

שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם¹, ומדייק בזה בדבור המתחיל
שמח תשמח (תרנ"ז)², שהרי ידוע שרעים האהובים קאי על חכמה ובינה שהם תרין
רעין דלא מתפרשין³, היינו, שהם תמיד באופן של רעים האהובים, וכיון שישנו היחוד
דחכמה ובינה באופן תמידי, אם כן, מהו הצורך בבקשה שמח תשמח. ומוסיף בזה, דכיון
שמדובר אודות חכמה ובינה, הרי ישנו ענין השמחה מצד בינה עצמה, כמו שכתוב⁴ אם
הבנים שמחה, ואם כן, מהו ענין שמח תשמח רעים האהובים (חכמה ובינה), שצריכים
לשמח אותם. ונקודת הביאור בזה (כפי שמסיים לאחר אריכות הביאור), שיש כמה וכמה
דרגות בענין השמחה⁵, והבקשה שמח תשמח רעים האהובים היא שיומשך בהם שמחה
נעלית יותר מהשמחה שיש בהם מצד עצמם⁶.

(ב) ויובן בהקדים שהתחלת השמחה היא שמחה של מצוה (ככל הענינים שהתחלתם הוא
בתורה ומצוותיה), ובשמחה של מצוה ישנם ב' דרגות כלליות, בהתאם לב' הענינים הכלליים שבמצוה. דהנה, בכל מצוה ישנם טעמי המצוה, וישנו גם הענין שזהו
ציווי הקב"ה, כלשון נוסח ברכת המצוה אשר קדשנו במצוותיו וצונו, ולהיותו עבד
להקב"ה הרי הוא ממלא את ציווי המלך כדבעי. וכמבואר גם בספרי כ"ק אדמו"ר האמצעי⁷
שישנה הכוונה הכללית שהיא בשוה בכל המצוות, שזהו ענין אשר קדשנו במצוותיו וצונו,
ונוסף לזה ישנה גם הכוונה הפרטית שבכל מצוה בפני עצמה⁸. ועל דרך זה בתורה שעליה
נאמר פיקודי הוי' ישרים משמחי לב [דאף שעל-פי פשוטו של מקרא קאי פיקודי הוי' על
ענין המצוות, מכל-מקום, דרשו חכמינו ז"ל¹⁰ והובא להלכה¹¹ בנוגע ללימוד התורה
שפיקודי הוי' ישרים משמחי לב קאי על לימוד התורה], שישנו הצד השוה בכל ענין
שבתורה, כפי שניכר בגלוי בנוסח ברכת התורה, אשר בחר בנו כו' ונתן לנו את תורתו,
שנוסח זה מברכים על כל עניני התורה, ונוסף לזה ישנו גם הענין דטעמי התורה (בדוגמת
טעמי המצוות), שבזה מחולק כל ענין בתורה לענין בפני עצמו, וכפי שניכר בגלוי בספר
תורה, שיש ששים ריבוא אותיות לתורה¹², וכל אות היא עולם בפני עצמו, שלכן צריכה

(1) נוסח ברכות נשואין.

(2) סה"מ תרנ"ז ע' קעג.

(3) ראה זח"ג ד, א. הובא בהמאמר הנ"ל – סה"מ שם ס"ע

רסו. וראה גם זח"ב נו, א. פרדס שער ח (שער מהות והנהגה)
פי"ד.

(4) תהלים קיג, ט.

(5) ראה בהמאמר – סה"מ שם ע' רכא ואילך.

(6) ראה בהמאמר – סה"מ שם ע' רסה. רפב ואילך.

(7) עטרת ראש נג, א ואילך. נח, סע"ב ואילך. וראה גם

לקו"ת שלח מ, א.

(8) ראה בהמאמר – סה"מ שם ע' ס"ע ריז ואילך. ע' רנג

ואילך.

(9) תהלים יט, ט.

(10) תענית ל, א.

(11) שו"ע או"ח סתקנ"ד ס"א. וראה רמ"א או"ח סצ"ג ס"ג.

(12) ראה זחר חדש עה"פ וזאת לפנים בישראל (פח, ד).

מגלה עמוקות אופן קפו. וראה לקו"ת בהר מא, ב. שם מג, ד.

1 להיות מוקפת גויל¹³, כמבואר בארוכה בלקוטי תורה¹⁴. ובהתאם לב' ענינים הנ"ל שבמצוה
2 (ועל דרך זה בתורה), ישנם גם ב' ענינים כלליים בשמחה של מצוה. יש שמחה שמצד
3 טעמי המצוה, שבזה קשור גם הענין דשכר המצוה, היינו, שעבודתו היא על מנת לקבל
4 פרס¹⁵, וכיוצא בזה. אמנם, יש גם תכלית השלימות דשמחה של מצוה, הקשורה עם עבודה
5 שהיא באופן של עבודת עבד, ועד לעבודת העבד בשלימותה, שאינו מציאות כלל בפני
6 עצמו, בפני עצמו דייקא, וביחד עם זה הרי הוא מציאות הכי גדולה והכי חזקה שיכולה
7 להיות, כיון שזוהי (לא המציאות שלו בפני עצמו, אלא) מציאות האדון¹⁶, ובמילא, גם
8 שמחתו היא שמחת האדון¹⁷.

9 (ג) ועל פי זה מובן תוכן הבקשה בברכת שמח תשמח רעים האהובים, דהנה¹⁸, גם כאשר
10 ישנו ענין השמחה כמו שהוא מצד בחינת הבינה, אם הבנים שמחה, ועד
11 לענין השמחה כפי שהוא בחכמה, ועד כפי שהשמחה היא בבחינת עתיק, עד לפנימיות
12 עתיק, הרי עדיין אין זה התכלית, כיון שהתכלית היא עצמותו ומהותו יתברך. וענין זה
13 מבקשים ופועלים על ידי ברכת שמח תשמח רעים האהובים, שיהיו מגיעים להשמחה
14 הקשורה עם שמחת עצמותו ומהותו יתברך, ושמחה זו תהיה שמחתו של האדם למטה,
15 על ידי זה שעבודתו היא באופן שכל מציאותו אינה אלא מציאות האדון, שלכן, גם שמחתו
16 היא שמחת האדון (כנ"ל), והיינו, שתחילה תומשך השמחה בבחינת רעים האהובים כפי
17 שהם בספירות, בחינת חכמה ובינה ובחינת 'זעיר-אנפין' ונוקבא, ומענין הספירות יומשך
18 גם בעולם הזה למטה, ואדרבה, שימושך דוקא בעולם הזה למטה, ששם ישנו הענין דיחוד
19 גופני, אצל נשמות בגופים¹⁹.

20 וכן הוא גם בכל עניני תורה ומצוותיה [החל מהמצוה הראשונה שהיא פרו ורבו²⁰,
21 הקשורה עם ענין החתונה, והרי בברכת נישואין אומרים מקדש עמו ישראל על ידי
22 חופה וקידושין, שזהו כללות ענין התורה ומצוותיה²¹], שקיומם על ידי האדם למטה הוא
23 כפי שהם בעצמותו ומהותו יתברך, שענין זה נעשה על ידי זה שהעבודה היא באופן של
24 עבודת עבד, שאינו מציאות בפני עצמו, אלא כל מציאותו היא מציאות האדון.

25 (ד) ובכל זה יש נתינת כח ותוספת ברכה, ובפרט ביום מסוגל זה, שבו נאמר מאמר הנ"ל
26 בפעם הראשונה, ולאחרי זה למדו את המאמר כמה פעמים, באופן שבכל פעם
27 מעלין בקודש²², נוסף לכך שהלימוד הוא כמו בפעם הראשונה, על דרך מה שכתוב בשיעור
28 חומש היומי היום הזה נהיית לעם²³, ופירש רש"י בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת

(13) מנחות כט, א. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט. טוש"ע. ואילך.

(19) ראה גם בהמאמר – סה"מ שם ע' רסו ואילך. יו"ד סרע"ד ס"ד. או"ח סל"ב ס"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

(14) שה"ש ה, סע"א. (20) בראשית א, כח.

(21) ראה עקידה הובא בערכי הכינויים ערך קדש ברנע. וראה גם תניא פמ"ו. (15) ראה אבות פ"א מ"ג.

(16) ראה המשך תרס"ו ע' שכו ואילך. (17) ראה בהמאמר – סה"מ שם ע' רנט. ע' רפא.

(18) ברכות כח, א. וש"נ. (19) בהבא לקמן – ראה בהמאמר – סה"מ שם ע' רסה.

(23) כז, ט.

עמו בברית. ולהעיר גם מהמבואר בלקוטי תורה²⁴ שהיום הזה קשור עם ראש השנה, והרי
 נמצאים אנו בזמן ההכנה לראש השנה, שזהו ענינו של חודש אלול שהוא הכנה לחודש
 תשרי, אותיות רשית²⁵, ובפרט להראשית דתשרי, ראש השנה, שענינו הכרת המלך [לאחרי
 שבחודש אלול נמצאים עם המלך בשדה, ואחר כך הולכים אחריו לעיר מלכותו, כמשל
 הידוע²⁶], שההכנה היא באופן שמלכותו ברצון קבלו עליהם²⁷, ועד לתכלית השלימות
 בענין המלוכה, שכל המציאות של בני המדינה נעשית מציאותו של המלך. וכאמור, שענין
 זה נמשך בפועל בכל שנה ושנה, ועאכו"כ בשנת סגולה, שישנם כל ה'חמש חסדים'
 בשלימותם כפי שנמשכו שנה אחרי שנה²⁸.

וכן תהיה לנו, שיומשך במעשה בפועל, המעשה הוא העיקר²⁹, להוסיף בלימוד התורה,
 נגלה וחסידות, ולימוד מביא לידי מעשה³⁰, להוסיף בקיום המצוות, הן בקיום המצוה
 והן בכוונת המצוה, ומתוך שמחה וטוב לבב. וכל זה ימהר עוד יותר אשר בפשטות
 ובגשמיות ולמטה מעשרה טפחים נלך עם מלך מלכי המלכים הקב"ה, שילקט את בית
 ישראל לאחד אחד³¹, ויביאם על כנפי נשרים³² לעיר מלכותו, ולבית המקדש, מקדש אדני-י
 כוננו ידיך³³, במהרה בימינו ממש, ושמחת עולם על ראשם³⁴.

פעמים טוב, שהו"ע החסד (ראה אוה"ת ואתחנן ע' עט).

(29) אבות פ"א מי"ז.

(30) ראה קידושין מ, ב. וש"נ.

(31) ע"פ ישעי' כז, יב.

(32) לשון הכתוב – יתרו יט, ד.

(33) בשלח טו, יז.

(34) ישעי' לה, יו"ד. שם נא, יא.

(24) פרשתנו מא, ג.

(25) בעה"ט עה"פ עקב יא, יב. וראה אוה"ת דרושים לסוכות

ע' א'תשנ.

(26) לקו"ת פ' ראה לב, ב.

(27) בתפלת ערבית.

(28) ראה בהשיחה שלפני המאמר סעיף ד (נדפס לקמן ע')

(יז). ששנה זו היא שנת הפ"ה מי"ג אלול תרנ"ז, ופ"ה הוא ה'

בס"ד. יום ב', ח"י אלול, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **משכני** אחר־כך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך¹, הנה בפסוק זה הוא מתאר
2 את כללות הענין של עבודת האדם לבוראו. שהתחלה בזה היא אתערותא דלעילא
3 – משכני, ואחר־כך הוא עבודת האדם – אחר־כך נרוצה, ומזה באים אחר־כך לתכלית
4 השלימות – הביאני המלך חדריו, שהוא בדוגמת ישראל ומלכא בלחודוהי². וכמובן גם
5 ממה שמפרש כ"ק אדמו"ר הזקן [אשר ח"י אלול הוא יום ההולדת שלו] ב'לקוטי־תורה'³
6 שג' הענינים שבפסוק זה [משכני, אחר־כך נרוצה, הביאני המלך חדריו] קאי על ג' הזמנים
7 דפסח, ספירת העומר ומתן תורה. משכני קאי על פסח ויציאת מצרים, שביציאת מצרים
8 היה רק אתערותא דלעילא, אחר־כך נרוצה קאי על ספירת העומר, שהיא עבודה מלמטה.
9 דזהו גם כן הדיוק משכני לשון יחיד, נרוצה לשון רבים, כי האתערותא דלעילא שביציאת
10 מצרים היא רק בנפש האלקית, וכמו שכתוב⁴ כי ברח העם, מה־שאינ־כן על־ידי העבודה
11 דספירת העומר נעשה נרוצה (לשון רבים) בב' הנפשות, נפש האלקית ונפש הבהמית.
12 הביאני המלך חדריו קאי על מתן תורה, חדריו קאי על התורה שהיא חכמתו ורצונו של
13 הקב"ה, ועל־ידי־זה הנה ישראל (אורייתא) וקודשא־ברוך־הוא כולא חד⁵.

14 **והנה** ידוע שבמתן תורה יש שני ענינים. מתן תורה כמו שהוא מצד הענין דיציאת מצרים,
15 וכמו שהוא מצד הענין דחודש תשרי (הבא לאחרי ובהמשך לעבודה דחודש אלול),
16 היינו נתינת לוחות האחרונות שביום הכפורים, שגם זה נקרא בשם מתן תורה, כמאמר
17 רבותינו ז"ל⁶ ביום חתונתו זה מתן תורה. ומזה מובן⁷, שהפסוק משכני גו' הביאני המלך
18 חדריו קאי גם על לוחות שניות שניתנו ביום הכפורים (היינו, שנתנית לוחות השניות ביום
19 הכפורים הוא ענין הביאני המלך חדריו. ולפני זה ישנו הענין דמשכני והענין דאחר־כך
20 נרוצה, כדלקמן). ואדרבה, מכיון שלוחות השניות הם כפליים לתושיה⁸, הרי מובן מזה,
21 שהגם שהתחלת הענין דמתן תורה (הביאני המלך חדריו) הוא בלוחות הראשונות,
22 מכל־מקום עיקר העילוי דמתן תורה (הביאני המלך חדריו) הוא בלוחות השניות, באופן
23 דכפליים לתושיה. והנה מעלת לוחות השניות על לוחות הראשונות היא בדוגמת המעלה
24 דבעלי־תשובה על צדיקים גמורים⁹. דזהו גם מה שנתנית לוחות הראשונות היא בהמשך
25 ליציאת מצרים (ניסן), ונתנית לוחות השניות היא ביום הכפורים (תשרי), כי בניסן הוא
26 עבודת הצדיקים, ובתשרי [ובהקדמת לזה – בחודש אלול] הוא עבודת התשובה¹⁰. ומעלת

(7) ד"ה משכני באוה"ת שה"ש (ח"א) ע' נט ואילך.

(8) שמו"ר פמ"ו, א. וראה דרושים שבהערה הבאה.

(9) ד"ה ביום השמע"צ תרנ"ט. עזר"ת (הא'). תרפ"ז. תרצ"ט.

תש"ו. תש"מ (סה"מ מלוקט ח"א ע' שסד ואילך).

(10) ראה המשך מים רבים תרל"ו פרק קלה. סה"מ תרלו ח"ב

ע' שס. ועוד.

(1) שיר השירים א, ד.

(2) ראה זהר ח"ג לב, א. ח"א רח, ב.

(3) ויקרא ג, א. וראה ד"ה משכני שבהערה 7.

(4) בשלח יד, ה. תניא פרק לא.

(5) ראה זהר ח"ג עג, א.

(6) תענית כו, ב במשנה. גמרא שם ל, ב.

עבודת התשובה על עבודת הצדיקים היא, שעבודת הצדיקים היא בהגבלה ובהתחלקות, שיש ענינים שאפשר לבררם לזככם ולהעלותם (על ידי העבודה דועשה טוב), ויש ענינים שצריך לדחותם (סור מרע). מה שאין כן על-ידי עבודת התשובה, מכיון שעל-ידי התשובה גם הזדונות נעשים כזכיות¹¹, הרי נמצא שעל-ידי התשובה מעלים את כל הענינים שבעולם, ולא עוד אלא שהעליה היא באופן דתכלית השלימות, שהרי עבודת התשובה היא למעלה מכל מדידה והגבלה, כולל גם המדידה שמצד הגוף, שהרי ענין התשובה הוא והרוח¹² תשוב אל האלקים אשר נתנה.

ויובן זה על-פי תורת הבעל-שם-טוב¹³ [שח"י אלול הוא יום ההולדת של] על הפסוק¹⁴ עת צרה היא ליעקב וממנה יושע, שמהצרה גופא (ממנה) באה הישועה. שענין זה (שמהצרה גופא באה הישועה) הוא מתאים גם לאחד הפירושים שבמדרש [שמדרש (אגדה) הוא ענין פנימיות התורה, וכמו שכתב כ"ק אדמו"ר הזקן ב'אגרת-הקדש'¹⁵ שרוב סודות התורה גנוזים באגדות] על הפסוק משכני אחריו נרוצה¹⁶, על שסלקת שכינתך מתוכנו [משכני הוא ענין סילוק שכינה, וכמו במשוך היובל¹⁷, שפירושו הוא כשיפסק היובל] אחריו נרוצה, תדע לך שהוא כן, שכל הצרות שבאו עליהן במעשה העגל לא נתאבלו, כיון שאמר להם משה¹⁸ כי לא אעלה בקרבך, מיד וישמע העם גו' ויתאבלו, ועל-ידי שהתאבלו ועשו תשובה, הנה זה הביא אחר-כך לסלחתי כדבריו¹⁹ ובשמחה ובלב שלם²⁰. ועל-דרך-זה הוא גם בענין דעת צרה היא ליעקב וממנה יושע, שלא זו בלבד שיפטר מן הצרה, אלא גם וממנה יושע, שמהצרה גופא באה הישועה. דצרה היא אותיות הצר (היינו כללות ענין המיצר היפך המרחב), שהוא ענין החושך, וממנה יושע היינו שמהצירוף אותיות צרה נהפך לצירוף צהר, דענין הצהר הוא שמאיר אור רב. וזה נעשה (כמו שכתב הבעל-שם-טוב שם) על-ידי העבודה דבא אל התיבה²¹. תיבה הוא ענין אותיות התורה ואותיות התפילה [שב] ענינים אלו (אותיות התורה ואותיות התפילה) הם כללות ענין האותיות. כי אותיות הוא ענין הגילוי, ובזה יש ב' אופנים. גילוי בדרך מלמעלה למטה, והוא ענין אותיות התורה, וגילוי בדרך מלמטה למעלה, והוא ענין אותיות התפילה], ובא אל התיבה הוא הכניסה בתוך האותיות של התורה ותפילה, לערנען מיט א חיות, און דאווונען מיט א חיות (ללמוד תורה ולהתפלל בחיות), הנה על-ידי-זה נעשה צהר לתיבה²², שמצירוף צרה נהפך לצירוף צהר. וזה מתאים עם מאמר רבותינו ז"ל²³ על הפסוק צהר תעשה לתיבה, אבן טובה המאירה להם, כי ענין האבן טובה הוא שגם האבן (שהוא דומם) נהפכת לאור, ועל-ידי העבודה

(17) יתרו יט, יג ובפרש"י.

(18) תשא לג, ג.

(19) שלח יד, כ.

(20) פרש"י תשא שם, יא.

(21) ע"פ לשון הכתוב — נח ז, א.

(22) נח ו, טז. ראה ד"ה מה טובו שם.

(23) סנהדרין קח, ב.

(11) יומא פו, ב.

(12) קהלת יב, ז. לקו"ת בלק עד, א. שם ר"פ האזינו.

(13) הובא בד"ה מה טובו תרפ"ט פרק ב (סה"מ קונטרסים

ח"א מח, ב).

(14) ירמ' ל, ז.

(15) סימן כג.

(16) שהש"ר פ"א, ג (ב).

1 דבא אל התיבה שמכניס חיות בתוך האותיות של תורה ותפילה, הנה על-ידי-זה נפעל כן
2 גם בכללות ענין האותיות, עד לאותיות דעשרה מאמרות (עם החילופים והתמורות שלהם)
3 המהווים מחיים ומקיימים את כל פרטי הנבראים²⁴, שנמשך בהם תוספות חיות – בא אל
4 התיבה, ועל-ידי-זה צהר תעשה לתיבה, שמאיר גילוי אלקות בעולם.

5 ויש לקשר זה גם עם פירוש הרב המגיד (ב'לקוטי-אמרים'²⁵ וב'אור-תורה'²⁶) על הפסוק
6 משכני אחר־ך נרוצה, שהוא כמשל האב הרואה את בנו משתעשע כו' בקטנות, הנה
7 בתחילה מראה את עצמו לפני בנו, וזה פועל עליו שמניח מיד את מעשה הקטנות שלו,
8 ורץ אחרי אביו. אמנם מכיון שהאב רואה איך שהבן מניח כל מעשה קטנות ורץ אחריו,
9 הנה אז מסתיר פניו ממנו, והולך לדרכו בשביל שירבה התינוק למאוס במעשה קטנות,
10 וירבה חשק לאהבת אביו. שעל-ידי הצמצום של האב [מה שמראה את עצמו לפני בנו כמו
11 שהוא משתעשע במעשה קטנות], הנה זה פועל אחר-כך גם אצל בנו שיצמצם את עצמו
12 ויניח כל הענינים שהשתעשע בהם. ועל-דרך-זה הוא גם למעלה, דכאשר עלה במחשבתו
13 אנא אמלוך, הנה בתחילה צמצם את כבודו כדי שהעולמות יוכלו לסובלו, וגם מצד הענין
14 דאין מלך בלא עם²⁷. וזה פועל אחר-כך באדם, שגם האדם יצמצם את עצמו ויניח את עניני
15 הקטנות שלו. ועל-ידי-זה נשלם הרצון דאנא אמלוך כמו שהיה במחשבה הקדומה.

16 והנה מתורת הרב המגיד על הפסוק משכני, מובן שפסוק זה מדבר בנוגע לענין כללי.
17 והוא על-דרך מה שנתבאר לעיל (בתחילת המאמר) שבפסוק זה מתאר כללות הענין
18 דעבודת האדם. אלא שלפי הפירוש דלעיל, ענין הכללי שבפסוק הוא בנוגע לעבודת האדם
19 (לאחרי שנברא), ולפי פירוש הרב המגיד, הפסוק מדבר בנוגע לכללות ענין הבריאה, עד
20 לתחילת ענין הבריאה, המחשבה דאנא אמלוך. ועל-פי-זה יובן מה שבפסוק משכני, ישנם
21 במדרש²⁸ כמה וכמה פירושים בנוגע למצבים כללים שונים של בני ישראל. ומהם²⁹, א'
22 שמשכני קאי על השראת השכינה דמשכן ובית המקדש, וב' שמשכני קאי על חורבן בית
23 המקדש, שפירוש זה הוא בדוגמת הפירוש המובא לעיל שפירוש משכני הוא זה שסלקת
24 שכינתך מתוכנו (ענין החורבן בעבודת האדם). והצד השווה שבכל הפירושים הוא, שהענין
25 דמשכני (הן להפירושים שמשכני הוא גילוי, והן להפירושים שמשכני הוא העלם) פועל
26 שיהיה אחר־ך נרוצה, וזה מביא להביאני המלך חדריו, שהוא תכלית השלימות.

27 והנה נתבאר לעיל שהביאני המלך חדריו (כמו שהוא בכללות עבודת באדם) קאי על מתן
28 תורה. ומשכני אחר־ך נרוצה קאי על יציאת מצרים וספירת העומר שלפני מתן תורה.
29 ומזה מובן, דלפי הפירוש דלעיל שהביאני המלך חדריו קאי על לוחות השניות שניתנו

פ"ג. תקו"ז תכ"א ס, רע"ב. ורג"כ זח"ג רע"א, ב. תוס' ברכות

מ, ב ד"ה אמר אביי.

(28) שהש"ר עה"פ.

(29) שהש"ר שבהערה 16. וראה ד"ה משכני באוה"ת שה"ש
שם ע' ע"א ואילך. שם ע' ע"א ח"ג ע' תתכב.

(24) ראה תניא שער היחוד והאמונה פ"א.

(25) סימן קעג. ונתבאר בד"ה משכני באוה"ת שם ע' סו ואילך.

(26) ס"א, ג.

(27) שער היחוד והאמונה רפ"ז. רבינו בחיי בראשית לח, ל
(וראה ג"כ שם בראשית כב, יג), וכד הקמח ע' ראש השנה –
ב. עמק המלך, שער שעשועי המלך רפ"א. ולהעיר מפרד"א

ביום הכפורים [שזה עיקר העילוי דמתן תורה], נמצא שהענין דמשכני ואחריו נרוצה הוא
 בזמן שלפני יום הכיפורים. והענין הוא (כמבואר במאמרי רבותינו נשיאנו³⁰), שמשכני קאי
 על ראש חודש אלול שבו נפתחים י"ג מדות הרחמים ליתן כח ועוז לנשמות ישראל שיבואו
 לאהבה ויראה [או לעורר בהם את ענין התשובה³¹]. וגילוי זה די"ג מדות הרחמים (הענין
 דמשכני), אף ש(כמו שהוא בא מלמעלה) נרגש רק בנפש האלקית (משכני לשון יחיד),
 הוא פועל אחר-כך שיהיה אחריו נרוצה לשון רבים, שהתעוררות אהבה ויראה [או
 התעוררות התשובה] תהיה בב' הנפשות, בנפש האלקית ובנפש הבהמית. ומזה באים
 אחר-כך להביאני המלך חדריו ביום הכיפורים, ואחר-כך נגילה ונשמחה בך בימי זמן
 שמחתנו, ובפרט בשמיני עצרת ושמחת תורה.

והנה מבואר במאמרים³² עוד פירוש בהביאני המלך חדריו, שמה שכתוב הביאני לשון
 עבר הוא כמאמר רבותינו ז"ל³³ שכשהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה
 כולה. והענין הוא, דזה מה שאנו אומרים, ובוודאות, שכאשר יהיה משכני יהיה (תיכף)
 אחריו נרוצה, שהתעוררות שלמעלה תפעול לא רק בנפש האלקית אלא גם בנפש
 הבהמית (נרוצה לשון רבים), ועד שגם בנפש הבהמית יהיה לא רק ענין ההליכה, כמו
 שכתוב והלכת בדרכיו³⁴, אחרי ה' אלקיכם תלכו³⁵ [שגם זה היא מדריגה נעלית ביותר,
 וכידוע שאמיתית ענין ההליכה מורה על ענין העליה שבאין-ערוך], אלא גם ענין המרוצה
 שמורה על תשוקה גדולה ביותר, שמצד גדול תשוקתו אינו (רק) הולך לדבר שמשתוקק,
 אלא הוא רץ לזה במרוצה גדולה. ובפרט שנרוצה הוא (לא רק מלשון ריצה, אלא) גם
 מלשון רצון, שהרצון הוא מושל ושולט על כל הכוחות, ועד שהוא שליט גם על כח
 התענוג להפכו מעונג לצער ומצער לעונג, שכשירצה באיזה דבר אף שאלולי הרצון היה
 זה לצער גדול, הנה מצד רצונו בזה יהיה זה לו לעונג (ועד שעל-ידי-זה מקיים מצות
 וקראת³⁶ לשבת עונג³⁷), הנה וודאות הלזו [שהתעוררות שלמעלה (משכני) תפעל שיהיה
 אחריו נרוצה, ועל-ידי-זה יגיעו לתכלית השלימות דהביאני המלך חדריו], הוא מצד זה
 שהביאני לשון עבר, דמכיון שעוד קודם שנולד מלמדין אותו כל התורה כולה, ורק שבכדי
 שלא יהיה בדרך נהמא דכסופא, בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח אותו כל התורה שלמד,
 הנה מזה נמשך הכח שהתעוררות שלמעלה (משכני) תביא בוודאי שגם נפש הבהמית
 תהיה בבחינת אחריו נרוצה, ובדרך ממילא יפעול זה גם על הגוף וחלקו בעולם. ועל-ידי
 צירוף כל ישראל בזה, יהיה בירור ועליית כל העולם, כמבואר בתניא בארוכה³⁸. וזהו הקשר
 שבין ב' הפירושים בהביאני המלך חדריו [א' שהביאני המלך חדריו קאי על תכלית
 השלימות הבאה לאחר משכני אחריו נרוצה, ב' הביאני לשון עבר שהביאני מכבר], כי

(34) תבוא כח, ט.

(35) פ' ראה יג, ה.

(36) ישעי' נה, יג.

(37) שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ח ס"ג.

(38) פל"ז.

(30) אוה"ת שם ע' פח. ח"ג ע' תתכז.

(31) ראה ד"ה אני לדודי בלקו"ת פ' ראה לג, ג.

(32) לקו"ת שבעה ערה 3. אוה"ת שה"ש שם ע' סה. עב ואילך.

ח"ג ע' תתכז.

(33) נדה ל, ב.

1 על-ידי-זה שהביאני מכבר, הנה מזה באה הנתינת כח והוודאות, שגם בההעלם וההסתור
2 שבזמן הגלות דלא אעלה בקרבך¹⁸ [ועל-דרך-זה בחודש אלול, שאז נמצאים במצב של
3 שדה³⁹], תביא ההתעוררות שמלמעלה (משכני), לאחריו נרוצה. ולא רק שההעלם והסתור
4 דגלות לא ימנע לאחריו נרוצה, אלא אדרבה, שעל-ידי העלם הגלות יהיה (על-דרך פירוש
5 הבעל-שם-טוב¹³ על הפסוק¹⁴ וממנה יושע) אחריו נרוצה ביתר שאת ויתר עז, ועל-ידי-זה
6 גם הענין דהביאני המלך חדריו יהיה בתכלית השלימות, וכמו שנתבאר לעיל במעלת
7 לוחות השניות (שניתנו לאחר ההעלם דלא אעלה בקרבך) על לוחות הראשונות.

8 וזהו גם מה שמובא במאמרים⁴⁰ מה שכתוב בהתחלת נבואת יחזקאל⁴¹ ואני בתוך הגולה
9 על נהר כבר גו' ואראה מראות אלקים, דלהיות שואני בתוך הגולה לכן ואראה גו'
10 את המרכבה עם כל הפרטים. ועל-דרך פירוש הבעל-שם-טוב על הפסוק ועת צרה גו'
11 וממנה יושע, שלא זו בלבד שנפטרים מהצרה אלא שעל-ידה דוקא באים לישועה וצחר
12 (שלא היה אפשר להגיע לזה בלאו הכי). וכמו שכתוב⁴² ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה
13 לברכה, שכאשר הקללה נהפכת לברכה, והוא מה שזדונות נעשים כזכיות, היא ברכה נעלית
14 יותר. וכמו שמשיים בכתוב כי אהבך הוי' אלקיך, שענין זה (מה שהקללה נהפכת לברכה)
15 הוא בא מחמת תוקף האהבה. וזהו גם כן מה שכתוב ואני בתוך הגולה על נהר כבר, כי
16 זה שגם כשואני בתוך הגולה יהיה ואראה גו' (ועד שמצד זה יהיה ואראה באופן נעלה
17 יותר), הוא מצד על נהר כבר, על-דרך שנתבאר לעיל בענין הביאני מכבר (לשון עבר).

18 והנה במרכבה שראה יחזקאל כתיב⁴³ ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם גו'. ומבואר
19 במאמרים⁴⁰, שזהו מה שהוא יתברך מצמצם את עצמו כביכול בציור אדם [ועל-דרך
20 תורת הרב המגיד (שהובא לעיל), שהאב מצמצם את עצמו ומראה את עצמו כמו שהוא
21 משתעשע במעשה קטנות כו'], בכדי להאיר לנשמות ישראל. דהנה הקב"ה מצד עצמו לאו
22 מכל אליו מדות איהו כלל, ורק שצמצם את עצמו בציור אדם בכדי שיהיה לנבראים
23 התחברות והתדבקות אליו. והיינו שעל ידי זה שצמצם את עצמו בציור אדם, נעשה כל
24 אחד מישראל בבחינת אדם מלשון אדמה לעליון⁴⁴. וזהו גם מה שהענין דכמראה אדם
25 נאמר דוקא במרכבת יחזקאל, כי זה שצמצם את עצמו בבחינת אדם הוא מצד שנמשך
26 דמות כבוד הוי' שבעשר ספירות דאצילות ומאיר ומתחבר לבחינת פני אדם שבמרכבה
27 שבעולם הבריאה, שהראו לו המרכבה דוקא בזמן הגלות שגם עתה יוכל האדם להתקשר
28 ולידבק בהוי' על-ידי תורה ומצוות. וזה פועל שיהיה אחר-כך העבודה דתשובה. דדוקא
29 מצד זה שואני בתוך הגולה, שבכללות הוא ענין ירידת הנשמה למטה מה שירדה מאיגרא
30 רמה לבירא עמיקתא, והיינו דגם צדיק גמור שמעולם לא חטא ולא פגם ולא עבר את
31 הדרך, ויתירה מזו, שאינו שייך כלל לענין החטא (וכמבואר בתניא⁴⁵ הדרגא דצדיק גמור),

(43) יחזקאל שם, כו.

(44) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(45) פרק י.

(39) לקו"ת פ' ראה לב, ב ואילך.

(40) אוה"ת שם ע' סב. עח ואילך. ח"ג ע' תתכד.

(41) יחזקאל א, א.

(42) תצא כג, ו.

מכל-מקום, הנה זה גופא מה שירדה נשמתו מאיגרא רמה, מעורר אצלו ענין התשובה
 [בחינת תשובה דצדיקים (ועל-דרך אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא⁴⁶), והרוח תשוב אל
 האלקים אשר נתנה⁴⁷], שיצא מכל ההגבלות שלו, ועד שיוצא גם מההגבלות דבחינת אדם
 העליון, ובא לבחינת כי לא אדם הוא⁴⁸, שבעבודת האדם היא העבודה דבכל מאדך, ועבודה
 זו (דבכל מאדך) באה על-ידי הרגש המיצר שבבחינת אדם. דזהו מה שמאד הוא אותיות
 אדם (אלא שהוא בצירוף אחר). והיינו, שעל-ידי שמרגיש שגם בחינת אדם העליון (עם
 היותו עליון) הוא רק מה שהקב"ה צמצם את עצמו להיות בציוור אדם, ואני בתוך הגולה,
 הנה זה מביא אותו לעבודה דבכל מאדך, שהוא בחינת עושין רצונו של מקום⁴⁹.
 וזהו כללות הענין דחודש אלול, שבחודש אלול הוא כמו מלך בשדה, שאז מאירים י"ג
 מדות הרחמים, ובאופן דפנים בפנים, כמבואר ב'לקוטי-תורה'⁵⁰. שזהו במשך כל
 החודש. ובפרט ביום ח"י אלול, שהוא (כמו שמביא כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשם חסידים
 הזקנים⁵¹) היום שמכניס חיות באלול. ויש לקשר זה גם עם הידוע⁵² ש"ב הימים מח"י
 אלול עד ראש השנה הם ימי החשבון על י"ב חדשי השנה, יום לחודש יום לחודש, ויום
 ח"י אלול הוא יום החשבון על חודש תשרי העבר. דכמו שבתשרי הוא ראש השנה שבו
 נמשך חיות על כל השנה, על-דרך-זה הוא בח"י אלול (שהוא כנגד חודש תשרי), שהוא
 מכניס חיות בכל עניני העבודה דחודש אלול [שהוא על-דרך תורת הבעל-שם-טוב⁵³ על
 הפסוק⁵⁴ ב'א אל התיבה, שהוא הכניסה בתיבות התורה והתפילה על-ידי שלומד ומתפלל
 בחיות]. וזה פועל שבמשך הימים שמח"י אלול עד ראש השנה הוא מתקן ומשלים את
 כל הענינים שבמשך י"ב החדשים של שנה העברה, ולא רק שהוא מתקן ומשלים אלא
 שהוא גם מוסיף [ובדוגמת הידוע בנוגע לשנת העיבור (שהשנה הבאה לקראתנו לשלום
 היא שנת העיבור), שנוסף לזה שהיא משלמת את חסרון הימים שבשנים שעברו, הנה
 לפעמים היא גם מוסיפה כמה ימים], ובאופן דכפליים לתושיה. וזה נעשה הכנה לתמליכוני
 עליכם⁵⁵ בראש-השנה (ועל-ידי-זה נשלם הרצון דאנא אמלוך כמו שהיה במחשבה
 הקדומה, כמו שכתוב בתורת הרב המגיד), וכמו שאומרים בתפילות דראש השנה והיתה
 לה' המלוכה⁵⁶, שפסוק זה קאי על הזמן דביאת מלך המשיח, כמו שכתב הרמב"ם⁵⁵,
 שיעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כו' ויכוף כל ישראל לילך
 בה ולחזק בדקה וילחום מלחמת ה' ויצליח ויבנה מקדש במקומו ו(אחר כך) יקבץ נדחי
 ישראל, שאז יהיה והיתה להו' המלוכה⁵⁴, בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה.

(50) ד"ה אני לדודי פ' ראה לב, ב ואילך.

(51) ספר השיחות תש"ה ע' 122.

(52) ספר השיחות תש"ג ע' 177.

(53) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(54) עוברי' בסופו.

(55) הל' מלכים פ"א ה"ד.

(46) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, ד. האזינו עה, סע"ב.

שמע"צ צב, ב. שה"ש מה, א. נ, סע"ב. וראה זהר ח"ג קנג, ב.

(47) קהלת יב, ז.

(48) שמואל-א טו, כט.

(49) ראה חדא"ג מהרש"א לברכות לה, ב. אור תורה לה"מ

נג, סע"ג ואילך. לקו"ת שלח מב, ג.

בס"ד. שיחת יום ד' פרשת תבוא, י"ג אלול ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. אף-על-פי שעריכת התוועדות בתאריך זה (י"ג אלול) היא בבחינת חידוש - הרי הלואי שירבו חידושים
- 2 כאלו כהנה וכהנה, שענינם ותוכנם - שיהודים מתאספים יחדיו במקום קדוש, "בית גדול" - שמגדלין בו תורה
- 3 ומגדלין בו תפילה, על מנת להוסיף בעניני תורה ומצוותיה ויראת שמים, באופן ד"איש את אחיו יעזורו".
- 4 ובפרט כאשר ישנה אפשרות להתקשר ולהתאחד עם רבים מבני ישראל הנמצאים במקום רחוק, מעבר לים,
- 5 ועד לפינה נידחת שבעולם - על-ידי-זה שמשתמשים באמצעים שנתחדשו בשנים האחרונות, שעל-ידם יכולים
- 6 לשמוע את הדברים הנאמרים כאן בכל מקום בעולם ברגע כמימרא, ולא זו בלבד ששומעים קול והברה של
- 7 תורה (שזה מעורר את הרגש דיוקר התורה, וכיוצא בזה), או שמיעת תוכן וכללות הענין, אלא שומעים את כל
- 8 הפרטים ופרטי פרטים שבדבר, כולל - שמיעת הטעמת והדגשת הדברים על ידי הגבהת הקול וכיוצא בזה, ועד
- 9 שהדבר מביא לידי התעוררות בענין של מעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"), כתוצאה משמיעת הדברים.
- 10 ומובן, שפעולת והשפעת הדברים כאשר הם נשמעים ברגע כמימרא ובאופן אמירתם, היא באופן נעלה יותר
- 11 מפעולת והשפעת הדברים כאשר הם נמסרים על-ידי שליח, אף-על-פי ש"שלוחו של אדם כמותו", כי גם כאשר
- 12 השליח מוסר את הדברים כהווייתם ובדברים היוצאים מן הלב, אי אפשר להשוות זאת לשמיעת הדברים בעת
- 13 אמירתם, ברגע כמימרא - על-ידי השימוש באמצעים שנתחדשו בשנים האחרונות.
- 14 [מובן וגם פשוט שתכלית הכוונה בהתחדשותם של אמצעים אלו היא - שינצלו זאת לעניני קדושה, כדברי
- 15 חכמים במשנתם (אבות סוף פרק ו) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" של הקב"ה, ובזה
- 16 גופא - "אין כבוד אלא תורה" (שם משנה ג), היינו, שעל-ידי-זה יתוסף בהפצת דברי תורה, והפצת דברי עידוד
- 17 להוסיף ולהרבות בלימוד התורה, ומאחר ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" - הרי על-ידי-זה נוסף גם בקיום
- 18 המצוות בהידור.
- 19 ואף-על-פי שרואים בפועל שישנה אפשרות להשתמש באמצעים אלו גם עבור עניני העולם (ועד לענינים שהם
- 20 היפך הקדושה) - הרי זה כדי שיוכל להיות ענין הבחירה, כמו שכתוב "ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב",
- 21 וביחד עם זה ניתנה האפשרות לענין ההפכי, והקב"ה מְצַוָּה ומבקש ונותן כח שיהיה הענין ד"ובחרת בחיים".
- 22 ועל-פי-זה מובן גם מדוע הסדר הוא באופן שלתחילה השתמשו באמצעים אלו עבור עניני העולם, ורק
- 23 אחר-כך התחילו להשתמש בזה עבור עניני קדושה (אף-על-פי שתכלית הכוונה בחידוש אמצעים אלו היא רק
- 24 לכבודו של הקב"ה, "לא בראו אלא לכבודו") - כשם שבכל עניני העולם קבע הקב"ה שהקליפה קודמת לפרי,
- 25 הן בנוגע לחטה (דברים המוכרחים) והן בנוגע לפירות האילן (דברי תענוג).
- 26 ויתירה מזו: כללות הכוונה בבריאת העולם היא - "בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית",
- 27 ואף-על-פי-כן, נתינת התורה למטה בעת "מתן תורה" - היתה לאחרי כ"ו דורות מבריאת העולם, ועל-זה נאמר
- 28 "הכל עשה יפה בעתו", היינו, שבמשך כ"ו דורות לא ניתנה התורה למטה בגלוי ובשלימות (למרות שלימוד
- 29 התורה התחיל כבר בהיות אדם הראשון בגן-עדן, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (ריש פרק י"ב)), אף-על-פי
- 30 שתכלית הכוונה דבריאת העולם היא - "בשביל התורה".
- 31 ומאחר שתכלית הכוונה בהתחדשות אמצעים אלו היא - לכבודו של הקב"ה, הנה כאשר רואים שינסו כאלו
- 32 המשתמשים בזה שלא לתועלת הרצויה או היפך התועלת הרצויה (מצד ענין הבחירה) - צריכים לתקן זאת
- 33 על-ידי-זה שמשתמשים בזה לעניני קדושה ביתר שאת וביתר עוז, שאז נפעל הענין דיתרון האור מן החושך
- 34 ויתרון החכמה מן הסכלות, היינו, שתמורת ההנהגה באופן של "סכלות", על-פי עצת ה"מלך זקן וכסיל", ובאופן
- 35 של חושך, "כסיל בחושך הולך" (כאשר משתמשים בזה באופן בלתי רצוי חס-ושלום) - נפעל יתרון האור
- 36 והחכמה על-ידי-זה שמשתמשים בזה לעניני אור וחכמה - חכמתו של הקב"ה, "תורה אור".
- 37 ועל-פי-זה מובן גודל העילוי שבהתוועדות זו - שרבים מבני ישראל מתאספים ומתאחדים ביחד (כולל אלו
- 38 שנמצאים מעבר לים), שבזה מודגש הענין דאהבת ישראל ואחדותם של ישראל "כאיש אחד בלב אחד", כדי
- 39 להוסיף בעניני התורה ומצוותיה.
- 40 וכידוע פתגם אדמו"ר הזקן (כפי שנתפרסם על-ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו) שבכוחה של התוועדות

חסידיית לפעול יותר ממה שפועל מלאך מיכאל, וטעם הדבר - לפי שבראות האב (אבינו שבשמים) את הנהגת בניו באהבה ואחזה (מתוך אהבת ישראל) הרי הוא מתמלא עונג ונחת-רוח, וממלא משאלותיהם. וכל זה - כאשר מחפשים ענין של שכר ("פרס"), ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר חושבים אודות המעלה העצמית שבדבר.

ב. נוסף על האמור לעיל - ישנה מעלה מיוחדת בהתוועדות הנערכת בחודש אלול. ובהקדים: ידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'לקוטי-תורה' (ראה לב, ב) 'דיבור-המתחיל' אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול, שגודל העילוי דחודש אלול מובן "על-פי משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. . כך הענין על-דרך-משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה. . יאר ה' פניו אליך. . אל-הוי' ויאר לנו".

ומובן, שהתגלותו של הקב"ה (המלך האמיתי) באופן שמקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם (בנמשל) הרי זה באופן נעלה יותר מאשר הסבר פנים יפות' וה'פנים שוחקות' אצל מלך בשר ודם (במשל) - במכל-שכן וקל-וחומר: אם לאחר ריבוי ההשתלשלות מלמעלה למטה, מהמלך האמיתי (הקב"ה) עד למלך בשר ודם, נשאר עדיין הענין דסבר פנים יפות ופנים שוחקות, הרי מובן בפשטות גודל העילוי וההפלאה בסבר פנים יפות ופנים שוחקות כפי שזה אצל המלך האמיתי - הקב"ה.

והנה, מאחר שהענין המיוחד דחודש אלול הוא - התגלות המלך, הרי "ברוב עם הדרת מלך", היינו, שכאשר מוסיפים ב"רוב עם" נוסף גם ב"הדרת מלך", וכמובן בפשטות שענין זה ("ברוב עם הדרת מלך") אמור לא רק כאשר המלך נמצא בהיכל מלכותו, אלא גם בעת המצאו בשדה.

ועל-פי-זה מובן העילוי המיוחד בהתוועדות שנערכת בימי חודש אלול - כי כאשר ריבוי יהודים מתאספים ביחד, "ברוב עם", נפעל עילוי והוספה בענין ד"הדרת מלך".

ובפרט כאשר מתאחדים עם כל אלו ששומעים את הדברים (על-ידי האמצעים שנתחדשו בשנים האחרונות) - שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"ברוב עם הדרת מלך" באופן נעלה יותר, על-ידי ההוספה ב"רוב עם" - כל אלו ששומעים את הדברים.

[וכמדובר כמה פעמים שאף-על-פי ששמיעת הדברים על-ידי האמצעים הנ"ל אינה נחשבת לשמיעת קול אדם, מאחר שזהו קול של מתכת, והאדם רק גורם לנענוע המתכת, היינו, שזהו כחו וכח כחו וכיוצא בזה (ולכן, בנוגע לענינים שבהם צריכים לשמוע קול אדם דוקא, אי אפשר לצאת ידי-חובה כאשר שומעים זאת על-ידי אמצעים הנ"ל) - הרי בנוגע לעניננו אין צורך בשמיעת קול אדם דוקא, אלא בשמיעת הדברים הנאמרים, ולכן, שמיעת הדברים בשאר המקומות על-ידי כמה וכמה מבני ישראל מצרפת ומאחדת אותם עם אלו הנמצאים כאן, ועל-ידי-זה נפעל עילוי והוספה בכללות הענין ד"ברוב עם הדרת מלך"].

ולכן, נוסף על הכנס של ילדי ישראל (שעליהם נאמר "אל תגעו במשיחי, אלו תינוקות של בית רבן") שנערך בשבוע זה (יום ג', י"ב אלול) - צריך להיות גם כנס והתוועדות של גדולים - כינוסם של צדיקים, דקאי על כל אחד ואחת מישראל, כי "עמך כולם צדיקים", שעל-ידי-זה נפעל עילוי בענין ד"ברוב עם הדרת מלך".

ומאחר ש"ברוב עם הדרת מלך", מובן, שעל-ידי-זה נוסף עילוי מיוחד בסבר פנים יפות ופנים שוחקות שמראה המלך (הקב"ה) לכל אחד ואחת מישראל, וכל זה - אפילו בנוגע ליחס של המלך לבני ישראל כפי שהם (המלך ובני ישראל) נמצאים למטה, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות יחס המלך לנשמות ישראל כפי שהם למעלה - בנוגע לדרגות הנעלות שבנשמה, כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל שחמשה שמות נקראו לה, נפש רוח נשמה חיה ויחידה.

[וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר יהודי עולה לתורה בעולם דלמטה, נפעלת עליה מיוחדת בכל הדרגות שבנשמתו - נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה. ועל-דרך-זה מובן בנוגע לעניננו].

ג. האמור לעיל שייך בכל ימי חודש אלול, כי בכל ימי חודש אלול נמצא המלך בשדה, ומשום זה ישנו עילוי מיוחד בכנס והתוועדות של רבים מבני ישראל - "ברוב עם הדרת מלך" (נוסף על כללות העילוי שבענין האחדות - "כולנו כאחד"). ונוסף לזה - ישנו ענין מיוחד בכל יום פרטי מימי חודש אלול, כי "כל יומא ויומא עביד עבידתיה".

1 דהנה, אם בנוגע לכל ימי השנה ישנו הכלל ד"כל יומא ויומא עביד עבדיתה", הרי על-אחת-כמה-וכמה שכלל
2 זה אמור בנוגע לימי חודש אלול, חודש החשבון והתשובה וחודש הרחמים (שבו מאירים י"ג מדות הרחמים,
3 "א-ל הוי' ויאר לנו"), היינו, שנוסף על הצד השווה שבכל ימי חודש אלול, שאז נמצא המלך בשדה ומקבל את
4 כולם בסבר פנים יפות כו', ישנו ענין פרטי השייך לכל יום בפני-עצמו - "כל יומא ויומא עביד עבדיתה".

5 ענינו המיוחד של י"ג אלול הוא - יום הנישואין דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ביום י"ג אלול שנת תרנ"ז
6 (שנת "נזר"ת", או שנת "נזר").

7 ומובן, שמדי שנה בשנה נפעל עילוי והוספה בכל הענינים הקשורים עם ענין הנישואין (כפי שהם מבוארים
8 באר היטב בהמשך "שמח תשמח" דשנת תרנ"ז) - שהרי ציווי התורה "מעלין בקודש" נאמר בנוגע לכל אחד
9 ואחת מישראל, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות יהודי שהוא "מורם מעם", ועל-אחת-כמה-וכמה
10 בהיותו בעולם האמת, למעלה מכללות הענין והגבלת הגוף (כמבואר בארוכה ב'אגרת-הקודש' (סימן ז"ך) שגם
11 אצל צדיקים ישנה הגבלת הגוף (למרות גודל העילוי דקדושת הגוף), וכאשר "שבק חיים לכל חי" מתבטלת
12 לגמרי הגבלת הגוף).

13 ועילוי זה שנוסף בי"ג אלול מדי שנה בשנה (בהתאם לציווי "מעלין בקודש") אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
14 דורנו (מצד ענין הנישואין שביום זה) - הרי זה שייך לכל אחד ואחת מאתנו, כי "בתר רישא גופא אזיל".

15 ד. והנה, בי"ג אלול דשנה זו ישנו עילוי נוסף - יום מלאת שמונים וחמש שנה לנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר
16 נשיא דורנו.

17 וכידוע המבואר בספרים אודות גודל העילוי דמספר פ"ה - שחמשה פעמים "טוב" (י"ז) הם מספר פ"ה,
18 והענין בזה: "טוב" מורה על כללות ענין החסד, וידוע שישנם חמשה חסדים, בדוגמת חמש אצבעות שביד ימין
19 ("ימין מקרבת"), ועל-פי-זה נמצא שמספר פ"ה, חמשה פעמים "טוב", מורה על תכלית השלימות דה' חסדים.

20 והנה, מספר פ"ה יכול להתבטא בפ"ה ימים, פ"ה שבועות, ופ"ה חדשים - אבל כאשר מדובר אודות ענין
21 החזור ונשנה מדי שנה בשנה (ענין הנישואין שבי"ג אלול), מובן, שבענין זה מתבטאת השלימות דמספר פ"ה
22 - לאחר פ"ה שנים מיום הנישואין, בי"ג אלול דשנה זו.

23 וזהו גודל העילוי שבי"ג אלול דשנה זו - שאז נמשכים כל הענינים השייכים לי"ג אלול בתכלית השלימות
24 (מצד השלימות שבמספר פ"ה), וענינים אלו נמשכים ומתגלים בעולם הזה התחתון (ששם הוא עיקר הענין
25 דמנין השנים, קביעות ראשי חדשים וראשי שנים, וכיוצא בזה), ובעולם הזה גופא - בענינים של מעשה בפועל,
26 נמשך ומתגלה פנימיות הטוב ופנימיות השמחה, כמובן מהמבואר בסיום ההמשך "שמח תשמח".

27 ה. והנה, בעמדנו ביום י"ג אלול - הרי זה הזמן המתאים לחזור כמה נקודות (ראש וסוף כו') מהמאמר
28 'דבור המתחיל' שמח תשמח דשנת תרנ"ז.

29 מאמר (כעין שיחה) דבור המתחיל שמח תשמח גו'.

* * *

30 ו. נוסף על המדובר לעיל אודות י"ג אלול, ישנו ענין מיוחד השייך לי"ד אלול (והרי נמצאים אנו עתה לאחר
31 תפילת ערבית די"ד אלול) - כפי שכותב אדמו"ר הזקן ב'שולחן-ערוך' שלו (אורח-חיים ריש סימן תכ"ט):
32 "חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברכים הלכות הרגל שלושים
33 יום לפני הרגל, דהיינו, שמפורים ואילך ידרשו הלכות פסח, ומחמשה באייר ואילך ידרשו הלכות עצרת, ומי"ד
34 באלול ואילך ידרשו הלכות החג, לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות, עולת ראיה
35 ושלמי חגיגה ושלמי שמחה. . לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל ל' יום לפניו כדי להזכיר העם כו'".

36 וזהו ענינו המיוחד דיום י"ד באלול - שאז מתחילים ללמוד ולדרוש בהלכות החג. ואף-על-פי שלימוד
37 הלכות החג שייך בכל הל' יום החל מי"ד אלול, הרי מובן שישנו עילוי מיוחד בהתחלת הל' יום (י"ד באלול),
38 כי נעוץ סופן בתחילתן.

39 והנה, מאחר ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", מובן, שלימוד הלכות החג ד"זמן שמחתנו"
40 (שבזה מתבטא יחודו של חג הסוכות לגבי חג השבועות וחג הפסח, למרות שכולם הם "מועדים לשמחה") -
41 הרי זה כאילו שחוגגים כבר את "זמן שמחתנו".

- 1 ז. והנה, אף-על-פי שעתה אין בית המקדש קיים, ואין אפשרות להקריב את קרבנות החג - הרי ממשיך
- 2 אדמו"ר הזקן (שם סעיף ב) ש"תקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר שחרב בית המקדש כו".
- 3 וענין זה מתאים עם הפתגם הידוע שאמר ר' הלל מפאריטש (פלח הרימון שמות ז, א) בשם ר' זלמן זעזמער
- 4 ששמע מאדמו"ר הזקן - ש"לפני נשמות הגבוהות כמו רבי שמעון בר יוחאי לא נחרב הבית כלל", וטעם הדבר
- 5 - לפי שעבודתו של רשב"י היתה באופן ד"בחד קטירא אתקטרנא ביה אחידא ביה להיטא כו", ומאחר שהוא
- 6 נמצא במעמד ומצב של התקשרות והתאחדות עם 'עצמות ומהות', מובן, שבדרגא זו לא שייך ענין של חורבן
- 7 כלל, אלא זה באותו האופן כפי שהיה למטה בזמן שבית המקדש היה קיים.
- 8 זאת אומרת, שישנם דרגות נעלות כאלו ששם לא שייך כללות ענין החורבן, וכפי שענין זה מתבטא גם
- 9 בהלכה הנ"ל - ש"תקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר שחרב בית המקדש".
- 10 והנה, אף-על-פי שהדרגות שבהם לא שייך ענין החורבן הם דרגות נעלות ביותר - הרי זה שייך לכל אחד
- 11 ואחד מישראל, כי: כאשר יהודי מתנהג בהתאם לתקנה זו (ש"לא נתבטלה אף לאחר שחרב בית המקדש")
- 12 בעולם הזה הגשמי, נפעל ענין זה גם על-ידי הדרגות העליונות שבנשמתו בעולמות העליונים [על-דרך האמור
- 13 לעיל (סעיף ב) שעל-ידי העליה לתורה בעולם הזה הגשמי, נפעל ענין של עליה בכל הדרגות שבנשמה], ועד
- 14 שבחינת יחידה שבנפש עוסקת בענין זה כפי שהיא נמצאת במעמד ומצב של התקשרות עם בחינת "יחיד",
- 15 'עצמות ומהות', ששם ישנו כללות הענין בתקפו באותו אופן כפי שהיה למטה בזמן שבית המקדש היה קיים.
- 16 ומאחר שמספרים זאת ליהודי שנמצא בעולם הזה הגשמי - מובן, שגם בהיותו נשמה בגוף בעולם הזה
- 17 הגשמי, במקום שבו היה ענין החורבן (ועד שהוא זקוק להסברה ש"תקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר
- 18 שחרב בית המקדש", שגם אז יש לעסוק בהלכות החג מ"ד אלול ואילך) - הרי הוא יודע שנשמתו קשורה גם
- 19 עם הדרגות הנעלות שבהם לא היה ענין החורבן, ומאחר שיודע וחושב אודות ענין זה - הרי במקום שמחשבתו
- 20 של אדם שם הוא נמצא!
- 21 ח. והמעשה הוא העיקר:
- 22 היות שנמצאים אנו ב"ד אלול - הרי זה הזמן המתאים לעורר ולהזכיר אודות לימוד הלכות החג שלושים
- 23 יום לפני החג.
- 24 ונוסף על לימוד הלכות החג - צריכים להשתדל לספק לכל אחד ואחד מישראל את כל הדרוש לו עבור
- 25 צרכי החג. וכפי שדובר בארוכה בשנים שלפני-זה (לקוטי-שיחות חלק י"ד עמוד 369 ואילך) שכשם שצריכים
- 26 להשתדל לספק לכל אחד ואחד מישראל את צרכי חג הפסח, כמו כן צריכים להשתדל לספק את צרכי חג
- 27 הסוכות, ובפרט שבחג הסוכות ישנם שמונה ימים, ובחוג-ל'ארץ - תשעה ימים (יותר מחג הפסח).
- 28 וכמו כן צריכים להשתדל לספק את צרכי החג דראש-השנה - שהרי בנוגע לראש-השנה נאמר (נחמיה ח, י)
- 29 "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו". ובפרט על-פי מה שכתוב ב'שולחן-ערוך' (אדמו"ר
- 30 הזקן אורח-חיים סימן תקפ"ג סעיף ד) שבראש-השנה "נוהגין לאכול בשר שמן ולשתות דבש וכל מיני מתיקה,
- 31 כדי שתזהה השנה הזאת מתוקה ושמינה", ונוסף לזה נוהגים לאכול כל מיני סוגי מאכלים שיש בהם סימן לדברים
- 32 טובים. ולכן, יש להשתדל שכל אחד ואחד מישראל יוכל להשיג את כל הדברים הנ"ל לקראת ראש-השנה.
- 33 ונוסף לזה: כדי ששמחת החג תהיה כדבעי, צריכים לסייע לו גם בענין הלבושים, וכן לסייע לו בכללות
- 34 מצבו הכספי - שאז ביכולתו לשמוח בשמחת החג כדבעי, ואז יערכו לחיכו המאכלים והמשקאות שאוכל ושותה
- 35 בחג, מאחר שאין לו דאגות מצד מצבו הכספי, וכיוצא בזה.
- 36 והמעשה הוא העיקר - לשלוח את הסיוע הכספי (וכן "שוה כסף") לכל הזקוקים לזה, וכל המרבה הרי זה
- 37 משובח. ואין מזוזין אלא למזוזין, ובאופן ד"תן לחכם ויחכם עוד".
- 38 ט. בהמשך להמדובר לעיל אודות העזר והסיוע בצרכי החג - הרי כאן המקום לעורר עוד-הפעם אודות מה
- 39 שדובר בהתוועדות שלפני-זה (שיחת יום א' דראש-חודש אלול סעיף ל"ג) כיצד צריך להיות היחס כלפי כל
- 40 אחד ואחת מישראל:
- 41 במשך כל השנה כולה צריכים להתנהג עם כל אחד ואחד מישראל (באיזה מעמד ומצב שנמצא) באופן
- 42 ד"מין מקרבת", וכל זה - אפילו כאשר מדובר אודות זה ש"כישף והסית וכו'", אף-על-פי-כן אומרת הגמרא
- 43 (סוטה מז, א) שצריכים להתנהג עמו באופן ד"מין מקרבת".

1 ועל-אחת-כמה-וכמה בימינו אלו - שלא שייך כלל מציאות כזו, וטעם הדבר: כאשר חכמה דקדושה היתה
2 בתקפה, היה גם התוקף בענין החכמה ד'לעומת-זה', עד לחכמה וידיעה ד'לעומת-זה' המביאה לידי היפך הענין
3 דאמונה בה' (עבודה-זרה). אבל כאשר החכמה דקדושה אינה בתוקף כל-כך, לא יתכן כללות המציאות דחכמה
4 ד'לעומת-זה' המביאה לידי היפך האמונה בה', (ועל-דרך מאמר רבי יוסי בר חנינא (חגיגה ה, ב) "כיון שאבדה
5 עצה מבנים נסרחה חכמתן של אומות העולם").

6 [וכמובן מהמבואר בתניא (סוף פרק י"ט) שעיקר הענין דעבודה-זרה הוא כאשר מאמין בה בלבד חס-ושלום,
7 מה-שאינ-כן על-ידי מעשה ודיבור בלבד, ללא כל אמונה בלב. ומאחר שבימינו אלו לא שייך כללות הענין
8 דחכמה וידיעה (ד'לעומת-זה') המביאה לידי היפך האמונה בה', הרי לא שייך אמיתית הענין של 'עבודה-זרה'.
9 בנוגע לעונשים בבית-דין של מטה ישנו אמנם כלל ש"אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות", ולכן מתחשבים
10 בעיקר עם ענין של מעשה ודיבור; אבל בזמן שאין בית המקדש קיים ואין לנו סנהדרין וכו' - הרי בבית-דין של מעלה
11 מתחשבים גם עם ענין המחשבה, ועל-פי-זה מובן שבימינו אלו לא שייך אמיתית הענין ד'עבודה-זרה' חס-ושלום].
12 ועל-פי-זה מובן שבימינו אלו בודאי צריכה להיות ההנהגה עם כל אחד ואחד מישראל באופן ד"ימין
13 מקרבת" - ב'מכל-שכן' ו'קל-וחומר' ממי שאודותיו נאמר בגמרא הענין ד"ימין מקרבת"!

14 ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר נמצאים בחודש אלול, חודש הרחמים, שאז המלך נמצא בשדה ומקבל את כולם
15 בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם - לכל איש ואשה הנמצאים בשדה, זאת אומרת: אף-על-פי שהם
16 נמצאים בשדה (ולא בעיר המלכות) ועוסקים בעניני השדה (שהרי לשם כך הולכים הם לשדה, ובלשון חכמינו
17 ז"ל "אזלת לקרתא הלך בנימוסה") - מקבלם המלך בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם.

18 ומאחר שהתורה ענינה הוראה, "תורת חיים" - הוראה בחיים, והתורה היא נצחית, היינו, לא זו בלבד שתמיד
19 צריכים ללמוד את התורה (זהו רק התחלת הפירוש ד"התורה היא נצחית"), אלא תמיד צריכים להתנהג על-פי
20 הוראות התורה, כי התורה בתור 'הוראה' היא נצחית - הרי מובן שכאשר התורה מספרת שבחודש אלול נמצא
21 המלך בשדה והוא מראה פנים שוחקות לכולם, הרי זו הוראה נצחית בנוגע להנהגת האדם בחיי היום-יום,
22 שבאופן כזה צריכה להיות הנהגתו כלפי כל אחד ואחד מישראל (לא רק כלפי צדיק גמור, ולא רק בזמן שבית
23 המקדש היה קיים, בשנים כתיקונם, אלא "התורה היא נצחית").

24 י. ואף-על-פי-כן, ישנם כאלו שמתנהגים באופן הפכי - מפני טעמים שונים ומשונים, והעיקר - מפני שטבע
25 נפשם הבהמית הוא באופן דהיפך החסדים, או מפני שגדל ונתחנך ללא ה'רכות והחוס של "אם", ולכן, כאשר
26 מדברים עמו אודות הנהגה ויחס אל הזולת מתוך חסד ורחמים אמיתיים - הרי זה דבר זר אצלו, מפני שבילדותו
27 לא היה לו דבר כזה!

28 ואף-על-פי שאין זה באשמתו (ואדרבה: בודאי השתוקק לזה) - אף-על-פי-כן, מאחר שבפועל ממש לא
29 טעם זאת, הנה גם כאשר מסבירים לו זאת באופן שכלי, הרי זה נשאר בשכלו בלבד, ואין זה חודר בכל מציאותו
30 - בהרגש הלב.

31 ולכן, היחס שלו כלפי הזולת אינו מתוך חסד ורחמים, וכפי שהדבר מתבטא בזה שהוא צועק ורוגז על יהודים!
32 הכעס והרוגז שלו על יהודים - הוא דבר ודאי, שהרי הוא עושה זאת באופן שהזולת יוכל לשמוע את כעסו
33 ורוגזו, ולא רק ביחיד אלא ברבים דוקא; ואילו בנוגע לסיבת וטעם הכעס והרוגז, אם זה טעם אמיתי או
34 "אמתלא" בלבד (וכידוע מה שכתוב ב'ראשונים' ש"אמתלא" פירושה "אמת לא") - יש להסתפק בדבר!

35 ונוסף לזה: אודות השכר על הנהגה כזו גם אין מקום לספק, שהרי מפורש בתורה "ואברכה מברכך",
36 ולאחרי-זה נאמר הענין ההפכי!

37 ועל-פי-זה - היתכן להכניס את עצמו בספק (אולי יש סיבה וטעם אמיתי לכעס ורוגז זה) ולדבר באופן
38 דהיפך הברכה כו', בה בשעה שיודע מהו ה"שכר" המפורש בתורה על הנהגה כזו?!

39 ואפילו אם הוא מאמין בעצמו שכאשר מונח אצלו דבר מסויים הרי בודאי שזהו ענין אמיתי - הרי
40 על-כל-פנים מידי ספק וספק ספיקא לא יצא!

41 ובנוגע לקיום המצוה "הוכח תוכיח" - הרי בלא-הכי אינו שלם בקיום המצוות! אף אחד לא ירמה את
42 עצמו לומר שהוא מקיים את כל תרי"ג המצוות בשלימותם - "טפש" כזה אינו בנמצא! כי נוסף לזה שישנם

כמה וכמה מצוות שאפשר לקיימם רק בזמן שבית המקדש קיים, ועל-דרך-זה ישנם מצוות השייכות לכהונה ולויה דוקא, וכיוצא בזה, הרי מלבד זאת ישנם ענינים שצריכים לתקנם כו', ואף אחד אינו משלה את עצמו שהוא מקיים את כל המצוות בשלימותם. ועל-פי-זה - במקום להדר במצות "הוכח תוכיח" דוקא, תהדר במצות "ואהבת לרעך כמוך", על-ידי נתינת ריבוי ברכות לכל אחד ואחת מישראל !!

ובפרט שהציווי "ואהבת לרעך כמוך" נאמר באותה פרשה ובאותו שיעור היומי שבו נאמר הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך" ! אין צורך לדפדף את החומש כדי ללמוד אודות הציווי "ואהבת לרעך כמוך", מאחר שהציווי זה נאמר בהמשך אחד עם הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך" (קדושים יט, יז-יח) !

ועל-פי-זה - לכל לראש תפעל על עצמך לקיים את הציווי "ואהבת לרעך כמוך", תוך כדי הדגשה שזה יהיה "כמוך" ממש, ורק לאחר-יזה תחשוב האם אתה צריך לקחת את ה"משרה" של זה שתפקידו "הוכח תוכיח את עמיתך" !

ועוד והוא העיקר: רואים במוחש שההצלחה בפעולה עם הזולת (שצריכים להוכיחו שיתקן את דרכיו) היא דוקא על-ידי ההנהגה באופן ד"מין מקרבת", כאשר מדברים עמו בדברי נועם ודברי קירוב, ומדגישים את ההפלאה והעילוי בקו ד"עשה טוב", שעל-ידי-זה פועלים בדרך ממילא שהזולת יתבייש להמשיך בהנהגתו הקודמת (כמדובר בארוכה בהתוועדות הנ"ל).

יא. והנה, מאחר שצריכים לדבר בטובתן של ישראל - הרי בהמשך לכל האמור לעיל ישנה הוראה ולימוד משיעור החומש דיום י"ד אֱלוֹל - "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" (תבוא כה, ב). ובהקדים: הפירוש הפשוט ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו") במה שכתוב "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" - הוא: גם כאשר ישנו "שוטה" הבורח מן הברכות, מבטיחים לו ש"ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך", היינו, שהברכות ישיגוהו גם כאשר בורח מהן !

ועל-דרך-זה מובן בנוגע להמדובר לעיל:

אפילו כאשר מדובר אודות יהודי שנמצא במעמד ומצב ד"לא חפץ בברכה", הוא בורח מן הברכות, - יש לו אפשרות לברך יהודים, ואינו צריך לתת משלו, אלא רק לקיים את שליחותו של אבינו שבשמים שצוה לברך את בני ישראל (תוך כדי הבטחה ש"אברכה מברכך") בכל זמן ובכל מקום, ועל-אחת-כמה-וכמה בחודש אֱלוֹל, חודש הרחמים, שבו מאירים י"ג מדות הרחמים, ואז צריכים ללמד זכויות על בני ישראל באופן שאינן חוזרות ריקם (בדוגמת הזכויות ד"ג מדות הרחמים שאינן חוזרות ריקם) - ואף-על-פי-כן, אינו יכול לפעול על עצמו לברך את בני ישראל, מפני שהוא נמצא במעמד ומצב ד"לא חפץ בברכה" -

אף-על-פי-כן מבטיחה התורה - "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך": אתה אמנם בורח מהענין ד"אברכה מברכך", אבל בוודאי שברכותיו של הקב"ה ישיגוך, ואז לא תהיה לך ברירה, כי ברכותיו של הקב"ה יפעלו עליך שסוף-כל-סוף תתחיל לברך את בני ישראל בקול רם, ומתוך אהבה דוקא (לא מפני הפחד מהמשך הכתוב לאחר "ואברכה מברכך"), על-דרך "ברכת כהנים" שצריכה להיות מתוך אהבה דוקא - "לברך את עמו ישראל באהבה" (כמבואר בזהר (חלק ג דף קמז, ב) שזהו תנאי בקיום ה'מצות-עשה' דברכת כהנים), ועל-דרך-זה מובן בנוגע לברכתו של כל אחד ואחד מישראל, שעליו נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", שברכתו לבני ישראל צריכה להיות באהבה !

וכאמור - מאחר שברכת ה' משיגתו, הרי זה פועל עליו ומכריח אותו להפוך את אופן הנהגתו (ואולי גם להפוך את טבעו, ובפרט שאין זה באשמתו, כנ"ל), ובימים אלו ממש יתחיל כבר לברך את בני ישראל בכחו ובשליחותו של הקב"ה, מקור הברכות.

ופעולה זו (דברכת בני ישראל) תעשה בחיות והתלהבות כו' - באותו אופן שבו נאמרו הדברים ההפכיים בשנים שלפני זה, ואדרבה: ביתר שאת וביתר עוז, על-דרך מאמר רבותינו ז"ל היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים.

ומאחר ש"באו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" - אזי זוכים לכל הברכות האמורות בהמשך הכתובים, עד לברכה שבסיום שיעור החומש היומי ד"ד אֱלוֹל (יום חמישי דפרשת כי תבוא) - "ברוך אתה בכוך וברוך אתה בצאתך".

1 וכידוע שאחד הפירושים בזה הוא - ש"בואך" קאי על התחלת היום, כאשר הנשמה באה בגוף באופן חדש
2 - "החזרת בי נשמת", ו"צאתך" קאי על סיום היום, שאז יוצאת הנשמה מהגוף ועולה למעלה (עד למחרת),
3 כפי שאומרים קודם השינה "בידך אפקיד רוחי". וזהו "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך" - שהתחלת היום
4 היא באופן של "ברוך", וסיום היום הוא באופן של "ברוך", ובמשך היום כולו הרי הוא מברך את כל אחד
5 ואחד מישראל וכללות עם ישראל (מבלי לחשוב אם זהו דבר הנוגע אליו אם לאו), מאחר שענין זה נעשה
6 טבעו ורגילותו (לאחרי מאה פעמים, מאה פעמים ואחת וכו').

7 יב. והנה, על-ידי-זה שבני ישראל מברכים איש את רעהו - נפעלת הוספה בברכותיו של הקב"ה לכללות
8 בני ישראל.

9 וזוהי השייכות המיוחדת לחודש אלול - כפי שהוזכר בהתוועדות שלפני-זה (שיחה הנ"ל סעיף מ"ב) אודות
10 "מנהג ישראל" ("תורה הוא", ולכן הרי זה ענין אמיתי - "תורת אמת") שכאשר אדם כותב אגרת לחבירו מראש
11 חודש אלול הרי הוא מברך אותו בברכת כתיבה וחתימה טובה (באופן של כתיבה באגרת - מעשה בפועל),
12 היינו, שבחודש אלול נמשכת כבר ברכת כתיבה וחתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה
13 והנגלה למטה מעשרה טפחים, ועד שזוכים לברכה העיקרית - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
14 וכמדובר כמה פעמים שהגאולה העתידה תהיה באופן ד"שלימות העם", ומתוך אחדות דוקא - "קהל גדול
15 ישובו הנה", מציאות אחת של "קהל", שבה יהיו כלולים ומאוחדים כל הסוגים דבני ישראל, אפילו הנמצאים
16 במעמד ומצב שצריכים להבהיר שגם הם "מלאים מצוות כרימון", ועל-אחת-כמה-וכמה אלו הנמצאים במעמד
17 ומצב נעלה יותר.

18 ו"שלימות העם" תהיה ביחד עם "שלימות התורה" - בתכלית השלימות, ועל-ידי-זה זוכים ל"שלימות הארץ"
19 - כל ארץ ישראל לגבולותיה, ועד לתכלית השלימות שבזה - "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך", דקאי על ארץ
20 קני קניזי וקדמוני,

21 במהרה בימינו ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

22 יג. לאחרי י"ד אלול בא ט"ו אלול, שאז - "קיימא סיהרא באשלמותא". ואף-על-פי שענין זה ישנו בכל ט"ו
23 בחודש, הרי מאחר שחודש אלול הוא 'חודש הרחמים', ובכל ימי החודש מאירים הגילויים די"ג מדות הרחמים
24 - מובן העילוי המיוחד שביום ט"ו אלול, שאז "קיימא סיהרא - דחודש אלול - באשלמותא".
25 והנה, הענין המיוחד שביום ט"ו אלול בד' אמות שלנו הוא - התייסדות ישיבת תומכי תמימים בט"ו אלול
26 שנת תרנ"ז.

27 [ומובן, שלכל-לראש צריכים להתחיל בענין הקרוב אלינו דוקא - כמובא בספרים דיוק הלשון "אלקיננו ואלקי
28 אבותינו", קודם "אלקיננו" ואחר-כך "אלקי אבותינו" (אף-על-פי שמצד סדר הענינים מתאים יותר להקדים
29 "אלקי אבותינו", כי אבותינו קדמו לנו) - שזהו לפי ש"אלקיננו" (אלקה שלנו) הוא ענין הקרוב אלינו יותר
30 מאשר "אלקי אבותינו". ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענין דט"ו אלול - שלכל-לראש צריכים להתחיל בענין הקרוב
31 ביותר לד' אמות שלנו - התייסדות ישיבת תומכי תמימים בט"ו אלול].

32 וענין זה שייך גם לנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בי"ג אלול שנת תרנ"ז - כידוע שהתייסדות הישיבה
33 היתה בעת סעודת החתונה, בשבעת ימי המשתה.

34 ועל-פי-זה נמצא שבט"ו אלול דשנה זו ימלאו פ"ה שנה להתייסדות ישיבת תומכי תמימים - על-דרך
35 המדובר לעיל אודות מלאות פ"ה שנה לנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר.

36 ועל-פי המבואר לעיל שמספר פ"ה מורה על תכלית השלימות דטוב וחסד (ה' פעמים "טוב") - מובן, שבט"ו
37 אלול דשנה זו נפעל עילוי מיוחד בנוגע לכל הענינים הקשורים עם ישיבת תומכי תמימים על כל סניפיה, וכן
38 בנוגע למוסדות חינוך הנקראים בשמות אחרים (וכן מוסדות חינוך לבנות), שהם בבחינת בנים ובני בנים דישיבת
39 תומכי תמימים.

40 ואף-על-פי שמדי שנה בשנה ישנו עילוי באופן ד"מעלין בקודש" - הרי מובן שהעילוי הקשור עם מספר
41 פ"ה שנה הוא באופן נעלה יותר, כי אז מתגלה ונמשך למטה שלימות ענין הטוב והחסד, ה' פעמים "טוב".

ומובן, שענין זה תלוי במעשינו ועבודתינו, ולכן, אשרי חלקם וגדול זכותם של אלו שנשיא דורנו העמידם בראש מוסדות אלו, עד למוסד המרכזי, שתפקידם - להמשיך ולגלות למטה את הענינים שישנם בגלוי למעלה, ובפרט שגם למטה ישנם כבר ה"כלים" לזה (באופן ד"הוא יכלכלך", היינו, שהקב"ה נותן גם את ה"כלים"), ועל-ידי מעשינו ועבודתינו ממשיכים זאת ב"כלים" באופן גלוי, למטה מעשרה טפחים.

יד. והנה, כאשר מדברים אודות עילוי והוספה בענינים הקשורים עם ישיבת תומכי תמימים, מובן, שלכל-לראש צריך הדבר להתבטא בעיקר ענינה של הישיבה - לימוד התורה, נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה. וכמבואר במכתב הידוע שנדפס בסוף קונטרס עץ החיים (ע' 80 ואילך) שהכוונה ביסוד הישיבה היא - "ליסד מקום אשר ילמדו . . . ויתעסקו בגפ"ת בשקידה, אמנם עם זה תהיה עליהם השגחה טובה להשריש בלבם שרשי האמונה והיראה . . . לדעת את ה' כו'", היינו, לימוד נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה - "תורה אחת", בדוגמת מציאות האדם ("זאת התורה אדם") שיש בו גוף ונשמה אבל מציאותו אחת היא, ועל-דרך-זה בנוגע ללימוד התורה - כידוע שנגלה דתורה הוא בדוגמת הגוף, ופנימיות התורה היא בדוגמת הנשמה ("נשמתא דאורייתא" - כמבואר בזהר פרשת בהעלותך).

וזוהי החידוש שביסוד ישיבה זו - כי עד אז הרי גם אלו שלמדו פנימיות התורה (יחידים או בקבוצות) למדו זאת במקום בפני עצמו ובאופן של לימוד מיוחד בפני עצמו, ולכן נוסדה ישיבה זו - שבה ילמדו במקום אחד נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה, באופן ד"תורה אחת".

ובפשטות: בעת לימוד נגלה דתורה ניכר עליו שיש אצלו הענין ד"דע את אלקי אביך ועבדהו בלבב שלם", שזהו כללות הענין דלימוד החסידות, ידיעת סדר ההשתלשלות, השתלשלות הספירות וכו', שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"עבדהו בלבב שלם", וכפסק-דין הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ריש פרק ב) "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וכו'", שזהו כללות הענין דעבודת התפילה, שהיא קודמת ללימוד התורה, כמבואר בארוכה ב'לקוטי-תורה' פרשת ברכה (צו, ב) בענין "תפילתי סמוכה למטתי". ועל-דרך הענין ד"ברכו בתורה תחלה".

טו. ויש לקשר את הענין דחיבור נגלה דתורה ופנימיות התורה (החידוש דישיבת תומכי תמימים) עם התאריך דט"ו אלול (יום התייסדות הישיבה), שאז "קיימא סיהרא באשלמותא". ובהקדים: בנוגע לכללות התורה ישנו חילוק בין מעשה לתלמוד - לימוד התורה, והמעשה הבא כתוצאה מלימוד התורה. ומובן, שתכלית השלימות דלימוד התורה הרי זה רק כאשר הלימוד מביא לידי מעשה, היינו, חיבור ב' הענינים דתלמוד ומעשה.

וכפי שענין זה מתבטא גם בלימוד התורה גופא - לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. וכמבואר בקונטרס עץ-החיים (פרק כ"ט ואילך) עד כמה שיש להזהר מפלפול של שקר, היינו, שגם כאשר הלימוד הוא באופן של שקלא וטריא, "במחשכים הושיבני", צריך להיות הפלפול באופן אמיתי דוקא, כדי שיוכל לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

וכמבואר בדרושי חסידות אודות ב' האופנים שבלימוד התורה, חריף ומקשה ומתון ומסיק (סיני ועוקר הרים) - שגם החריף ומקשה צריך להיות מתון ומסיק, ואדרבה: כאשר החריף ומקשה הוא גם מתון ומסיק, שיוכל לכוין לאמיתתה של תורה, מעלתו גבוה יותר הרבה ממתון ומסיק. וזוהי המעלה דתלמוד בבלי ("במחשכים הושיבני", אור חוזר, חריף ומקשה, עוקר הרים) לגבי תלמוד ירושלמי (אור ישר, מתון ומסיק, סיני) - כי על-ידי השקלא-וטריא נעשה בירור ההלכה לאמיתתה, ולכן הלכה כבבלי לגבי ירושלמי (ראה קונטרס עץ-החיים שם. ספר המאמרים תש"ח עמוד 122 ואילך).

והנה, כללות הענין דתלמוד ומעשה ישנו גם בלימוד התורה גופא - נגלה דתורה ופנימיות התורה: נגלה דתורה - גוף התורה, בדוגמת ענין המעשה שבתורה, ופנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא", בדוגמת ענין התלמוד שבתורה. ועל-פי-זה מובן שהחיבור דתלמוד ומעשה ביחד הוא על-דרך החיבור דנגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה.

ועל-פי-זה יובן הקשר דחיבור נגלה דתורה עם פנימיות התורה לט"ו אלול, כאשר "קיימא סיהרא באשלמותא":

ישראל מונין ללבנה ודומין ללבנה, ולכן "הם עתידים להתחדש כמותה", ומזה מובן שמעמד ומצב הלבנה

- 1 בט"ו בחודש, "קיימא סיהרא באשלמותא", מורה על תכלית השלימות במעמדם ומצבם של בני ישראל, "שהם
2 עתידים להתחדש כמותה", הלוך ומוסיף ואור, עד לתכלית השלימות ("קיימא סיהרא באשלמותא") - לעתיד לבוא.
3 והרי ידוע שלעתיד לבוא יהיה החיבור דתלמוד ומעשה, יוסף (תלמוד) ויהודה (מעשה), בתכלית השלימות,
4 היינו, שאז "יתחברו שניהם יוסף ויהודה ביחד בתכלית היחוד האמיתי . . וכמו שכתוב אחד באחד יגשו, וזה
5 יהיה לעתיד לבוא" (תורה-אור ויגש מד, ב).
- 6 וזוהי השייכות דהתייסדות הישיבה לט"ו אלול דוקא - כי תכלית השלימות דחיבור נגלה דתורה עם פנימיות
7 התורה (שזוהי מטרתה של הישיבה) יהיה לעתיד לבוא, כאשר מעמדם ומצבם של בני ישראל יהיה בתכלית
8 השלימות - "קיימא סיהרא באשלמותא".
- 9 טז. והמעשה הוא העיקר:
10 היות שבט"ו אלול ימלאו פ"ה שנה (חמשה פעמים "טוב") להתייסדות ישיבת תומכי תמימים - צריכים
11 להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה, ובהקדמת עבודת התפילה, ועלידי-זה נוסף גם
12 בקיום המצוות, כי הלימוד מביא לידי מעשה.
- 13 ומאחר שעל התורה נאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" - מובן, שצריכה להיות הוספה
14 מיוחדת גם אצל אלו התומכים בישיבה זו.
- 15 ואדרבה: ישנו עילוי מיוחד בתמכין דאורייתא - כמובן ממאמר הזהר (חלק ג דף נג, ב) "ותומכיה מאושר,
16 אל תקרי מאושר אלא מראשו, אינון תמכין לאורייתא מראשו כו'" (כפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו
17 (ספר המאמרים תרצ"ט ע' 68)).
- 18 [ולהעיר - ש"מראשו" שייך במיוחד לראש השנה, והרי בהשגחה פרטית אירע כללות הענין דהתייסדות
19 הישיבה (המתקיימת על ידי "ותומכיה מאושר") בט"ו אלול - בימי ההכנה לראש השנה].
- 20 ומובן, שאין צורך להמתין עד ט"ו אלול, אלא יכולים וצריכים לעסוק בכל הענינים האמורים החל מ"ד
21 אלול (ערב ט"ו אלול), כי "זריזין מקדימין", וכללות ההתעסקות בזה צריכה להיות באופן ד"כל המרבה הרי
22 זה משובח".
- 23 יז. בהמשך להמדובר לעיל אודות ט"ו אלול - ישנו ענין מיוחד בשיעור חומש דיום זה - יום חמישי דפרשת תבוא:
24 בהתחלת שיעור החומש דט"ו אלול נאמר: "יתן ה' את אויבך הקמים עליך נגפים לפניך בדרך אחד יצאו
25 אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך".
- 26 והביאור בזה בעבודת האדם:
27 "אויבך" קאי על היצר הרע, שהוא ה"אויב ומתנקם" הרוחני. ועל זה נאמר "בשבעה דרכים ינוסו לפניך" -
28 כי עיקר העבודה היא בשבע מדות.
- 29 והנה, העבודה באופן ד"ינוסו לפניך" היא - העבודה דאתכפא, שישנה מציאות היצר הרע אלא שמציאותו
30 היא באופן ד"ינוסו לפניך"; ולאחרי-זה - באה העבודה דאתהפכא, "בכל לבבך בשני יצריך", היינו, שהיצר
31 הרע מתהפך לטוב, ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין נט, ב) שבתחילת הבריאה (קודם החטא) היה הנחש
32 הקדמוני "שמש גדול", ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר השלימות דתיקון החטא (בדוגמת העילוי שבעבודת
33 בעלי-תשובה לגבי עבודת הצדיקים).
- 34 וכללות עבודה זו ("ינוסו לפניך", אתכפא, ששלימותה - אתהפכא) שייכת במיוחד לחודש אלול - כמבואר
35 בכתבי האריז"ל (לקוטי-תורה ריש פרשת תצא) שמה שכתוב "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" קאי על
36 חודש אלול, חודש התשובה, ובבכיה זו (שבעבודת התשובה) נכלל גם הענין דבכיה של שמחה מצד היציאה
37 מן השביה, שזה קשור עם העבודה דאתהפכא.
- 38 [ומובן גודל העילוי דבכיה של שמחה - על-דרך שמצינו אצל רבי עקיבא, שכאשר למד סודות התורה דשיר
39 השירים זלגו עיניו דמעות (זהר חלק א דף צח, ב), היינו, דמעות שמצד השמחה והתענוג.
- 40 ומאחר ש"כולהו אליבא דרבי עקיבא" - מובן, שזוהי נתינת כח לכל אחד ואחד מישראל שיוכל להגיע לענין זה.
41 ובפרט כאשר לימוד התורה שלו חדור ב"כלל גדול בתורה" ד"ואהבת לרעך כמוך" - בהתאם לציווי ונתינת
42 כח דרבי עקיבא,

- [ובאופן ד"כמוך" דוקא, ובפשטות: כשם ש"מלטף" את עצמו, כך "מלטף" את הזולת, היינו, שמברכו ומדבר עמו בכל לשון של חיבה ואהבה, ויתירה מזו: חשבון עצמו יודע כל אחד ואחד כו', אבל בנוגע לחשבון הזולת - אין אדם יודע מה שבלבו של חברו, ולכן "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", ו"הוי דן את כל האדם לכף זכות", ועל-פי-זה - בודאי שצריך להתייחס אל הזולת באופן של אהבה כו'.
- והנהגה ד"ואהבת לרעך כמוך" היא באופן שהקב"ה מעיד עליו שהוא מקיים את המצוה ד"ואהבת לרעך כמוך" - כמו שכתוב בסיום הפסוק "אני ה'", מאחר שזהו דבר המסור ללבו של אדם (ראה פירוש רש"י קדושים יט, יד)].
- וכאשר הוא נעשה חדור ב"כלל גדול בתורה" ("ואהבת לרעך כמוך") - אזי יש לו נתינת כח מיוחדת לבוא להשגת רזי תורה, על-דרך לימוד רזי תורה דרכי עקיבא שזלגו עיניו דמעות].
- יח. והנה, על-ידי הענין ד"ינוסו לפניך" בעבודה הרוחנית, היינו, ביטול כללות הענין ד"חטאינו" - מתבטל כללות ענין הגלות (המסובב ד"חטאינו"), וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דזמן הגלות - הנה אף-על-פי שעדיין שורר החושך כפול ומכופל דזמן הגלות, וצריכים להמתין רגעים אחדים לקיום היעוד "קץ שם לחושך" בגאולה האמיתית והשלימה - אף-על-פי-כן, נפעל כבר הענין ד"בשבעה דרכים ינוסו לפניך" כפשוטו!
- זאת אומרת: לא מדובר כאן אודות פגיעה בנפשו של משהו חס-ושלום, כי אם אודות הפעולה ד"בשבעה דרכים ינוסו לפניך" - בים באויר (למעלה מעשרה טפחים) וביבשה, וביבשה גופא - בכמה דרכים, והעיקר - באופן ד"ינוסו לפניך".
- וכמו שכתוב בפסוקים שלאחרי-זה: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", היינו, כאשר יהודי הולך בתוקף של הקב"ה, ועד ש"כל עמי הארץ" רואים בעיני בשר "כי שם ה' נקרא עליך" - אזי "ויראו ממך", ובדרך ממילא - "בשבעה דרכים ינוסו לפניך".
- ויתירה מזו: לא זו בלבד ש"בשבעה דרכים ינוסו לפניך" מפני גודל פחדם מבני ישראל (פחד מהנשק, ובפנימיות - פחד מהקב"ה, כי אין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי" חס-ושלום, אלא כחו ועוצם ידו של הקב"ה), אלא "ויראו ממך" - יראת הכבוד, בראותם "כי שם ה' נקרא עליך", וכתוצאה מזה - נהפכים הם לאוהבים ומסייעים (לא רק ש"ינוסו לפניך"), על-דרך היעוד "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך".
- יט. האמור לעיל הוא ענין שהזמן גרמא - בימים הכי אחרונים: ישנם כאלו שטענו שעתה יכולים כבר לישון בשקט, כי הכל שריר וקיים - ישנו שלום אמיתי ובר-קיימא, והעולם כולו נמצא במעמד ומצב של שלום, בדוגמת היעוד ד"לא ישא גוי אל גוי חרב" - כפי שהדבר שייך קודם ביאת המשיח.
- אבל - בימים הכי אחרונים רואים בפועל שהמצב הוא באופן הפכי: ככל שהיה המצב ד"מלכיות מתגרות אלו באלו" עד עתה - הרי בימים הכי אחרונים נוסף עוד יותר בהתגרותן של המלכיות אלו באלו!
- וכמו כן רואים בפועל ובהדגשה בימים הכי אחרונים - שאין לסמוך על אומות העולם: "אל תבטחו בנדיבים בכן אדם שאין לו תשועה"!
- ולכן, צריכים יהודים ללכת בתוקף של הקב"ה, ובאופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" ! יהודים צריכים להדגיש ולהכריז ש"בשם אלקינו נדגול", ו"בשם ה' אלקינו נזכיר", ומשום זה מדברים הם ומתנהגים באופן כך וכך ! וכאשר אומות העולם רואים "כי שם ה' נקרא עליך", אזי "ויראו ממך", בידעם שיהודי הוא שלוחו של הקב"ה!
- זאת אומרת: לא מדובר כאן אודות אופן עמידת הנשמה (בחינת יחידה שבנפש) בעולם האצילות, אלא בהיות הנשמה מלוכשת בגוף הגשמי, ובעת שמדבר בלשון עם ועם - הרי דיבורו הוא באופן כזה שניכר "כי שם ה' נקרא עליך": לכל לראש צריכים לדעת שהוא שלוחו של הקב"ה, וכל פעולותיו ומעשיו הם בשליחותו של הקב"ה - כחו ועוצם ידו של הקב"ה, אלא היות שהקב"ה רוצה שכל דבר יהיה בדרך הטבע, לכן אוחז בידו כלי נשק, אבל בנוגע לפועל - אין כל צורך להשתמש עם הנשק, כי כאשר "ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", אזי "ויראו ממך", ולא זו בלבד ש"בשבעה דרכים ינוסו לפניך", אלא יתירה מזו - הם נהפכים לאוהבים ומסייעים.

- 1 וכאשר הולכים בדרך זו (להראות בגלוי ש"שם ה' נקרא עליך") - נפעל הענין ד"מלכים אומניך גו" גם
- 2 כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות.
- 3 כ. האמור לעיל שכאשר יהודי מתנהג כדבעי (עד ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך") נפעל הענין
- 4 ד"מלכים אומניך" גם כאשר נמצאים בזמן הגלות - הרי זה סיפור מפורש בגמרא, ובאופן ד"מעשה רב" (על-דרך
- 5 מאמר רבותינו ז"ל "אין למדין הלכה כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה" (ראה לקוטי שיחות חלק י"ד עמוד
- 6 50)), כדלקמן.
- 7 במסכת זבחים (יט, ריש עמוד א) מסופר: "אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן, זימנא חדא הוה קאימנא
- 8 קמיה דאיזגדר מלכא ("מלך פרס היה"), והוה מדלי לי המיינאי ותייתייה ניהליה ("אבנטו (של הונא בר נתן)
- 9 היה גבוה חגור מלמעלה מכנגד אצילי ידיו, והפשיטו (איזגדר מלכא) למטה כדי לנאותו"), ואמר לי ממלכת
- 10 כהנים וגוי קדוש כתיב בכו ("וצריכין אתם לנהוג עצמכם בתפארת של כהנים דכתיב בהו לא יחגרו ביזע"). כי
- 11 אתאי קמיה דאמימר א"ל אקיים בך והיו מלכים אומניך".
- 12 ומובן גודל ההפלאה שבסיפור זה:
- 13 "איזגדר מלכא" היה מלך של פרס - אחת המלוכות הגדולות ביותר בימים ההם, כידוע שפרס ורומי היו
- 14 "מעצמות-העל" בימים ההם.
- 15 ולאידך - הונא בר נתן היה במדינה שהיתה תחת מלכותו של "איזגדר מלכא", ואם כן, היה מחוייב בכבודו,
- 16 כי "דינא דמלכותא דינא".
- 17 ואף-על-פי-כן, כאשר "איזגדר מלכא" ראה את הונא בר נתן חגור באבנט (כי לא התבייש להראות כיהודי!)
- 18 באופן שאינו מתאים ל"תפארת של כהנים" - הנה בידעו ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו", לא המתין
- 19 עד שהונא בר נתן יבקש ממנו לתקן את אבנטו (דבר שהונא בר נתן בודאי לא היה עושה, כי היה יכול לתקן
- 20 זאת בעצמו), אלא תיכף ומיד (ללא כל התייעצות עם שריו) נגש ותיקן את אבנטו שיהיה באופן המתאים
- 21 ל"תפארת של כהנים"!
- 22 זאת אומרת: לא זו בלבד ש"איזגדר מלכא" הכיר בעובדה ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו", ולא זו
- 23 בלבד שהביע זאת בדיבורו, אלא הוא עשה גם מעשה בפועל ברוח זו!
- 24 וכל זה - אפילו בנוגע לענין של יופי ותפארת בלבד, שהרי לא היה מדובר אודות חסרון בדבר הכרחי, כי
- 25 אם בנוגע לענין של תפארת שבתפארת בלבד [האבנט עצמו הוא "לכבוד ולתפארת", ככל בגדי הכהונה, ובה
- 26 גופא - חגירת האבנט באופן ד"לא יחגרו ביזע", היא בבחינת תפארת שבתפארת], ואף-על-פי-כן, השתדל
- 27 "איזגדר מלכא" בעצמו שהונא בר נתן ייראה בגלוי לעיני כל באופן המתאים ל"תפארת של כהנים", "ממלכת
- 28 כהנים וגוי קדוש"!
- 29 וכאמור לעיל - הונא בר נתן לא היה מבקש זאת מהמלך (כי היה יכול לעשות זאת בעצמו), ואף-על-פי-כן,
- 30 עשה זאת המלך בעצמו, בראותו שהונא בר נתן אינו מבחין שהאבנט אינו במקומו - מאיזו סיבה שתהיה,
- 31 והסיבה הפשוטה לדבר היא - כדי שיתקיים הענין ד"והיו מלכים אומניך"!
- 32 כא. והנה, מאחר שסיפור זה נעשה חלק מתורה שבעל פה, ובפרט שמדובר אודות ענין בתורה שיש בו
- 33 התוקף המיוחד ד"מעשה רב" - הרי זו הוראה נצחית, גם בימינו אלו. ובפשטות: כאשר יהודי מתנהג באופן
- 34 המתאים, הנה גם בהיותו בזמן הגלות נפעל כבר הענין ד"מלכים אומניך", תוך כדי הדגשה ש"ממלכת כהנים
- 35 וגוי קדוש כתיב בכו", לא רק בשעת מתן תורה, ולא רק בזמן שבית המקדש היה קיים, אלא גם בזמן הגלות,
- 36 ובעמדו לפני "איזגדר מלכא" - מלך פרס!
- 37 ומזה מובן כיצד צריכה להיות הנהגתו של יהודי - גם בהיותו בגלות:
- 38 גם כאשר יהודי נמצא בגלות, תחת מלכות אומות העולם, ובידעו שצריכים להתפלל בשלומה של מלכות,
- 39 כמו שכתוב "ודרשו את שלום העיר גו' כי בשלומה יהיה לכם שלום", ובידעו ש"דינא דמלכותא דינא" - הנה
- 40 ביחד עם זה הרי בכל הקשור לעניני יהדות הנהגתו היא בתוקף ד"גאון יעקב"!
- 41 כל אחד ואחד מישראל הוא בן אברהם יצחק ויעקב, ולכן הרי הוא מקבל בירושה את התוקף ד"גאון יעקב"
- 42 - בכל הקשור לעניני יהדות!

1 יהודי אינו מתפעל מגויים ומ"גוי' שקייט", אלא הוא מתנהג באופן המתאים ל"גאון יעקב"!
 2 חס-ושלום "לרקוד" לפני הגוי, חס-ושלום "להתחנף" לגוי, וכיוצא בזה - מאחר שהנהגה כזו פוגעת ב"גאון
 3 יעקב", ובפרט כאשר הגוי יודע שחנופה זו בשקר יסודה, והיא מן השפה ולחוץ בלבד!
 4 הכלל ד"דינא דמלכותא דינא", "אל תתגרה וכו'" - הרי זה דוקא כאשר מדובר אודות ענינים שאינם קשורים
 5 בעניני קדושה ויהדות; אבל כאשר מדובר אודות קיום דין ב"שולחן-ערוך" וכיוצא בזה - נעשה יהודי
 6 'בעל-הבית' על העולם כולו, וכמאמר רבותינו ז"ל על הפסוק "לא-ל גומר עלי" שיהודי פועל לשנות את
 7 המציאות דטבע העולם!
 8 וכאמור לעיל - כאשר הולכים בדרך התורה אזי "בשבעה דרכים ינוסו לפניך", ואם היו מתנהגים על-פי
 9 התורה בעבר, והיו מסיימים ומשלימים את המלאכה והמצוה מיד עם התחלתה - היו חוסכים מאות פצועים,
 10 ועל-אחת-כמה-וכמה שהיו חוסכים ענין של העדר החיים רחמנא-ליצלן.
 11 אבל מאחר שצריכים לדבר בטובתן של ישראל - אין לדבר על העבר, אלא שמכאן ולהבא (על-כל-פנים)
 12 יתנהגו כן.
 13 וזוהי ההוראה הנלמדת מסיפור הגמרא ('מעשה רב') - הוראה נצחית - שכאשר יהודי מתנהג באופן המתאים,
 14 הנה אפילו המלך דאומות העולם מכיר בעובדה ש"ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו", ולכן הנהגתו היא
 15 באופן ד"והיו מלכים אומניך" - גם כאשר בני ישראל נמצאים בזמן הגלות.
 16 והוראה זו מובנת בפשטות לכל אחד ואחד מישראל - לא רק ל"בן חמש עשרה לגמרא", אלא אפילו ל'בן
 17 חמש למקרא', כי כאשר מספרים לו סיפור זה, הרי הוא מבין מיד מהי ההוראה שבדבר, לפי שאין זה באופן
 18 של משל ונמשל, אלא אותו הענין ממש (צריכים רק להחליף את השמות)!
 19 כב. ויהי-רצון שמכאן ולהבא (על-כל-פנים) תהיה הנהגתם של בני ישראל בהתאם להוראה הנלמדת מסיפור
 20 הנ"ל, ובפרט כאשר נמצאים בימי חודש אלול, שאז ישנו הענין ד"אל הוי' יאר לנו", שהמלך מקבל את כולם
 21 בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם - שאז ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע להנהגה זו.
 22 ועל-ידי הנהגה זו זוכים למעמד ומצב ד"והיו מלכים אומניך" - גם כאשר נמצאים בימים האחרונים דזמן הגלות.
 23 ומובן, שמעמד ומצב זה פועל הוספה בכללות קיום התורה ומצוותיה מתוך שמחה - שהרי כללות קיום
 24 התורה ומצוות צריך להיות מתוך שמחה של מצוה דוקא (כמוזכר לעיל במאמר), וכמאמר רבותינו ז"ל (פסחים
 25 קיז, א) "אין השכינה שורה כו' אלא מתוך שמחה של מצוה", ולכן היתה הנהגת רבה ש"מקמי דפתח להו
 26 לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן, ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא".
 27 ומובן בפשטות שלכל אחד ואחד מישראל ישנם בכל יום ויום המון ענינים הפועלים שמחה, ולכל-לראש
 28 - בפשטות: כאשר יהודי מתעורר משנתו בכל בוקר, אומר הוא י"ח (כ') "ברכות השחר", וכאשר יתבונן בפירוש
 29 המילות כפשוטו (ללא כל רמזים כו') - יראה שישנם ריבוי ענינים ממה להיות בשמחה!
 30 וכאמור לעיל - גם כאשר בני ישראל נמצאים ברגעים האחרונים דחשכת הגלות, נפעל כבר הענין ד"והיו מלכים
 31 אומניך ושרותיהם מניקותיך", ועל-ידי-זה נפעלת תוספת שמחה של מצוה בכללות העבודה דתורה ומצוותיה.
 32 ובעמדנו ב"עקבתא דמשיחא", הנה לאחרי כללות מעשינו ועבודתינו בריבוי מופלג, "עד כי חדל לספור כי
 33 אין מספר" - זוכים לגאולה האמיתית והשלימה באופן ד"אחישנה", ויקריים היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה
 34 ברורה גוי' לעבדו שכם אחד", במהרה בימינו ממש.

* * *

35 כג. האמור לעיל אודות אופן הנהגתם ודיבורם של בני ישראל עם ה'מלכות' דאומות העולם (שהנהגה היא
 36 באופן שפועלים שיהיו "מלכים אומניך") - הרי זה שייך, לכאורה, לאנשים יחידים בלבד, שהם באים במגע
 37 וקשר עם אומות העולם בנוגע לענינים הקשורים עם מצב הארץ, מצב העולם, וכיוצא בזה.
 38 אבל "התורה על הרוב תדבר", ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר כמה וכמה מבני ישראל מתאספים כדי להתוועד
 39 ביחד - הרי בודאי שצריכים לנצל את הזמן כדי לדבר ולעורר אודות לימוד התורה וקיום המצוות ביראת שמים,
 40 שזהו ענין השייך לכל אחד ואחת מישראל, אפילו לקטן שבקטנים.

- 1 ולכן, לכל-לראש - צריכים לעורר אודות כללות ענין החינוך, חינוך הכשר, ויתירה מזו: חינוך על טהרת
- 2 הקודש, ובפרט על-פי המדובר כמה פעמים שהענין ד"להשביח אויב ומתנקם" נפעל על-ידי לימוד התורה של
- 3 ילדי ישראל - "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".
- 4 ומוכן בפשטות עד כמה נוגע ענין החינוך דכל אחד ואחד מילדי ישראל - כי כל יהודי הוא "עולם מלא",
- 5 כמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין לו, א) "לפיכך נברא אדם יחידי כו'", היינו, שהקב"ה ברא את אדם הראשון
- 6 יחידי כדי שלאחרי ה' אלפים תשמ"ב שנה ידעו - בברוקלין ניו-יורק - שכל יהודי הוא "עולם מלא"!
- 7 ואף-על-פי שמדובר אודות ילד קטן - הרי כבר אמר שלמה המלך, החכם מכל אדם: "חנוך לנער על פי
- 8 דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", היינו, שהחינוך הניתן לנער הוא באופן דפעולה נמשכת על כל משך ימי
- 9 חייו, "גם כי יזקין לא יסור ממנה". ולכן, תיכף ומיד בהתחלת גיל החינוך צריכים ההורים להשתדל יותר מכפי
- 10 יכולתם להעניק לילד חינוך על טהרת הקודש.
- 11 והנה, כדי שכללות ענין החינוך יהיה כדבעי - זקוק כל אחד ואחד מישראל לעזר ולסיוע של חבירו: לא
- 12 כל אחד מסוגל ללמד ולחנך בעצמו את בנו ובתו, ולכן, נוסף על החינוך שהוא בעצמו מחנכם, זקוק הוא
- 13 למלמד ומדריך (מלמדת ומדריכה) שיחנכו את בניו בתכלית השלימות. וגם אלו שמסוגלים ללמד ולחנך את
- 14 בניהם כדבעי - זקוקים הם לסיוע של הזולת בעניני פרנסה וכיוצא בזה, כדי שמוחם ולבם יהיה פנוי לעסוק
- 15 בחינוך בניהם ובנותיהם באופן המתאים.
- 16 וכל זה - נוסף על העיקר: הצלחת החינוך כדבעי היא כאשר מחנכים את הילד ביחד עם כמה וכמה ילדים
- 17 בגילו, ולא כאשר מחנכים אותו בפני עצמו, כמובן ממאמר רבותינו ז"ל (ברכות סג, ב) על הפסוק "חרב אל
- 18 הבדים ונאלו", דקאי על "תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה", אלא לימוד התורה צריך להיות
- 19 "בחבורה" דוקא.
- 20 ועל-פי-זה מובן ששלימות והצלחת החינוך כדבעי - תלויה בכללות הענין ד"אהבת ישראל".
- 21 והנה, על-ידי ב' הענינים הכלליים דאהבת ישראל וחינוך - באים הפעולות בשאר ה"מבצעים": תורה,
- 22 תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ויום-טוב, כשרות האכילה ושתי
- 23 וטהרת המשפחה.
- 24 ונוסף לזה - אחדותם של כל בני ישראל על-ידי כתיבת ספרי תורה כלליים ("כל הנמצא כתוב בספר"),
- 25 היינו, אפילו כאשר מדובר אודות יהודי שכבר כתב ספר תורה לעצמו (כדי לקיים את המצוה ד"כתבו לכם את
- 26 השירה גו'"), צריך להשתדל שתהיה לו אות באחד מספרי התורה הכלליים, שעל-ידי-זה מתאחד הוא עם כל
- 27 היהודים שיש להם אותיות בספר תורה, ועד שכולם נעשים למציאות אחת - בדוגמת ספר תורה, ששלימותו
- 28 וכשרותו תלויה בשלימותן וכשרותן של כל האותיות, ודוקא כאשר כל האותיות הן בשלימותן אזי נפעלת
- 29 הקדושה המיוחדת שבספר תורה.
- 30 וכמדובר כמה פעמים שכל ספרי התורה שייכים זה לזה - אפילו ספרי תורה הפרטיים, ועל-אחת-כמה-וכמה
- 31 בנוגע לספרי תורה הכלליים, עד שכולם קשורים עם ספר תורה הכללי שכתב משה רבינו בעצמו (נוסף על י"ב
- 32 ספרי תורה עבור כל שבט בפני עצמו), שהיה מונח בעזרה, וממנו היו מגיחים את כל ספרי התורה (שבזה
- 33 מודגשת השייכות דכל ספרי התורה לספר תורה זה). ועל-ידי-זה נפעלת אחדותם של כל בני ישראל במשך כל
- 34 הדורות - על-ידי ספרי התורה שבכל הדורות, כולל - ספרי התורה שנכתבים עתה (באמצע הכתיבה).
- 35 כד. כאן המקום לעורר אודות הוספה מיוחדת במצות הצדקה - על-דרך מה שדובר לעיל (שיחת י"ב אלול
- 36 סעיף י"ג) בנוגע לילדי ישראל שלפני בר-מצוה ובת-מצוה. ובהקדים:
- 37 רואים בפועל שהעולם נע ומזדעזע כו', ובאופן שמיום ליום נעשה המצב גרוע יותר (כנ"ל סעיף י"ט),
- 38 והלואי שהחל ממחר תתחיל הוספה בכיוון הרצוי - "העולם עומד" ו"העולם קיים".
- 39 וכדי לפעול את קיום ועמידת העולם (שזהו ענין שהזמן גרמא) - אזי נכון וטוב להחליט (בלי-נדר) להוסיף
- 40 בנתינת הצדקה (נוסף על השיעורים הקבועים בלאו-הכי) בכל יום ויום עד הושענא-רבה ועד בכלל, מלבד -
- 41 ביום השבת, ראש-השנה ויום הכיפורים ויום-טוב, כמובן.
- 42 וכדי להדגיש שזהו בלי-נדר דוקא - מוטב שלא לתת סכום קבוע בכל יום, אלא לשנות את הסכום מיום ליום.

- בנוגע לזמן נתינת הצדקה - הנה בסידור האריז"ל איתא שיש לתת צדקה בעת אמירת "ויברך דוד" (ראה 1 גם שיחת שבת פרשת דברים סעיף י"ט), אבל: רואים בפועל שישנם כאלו (ובפרט אנשים פשוטים) שנתינת 2 הצדקה בעת אמירת "ויברך דוד" מבלבלת אותם מכוונת התפילה. ובפשטות: כאשר נגשים ליהודי באמצע 3 אמירת "ויברך דוד" ומתחילים לרמז לו בתנועות הידים כו' (כי אי אפשר להפסיק בדיבור) שיתן צדקה - מבלבל 4 הדבר לכוונת התפילה. ולא לה - כדאית נתינת הצדקה לפני התפילה. 5
- ומובן, שאלו שרוצים להתנהג על-פי מה שכתוב בסידור האריז"ל, ואין הדבר מבלבל אותם לכוונת התפילה 6 - תבוא עליהם ברכה, אבל נוסף לזה - צריכים הם לתת צדקה גם בהתחלת היום, קודם התפילה, וכאמור - 7 בימים אלו (עד לאחר הושענא-רבא) יתנו יותר מאשר על דרך הרגיל. 8
- ויהי-רצון שההחלטה אודות ההוספה בנתינת הצדקה תפעל כבר את פעולת הצדקה, היינו, אף-על-פי 9 שבליה אין זה עיקר הזמן המסוגל לצדקה (כמדובר כמה פעמים (לקוטי-שיחות חלק ט עמוד 292 ואילך)) - 10 הרי ידוע הפסק-דין ב"שולחן-ערוך" (אורח-חיים סימן תקע"א) שכאשר מחליטים החלטה טובה, הנה אף-על-פי 11 שקיומה בפועל יהיה לאחר משך זמן, נפעלת כבר פעולת הדבר על-ידי קבלת ההחלטה עצמה, וכמו שכתוב 12 בדניאל (י, יב) "מן היום הראשון אשר נתת אל לבך גו' נשמעו דבריך", ועל-דרך-זה בענינו - בנוגע לכל 13 הפעולות הנעשות על-ידי ההוספה במצות הצדקה, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים. 14
- ובפשטות - שרואים בעיני בשר כיצד משתנה מעמד ומצב העולם כולו מן הקצה אל הקצה, באופן ד"העולם 15 עומד ו"העולם קיים". 16
- כה. ומובן, שכללות הענין ד"ישוב העולם", גם בנוגע לאומות העולם - היפך ושליטת הענין ד"מלכיות 17 מתגרות אלו באלו" - נוגע גם לבני ישראל, כפי שרואים בפועל שכאשר "מלכיות מתגרות אלו באלו", מבטאים 18 הם חלק מכעסם על "שונאי ישראל" (בלשון "סגי נהור")! 19
- מובא בספרים בשם ה"מונקאטשער" (ה'מנחת-אלעזר' פוסק בנגלה דתורה וכן בהנהגות על-פי תורת החסידות) 20 שבזמן מלחמת העולם הראשונה אמר שאין להתערב בבעלותו של הקב"ה כו', כי אין לדעת מה טוב ומה לא טוב 21 כו', ולכן יש לבקש מהקב"ה בקשה וברכה כללית בלבד, ללא פירוט אודות גמר המלחמה וכיוצא בזה. 22
- אבל: לכל-לראש - אין הכרח לומר שהדברים המובאים בשמו הם בתכלית הדיוק (שכך נאמרו הדברים), 23 כי אף-על-פי שאין להניח שמישהו המציא את כל הענין מאל"ף ועד תי"ו, הרי ידוע שעל-ידי שינוי בתיבה 24 אחת וכיוצא בזה, משתנה לפעמים תוכן כללות הענין באופן אחר לגמרי! 25
- ואפילו אם-תמציי-לומר שהדברים נאמרו באותו אופן כפי שנדפסו בשמו - הרי אין כל הכרח לומר שזהו 26 כלל בנוגע לכל המלחמות בכל הזמנים כו'. 27
- ובפרט כאשר רואים במוחש את התוצאות שישנם מכל מלחמה - אשר לא זו בלבד שהדבר גורם להעדר 28 החיים אצל אינם יהודים [שזהו דבר בלתי רצוי, ובני ישראל צריכים להשתדל למנוע זאת כפי יכולתם, 29 במכל-שכן וקל-וחומר מזה ש"מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל" (גיטין סא, א), ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר 30 מדובר אודות כללות ענין החיים], אלא ישנם תוצאות בלתי רצויות גם בנוגע לבני ישראל, ולא רק בנוגע 31 לממונם של ישראל, אלא גם בנוגע לגופם של ישראל, רחמנא-ליצלן. 32
- ומזה מובן שנוסף על המדובר לעיל בארוכה (סעיף ט ואילך) שצריכים לדבר על בני ישראל באופן טוב 33 ורצוי בלבד, ולא לומר חס-ושלום דבר בלתי רצוי על בני ישראל - צריכים להשתדל שלא לומר דבר בלתי רצוי 34 אפילו בנוגע לאומות העולם, כי על-ידי אמירת דבר בלתי רצוי ממשיכים היפך הברכה בעולם חס-ושלום, והרי 35 נמצאים אנו במעמד ומצב שצריכים להציף ("דערטרנקען") את כל העולם כולו בעניי ברכות בטוב הנראה 36 והנגלה, ובדרך ממילא יתבטלו הענינים דהיפך הטוב בנוגע לבני ישראל. 37
- אלו ש"תואנה הם מבקשים" - יבואו מיד בטענה שזהו "דבר מבהיל": היתכן לנצל חצי שעה מהזמן דחודש 38 אלול כדי להזהיר שלא לומר דברי מוסר לבני ישראל תוך כדי אמירת דברים בלתי רצויים על בני ישראל 39 חס-ושלום, ולא זו בלבד - אלא מוסיפים ואומרים שאין לומר דברים בלתי רצויים אפילו על אומות העולם?! 40 ובלשונם - יטענו ויאמרו שזהו היפך הענין ד"מצוה גוררת מצוה" חס-ושלום! 41
- הנה לא זו בלבד שענין זה מתאים על-פי תורה, אלא זוהי הוראת התורה: 42

- 1 להקב"ה בכבודו ובעצמו היה מתאים (כביכול) לומר למשה רבינו שיצוה את בני ישראל עד סוף כל הדורות
2 שהם ישפיעו על אומות העולם לקיים את שבע מצוות דבני נח (ראה רמב"ם הלכות מלכים סוף פרק ח).
- 3 [איתא בגמרא (בבא קמא לח, א. עבודה זרה ב, סוף עמוד ב) שהקב"ה "ראה ז' מצוות שקבלו עליהן בני
4 נח ולא קיימום, כיון שלא קיימום עמד והתירן להן כו'". אבל: שם מדובר אודות ענין השכר דמצווה ועושה,
5 "אבל מעונשין לא פטרן" (פירוש רש"י בבא קמא שם. וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך בן נח בסופו)].
- 6 והרי תוכנם הכללי דז' מצוות דבני נח הוא - "לשבת יצרה", קיום העולם, כולל - "לשבת יצרה" בנוגע
7 לבני ישראל בכל מושבותיהם. זאת אומרת, שבני ישראל צריכים להשתדל בטובתן של אומות העולם, כדי
8 שמצב העולם כולו יהיה באופן ד"לשבת יצרה", ולכן, צריכים לפעול המשכת ברכות בכל העולם כולו (ולא
9 לדבר באופן בלתי רצוי - היפך הברכה).
- 10 ונוסף לזה: ישנו פסוק מפורש בתורה "ודרשו את שלום העיר והתפללו בעדה כי בשלומה יהיה לכם שלום",
11 ומובן, שהתפילה לשלום העיר ביחד עם ענין של קטרוג כו' - הרי זה דבר והיפוכו!
- 12 ומה שישנם בעולם מזיקים ומחבלים וכו' - הרי אין כל הכרח לפתור זאת על-ידי העדר החיים שלהם, כי
13 גם כאשר מדובר אודות "אויב ומתנקם", צריכה להיות הפעולה ד"להשביט אויב ומתנקם", היינו, להשביט
14 ולבטל את היותו "אויב ומתנקם", ובלשון חכמינו ז"ל: "יתמו חטאים ולא חוטאים", ועד שפועלים שהם נעשים
15 לאוהבים ומסייעים לבני ישראל, על-דרך היעוד דלעתיד לבוא "ועמדו זרים ורעו צאנכם" (היינו, ביחד עם
16 ההדגשה על היותם "זרים", מדגישים שהנהגתם תהיה באופן ד"ורעו צאנכם").
- 17 כו. ויהי-רצון שהדברים המעטים בכמות יפעלו את פעולתם, ומכאן ולהבא ידברו רק בזכותם של ישראל,
18 וכל הדיבורים שאינם בזכותם של ישראל צריכים לבערם מגבול ישראל.
- 19 ומובן שאין צורך להסתמך על דברים הנ"ל דוקא - כי כל אחד ואחד יכול לעיין בעצמו בגמרא ובמדרשי
20 חכמינו ז"ל וב'שולחן-ערוך' כו', ובודאי יבוא לידי מסקנא הנ"ל, מבלי כל ספק בדבר.
- 21 וזאת - כאשר גישתו ללימוד התורה תהיה באופן שרצונו שהתורה תלמד אותו, ולא שירצה ללמד את התורה
22 מה לומר לו - כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בענין זה. ובודאי לא נחשדו ישראל בזה,
23 ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר נמצאים בימי חודש אלול, בהיות המלך בשדה.
- 24 ובהתאם לפסק דין הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ג הלכה ד) "צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכל העולם
25 חציו זכאי וחציו חייב . . . עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם
26 תשועה והצלה" - מובן, שעל-ידי-זה שמוסיפים דיבור אחד בזכותם של ישראל פועלים "תשועה והצלה" -
27 גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, "נאו".
- * * *
- 28 כז. ישנו ענין נוסף שהזמן גרמא - ולכן, כדאי לדבר אודותיו בהזדמנות זו, כאשר הדברים נשמעים בכמה
29 מקומות:
- 30 ישנם השואלים בקשר לנסיעה לכאן לקראת חודש תשרי. ולפלא השאלה בדבר - שהרי כל השאלות בענין
31 זה נפתרו כבר כאשר דובר בענין זה בשנים הקודמות.
- 32 אבל אף-על-פי-כן, היות שישנם כמה וכמה ששאלו שוב (ואם לא יקבלו מענה, ינסו ללמוד "רמזים", או
33 שיבואו לידי נפילת רוח חס-ושלום, וכיוצא בזה) - לכן אחזור פעם נוספת על נקודת הדברים:
- 34 אלו הדברים בארץ הקודש - זקוקים (לכל-לראש) להיתר מרב בארץ הקודש שמותר להם לצאת מארץ הקודש
35 למשך זמן מסוים. ומובן, שהיות שאדם קרוב אצל עצמו, אינו יכול לסמוך על עצמו, ולכן מוכרח לשאול זאת
36 אצל רב מורה-הוראה שהוא המומחה בדינים אלו, והכוונה - לרב שדר גם הוא בארץ הקודש, ויודע את מצב
37 הדברים שם וכו'.
- 38 נוסף על היתר הנ"ל (השייך לבני ארץ ישראל דוקא) - תהיה הנסיעה לכאן (מכל המקומות) רק בתנאי שלא
39 יכנסו לחובות עבור הנסיעה, ועל-אחת-כמה-וכמה - לא להכנס לחוב גדול.
- 40 ובנוגע לאלו שלאחרי הנישואין - מובן, שהיציאה לדרך מוכרחת להיות ברשות האשה, ועל-אחת-כמה-וכמה
41 שיציאת האשה לדרך מוכרחת להיות ברשות הבעל.

ונוסף לזה: כאשר מדובר אודות עוסקים בצרכי ציבור - הן כאשר זהו כל עסקם באופן קבוע, והן כאשר עוסקים בזה בזמן הפנוי (שענין זה שייך אצל רובם) - צריכים להשתדל שהנסיעה לכאן לא תגרע מאומה בכל הפעולות הנעשות במשך כל השנה, ויתירה מזו: שכל הפעולות ייעשו ביתר שאת וביתר עוז, בהתאם לעסקנות הציבורית הנדרשת בימי חודש תשרי.

ומובן, שכל הוראות אלו שכבר נאמרו בשנים שלפני-זה - הן בתקפן, כי אין זה פרי-המצאתו של מישהו, כי אם בהתאם להוראות ה'שולחן-ערוך', והרי כל הוראות ה'שולחן-ערוך' בתקפן עומדות ללא כל שינוי בדבר. וכאמור - כל הנ"ל הוא נקודת הדברים שנאמרו בשנים שלפני-זה, שאז נתבארו הדברים ביתר ביאור ובהרחבה. ובודאי ישנם כמה וכמה שיש בידם רשימות הדברים שנאמרו בשנים שלפני זה. ו"תן לחכם ויחכם עוד".

כח. ומענין לענין - בענין דומה: ימים אלו הם התחלת זמן הלימודים. וישנם כאלו השואלים אודות שינוי מקום הלימודים משיבה אחת לשיבה אחרת, וכן בנוגע למוסדות חינוך לבנות.

וגם בנוגע לענין זה ניתנה הוראה כמה פעמים, ואחזור על זה פעם נוספת: בנוגע לסדר הלימודים וכן מקום הלימודים - ישאל כל תלמיד ותלמידה את חוות-דעת הנהלת המוסד שבו למד עד עתה, ולבקש מהם להתעניין בטובתו האמיתית ולהורות לו היכן להמשיך את לימודיו בשנה הבאה, מאחר שהם יודעים את תכונות נפשו וכשרונותיו וכו'.

ועל-דרך-זה בנוגע לאלו השואלים אודות שינוי משרה במוסדות אלו וכיוצא בזה - יתייעצו בזה עם ידידים מבינים השייכים לענין זה (מחנכים וכיוצא בזה), "ותשועה ברוב יועץ". ומובן, שכל זה רק כאשר אינו קשור למוסד זה (או משרה זו) על-פי "חוזה", כי כאשר ישנו "חוזה" - אין מקום לשאלה בדבר, מאחר שיש לו התחייבות - על-פי ה'שולחן-ערוך' - למוסד זה.

כט. כאן המקום להוסיף עוד ענין: ישנם החושבים שכדאי להשתדל (להכנס לחובות וכיוצא בזה) לבוא לכאן לקראת חודש תשרי, כי אז תהיה הזדמנות לכתוב מכתבים ארוכים ולקבל מענה באריכות, או לדבר בפרטיות ובארוכה וכו'.

ולכן, מן הצורך להדגיש שאין הדבר כן, ואדרבה: דוקא הזמן הסמוך לחודש תשרי ובודאי חודש תשרי עצמו - אינו הזמן המתאים כלל לקרוא מכתבים ארוכים ולדבר עם כל אחד ואחד בפרטיות, כי בזמנים אלו צריך כל אחד ואחד לעסוק יותר בעבודתו בנוגע לעצמו, באופן ד"שפרו מעשיכם", ובפרט שחודש תשרי הוא "מרובה במועדות" לגבי שאר חדשי השנה: ראש השנה, יום הכפורים, סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה, וכן עשרת ימי תשובה, וד' הימים שבין יום הכפורים לסוכות.

ולכן, אין זה הזמן המתאים להרבות בפתקאות ומכתבים, ולכתוב כל מכתב בארוכה דוקא, ולהמתין למענה (בארוכה) בו ביום או מיד למחרת - הנהגה כזו יכולה להיות לפני חודש תשרי או לאחר חודש תשרי, למעוטי חודש תשרי.

ועל-פי-זה מובן שהעדר המענה על מכתבים (בפרט בימים אלו) אינו צריך לגרום לאי-שביעות רצון או נפילת הרוח וכו' - ח"ו וח"ו! כי אין זה מפני העדר שימת-לב, אלא מפני שאין זה הזמן המתאים לכך, כנ"ל. ובקשר לשאלה - היתכן שדוקא בחודש זה, שהוא ראשית כל השנה כולה, לא יוכל כל אחד ואחד למלא משאלות לבבו לטובה - הרי מופרך לגמרי לומר דבר כזה?! - התשובה לדבר: על-דרך שמצינו בנוגע ליום הכפורים ש"עיצומו של יום מכפר", כמו כן מובן שמילוי משאלות לבבו לטובה נפעל על-ידי עיצומם של ימי חודש תשרי. והרי ידע איניש בנפשיה שכאשר מתנהג באופן המתאים לחודש תשרי, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מוסיף בעניני תפילה תורה וצדקה אזי נפעלים כל הענינים באופן ד"עיצומו של יום מכפר", עם כל הפירושים שבדבר.

ועל-ידי-זה נפעלת הוספה בברכותיו של הקב"ה - היינו, ש"מרשית השנה" מקבל הוא כבר את ברכתו של הקב"ה לכתובה וחתומה טובה בנוגע לכל הענינים, כולל - בנוגע לכל הפרטים שרוצה לשאול, או שכבר שאל ולא קיבל מענה (מאיזה סיבה שתהיה). ובפשטות: ברכת כתיבה וחתומה וגמר חתימה טובה בטוב הנראה והנגלה, מאחר שהוא מוסיף בעשיית והכנת ה"כלים" לברכתו של הקב"ה - תורה עבודה וגמילות-חסדים, שעליהם "העולם עומד", "העולם קטן זה האדם", שעל-פי אמיתית הענינים הרי זה גם ה"עולם גדול" (כפשוטו), כי "את העולם נתן בלבם".

- 1 ויהי־רצון שדיבורים אלו יתקבלו באותו אופן כפי שנאמרו, מבלי לחפש רמזים ופשט'לאך וכו', כי כוונת
- 2 הדברים היא בפשטות ממש, באופן המובן לבן חמש למקרא.
- 3 ל. ויהי־רצון שכל אחד ואחת מישראל, בכל מקום שיהיה ובכל מקום שהוא עתה, יחשוב אודות שאר כל
- 4 בני ישראל באופן דאהבת ישראל, ועל־פי הכלל אשר במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא - יתאחד
- 5 (מתוך אהבה) עם כל אחד ואחד מבני ישראל, בהיותו נשמה בגוף למטה בעולם הזה הגשמי.
- 6 וכל זה יוסיף וימחר את ברכתו של הקב"ה לכתובה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה
- 7 והנגלה, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 8 וכל זה נפעל כבר בחודש אלול - כאמור לעיל ש"מנהג ישראל תורה הוא" שכל אחד ואחד מישראל מברך
- 9 את רעהו בברכת שנה טובה ומתוקה, ומובן, שמלמעלה עונים "אמן" על ברכות אלו, וממשיכים זאת למטה
- 10 מטה, למטה מעשרה טפחים, ובטוב הנראה והנגלה.
- 11 לא. כל המדובר לעיל אודות י"ג י"ד וט"ו אלול - שייך לכל אחד ואחת ששומעים את הדברים, וכן לאלו
- 12 שימסרו להם את תוכן הדברים.
- 13 והמעשה הוא העיקר - ליישם את כל הדברים במעשה בפועל, למטה מעשרה טפחים, כל ענין וענין לפי
- 14 ענינו. ולעסוק בכל ענינים אלו באופן שלמעלה ממדידה והגבלה - מאחר שיודעים שמלך מלכי המלכים נמצא
- 15 בשדה ביחד עם כל אחד ואחד מישראל, ומקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם.
- 16 וההתחלה בזה היא - על־ידי הוספה בלימוד התורה, נגלה וחסידות, ובאופן דלימוד המביא לידי מעשה -
- 17 הוספה בקיום המצוות בהידור.
- 18 לב. בודאי יערכו התוועדות בט"ו אלול לרגל מלאות פ"ה שנה להתייסדות ישיבת תומכי תמימים. וכדי
- 19 לקשר התוועדות הנ"ל עם התוועדות זו (הנערכת בבית שמגדלין בו תורה ותפילה) - יקחו את ה"משקה"
- 20 מהתוועדות זו ויערבבו זאת עם ה"משקה" שישתמשו בהתוועדות הנ"ל.
- 21 ויהי־רצון שיעשו כן גם בכל המקומות ששם שומעים את הדברים, ואף־על־פי שאי־אפשר לתת להם את
- 22 ה"משקה" - הרי שומעים הם את דברי התורה הנאמרים כאן, והרי התורה נמשלה למים - "אין מים אלא תורה",
- 23 ועל דברי התורה נאמר "הלא כה דברי כאש" - בדוגמת "יין שרף", שזהו ענין ה"משקה".
- 24 ולכן, בהתוועדות שתיערך בט"ו אלול בכל המקומות - יחזרו פסוקי תורה ומאמרי חכמינו ז"ל מתורה
- 25 שבכתב ותורה שבעל־פה, ובמיוחד - מאמרי ותורתו של נשיא דורנו, שעל־ידי־זה מתאחדים ב"יחוד נפלא"
- 26 דתורה זו עם נשיא דורנו, ועל־ידי־זה נמשכת ברכה לכל אחד ואחת שלומדים תורתו והולכים בדרכיו ואורחותיו
- 27 אשר הורנו.
- 28 ההתוועדות כאן - תיערך על־ידי ישיבת תומכי תמימים המרכזית, שהם יקחו את המשקה והמזונות
- 29 מהתוועדות זו - בתור התחלה טובה להתוועדות הנ"ל, ולהמשיך בזה במשך השנה כולה ובמשך כל השנים
- 30 כולם - בזמנים המתאימים לכך.
- 31 ומובן, שגם לאחר ביאת המשיח ימשיכו בלימוד התורה, ואדרבה: לאחר ביאת המשיח יעסקו בלימוד
- 32 התורה ביתר שאת וביתר עוז, ובמיוחד - בלימוד פנימיות התורה, וכפסק־דין הרמב"ם (סוף הלכות מלכים)
- 33 ש"באותו הזמן (לאחרי ביאת המשיח). יהיו ישראל חכמים גדולים. . ושיגו דעת בוראם כפי כח האדם,
- 34 שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".
- 35 וההכנה לזה היא - הפצת המעיינות חוצה, שעל־ידי־זה ממהרים ומזרזים (כביכול) את קיום היעוד "תורה
- 36 חדשה מאתי תצא" - בגלוי, "כי הנני מביא את עבדי צמח" - ביאת משיח צדקנו, שהוא ילמד תורה את כל
- 37 העם כולו, במהרה בימינו ממש, "נאו" ממש.
- 38 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את ה"משקה" להרש"ג שי', ואת המזונות - להרב דוד שי' רסקין (באמרו לרש"ג
- 39 שי' שימנה "שליח" לקחת את המזונות). ואחר כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון "הקפות" לאביו
- 40 רבי לוי יצחק ז"ל.
- 41 אחר כך צוה לחזן (ר' משה שי' טלישבסקי) לנגן "יהי רצון כו' שיכנה בית המקדש במהרה בימינו".
- 42 כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
- 43 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

לקוטי שיחות פרשת כי תבוא כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

ובמה פועלים את "והלכת" - על ידי "בדרכיו":
שמיים כל מצוה משום שהיא דרכו של הקב"ה, הוא
עושה כדי "להדמות בו יתעלה", אזי משפיעות המצוות
עליו ופועלות בו הענין של - "הלכת".

אף שקיום המצוות פועל בודאי זיכרון באדם המקיים
את המצוות, באיזה אופן שמקיימן, גם אם אינו מקיים את
הציווי המיוחד "והלכת בדרכיו" (עד שאפילו כשהוא
מקיים מצוה בדרגה התחתונה "שלא לשמה", גם אז
פועלת בו המצוה) וכל זיכרון גורם בו ללכת ולפרוש)
ממצבו הקודם - אלא שזה הוא ענין שבהעלם. הציווי
"והלכת" מורה, לקיים את המצוות כך שיורגש בגלוי
שהמצוה מביאה אותו לידי "והלכת".

ג. על הפסוק⁹ "ונתתי לך מהלכים בין העומדים
האלה" נאמר בחסידות¹⁰ שמלאכים, וכן גם נשמות קודם
ירידתן למטה, נקראים "עומדים", ונשמות אחר ירידתן
למטה, על ידי קיום התורה ומצוות שלהם, נקראים
"מהלכים". ותורת החסידות מסבירה¹¹, כי אף שגם
מלאכים, וכל שכן הנשמות למעלה, מתעלים תמיד בעילוי
אחר עילוי, נקראים הם "עומדים", משום שהעליות שלהם
הן בסדר והדרגה - כך שהם מוגבלים: כל עליה היא בערך
לקודמתה וככל שתגדל המדרגה אליה הם מתעלים, עדיין
קשורה היא למדרגה הנחותה ביותר אותה השיגו
בתחילה. ולכן הם נקראים "עומדים", הם עדיין עומדים
במקום אחד: גם על ידי כל העליות הגבוהות ביותר אינם
הולכים לגמרי מן המדרגות הקודמות. "מהלכים" (בחינה
שנשמות לאחר ירידתן למטה מגיעות אליה) ענינו,
שהעליות הן למעלה מסדר וללא כל הגבלה; בהגיען
למדרגה הנעלית כבר "הלכו והתנתקו" לגמרי מן הדרגה
שעמדו בה לפני זה.

מכך מובן, כי פירוש של "והלכת בדרכיו" הוא, שקיום
המצוות צריך להיות באופן כזה, שהאדם יתרומם על ידן
באופן בלתי מוגבל, שיעבור מגבול לבלי גבול, אז הרי
הוא "מהלך".

א. את הציווי "והלכת בדרכיו" (הנאמר בפ' תבוא)
מונה הרמב"ם¹ במנין התרי"ג מצוות, ומפרשו: "להדמות
בו יתעלה כפי היכולת". כלומר להתנהג כפי מדותיו של
הקב"ה, וכפי שמביא שם הרמב"ם את הדרשה²: "מה
הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הקב"ה נקרא
רחום אף אתה היה רחום, מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה
היה חסיד".

בין השרשים שקבע הרמב"ם בענין מנין המצוות, הוא
אומר³, שציווי כולל, כמו "את חקותי תשמרו גו'" או
"קדושים תהיו", אינו נמנה במנין המצוות, משום שאינו
ציווי על פרט מסויים, אלא שכולל את כל התורה.
ולכאורה, הרי גם המצוה "והלכת בדרכיו" היא ציווי כללי.
אמנם פרטים הנ"ל שבמצוה: "היה חנון", "היה רחום"
ו"היה חסיד" נכללים בגמילות חסדים, הנכללת במצוות
"ואהבת לרעך כמוך"⁴. אך לפי הביאור האמור בפירוש
"והלכת בדרכיו" - "להדמות בו יתעלה כפי היכולת" -
הרי הוא כולל כל המצוות, שכולם הן "דרכיו" של הקב"ה,
שהוא ית' מקיים את כל המצוות⁵ - אם כן הרי הציווי
"והלכת בדרכיו" אינה מצוה פרטית, אלא כולל את כל
המצוות, ומכל מקום נמנה ע"י הרמב"ם במנין המצוות⁶.

הכרחי אפוא לומר, שבציווי "והלכת בדרכיו" יש פרט
מסויים שאינו קיים בשאר ציוויים, ומשום החידוש שבציווי
זה, הוא נמנה במנין המצוות⁷. כשם שמצוות "ועבדתם את
ה' אלקיכם", עם היותה ציווי כולל - שכן בכל מצוה
עובדים את הקב"ה - הרי בכל זאת, מצד החידוש שישנו
במצוה נמנית היא במנין המצוות⁸.

ב. מהו החידוש בציווי "והלכת בדרכיו" שלא נאמר
בשאר מצוות? - "והלכת", שקיום המצוות צריך להיות
בדרך של הליכה. יכול אדם לקיים מצוות ואף על פי כן
ישאר באותו מעמד ומצב כפי שהיה לפני קיום המצוה.
על זה בא הציווי "והלכת", שקיום מצוות יהיה באופן
כזה, שיביא את האדם לדרגת "הולך"; שיצא ממצבו
הקודם ויתעלה למדרגה נעלית יותר.

(6) ראה גם בארוכה לקו"ש חל"ד ע' 153 ואילך.

(7) ראה שרש ד שם שאין למנות "כי לא ציווה לעשות דבר זולת מה
שידענו".

(8) ספר המצוות מ"ע ה.

(9) זכר"ג, ז.

(10) תו"א וישב ל, א. לקו"ת שלח לה, ד.

(11) לקו"ת שם. ד"ה צאינה וראינה תר"ס. שוכה תרס"ו.

(1) ספר המצוות מ"ע ח. ה' דעות פ"א, ה"ה. והוא מסוטה יד, א. הובא
בשר"ע אדה"ז ה' משא ומתן סקנ"ו, ס"ג.

(2) והוא מספרי עקב יא, כב. הובא בהל' דעות שם ה"ו. שו"ע אדה"ז שם.
וראה ג"כ מכילתא בשלח טו, ב. שבת קלג, ב.

(3) ספר המצוות שרש ד.

(4) שם שרש ב.

(5) שמו"ר פ"ל, ט. וכמש"ו ושמרו דרך ה' (וירא יח, יט).

1 כל נברא הוא הרי מוגבל, ואם כן א) כיצד מסוגל הוא
2 על ידי עבודתו שלו להתעלות בלי גבול? ב) אם הוא מגיע
3 לבלי גבול, כיצד הוא יכול להשאר אז נברא מוגבל?
4 לכאורה היה עליו לחדול מלהיות נברא. על כך נאמר
5 "והלכת בדרכיו", עליך להתקשר עם דרכיו של הקב"ה (על
6 ידי קיום המצוות משום שהן דרכיו של הקב"ה, כנ"ל).
7 ומאחר שהקב"ה הוא "נמנע הנמנעות" ¹² ו"נושא הפכים",
8 יכול הוא ית' לחבר גבול ובלי גבול יחדיו, שהנברא א) על
9 ידי עבודתו המוגבלת יגיע ל"והלכת" שיעלה בעילוי בלתי
10 מוגבל ב) שגם לאחר עלייתו המוגבלת ישאר במציאותו
11 המוגבלת.
12 ד. ברם עדיין צריך להבין: הכוונה העליונה הרי היא,
13 שכל העילויים שהאדם זוכה להם, יבואו באמצעות עבודה
14 דוקא. שכן אם יעניקו לאדם את כל ההשפעות מלמעלה
15 ללא עבודה, לא יהא זה תכלית הטוב, שאינו אלא "נהמא
16 דכיסופא" ¹³ ("לחם בושת"). הכרח איפוא לומר, שגם
17 העילוי של "והלכת", הילוך בלי גבול, בא דוקא על ידי
18 עבודתו. ואילו לפי הנ"ל יוצא, לכאורה, שעל ידי עבודתו
19 המוגבלת אין הוא מסוגל להגיע אלא לעליות מוגבלות,
20 ול"הילוך" שבבלי גבול הוא בא רק בגלל שהקב"ה מרומם
21 אותו לידי כך.
22 ואף שעליה זו של "הילוך" אין ענינה שהאדם
23 בעבודתו הוא עולה בהגבלה, אלא שלאחר שמשיג כפי
24 יכולתו, מרוממים אותו יותר מלמעלה, בלי גבול - כי אם
25 שהקב"ה שהוא "נמנע הנמנעות" נותן כוח בעבודת האדם
26 שהעבודה תרומם אותו אל בלי גבול; בכל זאת, מאחר
27 שדבר זה עצמו שהעבודה פועלת את "ההילוך", אינו
28 משום עבודת האדם, הרי לכאורה, אינו כפי הכוונה
29 העליונה, שכל העליות יבואו על ידי העבודה דוקא ¹⁴.

(12) ראה שו"ת הרשב"א סת"ח. דרך אמונה - להצ"צ - ע' 68.
(13) ראה תנא דבי אליהו רבא פ"כ. לקו"ת צו ז, ד. ועיי"כ לקו"ש
המתורגם] ח"ג ע' 271 (סעי' ג).
(14) ואף שגם כללות הענין דבאתעדל"ת עצמה, כי אין ערוך בין נברא
דבחי' עמידה) אינה מצד מעלת האתעדל"ת עצמה, כי אין ערוך בין נברא
לבורא, ורק מצד שכן עלה ברצונו ית' (לקו"ת דרושי שמע"צ פג, ב. שה"ש
יב, א. ונתבאר בארוכה ב"ה ארון עולם תש"ג פ"ו), מ"מ לאחר שעלה ברצונו
ית' שעבודת הנבראים תתפוס מקום הרי מצד רצונו ית' נעשה כן באמת,
(וכמבואר בדרימ"צ (נד, ב) שמצד רצונו ית' בהצמצום, הצמצום יש לו מציאות
ולכן ראוי ויתכן להיות ההתפעלות מאתעדל"ת בההארה שלאחרי הצמצום
(אף שגם הארה המצומצמת היא אדוקה בו ית', והוא הוא המצמצם עצמו,
וקמי' ית' אין הנבראים תופסים מקום כלל) ובמילא ההמשכה היא מצד
עבודתם (שלכן צריכה להיות העבודה מעין האתעדל"ת, דרימ"צ פג, א. קס,
א). משא"כ בנוגע להילוך, עלי' דבל"ג, שהיא, בכללות, בהאור שקודם
הצמצום, הרי א"א לומר, לכאורה, שמצד הרצון יהי' תפיסת מקום להנבראים
בבחי' אור זה (דפועלת הרצון הוא רק שיהי' מציאות להצמצום, ושיתפסו
מקום בבחי' אור המצומצם, כמובן מהמשל שם דאב וכן), וא"כ הרי הגם

30 הכרח לומר, שגם זה עצמו, שהעבודה גורמת
31 ל"הילוך" האדם, קשור בעבודת האדם.
32 ה. הביאור בזה:
33 יכולת האדם להביא לידי כך שהמצוות יהיו "דרכיו"
34 של הקב"ה, ושיהיה בהם כוח בלתי מוגבל, באה לו מכך
35 שקיום המצוות שלו קשור בעצם נשמתו, שהיא "חלק
36 אלקה ממעל ממש" ¹⁵ - בלי גבול. ועל ידי כך שהאדם
37 העובד ממשיך את עצם נשמתו במצוה הפרטית, של חנון
38 כו' (שזה פירוש "אף אתה היה חנון; אתה היה רחום;
39 היה חסיד", אתה עצמך (עצם הנפש) היה חנון רחום
40 וחסיד). כלומר (בעבודה) שהוא מקיים את המצוות מצד
41 אמונה פשוטה ומסירת נפש (שלמעלה מטעם ודעת) הבאה
42 מעצם הנשמה, על ידי כך הוא פועל גם, שבתוך עניניו הוא,
43 "נמשך" הקב"ה בעצמו - "הקב"ה נקרא חנון, הקב"ה נקרא
44 רחום, הקב"ה נקרא חסיד". נמצא אם כן, שגם ההילוך בבלי
45 גבול בקיום המצוות, נוצר באמצעות עבודת האדם ¹⁶.
46 ו. הכוח של "נמנע הנמנעות", שישנו ב"והלכת
47 בדרכיו", מתבטא כאמור, בשני אופנים: א) שעבודתו
48 המוגבלת של האדם תוכל להעלותו בלי גבול. ב) לאחר
49 כל העליות בבלי גבול, ישאר האדם במציאות מוגבלת.
50 ומאחר שכל הענינים והעילויים צריכים לבוא על ידי
51 עבודת האדם, הכרח לומר שגם עילוי זה שהוא נשאר
52 במציאות מוגבלת, באה על ידי עבודתו:
53 חיותו האמיתית של יהודי באה מנפשו האלוקית
54 בלבד ¹⁷ (אלא שחיותו עוברת דרך נפש הבהמית), אף
55 שהגוף הוא גשמי, מוגבל, ומקורו בקליפת נוגה, ואילו
56 הנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש" - הרי לא זו בלבד
57 שהגוף אינו מתבטל על ידי הנשמה, אלא אדרבה, היא
58 מחיה אותו. חיותו שלו היא מנפש האלוקית.

שעלה ברצונו שעי' העבודה ימשיכו בחי' אור שקודם הצמצום, אין ההמשכה
מצד עבודתם הם. כ"א, מצד רצונו ית' שרצה שבעבודתם יומשך גם האור
שלמעלה מעבודתם ושאיין עבודתם תופסת מקום שם.
(15) נסמן לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 102 הערה 9.
(16) ואף שמוכרחת להיות עבודה וזה שעי' העבודה דאתה חנון נעשה
הקב"ה חנון הוא רק לאחר שעלה ברצונו ית' לצמצם עצמו, אעפ"כ, רצונו
ית' הוא שגם המשכת הרצון תהי' ע"י עבודתם, וכאלו שהם עושים את הרצון.
ומה שמבואר (דרימ"צ קכג, ב. קס, ב) שהמשכת אור הבלי גבול הוא ע"י
האהבה דבכל מאדך, מאד שלך, דמכין שהעבודה היא למעלה מהגבול
שבאדם לכן היא מעין ודוגמה לבחי' מאד העליון - המשכה וקישור זה
אפשרים מפני שהנבראים שייכים לקודם הצמצום, כמבואר בפנים. אלא
ששייכות זו לבד אינה מספקת, ובכדי שאור הבלי גבול יומשך בפועל, צריכה
להיות עבודה ועבודה בדוגמת ומעין ההמשכה, אור הבלי"ג דוגמת הבחינות
שבאור המוגבל, שכל בחינה נמשכת ע"י העבודה שבדוגמתה דוקא.
(17) ולכן נוגע מאד הענינים שעוסקים בהם מפני שבכל דבר ודבר שהאדם
פועל ועושה מכניס בזה כחות אלקית כו' (ד"ה בששה"ק תער"ב).

הוא בדיוק ונוגע לעבודת השי"ת) - "ובו תדבק", וכפי
 שהרמב"ם מביא²⁰ מהספרי, שפירושו "הדבק בחכמים
 ובתלמידיהם", ב"חכמים" אלה העומדים בהתבטלות
 (חכמה, כח מה, ביטול)²¹ באופן של מרכבה. ומאחר
 שיניקתו היא מהחכמים, שהם הראש שלו²², על ידי
 הדביקות בהם, אף הוא "נדבק בשכינה ממש"²¹, וגופו
 נעשה כלי לאור הנשמה, כנ"ל²³.
 ברם הציווי "ובו תדבק" הוא ענין כללי: להתחבר עם
 הקב"ה על ידי דביקות בחכמים ובתלמידיהם; שעל ידי כך
 נעשה גופו בכלל כלי לאלקות ונעשה ראוי לכך שיגיע
 לבחינת "והלכת" בלי גבול. אבל ה"הילוך" בפועל חייב
 לבוא על ידי מעשה המצוות, שכן "המעשה הוא העיקר",
 עשיית המצוה בפועל דוקא מגיעה וממשיכה את העצמות.
 וכדי שההמשכה תהיה בגילוי, בא הציווי "והלכת
 בדרכיו", שקיום המצוות יהיה באופן של "בדרכיו",
 שיקיימן משום שהן דרכיו של הקב"ה, "להדמות בו
 יתעלה", ואז לאחר ההקדמה של "ובו תדבק", הן פועלות
 את "והלכת", שנעשה "צדיקים אין להם מנוחה כו",
 שנאמר ילכו מחיל אל חיל²⁴, עד שיבואו לזמן ובחינה
 נעלית יותר - "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".
 (משיחת יו"ד שבט תשכ"א)

1 אך חיות זו, שהגוף חי מהנשמה, היא - בהעלם (מצד
 2 עצמו). והאדם על ידי עבודתו צריך להביאה לידי גילוי,
 3 במדה שיורגש בו, שאברי גופו חיים מן הנפש האלוקית:
 4 כשם שהגוף, החי בגלוי מנפש החיונית, מיד שהנפש רוצה
 5 לעשות איזו פעולה, נשמעים לה אברי הגוף מאליהם בדרך
 6 ממילא "תיכף ומיד בלי שום ציווי ואמירה להן ובלי שום
 7 שהיי כלל"¹⁸, כך צריך להיות בנוגע לנפש האלוקית;
 8 כשהאדם מסיר את הדברים המסתירים על הנשמה וכא
 9 לידי הכרה שחיותו היא מנפש האלוקית, ממלאים אבריו
 10 בדרך ממילא אחר רצונות הנפש האלוקית. כלשון
 11 הירושלמי¹⁹: "כרע מגרמיה" כשבאים ל"מודים", הראש
 12 כורע מעצמו).
 13 ועל ידי כך שהאדם פועל על ידי עבודתו את חיבור
 14 הנשמה והגוף בגילוי, שגופו המוגבל חי מהנפש האלוקית,
 15 הוא ממשיך את כוח העצמות, שכל העליות הגבוהות
 16 ביותר באופן של "הילוך" יוכלו להיות בגופו הגשמי,
 17 ושיהיה כלי לאותן עליות.
 18 ז. הרי אין כל אחד מסוגל לפעול בעצמו את בחינת
 19 ההתבטלות שאברי גופו יקיימו מעצמם את רצונות הנפש
 20 האלוקית - על זה בא הציווי הקודם (שגם סדר הציוויים

מקום הארון אינו מהמדה, כתיב ב' (ירמ' יז, יב) מרום מראשון מקום
 מקדשינו) - וראה רשימות הצ"צ לאיכה עה"פ ממרום שלח.
 והמשכת בחי' "מרום" היא ע"י המשכת עצם הנשמה המתבטאת גם
 בהביטול דמודה אני (וכמ"ש ישע"י נז, טו) מרום וקדוש אשכון ואת דכא
 ושפל רוח). אלא שזהו רק העלי' למרום, התעוררות העצם. ואח"כ צריכה
 להיות ההמשכה בהעבודה פרטית בכחותיו הגלויים, לעשות "מלחמה" עם
 ההעלמות והסתרים, לברר את הגוף ונה"ב וחלקו בעולם, "ליטול" את
 הניצוצות שנפלו בהם ולהעלותם לשרשם - ושבת שבי.
 (ואף שעבודה זו בהתעוררות עצם הנשמה ובכחותיו הפרטים הו"ע
 והלכת בדרכיו, מרמז זה הספרי בהציווי "ולדבקה בו", כי תכלית הדביקות
 הוא ההילוך בדרכיו, כדלהלן).
 (24) סוף ברכות. וע"פ גרסת השל"ה בהקדמה בית חכמה (יז, א). עמק
 המלך שער הדיקנא קדישא פ"ח (סא, ג). תו"א מג"א צח, ב. וראה תו"א שמות
 מט, א.

(18) תניא פכ"ג.
 (19) ברכות פ"ב, סה"ד. וראה גם חנוך לנער ע' 8. לקו"ד ע' 284. ולא
 רק בהנוגע להגוף אלא גם בנוגע לחלקו בעולם מצינו כזו, כמסופר בס'
 השיחות (קייץ ה'ש"ת ע' 104) בנוגע הר"ה מפאריטש.
 (20) ספר המצות מ"ע ו. הובא בשו"ע אדה"ז שם ס"ד.
 (21) תניא פ"ח ופל"ה בהגהה.
 (22) תניא פ"ב. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 32.
 (23) ובוה יובן לשון הספרי שם: "ומעלה אני עליך כאלו עלית למרום
 ונטלת ולא שעלית ונטלת בשלום אלא אפילו כאלו עשית מלחמה ונטלת
 וכה"א עלית למרום שבת שבי לקחת מתנות באדם" - דלכאורה א"מ מהו
 לשון מרום דוקא ולא רקיע או שמים וכדומה, וגם מהו"ע המלחמה והשבי?
 והביאור: היחוד שגבול ובל"ג הוא מצד כח דנמנע הנמנעות, וזה מרומו
 ב"מרום", שאינו תואר דבר כמו שמים ורקיע, כ"א - עילוי שאין למעלה ממנו
 (ע"ד המבואר בתניא פל"ו בפירוש דירה בתחתונים "שאין תחתון למטה
 ממנו"), שהוא העצמות נמנע הנמנעות. (ולכן גם בביהמ"ק שהי' בו גילוי זה,

יום ראשון י' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיה, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

1 והנה מודעת זאת, - ידוע הרי, שישאל במכשם הם רחמנים
2 וגומלי חסדים²¹, מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו
3 יתברך, אשר החסד גובר בהן - במדות העליונות, על מדת הדין
4 והגבורה והצמצום, וכמו שכתוב²²: "גבר חסדו על יראיו", -

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישאל

בטבעם הם רחמנים וגומ'ח מפני היות נפשותיהם
נמשכות ממדותיו ית' אשר החסד גובר בהן על מדת
הדין והגבורה והצמצום וכמ"ש גבר חסדו על יראיו
שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש בזה"ק. והנה
הצדקה הנמשכת מבחי' זו נק' בשם מעשה הצדקה
כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה
תמיד ממילא והיא דבר ההווה ורגיל תמיד ואף כאן
הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית
ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו
ית' כמ"ש ויפח באפיו כו' ואתה נפחת כי ומאן דנפח
כו' וגם בכל יום יום בטובו מחדש מעשה בראשית
וחדשים לבקרים כו'. אך לשון עבודה אינו נופל
אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד
טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון
העליון ב"ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד
מיצוי הנפש כו'. ואף כאן במצות הצדקה ליתן
הרבה יותר מטבע רחמנותו ורצונו וכמ"ש רז"ל ע"פ
נתן תתן אפילו מאה פעמים וכו'.

27 כאן - בענין הצדקה הבא מהרחמנות הטבעית שבנשמה, הרי מדת
28 החסד והרחמנות המבטל נפשות כל בית ישראל מכבר -
29 הרי זה דבר שכבר נעשה, מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו
30 יתברך, כמו שכתוב²⁴: "ויפח באפיו כו'", - בגופו של אדם
31 הראשון נשמה של חיים, ואנו אומרים²⁵ על הכנסת הנשמה ביהודי:
32 "ואתה נפחת ביי", "ומאן דנפח כו"²⁶, - מתוכו נפח, מתוכיותו

יום שני י"א אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 236, וז"ש והי' מעשה הצדקה... עד עמ' קיט, כל חטאתם.

אגרת הקדש

וז"ש והיה מעשה

הצדקה שגם הצדקה הנק' בשם מעשה ולא בשם
עבודה אעפ"כ באתעדל'ת אתערותא דלעילא מעורר
גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה

65 וזהו שכתוב: "והיה
66 מעשה הצדקה - שלום",
67 שגם הצדקה הנקראת
68 בשם "מעשה" ולא בשם
69 "עבודה" - אף על פי כן
70 ב"אתערותא דליתא

33 ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה שהנשמה באה מפנימיות האלקות,
34 הרי, כיוון שהיא באה מפנימיות מדותיו יתברך - יש בה, בנשמה,
35 ענין הפנימיות של מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד,
36 מאז ירידתה וכניסתה בגוף. וגם בכל יום יום - הקב"ה פטובו
37 מחדש מעשה בראשית, -
38 כולל התחדשות של
39 המדות שלמעלה, ובאשר
40 לנשמה למטה, הרי
41 ו"חדשים לבקרים כו"²⁷,
42 - זה פירוש "מעשה",
43 שנעשה תמיד, שהרי תמיד
44 ישנה ההתחדשות בנשמה
45 ומדת הרחמים שלה, הרי זה
46 ענין "מעשה הצדקה",
47 הצדקה נעשית מצד מדת
48 הרחמנות שבטבע בני
49 ישראל. אך לשון "עבודה"
50 אינו נופל אלא על דבר
51 שהאדם עושה ביגיעה
52 עצומה נגד טבע נפשו, -
53 שעליו להתייגע עם עצמו
54 לעשות נגד טבע נפשו, שכן
55 הטבע של נפשו אינו רוצה
56 להרשות זאת, רק שמבטל
57 טבעו ורצונו מפני רצון
58 העליון ברוך-הוא, כגון
59 לייגע עצמו בתורה ובתפלה "עד מצינו הנפש כו'". - דבר
60 שאין טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו כנגד
61 טבע נפשו. ואף כאן במצות הצדקה, - העבודה היא ליתן - לתת
62 הרבה יותר מ - אשר טבע רחמנותו ורצונו - לתת, וכמו
63 שאמר רבותינו זכרונם לברכה²⁹ על פסוק³⁰: "נתן נתת" -
64 "אפילו מאה פעמים וכו'".

71 אתערותא דלעילא", - על
72 ידי עבודת הצדקה שלמטה
73 נעשית התעוררות למעלה,
74 מעורר - על ידי
75 ההתעוררות מלמטה, גלוי
76 אור-אין-סוף ברוך-הוא

21. ראה תניא ח"א ספ"א. 22. תהלים קג, יא. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א". 24. בראשית ב, ז. 25. בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. 26. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. 27. איכה ג, כג. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק ס"א". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, יו"ד. פרש"י שם". 30. דברים שם.

- 1 בְּהֶאֱרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, וְנַעֲשֶׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו – בשרים
2 ובמדות שלמעלה, שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד
3 ושר של גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, וְגַם בְּפִמְלִיא שֶׁל
4 מִטָּה. – בעולמות שלמטה, רק שֶׁבְּעוֹלָם הַהוּא הַשֶּׁפֶל – לא יתגלה
5 הַשְׁלוֹם וְהַפִּירוּד – של הטוב
6 מהרע, וּפִירוּד הָרַע מִהַטּוֹב
7 עַד "עַתָּה קִין" – של הרע, 1
8 וְלֹא בְּזִמְן הַגְּלוּת, בְּנִזְכָּר 2
9 לְעֵיל. רק בְּ"עוֹלָם קָשִׁין" 3
10 הוּא הָאָדָם – בְּכָל "עַתָּה" 4
11 מִצֵּא", זו תַּפְּלָה, – 5
12 הנקראת "שלום", שהרי גם 6
13 בתפלה נעשה ענין השלום 7
14 והפירוד של הטוב מהרע, 8
15 בְּמֹו שֶׁבְּתוֹב: "בְּצֶדֶק" – 9
16 בצדקה, אֲחֵזָה בְּיָדָהּ, 10
17 בְּנִזְכָּר לְעֵיל. – ההתגלות 11
18 הפנימית של אלקות 12
19 שמתגלה בשעת התפלה 13
20 שאז ישנו ענין השלום. אֵד 14
21 אַחֵר הַתַּפְּלָה יוֹכַל לְהִיּוֹת 15
22 הָרַע – שבנפש, חוֹזֵר וְנִעוֹר 16
23 בְּקָל וְלֹהֲתָעֵר בְּטוֹב, 17
24 בְּאִשֶּׁר יִתְחַלֵּף בְּ – ענינים 18
25 שֶׁל חֲשִׁבַּת עוֹלָם הַהוּא. אֵד 19
26 הַצֶּדֶקָה בְּבַחֲנִית "עֲבוּדָה" 20
27 – שהוא מתייגע עם עצמו לתת צדקה יותר מטבעו, הֵנָּה מֵאִשֶּׁר –
28 כיוון שֶׁיִּקְרָה וְנִגְדָּה מַעְלָתָה בְּמֵאֵד מֵאֵד, – מאשר הצדקה
29 שמצד הטבע, בְּהִיּוֹתוֹ מְבַטֵּל מִבְּטָל וְרִצּוֹנוֹ הַגּוֹפִנִי מִפְּנֵי רִצּוֹן
- הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, וְאַתְּכִפִּיא סִמְרָא אֲחֵרָא, – וה"צד האחר", 30
קליפה, מתכופפת לקדושה, וְאֵזִי אֶסְתַּלַּק יִקְרָא וְקָדְשָׁא־בְּרִיךְ 31
הוּא כו', – ואז מתרומם כבודו של הקדוש ברוך הוא בכל העולמות, 32
וּכְתִירוֹן הָאוּר מִן הַחֲשָׁד וְיִקְא – כשמהפכים את החושך ועושים 33
ממנו אור – יש לאור זה דוקא 34
יתרון, מעלה עלינו, בְּנִזְכָּר, 35
אֵי לִזְאֵת – לכן, אֵין הָרַע 36
יִכּוֹל לְהִיּוֹת עוֹד חוֹזֵר וְנִעוֹר 37
בְּקָלוֹת כָּל בְּדָ מֵאֵלֵינוּ, רק 38
אִם הָאָדָם יַעוֹרְרֵנוּ 39
וְיִמְשִׁיכֵנוּ עַל עֲצָמוֹ חָס 40
וְשְׁלוֹם. – ואילו מעצמו לא 41
יתעורר הרע כל כך בקלות. 42
וְהוּא שֶׁבְּתוֹב "הַשְׁקָט וְטָח 43
עַד עוֹלָם", – שהשכר עבור 44
"עבודת הצדקה" הוא 45
"השקט ובטח עד עולם", 46
"הַשְׁקָט" – הוא מִלְשוֹן 47
"שׁוֹקֵט עַל שְׁמֵרֵינוּ", 48
שֶׁהַשְׁמֵרִים נִפְרָדִים לְגִמְרֵי 49
מִן חֲיָיו וְנוֹפְלִין לְמִטָּה 50
לְגִמְרֵי, וְחֲיָיו לְמַעְלָה וְדָ 51
וְצִלּוֹל בְּתַכְלִית. וְעַל הַרָךְ 52
זֶה הוּא בְּ"עֲבוּדַת הַצֶּדֶקָה", 53
– בצדקה שבבחינת עבודה, 54
חֲ"שְׁמֵרִים" הֵן בְּחִינַת 55
תַּעֲרֵבֶת רַע שֶׁבְּנִפְשׁוֹ, נִבְרָר וְנִפְרָד מִעַט מִעַט עַד שֶׁנוֹפֵל לְמִטָּה 56
לְמִקּוּרוֹ וְשִׁרְשׁוֹ, – מקור ושורש הרע – שמתחת לכל העולמות, 57
וְכִמּוֹ שֶׁבְּתוֹב³²: "וְתִשְׁלִיךְ בְּמַצּוֹת יָם כָּל חֲטָאתָם"³³: 58

יום שלישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, יג מה רב טובך... עד עמ' קיט, רי כו'.

- 59 יג. "מֶה רַב טוֹבְךָ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירְאִיךָ וְגו'". – פסוק בתהלים,
60 המסתתרים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא
61 שהשכר צפון ומוסתר, ואילו
62 מסוף הפסוק יוצא, שהשכר
63 הוא "נגד בני אדם", שבר
64 גלוי, נגד בני אדם הרואים
65 אותו. יסביר רבנו הזקן,
66 שבעבודת בני ישראל
67 (המביאה את השכר), ישנם
68 אותם שני אופנים: עבודה
69 סמויה ועבודה גלויה. ובלשון רבנו הזקן: הֵנָּה, בְּכָל עוֹבְדֵי ה' –
70 מקיימי תורה ומצוות, יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת וּמְדֻרְגּוֹת חִלּוּקוֹת מַצַּד
- שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם לְמַעְלָה, מְבַחֲנִית יָמִין וּשְׂמָאל. – חסד וגבורה, 71
שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה באה 72
מבחינת ה"שמאל" 73
שלמעלה, דְּהֵינּוּ, – 74
ההשפעה שבכך בעבודתו 75
של יהודי, היא – שֶׁבְּחִינַת 76
שְׂמָאל היא מִדַּת הַצִּמְצוּם 77
וְהַחֲסָד בְּעֲבוּדַת ה', – 78
עבודת הנשמה, הבאה 79
מבחינת ה"שמאל" 80
וה"גבורה" למעלה – היא א' בצמצום, וב' בהסתר, בעבודת ה', בְּמֹו 81
שֶׁבְּתוֹב: – בנוגע להסתר: "וְהִצַּנֵּעַ לְבַת כּו'" – עם ה' אלקיך", 82

1 וכמו שכתוב בפסוק שני: "בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה כו'", – נפשי, וכמו
2 שאומרים רבותינו ז"ל: "כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּסֵתֶר כו'". – שבכל
3 זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות – "הצנע לכת", בתפלה –
4 "במסתרים תבכה", ובתורה – "עוסק בתורה בסתר". להלן יאמר
5 רבנו הזקן, שזמה בא גם כן
6 צמצום והגבלה. וְהֵנָּה,
7 מְפָרֶשׁ זו – מ"שמאל",
8 נִמְשָׁכָה גַם בֵּין בְּחִינַת
9 הַצְמָצוּם וְהַגְבּוּל בְּעִבּוּרָת
10 ה', כְּמוֹ בְּצִדְקָה לְהוֹיָה
11 נִדּוֹן – ולחשוב את חובתו,
12 בְּהִשָּׁג יד', – לפי יכולתו,
13 וְ"הַמְכֻזָּב" – בצדקה, אֵל
14 יִכְבְּזוּ יוֹתֵר מִחֶמֶשׁ", –
15 הרי שהצדקה שהוא נותן
16 היא בהגבלה, וְכֵהָא גִּנְיָא
17 – וכך גם, בְּתַלְמוּד תוֹרָה
18 וְשִׁאֲרֵי מִצְוֹת – דִּי לוֹ
19 שִׁיּוּצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ מִחֻיִּיב
20 מְפָרֶשׁ שְׁחִיבָתוֹ הַתּוֹרָה
21 בְּפִרְשׁ לְקַבֵּעַ עֲתִים כו'. – הרי כמה שהתורה מחייבת אותו
22 לקבוע עתים לתורה – באותה מדה הוא קובע. כל ההגבלות
23 האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו הוא מבחינת
24 ה"שמאל" שלמעלה. אֲךָ בְּחִינַת יָמִין – נשמה שבאה מבחינת
25 ה"ימין" שלמעלה, היא מִדַּת הַחֶסֶד וְהַתְּחַבְּבוּת בְּעִבּוּרָת ה',
26 בְּהַתְּרַחֲבוּת כְּלִי צִמְצוּם וְהַסְתֵּר כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:
27 "וְאַתְּהִלְכָּה בְּרַחֲבָה כו'", וּמִמֶּנָּה – מבחינת ה"ימין", נִמְשָׁךְ גַּם

אגרת הקדש

תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה
זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו
בצדקה להיות נידון בהשג יד והמכובז אל יכזבו
יותר מחומש וכה"ג בת"ת ושאר מציאות די לו שיוצא
י"ח מחיוב מפורש שחייבתו התורה בפ' לקבוע עתים
כו'. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות
בעבודת ה' בהתרחבות בלי צמצום והסתר כלל
כמ"ש ואתהלכה ברחבה כו' וממנה נמשך ג"כ מ"ש
רו"ל זרוק מרה בתלמידים כו' (צ"ע). ונראה שצ"ל קודם אך
בחי' ימין כו') וגם בלי צמצום וגבול כלל ואין מעצור
לרוח נדבתו בין בצדקה ובין בת"ת ושאר מציאות ולא
די לו לצאת י"ח בלבד אלא עד בלי די כו':

לְרוּחַ נְדִבְתּוֹ, בֵּין בְּצִדְקָה וּבֵין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְשִׁאֲרֵי מִצְוֹת,
– הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול
ולומד תורה בשופי – לא רק כפי שהוא מחייב על פי דין לקבוע
עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. וְלֹא
דִּי לוֹ לְצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלִבָּר, – בענינים של תורה ומצוות, אֵלָּא
עַד כְּלִי דִּי כו': – אלה הם האופנים והמדריגות בעבודת ה' הבאים
מצד השוני של שורש נשמתם למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

יום רביעי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיט, והנה כל איש ישראל... עד עמ' 238, א"א ע"ה.

55 וְהֵנָּה, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהוֹיָה כְּלוּל מִב' בְּחִינּוֹת אֵלּוּ, –
56 של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין" וחסד, צריך
57 שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך, וְאִין לָךְ דְּבָר
58 שֶׁאֵין לוֹ מְקוֹם. – גם חסד
59 וגם גבורה יש להם מקום
60 וזמן אצל האדם, מתי יש
61 להשתמש בהם. וְלִבְּן מְצִינו
62 – מוצאים אנו, בְּמָה דְּבָרִים
63 מְקוּלֵי בֵּית שְׁמַאי
64 וּמַחוּמְרֵי בֵּית הַלֵּל, –
65 שבית שמאי מקילים בהם
66 ובית הלל מחמירים בהם,³
67 לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאֵף בֵּית שְׁמַאי

אגרת הקדש

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין
לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה
דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש
ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין
להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי'
ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי
ב"ש שהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה

בֵּין מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכַרְוָנָם לְבָרְכָהּ: "זֶרֶק מְרָה בְּתַלְמוּדִים
כו'". (צָרִיךְ עֵינֵינוּ. וְנִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹיָה כְּדָם אֲךָ בְּחִינַת יָמִין
כו') – צריך עיון אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים"
לכחינת ה"ימין". שהרי לכאורה זה להיפך, ענין של גבורה וחומרא,
ולא ענין של חסד. וכפי
הנראה זה צריך לבוא לפני
המלים "אך בחינת ימין",
שאז המשמעות של
"וממנה" היא על בחינת
ה"שמאל" והגבורה, שממנה
נמשך "זרוק מרה
בתלמידים". על כל פנים,
הוא אומר כאן, שמבחינת
ה"ימין" באה אי-
ההתחבאות בהצנע, אלא
ללכת בהרחבה בעבודת ה',
וגם – לא רק אופן העבודה
הוא בהרחבה, אלא גם עצם
העבודה הוא כְּלִי צִמְצוּם
וְגִבּוּל כְּלָל, וְאִין מְעַצּוֹר
לְרוּחַ נְדִבְתּוֹ, וְשִׁאֲרֵי מִצְוֹת,
– הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול
ולומד תורה בשופי – לא רק כפי שהוא מחייב על פי דין לקבוע
עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. וְלֹא
דִּי לוֹ לְצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלִבָּר, – בענינים של תורה ומצוות, אֵלָּא
עַד כְּלִי דִּי כו': – אלה הם האופנים והמדריגות בעבודת ה' הבאים
מצד השוני של שורש נשמתם למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

שֶׁשֶּׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם מִבְּחִינַת שְׁמַאל הָעֲלִיּוֹן¹⁰, וְלִבְּן הָיוּ דִּנֵּין
לְהַחְמִיר תָּמִיד בְּכָל אִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, – להחמיר, הוא ענין של
גבורה ודין, שהדבר יהיה אסור ושלא יוכל להתעלות בקדושה,
ובית הלל שֶׁהָיוּ מִבְּחִינַת
יָמִין הָעֲלִיּוֹן, הָיוּ מְלַמְּדִין
זְכוּת לְהַקֵּל וּלְהַתִּיר אִסּוּרֵי
בֵּית שְׁמַאי, שֶׁהָיוּ מְתָרִים
מֵאִסּוּרִים – "לסטרא
אחרא", איסור הוא הרי
מלשון "אסור וקשור",
שהדבר קשור "לסטרא
אחרא" ולחיצונים, כפי
שאומר בפרק ז' בחלק

3. ירמי' יג, יז. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש הל' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדידות פ"ד-ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א".

25 **מִדַּת הַגְּבוּרָה,** – שלא היתה ה"עצם" שלו, אלא כמו לברש והוספה
 26 לעצמותו, "וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנֹו", "וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֹת כֹּו"¹³.
 27 – לשחוט את בנו יחידו, שזה הרי ענין של תכלית הגבורה. הרי,
 28 שבאברהם, שהיה בעצם איש החסד, היו אצלו זמנים שבהם
 29 נתגלתה בו מדת הגבורה,
 30 עד לידי נבונות לשחוט את
 31 בנו יצחק. ומה ש**שֹׁאֵמֵר**
 32 הַכְּתוּב: "**אֲבָרְהָם אֲהָבִי**"¹⁴
 33 ו – בפסוק אחר¹⁵ נאמר:
 34 "**פֶּחַד יִצְחָק**", – שעבודת
 35 אברהם היא במדת החסד
 36 והאהבה, ועבודת יצחק –
 37 במדת הפחד והגבורה,
 38 כיצד, איפוא, זה תואם למד
 39 שנאמר קודם, שאברהם
 40 עובד את השם יתברך גם
 41 במדת הגבורה, ויצחק עובד
 42 את השם יתברך גם במדת
 43 החסד והאהבה? הַנֶּחַ
 44 הַחֶפְצִי וְהַחֲבֵדל הֵנָּה הוּא בְּבָחִינַת גִּלּוֹי וְהָעֶלֶם, שְׂבִמְדַת יִצְחָק
 45 הַפֶּחַד – והגבורה, הוּא בְּבָחִינַת גִּלּוֹי וְהָאֲהָבָה – והחסד, מִסְתַּתַּת
 46 בְּבָחִינַת הָעֶלֶם וְהַסֵּתֵר, וְהַפֶּחַד בְּמִדַּת אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ
 47 הַשְּׁלֹוִם. – שהפחד והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר,
 48 והאהבה והחסד בבחינת גילוי.

ראשון של ספר ה"תניא", ויובל ללילות למעלה - בקדושה, הרי
למרות שכך היה הסדר בכלל שבית שמאי החמיירו ובית הלל הקילו
- אה"על פירבן בכמה דברים היו בית שמאי מקלין, - וזאת
מפני התבוללות שרש נשמתם - של בית שמאי, שהוא כלול גם
מימין - וחסד, וכן שרש
נשמת בית הלל כלול גם
משמאל, - וגבורה, פירוע
דרך ומדות - השיעורים
והאופנים של קדש העליון,
- של בחינת "קדש"
שלמעלה, דלית תמן -
שאין שם, קצוץ ופירוד הם
ושלום, וכל המדות -
הבאות מ"קדש העליון",
כלולות זו מזו, - כגון: חסד
מגבורה וגבורה מחסד, ולכן
הם מיוחדות זו בזו, פירוע
ליוצאי חוץ - ללומדי תורת
הקבלה, שלמרות שחסד
וגבורה הם הרי הפכיים, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, מצד
זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן החסד - הן
מתאחדות ומיוחדות, וכדרכיב - וכמו שכתוב¹² באברהם, שהוא
מדת החסד והאהבה: "עַתָּה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אִתָּה", -
אתה עובד את השם יתברך במדת היראה והגבורה, על ידי שלבש

יום חמישי י"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 238, וזהו שאמר דהע"ה... עד עמ' קכ, בסוכה וגו'.

66 – כלומר, למרות שאצלם מדת החסד היא זו הכלולה בבחינת
 67 הגבורה (שכן שורש נשמתם הוא הרי מבחינת הגבורה, אין זה אלא
 68 מזה שהוא כלול גם מחסד) – בכל זאת גם בחינה זו של טוב וחסד
 69 היא בבחינת "רב" ו"גדול"
 70 כמו בחינת החסד שב"ימין".
 71 וְשִׁתִּיחַן – בחינת החסד
 72 שמבחינת ה"ימין", ובחינת
 73 החסד הכלולה בבחינת
 74 ה"שמאל" והגבורה, שתיחן
 75 הֵן מִבְּחִינַת גִּלְי וְגִלְי גָּבֹל
 76 וְמִדָּה וְשִׁיעוֹר. – שזה הרי
 77 מדת החסד והגדולה – ענין
 78 של גילוי בלי מדה ובלי
 79 גבול, שכן המדה והגבול
 80 בגילוי זה באים ממדת הגבורה, ואילו מצד מדת החסד, הגילוי הוא
 81 בלי מדה ובלי גבול. וְזֶהוּ שִׁתִּיחַן: "מֶה רַב מִזִּקְרָה", גִּלְמֶר – שזה
 82 מוסב על שני הענינים, גם על ה"צפנת" וגם על ה"חוסים בך", כִּלְי

49 וַיְהִי שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם: - שְׁהוּא בַּחֲנִית גְּבוּרָה: 50 מָה רַב טוֹכָךְ וגו'". - וּמִסִּים "אֲשֶׁר צִפְנָת לִירֵאִיךְ", כְּלוֹמֶר, 51 שְׁמִדַּת הַטּוֹב וְהַחֹסֵד אֲשֶׁר הִיא בְּבַחֲנִית הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר אֲצֵל כָּל 52 מִי שֶׁיִּשְׁרֹשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת 53 שְׂמָאל, - בַּחֲנִית הַגְּבוּרָה, 54 הַנִּקְרָא - בַּחֲנִית הַגְּבוּרָה, 13 55 בְּשֵׁם "יְרֵאִיךְ", - שֶׁעֲבוּדָת 14 56 מִי שֶׁשּׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבַּחֲנִית 15 57 הַשְּׂמָאל" - הִיא בְּבַחֲנִית 16 58 יִרְאָה, גְּבוּרָה וְצִמְצוּם, 17 59 כְּמִדַּת בֵּית שְׂמָאל, - 18 60 שְׂכַאמוֹר שׁוֹרֵשׁ הוּא 19 61 מִבַּחֲנִית הַשְּׂמָאל" וְהַגְּבוּרָה, 20 62 אֵלָּא שֶׁהִיא כְּלוּלָה גַם 63 מִבַּחֲנִית הַטּוֹב וְהַחֹסֵד, הִנֵּה אָף שֶׁהוּא טוֹב הִנֵּנוּ וְצִפְנוֹ - שֶׁכֵּן, 64 מִדַּת הִירְאָה וְהַגְּבוּרָה הִיא אֲצֵלֶם הָרִי בְּגִלּוּי, אֲף־עַל־פִּי־כֵן הוּא 65 רַב וְגִדּוֹל מְאֹד כְּמוֹ מִדַּת הַגְּדֻלָּה וְהַחֹסֵד מִמֶּשׁ שְׂמִבְּחִינַת יְמִינִי,

11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים"). 12. וירא כב, יד. 13. שם כב, י. 14. ישעי' מא, ח. 15. וישלח לא, מב. 16. זח"ג רד, א.

1 גבול ומדה, בין הטוב "אשר צפנת ליראך", – הטוב שבהעלם
2 והסתר, ובין – הטוב, "אשר פעלת לחוסים בך", שהם בעלי
3 הבטחון שבבחינת ימין, – שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה,
4 כלומר, כמו מי שיש לו אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלו

5 יעשה לו רק טוב, כך גם ענין
6 הבטחון בא מצד האהבה;

7 הרי אלה שהם מבחינת
8 ה"ימין" ועבודתם היא
9 בבחינת חסד ואהבה – הם
10 בעלי בטחון, וחסדים ומצוים
11 הוא גם בן בבחינת גלוי
12 והתפשטות "גדר – בפני בני
13 אדם", ולא בבחינת
14 צמצום וחסד פלל. – בכך
15 מתורץ מה שהפסוק מתחיל
16 ב"אשר צפנת ליראך",
17 שהחסד צפון ומוסתר,
18 ומסיים ב"פעלת לחוסים בך
19 נגד בני אדם", שהחסד הוא
20 בגילוי, בפני בני אדם – שכן,
21 מדובר כאן אודות שני סוגי
22 חסד: החסד שהוא אצל
23 "יראך", שהוא בהסתר
24 והעלם, והחסד שהוא אצל
25 ה"חוסים בך", אצל בעלי
26 הבטחון שהם מבחינת

27 ה"ימין" – והחסד אצלם הוא גלוי. (ומה שכתוב – "אשר צפנת)
28 "ליראך" ולא "ביראך", – שהרי, אם מדובר אודות בחינת החסד
29 שישנה אצל יראי השם, היה צריך לומר "ביראך", אך כשכתוב
30 "ליראך" נראה הרי שמדובר אודות החסד שלמעלה הניתן כשבר
31 ליראים? הינו משום שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה,
32 הנה בחינה זו אינה מלבשת תוך הגוף במחוץ ולבו, – שכן המוח
33 והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, אלא הוא בבחינת מקיף
34 מלמעלה, – מעל לנשמה, ומשם היא מאירה למחוץ ולבו לעתים
35 הצריכים להתעוררות בחינה זו, שתתעורר ותאיר למחוץ ולבו,
36 כדי לבא לידי מעשה בפעל ממש. – למשל מי שעבודתו בצדקה
37 היא תמיד בשיעור וגבול, תהיה אצלו אי פעם התגלות המדה מהחסד
38 הנסתר שלו שהוא בלתי מוגבל, לתת צדקה בלי מדה ובלי גבול, וכו'.
39 ואמר על כך, – ולכן הוא אומר, אשר "רב טוב לבית ישראל",
40 הצפון – באלה שהטוב והחסד מוסתרים אצלם, והגלוי, – באלה
41 שהחסד אצלם הוא בבחינת גלוי, הוא בבחינת בלי גבול ומדה לפי
42 ערך נפשותם המלבשת פנוה, – שהרי אינו בלי גבול אמיתי, שכן
43 זה הרי חסד של נברא שבכלל הוא מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה
44 הרי בלי גבול, לכן גם אתה ה' תתנהג עמם במדת חסדך הגדול
45 – חסד שבבחינת גדולה, חסד שלמעלה מהשתלשלות, בלי גבול
46 ותכלית, הנקרא "רב חסד". – לא חסד סתם של השתלשלות

אגרת הקדש

צפנת ליראך ובין אשר פעלת לחוסים בך שהם בעלי
הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי'
גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום
והסתר כלל. (ומ"ש ליראך ולא ביראך היינו משום
שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי'
זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא
בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו
לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר
למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש).
ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגלוי
הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם המלובשת
נגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמם במדת חסדך
הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד
ואית חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו
מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד
עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם
רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא
נמשך מבחי' סוב"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר
עליון וז"ש תסתירם כסתר פניך וגו' תצננם כסוכה וגו'.

חסד שלמעלה מהשתלשלות – חסד שמבחינת "כתר" ו"מקיף".
הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א

המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר כו' לגביית צדקה
דאפילו אלו שהם עובדי ה' בזה ששרשם מהשמאל, ואפילו הם
כב"ש – צד"ג (שאין מוכרחים לצדקה (עדמשנ"ת באגה"ק ס"י) "כי
לא תמנו" – רב וגדול מאד" החסד שבהם ו"לעתים הצריכים" בא
לידי מעשה בפועל ממש. וכמפורש בסיום האגה"ק שלא נדפס ע"י
הרבנים שי' בני הגאון המזכיר ז"ל נ"ע" וז"ל¹⁹: ואחר הדברים
האלה – שבאגרת קודש זו, נפשי בשאלתי לעורר רב טוב – מדת
החסד באופן בלתי מוגבל, הגנוז והצפון בלב כל אנשי שלומינו,
שיתגלה מן ההעלם אל הגילוי, לבא לידי מעשה – בפועל,
למלאות ידם לה' – על ידי תנינת צדקה, ביד מלאה ורחבה, על ידי
ציר – שליח, נאמן, מוסר כתב זה כו' – שהיה ה"שלוחא דרחמנא"
ששלח רבנו הזקן, ודי למבין, כמו שכתוב באגרת, ואין אני כותבו
מחמת שלא נצרך ודי למבין.

הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפצה.
שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך
הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א לבאן
ודלכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש...". [אלא הקשר הוא –
מפני שמדובר כאן אודות צדקה].

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". 18. תהלים לא שם ואילך. 19. ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' מז ואילך.

יום שישי ט"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, יד לעורר את... עד עמ' 240, ר"ה ור"ה.

שבחינת חכמה, "קדש העליון", היא (מאירה) שם תמיד, מתחילת
השנה עד סוף השנה. אך, כדי להסביר איך למדים מהפסוק שבחינת
ה"חכמה" המאירה בארץ ישראל, היא בכל פעם ביתר ריבוי
והתחדשות – מקדים רבנו הזקן בשאלה: **דְּהָא** – מה שכתוב, **"וְעַד**

אַחֲרֵית כּו' **"אֵינוּ מוֹכֵן**
לְבָאוּרָה, שְׁתָּרִי בְּאַחֲרֵית
שָׁנָה זוֹ מִתְחַלֵּת שָׁנָה
שְׁנִיָּה, וְאִם בֶּן הַיּוֹ לֵיה
לְמִיָּד – היה צריך לומר,
"לְעוֹלָם וָעֶד" – שהאור
של ה"ענינים" שלמעלה
מאיר שם תמיד?

אֲדָה עֵנִין יוֹכֵן, עַל פִּי מַה
שֶׁכְּתוּב: **"ח' בְּחֻמְכָּה יִסַּד**
אֶרֶץ", **שִׁסּוּד ה' אֶרֶץ**
הָעֲלִיּוֹנָה – היא בְּחִינַת
"מְמַלָּא כָּל עֲלְמִין", –
"מלכות" של עולם

ה"אצילות" הנקראת "ארץ"
מפני שהיא הספירה
האחרונה מהספירות
העליונות, והיא מתלבשת
בעולמות ובנבראים
להחיותם, שזו "הארץ
העליונה", **ן** – ארץ
התְּתוּנָה – היא **"אֶרֶץ**
חֶפְזִין" – ארץ ישראל
הנקראת "ארץ חפץ",

הַמְּכֻנֶּה בְּנִגְדָה – כנגד הארץ העליונה, **מְמַשֵּׁן** – **ן** – ארץ ישראל
נִקְרָאת **עַל שְׁמָה** – על שם הארץ העליונה, **"אֶרֶץ תְּחִיָּים"**, **הֵנָּה**
– יסוד זה, הוא נִמְשָׁךְ מִתְּחִלָּתוֹ וְהָאֶרֶץ חֻמְכָּה עֲלָאָה, – חכמה
עליונה, מְקוֹר תְּחִיָּים הָעֲלִיּוֹנִים, – מבחינת "חיים" שלמעלה,
בְּדִבְרֵיכֶם: – כמו שכתוב: **"הַחֻמְכָּה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה וְכו'."** – הרי
שם"חכמה" נמשך היסוד לארץ זו, שזה "בחכמה יסד ארץ",
ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ", בארץ שלמעלה – מלכות
דאצילות, ובארץ שלמטה – ארץ ישראל. וְהָאֶרֶץ וְהַמְשָׁכָה זו –
המאירה ב"ארץ" מהחכמה העליונה, היא מִתְּחַדֶּשֶׁת בְּאוֹר חֲדָשׁ
מִמֶּשׁ כָּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, – שכל שנה מאיר אור חדש שלא היה
כמוהו אף פעם אור כזה, כִּי הוא יתְּבַרֵּךְ וְחֻמְכָּתוֹ אֶחָד בְּתַבְלִית
הַיְחוד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר־אֵין־סוֹף־בְּרוּךְ־הוּא", שְׁאֵין סוֹף וְאֵין
קֵץ לְמַעַלַּת וְנִדְלָת האור והחיות הנמשך מִמֶּנּוּ יתְּבַרֵּךְ
וְחֻמְכָּתוֹ, בְּעֲלִי אֶחָד עָלָיו, עַד אֵין קֵץ וְתַבְלִית, לְרוֹם
הַמַּעַלּוֹת לְמַעַלָּה מַעַלָּה. – הרי כיוון שאין סוף ותכלית לעליונות
ההמשכות הנמשכות מ"חכמה עילאה", מהחכמה העליונה, הרי

1 יד. רבים מאגרות קודש (הנדרסים בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו הזקן
2 בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקת ארץ ישראל,
3 להחזקת החבריא קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי אברהם מקאליסק
4 ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל חב"ד" שיסד רבנו הזקן.

5 באגרת הקדש זו (סימן י"ד),
6 מדגיש רבנו הזקן במיוחד,
7 שהצדקה לארץ ישראל צריכה
8 להינתן כל שנה ביתר חיות
9 באיכות, ובחוספה בנתינות
10 בכמות – כפי שהדבר בהמשכה
11 הרוחנית של החיות האלקית
12 בארץ ישראל, שהיא באופן כזה, 6
13 כפי שיסביר להלן. 7
14 רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה
15 באגרת זו היא, לעורר את
16 האהבה הישנה והחיבה לארץ
17 הקדש (ארץ ישראל), 11
18 שהאהבה תהיה בוערת כרשפי
19 אש, כאילו היום ממש נתן ה'
20 רוחו עלינו – הרוח הנדיבה לתת
21 ביד רחבה ובכל שנה יותר ויותר. 15
22 "האהבה הישנה" משמעותה
23 לכאורה, האהבה והחיבה
24 ששררה בענין צדקה זו מיד
25 בתחילה, כשרבנו הזקן יסד את
26 ה"כולל", שכפי טבעו של דבר
27 חדש, היה זה מתוך אהבה
28 וחיבה מיוחדות, מצד הזכות
29 שזיכה אותם רבנו הזקן במצות הצדקה לארץ ישראל, אך משעבר הזמן
30 נחלשה אהבה זו, לכן כותב רבנו הזקן אגרת זו, כדי לעורר מחדש את האהבה
31 כפי שהיתה בתחילה.

32 **לְעוֹרֵר אֶת הָאֲהָבָה הַיֵּשְׁנָה וְחֻבַּת אֶרֶץ תְּחִיָּה**, – ארץ ישראל,
33 **לְהוֹיֹת בּוֹעֶרֶת בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ מְקַרֵּב אִישׁ וְלֹכַ עִמָּךְ, כְּאִלוּ הַיּוֹם**
34 **מִמֶּשׁ נָתַן ה' רֹחוֹ עָלֵינוּ, רוּחַ נְדִיבָה, בְּהִתְנַדֵּב עִם לְמִלֵּאת יָדָם**
35 **לָה', בִּיד מְלָאָה וְרִחְבָּה, בְּרַבּוּי אֶחָד רַבּוּי, מְדִי שָׁנָה בְּשָׁנָה, –**
36 **שִׁמְבִּלִי הִבֵּט שִׁבְשֻׁבָה שֶׁעֲבָרָה נִתְּנוּ בְּהוֹסָפָה, נִתְּנוּ בִּשְׁנָה הַשְּׁנִיָּה**
37 **בְּהוֹסָפָה נוֹסֶפֶת – הוֹסָפָה עַל הוֹסָפָה, הוֹלֵךְ וְעוֹלָה לְמַעַלָּה רֹאשׁ,**
38 **בְּמִדַּת "קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן" תִּמְאִיר לְאֶרֶץ תְּחִיָּה**, – בה מאירה בחינת
39 וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש העליון", הַמִּתְחַדֶּשֶׁת וְהַמְתַּרְבֶּה
40 תְּמִיד, – בחינת "קדש העליון" המאירה בארץ ישראל, מתחזקת
41 ומתרבה תמיד, היא מאירה ביתר כמות, ומתחדשת באור חדש
42 באיכות, בְּדִבְרֵיכֶם: – כמו שכתוב: **"תְּמִיד עֵינֵי ה' יִלְחָדוּךָ בָּה, –**
43 **בארץ ישראל, מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה"; – "עֵינִים"**
44 **למעלה, הוא (כפי שיסביר להלן) כינוי לבחינת "חכמה", והיינו**

1 מבלי הבט עד כמה נעלה, במדריגה, האור שנמשך בשנה שעברה –
 2 יכול להימשך אור נעלה יותר בשנה החדשה, ובכל שנה ושנה
 3 יורד ומאיר מחכמה עלאה – מהחכמה העליונה, אור חדש
 4 ומחדש, שלא היה מאיר עדן מעולם לארץ העליונה, – האור
 5 הנמשך מ"חכמה" הוא חדש
 6 ומחדש, שב"חכמה" עצמה
 7 נמשך אור חדש מ"אין סוף"
 8 שלמעלה מ"חכמה", ואור
 9 זה נמשך ב"ארץ העליונה",
 10 כי אור כל שנה ושנה
 11 מסתלק לשרשו בכל ערב
 12 ראש השנה – בכל ערב
 13 ראש השנה מסתלק האור
 14 של השנה החולפת לשרשו
 15 ב"עצמות אור אין סוף",
 16 ב"שהחדש" – הלבנה,
 17 מתבסס בו, – ראש השנה
 18 נקרא "חג שהחדש מתבסס
 19 בו",⁵ הלבנה איננה מאירה
 20 אז, ומשמעות הדבר
 21 ברוחניות היא, שבחינת
 22 "מלכות", האור המחיה את
 23 העולמות והנבראים –
 24 הנקרא "סיהרא" (לבנה) –
 25 מתעלם ומסתלק לשרשו, ואחר כך על ידי תקיעת שופר
 26 והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחינה עליונה יותר
 27 שבמדרגת חכמה עלאה, – חכמה עליונה, להאיר לארץ העליונה
 28 ולדרים עליה, – כפי הביטוי "המאיר לארץ ולדרים עליה", הם כל
 29 העולמות העליונים והתחתונים המקבלים חיות ממנה, דהיינו
 30 מה שהם מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד
 31 עצמה, אלא מן האור-אין-סוף ברוך-הוא והקמתו המלבש בה,
 32 – ב"ארץ העליונה", בדרגתי: – כמו שכתוב: "כי עמך מקור
 33 חיים, – חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא "עמך", בטלה

אגרת הקדש

ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור
 חדש ומחדש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ
 העליונה כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל
 ערב כשהחדש מתבסס בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר
 והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחינה עליונה יותר
 שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ העליונה ולדרים
 עליה הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים
 חיותם ממנה דהיינו מן האור א"ס ב"ה וחכמתו
 המלוכש בה כדכתיב כי עמך מקור חיים באורך
 נראה אור דהיינו אור המאיר מחכמה עילאה מקור
 החיים (וכנודע לי"ח שבכל ר"ה היא הנסירה ומקבלת
 מוחין חדשים עליונים יותר כו') ובפרטי פרטיות כן
 הוא בכל יום ויום נמשך מוחין עליונים יותר בכל
 תפלת השחר ואינן מוחין הראשונים שנסתלקו אחר
 התפלה רק גבוהין יותר ודרך כלל בכללות העולם
 בשית אלפי שנים כן הוא בכל ר"ה ור"ה.

ומאוחדת עם "אין סוף", באורך – המאיר מ"חכמה" ל"ארץ
 העליונה", נראה אור, – האור המאיר מ"ה" ארץ העליונה לכל
 הנבראים המקבלים חיותם ממנה, דהיינו אור המאיר מחכמה
 עלאה – מהחכמה העליונה, מקור החיים (וכנודע ליודעי חן, –
 ליודעי חכמת חכמה הקבלה,
 שפכל ראש השנה היא
 הנסירה, ומקבלת מוחין
 חדשים עליונים יותר כו').
 – זה ענין בתורת הקבלה
 בהקשר לענין בנין המלכות
 בראש השנה, וכפי שכתוב
 ביום בריאת האדם (הוא יום
 ראש השנה): "ויפל ה'
 אלקים תרדמה על האדם"⁷
 וכו', הפרדת הצלע שממנו
 נבנתה חוה. כתוב בתורת
 הקבלה שאדם הכוונה
 ל"אדם העליון", בחינת ז"א
 דאצילות (בחינת המדות של
 עולם האצילות), ו"ויפל ה'
 אלקים תרדמה" – הסתלקות
 המוחין מז"א (מהמדות), כפי
 שהדבר בשעת השינה
 שהשכל מסתלק, ואז
 נמשכים מוחין חדשים ל"מלכות" שלא על ידי ז"א (שלא על ידי
 המדות), שכן, המוחין החדשים האלה הם למעלה מאשר כפי שהיה
 כש"מלכות" קיבלה על ידי ז"א. ובפרטי פרטיות, כן הוא בכל יום
 ויום, נמשך מוחין עליונים יותר בכל תפלת השחר, ואינן מוחין
 הראשונים שנסתלקו אחר התפלה, – של אתמול, רק גבוהין
 יותר. ודרך כלל בכללות העולם – לא רק באדם (כמו בשעת
 התפלה) אלא בכל העולם, ב"שית אלפי שנים", – בששת אלפי
 שנה של קיום העולם,⁸ כן הוא בכל ראש השנה וראש השנה. –
 שבכל ראש השנה נמשכים מוחין חדשים – חיות עליונה וחדשה.

יום שבת קודש ט"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 240, וז"ש תמיד עיני... עד עמ' קכא, וד"ל.

אגרת הקדש

וז"ש תמיד

עיני ה' אלהיך בה שהעינים הם כינויים להמשכת
 והארת אור החכמה שלכן נקראו חכמים עיני העדה
 ואורא דא"י מחכים והארה והמשכה זו אף שהיא
 תמידית אעפ"כ אינה בבחי' ומדרגה אחת לבדה מימי

67 וזהו שכתוב: "תמיד עיני ה' אלהיך בה", ש"ע"ינים" הם כינויים
 68 להמשכת והארת אור
 69 החכמה, שלכן נקראו
 70 חכמים "עיני העדה",⁹ –
 71 שכן בהם מאיר אור החכמה
 72 המציין בכינוי "עינים",¹⁰
 73 ואורא דארץ ישראל
 74 מחכים¹⁰. – האור של

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (שה"ש ג, ב): ודאי גם בח"ע נמשך אור זה מלמע' כו". 5. ר"ה ח, א. 6. תהלים לו, י.
 7. בראשית ב, כא. 8. ר"ה לא, א. 9. ראה שלח טו, כד. תענית כד, א. 10. ב"ב קנח, ב.

והנבראים, וְשִׁלְמָה, - בארץ ישראל, ההשפעה בעולם זה עוברת
דרך ארץ ישראל, בתחילה באה החיות בארץ ישראל, ומארץ
ישראל היא נמשכת בכל העולם, לְהַחיות אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת כָּל
מִשְׁךְ שָׁנָה זו. אֲךְ גִּלְיוֹן מִהֶחֱתָר הָזֶה, - אור זה נדיה מוסתר
בארץ החיים שלמעלה
ושלמטה, וכדי שאור זה

יתגלה ויושפע שפע חיות
בעולמות ובנבראים, הרי זה,
תְּלוֹי בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים
וּזְכוּתָם וְתִשְׁוִיָּתָם בְּעֶשְׂרֵת
יָמֵי הַשּׁוֹבָה, - כפי מדת
הזכות שזכו, והתשובה
שעשו במשך עשרת ימי
התשובה, באותה מדה
מתגלה האור החדש
והנעלה יותר שנמשך בראש
השנה, וְדִי לְמִכְיָן:

לסיכום: הוסבר באגרת זו,
שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר בארץ ישראל, הוא בכל שנה
בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור נעלה יותר. על דרך זה על הצדקה
של ארץ ישראל להיות באופן כזה, שבכל שנה תינתן בהוספה בכמות
ובאיכות. מסיום האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם להתגלות האור, שהאור שירד
באופן של הסתר - הרי כדי שיתגלה יותר ויותר - תלוי הדבר בריבוי מתן
הצדקה לארץ ישראל יותר ויותר.

עולם, אֵלָא שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא אֹר חָדָשׁ עֲלֵינוּ, כִּי הָאֹר
שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ וְהָאִיר בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה זֶה, הוּא מְסַתֵּל בְּעֶרֶב רֹאשׁ
הַשָּׁנָה הַבָּאָה לְשָׁרְשׁוֹ. - כך שהאור הנמשך שוב, הוא אור חדש
ונעלה יותר. וְזוֹהוּ שֶׁכְּתוּב: - ש"עני ה' אלקיך" בה "מְרִשִּׁית הַשָּׁנָה
וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" לְבָדָה.
- ולא כתוב "לעולם ועד",

שכן, ההמשכה הנמשכת
בראש השנה היא רק
לאותה שנה, ובערב ראש
השנה היא מסתלקת כדי
שיימשך אור חדש ונעלה
יותר. וְלָבֶן בְּתִיב - כתוב,
"מְרִשִּׁית" חֶסֶד א' - שהיה
צריך להיות כתוב "ראשית"
(באל"ף אחרי הרי"ש) וכאן
כתוב בלי אל"ף - וטעמו של
דבר על פי פנימיות, הוא:
רומז על הַתְּקִיעוֹת הָאֹר

שֶׁמְסַתֵּל בְּלִיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד אַחֵר הַתְּקִיעוֹת, - שאז פנימיות
הדחיות של העולם היא בהסתלקות, שכן אז "עליית המלכות",
פנימיות ה"מלכות" עומדת בעליה והסתלקות, שְׂיִוְרָד - אחרי
התקיעות, אֹר חָדָשׁ עֲלֵינוּ יוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה מְאִיר עֲדֵין מִיָּמֵי
עוֹלָם אֹר עֲלֵינוּ כְּזֶה, וְהוּא מְתַלַּבֵּשׁ וּמְסַתֵּר בְּ"אֶרֶץ הַחַיִּים"
שֶׁלְמַעְלָה - ב"מלכות" של עולם ה"אצילות", מקור כל העולמות

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' ב

לקבל צדקה מהגויים כמבואר להלן, מְשׁוּם 'שְׁלוֹם מְלָכוֹת' - שאילו לא
היה נוטל היתה המלכות מקפידה על ישראל.
כאשר שָׁמַע רַבִּי אֱמִי שֶׁרַבָּא קִיבֵל הֵימְנָה אֶת הַמַּעוֹת, אִיקְפֵּד - הקפיד על
רַבָּא, וְאֱמִי, לֵית לִיה - וכי רבא אינו סובר את הדין שאסור ליטול צדקה
מהגויים, וְהִרִי דִין זֶה נִלְמַד מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו יא) 'בִּיבֹשׁ קִצְיָהָ
תִשְׁכַּרְנָה - כאשר הענפים מתיבשים, הם נשברים מאליהם. ומשל הוא
כלפי אומות העולם, שכשיכלו הזכויות שבידם, ויבש לחלויות זכות מעשה
הצדקה שלהם, אז ישברו. ובשעה שישברו, אפילו עם קל כְּנָשִׁים בָּאוֹת,
מְאִירוֹת אוֹתָהָ' - יוכלו להבעירם ולסלקם מן העולם. ומכאן, שאין להרבות
זכויות לגויים, כדי למזרז את שבירתם, ולפיכך אין ליטול מהם צדקה.
מבררת הגמרא: וְרַבָּא לָמָּה לֹא חָשַׁשׁ לְאִיסוּר נְטִילַת צִדְקָה מִגּוֹי. מבארת
הגמרא: מְשׁוּם 'שְׁלוֹם מְלָכוֹת' - שאילו לא היה נוטל, היתה המלכות
מקפידה על ישראל. שואלת הגמרא: אִם כֵּן וְרַבִּי אֱמִי נִמְי מְדוּעַ הִקְפִּיד עַל
רַבָּא, הֲרִי הִיָּה צִרִיךְ לְהִבִּין שֶׁרַבָּא נִטֵּל מְשׁוּם 'שְׁלוֹם מְלָכוֹת'. מתרצת
המעוֹת לְעֵנֵי עוֹבְדֵי בּוֹכְכִים, ובכך היה ממעיט את זכותה של איפרא
הורמיו.
ומוסיפה הגמרא: וְרַבָּא שְׁקִיבֵל מִמֶּנָּה הַמַּעוֹת לְצִדְקָה, נִמְי לְעֵנֵי עוֹבְדֵי
בּוֹכְכִים יִהְיֶינָהוּ - אכן חילק המעות לעניי עובדי כוכבים. וְרַבִּי אֱמִי
הִטַּעַם דְּאִיקְפֵּד - שהקפיד עליו הוא משום

עסק בחירוף וגידוף, ומכאן שאין הגויים עושים צדקה אלא כדי לחרף
אותנו.
נַעֲנֶה רַבִּי נְחוֹנִיָּא בֶּן הֲקֵנָה וְאֱמִי, כִּךְ מִתְפָּרֵשׁ הַפְּסוּק, 'צִדְקָה תְּרוֹמֶם גּוֹי
וְחֶסֶד לְיִשְׂרָאֵל - תִּיבֵת 'חסד' שבפסוק, אינה מוסבת על אומות העולם,
אלא על ישראל, שהצדקה והחסד שהם עושים מרוממים אותם. וְלֹאֻמִּים
- לאומות העולם נחשב להם הצדקה והחסד לְחַטָּאת.
אֱמִי לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִבְאִי לְתַלְמִידֵי, נִרְאִי דְּבָרֵי רַבִּי נְחוֹנִיָּא בֶּן הֲקֵנָה
מְדַבְּרִי וּמְדַבְּרִיכֶם, לְפִי שֶׁהוּא נוֹתֵן 'צִדְקָה וְחֶסֶד' לְיִשְׂרָאֵל, וְאִילוּ לְעוֹבְדֵי
בּוֹכְכִים אֵינוּ נוֹתֵן אֵלָּא 'חַטָּאת' שאין בהם חסד כלל.
מדייקת הגמרא: מִכָּךְ שֶׁהוֹכִיר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁנֶּאֱמַר דְּבָרֵי רַבִּי נְחוֹנִיָּא גַּם
'מְדַבְּרִי, מְכַלֵּל - מִכָּךְ יֵשׁ לְלַמּוּד דְּהוּא נִמְי אֱמִי - שרבו יוחנן עצמו גם
דרש את הפסוק, מֵאֵי הֵיא - מה היא דרשתו. דְּתַנִּיָּא, אֱמִי לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן
בֶּן זִבְאִי, כִּל הַפְּסוּק נִדְרֵשׁ רַק עַל אֻמוֹת הָעוֹלָם, בְּשֵׁם שֶׁהַחַטָּאת מְכַפֶּרֶת
עַל יִשְׂרָאֵל, כִּךְ צִדְקָה מְכַפֶּרֶת עַל אֻמוֹת הָעוֹלָם.
הגמרא מביאה מעשה מענין זה: אִיפְרָא הוֹרְמִיז - שם אשה וְרַבִּי הִשְׁבִּיר
מְלָכָא - אמו של המלך 'שבור', שְׁדָרָה אֶרְבַּע מֵאָה דִּינָרֵי לְקַמִּיָּה דְּרַבִּי
אֱמִי - שלחה לרבי אמי ארבע מאות דינרים כדי שיחלקם לצדקה, וְלֹא
קִבְּלִינָהוּ - ולא קיבל ממנה את המעות ומהטעם שיבואר להלן. וְשׁוּב
שְׁדִירִינָהוּ קַמִּיָּה דְּרַבָּא - שלחה מעות אלו לרבא, וְקִבְּלִינָהוּ - וקיבל
הימנה המעות. ומפרשת הגמרא שלפיכך קיבל הימנה המעות ואף שאסור

יום ראשון	יום שישי	י אלול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק נה עד פרק נט ופרקים כח"ל	שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י. תהלים: נה'נט. כח"ל. תניא: וז"ש והי' . . . כל חטאתם.		
	גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: קלאר, אפגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג' פירושם אלו הוא בדרו"ל: שקלים פ"ו מ"ב, יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פ"ך –		
	זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.		

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: ברור, קביעה, אחד. – מקור ג' פירושם אלו הוא בדברי רבותינו זכרונם לברכה: שקלים פרק ו' משנה ב', יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פרשה כ' –

זאת אומרת, כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו ב"סור מרע" ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, להתמסר עם כל הרצונות.

יום שני	שבת	יא אלול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק ס עד פרק סה ופרקים לא"ל	שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י. תהלים: ס"סה. לא"ל. תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.		
	ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין ג"ע טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.		

שבת פרשת תצא תר"ג, בשולחן קדוש היום הואיל ה"צמח צדק" לאמר: עולם הנה הוא עלמא דשיקרא [=עולם השקר], לכן הנה גם בהטוב מערב פסולת, וצריך ברור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העולם הבא הוא עלמא דקשוט [=עולם האמת] – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני ה"צמח צדק" התחילו לנגן, ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר ה"צמח צדק": בעלמא דין [=עולם הנה] פרושו של המאמר (סנהדרין צט, ב) "הלומד תורה לפרקים" – שהוא לומד תורה לעתים; בגן עדן מפרשים את המאמר – שהוא לומד תורה והתורה "מפרקת" אותו לפרקים, דברי התורה "תופסים" אותו.

יום שלישי	יום ראשון	יב אלול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק סו עד פרק סח ופרקים לד-לו	שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: סו-סח. לד-לו. תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.		
	הַמִּשְׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם "בְּשֻׁעָה שֶׁהַקָּדִימוֹ, תַּעֲר"ב" הַתְּחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] לֵאמֹרוֹ יוֹם א' דָּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תַּעֲר"ב בְּלִיבְאֻוִיטֶשׁ, וְסִימּוֹ שִׁבְת פְּרִשֶׁת וַיֵּרָא תַרע"ו בְּרוֹסְטוֹב, בְּמֵאמֶר הַמֶּתַחִיל "וְה' אָמַר הַמְּכַסֶּה אֲנִי מֵאֲבָרָהֶם". וְבוֹ קמ"ד מֵאמָרִים. וַיֵּשׁ בְּפִתּוּבִים חֶלֶק שְׁנֵי שָׁלָא אָמְרוּ, וְלֹא נִחַלֵּק לְמֵאמָרִים.		

יום רביעי	יום שני	יג אלול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק סט עד פרק עא ופרקים לז-לט	שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י. תהלים: סט-עא. לז-לט. תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.		
	הַחֲסִיד ר' הַעֲנַדִּיל סִיפֵר: יָדוּעַ הִי' לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיתָה הָעֵבֶרֶת הָעֲרֵלָה, וּוָאס נִיט וּוָאס, פּוֹן עֲרֵלֶת הַלֵּב אִיזוּ מֵעַן גַּלִּיךְ פִּטוֹר גַּעוּוֹאָרֶען. הַחֲסִיד ר' הַעֲנַדִּיל סִפֵּר: יָדוּעַ הָיָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בִּיחִידוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיתָה הָעֵבֶרֶת הָעֲרֵלָה. מָה שָׁלָא יְהִיָּה – מַעֲרֵלֶת הַלֵּב נִפְטָרוּ מִיָּד.		

יום חמישי	יום שלישי	יד אלול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק עב עד פרק עז ופרקים מ-מב	שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י. תהלים: עב-עז. מ-מב. תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.		
	מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: לְהַנְזֹר מִמַּלְחָמַת תְּנוּפָה עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שְׂאִין לָנוּ בְּמָה לְנִצָּחַ אוֹ מִפְּנֵי מֶרֶךְ לֵב, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׂאֵת כָּל כַּחוֹתֵינוּ עֲלִינוּ לְהַקְדִּישׁ אֶף וְרַק לְחֻזּוֹק בְּנִינֵינוּ, בְּנִין הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּקִדְשָׁה וּבְטָהֳרָה. וְעַל זֶה עֲלִינוּ לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּמִסִּירוֹת נָפֶשׁ בְּפֶעַל וְלֹא רַק בְּכַח.		

יום שישי	יום רביעי	טו אלול	ה'תש"ג
תהלים: מפרק עז עד פרק עח ופרקים מג-מה	שיעורים. חומש: תבא, רביעי עם פירש"י. תהלים: עז-עח. מג-מה. תניא: אך צריך . . . קכב ומליצה.		
	הַתִּיִּסְדוֹת יְשִׁיבַת "תּוֹמְכֵי תַמִּימִים": יוֹם א טו אֱלוֹל תַּרנ"ז. הַתְּחֵלֶת הַלְמוּד בְּגִלְגָּלָה וְדֹא"ח [=תִּסְדוֹת, דְּבָרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים]: יוֹם ד חֵי אֱלוֹל תַּרנ"ז. בְּלִיל שְׁמִחַת תּוֹרָה תַּרנ"ט אַחֲרֵי הַהִקְפּוֹת הַכְרִיז אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: הִיִּשְׁבִּיָּה שְׁמָה "תּוֹמְכֵי תַמִּימִים", וְתַלְמִידִים הַלּוּמִדִּים וּמִתְנַהֲגִים בְּרוּחָה שְׁמָם "תַּמִּימִים".		

שבת
קודש

תהלים:

מפרק עט
עד פרק פב
ופרקים
מור"מח

יום חמישי

טז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב. מור"מח.

תנאי: והנה כללות . . . ככג כמו שית'.

רבינו הזקן פי' המאמר כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, אויף א אידען דארף מען קוקען ווי ער שטייט אין מחשבה הקדומה דא"ק, און דארטען שטייט יעדער נשמה מיט אלע דורות וואָס קומען ארויס פון איהר ביז ביאת המשיח גואל צדק, און אז מען טוט א אידען א טובה, טוט מען א טובה אָט די אלע נשמות עד סוף כל הדורות.

רבינו הזקן פרש המאמר "כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא", על יהודי יש להביט כפי שהוא "נמצא" במחשבה הקדומה דא"ק [=אדם קדמון, דרגה עלאית ביותר בקדושה, שהיא מקור בו נשמות ישראל אחודות], וְשֵׁם "נמצאת" כל נשמה עם כל הדורות היוצאות ממנה עד ביאת המשיח גואל צדק, וכשעושים ליהודי טובה, עושים טובה לכל הנשמות הללו עד סוף כל הדורות.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

יום ראשון י' אלול ה'תשס"ט

כל יתר כ'נטול' או 'חסר'?

אלא כחסר בידי שמיים מתחילת ברייתו, ולכן מדייק וכותב "שכל היתר חסר הוא", היינו כחסר בידי שמיים מתחילת ברייתו.

ולפי זה אם נמצאו בבהמה שני כבדים – כשרה, שהרי אם לא היה לה כבד מתחילת ברייתה כשרה (ורק אם נחתך בידי אדם טריפה), וכל יתר הוא רק כחסר מתחילת ברייתה. אך לדעת הרשב"א, אף באלו שנאמר בהם "אם ניטל – טריפה", האיסור הוא בין בניטל בידי אדם ובין כחסר בידי שמים, ואם נמצאו שני כבדים בבהמה – טריפה, כי "יתר כנטול", ואין הבדל אם ניטל בידי אדם או חסר בידי שמים (טור יור"ד סי' ג, ובית יוסף שם סו"ס מ"א).

וכתב הרמ"א (יור"ד סי' ג סע' ב) ש"בהפסד מרובה יש לסמוך אמכשירין", היינו שיטת הרמב"ם.

הלכות שחיטה פרק ח, הלכה י"א: כְּהֵמָּה שֶׁהִיָּתָה חֲמֵרָה רָגַל מִתַּחֲלַת בְּרִיתָהּ, טְרֵפָה; וְכֵן אִם הָיְתָה יָתֵרָה רָגַל, שְׂכָל הַיָּתֵר בְּחֵסֶר הוּא.

לדעת הרמב"ם (לקמן הכ"ד), כאשר הבהמה אסורה משום איבר חסר – הרי זה גם כחסר בידי שמיים מתחילת ברייתו, ואילו כשנאסרה משום שאיבר ניטל – אסורה רק אם ניטל בידי אדם. לכן, באיבר שנאמר בו "אם ניטל טריפה" (כגון כבד שנאמר בו "ניטל הכבד – טריפה" ולא "נחסר הכבד"), הבהמה נאסרת רק אם נחתך בידי אדם, אבל אם היתה חסירה אותו איבר מתחילת ברייתה, ומותרת. ואילו באיבר שנאמר בו "אם חסר – טריפה", אסורה אם היתה חסירה אותו מתחילת ברייתה, וכל שכן אם נחתך בידי אדם. והיתר שהוא כנטול, לדעת הרמב"ם אינו כנטול בידי אדם

יום שני י"א אלול ה'תשס"ט

בדיקת הריאות

מקננת מחלה שבתחילתה מתהווה ליחה בשקיות האוויר היוצאות מקרומי הריאה והליחה מתרכזת בשקיות האוויר ליד הכליות. לעיתים המחלה פוגעת בבשר הריאה ויש שהליחה ממלאה חלק ניכר מהריאה ופוגעת בקרומי הריאה וכן קיימות מחלות נוספות בריאה, ומכאן נובע הצורך לבדוק היטב את הריאות מחשש טריפה.

ויש לבדוק את הריאות בדיקה ידנית, ואין להסתפק בריאה, ואין לבדוק כשהיד נתונה בכפפה וכד' כי רק בבשר האדם יש 'כוח המרגיש', ויש להחמיר שגם אם האצבעות מגולות, כף היד לא תהיה מכוסה בכפפה (שו"ת אגרות משה, יו"ד, ח"ב, סימן טז).

הלכות שחיטה פרק יא, הלכה ז: הַמֵּנֶה הַפְּשׁוּט בִּישְׂרָאֵל כִּף הוּא - בְּשִׁשְׁחֻטִּין אֶת הַכְּהֵמָה אוֹ אֶת הַחֵיָה, קוֹרְעִין אֶת הַמִּרְפָּשׁ שֶׁל כְּבֵד, וּבוֹדְקִין אֶת הָרֵאָה בְּמִקְוֶה.

למרות שבדברי חז"ל לא מפורש חיוב לבדוק את הריאה (כשאין שום ריעותא בבדיקת פנים), ראשונים רבים כותבים שנוהגים לעשות כן, ובלשון הרמב"ן (חולין יב): "נהגו אבותינו ואבות אבותינו מעולם לבדוק בסרכות שבריאיה".

אכן, קיים הבדל מהותי בין ריאת העוף לריאת הבהמה. לכאורה ריאת העוף מוגנת יותר עקב מיקומה בין הצלעות בעוד שריאת הבהמה מרחפת בחלל החזה. מאידך, בריאות העוף

שלוש מעלות למצוות יום שלישי י"ב אלול ה'תשס"ט

המביאות קדושה על האדם. ולכן מכוונים שלושת הענינים שבדברי הרמב"ם: א. "הצילנו מלמשש בחושך" – התרחקות מדברים אסורים שהם בבחינת חושך והעלם. ב. "נר ליישר המעשים" – המצוה ("נר מצוה") באה "ליישר" מעשים שמצד עצמם אינם ישרים והמצוה מכשירה אותם. ג. "אור להורות נתיבות הישר" – אור שנועד להורות את הדרך להוסיף יושר וקדושה.

(לקוטי שיחות חזק ל"ז עמ' 50)

שבועה באונס יום רביעי י"ג אלול ה'תשס"ט

תועיל, אך האדם מתכוון בלבו שלא להישבע. וכך פוסק הרמב"ם: "מי שנשבע ואמר 'שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע' - אין זה יכול לומר 'כך' וכן היה בלבי', שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעת אחרים, וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שנשבע על דעתם שוים - חייב, מפני שלבם של אלו במקום לבו קם, וכן בשאר מיני שבועות. לפיכך, כשמשיינין הדיינין את הנשבע אומרים לו 'לא על דעתך אנו משיינים אותך אלא על דעתנו'" (הל' שבועות ב, טו-טז). מכאן, שאם הנשבע לא אמר "על דעתכם אני נשבע" הוא יכול לכוון בלבו כוונה אחרת, והשבועה תופסת כפי שהתכוון בלבו. אכן, מדברי הרמב"ם כאן משמע שרק "מפני האונס" יכול אדם להתכוון לדבר שונה ממשמעות דבריו, וניתן להסיק שאם אינו אנוס אינו יכול לומר דבר אחד ולהתכוין בליבו לאחר.

הלכות שחיטה פרק יד הלכה טז: שאין הכבוד לעצמן של מצוות, אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, והצילנו מלמשש בחשך, ועד אותם נר ליישר המעשים, ואור להורות נתיבות הישר. מצוות ה' פועלות בעניני העולם, החלוקים לשלושה סוגים: א. דברים אסורים, שעל האדם להיבדל מהם. ב. דברים מותרים שיש להשתמש בהם בהתאם להוראות התורה. ג. דברים של קדושה. ובהתאם לכך ישנם שלושה סוגים במצוות: א. מצוות לא תעשה, המבדילות את האדם מדברים אסורים. ב. מצוות המכשירות את דברי הרשות כך שיתאימו לכוונת התורה, כדוגמת מצות שחיטה המכשירה את הבשר לאכילה. ג. מצוות

הלכות שבועות פרק ג, הלכה ג: וצריך הנשבע באנפ' להיות פונתו בלבו בעת השבועה, לדבר הפומבי; ואם על פי שדברים אלו שכלב אינן דברים, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנפ', הרי זה כומד על דברים שכלב. בכוונת הלב של אדם בשעת שבועה, יש שלושה אופנים: א. דבריו מתארים את המציאות בצורה נכונה, אלא שהשומעים חושבים על מציאות אחרת. ב. הדברים אינם מתארים את המציאות נכון, אך הנשבע חושב בלבו על משמעות אחרת או על תוספת ההופכת את התיאור לנכון. למשל, הרוצה להבריש סחורה מהמכס ונשבע "ייאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אין של בית המלך" אך אומר בלבו "היום", לפי דבריו נאסרו עליו כל הפירות לעולם, אך לפי מה שהיה בליבו האיסור הוא רק לאותו יום. ג. אי אפשר לפרש את המשפט אחרת וגם תוספת מלים לא

מתי מועילה 'דעת רבים'? יום חמישי י"ד אלול ה'תשס"ט

אפילו בלא התרת חכם ובלא פתח וחרטה, אך הרמב"ם כתב שהדברים "רחוקים מן הדעת" ו"מוקצים מחמת איסור מן המחשבה" אלא החכם צריך להתיר את הנדר בנוסף להסכמתם להתיר (אנצ"ת ערך התרת נדרים ציון 576). אך הרמ"א (י"ד רכ"ח סכ"א) כתב, שיש ראשונים החולקים וסוברים שאפילו אם הרבים מסכימים אין להתיר (לדבר הרשות) לפי שאין דעתם שווה, שזה מתחרט מטעם זה וזה מתחרט מטעם אחר. והוסיף ש"נכון להחמיר לכתחלה". אך אם הרבים מתחרטים בחרטה אחת יש להתיר, וכך לדבר מצוה יש להתיר כי כולם מסכימים ומתחרטים בחרטה אחת (ש"ך שם סקנ"ט).

הלכות שבועות פרק ו, הלכה ח: נשבע על דעת רבים, או שגדר על דעת רבים - אין מתירין לו לעולם, אלא לדבר מצוה. בטעם הדבר שאין התרה לשבועה או נדר על דעת רבים כתב הר"ן (ש"ר סי' יז), שכיון שצירף את דעת הרבים לדעתו אינו יכול לומר - בעת שמתחרט על נדרו - לא נדרתי אלא על דעת כך וכך, שמא אין דעת הרבים מסכימה לדעתו. לפי זה, אם הרבים שגדר על דעתם הסכימו להתיר את הנדר, מתירים לו, שהרי עתה גם דעת הרבים מסכימה לדעתו. ומטעם זה לדבר מצוה כן מתירין נדר על דעת רבים, כי מן הסתם נוח לרבים לקיים את המצוה (תוס' גיטין לו, א ד"ה אבל). ויש מי שרצה להתיר, אם הסכימו הרבים להתיר את הנדר,

החובה להעיד יום שישי ט"ו אלול ה'תשס"ט

ממון בפפירתו. בגמרא (שבועות לא, ב) דייקו מלשון המשנה שעדים הפסולים רק מדרבנן חייבים בשבועת העדות. כלומר, אם אדם תבע מעדים הפסולים מדרבנן להעיד עבורו והללו נשבעו שאינם

הלכות שבועות פרק ט, הלכה א: התובע צריך להעיד לו עדות שיתחייב התובע בעדותו לבדה לתן לתובע זה ממון הממליל, וכפרו בעדותו ונשבעו - בין שנשבעו בבית דין, בין שנשבעו חוץ לבית דין - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו

יודעים מאומה ואין להם מה להעיד, הרי הם חייבים בקרבן שבועת העדות. ולכאורה, הרי גם אילו אותם עדים היו מסכימים להעיד, בית הדין לא היה מקבל את עדותם, וממילא לא הפסידו לנתבע בעצם כפירתם?

לשאלה זו מצינו שתי תשובות בראשונים:

שיטה ראשונה – כפי שכתבו התוס' (שבועות שם): "אף על גב דמדרבנן לא מהני עדותו מידי, כיון דמדאורייתא מהני - מיחיב". לפי זה החובה להעיד אינה רק מצוה שבין אדם לחבירו, ואינה רק לטובתו של הנתבע, אלא מחויבות אישית של

כל עד להעיד, כי התורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו". שיטה שנייה – לדעת הרשב"א לא קיים חיוב על שבועת העדות ללא תוצאה ממונית כלפי בעל הדבר. אלא שלמרות שעדים אלו פסולים מדרבנן ואין עדותן מתקבלת, אילו יבואו ויעידו תועיל עדותם לגבי 'תפיסה'. כלומר אם יצליחו להעיד בבית דין (על ידי שיטתו את היותם פסולים), ואחר כך יבוא התובע ויתפוס את המגיע לו, בית הדין לא ימנע בעדו. ולפי זה, החובה להעיד קיימת כל עוד היא עשויה להביא תועלת ממונית לנוגע בדבר.

שבועה ללא הזכרת שם

שבת קודש ט"ז אלול ה'תשס"ט

נדרים (נדרים) ומדין ידות "משלימים" את הזכרת השם החסירה.

לדעת הרמב"ם (לעיל פ"ב, ד) בשבועה ללא שם אין קרבן ואין מלקות. ונראה שטעמו הוא משום שנאמר בתורה שבועה היא בשם ה' - "לא תשא את שם ה'", "לא תשבעו בשמי לשקר" (עיי' בראב"ד המובא בר"ן נדרים ב, א). אמנם, גם לדעתו הדבר אסור, ואם האיסור הוא מדאורייתא, ייתכן שהוא נובע מכך שאדם צריך לעמוד בדיבורו. ויש הסוברים שהאיסור הוא מדרבנן, והר"ן (חידושים, שבועות לה, ב ד"ה נפקא) כתב שהוא איסור מדברי קבלה (ראה שמואל א' י"ד, כד).

להלכה נפסק בשו"ע (יו"ד, רל"ז, א): "האומר 'אני נשבע שאעשה דבר פלוני או שלא אעשה' - הרי זו שבועה, אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי".

הלכות שבועות פרק י"ב הלכה י"א: וְלֹא שְׁבֻעָה לְשׁוֹא בְלִבְדִּי הִיא הָאִסוּרָה, אֲלֵא אִפְּלוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשְּׁמֹטוֹת הַמֵּיִחָדִין לְבִמְלָה - אָסוּר.

אמרו בגמרא (שבועות לו, א): "אמר רבי אלעזר: לאו - שבועה, הן - שבועה... אמר רבא: והוא דאמר 'לאו לאו' תרי זימני, והוא דאמר 'הן הן' תרי זימני". ומכאן למד להרשב"א שגם שבועה בלא שם ה' נחשבת שבועה, שכן אם מדובר בשבועה בהזכרת שם הרי היא שבועה גם בלי שיאמר פעמיים 'לאו לאו' או 'הן הן' "ומכאן שמענו שבועת ביטוי, דאין צריכה לא שם ולא כינוי".

וגם הרא"ש (הובא בטור יו"ד סי' רל"ז) סובר שבעיקרון שבועה צריכה שם, אבל גם בלי שם היא מועילה מדין ידות, כדברי המשנה בתחילת נדרים ש"האומר לחבירו 'מודרני ממך'... - אסור" (כמבואר בגמרא (שם ג, א) שאלו "ידות נדרים", ו"כל ידות

אגרות קודש

ב"ה, ח' אלול, תשי"ז

ברוקלין.

האברך דובער שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כתב אודות מר... שאינו יכול ללמוד חומש עם פירוש רש"י וגם תניא אינו

מבין.

הנה כדאי להמציא לו התניא באידיש וכן החומש עם פירוש רש"י שנעתק לאידיש, והשיעורים בתניא שאינם עדיין בהעתקה באידיש יאמר עכ"פ הענין אף שאינו מבינו לעת עתה, שהרי פנימיות התורה בכמה ענינים שייכת לתורה שבכתב (עיי' לקו"ת בהביאור לד"ה לא תשבית).

בעת רצון יזכירוהו וכן את אמו תחי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו. ויהי רצון שיוסיף בהתמדה ושקידה בעניניו, ובדאי באופן שלא יגע בבריאות הגוף, כי שני הענינים הם ציווי הקב"ה, והשי"ת יצליחו לבשר טוב בזה ובכל האמור.

בברכת כוח"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ט אלול ה'תשס"ט

מגנין, לפי שהן קשין; ונקב שנסתם באחד מהן, אינו פסותם. וחלב חיה שפגגו בבהמה אסור - אינו סותם, אף על פי שהוא מתר.

יא. פרוש שנקב - טרפה, ואין לו דבר שישתם אותו, שהרי החלב שעליו אסור. וכן המסוס ובית הפוסות שנקב אחד מהן לחוץ - טרפה; ואם נקב אחד מהן לתוך חלל חבירו, מתרת.

יב. מחט שנמצאת בעבי בית הפוסות, כשרה. ואם נקבה נקב מפלש [מצד לצד] לתוך חלל בית הפוסות, ונמצאת טפת דם במקום הנקב - טרפה, שודאי קדם שחיטה נקב; אבל אם אין דם במקום הנקב, הרי זו מתרת - שמה אחר השחיטה דחקה המחט, ונקבה.

יג. בהמה שהלעיטה דבר שנוקב בגי מעיה, כגון קרט של חלתית [שרף של סוג צמח חריף] וכיוצא בו - טרפה, שודאי נוקב; ואם היה ספק נוקב ספק אינו נוקב, תבדק. כל אחד אחד מבני המעים שפסלת המאכל סוככת בהן, והן הנקראין 'דקין', שנקב - טרפה. ויש מהם מלפפין ומקפין זו לפנים מזו וזו לפנים מזו בעגול, כמו נחש שנוכר, ואלו הן הנקראין 'הדר הכנה' [צינורות המעיים] - אם נקב אחד מהן לחבירו [לעבר מעי הסמוך לו], כשרה, שהרי חבירו מגן עליו.

יד. ומעים שנקבו ולחה סותמתן - טרפה, שאין זו סתימה עומדת. בגי מעים שפא זאב או פלג או גוי וכיוצא בהן ונטלן, והרי הן נקובין אחר שהניחן - תולין בו ומתרת, ואין אומרים: 'שמה במקום נקב נקב'. נמצאו נקובין, ולא נודע אם קדם שחיטה נקבו או אחר שחיטה - נוקבין בהן נקב אחר, ומדמין לו: אם היה הנקב הראשון כמותו, כשרה; ואם היה ביניהן שנוי, קדם שחיטה נקב, וטרפה. ואם משמשו הידים בנקב הספק - כף צריך למשמש בנקב שמדמין לו, ואחר כך עורכין.

טו. בגי מעים שיצאו לחוץ, ולא נקבו - מתרת. ואם נתפכו, אף על פי שלא נקבו - טרפה; שאי אפשר שיחזרו כמות שהיו אחר שנתפכו, ואינה חיה.

טז. המעי האחרון שהוא שנה ואין בו עקום, והוא שהרעי יוצא בו מן הערוה, והוא דבוק בין עקרי הירכיים, הוא הנקרא 'חלחלת' - אם נקב במשהו, טרפה כשאר המעים. במה דברים אמורים? שנקב לחלל הבטן. אבל אם נקב במקום הדבוק בירכיים, מתר; ואפלו נטל ממנו מקום הדבק פלו - מתר, והוא שישתיר מארפו בשור, כמו ארבע אצבעות.

יז. העוף - אין לו לא פרוש, ולא מסוס, ולא בית הפוסות; אבל יש לו כנגדן זפק וקרקבן. וכל הטרפות שוות הן, בבהמה חיה ועוף. וזפק שנקב בגו במשהו, טרפה; ואיזה הוא בגו של זפק? זה שימתח עם הושט כשיצאיו העוף צנארו. אבל שאר הזפק שנקב, מתר.

יום ראשון י' אלול ה'תשס"ט

הלכות שחיטה פ"ק ו

א. נקובה כיצד? אחד עשר אברים הן, שאם נקב אחד מהן לבית חללו במשהו - טרפה; ואלו הן: תרפץ הושט, וקרומ של מח הראש, וחלב עם הקנה שלו, והמרה, וקני הכבד, והקבה, והפרס, והמסוס [חלקי הכרס], ובית הפוסות, והדקין, והרצה עם הקנה שלה.

ב. תרפץ הושט - כבד בארנו שעורו, ושהוא המקום מן הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה; אם נקב לחללו במשהו, טרפה.

ג. שני קרומות יש למח שבראש, אם נקב העליון הסמוך לעצם פלבד - הרי זו מתרת; ואם נקב התחתון הסמוך למח - טרפה. ומשיתחיל המוח להמשיך לשדרה, והוא מחוץ לפולין שהם תחלת הערף - יהיה לקרומו דין אחר; ואם נקב חוץ לפולין, מתר.

ד. המוח עצמו שנקב או נתמעץ, והקרומ קים - כשרה; ואם נשפף במים או בדונג, טרפה.

ה. חלב שנקב לבית חללו, בין לחלל גדול שבשמאל בין לחלל קטן שבימין - טרפה; אבל אם נקב בשר חלב ולא הגיע לחללו - מתר. וקנה חלב, והוא המזרק הגדול שיוצא ממנו לראה - הרי הוא פלב, אם נקב לחללו במשהו - טרפה.

ו. מרה שנקבה, וכבד סותמתה - מתרת; ואם לא נסתם הנקב - אף על פי שהוא סמוך לכבד, טרפה.

ז. נויה [גרגיר] שנמצאת במרה - אם היתה כמו גרעינה של תמרה שאין ראשה חד, מתרת; ואם היה ראשה חד כגרעינת הנית, אסורה; שהרי נקבה אותה כשנכנסה; וזה שלא יראה הנקב, מפני שהגדל פי המכה.

ח. קני הכבד, והן המזרקים שבהן הדם מתבשל - אם נקב אחד מהם במשהו, טרפה; לפיכך, מחט שנמצאת בחתוך הכבד - אם היתה מחט גדולה והיה הקצה חסד שלה לפנים, בידוע שנקבה כשנכנסה; ואם היה הראש העגל לפנים - אומרים: 'דרך סמפונות הלכה', ומתרת.

ט. היתה מחט קטנה, הרי היא טרפה - מפני ששני ראשיה חדין, וודאי נקבה; ואם נמצאת בסמפון הגדול שבכבד, והוא הקנה הרחב שבאמצעו שבו נכנס המאכל לכבד - הרי זו מתרת; ובשר כבד שהתליע, מתרת.

י. קבה שנקבה, וחלב טהור סותם את הנקב - מתרת. וכן כל נקב שהבשר או החלב המתר באכילה סותם אותו, הרי זה מתר; חוץ מחלב חלב, והכיס שעל חלב פלו, והמחיצה שבאמצע הבטן המבדלת בין אברי המאכל ואברי הנשימה, והיא שקורעין אותה ואחר כך תראה הראה, והיא הנקראת 'טרפש הכבד', והוא המקום הלכן שבאמצע, וחלב המעי האחרון - שאברים אלו אין

ו. הראה שנמצא בה מקום אטום כל שהוא, שאין הרוח נכנסת בו ואינו נתפח - הרי זו נקובה, וטרפה. וכיצד בודקין אותה? קורעין המקום שלא נתפח בשעת נפיתתה: אם נמצאת בו לחה - מתרת, שמחמת הלחה לא נכנסה שם הרוח. ואם לא נמצאת בו לחה - נותנין עליו מעט רק או תבן או כנף וכיוצא בהן, ונופחין אותה: אם נתנדנד - פשרה; ואם לאו - טרפה, שאין הרוח נכנסת לשם.

ז. ראה שתשמע בה הברה כשנופחין אותה - אם נפר המקום שממנו תשמע ההברה, מושיבין עליו רק או תבן וכיוצא בו: אם נתנדנד - בידוע שהיא נקובה, וטרפה. ואם לא נפר המקום - מושיבין אותה במים פושרין, ונופחין אותה: אם בקבוק המים, טרפה; אם לאו, בידוע שקרום התחתון בלבד שנוקב, והרוח תנהג [חודרת] בין שני הקרומות, ומפני זה ישמע בה קול דממה בשעת נפיתתה.

ח. זה עקר גדול יהיה בידך: שכל ראה שנופחין אותה בפושרין, ולא יבקבוק המים - הרי היא שלמה מפל נקב. ט. ראה שנשפכה בקיתון, וקרום העליון שלה קצם שלם בלא נקב - אם הסמפונות עומדין במקומן ולא נמוחו, כשרה; ואם נמוח אפלו סמפון אחד, טרפה. כיצד עושין? נוקבין אותה, ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר [מצופה במתכת חלקה] וכיוצא בו: אם נראה בה חוטין לבנים - בידוע שנמוקו הסמפונות, וטרפה; ואם לאו - בשר הראה בלבד הוא שנמוק, וכשרה.

י. ראה שנמצאו בה אבעבועות אבעבועות - אם היו מלאים רוח, או מים זפים, או לחה הנמשכת פדכש וכיוצא בו, או לחה יבשה וקשה אפלו כאבן - הרי זו מתרת; ואם נמצאת בהן לחה סרוחה, או מים סרוחין או עכורין - הרי זו טרפה. וכשמוציא הלחה ובודק אותה, צריך לבדק הסמפון שתחתיה; אם נמצא נקוב, טרפה.

יא. ראה שנמצאו בה שני אבעבועות סמוכות זו לזו - טרפה; שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן, ואין להן דרך בדיקה. היתה אחת ונראית כשתיים - נוקבין האחת: אם שפכה לה האחרת, אחת היא ומתרת; ואם לאו, טרפה. יב. הראה שנתמסמסה, טרפה. כיצד? כגון שנמצאת שלמה, וכשתולין אותה, תחתה ותפל חתיכות חתיכות. ראה שנמצאת נקובה במקום שיד הטבח ממשימשת, מתרת; ותולין בידו ואומרים: 'מיד הטבח נקבה אחר השחיטה'. נמצא הנקב במקום אחר, ואין ידוע אם קדם שחיטה נקב או אחר שחיטה - נוקבין בה נקב אחר ומדמין [משווים ביניהם], כשם שעושים בכגני מעים.

יג. ואין מדמין מראה של בהמה דקה לראה של בהמה גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. נמצא נקב באחד מן האבעבועות, הרי זו טרפה; ואין אומרים: 'נקב אבעבוע אחר ונערף', שאין הדבר נפר.

יד. מחט שנמצאת בראה, נופחין אותה: אם לא יצא ממנה רוח - בידוע שזאת המחט דרך סמפונות נכנסה, ולא נקבה. ואם נתחתכה הראה קדם נפיתה, ונמצא בה המחט - הרי זו אסורה, שהדבר קרוב שנקבה כשנכנסה.

יח. שני כיסין יש בקרקבן - החיצון אדם כמו בשר, והפנימי לבן כמו עור. נקב זה בלא זה - מתר, עד שינקבו שניהן במשהו; ואם נקבו שניהן זה שלא כנגד זה, מתר. יט. הטחול, אינו מן האברים שנוקבתן במשהו; ולפיכך לא מנו אותו חכמים בכללן, אלא יש לנקב שלו שעור שאינו שנה בכלו. כיצד? הטחול, ראשו האחד עבה והשני דק, כברית הלשון. אם נקב בראש העבה נקב מפלש, טרפה. ואם נקב נקב שאינו מפלש - אם נשאר תחתיו כעבי דינר של זהב, מתר; פחות מזה, הרי הוא כמפלש וטרפה, אבל אם נקב הדק כשרה.

כ. כל אבר שאמרנו בו שאם נקב במשהו טרפה - כך אם נטל כלו, טרפה; בין שנטל בחלי או ביד, בין שנבאר חסר. וכן אם נבאר בשני אברים מאותו אבר - טרפה, שכל היתר כנטול הוא חשוב. כיצד? נטל אחד מן המעים או הקרה וכיוצא בהן, בין בעוף בין בבהמה - טרפה; וכן אם נמצא בהן שתי מרות או שני בני מעים - טרפה. וכן כל פיוצא בהן. אבל אם נטל הטחול, או שנמצאו שנים - מתרת, שאינו מפלל המנויין.

כא. המעי היתר שתטרף בו הבהמה - הוא היתר מתחלתו ועד סופו, עד שנמצאו שני בני מעים זה בצד זה מתחלה ועד סוף, במעי העוף; או שהיה המעי יוצא כענף מן הבד, והרי הוא מבדל, בין בעוף בין בבהמה. אבל אם חזר ונתערב עם המעי, ונעשה אחד משני ראשיו, והרי שניהן מבדלין באמצע - הרי זו מתרת, ואין כאן יתר.

הלכות שחיטה פרק ז

א. שני קרומות יש על הראה, אם נקב זה בלא זה, מתרת; ואם נקבו שניהן, טרפה. אפלו נגלד הקרום העליון כלו והלך לו, מתרת. והקנה שנוקב מן הקנה ולמטה במשהו - טרפה, והוא המקום שאינו ראוי לשחיטה, בקנה למטה.

ב. התחיל בשחיטה ושחט כל הקנה, ואחר כך נקבה הראה, ואחר כך גמר השחיטה - הרי זו טרפה, הואיל ונקבה קדם גמר שחיטה; וכן כל פיוצא בזה.

ג. אחד מסמפוני ראה שנוקב, אפלו לחברו - טרפה; וראה שנקבה, ועלה קרום במפה ונסתם הנקב - אינו פלוס. נקבה האום של ראה - אף על פי שדפן סותמתה, טרפה; ואם נקבה במקום חתוף האונות שלה, והוא המקום שרובצת עליו - כשרה.

ד. במה דברים אמורים? בשסתם מקום הנקב שבאונות, בשר; אבל אם נסמך הנקב לעצם, אינו מגן; ואם היה נקב האונות דבוק בעצם ובבשר, מתרת.

ה. האום של ראה שנמצאת סמוכה לדפן, בין שהעלת צמחים [פטריות] בין שלא העלת צמחים - חוששין לה שמה נקבה. וכיצד עושין בה? מפרקין אותה מן הדפן, ונוזהרין בה שלא תנקב. ואם נמצאת נקובה, ונמצא בדפן מפה במקום הנקב - תולין במפה ואומרים: 'אחר שחיטה נקבה, כשנפרקה מן המפה'; ואם אין מפה בדפן - בידוע שנקב זה בראה היה קדם שחיטה, וטרפה.

ו. וְרָאָה, מפני שהיא דומה לורד, ואינה מן המנין. לפיכך, אם לא נמצאת הורד – מתרת, שכן היא דרכה: יש בהמות תמצא בהן, ויש בהמות לא תמצא בהן. ואם נמצאת נקובה – אף על פי שהפס שלם סותם את הנקב, הרי זו טרפה.

ב. חסר מנין האונות, ונמצאת אחת מן השמאל או שתיים מן הימין – טרפה; ואם נמצאו בימין שתיים וזאת הורדה, הרי זו מתרת.

ג. נתחלפו האונות, ונמצאו שלש מן השמאל ושתיים מן הימין בלא ורד, או שהיתה הורד עם השלש בצד שמאל – הרי זו טרפה; שהרי חסרה מצד הימין.

ד. נתוספו האונות במנינם, אם היתה האזן היתה בצד האונות, או מלפני הראה שהוא לעמת הלב – מתרת. ואם היתה על גבה שהוא לעמת הצלעות – הרי זו טרפה, שהיתה כחסר; והוא שהיתה כמו עלה של הדס, אבל פחות מזה – אינה און, ומתרת.

ה. און שנמצאת דבוקה בחכרתה הסמוכה לה, מתרת; ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית – טרפה.

ו. נמצאו שתי האונות כאונה אחת, ואין נראות כשתיים דבוקות – אם היה ביניהן כמו עלה של הדס, בין בעקרון, בין באמצען, בין בסופן, כדי שיכפר שהן דבוקות – מתרת; ואם לאו – הרי זו חסרה, וטרפה.

ז. נמצאת בלה שתי צרונות, ואין לה חתוף אננים – טרפה. וכן אם חסר גוף הראה, אף על פי שלא נקבה – הרי זו כמי שחסר מנין האונות, וטרפה. לפיכך, אם נמצא ממנה מקום יבש, עד שיפרך [יתפורר] בצפרן – הרי זה כחסר וטרפה, ואפלו היה כל שהוא.

ח. ראה שנמצאת נפוחה כמו עקר חריות של דקל – אוסרין אותה מספק; שזו תוספת משנה בגופה, ושמה התוספת בגוף כחסרון, כמו שאמרו במנין.

ט. בהמה שפחדה ויראה, עד שצמקה הראה שלה ונקבה להיות יבשה – אם פחדה בידי שמים, כגון ששמעה קול רעם או ראת זיקים וכיוצא בזה – מתרת; ואם פחדה בידי אדם, כגון ששחטו לפניו בהמה אחרת וכיוצא בזה – הרי זו כחסרה, וטרפה.

י. כיצד בודקין אותה? מושיבין את הראה במים מעת לעת; אם היה זמן הקר, מושיבין אותה במים פושרין ובכלי שאין המים מתמצין מגבו ונזולים כדי שלא יצונו במהרה, ואם היה זמן החם, מושיבין אותה במים צונן ובכלי שהמים מתמצין מגבו כדי שישארו קרים. אם חזרה לביתה – הרי זו בידי שמים, ומתרת; ואם לא חזרה – בידי אדם היא, וטרפה.

יא. בהמה שהיתה חסרה רגל מתחלת ברייתה, טרפה; וכן אם היתה יתרה רגל, שכל היתר כחסר הוא. אבל אם היו לה שלש ידים, או יד אחת – מתרת; לפיכך אם נחתך היד שלה, מתרת. נחתך הרגל – מן הארבעה [חיבור העצמות] ולמעלה, טרפה; מן הארבעה ולמטה,

טו. תולעת שהיתה בראה, ונקבה ויצאה, והרי הראה נקובה בתולעת – הרי זו מתרת; חזקתה שאחר השחיטה תקב ותצא. יש שם [במציאות] מראות, שאם נשתנה מראה האבר לאותו המראה הרע – הרי הוא כנקוב; שאותו הכשר שנשתנה מראיו למראה זה, כמת הוא חשוב, וכאלו אותו הכשר הנקב עינו אינו מצוי. וכן הוא אומר: "וימתית בשר חי בשאת", "ובימים הראות בו בשר חי" – מכלל, ששאר הכשר שנשתנה, אינו חי.

טז. ראה שנשתנו מראיה, בין מראה בלה בין מקצתה – אם נשתנית למראה המת, אפלו נשתנית בלה, מתרת. ואם נשתנית למראה האסור – אפלו כל שהוא, טרפה; שהמראה האסור כנקב הוא חשוב, כמו שבארנו. **יז. וחמש מראות אסורות יש בראה**, ואלו הן: שחרה כדיו, או ירקה [ירוק] בלשון תלמוד כולל גווניו שונים] כעין הפשות, או כעין חלמון ביצה, או כעין חריע [כרוס], או כמראה הכשר. וחריע – הוא הצמח שצובעין בו הבגדים, והוא דומה לשערות אדמות מעט ונוטות לירוקה.

יח. נמצאת כעין חריות [ענפים] של דקל – אוסרין אותה מספק, שזה קרוב למראה האסור. וכל המראות האלו – אין אוסרין בהן, עד שנופחין אותה וממרס בה בידו; אם נשתנית למראה המת, מתרת; ואם עמדה בעינה, אסורה. **יט. ארבע מראות מתרות יש בה**, ואלו הן: שחרה ככחל, או ירקה כחציר, או אדמה, או כמראה הכבד. ואפלו היתה הראה בלה טלאים טלאים, נקדות נקדות, מארבע מראות אלו – הרי זו מתרת.

כ. עוף שנפל לאור [לאש], והוריק לבו או כבדו או קרקבנו, או האדימו המעים שלו, בכל שהוא – הרי זו טרפה: שכל הירקים שהאדימו, והאדמים שהוריקו, מחמת האור, בעוף – הרי הן כמי שנשטלו, וטרפה. והוא שיעמדו במראה זה אחר ששולקין אותן מעט, וממרסין [משפשים] בהן.

כא. כל עוף שנמצאת כבד שלו כמראה בני מעיו, או שנשתנו שאר בני מעיו, ועמדו בשנוין אחר שליקה ומריסה, כמו שבארנו – בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה. ולא עוד, אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שנוי, וכשנשלקו נשתנו והוריקו האדמים – בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה. וכן הושט שנמצא העור החיצון שלו לכן והפנימי אדם, בין בעוף בין בבמה – הרי זה כאלו אינו, וטרפה.

הלכות שחיטה פרק ח

א. חסרה כיצד? שני אברים הן, שאם חסר מנינם, טרפה; ואלו הן: הראה, והרגלים. וחמש אונות [אוזניים] יש לה לראה – כשיתלה אותה אדם בידו ופגי ראה כנגד פניו, שלש מן הימין ושתיים מן השמאל. וכיצד ימין ממנה כמו און קטנה, ואינה בצד האונות, ויש לה כמו כיס בפגי עצמה, והיא בתוף הכיס; ואון זו הקטנה – היא הנקראת

כג. לחי העליון שנשטל, טרפה; אבל אם נטל התחתון - בגון שנגמם עד מקום הסימנין, ולא נעקרו - הרי זו מתרת.

כד. וכל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טרפה - כך אם נטל, טרפה. אבל אבר שנאמר בו אם נטל טרפה - אינה נאסרת אלא אם נחתה אותו אבר; אבל אם נבראת חסרה אותו אבר, הרי זו מתרת; שאם לא תאמר כן, נמצאת החסרה והנטיולה אחת היא. וכל אבר שנאמר בו שאם נטל מתרת - קל וחומר אם חסר מתחלת ברייתו ולא נברא, שהיא מתרת.

כה. בהמה שנשטלה האם שלה, והוא בית הרחם, או שנשטלו הכליות - הרי זו מתרת. לפיכך, אם נבראת בכליה אחת או בשלש כליות, מתרת; וכן אם נקבה הכליה, מתרת.

כו. אף על פי שהכליה שנשטלה או שחסרה מתרת, אם נמצאת קטנה ביותר, והקטינה בדקה עד כפול, ובגסה עד כפונכה - טרפה. וכן אם לקתה הכליה, והוא שיעשה בשירה כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחז במקצתו, יתמססם ויפול, והגיע חלי זה עד הלכך שבתוף הכליה - הרי זו טרפה. וכן אם נמצאת בכליה לחה, אף על פי שאינה סרוחה, או שנמצאו בה מים עכורין או סרוחין - הרי זו טרפה; אבל אם נמצאו בה מים זכים, הרי זו מתרת.

יום שני י"א אלול ה'תשס"ט

הלכות שחיטה פ"ק ט

א. פסוקה ביצד? חוט השירה שנפסק העור החופה את המוח - טרפה, וכלבד שיפסק רב הקפו; אבל אם נסדק העור לארפו, או נקב - מתרת. וכן אם נשברה השדרה, ולא נפסק החוט שלה, או נתמעף המוח שבתוף החוט, ונתנדנד - הואיל ועורו קים, הרי זו מתרת.

ב. המרח המוח ונשפף במים או בדיג שגמסו, עד שימצא החוט כשמעמידו אינו עומד - הרי זו טרפה; ואם אינו יכול לעמד מפני כבדו, הרי זו ספק אסורה.

ג. עד היכן הוא חוט השדרה? תחלתו מחוץ לפולין שבתחלת הערך, עד סוף פרשה שניה, שלא ישאר אחריה אלא פרשה שלישית הסמוכה לתחלת האליה.

ד. ושלש פרשיות אלו, הן שלשה עצמות דבוקין זה בזה למטה מחליות של שדרה; וחוט השדרה בעוף, עד בין האגפים. אבל למטה ממקומות אלו - אין משגיחין על החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו בין שנמרף המוח.

ה. קרועה ביצד? בשר החופה את רב הפרש, והוא המקום מן הכסן שאם יקרע יצא הפרש - אם נקרע בשר זה, טרפה; אף על פי שלא הגיע הקרע לכרש עד שנראית, אלא בין שנקרע רב עבי הבשר הזה, או נטל - טרפה. ובמה שעור הקרע בארכו? ארץ טפח; ואם הייתה בהמה קטנה ונקרע רב ארץ הבשר החופה את הפרש - אף על פי שאין בארץ הקרע טפח - טרפה, הואיל ונקרע רבה.

מתרת. באיזו ארפכה אמרו? בארפכה שהיא סוף הערך הסמוך לגוף.

יב. נשבר העצם למעלה מן הארפכה - אם יצא פלו או רבו לחוץ, הרי זה כמי שנחתך ונפל, וטרפה; ואם היה הבשר או העור חופה רב עביו ורב הקפו של עצם שנשבר - הרי זו מתרת, ואפלו נפל מקצת העצם שנשבר והלך לו. וגידים הרפים, אינן חשובין כבשר.

יג. צמת [מקום חיבור] הגידין, הן בבהמה ובחיה למעלה מן העקב במקום שתולין בו הטבחים בהמה; והן שלשה גידים לבנים - אחד עבה, ושנים דקים. ומקום שיתחילו והן קשים ולבנים, עד שישור הלכך מהן ויתחילו להתאדם ולהתרפף - היא צמת הגידים, והיא כארץ שש עשרה אצבעות בשור.

יד. ומנן גידים אלו בעוף, ששה עשר גידים; תחלתן מן הענב שלמטה מאצבע יתרה, עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים.

טו. בהמה שנחתכו רגליה במקום צמת הגידים, טרפה; ואל תתמה ותאמר: 'ביצד תחתך למעלה מצמת הגידים והיא מתרת, עד שתחתך למעלה מן הארפכה העליונה, כמו שבארנו, ואם תחתך למטה בצמת הגידים, אסורה'? - שבטרפות תחתך מכאן ותחיה, ומכאן ותמות; לא נאסרה בהמה זו מפני שהיא תתוכת רגל במקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידים, שחתכתן מכלל הטרפות, כמו שיתבאר. **טז.** נטולה ביצד? שלשה אברים הן, שאם נטלו טרפה, ואף על פי שאין בהן דין נקב ולא דין חסרון; ואלו הם: צמת הגידים, והכבד, ולחי העליון.

יז. וכבר בארנו, שהבהמה שנחתכו רגליה, וכן העוף, במקום צמת הגידים - לא נעשו טרפה אלא מפני שנחתכו הגידים; לפיכך, אם נחתכו הגידים לבדם, והרגל קימת - טרפה, שהרי נטלה צמת הגידים.

יח. נחתך בבהמה האחד העבה לבדו - מתרת, שהרי נשארו שנים; נחתכו שנים הדקין - מתרת, שהרי האחד העבה גדול משניהם, והרי לא נטלה כל הצמה, אלא מעוטה. נחתך רבו של כל אחד מהן, טרפה; ואין צריך לומר שנחתכו כולן, או נטלו כולן.

יט. ובעוף - אפלו נחתך רבו של אחד מן הששה עשר, טרפה.

כ. ועוף שנשפתרו גפיו - מתר, בבהמה שנחתכו ידיה.

כא. כבד שנשטלה פלה, טרפה; ואם נשתר ממנה פזית במקום שהיא תלויה בו, וכזית במקום מרה - הרי זו מתרת. נדלדלה הכבד, והרי היא מערה בטרפף [בהסתעפות] שלה - מתרת; נטל ממנה מקום שהיא תלויה בו ומקום מרה - אף על פי שהשאר קים כמות שהוא, טרפה.

כב. נשאר בה פזית במקום מרה, וכזית במקום שהיא תלויה בו, אבל היה מפזר מעט בכאן ומעט בכאן, או שהיה מרדד [וקוע], או שהיה ארץ כרצועה - הרי זה ספק; ויראה לי שהיא אסורה.

למעלה לעצמת המים, אין חוששין לו. אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוף המים - חוששין לו, שמה המים הן המוליכין אותו; ואם קדם לתבן או לקש שמהלכין על גבי המים - הרי זה שט מחמת עצמו, ואין חוששין לו.

יז. כל מקום שאמרנו 'אין חוששין לה' - מתר לשחט מיד, ואינו צריך לבדק שמה נתרסק אבר. וכל מקום שאמרנו 'חוששין לה' - אם שחטה, צריך לבדק כנגד כל החלל בלו מקדקד הראש עד הירך: אם מצא בה טרפה מן הטרפות שמינינו, או שנתרסק אבר מן האברים שבפנים ונפסדה צורתו - הרי זו טרפה. אפלו נתרסק אבר מן האברים שאם נטלו כשרה, כגון טחול וכליות - הרי זו טרפה; חוץ מבית הרחם - שאם נתרסק, הרי זו מתרת. יח. והסימנין [והשם והקנה] אינן צריכין בדיקה בכאן, שאין הנפילה ממעכת אותן.

יט. נפלה מן הגג ולא עמדה - אסור לשחט אותה, עד שתשקה מעת לעת; ואם שחטה בתוך זמן זה, הרי זו טרפה. וכששוחט אותה אחר מעת לעת, צריכה בדיקה כמו שבארנו.

כ. וכן מי שדרס ברגלו על העוף, או שדרסתו בהמה, או שטרפו לכתל, והרי הוא מפרסם - משהין אותו מעת לעת; ואחר כך שוחטין אותו, ובדקין אותו כדרך שבארנו.

כא. סימנין שנדלדלו רבן - טרפה, ואפלו שלא מחמת נפילה; וכן אם נתקפלו, שהרי אינן ראויין לשחיטה. אבל אם נפרק רב תרפץ הושט מן הלחי - הרי זו מתרת; שאין התרפץ ראוי לשחיטה, כמו שבארנו.

הלכות שחיטה פרק י

א. שבורה פיצד? הוא שישתברו רב צלעותיה; וצלעות הבהמה, הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשתברו שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן - טרפה; והוא שישתברו מחצין של מול השדרה.

ב. נשתברו שש מכאן ושש מכאן - אם היו צלעות גדולות שיש בהן מח, טרפה; ואם לאו, אף על פי שהן רב, ואף על פי שישתברו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב צלעותיה, טרפה; ואם נעקרה אפלו צלע אחת, וחצי חליטה עמה שהצלע תקועה בה - הרי זו טרפה. וכן אם נעקרה מן השדרה חליטה אחת - אפלו היתה מן החליות שלמטה מן הפסלים שאין בהן צלעות, הרי זו טרפה.

ג. בהמה שנשחט הירך שלה מעקרו, ויצא מן הפך - אם נתאכלו ניביו, והן היתרות שבפנים הפך שיוצאות על העצם הנזכר ואותיות אותו - הרי זו טרפה; ואם לא נתאכלו, מתרת.

ד. וכן בעוף, אם נשחט ירכו - טרפה. נשחט כנפו מעקרו - חוששין שמה נקבה הראה שלו; ולפיכך בודקין אותה, ואחר כך יאכל. ובהמה שנשחטה ידה מעקרה - מתרת, ואין חוששין לה.

ה. גלגלת בהמה או חיה שנשל ממנה כסלע - אף על פי

ו. נקדר [נחתך] הכשר הזה בעגול, או בארף - אם היה יתר מכסלע, והוא כדי שיפגס בו שלשה גרעיני תמרה זו בצד זו ברחק - הרי זו טרפה; שאם ימתח קרע זה, יעמד על טפח. ז. בהמה שנפשט העור שעליה בלו, בין שנקרע ביד או בחלי, ונמצא בשר בלא עור - הרי זו טרפה, וזו היא הנקראת 'גלודה'. ואם נשאר מן העור רחב סלע על פני כל השדרה, ורחב סלע על הטבור, ורחב סלע על ראשי אבריה - הרי זו מתרת; ואם נשל כרחב סלע מעל כל פני השדרה, או מעל הטבור, או מעל ראשי אבריה, ושאר כל העור קים - הרי זה ספק, ויראה לי שמתירין אותה. ח. נפולה פיצד? הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה שגבהו עשרה טפחים או יתר, ונתרסק אבר מאבריה - הרי זו טרפה. וכיצד הוא הרסוק? שיתרוצץ האבר ויהלם מחמת הנפילה, עד שתפסד צורתו ותארו - אף על פי שלא נקב, ולא נסדק, ולא נשבר - הרי זו טרפה. וכן אם הפה אותה בכאן או במטה, ורצץ אבר מאבריה - טרפה. באיזה אברים אמרו? באברים שבחלל הגוף.

ט. בהמה שנפלה מן הגג - אם הלכה, אין חוששין לה; ואם עמדה ולא הלכה, חוששין לה. קפצה מחמת עצמה, אין חוששין לה; הניחה למעלה, ומצאה למטה - אין חוששין לה שמה נפלה.

י. זכרים המנגחים זה את זה, אין חוששין להן; ונפלו לארץ, חוששין להן. וכן בהמה שהיתה מגרת רגליה - אין חוששין לה שמה נתרסקו אבריה, או שמה נפסק החוט של שדרה.

יא. גנבים שגונבין הטלאים ומשליכין אותן לאחורי הדיר - אין חוששין להן משום רסוק אברים, מפני שאין משליכין אותן אלא בכונה שלא ישתברו. ואם החזירוהם והשליכוהם לדיר - מחמת יראה, חוששין להן; מחמת תשובה, אין חוששין להן; מפני שמתכווין להחזירן שלמים, ויזהרו בהשלכתן.

יב. שור שהרביצוהו [הריצו אותו] לשחיטה - אף על פי שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילין אותו, אין חוששין לו; מפני שנוצץ צפרניו בקרקע, ומתחזק עד שמגיע לארץ.

יג. הפה הבהמה על ראשה והלכה לה המכה כלפי זנבה, או על זנבה והלכה לה כלפי ראשה, ואפלו הפה אותה במטה על כל השדרה - אין חוששין לה; ואם יש במטה חליות חליות - חוששין לה; ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה - חוששין לה. וכן אם הפה לרחב השדרה - חוששין לה. יד. עוף שנחבט על גבי דבר קשה, כגון כרי של חטים או קפה של שקדים וכיוצא בהן - חוששין לרסוק אברים; ואם נחבט על גבי דבר רך, כגון כסות כפולה והתבן והאפר וכיוצא בהן - אין חוששין לו.

טו. נדבקו כנפיו בדבק בשעת צידה, ונתחבט - אם כנפו אחר נאחז, אין חוששין לו; ואם נאחז בשתי כנפיו ונתחבט בגופו, חוששין לו.

טז. נחבט על פני המים - אם שט מלא קומתו ממטה

השדרה; (נט) נמרץ מלח חוט השדרה, ונתמסמס; (ס) נקער רב הבשר החופה את הפרש; (סא) נגלד העור שעליו; (סב) נתרסקו אבריה מנפילה; (סג) נדלדלו הסימני; (סד) נשתברו רב צלעותיה; (סה) נעקרו רב צלעותיה; (סו) נעקרה צלע אחת בחליטה; (סז) נעקרה חליה אחת; (סח) נשטט הדרך מעקרו; (סט) חסרה הגלגלת כסלע; (ע) נחבס רב הגלגלת, ונתרוצץ.

י. אלו השבעים חלי שאוסרין את הבהמה ואת החיה משום טרפה, כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו. וכל שאפשר מהן שימצא בעוף באברין המצויין לעוף בבהמה, דינו בבהמה ובעוף אחד הוא – חוץ מטרפות שבכליה, ושבתחול, ושכאונות הראה; מפני שהעוף אין לו חתוף אונות בבהמה; ואם ימצא, אין לו מנין ידוע. וטחול העוף עגל כמו ענב, ואינו בטחול בהמה; וטרפות שבכליה ושבתחול – לא מנו אותן חכמים בבהמה כדי שיהיה כנגדן בעוף, ולפיכך לא נתנו לכליה שהקטינה שיעור בעוף. וכן כל פיוצא בזה.

יא. ושתי טרפות יש בעוף, יתר על הבהמה, ואף על פי שיש לה אותן האברים; ואלו הן: עוף שנשתנו מראי בני מעיו מחמת האור, ועוף המים שנשקב עצם ראשו.

יב. ואין להוסיף על טרפות אלו כלל; שכל שיאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי הדורות הראשונים, והספימו עליהן בתי דיני ישראל – אפשר שתתקיה, ואפלו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות.

יג. וכן אלו שמנו ואמרו שהן טרפה, ואף על פי שיראה מדרך הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין, ואפשר שתתקיה מהן – אין להן אלא מה שמנו חכמים, שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך".

יד. כל טבח שיודע הטרפות האלו, והרי הוא בחזקת פשרות – מתר לו לשחט ולבדק לעצמו ולמכר, ואין בזה חשש; שעד אחד נאמן באסורין, בין יש לו הנזה בעדותו בין אין לו. וכבר בארנו, שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט ובדק לעצמו בחוצה לארץ, או בארץ ישראל בזמן הזה, אלא אם פן היה ממחה. ואם יצאת טרפה מתחת ידו – מנדין אותו, ומעבירין אותו; ואינו חוזר לכשרותו עד שילך למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או יוציא טרפה לעצמו במקום חשוב.

הלכות שחיטה פ"ק יא

א. כל בהמה או חיה או עוף שנולד בהן ספק טרפה מטרפות אלו – כגון בהמה שנפלה ולא הלכה, או שנטרפה ביד חיה ואין ידוע אם האדים הבשר כנגד בני מעים או לא האדים, או שנחבסה גלגלתה ואין ידוע אם רבה או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו – אם היה זכר ושהה שנים עשר חדש, הרי זה בחזקת שלמה בשאר כל הבהמות; ואם היתה נקבה, עד שתלד. ובעוף – בזכר, שנים עשר חדש; ובנקבה, עד שתלד כל הביצים של טענה הראשונה, ותטען טענה שניה ותלד.

שלא נקב הקרום, טרפה; ואם נקבה נקבים שיש בהן חסרון, בלן מצטרפין לכסלע.

ו. וכן גלגלת שנחבס [נמער] רב גבהה ורב הקפה – טרפה, אף על פי שהקרום שלם ולא חסר ממנה כלום. נחבס רב גבהה והרי רב הקפה קים, או שנחבס רב הקפה והרי רב גבהה קים – הרי זה ספק; ויראה לי שאוסרין אותה.

ז. עוף של מים, כגון אנזין – אם נקב עצם גלגלתו, אף על פי שלא נקב קרום של מלח, טרפה; מפני שקרומו רך. עוף היבשה שהכתו חלדה על ראשו, או שנגף באבן או בעץ – מניח ידו בצד הנקב ונועץ, או מכניס ידו לתוך פיו ודוחק למעלה; אם יצא המוח מן הנקב – בידוע שנקב הקרום, וטרפה; ואם לאו, מתר.

ח. בהמה שאחזה דם, או שהיתה מעשנת, או מצננת, או שאכלה סם שהורג את הבהמה, או ששתת מים הרעים – הרי זה מתרת; אכלה סם שהורג את האדם, או שנששכה נחש וכיוצא בו – מתרת משום טרפה, ואסורה משום סכנת נפשות.

ט. נמצאו כל הטרפות המנויות בפירטיו, ואפשר שימצאו בבהמה וחייה – שבעים; ואלו הן, על סדר שנתבארו בחבור זה: (א) דרוסה; (ב) נקב תרבוץ הושט; (ג) נקב קרום של מלח; (ד) נתמסמס המוח עצמו; (ה) נקב הלב לבית חללו; (ו) נקב קנה הלב; (ז) נקבה המרה; (ח) נקבו קני הכבד; (ט) נקבה הנקבה; (י) נקב הפרש; (יא) נקב המסוס; (יב) נקב בית הכוסות; (יג) נקבו מעיה; (יד) יצאו המעים לחוץ, ונהפכו; (טו) נקב הטחול בעביו; (טז) חסרה המרה; (יז) נמצאו שתי מרות; (יח) חסרה הנקבה; (יט) נמצאו שתי קבות; (כ) חסר הפרש; (כא) נמצאו שני פרשים; (כב) חסר המסוס; (כג) נמצאו שני מסוסים; (כד) חסר בית הכוסות; (כה) נמצאו שני בתי כוסות; (כו) חסר אחד מן המעים; (כז) נמצאו שני בני מעים; (כח) נקבה הראה; (כט) נקב הקנה למטה, במקום שאינו ראוי לשחיטה; (ל) נקב סמפון מסמפוני ראה, אפלו לחברו; (לא) נאטם מקום מן הראה; (לב) נמוק סמפון מסמפוני הראה; (לג) נמצאת לחה סרוחה בראה; (לד) נמצאו בה מים סרוחין; (לה) נמצאו בה מים עכורין; (לו) נתמסמסה הראה; (לז) נשתנו מראיה; (לח) נהפף הושט במראיה; (לט) חסרה הראה ממנין האונות; (מ) נתחלפו האונות; (מא) הותירו האונות מגבה; (מב) נסרכה אוינה לאוניה שלא בסדרן; (מג) נמצאת הראה בלא חתוף אנזים; (מד) חסר מקצת הראה; (מה) יבש מקצת גופה; (מו) נמצאת הראה נפוחה ועומדת; (מז) צמקה הראה מפחד אדם; (מח) חסרה רגל, בין מתחלת ברייתה בין שנתחף; (מט) או שהיתה יתרה רגל; (נ) נטלה צמת הגידים; (נא) נטלה הכבד; (נב) נטל לחי העליון; (נג) כליה שהקטינה ביותר; (נד) כליה שלקתה; (נה) כליה שנמצאת בה לחה; (נו) כליה שנמצאו בה מים עכורין, אף על פי שאינם סרוחין; (נז) כליה שנמצאו בה מים סרוחין; (נח) נפסק חוט

המתירין. ומעוט מקומות מתירין אפלו נדבקה בעצם לבדו; ואני אוסר.

יא. ויש מקומות שנופחין את הראה, שפא יש בה נקב; ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש. ומעולם לא נפחנו ראה בספרד ובמצר, אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו.

יב. ודברים אלו פלג - אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג, כמו שבארנו. ומעולם לא שמענו במי שבדק עוף, אלא אם נולד לו חשש.

יג. מי ששחט את הבהמה, וקרע את הבטן, וקדם שיכדק את הראה בא פלב או גוי, ונטל את הראה והלך לו - הרי זה מתרת; ואין אומרים: 'שפא נקובה היתה הראה, או שפא דבוקה היתה' - שאין מחזיקין אסור; אלא הרי זה בחזקת היתר, עד שיגדע כמה נטרפה. וכשם שאין חוששין לקרום מח ולשדרה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה. ואין בזה מנהג; שדבר שאינו מצוי, אין בו מנהג. יד. בא הגוי או הישראלי והוציא את הראה קדם שתבדק, והרי היא קימת - נופחין אותה, ואף על פי שאין אנו יודעין אם היו שם צמחים או לא היו; מפני פשוט המנהג. טו. יש מקומות, שאם ימצאו סרכות מלדלות מן הראה - אף על פי שאינן דבוקות לא לדפן ולא למקום - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד לממונם של ישראל. ומעולם לא נהגו זה בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במצרים. ואין ראוי לנהג במנהג זה, אלא נופחין אותה בלבד - אם נמצאת שלמה מן הנקב, הרי זה מתרת.

יום שלישי י"ב אלול ה'תשס"ט

הלכות שחיטה פרק יב

א. השוחט אותו ואת בנו ביום אחד - הפשר מתר באכילה, והשוחט לוקה, שנאמר: "אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון; לפיכך אם שחט אחד משניהן, ובא חברו ושחט את השני - חבירו לוקה.

ב. אסור אותו ואת בנו - נוהג בכל מקום ובכל זמן, בחלין ובמקדשין, בין מקדשין הנאכלין בין מקדשין שאינן נאכלין; לפיכך, הראשון ששחט בעצרה והשני בחוץ, או הראשון בחוץ והשני בעצרה - בין שהיו שניהן חלין או שניהן קדשים, בין שהיה אחד מהן חלין ואחד קדשים - זה ששחט אחרון, לוקה משום אותו ואת בנו. ג. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד, שנאמר: "לא תשחטו" - בשחיטת שניהן הוא האסור; אבל אם נחר הראשון או נתנבל בידו, מתר לשחט השני. וכן אם שחט הראשון ונחר השני, או נתנבל בידו - פטור. ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינן לבין עצמן את הראשון - מתר לשחט את השני אחריהן, שאין שחיטתן שחיטה. ה. השוחט את הראשון, והרי הוא ספק נבלה - אסור לשחט השני; ואם שחט, אינו לוקה; ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה, שמה שחיטה. לפיכך,

ב. ואסור למכר ספק טרפה זו לגוי בתוך זמן זה, שפא ימכרנה לישראל.

ג. כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאין הן, ואין חוששין להן שפא יש בהן טרפה. לפיכך, כשישחטו שחיטה בשרה, אינן צריכין בדיקה שפא יש בהן אחת מן הטרפות, אלא הרי הן בחזקת היתר - עד שיגדל להן דבר שחוששין לו, ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד.

ד. ביצד? כגון שנשטם הגף של עוף, בודקין את הראה שפא נקבה; נפלה הבהמה, בודקין אותה שפא נטרסקו אברה; ונתרוצץ עצם הראש, בודקין שפא נקב קרום של מח; הכה אותה קוץ או נזרק בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה, חוששין לה, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל, שפא נקב אחד מן האברים שתטרף בנקיבתה. וכן כל פיוצא בזה.

ה. לפיכך, ראה שהעלת צמחין, או שנמצאו סרכות, כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן, או שהיו ללב או לטרפוש הפכד - חוששין לה שפא נקבה וצריכה בדיקה; וכן אם נמצא בה אבעבוע מלא לחה - חוששין שפא נקב סמפון שתחתי, וצריך בדיקה.

ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראה תלויה בסרכות כמו חוטין - אם היו מן האם של ראה ולדפן, או שהיו ללב או לטרפוש הפכד - שחזקתה את הסרכה, ומציאין את הראה, ונופחין אותה בפושטין; אם נמצאת נקובה, טרפה; ואם לא נתבועבוע המים, הרי היא שלמה, ומתרת, וסרכא זו לא היתה במקום נקב, או שפא נקב קרום העליון בלבד. ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי תלמוד, המנהג הפשוט בישראל כך הוא - כששוחטין את הבהמה או את החיה, קורעין את הטרפוש של כבד, ובודקין את הראה במקומה: אם לא נמצאת תלויה בסרכא, או שנמצאת סרכא מאזן מאזני ראה ולבשר במקום רביצתה, בין בשר שבין הצלעות בין בשר שבבטנה, או שנמצאת סרכא מאזן לאזן על הסדר, או מן האם לאזן הסמוכה לה - הרי אלו מתירין אותה.

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האם של ראה לאיזה מקום שימשו, ואפלו היה כחוט השערה - אוסרין אותה.

ט. וכן אם היה מן הראה חוט משוף ללב, או לטרפוש הפכד, או לכיס הלב, או לנרדה - בין שהיה החוט מן האם של ראה, בין שהיה מן האזן, ואפלו היה כחוט השערה - אוסרין אותה. וכן נרדה שנמצאת דבוקה בכיסה, או חוט יוצא ממנה לכיסה - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאזן שלא על הסדר (אפילו במקום רביצתה, או על הסדר שלא במקום רביצתה), אוסרין אותה.

י. יש מקומות, שמנהגם אם מצאו סרכא מן האזן לבשר ולעצם שבצלעות, והסרכא דבוקה בשתייהן - אוסרין אותה. ואבא מרי זצ"ל, מן האוסרין; ואני, מן

ישחט השני עד תחלת ליל חמישי; וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי קדם בין השמשות, שוחט השני בתחלת ליל חמישי. שחט ראשון בין השמשות של ליל חמישי, לא ישחט השני עד ליל ששי; ואם שחט ביום חמישי, אינו לוקה.

הלכות שחיטה פרק יג

א. הלוקח אם על הבנים, ושחטן - הפסח מתר באכילה; ולוקה על שחיטת האם, שנאמר: "לא תקח האם על הבנים". וכן אם מתה קדם שישלחנה, לוקה. ואם שלחה אחר שלקחה, פטור.

ב. וכן כל מצות לא תעשה שנתקה לעשה - חייב לקיים עשה שבה; ואם לא קימו, לוקה.

ג. בא אחד וחטף האם מידו ושלחה, או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו - לוקה, שנאמר: "שלח תשלח" - עד שישלח מעצמו, והרי לא קיים עשה שבה.

ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה פרי שלא תעוף, ושלחה - מכין אותו מכת מרדות; ומשקה אותה אצלו עד שיגדלו כנפיה, ומשלחה. ואם מתה קדם לזה, או ברחה ואכדה - לוקה, שהרי לא קיים עשה שבה.

ה. וכיצד משלח האם? אוחו בכנפיה ומפריחה. שלחה וחזרה ושלחה וחזרה, אפלו ארבעה וחמשה פעמים - חייב לשלח, שנאמר: "שלח תשלח".

ו. האומר: 'הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים' - חייב לשלח האם, שנאמר: "שלח תשלח את האם".

ז. לקח את הבנים והחזירן לקן, ואחר כך חזרה האם עליהן - פטור מלשלח. שלח את האם, וחזר וצד אותה - הרי זה מתר; לא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרח, בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו - שנאמר: "והאם רבצת על האפרוחים"; אכל אם הוציאה מתחת ידו, וחזר וצדה - מתר.

ח. שלוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזמן, כגון יוני שובך ועליה ועופות שקננו בפרדס - שנאמר: "פי יגרא קן צפור לפניך"; אכל המזמן, כגון אנזין ותנגולין ויונים שקננו בבית - אינו חייב לשלח.

ט. היו אפרוחין מפריחין שאינן צריכין לאמן, או ביצים מונרות [חריגות] - אינו חייב לשלח; היו האפרוחין טרפות - הרי אלו כביצים מונרות, ופטור מלשלח.

י. זכר שמצאו רובץ על הקן, פטור מלשלח; עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא - פטור מלשלח.

יא. היתה רובצת על ביצים שאינן מינה, והן טהורין - הרי זה משלח; ואם לא שלח, אינו לוקה. היתה האם טרפה, חייב לשלחה.

יב. שחט מקצת סימניו בתוך הקן קדם שיקנה, חייב לשלח; ואם לא שלח, אינו לוקה.

יג. היתה מעפפפת - אם כנפיה נוגעות בקן, חייב לשלח; ואם לא היו נוגעות, פטור מלשלח. היתה מטלית או

ראשון ששחט חלין בעורה או טרפה או שור הנסקל ועגלה צרופה ופרה אדמה, או ששחט לעבודה זרה, ובא האחרון ושחט את השני - הרי זה לוקה. וכן אם שחט הראשון את האחד, ובא האחרון ושחט השני, והרי הן חלין בעורה או שור הנסקל ועגלה צרופה או פרה אדמה - הרי זה לוקה.

ז. שחטו לעבודה זרה - פטור משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו; ואם התרו בו משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודה זרה - לוקה.

ח. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בבמה טהורה בלבד, שנאמר: "ושור או שה - אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". ונוהג בכלאים. כיצד? צבי שבא על העז, ושחט העז ובנה - לוקה. אכל עז הבא על הצביה - אסור לשחט אותה ואת בנה, ואם שחט אינו לוקה; פרה ובנה אסרה תורה, לא צביה ובנה.

ט. היתה בת הצביה הזאת נקבה, וילדה בן, ושחט את הנקבה בת הצביה ואת בנה - לוקה; וכן כלאים הבא ממין כבש וממין עז, בין מכבש עם העז, בין מעז עם הכבשה - לוקה משום אותו ואת בנו.

י. מתר לשחט את המעברת - עבר, אבר מאמו הוא. ואם יצא העבר חי אחר שחיטתה, והפריס [נעמד] על הקרקע - אין שוחטין אותו ביום אחד; ואם שחט, אינו לוקה.

יא. אסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות, שהן בנה ודאי. ואם נודע שהן הוא אביו ודאי - אין שוחטין שניהן ביום אחד; ואם שחט - אינו לוקה, שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג.

יב. השוחט את הפרה, ואחר כך שחט שני בניה - לוקה שתי מלקיות; שחט שני בניה, ואחר כך שחטה - לוקה אחת; שחטה ואת בתה ואת בן בתה - לוקה שתיים; שחטה ואת בן בתה, ואחר כך שחט את הבת - לוקה אחת; בין הוא בין אחר.

יג. שנים שלקחו שתי בהמות, זה האם וזה הבת, ובאו לדין - זה שלקח ראשון, ישחט ראשון; והשני ימתין למחר. ואם קדם השני ושחט, זכה; וימתין הראשון עד למחר.

יד. ובארבעה פרקים בשנה, המוכר בהמה לחברו צריך להודיעו ולומר לו: 'כבר מכרתי בתה או אמה לאחר שישחטנה' - כדי שימתין זה האחרון, ולא ישחט עד למחר; ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה.

טו. במה דברים אמורים? בשראה זה שלקח באחרונה נחפו לקנות, והיה בסוף היום - שחזקתו שהוא שוחט עתה; אכל אם היה רוח ביום, אינו צריך להודיעו - שמא לא ישחט אלא למחר.

טז. והמוכר את האם לחתן, ואת הבת לכלה - צריך להודיעו, שודאי ביום אחד שוחטין. וכן כל פיוצא בזה.

יז. יום אחד האמור באותו ואת בנו, היום הולך אחר הלילה. כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת ליל רביעי, לא

ה. השוחט עופות ומיני חיה במקום אחד - מכרף ברכה אחת, וכסוי אחד לכלן.

ו. דם שנתערב במים - אם יש בו מראה דם, חייב לכסות; ואם לאו, פטור מלכסות. נתערב בזין או בדם בהמה, רואין אותו כאלו הן מים: אם אפשר שיראה מראה הדם שחייב לכסותו כשעור זה אלו היה מים, חייב לכסות הכל; ואם לאו, פטור מלכסות.

ז. כסוהו ונתגלה - אינו חייב לכסותו פעם שנייה. כסתו הרוח, אינו צריך לכסות; חזר ונתגלה אחר שפסתו הרוח, חייב לכסות.

ח. דם הנותר וישעל הספין - אם אין שם דם אלא הוא, חייב לכסותו.

ט. שחט ונבלע הדם בפרקע - אם רשומו נפר, חייב לכסות; ואם אין רשומו נפר - הרי זה כמי שפסתו הרוח, ופטור מלכסות.

י. אין חייב בכסוי אלא על דם שחיטה הראויה לאכילה, שנאמר: "אשר יאכל"; לפיכך, השוחט ונמצאת טרפה, או השוחט חלין בעזרה, או השוחט חיה או עוף שנגמר דינו לסקילה, והשוחט ונתגלה בידו - פטור מלכסות. וכן חרש שוטה וקטן ששחטו בינו לבין עצמו, אינו חייבין לכסות דם שחיטתו.

יא. במה מכסין? מכסין בעפר, בסיד, ובגבסס, בנזל דק, ובחול דק שאין היוצר צריך לכתשו, ובשחיקת אבנים וחרשים, ובנערת של פשתן דקה, ובנסרת חרשים [נגרים] דקה, ובכלבה וחרסית [טיט] ומגופה שכתשה; שכל אלו מין עפר הן. אבל אם כפה עליו כלי, או כסוהו באבנים - אין זה כסוי, שנאמר: "בעפר".

יב. לפיכך אין מכסין בנזל גס, ובחול גס, וקמח וסובין ומורסן, ושחיקת כלי מתכות - לפי שאין אלו מין עפר; חוץ משחיקת הנזה בלבד שמכסין בה, מפני שנקרא 'עפר', שנאמר: "ועפרת זהב לו", ונאמר: "עד אשר דק לעפר".

יג. מכסין בשיחור, והוא פית הפכשן, ובכחל נצבע איפור, ובנקרת הפסילים [פסולת ריחיים], ובאפר, בין אפר עצים בין אפר בגדים, אפלו אפר בשר שנשרף - שהרי נאמר: "מעפר שרפת החטאת"; ומתר לכסות בעפר עיר הנדחת.

יד. השוחט צריך שיתן עפר למטה, ואחר כך ישחט, ואחר כך יכסה בעפר; אבל לא ישחט בכלי ויכסה בעפר. טו. ומי ששחט - הוא שייכסה, שנאמר: "ושפף וכסה"; ואם לא כסוהו, וראהו אחר - חייב לכסותו; שזו מצוה בפני עצמה, ואינה תלויה בשוחט לבדו.

טז. וכשמכסה, לא יכסה ברגלו, אלא בידו, או בספין או בכלי - כדי שלא ינהג מנהג בזיון במצוות, ויהיו בזויות עליו; שאין הכבוד לעצמן של מצוות, אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, והצילנו מלמשש בחשף, וערף אותם נר לישראל לישר {המעשים} {המעששים}, ואור להורות נתיבות הישר; וכן הוא אומר: "נר לרגלי דברך, ואור לנתיבותי".

כנפים חוצצות בין כנפיה ובין הקן, הרי זה משלם; ואם לא שלח, אינו לוקה.

יד. היו שני סדרי ביצים, וכנפיה נוגעות בסדר העליון, או שהיתה רובצת על ביצים מוזרות, ותחתיהן ביצים יפות, או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הנזכר על הקן והאם רובצת על הנזכר - הרי זה לא יקח; ואם לקח, ישלם; ואם לא שלח, אינו לוקה.

טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים, ואינה נוגעת בהן - פטור מלשלם; וכן אם היתה בצד הקן, וכנפיה נוגעות בקן מצדו - פטור מלשלם.

טז. היתה על שני בדי אילן, והקן ביניהן - רואין: כל שאלו ינטלו הבדין תפל על הקן, חייב לשלם.

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד, או על ביצה אחת - חייב לשלם. המוצא קן על פני המים, או על גבי בעלי חיים - חייב לשלם; לא נאמר "אפרוחים או ביצים" ולא נאמר "בכל עץ או על הארץ", אלא שדבר הכתוב בהוה.

יח. אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן; לפיכך, אפלו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעליהן ושובכו - אינן מזמנין, ולא קנתה לו חצרו; כשם שאינו יכול לזכות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו בהן; ולפיכך חייב לשלם.

יט. אסור לטל אם על הבנים, ואפלו לטהר בהן את המצרע שהיא מצוה. ואם לקח, חייב לשלם; ואם לא שלח, לוקה - שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה, ולא עשה דוחה עשה.

כ. המקדיש עוף לברך הבית, ופרח מידו והרי הוא מפירו, ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים - לוקח הכל, ומביאן לידי גזבר; שאין שלוח האם נוהג במקדשין, שנאמר: "ואת הבנים תקח לך", ואין אלו שלו. כא. עוף שהרג את הנפש - פטור מלשלם, מפני שהוא מצוה להביאו לבית דין לדון אותו.

הלכות שחיטה פרק יד

א. מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה ועוף טהור, שנאמר: "אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, וישפף את דמו, וכסוהו בעפר"; לפיכך חייב לברך קדם שייכסה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על כסוי הדם'.

ב. כסוי הדם נוהג במזמן ובשאינו מזמן; לא נאמר "אשר יצוד" אלא בהוה. ונוהג בחלין ואינו נוהג במקדשין, בין קדשי מזבח בין קדשי בך הבית; ואם עבר ושחטן, אינו חייב לכסות.

ג. שחט חיה או עוף ואחר כך הקדישן או הקדיש את הדם - חייב לכסות.

ד. כלאים הבא מבהמה וחיה, וכן בריה שהיא ספק בהמה או חיה - צריך לכסות, ואינו מכרף. השוחט לחולה בשבת, חייב לכסות לאחר השבת; וכן השוחט כלאים או ספק ביום טוב, מכסה דמו לאחר יום טוב.

בעולם שהוא כן. כגון שנשבע על השמים שהיא שמים, ועל האבן זו שהיא אבן, ועל שנים שהן שנים; וכן כל פיוצא בזה, שזה דבר שאין בו ספק לאדם שלם כדי לצדק הדבר בשבועה.

ו. שלישית, שנשבע לבטל את המצוה. ביצד? כגון שנשבע שלא יתעטף בציצית, ושלל ילבש תפלין, ושלל ישב בפסח בחג ולא יאכל מצה בלילי הפסח, או שיתענה בשבתות וימים טובים; וכן כל פיוצא בזה.

ז. רביעית, שנשבע על דבר שאין כח בו לעשותו. ביצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ליום רצופים, וכן כל פיוצא בזה. כל הנשבע שבועת שוא מארבע שבועות אלו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא"; אם היה מזיד, לוקה; ואם היה שוגג, פטור מכלום.

ח. שבועת הפקדון ביצד? כל מי שיש ממון חבירו בידו, בין פקדון, בין מלוה, או שגזלו, או עשקו [לשכיר, שלא שילם לו שכרו], או מצא לו אבדה ולא החזירה, וכיוצא בזה, ותבע ממנו ממון שיש לו בידו, וכפר בו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תחשוש", זו אזהרה לכפירת ממון; ואין לוקין על לאו זה. ואם נשבע לו על שקר, על ממון שפפר בו - הרי זה עובר בלאו אחר; ועל זה נאמר: "ולא תשקרו איש בעמיתו", זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון. ושבועה זו, היא הנקראת 'שבועת הפקדון'.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? משלם הקרן שפפר בו, עם תוספת חמש; ומקריב אשם ודאי, בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג, שנאמר: "וכחש בעמיתו בפקדון, או בתשומת יד וכו' והיה כי יחטא ואשם" - ולא נאמר בו "ונעלם", לחיוב שוגג כמזיד;

י. והוא שזייד בפקדון או בממון שנתחייב בו, וידע בו בשעת שבועה; אבל אם שגג ושכח שיש לו אצלו ממון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה אנוס, ופטור מכלום. וכן אם לא ידע שאסור לשבע לשקר על כפירת ממון, הרי זה אנוס ופטור.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון? כגון שנעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו, וידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממון - זו היא שגגתה; וזדונה, שידע שחייבין עליה קרבן.

יב. שבועת העדות ביצד? העדים שידעו עדות ממון, ותבעם בעל העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו, ונשבעו לו שאינן יודעין לו עדות - זו היא הנקראת 'שבועת העדות'; וחייבין על שבועה זו קרבן עולה ויורד, בין שהיו מזידין בין שהיו שוגגין, שנאמר: "ונפש כי תחטא, ושמעה קול אלה, והוא עד או ראיה וכו', ולא נאמר בה 'ונעלם' - לחיוב על הזדון כשגגה.

יג. ביצד שגגת שבועת העדות? כגון שנעלם ממנו שחייבין עליה קרבן, וידע ששבועה זו אסורה, ושהיא

בריה רחמנא דסייען. נגמר ספר חמישי, בעזרת שדי. ומגן פרקים של ספר זה, שלשה וחמשים: הלכות אסורי ביאה, שנים ועשרים פרקים; הלכות מאכלות אסורות, שבועה עשר פרקים; הלכות שחיטה, ארבעה עשר פרקים.

יום רביעי י"ג אלול ה'תשס"ט

בשם ה' אל עולם.

נדבות פי רצה נא ה', ומשפטיך למדני.

ספר ששי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע, וזה הוא סדורן: הלכות שבועות, הלכות נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערכים וחרמין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצוות - אחת מצות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר; (ב) שלא לשא את שמו לשוא; (ג) שלא לכפר בפקדון; (ד) שלא לשבע על כפירת ממון; (ה) לשבע בשמו באמת. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שבועות פרק א

א. ארבעה מיני שבועות הן - שבועת בטוי, ושבועת שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטוי, היא שנאמרה בתורה: "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב"; והיא נחלקת לארבעה חלקים - שתיים להבא, ושתיים לשעבר, כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתיד להיות שיעשה ושלל יעשה.

ב. ואין שבועת בטוי נזהגת אלא בדברים שאפשר לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. ביצד לשעבר? 'שאכלתי', או 'שזרקתי אבן לים', או 'שדבר פלוני עם פלוני', או 'שלא אכלתי', או 'שלא זרקתי אבן לים', או 'שלא דבר פלוני עם פלוני'; וכיצד להבא? 'שאכל', או 'שאזורק אבן לים', או 'שלא אכל', או 'שלא אזורק אבן לים'; הרי אלו שתיים לשעבר ושתיים להבא.

ג. נשבע על אחת מארבע מחלקות אלו והחליף - כגון שנשבע שלא יאכל ואכל, או 'שאכלתי' והוא לא אכל - הרי זו שבועת שקר; ועל זה וכיוצא בו נאמר: "לא תשבעו בשמי לשקר". ואם נשבע לשקר - במזיד, לוקה; בשוגג, מביא קרבן עולה ויורד, שנאמר: "ונעלם ממנו, והוא ידע ואשם".

ד. שבועת שוא נחלקת לארבע מחלקות: האחת, שנשבע על דבר הידוע שאינו כן. ביצד? כגון שנשבע על האיש שהוא אשה, ועל האשה שהוא איש, ועל עמוד של שיש שהוא זהב; וכן כל פיוצא בזה.

ה. השנייה, שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם

הוציא שבועה עליה אלא התפיסה; ואף על פי שהוא פטור מן המלקות ומן הקרבן, אסור לו לאכל אותה הפת שהתפיסה בשבועה.

י. מי שנתפס לשבועה, וגמר בלבו שלא יאכל היום או שלא ישתה, ושדבר זה אסור עליו בשבועה, ולא הוציא בשפתיו – הרי זה מתר, שנאמר: "לבטא בשפתים" – אין הנשבע חייב, עד שיוציא ענין שבועה בשפתיו.

יא. וכן אם גמר בלבו להשבע, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו – הרי זה מתר. כיצד? המתפס להשבע שלא יאכל אצל ראובן, וכשכא להוציא שבועה נשבע שלא יאכל אצל שמעון – הרי זה מתר לאכל עם ראובן, שהרי לא הוציא בשפתיו, ועם שמעון, שהרי לא היה שמעון בלבו.

יב. וכן שאר מיני שבועות, אינו חייב עד שיהיה פיו ולבו שוין. לפיכך, אם נשבע אחד בפניו שלא יאכל היום, ואכל, והתרו בו, ואמר: 'אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היה בלבי' – הרי זה אינו לוקה, עד שידה בפני עדים קדם שיאכל שעל אכילה נשבע, או שקבל התראה ולא טען שטעה בעת התראה, אף על פי שטען אחר כך, אין שומעין לו. וכן אם התרו בו, ואמר: 'מעולם לא נשבעתי', או 'לא נדרתי על דבר זה', ואחר שהעידו עליו שנשבע או שגדר, אמר: 'כן היה, אבל לא היה פי ולפי שוין', או 'תנאי היה בלבי על הנדר' – אין שומעין לו, ולוקה.

יג. פיוצא בו, אמרו לו: 'אשתך נדרה', ואמר: 'בלבי היה להפר לה, והפרתי' – שומעין לו; אמרו לו: 'נדרה', והוא אמר: 'לא נדרה', וכיון שראה אותם העידו עליו, אמר: 'בלבי היה להפר לה' – אין שומעין לו.

יד. גמר בלבו שלא לאכל פת חטין, ונשבע שלא לאכל פת סתם – אסור בפת חטים, שפת חטים 'פת' שמה.

טו. מי שנשבע ואמר: 'שבועה שלא אכל היום, ועל דעתכם אני נשבע' – אין זה יכול לומר: 'כך וכך היה בלבי'; שלא נשבע זה על דעתו, אלא על דעת אחרים; וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שוין שנשבע על דעתם, חייב – לבם של אלו, במקום לבו קם. וכן בשאר מיני שבועות.

טז. לפיכך, כשמשביעין הדינין את הנשבע, אומרים לו: 'לא על דעתך אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו'.

יז. מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה, ואחר שנאסר חזר בו מיד בתוך כדי דבור, והוא כדי שיאמר תלמיד לרב: 'שלום עליך רבי', ואמר: 'אין זו שבועה', או 'נחמתי', או 'חזרתי בי', וכיוצא בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר – הרי זה מתר, ונעקרה השבועה; שזה דומה לטועה.

יח. וכן אם אמרו לו אחרים: 'חזר בד', או 'מתר לד', וכיוצא בדברים אלו, וקבל מהן בתוך כדי דבור ואמר 'כן', או 'חזרתי בי', וכיוצא בזה – הרי זה מתר; ואם אחר כדי דבור, אינו יכול לחזור בו.

שקר; וידונה, שידע שחייבין עליה קרבן. אבל אם לא ידע שהיא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואחר כך נודע להם שהן יודעין לו עדות ושנשבעו על שקר – הרי אלו אנוסין, ופטורין אף מן הקרבן.

הלכות שבועות פרק ב

א. אחד הנשבע אחת מארבע מיני שבועות אלו מפי עצמו, ואחד הנשבע מפי אחרים וענה 'אמן'. אפלו השביעו גוי או קטן, וענה 'אמן' – חייב; שכל העונה 'אמן' אחר שבועה, כמוציא שבועה מפי. ואחד העונה 'אמן', או האומר דבר שענינו כענין אמן – כגון שאמר: 'כן', או 'מחייב אני בשבועה זו', או 'קבלתי עלי שבועה זו', וכל פיוצא בזה בכל לשון – הרי זה כנשבע לכל דבר, בין לחיבו מלקות בין לחיבו קרבן.

ב. אחד הנשבע או שהשביעו אחד בשם המיוחד, או באחד מן הכנויין – כגון שנשבע במי ששמו חנון, ובמי ששמו רחום, ובמי ששמו ארף אפים, וכיוצא בהן בכל לשון – הרי זו שבועה גמורה. וכן אלה וארור, הרי הן שבועה – והוא, שיוכר שם מן השמות או כנוי מן הכנויין. כיצד? כגון שאמר: 'באלה', או 'ארור לה', או 'למי ששמו חנון', 'מי שיאכל דבר פלוני', ואכלו – הרי זה נשבע על שקר; וכן בשאר מיני שבועות.

ג. וכן האומר: 'שבועה בה', או 'במי ששמו חנון', 'שלא אכל', ואכל, 'שזו אשה', והוא איש, 'שאין לה בדי כלום', ויש לו, 'שאני יודע לה עדות', והוא יודע – הרי זה חייב.

ד. אמר 'אלה' או 'ארור' או 'שבועה', ולא הזכיר שם ולא כנוי – הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו; אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן אם עבר על שבועתו, עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדין, או כנוי מן הכנויין, כמו שבארנו. ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל כנוי שבועה בשבועה; כגון, שהיו אנשי אותו המקום עלגים, והיו קוראים לשבועה 'שבותה' או 'שקוקה', או שהיו ארמים שלשון שבועה בלשונם 'מומתא', והיו העלגים מכניין אותה 'מוהא' – כיון שאמר לשון שמשמעו וענינו שבועה, הרי זה חייב כמו שהוציא לשון שבועה.

ו. וכן האומר: 'לאו', 'לאו' שני פעמים דרך שבועה, או: 'כן', 'הן', והזכיר שם או כנוי – הרי זה כנשבע; וכן 'מין' שבועה ו'שמאל' שבועה, שנאמר: 'נשבע ה' בימינו, ויכרוע עזו'. וכן האומר: 'מבטא שלא אעשה כך וכך', והזכיר שם או כנוי – הרי זו שבועה.

ז. אמר: 'אסר לה' או 'למי ששמו חנון שלא אעשה', או 'שאעשה' – הואיל והוציא בלשון שבועה, הרי הוא כנשבעה.

ח. שמע חברו נשבע, ואמר: 'ואני כמותך' – הואיל ולא הוציא שבועה מפי ולא השביעו חברו, הרי זה פטור; וזהו מתפס בשבועה, שהוא פטור.

ט. וכן אם נשבע 'שלא אכל בשר זה', וחזר ואמר: 'והרי הפת הזו בפשר הזה' – הרי זה פטור על הפת, שהרי לא

על דעת שהיא פת שעורים - הרי זה אנוס, ופסול; שהרי לא נעלמה ממנו שבועה, ולא נעלם ממנו אלא חפץ שנשבע עליו.

י. נעלמה ממנו שבועה היאך היתה, ונעלם ממנו חפץ שנשבע עליו - הרי זה פסול מן הקרבן. כיצד? כגון שנשבע שלא לאכל פת חטים, ודמה שנשבע שיאכל פת חטים, ואכל פת חטים, על דעת שהיא פת שעורים - שהרי העלם שבועה וחפץ בידו, והרי זה כאנוס ופסול.

יא. נשבע על כפר שלא יאכלנה, ונצטרע עליה (היה רעב ולא היה לו מה לאכול) ואכלה מפני הצער (הרעב), והוא שוגג, שהרי דמה שמתר לו לאכלה מפני הצער - הרי זה פסול מן הקרבן; לפי שאינו שב מידעתו אלא ידע שאסורה היא, ואכלה בטעות.

יום חמישי י"ד אלול ה'תשס"ט

הלכות שבועות פרק ד

א. מי שנשבע שלא יאכל היום, ואכל פחות מכוזית - פסול; שאין אכילה פחותה מכוזית, והרי הוא כאוכל חצי שעור מנבלות וטרפות וכיוצא בהן. ואם אמר: 'שבועה שלא אכל דבר זה', ואכלו - חייב, ואפלו היה דבר שנשבע עליו זרע חרדל אחד או פחות ממנו.

ב. נשבע שלא יטעם כלום, ואכל כל שהוא - חייב.

ג. מי שנשבע שלא יאכל היום, ושתה - חייב, ששתיה בכלל אכילה. לפיכך אם אכל ושתה - אינו חייב אלא מלקות אחת, אם היה מזיד; או חטאת אחת, אם היה שוגג.

ד. נשבע שלא ישתה היום - הרי זה מתר לאכל, שאין אכילה בכלל שתיה. וכמה ישתה ויהיה חייב? יראה לי שאינו חייב עד שישתה רביעית, כשאר האסורין.

ה. 'שבועה שלא אכל היום', ואכל מינין הרבה, או 'שבועה שלא אשתה היום', ושתה מיני משקין הרבה - אינו חייב אלא אחת. ואפלו אמר: 'שבועה שלא אכל היום בשר ופת וקטנית', ואכל הכל - אינו חייב אלא אחת; וכלן מצטרפין לכזית.

ו. 'שבועה שלא אכל ושתה', ואכל ושתה - חייב שתיים; ששתיה בכלל אכילה, והואיל ופרש ואמר 'ושלא אשתה', גלה דעתו שלא כלל השתיה בכלל האכילה - ונמצא כנשבע על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ולפיכך חייב שתיים.

ז. וכן האומר: 'שבועה שלא אכל פת חטין ופת שעורים ופת פסמין', ואכלן - חייב על כל אחת ואחת; שלא אמר 'פת ופת ופת', אלא לחלק ולחייב על כל אחת.

ח. היה חבירו מסרב [מפציר] בו לאכל אצלו, ואמר לו: 'בוא ושתה עמי זין וחלב ודבש', ואמר: 'שבועה שאני שותה זין וחלב ודבש' - חייב על כל אחד ואחד בפני עצמו; שהיה לו לומר: 'שבועה שאני שותה כלום', או 'מה שאמרתי'; ומשחזר ופרט, גלה דעתו שחייב עצמו שבועה על כל מין ומין בפני עצמו. לפיכך, אין מצטרפין

יט. נשבע וחזר בו בתוך כדי דבור בלבד, אין זה כלום; וכן אם אמרו לו אחרים: 'חזר בד', או 'מתר לד', או 'מחול לד', וקבל דבריהם בלבד בתוך כדי דבור - אין זה כלום; עד שיוציא החזרה בפיו, כמו השבועה.

הלכות שבועות פרק ג

א. כל הנשבע שבועה מארבע מיני שבועות אלו באנס, הרי זה פסול מכלום. ואחד הנשבע מתחלתו באנס כמו שבארנו, או שנשבע ונאנס ולא הניחוהו לקיים שבועתו, או שהשביעו אנס; לפיכך נשבעין לחרמין [גזלנים] ולהורגין ולמוכסין.

ב. באיזה מוכס אמרו? במוכס העומד מאליו, שלוקח ממון שלא ברשות מלך המדינה; או שלוקח ברשות המלך, אבל מוסיף לעצמו על הדבר הקצוב, כמו שיתבאר בהלכות גזלה.

ג. וצריך הנשבע באנס להיות כוננו בלבד בעת השבועה, לדבר הפסול; ואף על פי שדברים אלו שכלב אינן דברים, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנס, הרי זה סומך על דברים שכלב.

ד. כיצד? כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, וכלב שלא יאכל היום, או שלא יאכל בשר חזיר - הרי זה מתר; וכן כל פיוצא בזה.

ה. וכן שבועות של הבאי [גוזמה] ושל שגגה, פסול עליהן. שבועות של הבאי כיצד? כגון שראה חילות גדולים וחומה גבוהה, ונשבע 'שראיתי חיל פלוני המלך, והם פיוצאי מצרים', 'שראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע', וכיוצא בדברים אלו - שזה לא גמר בלבד שהדבר כך בלא פחות ולא יתר, ולא נתפסן אלא לספר גבה החומה או רב העם.

ו. שבועה של שגגות כיצד? אם שבועת העדות או הפקדון היא, כגון ששגג בפקדון ובעדות שהוא פסול מכלום כמו שבארנו; ואם שבועת שוא היא, כגון שנשבע שלא ילבש תפלין ולא ידע שהתפלין מצוה; ואם שבועת שקר היא, כגון שנשבע שלא אכל ונזכר שאכל, או שנשבע שלא יאכל ושכח ואכל, או שלא תהנה אשתו לו מפני שגנבה כיסו ושהכת את בנו, ונודע שלא גנבה ושתה הכת. וכן כל פיוצא בזה.

ז. אם פן, איזו היא שגגת שבועת בטוי שחייבין עליה קרבן עולה ויורד לשעבר? כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל ושבועת שקר זו שנשבע אסורה, אבל לא ידע שחייבין עליה קרבן - זו היא השגגה שחייבין עליה קרבן עולה ויורד בשבועת בטוי לשעבר.

ח. וכיצד היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא? כגון שנשבע שלא יאכל פת חטין, ושגג ודמה שנשבע שיאכל פת חטין ואכלה, שזו נעלמה ממנו השבועה היאך היתה, והרי הוא זוכר החפץ שנשבע עליו - זו היא שגגת שבועת בטוי להבא שחייבין עליה קרבן.

ט. אבל אם נשבע שלא יאכל פת חטין, ואכל פת חטין

יט. הראשונה בידון, והשנייה בשנגה - {פטור} (חייב קרבן); שתייה בשנגה, פטור; שתייה בידון, חיב. (מלקות) **כ.** 'שבועה שאכל כפר זו היום', ועבר היום ולא אכלה - בשוגג, מביא קרבן עולה ויורד; במזיד, אינו לוקה - שהרי לא עשה מעשה, ואף על פי שעבר על שבועת שקר.

כא. ומפני מה לוקה אם נשבע שאכל והוא לא אכל, או שלא אכל והוא אכל, ואף על פי שלא עשה מעשה? מפני שמעט שבועתו נשבע לשקר; אכל אם נשבע שיצא עשה ולא עשה, אינה שבועת שקר משעת שבועה.

כב. מי שאמר לחברו: 'שבועה שלא אכל לך', או 'שבועה שאכל לך', או שהיה מסרב [מפציר] בו לאכל אצלו והוא נמנע, ונשבע ואמר: 'שבועה שאכל לך', וכן האומר: 'לא שבועה לא אכל לך' - כל אלו אסורין, והרי נשבע שלא יאכל אצלו; ואם אמר כל הלשונות האלו, ועבר ואכל - אינו חיב אלא אחת.

הלכות שבועות פרק ה

א. מי שנשבע שזרק איש פלוני צרור [אבן] לים, והוא לא זרק, או שלא זרק, והוא זרק - הרי זה חיב בשבועת בטוי; ואף על פי שאינו בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שיזרק ושלא יזרק איש פלוני. וכל מי שנשבע על אחרים שיצאו כף וכו', או שלא יצאו - ואפלו היו בניו או אשתו - אינו חיב בשבועת בטוי, שהרי אין בידו לא לקיים ולא לבטל; ומפני אותו מפת מרדות [עונש מלקות מדרבנן] - שהרי אין בידו לקיים שבועה זו, ונמצא גורם לשבועת שוא.

ב. ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא? שהרי אפשר לאותן אחרים שישימעו ממנו ותתקיים שבועתו, ונמצא כשמתרין בו בעת שנשבע התראת ספק, שאין לוקין עליה אלא אם היה לאו שבה מפרש, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. ואין אותן אחרים נזקקין [מחויבים] לקיים דברי זה הנשבע, אלא אם כן ענו 'אמן', כמו שבארנו.

ג. ואם קימו דבריו - הרי אלו משבחין, שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא.

ד. במה דברים אמורים? בשנשבע על דבר שאינו ברשותו, כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך בסחורה או שלא יאכל בשר, וכיוצא בזה; אכל אם נשבע ראובן שלא יפנס שמעון בביתו, ושלא ינה מנכסיו, ועבר שמעון ונכנס לביתו של ראובן, ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן - ראובן פטור, שהרי הוא אנוס; ושמעון חיב, שעבר על דבר האסור לו לעשותו - שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו. וכן כל פיוצא בזה.

ה. 'שבועה שלא אכל', ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה - פטור; אכל דברים האסורין מן התורה באכילה, כגון שאכל פזית נבלות וטרפות שקצים ורמשים - פטור משום שבועת בטוי. 'שבועה שאכל', ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, או שאכל נבלות וטרפות וכיוצא בהן - פטור משבועת בטוי, שהרי יצא ידי

זה עם זה, ואינו חיב עד שיאכל כשעור ממין אחד; הואיל והן חלוקין לחטאות, הרי הן כחלב ודם, שאינן מצטרפין לכזית, כמו שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות.

ט. 'שבועה שלא אכל כפר זו', או 'שלא אכל אותה' - כיון שאכל ממנה פזית, חיב; 'שבועה שלא אכלנה', אינו חיב עד שיאכל את כלה. אמר: 'שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה שלא אכלנה', ואכלה - אינו חיב אלא אחת.

י. וכן אם אמר: 'שבועה שלא אכל היום', וחזר ונשבע על הכפר שלא יאכלנה, ואכלה כלה באותו היום - אינו חיב אלא אחת. וכן כל פיוצא בזה, שאין שבועה חלה על שבועה. אכל אם נשבע על הכפר שלא יאכלנה, וחזר ונשבע שניה שלא יאכל כלום, או שלא יאכל כפר זו, ואכלה כלה - חיב שתיים; שבשעה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה, אינו חיב עד שיאכל כלה; וכשחזר ונשבע שלא יאכל, או שלא יאכל אותה - משיאכל ממנה פזית יתחיב, וכשיאכל כלה יתחיב בשבועה ראשונה.

יא. 'שבועה שלא אכל תאנים', וחזר ונשבע על התאנים ועל הענבים - חיב על התאנים שתיים; שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה ראשונה עם הענבים שהיו מתרין, ומתוודע שחלה שבועה שניה על הענבים חלה על התאנים, ונתחיב בשתי שבועות, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.

יב. 'שבועה שלא אכל שמונה [תאנים, למשל; ושוב נשבע], שבועה שלא אכל תשעה, שבועה שלא אכל עשרה' - בין שאכל שמונה, בין שאכל תשעה, בין שאכל עשרה - אינו חיב אלא אחת.

יג. 'שבועה שלא אכל עשרה, שבועה שלא אכל תשעה, שבועה שלא אכל שמונה' - אם אכל עשרה - חיב שלש, על כל שבועה ושבועה אחת. וכן אם אכל תשעה, חיב שתיים; אכל שמונה, חיב אחת.

יד. 'שבועה שלא אכל תאנים', וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים כאחד, ושגג ואכל תאנים, והפריש קרבן, ואחר כך שגג ואכל ענבים - אינו חיב על הענבים; מפני שהן כחצי שעור, ואין מביאין קרבן על חצי שעור.

טו. וכן הנשבע שלא יאכל עשר, וחזר ונשבע שלא יאכל עשר ותשע, ואכל עשר והפריש קרבן, וחזר ושגג ואכל תשע - הרי זה כחצי שעור, ואין מביאין קרבן על חצי שעור; שעזין שבועה אחרונה, שלא יאכל תשע עשרה.

טז. 'שבועה שלא אכל כפר זו הגדולה, אם אכלתי כפר זו הקטנה', ושכח תנאי זה בעת שאכל הקטנה, ואכל אחר כך הגדולה במזיד - חיב;

יז. אכל את הקטנה והוא זוכר את התנאי, ויודע שבאכילתה תאסר הגדולה, ושכח ואכל את הגדולה, וכמדומה לו שעדין לא נאסרה - פטור. אכל שתייה בשנגה, פטור; שתייה במזיד, בין שאכל הגדולה בתחלה בין באחרונה - חיב.

יח. וכן אם תלן זו בזו, ונשבע ואמר: 'שבועה שלא אכל אחת מהן, אם אכלתי האחרת', ושכח התנאי ואכל אחת מהן, ואכל השניה בידון - חיב;

צדקה לעני, או שיעיד לו אם ידע לו עדות, ולא עשה ולא נתן - הרי זה פטור משום שבועת בטוי; שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, שנאמר: "להרע או להטיב". לפיכך, כל הנשבע להרע לאחרים, פטור משבועת בטוי; כגון שנשבע שיכה פלוני, או יקללנו, או יגזל ממנו, או ימסרנו ביד אנס [גזל] - מפני שהוא מצוה שלא לעשות. ויראה לי, שהוא לוקה משום שבועת שוא.

יז. נשבע להרע לעצמו, כגון שנשבע שיחבל בעצמו - אף על פי שאינו רשאי, שבועה חלה עליו; ואם לא הרע, חיב משום שבועת בטוי. נשבע להטיב לאחרים הטבה שבידו לעשותה - כגון שידבר עליו לשלטון, או יכבדנו - שבועה חלה עליו; ואם עבר ולא עשה, חיב משום שבועת בטוי. יח. נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנים, הרי זה אסור לאכל מצה בלילי הפסח; ואם אכל, חיב משום שבועת בטוי. ואין זו שבועת שוא - שהרי לא נשבע שלא יאכל מצה בלילי הפסח, אלא כלל עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילת מצה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים, חלה על לילי הפסח. וכן כל פיוצא בזה, כגון שנשבע שלא ישב בצל ספה לעולם, או שלא יעלה עליו בגד שנה או שנים.

יט. נשבע שהיניח תפלין היום, או לא הניח, שנתעטף פלוני בציצית, או לא נתעטף - הרי זו שבועת בטוי לשעבר; שזה מגיד דבר שנעשה, ולא נשבע על המצוה לא לקימה ולא לבטלה.

כ. נשבע שלא יישן שלשה ימים, או שלא יאכל כלום שבועת ימים, וכיוצא בזה, שהיא שבועת שוא - אין אומרים: 'יעור זה עד שיצטער, ויזנוס זה עד שיצטער, ולא יהיה בו כח לסבל, ואחר כך יאכל או יישן'; אלא מלקין אותו מיד משום שבועת שוא, ויישן ויאכל בכל עת שירצה.

כא. נשבע שראה גמל פורח באויר - אמרו לו: 'היאך נשבעת לשוא? ואמר: 'עוף גדול ראיתי, ומגדלו קראתיו גמל, וכך היה בדעתי' - אין זה כלום; שאין כל אדם קוראין 'גמל' אלא לגמל, ובטלה דעתו אצל כל אדם; ולוקה. וכן כל פיוצא בזה.

כב. דבר ידוע אצל החכמים בעלי שכל ומדע, שהשמש גדולה מן הארץ מאה ושבעים פעמים. נשבע אחד מן העם שהשמש גדולה מן הארץ, אינו לוקה משום שבועת שוא - שאף על פי שהדבר כן הוא, אין דבר זה גלוי וידוע לכל העם אלא לגדולי הנבונים בלבד; ואינו חיב אלא אם נשבע על דבר שגלוי וידוע לשלשה בני אדם משאר העם, כגון איש שהוא איש ואבן שהוא אבן.

כג. וכן אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ - אינו לוקה, ואף על פי שאין הדבר כן; מפני שאין זה דבר ידוע לכל אדם. ואינו כמי שנשבע על האיש שהוא אשה - שהרי לא נשבע אלא על ראית עיניו, שהרי הוא רואה אותה קטנה. וכן כל פיוצא בזה מדברי חשבון תקופות [הקפת

אכילה; מאחר שהן חשוכין אצלו, אכילתן שמה אכילה. ו. 'שבועה שלא אכלתי', והוא אכל דברים שאינן ראויין לאכילה, או נבלות וטרפות - חיב, שאכילתן שמה אכילה; שפטר חשוכין הן אצלו, שהרי אכל. אכל להפא, שנשבע שלא יאכל, ונקרה נקרה [מקרה] ואכלם - אינה אכילה, כמו שבארנו.

ז. 'שבועה שלא אכל כל שהוא מנבלות וטרפות', ואכל פחות מפזית - חיב בשבועה, שהרי אינו משבע על חצי שעור מהר סיני.

ח. 'שבועה שאכל פחות מפזית וטרפה', חיב בשבועה. 'שבועה שלא אכל עפר' וכיוצא בו מדברים שאינן ראויין לאכילה - אם אכל פזית, חיב; אכל פחות מפזית, הרי זה ספק - שמה יתחייב בכל שהוא, מפני שאין זה דרכו לאכילה כדי להצריכו שעור.

ט. וכן הנשבע שלא לאכל חרצן [גרעין ענבים], ואכל ממנו פחות מפזית - הרי זה ספק. היה הנשבע נזיר שהוא אסור בחרצן בפזית, ואכל ממנו פחות מפזית - אינו חיב בשבועת בטוי; שאין דעתו בשבועתו אלא על פזית שהוא משבע עליו, ואין שבועה חלה עליו. לפיכך, אם פרש ואמר: 'שבועה שלא אכל חרצן אחד', ואכלו - חיב.

י. 'שבועה שלא אכל תמרים ונבלות וטרפות', ואכל פזית ונבלה או טרפה - חיב אף משום שבועת בטוי; שהרי כלל דברים האסורין עם דברים המתירין, ומתוך שחלה שבועה על התמרים, חלה על דברים האסורים, כמו שבארנו.

יא. אכל אם נשבע שלא יאכל ונבלה וטרפה וכיוצא בהן, בין אכל בין לא אכל - אין כאן חיוב שבועה כלל, לא שבועת בטוי ולא שבועת שוא.

יב. נשבע שיאכל ונבלה וטרפה וכיוצא בהן מאסורי תורה - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, בין אכל בין לא אכל. יג. 'שבועה שאכל כפר זה', שבועה שלא אכלנה - השניה שבועת שוא, שהרי מצוה עליו לאכלה; ולוקה על שבועה שניה, בין אכל בין לא אכל. ואם לא אכלה, חיב אף בשבועת בטוי.

יד. 'שבועה שלא אכל כפר זה', שבועה שאכלנה - השניה שבועת שוא, שהרי זו אסורה עליו לאכלה; ולוקה על שבועה שניה זו, בין אכלה בין לא אכלה. אם אכלה, לוקה אף משום שבועת בטוי. וכן כל הנשבע לבטל את המצוה, ולא בטל - פטור משבועת בטוי, ולוקה משום שבועת שוא, ועושה המצוה שנשבע לבטלה.

טו. כיצד? כגון שנשבע שלא יעשה סכה, ושלל ילבש תפלין, ושלל יתן צדקה. וכן הנשבע לחברו: 'שלא אעיד לך עדות זו שאני יודעה', או 'שלא אעיד לך אם אדע לך עדות' - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, מפני שהוא מצוה להעיד; וכן האומר לחברו: 'שבועה שלא אדע לך עדות' - הרי זו שבועת שוא, שאין בידו שלא ידע לו עדות. וכן כל פיוצא בזה.

טז. נשבע לקיים את המצוה, ולא קיים - פטור משבועת בטוי. כיצד? כגון שנשבע שיעשה לולב או סכה, או שיתן

שיאכל וישתה היום; ואפלו היה לו פנאי להתיר שבועתו או נדרו מערב שבת, הרי זה מתיר בשבת, הואיל והוא לצורך השבת.

ז. ראובן שהשביע לשמעון וענה 'אמן', או קבל השבועה, ונחם שמעון על שבועתו, ונשאל עליה - אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו. וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא ינהג בשמעון, או שלא ינהג שמעון בו, ונחם, ונשאל לחכם - אין מתירין לו אלא בפני שמעון שגדר ממנו בהנאה; ואפלו היה שמעון קטן או גוי, אין מתירין לו אלא בפניו - כדי שידע הנדר שהתיר זה נדרו או שבועתו, ולפיכך ינהג לו [או ינהג ממנו].

ח. אחד הנשבע בינו לבין עצמו, ואחד הנשבע ברבים, ואפלו נשבע בשם המיוחד, בה' אלהי ישראל, ונחם - הרי זה נשאל על שבועתו, ומתירין לו; נשבע על דעת רבים, או שגדר על דעת רבים - אין מתירין לו לעולם, אלא לדבר מצוה.

ט. ביצד? נשבע וקלה שבועתו בדעת רבים שלא ינהג [בפלוני] (מבני העיר) לעולם, והצרכו בני אותה העיר ללמד תורה, או למי שימול את בגדיהם, או שיזבח [=שישחט] להם, ולא נמצא אלא זה בלבד - הרי זה נשאל לחכם או לשלשה הדייטות, ומתירין לו שבועתו, ועושה להן מצוות אלו, ונוטל שכרו מאותם האנשים שנשבע שלא ינהג מהם.

י. מי שנשבע, ולא נחם על שבועתו, וכא לבית דין [בהכרה ששבועתו אינה ברת התרה ובעתה] לקים שבועתו [למרות זאת] - אם ראוי הדין שיהתיר שבועה זו גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו, בין אדם לחבירו, ושקיים שבועה זו גורם לעברה ולקטטה - פותחין לו פתח [לחרטה], ונושאים ונותנים עמו בדבר, ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו, עד שיתנחם; אם נחם בדבריהם, מתירין לו; ואם לא נחם ועמד במריו [=בסורבו], הרי זה יקיים שבועתו.

יא. ביצד? נשבע שיגרש את אשתו, או שלא ינהג ישראל מנכסיו, או שלא יאכל בשר ולא ישתה יין שלשים יום, וכיוצא בזה - אומרים לו: 'בני, אם תגרש את אשתך, אתה מוציא לעז [שם רע] על בניך, ואומרים העם: מפני מה נתגרשה אמן של אלו? ולמחר קוראין להם בני גרשה; ושמה תנשא לאחר, ואי אתה יכול להחזירה' [אף לאחר שתצא מהשני]; וכיוצא בדברים אלו. 'וכן זה שנשבעת שלא ינהג ישראל מנכסיו - למחר יצטרך זה, ותהיה עובר על 'וחי אחיך עמך', "והחזקת בו", או "פתח תפתח", וכיוצא בזה. וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ולא תשתה יין שלשים יום - הרי אתה פוגע ברגל, ומבטל שמחת יום טוב וענג שבת. אם אמר: 'אלו הייתי יודע זה, לא הייתי נשבע' - מתירין לו; ואם אמר: 'אף על פי כן לא נחמתי, ורוצה אני בכל זה' - אין מתירין לו. יב. אין פותחין בגולד [דבר שנתחדש אחר שנשבע]. ביצד? נשבע שלא ינהג בפלוני, ונעשה סופר העיר - הואיל ולא

השמש והירח את כדור הארץ [ומזלות [י"ב המזלות] וג'מטריות [=גיאומטריות], וכיוצא בהן מדברי חכמה שאינן נפרין אלא לאנשים אחדים [בודדים].

הלכות שבועות פרק ו

א. מי שנשבע שבועת בטוי, ונחם [התחרט] על שבועתו, וראה שהוא מצטער [יעיק עליו] אם קים שבועה זו, ונהפכה דעתו לדעת אחרת, או שנולד [נתחדש] לו דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה, ונחם [התחרט] בגללו - הרי זה נשאל לחכם אחד, או לשלשה הדייטות [אנשים פשוטים] במקום שאין שם חכם, ומתירין לו שבועתו; ויהיה מתיר לעשות דבר שנשבע שלא לעשות, או שלא לעשות דבר שנשבע לעשות. וזה הוא הנקרא 'התיר שבועות'.

ב. ודבר זה, אין לו עקר [מקור מפורש] כלל בתורה שבתכב, אלא כף למדו ממשה רבנו מפי הקבלה [תורה שבעל פה], שזה שכתוב "לא יחל דברו" - שלא יחל דברו הוא בעצמו, דרך קלות ראש בשאט בנפש [בדרך זלזול], פענן שנאמר: "וחללת את שם אלהיך"; אבל אם נחם וחרט בו, חכם מתיר לו.

ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו. ואין אדם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש בו גדול ממנו בחכמה; ובמקום שיש בו רבו, אסור לו להתיר אלא מדעת רבו.

ד. זה שנשבע - הוא שיבוא לפני החכם להתיר לו, בין איש בין אשה; ואינו עושה שליח להשאל [לבקש התרה] לו על נדרו. והבעל נעשה שליח לחרטה אשתו, ומתירין לה - ובלבד שיהיו שלשה מקבצים; אבל לא יקבץ אותם להתיר לה לכתחלה, ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו [כלומר אינו יכול להיות חלק מהמתירים, ואפילו לא להתיר בשמם].

ה. ביצד מתירין? יבוא הנשבע לחכם המכהק [=מומחה], או לשלשה הדייטות אם אין שם מומחה, ואומר: 'אני נשבעתי על כך וכך, ונחמתי; ואלו הייתי יודע שאני מצטער בדבר זה עד כה [=כדי-כן] או עד שיצטרע לי כך וכך, לא הייתי נשבע; ואלו הייתה דעתי בעת השבועה כמו עתה, לא הייתי נשבע'. והחכם או גדול השלשה אומר לו: 'וכבר נחמתי? והוא אומר: 'כן'; חוזר ואומר: 'שרוי לך', או 'מתיר לך', או 'מחול לך', וכן כל כיוצא בפענן זה בכל לשון. אבל אם אמר לו: 'מופר לך', או 'נעקרה שבועתך', וכל כיוצא בפענן זה - לא אמר כלום; שאין מפר [אף ללא סיבה] אלא הבעל או האב, אבל החכם אינו אומר אלא לשון התיר ומחילה [המבוטס על חרטה הנודר].

ו. הקרובים פשרים להתיר נדרים ושבועות. ומתירין כלללה ומעמד [המתירים יכולים לעמוד] - שאין התיר הזה דין [שדנים דווקא ביום ומיושב והקרובים פסולים לדין, אלא התרת נדרים דומה להוראת איסור והיתר שאין בה כל אלו]. לפיכך [שאין זה דין], נשאלין [להתיר] לשבועות ונדרים בשבת, אם היו לצורך השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי

פי עצמו, וכפר ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, וחייב משום שבועת בטוי.

ג. וכן אם תבעו בקרקע או בעבד או בשטר, וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון; וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.

ד. ולמה נפטר משבועת הפקדון, והרי זה אלו הודה היה משלם מה שפפר? לפי שנאמר: "בפקדון [הלוואה], או בתשומת יד [שנתנו בידו כסף או סחורה לעסק], או בגזל, או עשק את עמיתו, או מצא אבדה", הכל מטלטלין שאם יודה בהם יוציא ממון מתחת ידו; וצאו קרקעות שאינן מטלטלין, והרי הן לפני בעליהן ובהקדמתן; וצאו עבדים, שהקשו [הוסמכו והושוו בפסוקים] לקרקעות, וצאו שטרות, שאין גופן ממון [ממש].

ה. אחד הנשבע אחר שתבעו בעל הממון, או הנשבע מעצמו אף על פי שלא תבעו. כיצד? כגון שקדם ואמר: 'למה אתה הולך אחרי, כלום [סבור אתה ש] יש לך בידי ממון? שבועה שאין לך בידי ממון' - הרי זה חייב בשבועת הפקדון, הואיל וכפר ונשבע, אף על פי שלא תבעו זה.

ו. אחד הנשבע לבעל הממון עצמו, או לשלוחו הבא בהרשאתו - ששלוחו של אדם כמותו.

ז. ואינו חייב בשבועת הפקדון, עד שישביעו בלשון שהוא מכירה.

ח. הנשבע שבועת הפקדון במזיד - אף על פי שנשבע לשקר, והתירו בו עדים בשעת שבועתו - אינו לוקה, אלא מביא אשמו בלבד; שהרי הכתוב הוציא מכלל חייבי מלקות, וחייבו אשם בין בודון בין בשגגה, כמו שבארנו. ט. כפר ונשבע ארבעה או חמשה פעמים, או שהשביעו התובע ארבעה וחמשה פעמים, והוא כופר על כל אחת ואחת, בין בבית דין בין שלא בבית דין - הרי זה חייב קרבן אשם על כל שבועה ושבועה; שאלו הודה אחר שפפר - היה חייב לשלם, אף על פי שפפר בבית דין, ונמצא פטור עצמו בכל כפייה וקפירה מן התשלומין, ולפיכך חייב על כל שבועה ושבועה.

י. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: 'תן לנו פקדון שיש לנו בידך', 'שבועה שאין לכם בידי' - אינו חייב אלא קרבן אחד; 'שבועה שאין לך בידי, לא לך, ולא לך, ולא לך, ולא לך' - חייב על כל אחת ואחת.

יא. אמר לו חברו: 'תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שיש לי בידך', 'שבועה שאין לך בידי' - אינו חייב אלא אחת; ואפילו היה לו בידו פרוטה אחת מכלל, הרי אלו מצטרפין וחייב.

יב. 'שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה', חייב על כל אחת ואחת.

יג. 'תן לי חטין ושעורין וכסמין שיש לי בידך', 'שבועה שאין לך בידי' - אינו חייב אלא אחת; 'שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכסמין' - חייב על כל אחת ואחת. יד. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: 'תן לנו פקדון

נחם על שבועתו, אין פותחין לו בדרך זה; ואפילו אמר הוא מעצמו: 'אלו הייתי יודע, לא הייתי נשבע' - אין מתירין לו, הואיל ועדין לא נחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה ספר. אבל אם נחם הוא מעצמו מפני הנזל, ונהפכה דעתו - מתירין לו. וכן כל כיוצא בזה.

יג. מי שנשבע על דבר, ונשבע שלא יתיר שבועה זו, ונחם - הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה, שנשבע שלא יתיר, ואחר כך ישאל על הראשונה.

יד. נשבע שלא ידבר עם פלוני, ונשבע אחר כך שאם ישאל על שבועה זו ויתירה, יהיה אסור לשנות בין לעולם, ונחם - הרי זה נשאל על השבועה הראשונה, ומתירה, ואחר כך ישאל על השנייה; שאין מתירין גדר או שבועה שעדין לא חלו. לפיכך, אם היה עומד בניסן, ונשבע שלא יאכל בשר שלשים יום מראש חדש אפר, ונחם - אינו נשאל עד שיבגס אפר.

טו. נשבע שלא יהנה לפלוני, ושלא יהנה לחכם שישאל לו על שבועה זו - נשאל על שבועה הראשונה, ואחר כך ישאל על השנייה.

טז. נשבע שלא יהנה לפלוני, והרי הוא נזיר אם נשאל על שבועה זו - ישאל על שבועתו תחלה, ואחר כך על נזירותו. וכן כל כיוצא בזה.

יז. 'שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום', או שאמר על כפר זו: 'שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה', ונשאל על שבועה ראשונה והתירה - הרי זה חייב משום שבועה שנייה; וכן אם נשאל על השנייה, חייב משום שלישית. נשאל על השלישית בלבד, חייב משום ראשונה ושנייה; נשאל על השנייה, חייב משום ראשונה. אם כן, מפני מה אמרו: 'אין שבועה חלה על שבועה'? שאם לא נשאל ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמו שבארנו.

יח. מי שנשבע שבועת בטוי להבא, ושקר בשבועתו, כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה, ואחר שאכלה קדם שיביא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, נחם ונשאל לחכם, והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות. ולא עוד, אלא אפילו כפתוהו ללקות, ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור.

יום שישי ט"ו אלול ה'תשס"ט

הלכות שבועות פרק ז

א. התובע חברו בממון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם, וכפר ונשבע, או שהשביעו התובע, וכפר - הרי זה הנתבע חייב בשבועת הפקדון, אף על פי שלא ענה 'אמן'; ששבועת הפקדון, אחד הנשבע מפי עצמו, ואחד שהשביעו אחר וכפר, אף על פי שלא ענה 'אמן' - חייב; שפירתו אחר שהשביעו התובע, בענית 'אמן'.

ב. תבעו בממון שאם יודה לו ויאמר 'כן הדבר' לא יהיה חייב לשלם, כגון שתבעו בקנס, שאין אדם משלם קנס על

הרי זה פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה ואמר הדבר כשהיה - לא היה חייב לשלם ממון, מפני שהוא שומר חנם. אבל חייב הוא משום שבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא בזה.

ו. השאיל שורו לחברו, ותבעו ואמר לו: 'היכן שורי ששאלת ממני?' והרי השור מת, ואמר לו השואל: 'נגנב' או 'אבד', ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי לא פטר עצמו מן התשלומין בכפירתו, ומכל מקום חייב הוא לשלם, בין שמת או נגנב או אבד או נשבע - מפני שהוא שואל, כמו שיתבאר במקומו. אבל חייב הוא משום שבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר. וכן כל פיוצא בזה.

ז. זה הכלל: כל שאינו פוטר עצמו מן התשלומין אלא בכפירה זו, ונשבע - בין מפי עצמו, בין שהשביעו התובע וקפר - הרי זה חייב בשבועת הפקדון, אף על פי שלא צנה 'אמן' ולא הוציא שבועה מפיו.

ח. הגויב שור חברו, ותבעו ואמר לו: 'גנבת שורי', והוא אומר: 'לא גנבתי', 'מה טיבו [=כיצד זה] אצלך?' 'אתה הפקדתו אצלי', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאלו הודה שנגנבו, היה חייב לשלם דמי השור מכל מקום, ועכשיו שאמר 'פקדון הוא', הרי פטר עצמו בכפירה זו מן הגניבה ומן האבדה, שאם נגנב השור או אבד אחר הודאה זו, היה פטור מלשלם.

ט. וכן אם טען ששכרו, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שהרי פטר עצמו מן השכורה ומן המתה. וכן אם טען ואמר: 'השאלתהו לי', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שהרי פטר עצמו מן המתה בשעת מלאכה, כמו שיתבאר בהלכות שאלה.

י. לפיכך, אם אמר לו: 'לא גנבתי', אלא אתה הפקדתו אצלי', או 'שכרתני לשמרו', או 'השאלתהו לי', והרי שורף לפניו, קחהו, ונשבע על זה - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שהרי הודה בקרן, ולא פטר עצמו בכפירה זו מקלום.

יא. וכן אם אמר לו: 'אתה מכרתו לי, ועדין לא נתתי דמיו' - אם תרצה קח דמיו, או הרי שורף לפניו; או שאמר לו: 'אתה נתת לי בשכר מלאכה שאעשה לך' - אם תרצה שאעשה לך, או קחנו ולך; 'תועה בדרך מצאתי, ולא ידעתי שהוא שליך, עכשיו שידעתי, קחנו ולך', או שאמר: 'אחר פירתי רץ, והרי הוא לפניך', ונשבע על כל טענה מאלו - פטור משבועת הפקדון, שהרי לא פטר עצמו מקלום; וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר. יב. מי שהיה חייב ממון לשני שתפין, ותבעו אחד מהן, וקפר בו, ונשבע - חייב בשבועת הפקדון, שהרי פטר ממון. תבעוהו שניהם, והודה בכל לאחד מהן ואמר: 'לא לויתי אלא מזה לבדו', ונשבע - פטור משבועת הפקדון, שהרי לא פטר עצמו מקלום; אבל חייב בשבועת בטוי.

יג. וכן מי שהיתה עליו מלוה בשטר, וקפר בה ונשבע - פטור משבועת הפקדון; שהרי בשטר נשתעבד הקרקע, ונמצא זה כפופ בקרקע, וכבר בארנו שהכופר בקרקע

נגזל ואבדה ותשומת יד שיש לנו בידך, ואמר לאחד מהן: 'שבועה שאין לך בידך פקדון ונגזל ואבדה ותשומת יד, ולא לך, ולא לך, ולא לך, ולא לך' - הרי זה חייב על כל טענה וטענה, לכל אחד ואחד; ונמצא זה חייב עשרים אשם.

טו. טען שאבד הפקדון, או קפר בו, ונשבע, ואחר כך הודה, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה - משלם הקרן הראשון, וחמש אחד על כל שבועה ושבועה, שנאמר: 'והמשתיו', התורה רבתה חמשים הרבה על קרן אחת. פיצד? היה הקרן ארבעה וקפר ונשבע והודה, וחזר וטען שאבד ונשבע והודה, וחזר וטען שאבד ונשבע והודה - משלם שבועה. וכן כל פיוצא בזה.

טז. פחות מפרוטה, אינו ממון; לפיכך, התובע חברו בפחות מפרוטה, או בפחות משנה פרוטה, וקפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון, וחייב בשבועת בטוי.

הלכות שבועות פרק ח

א. הגויב שורו של חברו וטבח או מכר, ותבעו בעל השור ואמר לו: 'גנבת שורי וטבחתי או מכרת', והוא אומר: 'גנבתי', אבל לא טבחתי ולא מכרתי, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה מעצמו שטבח או מכר - לא היה משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מפני שהוא קנס, כמו שיתבאר בהלכות גנבה. ונמצא זה כמי שלא קפר ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון; וחייב בשבועת בטוי - שהרי נשבע על שקר שלא טבח, והוא טבח.

ב. וכן האומר לחברו: 'המית שורף את עבדי', וקפר ונשבע, והעבד שתבע רבו ואמר לו: 'הפלת שני וסמית עיני', וקפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון; שאלו הודה - לא היה משלם, מפני שהוא קנס. אבל חייב בשבועת בטוי. וכן כל פיוצא בזה.

ג. התובע את חברו בדרך שיש בו קנס, שאינו משלם אותו על פי עצמו כמו שבארנו, ויש בו ממון שהוא משלם אותו על פי עצמו, וקפר בכל הדבר ונשבע - הרי זה חייב משום שבועת הפקדון. פיצד? תבעו ואמר לו: 'אנסת או פתית בתי', והוא אומר: 'לא אנסתי ולא פתיתי', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו, אלו הודה לו - היה משלם בשת ופגם [ירידת ערך] על פי עצמו. וכן האומר לחברו: 'גנבת שורי', והוא אומר: 'לא גנבתי', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאף על פי שאינו משלם כפל בהודאתו, משלם הוא את הקרן בהודאתו.

ד. האומר לחברו: 'עשית בי חבורה', והוא אומר: 'לא עשיתי'; 'המית שורף את שורי', והוא אומר: 'לא המית', ונשבע - חייב בשבועת הפקדון; שאלו הודה לו, היה חייב לשלם.

ה. נתן שורו לשומר חנם, ומת השור - תבעו ואמר לו: 'היכן שורי שהפקדתי אצלך?' אמר לו: 'לא הפקדת אצלי כלום', או שאמר לו: 'הפקדת ונגנב', או 'אבד', ונשבע -

ש'אם תדעו לזה שתובע אותי עדות, שתבואו ותעידו לו', וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם התובע. ואין צריך לומר אם השביעם שיבואו ויעידו שיש לפלוני ביד פלוני ממו, וכפרו - שהם פטורין, שאין זה תובע דין [של] עצמו. וכן אם קדמה שבועה לעדות - הרי אלו פטורין משבועת העדות, שנאמר: "ושמעה קול אלה, והוא יעד" [מכבר] - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

ח. ביצד? משביע אני עליכם, כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני, ואמרו 'אמן', וידעו לו עדות אחרי כן, והתבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות.

ט. אין העדים חייבין בשבועת העדות, עד שייחד אותם התובע וישביעם או ישבעו. ביצד? עמד בבית הנקנסת ואמר: 'משביע אני, כל מי שידע לי עדות שיבוא ויעיד לי', וינו כלם 'אמן', ועדיו בכללם, ואחר כך תבע עדיו, וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו בשבועה בפני עצמם. אכל אם אמר: 'משביע אני כל העומדים כאן, שאם ידעו לי עדות שיבואו ויעידו לי', והיו עדיו בכללם, וכפרו - הרי אלו חייבין בשבועת העדות, שהרי יחדן בכלל אחרים.

י. וכן אם אמר לעדים: 'בואו והעידו לי שיש לי מנה ביד פלוני', ואחר כך עמד בבית הנקנסת והשביע: 'כל מי שידע לי עדות יבוא ויעיד', ולא באו ולא העידו - הרי אלו חייבין שהרי תבען תחלה; והוא, שהיה שם בבית הנקנסת, ויהיה שם בית דין. אכל אם לא היו בפני בית דין - אם ענו 'אמן', חייבין בשבועת העדות כשיכפרו בעדותן בבית דין; ואם לא ענו 'אמן', אינן חייבין.

יא. אחד המשביע עדיו בשבועה, או שאמר להם: 'מצוה אני עליכם בשבועה', אוסרם אני בשבועה - הרי אלו חייבין; והוא שישביעם בשם או בכנוי, כמו שבארנו.

יב. ואין העדים חייבין, עד שישביעם בלשון שהן מפירין אותה.

יג. הנה למדת, שאין העדים חייבין בשבועת העדות, אלא על פי עשרה דברים; ואלו הן: שיתבעם התובע, ושתהיה עדות ממו, ושהיה ממו המטלטל, ושתחייב הנתבע לשלם בעדותן לבדה אם העידו, ושיכפרו אחר שתבען התובע, ושיכפרו בבית דין, ושתהיה שם שבועה בשם או בכנוי, ושתקדם ידיעת העדות לשבועה, ושייחד עדיו בעת השבועה או בעת התביעה, ושתהיה השבועה בלשון שהן מפירין אותה.

יד. כל מקום שאמרנו 'פטור' - משבועת העדות; אכל [עם זאת], חייב בשבועת בטוי. והוא שנשבע, או שענה 'אמן' אם השביעו אחר, שהרי נשבע על שקר. אכל המהיב בשבועת העדות - אף על פי שהוא נשבע על שקר, ואף על פי שהוא מזיד - אינו חייב משום שבועת בטוי, אלא משום שבועת העדות בלבד; שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות מקלל שבועת בטוי, לחייב המזיד בה פשוט בקרבן, לא במלקות, שנאמר: "לאחת מאלה" - במין אחד

פטור משבועת הפקדון, וחייב בשבועת בטוי, שהרי נשבע על שקר.

יד. היתה עליו מלוה בעדים בלבד, וכפר ונשבע - חייב בשבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו בכפירתו מלשלם עתה. ואף על פי ששביבאו העדים, יתחייב לשלם, ונמצא שלא הועילה לו כפירתו - הרי הועילה בעתה; ושמה לא יבואו עדים, או יבואו ולא תתקנס עדותן [בחקירות הדיינים], או יפסלו, ולפיכך חייב.

הלכות שבועות פרק ט

א. התובע עדיו להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן לבדה לתן לתובע זה ממו המטלטל, וכפרו בעדותן ונשבעו - בין שנשבעו בבית דין, בין שנשבעו חוץ לבית דין - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממו בכפירתו. וכן אם השביען התובע, וכפרו בו - אף על פי שלא נשבעו הן, ולא ענו 'אמן' אחר שבועתו - כיון שכפרו, הרי אלו חייבין; והוא, שישביעם בבית דין.

ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו בעדותן בבית דין; בין שנשבעו או השביען בבית דין, בין שנשבעו או השביען חוץ לבית דין [וענו אמן] - הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר: "אם לא יגיד, ונשא עונו" - מקום שיגיד ויועיל, הוא שאם לא יגיד שם יתחייב.

ג. תבען בעדות שאניה מחייבת ממו, או בעדות קרקעות, או עבדים, או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאינן חייבין אלא על כפירת עדות ממו שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שפרטן הכתוב בפרשה, שהן מטלטלין שגופן ממו; וכשיעידו לזה, יתן זה.

ד. וכן המשביע עדי קנס, וכפרו - פטורין משבועת העדות; מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטר מלשלם, ואף על פי שבאו העדים אחר פן והעידו. נמצאו העדים שלא חייבו זה בעדותן לבדה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותו; והואיל ואם הודה, לא תועיל עדותן - אם כפרו בה ונשבעו, פטורין.

ה. 'משביעם אני שתבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה', וכפרו - חייבין בשבועת העדות, מפני הקרן שהוא ממו, לא מפני הכפל שהוא קנס. וכן אם השביען שיעידו לו שאנס פלוני או פתה בתו, וכפרו - חייבין בשבועת העדות, מפני הבשת והפגם, שאם הודה בהן הנתבע משלם, לא מפני הקנס. וכן כל פיוצא בזה.

ו. אין העדים חייבין בשבועת העדות, עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל הדין עצמו או שלוהו; אכל אם קדמו ונשבעו קדם שיתבעם, פטורין משבועת העדות.

ז. ביצד? ראו התובע הולך אחריהן, אמרו לו: 'למה אתה בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות' - הרי אלו פטורין משבועת העדות; מפני שלא תבען התובע, אלא הן קדמו ונשבעו בתביעת עצמם. וכן אם השביען הנתבע,

ה. הִיָּה עַד אֶחָד, וְהִשְׁבִּיעוּ וְכָפַר - פְּטוּר מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת, שָׁאִין עֲדוּת עַד אֶחָד מִחֻבַּת מִמּוֹן.

ו. תִּבְעַת אֶת שְׁנֵי עֲדָיו שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שְׁזִנְתָה אִשְׁתּוֹ, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֵלּוּ חֻבִּין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלּוּ הָעֲדָיו - הֵיוּ מִפְּסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ, וְיִפְטֹר זֶה שֶׁתִּכְבֵּן; וְהָרִי כָּפְרוּ בְּעֲדוּת מִמּוֹן.

ז. תִּבְעַת עֲדֵי קְנוֹי [שהוהיר בפניהם שלא תסתתר אשתו עם פלוני] אוֹ עֲדֵי סְתִירָה [שראו שהסתתרה עם מי שהוזהרה], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵפְלוּ הָעֲדָיו, אִין כָּאֵן חֵיִיב מִמּוֹן, אֲלָא לְהִשְׁקוּתָהּ [מי המרים] בְּלִבָּד; וְאִף עַל פִּי שְׁעֲדוּת זוֹ גִּזְרָמַת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא תִשְׁתָּהּ, דְּכָר שְׁגוֹרָם לְמִמּוֹן אִינוּ מִמּוֹן - שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתָּהּ, וְלֹא תִשְׁבֹּר [=תפסיד] כְּתֻבָּתָהּ.

ח. הָרִי שֶׁקָּנָא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתָּרָה בְּעֲדִים, וְזִנְתָה בְּעַד אֶחָד אַחֵר הַקְּנוֹי וְהִסְתִּירָהּ, וְהִשְׁבִּיעַ עַד זֶה שֶׁיִּבְאֹ וְיַעֲד, וְכָפַר - חֵיב בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת; שְׁאִף עַל פִּי שֶׁהוּא עַד אֶחָד - אֵלּוּ הָעֲדָיו, הִיָּה יוֹצֵאָה בְּלֹא כְּתֻבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת סוּטָה.

ט. וְכֵן כָּל עַד אֶחָד שֶׁמִּחֻבֵּי מִמּוֹן בְּעֲדוּתוֹ - אִם כָּפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבִיבַת הָעֲדוּת.

י. בִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִיָּה הַתּוֹכֵעַ וְהַנִּתְכַּע חֲשׂוֹדִין עַל הַשְׁבִּיעָה [לשקור] שָׁאִין מִשְׁבִּיעִין אוֹתָם, וְהִשְׁבִּיעַ לְעַד אֶחָד שֶׁיִּבְאֹ וְיַעֲד לוֹ שֶׁיִּשׁ לוֹ בֵּיד זֶה מִנָּה, וְכָפַר - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבִיבַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלּוּ הָעֲדָיו - הִיָּה הַנִּתְכַּע הַזֶּה מִשְׁלֵם מִמּוֹן בְּעֲדוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְכַּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן. וְכֵן כָּל בִּיצָא בָּזָה.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עַד אֶחָד שֶׁיַּעֲד לָהּ בְּמִיתַת בַּעֲלָהּ, וְכָפַר - חֵיב בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלּוּ הָעֲדָיו, הִיָּה נִשְׂאָת וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁהִיָּה לָהּ לִגְבוּת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַמַּטְלָטְלִין. אֲבָל אִם אִין לָהּ כְּתֻבָּה אֲלָא מִן הַקְּרָקַע, הָרִי זֶה פְּטוּר מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; וְכֵן אִם הֵיוּ שְׁנַיִם; שֶׁהִשְׁבִּיעַ עֲדֵי קְרָקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

יג. הַמִּשְׁבִּיעַ עֲדָיו בְּבֵית דִּין, וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת - כְּגוֹן שֶׁיִּתְחַלֵּל הַשְּׁנֵי לְכָפַר בְּתוֹף כְּדִי דְבוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חֻבִּין בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבֵּיא חֲטָאוֹ עַל שְׁבִיבָתוֹ. כָּפַר הָרִאשׁוֹן, וְשֶׁהָהָ עֲדָה הַשְּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדִי דְבוּר, וְאַחֵר כָּף כָּפַר - הָרִאשׁוֹן חֵיב בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת, וְהַשְּׁנִי פְּטוּר מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלּוּ הוֹדָה זֶה הַשְּׁנִי, לֹא הִיָּה עֲדוּתוֹ מִחֻבַּת מִמּוֹן.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חֵיב, בֵּין שֶׁכָּפַר בְּתַחֲלָה בֵּין שֶׁכָּפַר בְּסוֹף. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַד, וְקִדְּם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹף כְּדִי דְבוּר - הָרִי זֶה פְּטוּר; וְהָעוֹמֵד בְּכַפִּירָתוֹ, חֵיב בְּשִׁבְעַת הָעֲדוּת.

טו. הַשְּׁבִיעַ שְׁתֵּי כֹתֵי עֲדִים, וְשִׁתִּיקָן רְאוּיוֹת לְהָעֲדָה, וְכָפְרָה כֹת רְאוּיוֹנָהּ, וְאַחֵר כָּף כָּפְרָה כֹת שְׁנֵיָהּ - הָרִאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם סוֹמְכִין עַל עֲדוּת

מִמֵּינִי שְׁבִיבַת אוֹתָהּ מִחֻבֵּי הַנִּשְׁבָּע, וְאִין אוֹתָהּ מִחֻבֵּי בְּשִׁנִּי מֵינִין, עַד [כדי] שֶׁיִּהְיֶה חֵיב בְּדִין שְׁבִיבַת הָעֲדוּת וּבְדִין שְׁבִיבַת בְּטוֹי.

טז. 'מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תִבְאוּ וְתַעֲדוּ לִי, שִׁישׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי פְקָדוֹן וְתִשְׁוֹמַת יָד גִּזְל וְאַבְדָּה', 'שְׁבִיבָה שָׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת' - אִין חֻבִּין אֲלָא אַחַת; 'שְׁבִיבָה שָׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת שִׁישׁ לָךְ בֵּיד פְּלוֹנִי פְקָדוֹן וְתִשְׁוֹמַת יָד גִּזְל וְאַבְדָּה', חֻבִּין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. טז. 'מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אִם לֹא תִבְאוּ וְתַעֲדוּ לִי, שִׁישׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי חֲטִין וְשִׁעוּרִין וְכִסְמִין', 'שְׁבִיבָה שָׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת' - אִין חֻבִּין אֲלָא אַחַת; 'שְׁבִיבָה שָׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת שִׁישׁ לָךְ בֵּיד פְּלוֹנִי חֲטִין וְשִׁעוּרִין וְכִסְמִין', חֻבִּין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יז. וְכֵן אִם תִּכְעֹ אוֹתָם רַבִּים לְהָעֲדָה, וְאַמְרוּ: 'שְׁבִיבָה שָׁאִין אֲנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֲדוּת' - אִינָם חֻבִּין אֲלָא אַחַת; 'לֹא לָךְ, וְלֹא לָךְ, וְלֹא לָךְ' - חֻבִּין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בְּדִרְךָ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשִׁבְעַת הַפְּקָדוֹן.

יח. הַנִּשְׁבָּע לְחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, וְנִמְצָא שָׁאִינוּ יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת - הָרִי זֶה פְּטוּר, וְאִין כָּאֵן לֹא שְׁבִיבַת הָעֲדוּת וְלֹא שְׁבִיבַת בְּטוֹי; מִפְּנֵי שֶׁשְׁבִיבַת בְּטוֹי אִינָה אֲלָא בְּדָכָר שִׁישׁ בּוֹ לֹא וְהֵן, וְאִם יֹאמֶר: 'שְׁבִיבָה שָׁאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת', אִין זֶה שְׁבִיבַת בְּטוֹי אֲלָא שְׁבִיבַת הָעֲדוּת; וְהוֹאִיל וְלֹא זֶה שִׁישׁ בָּהּ אִינָה שְׁבִיבַת בְּטוֹי, כָּף הֵן שָׁבָה, שֶׁהוּא הַנִּשְׁבָּע שִׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, אִינָה שְׁבִיבַת בְּטוֹי.

יט. דְּכָר בְּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לְחֲבֵרוֹ שֶׁהָעֲדָה לוֹ, וְהוּא לֹא הָעֲדָה לוֹ, אוֹ שֶׁלֹא הָעֲדָה לוֹ, וְהוּא הָעֲדָה - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבִיבַת בְּטוֹי, וְאִין כָּאֵן שְׁבִיבַת עֲדוּת כָּלָל.

יום שבת קודש ט"ז אלול ה'תשס"ט

הִלְכוֹת שְׁבִיבַת פָּרָק י

א. הֵיוּ עֲדָיו אוֹ אֶחָד מִהֵן פְּסוּל אוֹ קְרוֹב לוֹ, וְאַפְלוּ מִפְּסוּלֵי עֲדוּת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, אוֹ שֶׁהִיָּה אֶחָד מֵעֲדָיו מְלָךְ, שָׁאִינוּ רִשְׁאֵי לְהָעֲדָה, אוֹ שֶׁהֵיוּ עַד מִפִּי עַד [שרק שמענו מאחר], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלּוּ הוֹדוּ וְהָעֲדָה, לֹא הֵיוּ מִחֻבִּין בְּעֲדוּתָן מִמּוֹן.

ב. 'מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, שֶׁתִּבְאוּ וְתַעֲדוּ לִי, שְׁאֵמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי שִׁיתֵּן לִי מֵאֲתִים זָוָה וְלֹא נִתֵּן', וְכָפְרוּ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵם הָעֲדָה בְּדָכָר זֶה, לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְכַּע מִמּוֹן בְּאַמִּירָתוֹ. וְכֵן כָּל בִּיצָא בָּזָה.

ג. תִּכְבֵּן לְהָעֲדָה לוֹ שֶׁהוּא כָּהֵן אוֹ לֵוִי, אוֹ שָׁאִינוּ כָּן גְּרוּשָׁה אוֹ כָּן חִלּוּצָה, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵלּוּ הוֹדוּ וְהָעֲדָה, לֹא הֵיוּ מִחֻבִּין בְּעֲדוּתָן מִמּוֹן.

ד. תִּכְבֵּן שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ בְּנוֹ, וְשֶׁהִדְלִיק פְּלוֹנִי גְדִישׁוֹ [ערימת תבואה] בְּשִׁבָּת, וְשָׁאֵנס פְּלוֹנִי אוֹ פֶּתָה בְּתוֹ הַמֶּאֱרָשָׁה, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֹּעַת הָעֲדוּת; שְׁאֵם הָעֲדָה עֲדוּת זוֹ, יִתְחַיֵּב הַנִּתְכַּע מִיתַת בֵּית דִּין, וְאִינוּ חֵיב תִּשְׁלוּמִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת נִצְרָה. וְכֵן כָּל בִּיצָא בָּזָה.

במקצתו, ומי שפטר בל המטלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו - הרי אלו, שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה. וכן שומר שטען שאבד דבר שהפקידו אצלו, או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי זה נשבע מספק; שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טען זה השומר, או שקר. והוא נשבע מן התורה, שנאמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם". וכל שבועה שמשיבועין אותה הדינין, חוץ משלשה מיני שבועות אלו - הרי היא מדברי סופרים, וגם היא נקראת 'שבועת הדינין'. וגם שבועות אלו של דבריהם, שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה - כגון שבועת שכיר [נשבע שלא קיבל שכרו], ופוגם שטר [מלווה שמודה שהלווה חייב לו פחות מהנקוב בשטר שבדיו], וכיוצא בהן; ויש מהן שבועות בטענת ספק - כגון שבועת השתפין, והאריסין, כיוצא בהן [נשבעים שלא מעלו ולקחו יותר מחלקם]. וכדיני ממונות יתבאר חייב כל אחת ואחת מאלו השבועות ודיניהן.

ז. יש שם שבועה אחרת, והיא תפנית חכמי תלמוד [=אמוראים], והיא הנקראת 'שבועת הסת'; ואף על פי שבית דין משיבועין אותה היום, אינה נקראת 'שבועת הדינין'.

ח. שבועת הדינין - בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק - כן היא: הנשבע אוהז ספר תורה בירושו, והוא עומד; ונשבע בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי הדינין. ואין משיבועין שבועת הדינין, אלא בלשון הקדש.

ט. כיצד מפיו? כגון שיאמר: 'הריני נשבע בה' אלהי ישראל', או 'הריני נשבע במי ששמו חנון', או 'במי ששמו רחום', שאין אני חייב לזה כלום; וכן אם אמר: 'הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל', או 'ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום'.

י. וכיצד מפי הדינין? כגון שאמר לו: 'משיבועין אנו אותך בה' אלהי ישראל', או 'במי ששמו חנון, שאין לזה בידך כלום, והוא עונה 'אמן'; או שאמר: 'הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל', או 'למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו ממון ולא יודה לו', והוא עונה 'אמן'. זו היא שבועת הדינין.

יא. הדינין שהשיבועו בלא נקיטת חפץ [ספר תורה] בידו - הרי אלו טועין, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו. ואם אחז תפלין בידו, והשיבועוהו - אינו חוזר ונשבע; שהרי אחז תורה בידו, וכמו ספר הן. השיבועוהו מישב, אינו חוזר ונשבע.

יב. תלמיד חכמים - לכתחלה משיבועין אותו והוא יושב ותפלין בידו; ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו חפץ היא. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו.

יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדינין, אלא נקיטת חפץ - שאין הנשבע שבועת הסת אוהז ספר תורה; אכל משיבועין אותו בשם או בכנוי, בשבועה או באלה, מפיו או מפי בית דין, כמו שבועת הדינין. וכבר נהגו הכל להיות

שניה, ואפשר להוציא הממון בעדות הפת האחרת, ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שפטר לבדה. היתה הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן, והרי הן גוססות - אף הראשונה חייבת; שהרי השניה בעת כפירת הראשונה, לא היתה ראויה להעיד, ואף על פי שבמהרה יהיו עתה ראויין, כשימיתו אלו הגוססות; ואם כפרה השניה אחרי שמיתו נשותיהן, חייבין בשבועת העדות.

טז. התובע את העדים להעיד לו, וכפרו והשיבועין ארבעה חמשה פעמים, והן עוזין אחר כל שבועה ושבועה חוץ לבית דין, וכשפאו לבית דין הודו והעידו - הרי אלו פטורין משובועת העדות, כמו שבארנו; ואם פאו לבית דין ועמדו בכפירתן - חייבין על כל אחת ואחת מאותן השבועות שחוץ לבית דין.

יז. כמה דברים אמורים? בשענו 'אמן'; אכל אם לא ענו 'אמן', אלא כפרו על כל שבועה ושבועה - הואיל ולא הוציאו שבועה מפהם ולא ענו 'אמן', הרי אלו פטורים, עד ששיבועין בבית דין ויכפרו בו שם בבית דין, כמו שבארנו.

יח. השיבועין בבית דין וכפרו, וחזר והשיבועין ארבעה חמשה פעמים, והם כופרין על כל אחת ואחת, בין חוץ לבית דין בין בפני בית דין, ואפלו ענו 'אמן', או שנשבעו מפי עצמן פעם אחר פעם - אינן חייבין משום שבועת העדות אלא אחת; מפני שאחר שפטר בבית דין - אם חזרו והודו, אין עדותן מועלת כלום.

יט. נמצאת למד, שכל השבועות שנשבעו אחר שפטר בבית דין - על כפירת עדות שאינה מחייבת ממון, שהן פטורין עליה משובועת העדות; וחייבין בשבועת בטוי, כמו שבארנו.

הלכות שבועות פרק יא

א. כשם ששבועת שוא וישקר בלא תעשה - כן מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם, שנאמר: "ויבשמו תשבע" - זו מצות עשה; שהשבועה בשמו הגדול והקדוש, מדרגי העבודה היא, והדור וקדוש גדול הוא להשבע בשמו.

ב. ואסור להשבע בדרך אחר עם שמו. וכל המשתף דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה - נעקר מן העולם; שאין שם מי שראוי לחלק לו כבוד שנשבעין בשמו, אלא האחד ברוך הוא.

ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה, כדי לזרז את עצמו, ואף על פי שהוא משבע עליה מהר סיני; שנאמר: "נשבעתי ואקיימה, לשמר משפטי צדקך".

ד. שבועה זו שמשיבועין הדינין למי שנתחייב שבועה, היא הנקראת 'שבועת הדינין', בין שהיה חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה מדברי סופרים.

ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי שטענו חברו מטלטלין, והודה במקצתו וכפר

רביע הקרן, עד שיהיה הוא וחמשו חמשה; ומביא קרבן אֶשֶׁם, אֶם יֵשׁ שָׁם בֵּית [ה-המקדש], כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

הלכות שבועות פרק יב

א. אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או על שקר, וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון, ומביא קרבן - אין מתכפר להן עון השבועה כלו, שנאמר: "לא ינקה ה'" - אין לזה נקיון מדין שמים, עד שיפרע ממנו על השם הגדול שחלל, שנאמר: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". לפיכך צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העברות.

ב. עון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה; אף על פי שאין בו לא כרת ולא מיתת בית דין - יש בו חלול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות.

ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן - אף על פי שאין פונתו אלא למי שפיראם, אין זו שבועה; וכן הנשבע בנביא מן הנביאים, או בכתב מכתבי הקדש - אף על פי שאין פונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה, אין זו שבועה. ואף על פי שאין אלו שבועות, מאימין עליהן [=מזהירים אותם] ומלמדן את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך; ומראין בעיניהן שזו שבועה, ופותרין להן פתח ומתירין להן.

ד. במה דברים אמורים? בשאר כתבי הקדש. אכל הנשבע בתורה - אם נשבע במה שכתוב בה, דעתו על ההפירות; ואם נשבע בה סתם, דעתו על הגויל, ואין כאן שבועה. נטלה בידו ונשבע בה - הרי זה כמי שנשבע במה שכתוב בה, ואסור.

ה. והנשבע בתורה סתם - אם תלמיד חכם הוא, אינו צריך שאלה לחכם; ואם עם הארץ הוא, צריך שאלה לחכם, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות.

ו. עבד שנשבע - אין רבו צריך לכפותו ולהכריחו לבטל השבועה, והרי הוא אחר שנשבע כקדם שנשבע; לפי שאין גופו קנוי לו, כדי שתחול עליו שבועתו; ונאמר בשבועות: "לאֲסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", מי שנפשו ברשותו - יצא עבד, שהוא ברשות אחרים, ונמצא זה כמו שנשבע על נכסי אחר.

ז. קטנים שנשבעו, והן יודעין [מודעים למושג ו] טעם השבועה - אף על פי שאינם חכמין - בופין אותן לעמד בדבריהן כדי לתנכן ולאיים עליהן [=להזהירם], כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר שנשבעו עליו, דבר שאין הקטן יכול לעמד בו אלא אם כן נזק - כגון שנשבע שיצום, או שלא יאכל כשר זמן מרבה - מכה אותו אביו או רבו, וגו' ערין בו, ומראין לו שהתרה שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש בשבועות.

ח. צריך להזהר בקטנים הרבה, וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה - כדי שלא יהיו רגילין להשבע תמיד, כגוויים; וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות.

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע

ספר תורה ביד חזן [=שמע] הפקט או שאר העם, בעת שמשיבין שבועת הסת - כדי לאים עליו.

יד. הדינן שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מפירה, הרי זו כמצותה; וכן הורו הגאונים. אבל רבותי הורו, שאין משיבין אלא בלשון הקדש; ואין ראוי לסמוך על הוריה זו. ואף על פי שנהגו כל בתי דינין להשביע בלשון הקדש - צריך להודיע את הנשבע [=לבאר לו את השבועה], עד שיהיה מכיר לשון השבועה; ששבועת הדינן, היא שבועת הפקדון בעצמה [שגם בה כשאנו מבין פטור]. ואף שבועת הסת, נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדינן שהיא על ידי טענת ודאי וכפירה, בין שהיתה מן התורה בין שהיתה מדברי סופרים - מאימין עליו כמו שיתבאר; וכל מי שנתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה בין מדברי סופרים - אינו צריך איום. טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרין לו: 'הוי יודע, שכל העולם כלו נודעו בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא"'. וכל עברות שבתורה נאמר בהן "ונקה", וכאן נאמר "לא ינקה". כל עברות שבתורה, נפרעין ממנו [=בלבד], וכאן ממנו וממשפחתו שמחפין עליו. ולא עוד, אלא גורם להפרע מכל שונאיהם של ישראל [=ישראל, בלשון סגי נהור] - שכל ישראל ערכין זה בזה, שנאמר: "אלה וכחש ורצח" וגו', וכתוב אחריו: "על כן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה". כל עברות שבתורה - תולין לו שנים ושלשה דורות, אם יש לו זכות, וכאן - נפרעין ממנו מיד, שנאמר: "הוצאתיה, נאם ה' צבאות, ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר"; "הוצאתיה", מיד; "ובאה אל בית הגנב", זה הגונב דעת הבריות, ואין לו ממון על חברו, וטוענו בחנם ומשביעו; "ואל בית הנשבע בשמי לשקר", כמשמעו. "וכלתו ואת עצי ואת אבניו" - דברים שאין אש ומים מכלין אותן, שבועת שקר מכלה אותן.

יז. וענין האיום הזה כלו - בלשון שהן מפירין אומרין להן, כדי שייבינו בדברים ויחזרו תחוטא למוטב. אמר: 'איני נשבע' - פוטרין אותו, ונותן מה שטענו חברו; וכן אם אמר הטוען: 'איני משיביו', ופטרו - הולכין להן.

יח. אמר: 'הריני נשבע', וחברו תובעו - העומדים שם אומרין זה לזה: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה"; ואומרין לו: 'לא על דעתך [לפי הפירוש שאתה רוצה לתת לשבועה] אנו משיבין אותך, אלא על דעתנו, ועל דעת בית דין'.

יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועת טענת ספק כמו שבארנו, ולא בשבועת הסת - צריכין הדינן לפצר בכעלי דינין; ואולי יחזרו בהם, עד שלא תהיה שם שבועה כלל.

כ. דבר ברור וגלוי, שכל הנשבע שבועת הדינן או שבועת הסת בשקר - שהוא חייב משום שבועת הפקדון, ששקר נתבאר ממשפטיה; ואינו לוקה, ואף על פי שהוא מזיד. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו, בתוספת חמש - שהוא

השם הנקבד והנורא; ובכלל יראתו, שלא יזכירו לבטלה. לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה - ימהר מיד, וישבח ויפאר ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. כיצד? אמר: ה' - אומר: 'פרוץ הוא לעולם ועד', או: 'גדול הוא ומהלל מאד', וכיוצא בזה, כדי שלא יהא לבטלה. יב. אף על פי שמותר להשאל [להתיר] על השבועה, כמו שאמרנו, ואין בזה דפי [פגם], ומי שלבו נוקפו [=שמהסס] בדבר זה אינו אלא שמץ מינות - אף על פי כן, ראוי להזהר בדבר זה; ואין נזקקין להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צרך גדול. וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל; ואם עבר ונשבע שישטער, יעמד בשבועתו - שנאמר: "נשבע להרע, ולא ימר", וכתוב אחריו: "עשה אלה - לא ימוט לעולם".

ברוך רחמנא דסינען

לפניו לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא, כמו שבארנו בהלכות ברכות - הרי זה חייב לנדונו; ואם לא נדוהו, הוא בעצמו יהא בנדוי. וצריך להתיר אותו מיד, כדי שלא יהיה מכשול לאחרים - שהרי אינו יודע שנדוהו. ואם תאמר יודיעו, נמצאו כל העולם בנדוי - שהרי למדו לשונם מענה [לשון לא נקיה] ושבועה תמיד.

י. במה דברים אמורים? בשעה הנשבע הנה או המכריך להבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג, ולא ידע שזה אסור - אינו חייב לנדונו. ואני אומר שאסור לנדונו, שלא ענש הכתוב שוגג; אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור. יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא האסורה, אלא אפלו להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה - אסור, ואף על פי שלא נשבע. הרי הכתוב מצוה ואומר: "ליראה את

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט אלול ה'תשס"ט

שפחה ולקח עברה עמה וילדה, הרי זה נמול לשמונה; ואף על פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר עצמו מקנת כסף - הואיל וקנה אמו קדם שתלד, נמול לשמונה. ה. לקח שפחה לעבריה [קנה רק העוברים שתולד], או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות [שתקבל על עצמה מצוות כאשה] - אף על פי שנולד בפרשותו, נמול ביום שנולד; שהרי הנולד הזה, כאלו הוא מקנת כסף לבדו, וכאלו היום קנהו, שאין אמו בכלל שפחות [של] ישראל, כדי שיהיה הפן ילד בית. ואם טבלה אמו [לשם עבדות] אחר שילדה, הרי זה נמול לשמונה.

ו. לקח עבד גדול מן הגוים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין עמו [משכנעים אותו] כל שנים עשר חדש; יתר על כן, אסור לקימו כשהוא ערל, אלא חוזר ומוכרו לגוים. ואם התנה עליו מתחלה, והוא אצל רבו הגוי, שלא ימול אותו - מותר לקימו והוא ערל; ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, ויהיה כגר תושב [כגוי שקיבל ד' מצוות]; אבל אם לא קבל עליו שבע מצוות, יהרג מיד. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נהג.

ז. גוי שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחלה; ואם מל כשהיה גוי, צריך להטיף ממנו דם ברית כשיתגייר. וכן קטן שנולד כשהוא מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות כזכר ונקבות בנקבה - צריך למול אותו בשמיני; וכן יוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי]. ומי שיש לו שתי ערלות, מלין את שתייהן בשמיני.

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש - בין

יום ראשון י' אלול ה'תשס"ט

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול את הזכרים ביום השמיני. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות מילה פרק א

א. מילה - מצות עשה שחייבין עליה ברת, שנאמר: "וערל זכר, אשר לא ימול את בשר ערלתו - ונקרתה הנפש ההיא מעמיה". ומצוה על האב למול את בנו, ועל הרב [האדון] למול את כל עבדיו [הכנענים] "יליד בית, ומקנת כסף". עבר האב או האדון ולא מל אותו, בטל מצות עשה; ואינו חייב ברת, שאין הפרת תלוי אלא בערל עצמו. ובית דין מצוין למול אותו הפן או העבד, בזמנו; ולא יניחו ערל, לא בישראל, ולא בעבדיהן.

ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם בן עבר ונמנע למולו, שבית דין מלין אותו על כרחו. ונעלם מבית דין, ולא מלו אותו - כשיגדל, הוא חייב למול את עצמו; וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו, הרי הוא מבטל מצות עשה; אבל אינו חייב ברת, עד שימות והוא ערל, במזיד.

ג. אחד עבד שנולד בפרשות ישראל, ואחד עבד הנלקח מן הגוים - הפל, חייב הרב למולו; אלא שיליד בית, נמול לשמונה; ומקנת כסף, נמול ביום שנלקח - אפלו לקחו ביום שנולד, נמול ביום.

ד. יש מקנת כסף [עבד שנמנה] שנמול לשמונה, ויש ילד בית [שנולד לשפחה] שנמול ביום שנולד. כיצד? לקח

שיתיה מחליו, שבעת ימים מעת לעת, ואחר כך מלין אותו. במה דברים אמורים? בשחלצתו חמה ניצאה ממנו הקדחת, וכיוצא בחלי זה [של כל הגוף]; אבל אם באבו לו עיניו - בעת שיתפתחו עיניו וירפאו, מלין אותו מיד. וכן כל כיוצא בזה [שהחולי הוא באבר מסויים].

יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר - אין מלין אותו, עד שיפיל [יתווסף] בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאם. וכן אם היה אדם ביותר כמי שצבעו [אותו] - אין מלין אותו, עד שיפלע בו דמו ויחזרו מראיו כמראה הקטנים; מפני שזה חלי הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה, ואין מלין אלא ולד שאין בו שם [שום] חלי; שפכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן; ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

יח. אשה שמלה [ננתה למול את] בנה ראשון ומת מחמת המילה שהכשילה את פחו, וכן מלה את השני ומת בן מחמת המילה, בין מבצע זה, בין מבצע אחר - הרי זו לא תמול את השלישי בזמנו, אלא ממתינין לו עד שיגדיל מעט ויתחזק פחו.

יום שני י"א אלול ה'תשס"ט

הלכות מילה פרק ב

א. הכל פשרין למול; ואפלו הערל ועבד וקטן ואשה מלין, במקום שאין שם איש. אבל גוי, לא ימול כלל; ואם מל, אינו צריך לחזור ולמולו שניה. ובפל מלין, אפלו בצר [אבו חדה] ובזכוית, ובכל דבר שפותר; ולא ימול בקרומית [חוד] של קנה, מפני הסכנה. מצוה מן המבחר למול בכרזל, בין בספיין בין במספרים; ונהגו כל ישראל בספיין.

ב. כיצד מוהלין? חותכין את כל העור החופה את העטרה, עד שתתגלה כל העטרה; ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן, עד שיראה בשר העטרה. ואחר כך מוצץ את המילה, עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי סכנה; וכל מל שאינו מוצץ, מעבירין אותו [מפטרין אותו מהיות מוהל]. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספלגית או רטיה [מיני תחבושות] וכיוצא בהן.

ג. יש ציצין [שאריות עור העטרה] מעבכין את המילה, ויש ציצין שאין מעבכין. כיצד? אם נשאר מעור הערלה, עור החופה את רב גבהה של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; ואותו העור החופה הנותר, הוא צין המעכב. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זה הוא צין שאינו מעכב.

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה - חוזר בין על ציצין המעכבין, בין על ציצין שאינם מעכבין. פירש [סילק ידי] - על ציצין המעכבין, חוזר; על ציצין שאינם מעכבין, אינו חוזר. מל ולא פרע את המילה, כאלו לא מל.

ה. קטן שבשרו רך ומדלדל [רפוי], או שהיה בעל בשר עד שיראה כאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה:

ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: "וביום השמיני" - "ביום", ולא בלילה. ואם מל משעלה עמוד השחר, כשר. וכל היום כשר למילה; ואף על פי כן, מצוה להקדים בתחלת היום - וריון, מקדימין למצוות.

ט. מילה בזמנה, דוחה את השבת; ושלא בזמנה - אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היה בהרת [נגע צרעת] בעור הערלה, חותכה עם הערלה; אף על פי שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה - יבוא עשה, וידחה את לא תעשה.

י. פשם שמילת הבנים דוחה את השבת - כך מילת העבדים שהן נמולין לשמונה דוחה את השבת, אם חל שמיני שלקח בשבת; חוץ מיליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה - שאף על פי שנמול לשמונה, אינו דוחה את השבת.

יא. קטן שנולד כשהוא מהול, ומי שנולד בחדש השמיני לעבורו קדם שתגמר בריתו שהוא כנפל מפני שאינו חי, ויוצא דפן, ואנדרוגינוס, ומי שיש לו שתי ערלות - אינן דוחין את השבת, אלא נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי להן.

יב. מי שנולד בין השמשות, ספק ביום ספק בלילה - מונין מן הלילה, ונמול בתשיעי שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות - אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד בשבת; שאין דוחין את השבת מספק.

יג. מי שנולד בחדש השמיני - אם היה שלם בשערו ובצפרניו - הרי זה ולד שלם וכן שבועה הוא, אלא שנשתקה; ומתר לטלטלו בשבת ואינו כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו לקוי, ואין צפרניו שלמין בכריתן - הרי זה בן שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשיעה, ויצא קדם שיגמר; לפיכך, הוא חשוב כאבן, ואסור לטלטלו בשבת. ואף על פי כן, אם שהה שלשים יום - הרי הוא ולד של קימא, והרי הוא כשאר הנוולין לכל דבר; שכל שהשה שלשים יום באדם, אינו נפל.

יד. מי שנולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד שלם - הרי זה ולד של קימא, ומלין אותו בשבת. ספק בן שבועה, ספק בן שמונה - נמול בשבת מפל פנים: אם בן שבועה הוא ושלם הוא, בדין שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא, הרי זה שמל במחתך בשר הוא, לפי שזה נפל, אם הוא בן שמונה.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות - אף על פי שלא יצא כלו אלא בלילה שבת, אין מלין אותו בשבת. וכל מי שאינו דוחה את השבת - אינו דוחה את יום טוב ראשון; ודוחה את יום טוב שני. ובשני ימים טובים של ראש השנה, אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני; וכן מילה שלא בזמנה, אינה דוחה שני של ראש השנה.

טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא; ומונין לו מעת

'למול את הבן'. ואבי הבן מברך ברכה אחרת: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו; שמצוה על האב למול את בנו, יתר על המצוה שמצוין כל ישראל שימולו כל ערל שביניהם; לפיכך, אם אין שם אביו, אין מברכין אחרים ברכה זו. ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחד מן העם; ואין ראוי לעשות כן.

ב. ואם היו שם עומדין - אומרי: 'כשם שהכנסתו לברית, כן תכניסהו לתורה ולחפה ולמעשים טובים'.

ג. ואחר כך מברך אבי הבן, או המל, או אחד מן העם העומדין שם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש ידד מברך, וחק בשאר שם, וצאצאי חתם באות ברית קדש; על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו, צוה בצוואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת; ברוך אתה ה', בורת הברית'. ואבי הבן מברך 'שהחנינו'.

ד. המל את הגרים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את הגרים ולהטריף מהם דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקיימו שמם וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות שמם וארץ לא שמתיו"'.
ה. המל את עבדו - מברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את העבדים ולהטריף מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקיימו שמם וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות שמם וארץ לא שמתיו"'. ואם מל עבד של אחרים, מברך 'על מילת העבדים'. והמל אדם גדול - צריך לכסות ערותו עד שיכרך, ואחר כך מגלהו ומל אותו.

ו. גוי שמל קדם שיתגיר, וקטן שנולד בשהוא מהול - כשמשפין מהן דם ברית, אינן צריכין ברכה. וכן אנדרוגינוס (שיש לו סימני זכרות ונקבות) - אין מברכין על מילתו, מפני שאינו ודאי.

ז. גוי שצריך לחתוף ערלתו מפני מכה או שחין שנולד בה - אסור לישאל לחתוף לו אותה; שהגוים - לא מעלין [מצילין] אותן מידי מיתה, ולא מורידין אותן אליה, ואף על פי שנעשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפנן למצוה. לפיכך, אם נתפנן הגוי למילה, מתר לישאל למול אותו.

ח. מאוסה היא הערלה שנתגנו בה {הרשעים} {הגוים}, שנאמר: "כי כל הגוים ערלים". וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם, עד שמל, שנאמר: "התהלך לפני, והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך". וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח ערלתו [שלא נימול], או משכה [כיסה העטרה שלא יהא נראה מהול] - אף על פי שיש בו תורה ומעשים טובים הרבה, אין לו חלק לעולם הבא.

ט. בוא וראה, כמה חמורה מילה: שלא נתלה [המתין המלאך] למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת, אף על פי שהיה בדרך [וביקש המלאך להורגו על שלא מל]. וכל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות בלבד, שנאמר:

אם נראה שהוא נמול, אינו צריך כלום; וצריך לתקן [לדחוק] הבשר מכאן ומכאן, מפני מראית העין. ואם בעת שיתקשה לא יראה שהוא נמול - חוזרין וקוצצין מן הבשר המדלדל מכאן ומכאן, עד שתראה העטרה גלויה בשעת קשוי. ודבר זה, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אף על פי שהוא נראה בערל, הואיל ומל, אינו צריך למול פנים שניה.

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת, מלין ופורעין ומוצצין, וחוזר על ציצין המעבכין, אף על פי שפרש; ועל ציצין שאינן מעבכין, כל זמן שלא פרש; ונותן עליה אספולגית. אבל מכשירי מילה, אינן דוחין את השבת. ביצד? הרי שלא מצאו סכין - אין עושין סכין בשבת, ולא מביאין אותו ממקום למקום; ואפלו במבוי נרחב סתום משלושה צדדים [שאינו מערב [שלא עשו בו עירוב], אין מביאין אותו מחצר לחצר, ואין ערוב ודבריהם נדחה מפני הקצת הסכין, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת.

ז. וכן אין שוחטין לה [למילה] סממנין [מיני רפואה], ואין מחמין לה חמין, ואין עושין לה אספולגית, ואין טורפין [מערבים] יין ושמן. לא שחק כמון [מין זרע] מערב שבת, לועס בשניו ונותן; ואם לא טרף יין ושמן, נותן זה לעצמו וזה לעצמו. זה הכלל: כל שאפשר לעשותו מערב שבת, אינו דוחה את השבת; אבל אם שכחו ולא הכינו המכשירין, תדחה המילה לתשיעי.

ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נשפכו חמין או נתפזרו הסממנין - עושין לו הכל בשבת, מפני שסכנה היא לו. מקום שדרפן להרחיץ את הקטן, מרחיצין אותו בשבת: ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה, או בשלישי של מילה שחל להיות בשבת, בין רחיצת כל גופו בין רחיצת מילה, בין בחמין שהותמו מערב שבת בין בחמין שמתחמין לו בשבת - מפני שסכנה היא לו.

ט. שכחו ולא הביאו סכין מערב שבת, אומרין לגוי להביא סכין בשבת, ובלבד שלא זביא אותו דרך רשות הרבים. כללו של דבר: כל דבר שעשיתו בשבת אסורה עלינו משום שבות [איסור מדברנו, להרבות השביתה בשבת], מתר לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה; ודבר שעשיתו אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר לגוי לעשותו בשבת.

י. מכשירי מילה [דברים המסייעים למילה], אפלו בזמנה - אינן דוחין את יום טוב, הואיל ואפשר לעשותן מערב יום טוב; וקל וחומר הדברים: אם לא דחו מכשירי מילה שבות שהיא מדבריהם, היאך ידחו לא תעשה של תורה? אבל שוחטין לה סממנין ביום טוב, הואיל וראויין לקדשה [לתבל בהם תבשיל], וטורפין לה יין ושמן.

יום שלישי י"ב אלול ה'תשס"ט

הלכות מילה פרק ג

א. המל - מברך קדם שימול 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה', אם היה מל בן חברו; ואם מל בנו, מברך

ולרומקם, ולתן הודיה ושבח לשמך. תיבין אנו לומר לפניה בכול יום, ערב ובקר: "שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד". אשרנו, מה טוב חלקנו, מה נעים גורלנו, מה יפה מאד ירשתנו. אשרנו, שאנו משפיעין ומעריכין ואומרים: "שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד". אתה הוא קדם שנברא העולם, ואתה הוא אחר שנברא העולם; אתה הוא בעולם הזה, ואתה הוא לעולם הבא; אתה הוא ראשון, ואתה הוא אחרון. קדש את שמך הגדול והקדוש בעולמך, ובישועתך תרים ותגביה קרננו. ברוך מקדש את שמו ברכים. אתה הוא ה' לבדך. אתה עשית את השמים ושמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כלם, וצבא השמים לך משתחוים. אתה הוא, ושנותיך לא יתמו. ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלך לעולם ועד. ברוך ה' לעולם, אמן ואמן.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות, זה הוא גססחה: ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא. ברוך אומר ועושה, ברוך גזור ומקיים; ברוך מרחם על הארץ, ברוך מרחם על הבריות; ברוך מעביר אפלה ומביא אוירה, ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך שאין לפניו לא עולה ולא שכיחה, לא כזב ולא מרמה, לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך אל חי לעד, וקיים לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל המהלל בפי עמו, משבח ומפאך בלשון כל חסידיו ועבדיו; ובשירי דוד בן ישי עבדך משיחך, נהללך ה' אלהינו בשבחו ובזמרו. נודך, נשבחך, נפאריך, נרומקך, נמליכך, נזכיר שמך מלכנו אלהינו יחד. יחיד, חי העולמים, משבח ומפאך, עדי עד שמו. ברוך אתה ה', מלך מהלל בתשבחות.

וקורא פסוקים אלו: יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' במעשיו. יהי שם ה' מברך, מעתה ועד עולם. ממזרח שמש, עד מבוא, מהלל שם ה'. רם על כל גוים, ה'; על השמים כבודו. ה', שמך לעולם; ה', זכרך לדר ודר. ה', בשמים הכין כסאו; ומלכותו, בכל משלה. ישמחו השמים, ותגל הארץ; ויאמרו בגוים, ה' מלך. ה' ימלך לעולם ועד. ה' מלך עולם ועד; אבדו גוים מארצו. ה' הפיר עצת גוים, הניא מחשבות עמים. עצו עצו, וחסר; דברו דבר ולא יקום, פי עמנו אל. רבות מחשבות בלב איש, ונצת ה' - היא תקום. עצת ה', לעולם תעמוד; מחשבות לבו, לדר ודר. פי הוא אמר, ויהי; הוא צוה, ויעמד. פי חסר ה' בציון, אוה למושב לו. פי יעקב, בחר לו יה; ישראל, לסגלתו. פי לא יטש ה' עמו, ונחלתו לא יעזוב. והוא רחום וכפר עון, ולא ישחית; והרבה להשיב אפו, ולא יעיר כל חמתו. ה', הושיעה; המלך יענינו ביום קראנו. אשרי יושבי ביתך, עוד יהללוך סלה. אשרי העם שפכה לו, אשרי העם שה' אלהיו. וקורא מ"תהלה לדוד, ארומקך אלהי המלך וכו', עד סוף ספר תלים.

ואחר כך, קורא פסוקים אלו: ברוך ה' לעולם, אמן ואמן. ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל, ויאמר דויד: ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו,

"אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר פרת אתם בחרב"; ושם הוא אומר: "אתם נצבים היום... לעברך בברית ה' אלהיך". הרי שלש בריתות. ועל המילה, נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו: "ואתנה בריתי ביני ובינך", "אני, הנה בריתי אתך", "והקמתי את בריתי ביני ובינך", "לברית עולם", "ואתה את בריתי תשמר", "זאת בריתי אשר תשמרו", "והיה לאות ברית", "והיה בריתי בבשרכם", "לברית עולם", "את בריתי הפר", "והקמתי את בריתי אתו", "לברית עולם", "ואת בריתי אקים את יצחק".

ברוך רחמנא דסיען. נגמר ספר שני, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, ששה וארבעים: הלכות קרית שמע, ארבעה פרקים; הלכות תפלה וברכת כהנים, חמשה עשר פרקים; הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, עשרה פרקים; הלכות ציצית, שלשה פרקים; הלכות ברכות, אחד עשר פרקים; הלכות מילה, שלשה פרקים.

(ברוך רחמנא דסיען)

יום רביעי י"ג אלול ה'תשס"ט

סדר תפלות כל השנה

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר, אחר שקורין פרשת צו וברכת כהנים, קוראין משנה זו: אלו דברים שאין להם שעור - הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים; אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה, והקנן קימת לו לעולם הבא - כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והקבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם. אמר רבי ירמיה, בנות ישראל הם התמירו על עצמן, שאפלו רואות דם טפה כחרדל, יושבות עליה שבעת ימים נקיים. תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות, מבטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר: "הליכות עולם לו" - אל תקרא 'הליכות', אלא 'הלכות'. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמיד חכם מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה', ורב שלום בניך". לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, ומודה על האמת, ודובר אמת בלבו; ישפים ויאמר: רבון כל העולמים! לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונונו לפניה, כי על רחמיך הרבים. מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקנו, מה מעשינו, מה נאמר לפניך, ה' אלהינו. הלא הגבורים - כאין לפניך, ואנשי השם - בלא היו, וחכמים - בכלי מדע, ונבונים - בכלי השכל. פי כל מעשינו תהו, וימי חיינו הכל לפניך, כמו שכתוב בדרךך קדשך: "ומותר האדם מן הבהמה - אין, פי הכל הבל". אבל אנחנו עמך, בני בריתך, בני אברהם אביך, שנשבעת לו בהר המוריה; ורע יצחק עקיבך, שנשבע על גבי מזבדך; עדת יעקב בנך בכורך, שמאחבתך שאהבת אותי ושמחתך ששמחת בו, קראת אותו ישראל וישורן. לפיכך, אנו תיבין להודות לך, ולשבחך, ולפאריך,

ומעולם ועד עולם. לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה, והמתנשא לכל לראש. והעשר והכבוד מלפניך, ואתה מושל בכל, ובדרך כח וגבורה; ובדרך לגדל ולחזק לכל. ועתה אלהינו, מודים אנחנו לך, ומהללים לשם תפארתך. ויברכו שם כבודך, ומרומם על כל ברכה ותהלה.

ברכה אחרונה שלאחר פסוקי הזמירות, זה הוא נסחה: ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ; כי לך נאה ה' אלהינו, שיר ושבח, הלל וזמרה, ברכות והודיות, גדלה תהלה ותפארת, עז מלכות וממשלה, נצח וגבורה, מעתה ועד עולם. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מלך גדול התשפחות, אל ההודיות, אדון כל המעשים, הבוחר בשרי וזמרה, חי העולמים.

וקורא השירה עד סופה, כמנהג המקום. בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח זה: נשמת כל חי תברך את שמך, ה' אלהינו; ורוח כל בשר לך תפאר, ותרומם את זכרך מלפנו תמיד לדר ודר, מעולם ועד עולם אתה הוא האל, ומבלעדיך אין אלהים; ואין לנו מלך גואל ומושיע בכל עת צרה וצוקה, אלא אתה. פודה ומציל ומפרנס ומרחם, אלוה על כל הבריות; אדון התולדות, המהלל בתשפחות, המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים רבים. וה' אלהים אמת, לא ינום ולא יישן; המעורר ישנים, המקיץ רדומים, סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים - ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה כים, וילשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות בשמש וכיורת, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאלות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו, ולברך את שמך מלפנו, על אחת מאלף אלפים ורב רבכי רבבות פעמים הטובות, שעשית עמנו ועם אבותינו, מלפנים ועד הנה; ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, ברעב ונתנו, ובשבע כבלתנו, ומחרב הצלתנו, מדבר מלטתנו, ומחללים רעים רבים דליתנו; ועד הנה עזרנונו רחמיך, ולא עזבונו חסדיך. על כן, אברים שפלת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפינו, ולשון אשר שמת בפינו - הן הן יודו ויברכו את שמך ה' אלהינו, על רב נסי פלאיך. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבח, וכל עין לך תצפה, וכל ברוך לך תכרע, וכל קומה לפניך תשתחוה, וכל הלכות יראוך, והקורבים והפגליות יזמרו לשמך, כדבר שנאמר: כל עצמותי תאמרנה, ה' מי כמוך, מציל עני מחזק ממנו, ועני ואביון מגדלו; ונאמר: רננו צדיקים בה', לישרים נאווה תהלה. בפי ישרים תתרום, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון כל חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל, ובמקהלות רבבות עמך כל בית ישראל יתפאר שמך ה' אלהינו, שפן חובת כל היצורים לפניך ה' אלהינו, להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, לגדל ולהדר על כל דברי זמירות ושירות תשפחות דוד בן ישי עבדך, משיתך. ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול

והקדוש בשמים ובארץ; כי לך נאה, ה' אלהינו וכו'. וכן נהגו לקרות מזמור שיר ליום השבת, כל המזמור, קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל גדול בשבתות קדם פסוקי הזמירות, ויש מקומות שנהגו לקרות שירי המעלות - הכל כמנהגם.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר, זה הוא נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חשך, עשה שלום ובורא את הכל; המאיר לארץ ולדרין עליה, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך ה', כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קניגך. המלך המרומם שמו לבדו מאז, המשבח המפאך המתנשא וטוב מימות עולם. אלהי עולם מלפנו, ברחמיך הרבים רחם עלינו, אדון עזנו צור משגבנו, מגן ישענו משגב בעדנו. אל ברוך גדול דעה, התקין ופצל זהרי חמה, טוב יצר כבוד לשמו, מאורות נתן סביבות עזו, פנות צבאות קדושים ורומם שדי תמיד יספרו לאל קדשתי. תתברך ה' אלהינו, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת; ועל כל שבח מעשה ידיך, ומאורות אשר יצרת - הם יפארוך, סלה. תתברך לעד צורנו, מלפנו, גואלנו, בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלפנו, יוצר משרתים, אשר משרתיו עומדים ברום עולם, משמיעים את קולם יחד בדברי אלהים חיים ומלך עולם. כלם אהובים, כלם ברוכים, כלם גבורים, עושים באימה רצון קוניהם באהבה. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה, ונותנים רשות זה לזה להקדיש לצורם בנחת רוח, בשפה ברוכה, ובנעימה טהורה. כלם כאחד עונים ביראה, ואומרים: קדוש קדוש, ה' צבאות; מלא כל הארץ כבודו. והאופנים וחיית הקדש, יחד מתנשאים לעצמם, משבחים ואומרים: ברוך כבוד ה' ממקומו. לאל ברוך נעימות יתנו, למלך אל חי וקם זמירות יאמרו ותשפחות ישמיעו, כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה חדשות, זורע צדקות, מצמיח ישועות, אדון נפלאות, מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית - כאמור: "לעשה אורים גדולים, כי לעולם חסדו", התקנת מאורות לשמח עולם. ברוך אתה ה', יוצר המאורות.

ברכה שניה: אהבת עולם אהבתנו, ה' אלהינו; חמלה גדולה יתרה חמלת עלינו. אבינו מלפנו, בעבור שמך, ובעבור אבותינו אשר בטחו בך, ותלמדנו חקי חיים, בן תחננו, אבינו. אב הרחמן, המרחם, רחם נא עלינו, ותן בלבנו להבין להשכיל לשמע ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה; והאר עינינו במצוותיך, ודבק בלבנו יראתך, ויחד לכונו לאהבה את שמך. ומלך עלינו מהרה אתה לברך, כי שם קדשך באמת נקרא עלינו. ובעבור שמך, האל הגדול הגבור והנורא, מהרה באהבה תרים קרננו ותושיענו למען שמך. בך בטחנו, לא נבוש, ובשמך חסנו, לא נכלם ולא נכשל עד עולמי עד; כי אבינו מלפנו אתה, נגילה ונשמחה בישועתך. רחמיך ה' אלהינו וחסדיך, אל יעזבונו נצח

וקורא השירה עד סופה, כמנהג המקום. בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח זה: נשמת כל חי תברך את שמך, ה' אלהינו; ורוח כל בשר לך תפאר, ותרומם את זכרך מלפנו תמיד לדר ודר, מעולם ועד עולם אתה הוא האל, ומבלעדיך אין אלהים; ואין לנו מלך גואל ומושיע בכל עת צרה וצוקה, אלא אתה. פודה ומציל ומפרנס ומרחם, אלוה על כל הבריות; אדון התולדות, המהלל בתשפחות, המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים רבים. וה' אלהים אמת, לא ינום ולא יישן; המעורר ישנים, המקיץ רדומים, סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים - ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה כים, וילשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות בשמש וכיורת, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאלות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו, ולברך את שמך מלפנו, על אחת מאלף אלפים ורב רבכי רבבות פעמים הטובות, שעשית עמנו ועם אבותינו, מלפנים ועד הנה; ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, ברעב ונתנו, ובשבע כבלתנו, ומחרב הצלתנו, מדבר מלטתנו, ומחללים רעים רבים דליתנו; ועד הנה עזרנונו רחמיך, ולא עזבונו חסדיך. על כן, אברים שפלת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפינו, ולשון אשר שמת בפינו - הן הן יודו ויברכו את שמך ה' אלהינו, על רב נסי פלאיך. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבח, וכל עין לך תצפה, וכל ברוך לך תכרע, וכל קומה לפניך תשתחוה, וכל הלכות יראוך, והקורבים והפגליות יזמרו לשמך, כדבר שנאמר: כל עצמותי תאמרנה, ה' מי כמוך, מציל עני מחזק ממנו, ועני ואביון מגדלו; ונאמר: רננו צדיקים בה', לישרים נאווה תהלה. בפי ישרים תתרום, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון כל חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל, ובמקהלות רבבות עמך כל בית ישראל יתפאר שמך ה' אלהינו, שפן חובת כל היצורים לפניך ה' אלהינו, להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, לגדל ולהדר על כל דברי זמירות ושירות תשפחות דוד בן ישי עבדך, משיתך. ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול

והקדוש בשמים ובארץ; כי לך נאה, ה' אלהינו וכו'. וכן נהגו לקרות מזמור שיר ליום השבת, כל המזמור, קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל גדול בשבתות קדם פסוקי הזמירות, ויש מקומות שנהגו לקרות שירי המעלות - הכל כמנהגם.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר, זה הוא נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר אור ובורא חשך, עשה שלום ובורא את הכל; המאיר לארץ ולדרין עליה, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך ה', כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קניגך. המלך המרומם שמו לבדו מאז, המשבח המפאך המתנשא וטוב מימות עולם. אלהי עולם מלפנו, ברחמיך הרבים רחם עלינו, אדון עזנו צור משגבנו, מגן ישענו משגב בעדנו. אל ברוך גדול דעה, התקין ופצל זהרי חמה, טוב יצר כבוד לשמו, מאורות נתן סביבות עזו, פנות צבאות קדושים ורומם שדי תמיד יספרו לאל קדשתי. תתברך ה' אלהינו, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת; ועל כל שבח מעשה ידיך, ומאורות אשר יצרת - הם יפארוך, סלה. תתברך לעד צורנו, מלפנו, גואלנו, בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלפנו, יוצר משרתים, אשר משרתיו עומדים ברום עולם, משמיעים את קולם יחד בדברי אלהים חיים ומלך עולם. כלם אהובים, כלם ברוכים, כלם גבורים, עושים באימה רצון קוניהם באהבה. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה, ונותנים רשות זה לזה להקדיש לצורם בנחת רוח, בשפה ברוכה, ובנעימה טהורה. כלם כאחד עונים ביראה, ואומרים: קדוש קדוש, ה' צבאות; מלא כל הארץ כבודו. והאופנים וחיית הקדש, יחד מתנשאים לעצמם, משבחים ואומרים: ברוך כבוד ה' ממקומו. לאל ברוך נעימות יתנו, למלך אל חי וקם זמירות יאמרו ותשפחות ישמיעו, כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה חדשות, זורע צדקות, מצמיח ישועות, אדון נפלאות, מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית - כאמור: "לעשה אורים גדולים, כי לעולם חסדו", התקנת מאורות לשמח עולם. ברוך אתה ה', יוצר המאורות.

ברכה שניה: אהבת עולם אהבתנו, ה' אלהינו; חמלה גדולה יתרה חמלת עלינו. אבינו מלפנו, בעבור שמך, ובעבור אבותינו אשר בטחו בך, ותלמדנו חקי חיים, בן תחננו, אבינו. אב הרחמן, המרחם, רחם נא עלינו, ותן בלבנו להבין להשכיל לשמע ללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה; והאר עינינו במצוותיך, ודבק בלבנו יראתך, ויחד לכונו לאהבה את שמך. ומלך עלינו מהרה אתה לברך, כי שם קדשך באמת נקרא עלינו. ובעבור שמך, האל הגדול הגבור והנורא, מהרה באהבה תרים קרננו ותושיענו למען שמך. בך בטחנו, לא נבוש, ובשמך חסנו, לא נכלם ולא נכשל עד עולמי עד; כי אבינו מלפנו אתה, נגילה ונשמחה בישועתך. רחמיך ה' אלהינו וחסדיך, אל יעזבונו נצח

תורתך לעולם ועד, כי הם חיינו וארץ ימינו, ובהם נהגה יומם ולילה. ואהבתך לא תסור ממנו לעולם ועד, כי היא עטרת ראשנו. ברוך אתה ה', אוהב את עמו ישראל לעד. ברכה ראשונה שלאחר קריאת שמע של ערבית, זה הוא גססיה: אמת אמונה כל זאת קים עלינו, כי הוא ה' אלהינו ואנחנו ישראל עמו; אמת מלבנו, ואפס זולתו - הפודנו מיד מלכים, הגואלנו מבף עריצים, האל הנפרע לנו מצרינו, המשלם גמול לכל אויבי נפשנו, השם נפשונו בחיים, ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על כמות אויבינו, וירם קרנו על כל שונאינו. העושה לנו נקמה בפרעה, אותות ומופתים באדמת בני חם, המכה בעבדתו כל בכורי מצרים, ויוצא את ישראל מתוכם לחרות עולם; המעביר בניו בין גזרי ים סוף, ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. ראו בניס את גבורתו, והודו ושבתו לשמו; ומלכותו ברצון קבלו עליהם, וענו כלם בשמחה רבה ואמרו: מי כמוך באלם ה', מי כמוך נאדר בקדש; נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר גואלנו, ה' צבאות שמו - קדוש ישראל. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע של ערבית, זה הוא גססיה: השכיבנו ה' אלהינו לשלום, והעמידנו לחיים ולשלום, ופרס עלינו סבת שלומך, וחקנו בעצה טובה מלפניך. והגן בעדנו, ושמרנו והצילנו מכל דבר רע ומפחד לילה, ושבר השטן מלפנינו ומאחרינו, ושמר צאתנו ובואנו, כי שומרנו ומצילנו אתה. ובצל כנפיך תסתירנו, כדבר שנאמר: הנה לא ינום ולא ישן, שומר ישראל. ברוך... שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם, אמן ואמן; ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. וירא כל העם, ויפלו על פניהם ויאמרו: ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים. ברוך שם כבודו לעולם, וימלא כבוד ה' את כל הארץ. ברוך ה' ביום, ברוך ה' בלילה; ברוך ה' בפרך, ברוך ה' בערב; ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. האל אשר בידו נפשות החיים והמתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. בידך אפקיד רוחי; פדית אותי ה', אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך, באמור לציון, מלך אלהיך. ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלך לעולם ועד. ברוך אתה ה', המולך בכבודו חי וקיים תמיד.

ונהגו מקצת העם להוסיף פסוקין באמצע ברכה זו, וקוראין פסח הזה: וירא כל העם, ויפלו על פניהם ויאמרו: ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים. הושיענו ה' אלהינו, וקבצנו מן הגוים, להודות לשם קדשך, להשתבח בתהלתך. כי לא יטש ה' את עמו, בעבור שמו הגדול, כי הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם. ועלו מושיעים בהר ציון, לשפט את הר עשו; והיתה לה' המלוכה. והיה ה' מלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד, ושמו אחד. אלהינו שבשמים, קים שמך ומלכותך עלינו תמיד. בידך

סלה ועד. והבא עלינו ברכה ושלום מארבע כנפות הארץ, והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו. כי בנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבנו לשמך הגדול, להודות לך וליחדך ולרוממך, ולאהבה את שמך. ברוך אתה ה', הבוחר בעמו ישראל באהבה.

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע בשחר, זה הוא גססיה: אמת ויציב, נכון וקים, ישר ונאמן, אוהב וחביב, נחמד ונעים, נורא ואדיר, מתקן ומקבל, טוב ורפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד. אמת, אלהי עולם מלבנו, צור יצלב מגן ישענו; לדר ודר הוא קים ושמו קים, וכסאו נכון, ומלכותו ואמונתו קימת, ודבריו חיים ונאמנים לעד ולעולמי עולמים, עלינו ועל אבותינו, על בנינו ועל כל דורותינו, ועל כל דורות ירע ישראל עבדיך; על הראשונים ועל האחרונים - דבר טוב וקים באמת, חק ולא יעבר. אמת, שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו, מלבנו ומלך אבותינו, גואלנו וגואל אבותינו, יוצרנו וצור ישועתנו, פודנו ומצילנו, מעולם הוא שמך, ואין לנו אלהים עוד זולתך. עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור. ברום עולם מושך, ומשפטיך יצדקתך עד אפסי ארץ. אמת, אשרי איש אשר ישמע מצוותיך, ותורתך ודברך ישים על לבו; אמת, אתה הוא אדון לעמך, ומלך גבור לריב ריבם לאבות ובנים; אמת, אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון, ומפלעדיך אין לנו מושיע. אמת, ממצרים גאלתנו, ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, וכל בכורי מצרים בדרך הרגת, ובכורך גאלת, וים סוף כעשת, וזדים טבעת, וידידים עברו מים, ויכסו מים צריהם, עד אחד מהם לא נותר. ועל זאת שבתו גאולים, ורוממו לאל, ונתנו ידידים שירות זמירות תשפחות למלך אל חי וקים. רם ונשא, גדול גבור ונורא, משפיל גאים עדי ארץ, מגביה שפלים עדי מרום, מוציא אסירים, ופודה ענוים, ועוזר דלים, ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו; תהלה לאל עליון, ברוך הוא. משה וכל בני ישראל לך אמרו שירה - בשמחה רבה, אמרו כלם: מי כמוך באלם ה', מי כמוך נאדר בקדש, נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר: גאלנו, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע של ערבית, זה הוא גססיה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בדרך מעריב ערבים, בחכמה פותח שערים, בתבונה משנה עתים, מחליף את הזמנים, מסדר את הפוכים במשמרותיהם ברקיע כרצונו. בורא יומם ולילה, גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור, מעביר יום ומביא לילה, מבדיל בין יום ללילה, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', המעריב ערבים.

ברכה שנייה: אהבת עולם ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות וחקים ומשפטים אותם למדת. על כן ה' אלהינו, בשכבנו ובקומנו נשים בחקי רצונך, ונשמח ונעליז בדרך

ונפש החיים ונפש המתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. בידך אפקיד רוחי; פדית אותי ה', אל אמת. ואנחנו עמך, וצאן מרעיתך; נודה לך לעולם, לדור ודור נספר תהלתך. ה', הצילה נפשי משפת שקר, מלשון רמיה. ישאל נושע בה' תשועת עולמים, לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו, באשר הנה עם אבותינו, אל יעזבנו ואל יטשנו; להטות לבבנו אליו, ללכת בכל דרכיו, ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו, אשר צוה את אבותינו. כל הנשמה תהלל יה, הללו יה. ברוך ה' ביום, ברוך ה' בכל יום; ברוך ה' בבקר, ברוך ה' בערב; ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. תמיד נהלך, סלה, ונשים באמונתך. ברוך אתה ה', המולך בכבודו, חי וקיים תמיד ימלך לעולם ועד.

יום חמישי י"ד אלול ה'תשס"ט

נסח ברכות התפלה וסדורן: (א) ברוך אתה ה', אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא, אל עליון, גומל חסדים טובים וקונה הכל, וזוכר חסדי אבות, ומביא גואל לבני בניהם, מלך רחמן מושיע ומגן. ברוך אתה ה', מגן אברהם. (ב) אתה גבור לעולם ה', מחיה מתים אתה רב להושיע, משיב הרוח ומוריד הגשם. מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים, רופא חולים, וסומך נופלים ומתיר אסורים, ומקים אמונתו לישגי עפר. מי כמוך בעל גבורות, ומי דומה לך, ממית ומחיה; ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה ה', מחיה המתים. (ג) אתה קדוש, ושמוך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך, סלה. ברוך אתה ה', האל הקדוש. (ד) אתה חונן לאדם דעת, ומלמד לאנוש בינה; חננו מאתך דעה ובינה והשכל. ברוך אתה ה', חונן הדעת. (ה) השיבנו אבינו לתורתך, וקרבנו מלפנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ברוך אתה ה', הרוצה בתשובה. (ו) סלח לנו אבינו כי חטאנו, ומחול לנו מלפנו כי פשענו, כי אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה ה', חונן ומרבה לסלח. (ז) ראה בענינו, וריבה ריבנו, ומהר לגאולנו, כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה', גואל ישראל. (ח) רפאנו ה' אלהינו ונרפא, הושיענו ונושעה, והעלה רפואה שלמה לכל תחלואינו, כי אל רופא רחמן אתה. ברוך אתה ה', רופא חולי עמו ישראל. (ט) ברכנו ה' אלהינו בכל מעשה ידינו, וברך את שנתנו, ותן טל ומטר על פני האדמה, ושבע את העולם בלו מטובך, ורוה פני תבל מעשר מתנות ידיך, ושמרה והצילה ה' אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה מכל מיני משחית ומכל מיני פרענות, ותן לה אחרית ותקוה, שבע ושלום וברכה בשנים הטובות. ברוך אתה ה', מברך השנים. (י) תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא גס לקבץ את כל גלותינו מארבע בנפות הארץ לארצנו. ברוך אתה ה', מקבץ נדחי עמו ישראל. (יא) השיבה שופטנו כבראשונה, ויועצינו כבתחלה, והסר ממנו יגון ואנחה,

ומלך עלינו אתה לברך ברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה', מלך אוהב צדקה ומשפט. (יב) למשפדים אל תהי תקוה, כל המינים כרגע יאבדו, ומלכות דון תעקר ותשבור מהרה בימינו. ברוך אתה ה', שובר אויבים ומכניע זדים. (יג) על הצדיקים ועל החסידים ועל גרי הצדק, ועל שארית עמך בית ישראל, יהמו רחמיה' אלהינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושם חלקנו עמם, לעולם לא גבוש, כי בשמך בטחנו ולישועתך נשענו. ברוך אתה ה', משען ומבטח לצדיקים. (יד) תשכן בתוך ירושלים עירך באשר דברת, ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו. ברוך אתה ה', בונה ירושלים. (טו) את צמח דוד מהרה תצמיח, וקרנו תרום בלשונותך. ברוך אתה ה', מצמיח קרן ויועה. (טז) שמע קולנו ה' אלהינו, וחס ורחם עלינו, וקבל ברחמים ורצון את תפלתנו; מלפניך מלפנו, ריקם אל תשיבנו; כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה', שומע תפלה. (יז) רצה ה' אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה, והשב העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברחמן, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך. ותצננו, ותחזינה עינינו בשוכך לנו לציון ברחמים כמאז. ברוך אתה ה', המחזיר שכינתו לציון. (יח) מודים אנחנו לך, שאתה הוא ה' אלהינו, צור חיינו מגן ושיענו, אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורין בידך, על נשמותינו הפקודות לך, על נסיד ונפלאותיך שבעל עת ועת, ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיה, המרחם כי לא תמו חסדיך, כל החיים יהללו את שמך הגדול, כי טוב האל הטוב. ברוך אתה ה', הטוב שמך ולך נאה להודות. (יט) שים שלום טובה וברכה, חן וחסד ורחמים עלינו ועל ישראל עמך, וברכנו כלנו כאחד ממאור פניך, כי ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים, אהבה וחסד, צדקה ושלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת בשלום. ברוך אתה ה', המברך את עמו ישראל בשלום.

בימות החמה, אומר בברכה שניה: רב להושיע, מוריד הטל, מכלכל חיים בחסד וכו';

ומברך ברכה תשיעית בנסח זה: ברכנו ה' אלהינו בכל מעשה ידינו, וברך את שנתנו בטללי רצון ברכה ונדבה בשנים הטובות. ברוך אתה ה', מברך השנים.

בילילי מוצאי שבת ומוצאי יום הכפורים ומוצאי ימים טובים, מברך ברכה רביעית בנסח זה: אתה חונן לאדם דעת, ומלמד לאנוש בינה; ואתה הכדלת בין קדש לחל, ובין אור לחשך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. כשם שהכדלת בין קדש לחל, כך פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פרעניות המתרגשות לבוא בעולם, ושמרנו מן הכל, וחננו מאתך דעה ובינה והשכל. ברוך אתה ה', חונן הדעת.

בראשי חדשים ובהלו של מועד, מוסיף בברכת שבע עשרה בערבית ושחרית ומנחה, ומברך אותה בנסח זה:

שְׂכָכֵל יוֹם וַיּוֹם, עַל נִפְלְאוֹתָיִךְ שֶׁכָּכֵל עַתָּה וְעַתָּה, עַל הַנְּסִים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה; בַּיָּמִי מִרְדְּכִי וְאַסְתֵּר, כְּשֶׁעָמַד הַמֶּן הָרַע עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבִקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, מִנְּעֵר וְעַד זָקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, וְשָׁלַלְם לְבוֹז; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בַּעַת צָרָתָם, וְדָנַתָּ אֶת דֵּינָם, וְרַבֵּתָּ אֶת רִיבָם, וְנִקְמַתָּ אֶת נִקְמָתָם; וְהִפְרַתָּ אֶת עֲצָתוֹ, וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ, וְהִשְׁכַּחְתָּ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרָאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו עַל הָעֵץ; וְעָשִׂיתָ לָּךְ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֶיךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֶׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶן פֶּלֶא וְנִסִּים, כֵּךְ עָשָׂה עִמָּנוּ נִסִּים וְגִבּוּרוֹת בַּעַת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כָּלֵם ה' אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָּךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְּרַחֵם כִּי לֹא תָמוּ חֲסִדֶיךָ וְכו'.

בַּחֲנֻכָּה מְבָרַךְ בְּרַכָּה זוֹ בְּנִסָּח הַזֶּה: מוֹדִים אָנֹכְנוּ לָּךְ וְכו' עַד עַל נִפְלְאוֹתָיִךְ שֶׁכָּכֵל עַתָּה וְעַתָּה, עַל הַנְּסִים וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַמַּלְחָמוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַפְּדוּת וְעַל הַפְּרָקָן, שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה; בַּיָּמִי מִתַּחֲתֵיהֶן בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חֲשִׁמוֹנָאִי וּבְנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת גֵּוֹן הַרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְ�רָאֵל, לְכַשְׁלֵם מִתּוֹרְתְךָ, וְלַהֲעִבִירָם מִחֻקֵּי רַצוֹנְךָ; וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בַּעַת צָרָתָם, וְדָנַתָּ אֶת דֵּינָם, וְרַבֵּתָּ אֶת רִיבָם, וְנִקְמַתָּ אֶת נִקְמָתָם; וּמִסִּרְתָּ גִבּוּרִים בְּיַד חַלְשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מַעֲטִים, וּטְמָאִים בְּיַד טְהוּרִים, וְרָשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וּפּוֹשְׁעִים בְּיַד עוֹשֵׁי תוֹרָתְךָ; וְעָשִׂיתָ לָּךְ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֶיךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ פֶּלֶא וְנִסִּים. כְּשֶׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נִסִּים וְגִבּוּרוֹת, כֵּךְ עָשָׂה עִמָּנוּ נִסִּים וְגִבּוּרוֹת בַּעַת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת. וְעַל כָּלֵם ה' אֱלֹהֵינוּ, אָנוּ מוֹדִים לָּךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְכו'.

שְׁלִיחַ צָבוּר מְבָרַךְ לְעוֹלָם בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית בְּנִסָּח זֶה: נִקְדִּישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ, וְנִשְׁלַח לָּךְ קִדְשָׁה מְשַׁלֶּשֶׁת, בְּדָבָר הָאֲמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ: "וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר, קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מְלֹא עוֹלָם, וּמִשְׁרָתוֹ שׁוֹאֲלִים: אֵיזָה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ; מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים: "בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ". מִמְּקוֹמְךָ מְלִכְנוּ תוֹפִיעַ, וְתִמְלֹךְ מְלִכְנוּ עָלֵינוּ, כִּי מַחֲכִים אָנוּ לָּךְ. מִתִּי תִמְלֹךְ בְּצִיּוֹן, בְּחַיֵּינוּ וּבְכִמְיָנוּ. תִּשְׁכֵּן תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֶצַח נֶצְחִים. וְעֵינֵינוּ תִרְאִינָה בְּמַלְכוּת עֶזְךָ, בְּדָבָר הָאֲמוּר בְּשִׁירֵי קְדֻשָּׁךְ עַל יְדֵי דָוִד מֶשִׁיחַ צִדְקָךְ: "מִלֶּךְ ה' לְעוֹלָם, אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר; הִלְלוּ יְהוָה". לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּתְךָ, וּלְנֶצַח נֶצְחִים קְדֻשָּׁתְךָ נִקְדִּישׁ; וּשְׁבַחְךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַקְּדוֹשׁ. בַּעַת שְׁשִׁלִּית צָבוּר אֹמֵר בְּבִרְכָּה זוֹ: 'וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר, כָּל הָעָם עוֹנִין: 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ'. וְכִשְׁהוּא אֹמֵר: 'אֵיזָה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים, בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ'. וְכִשְׁהוּא אֹמֵר: 'בְּחַיֵּינוּ וּבְכִמְיָנוּ', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן'. וְכִשְׁהוּא אֹמֵר: 'עַל יְדֵי דָוִד מֶשִׁיחַ צִדְקָךְ', כָּל הָעָם עוֹנִין:

רַצָּה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפַלְתָּם שָׁעָה, וְהִשָּׁב הָעֲבוּדָה לְדָבִיר בֵּיתְךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וְיִתְפַלְתָּם מִהֲרָה בְּאַהֲבָה תִּקְבַּל בְּרַצוֹן, וְתִהְיֶה לְרַצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יַגִּיעַ, יִרְאֶה, יִרְצֶה, יִשְׁמַע, יִפְקֹד, יִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכוֹנוֹנוּ, זְכוֹנוֹ אֲבוֹתֵינוּ, זְכוֹנוֹ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, זְכוֹנוֹ מִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ, זְכוֹנוֹ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלְטָה לְטוֹבָה לְחַן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. וְזָכְרוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, פִּקְדָנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה, הוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים, בְּדָבָר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּן וְרַחֵם עָלֵינוּ, וּמַלְטָנוּ בּוֹ מִכָּל צָרָה וְיָגוֹן, וּשְׁמַחְנוּ בּוֹ שְׂמִיחָה שְׁלֵמָה. וְתִרְצֵנוּ, וְתַחֲיֵנָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבָךְ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים כְּמָאֵז. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּחַיֵּר שְׁכִינְתוֹ לְצִיּוֹן.

וּבְחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֹמֵר: בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה - אוֹ: בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסִּפּוֹת הַזֶּה - לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ וְכו'.

בְּיוֹם הַתַּעֲנִית מְבָרַךְ בְּרַכָּה שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה הַיְּחִיד בְּנִסָּח הַזֶּה: שְׁמַע קוֹלָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וְרַצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ; מִלִּפְנֵיךְ מְלִכְנוּ, רִיבָם אֵל תִּשְׁכַּחְנוּ. עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְּדוֹלָה אָנֹכְנוּ. אֵל תִּסְתַּר פָּנֶיךָ מִמָּנוּ, וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזִנְךָ מִשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ, וְהִיָּה קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֵם וְקָרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נִדְבָר, וְאַתָּה תִּשְׁמַע; בְּדָבָר שְׁנֹאֲמַר: וְהִיָּה טָרֵם וְקָרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וְאֵי אֲשָׁמַע; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וְאֵי אֲשָׁמַע. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תִּפְּלַת כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

וְשְׁלִיחַ צָבוּר אֹמֵר נִסָּח זֶה, בְּרַכָּה בְּפָנֶי עֲצָמָה; אַחֵר בְּרַכָּה שְׁבִיעִית אֹמֵר: עֲנֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, כִּי בְצָרָה גְּדוֹלָה אָנֹכְנוּ. אֵל תִּסְתַּר פָּנֶיךָ מִמָּנוּ, וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזִנְךָ מִשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ, וְהִיָּה קְרוֹב לְשׁוֹעֵנוּ. טָרֵם וְקָרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; נִדְבָר, וְאַתָּה תִּשְׁמַע; בְּדָבָר שְׁנֹאֲמַר: וְהִיָּה טָרֵם וְקָרָא, וְאַתָּה תַּעֲנֶה; עוֹד הֵם מְדַבְּרִים, וְאֵי אֲשָׁמַע. כִּי אַתָּה עוֹנֶה כָּכֵל עַתָּה צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַעֲוֵנָה בַּעַת צָרָה.

בְּתַשְׁעָה בָּאֵב מְבָרַךְ בְּרַכָּה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה בְּנִסָּח זֶה: רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ, עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻבָה הַשּׁוֹמְמָה, הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים, הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חֲפוּי, כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֵא יִלְדָה. וְיִכְלַעוּהָ לְגִיזוּנִים, וְיִירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים, וְיִתְּנוּ נִכְלָת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֲמַת הָאָרֶץ. עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמִרְתַּבְּתָּהּ, וְיְרוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ; לְכִי לְכִי עַל חֲלָלֶיהֶם, מַעֲי מַעֲי עַל הָרוּגֵיהֶם. רָאָה ה' וְהִבִּיטָהּ, וְרַחֵם שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָהּ, כִּי אַתָּה ה' בָּאֵשׁ יִסְדָּתָהּ, וּבָאֵשׁ אַתָּה עֹתִיד לְבִנוֹתָהּ, בְּכָתוּב: וְאֵי אֶהְיָ לָהּ נֶאֱמַר ה', חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וּלְכָבוֹד אֶהְיָ בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.

בְּפוּרִים מְבָרַךְ בְּרַכָּה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּנִסָּח זֶה: מוֹדִים אָנֹכְנוּ לָּךְ, שְׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ, צוּר חַיֵּינוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ, אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדָה לָּךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִין בִּידְךָ, וְעַל נְשׁוֹמוֹתֵינוּ הַמְּקוּדוֹת לָּךְ, עַל נִסְיֵךְ

ואמרו אמן. על רבנן ועל תלמידיהון ועל תלמידי תלמידיהון דעסיקין באורייתא די בארתא הדין ודי בכל אתר ואתר, יהי להון ולכון חנא וחסדא ורחמי וסיעתא וירוחא מקדם אבוהון די בשמיא; ואמרו אמן. והא שלמא רבא משמיא וסיעתא ופרקנא עליכון ועלנא, ועל כל קהלהון דישאל; ואמרו אמן. עושה שלום במרומי, הוא ברחמי יעשה שלום על כל ישראל. וזה הוא הנקרא קדיש דרבנן. נהגנו להתחנן בנפילת פנים בדרבנים ובפסוקים אלו - פעמים בכלל, ופעמים במקצת: לפניך אני כורע ומשתחוה ומתחנן - אדון העולם, אלהי האלהים ואדוני האדונים; כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך, כי על רחמיך הרבים. מה נאמר לה, מה נדבר ומה נצטדק. חטאנו ופוינו, והרשענו ומרדנו, וסור ממצותיך וממשפטיך. לך ה', הצדקה; ולנו בשת הפנים. השחרו פנינו מפני אשמתנו, ונכפפה קומתנו מפני עונותינו; אין לנו פה להשיב, ולא מצח להרים ראש. אלהי, בשתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך, כי עונותינו רבו למעלה ראש, ואשמתנו גדלה עד לשמים; אין בנו מעשים. עשה עמנו צדקה למען שמך, כמו שהבטחתנו על ידי נביאיך: למען שמי אאריך אפי, ותהלתי אחסס לך - לבלתי הכריתך. לא למענכם אני עושה, בית ישראל - כי אם לשם קדשי. לא לנו ה', לא לנו; כי לשמך תן כבוד, על חסדך על אמתך. למה יאמרו הגוים, איה נא אלהיהם. אנא ה', אל תפן אל קשי העם הזה, ואל רשעו, ואל חטאתו. סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך, וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה. למען שמך, ה'; וסלחת לעוני, כי רב הוא. ה' שמעה, ה' סלחה, ה' הקשיבה ועשה, אל תאחר: למענך אלהי, כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים, כשמגביה פניו מן הקרקע, בפסוקים אלו. אומר: ואנחנו לא גדע מה נעשה, כי עליך עינינו. זכר רחמיך, ה'; וחסדיך, כי מעולם המה. אל תזכר לנו עונות ראשונים; מהר יקדמונו רחמיך, כי דלוננו מאד. קומה, עזרתה לנו, ופדנו למען חסדך. יהי חסדך, ה'; עלינו, כאשר יחלנו לך. אם עונות, תשמר זה - ה', מי יעמד. כי עמך הסליחה, למען תנא. ה', הושיעה; המלך יענונו כיום קראנו. כי הוא ידע יצרנו; זכור, כי עפר אנחנו. עזרנו, אלהי ישענו, על דבר כבוד שמך; והצילנו וכפר על חטאתינו, למען שמך. וכן נהגו העם להתחנן אחר סדר היום תמיד, בתחנונים אלו: ה' אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם, ליצר מחשבות לבב עמך, והכן לבבם אליך. והוא רחום וכפר עון, ולא ישיחית; והרבה להשיב אפן, ולא יעיר כל חמתו. כי אתה ה', טוב וסלח, ורב חסד לכל קראיך. צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. מי אל כמותך, נשא עון ועבר על פשע לשאריה נחלתו; לא החזיק לעד אפן, כי חפץ חסד הוא. לשוב ירחמנו, יכבש עונותינו, ותשליך במצולת ים כל חטאתם. תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. ברוך אדני

ה' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור; הללו יה'. וכל אלו הדברים שעינין הצבור, הוא קורא עמהן; ולא יגביה קולו בעת שהן עונין עמו. ואחד היחיד ואחד הצבור, בעשרת ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים, אומר בסוף ברכה זו: באמור, ויגבה ה' צבאות במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה. ברוך אתה ה', המלך הקדוש. שליח צבור אומר קדיש לעולם קדם כל תפלה, ואחר כל תפלה; ואחר שאמר סדר היום, בכל עת שאמר סדר היום, יתחנן מעט, ויאמר קדיש; וכשישלים לקרות בתורה, ובכל עת שיתחנן בדרבי תחנונים - כשיגמר תחנוניו, יאמר קדיש.

נסח הקדיש: יתגדל ויתקדש שמה רבה. בעלמא די ברא כרעותה, וימלך מלכותה, ויצמח פרקנה, ויקרב משיחה, ויפרק עמה, בתיכון וביומיכון ובחיההון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב; ואמרו אמן. והא שמה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמיא. יתברך, ישתבח, יתפאר, יתרום, יתעלה, יתהדר, יתהלל ויתנשא שמה דקדשא בריך הוא. לעלא לעלא מכל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמאתא דאמירן בעלמא; ואמרו אמן. בעת שאומר שליח צבור: 'יתגדל ויתקדש שמה רבה', כל העם עונין: 'אמן'. ובעת שהוא אומר תחלה: 'ואמרו אמן', כל העם עונין: 'אמן'. והא שמה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמיא. ומצות חכמים הראשונים לענות 'אמן' והא שמה רבה מברך, בכל פחו של אדם. וכשהוא אומר 'יתברך', כל העם עונין: 'אמן'. וכשהוא אומר: 'ברוך הוא', כל העם עונין: 'אמן'. וכשהוא אומר בסוף: 'ואמרו אמן', כל העם עונין: 'אמן'. ובסדר הזה עונין בכל קדיש וקדיש.

קדיש בתרא. כל קדיש שאומר שליח צבור אחר שגומר התפלה, שאינו אומר אחריו כלום, אלא כל העם שומעין אותו ויוצאין ונפטריין - נהגו העם פלם להוסיף בסופו נסח זה: תתקבל צלותכון ותתעבד בעותכון, וצלותהון ובעותהון דכל בית ישראל, קדם אבוהון די בשמיא; והא שלמא רבא משמיא וסיעתא ופרקנא עליכון ועלנא, ועל כל קהלהון דישאל; ואמרו אמן. עושה שלום במרומי, הוא ברחמי יעשה שלום על כל ישראל.

קדיש דרבנן. כל עשרה מישאל או יתר שהיו עוסקין בתלמוד תורה שבעל פה, ואפלו במדרשות או בהגדות - כשהן מסימין, אומר אחד מעמד קדיש בנסח זה: יתגדל ויתקדש שמה רבה, דעתיד לחדתא עלמא, ולאחא מתא ולמפרק חייא, ולמבגי קרתא דירושלם, ולשכללא היכלא קדישא, ולמעקר פלחנא נכראה מן ארעא, ולאחא פלחנא די שמה לאתרה בזיוה וביקרה, וימלך מלכותה, ויצמח פרקנה, ויבוע משיחה, ויפרק עמה, בתיכון וביומיכון ובחיההון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב; ואמרו אמן. והא שמה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמיא. יתברך, ישתבח, יתפאר, יתרום, יתעלה, יתהדר, יתהלל ויתנשא שמה דקדשא בריך הוא. לעלא לעלא מכל ברכתא שירתא ותשבחתא ונחמאתא, דאמירן בעלמא;

מקדשי שביעי. אלהינו ואלהי אבותינו - רצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצותיך וכו', עד ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמצעית של מוסף שבת: למשה צוית על הר סיני מצות שבת, וכו' ושמור, וכו' צויתנו ה' אלהינו, להקריב לך קרבן מוסף כראוי. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין בסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום המנוח הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמה שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. לא נתתו אלהינו לגויי הארצות, ולא הנחתנו מלפני לעובדי פסילים, גם במנוחתו לא ישכנו ערלים; לבית ישראל נתתו, ונרע ישרון אשר כם בחרת; חמדת ימים' אותו קראת. אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו וכו' עד ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמצעית של מנחת שבת: אתה אחד ושםך אחד, ומי כעמך ישראל, גוי אחד בארץ. עטרת תהלה ותפארת ישועה לעמך נתת; אברהם יגל, יצחק יגן, יעקב ובניו ינוחו בו, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. יפירו בניך וידעו, כי מאתך היא מנוחתם. הנח לנו אבינו, אל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו וכו'. ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמצעית של מוסף ראש חודש: ראשי חודשים לעמך נתת, וזמן פפורה לכל תולדותם, להיוותם מקריבין לפניך זבחי רצון, ושעירי חטאת לכפר בעצם; וזכרון לכלם יהיה, תשובת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין, ועולת ראש חודש נעלה עליו; שירי דוד נשמע בעירך, האמורים לפני מזבחתך לרצון. אהבת עולם תביא להם, וברית אבות לבנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו, מפני חטאינו עלינו מארצנו, ונתרחק מעל אדמתנו. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין בסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום ראש החודש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמה שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את ראש החודש הזה לטובה לברכה, לחן לחסד ולרחמים, לחיים ולשלום; ויהי ראש החודש הזה סוף וקץ לכל חטאתינו וצרותינו, תחלה וראש לפדות נפשנו; כי בעמך ישראל מכל האמות בחרת, וראשי חודשים להם נתת. ברוך אתה ה', מקדש ישראל וראשי חודשים.

ברכה אמצעית של מוסף ראש חודש שחל בשבת: אתה יצרת עולמך מקדם, פלית מלאכתך ביום השביעי; ובחרת בנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך, וקרבנתנו מלפני לעבודתך, ושםך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה, ויום ראש החודש הזה לכפר בעצוננו. ומפני חטאינו עלינו מארצנו, ונתרחק מעל אדמתנו, ואין אנו

יום יום, יעמס לנו; האל ישועתנו, סלה. ה' צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב, סלה. ה' צבאות - אשרי אדם בוטח בך. ברוך אלהינו, ברוך אדונינו, ברוך בוראנו שפראנו לכבודו, שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת על ידי משה רבנו, חיי עולם נטע בתוכנו. הרהרמן יפתח לפניו למלמוד תורתו, ויתן בלבנו אהבתו ויראתו, לעשות רצונו כרצונו, ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה, למען לא ניגע לריק ולא גלד לבקלה. בן יהי רצון ורחמים מלפניך ה' אלהינו, שנחיה לשמר חקיך בעולם הזה ולימות המשיח, כדי שנזכה ונירש טוב לחיי העולם הבא, למען יזמרך כבוד ולא ידם. ה' אלהי, לעולם אודך. יהיו לרצון אמרי פי וגו'. ונהגו מקצת העם, לקרות בכל יום אחר תחנונים אלו, שיר מזמור שהיו הלויים אומרים בבית המקדש באותו היום. וקורין "לדוד, אליך ה', נפשי אשא", כל המזמור. וקוראין: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינה, תלמידי חכמים וכו'. אין באלהינו, אין באדונינו וכו'. אף צדיקים יודו לשםך, ישובו ישרים את פניך. ויבטחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דורשיך ה'. כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, ואנחנו גלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד.

כבר אמרנו בספר זה, שבימי השבתות וימים טובים, מתפלל אדם בכל תפלה שבע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות, וברכה אחת אמצעית מעין היום. ובראש השנה וביום הכפורים של יובל, מתפלל באמצע שלש ברכות, ובתפלת מוסף בלבד; ונמצא מתפלל במוסף בשני ימים אלו, תשע ברכות. ובמוסף ראש חודש ובמוסף חלו של מועד, מתפלל שבע - שלש ראשונות ושלש אחרונות, וברכה אחת באמצע.

יום שישי ט"ו אלול ה'תשס"ט

וזה הוא נסח כל הברכות האמצעיות: ברכה אמצעית של לילי שבת: אתה קדשת את יום השביעי לשםך, תכלית מעשה שמים וארץ, וברכתו מכל הימים, וקדשתו מכל הזמנים, באמור: ויברך אלהים את יום השביעי, ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות. אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו, וקדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, ושמח נפשנו בישועתך, ושבענו מטיבך, וטהר לבנו לעבדך באמת; והנחילנו באהבה וברצון שבתות קדשך, וינחונו כם כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה ה', מקדש השבת.

ברכה אמצעית של שחרית שבת: ישמח משה במתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו, כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני, שני לוחות אבנים הוריד בידו, וכתוב בהן שמירת שבת, וכן כתוב בתורתך: ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת לזרחהם, ברית עולם. ביני וביני בני ישראל אות היא לעלם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וביום השביעי שבת וינפש. ושמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג, עם

לעבודתם, ולויים לדוכנן, וישראל למעמדן, וארמון על משפטו ישב. ושם נעלה ונראה לפניך בשלש פעמי רגלינו, כפתוב בתורתך: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר - בחג המצות, ובחג השבועות, ובחג הסוכות; ולא יראה את פני ה' ריקם. איש כמתנת דו', ככרפת ה' אלהיך אשר נתן לך. והשיאנו ה' אלהינו, את ברכת מועדיך וכו'. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים. וכנסח זה הוא מתפלל בחג השבועות ובחג הסוכות, בלא חסרון בלא יתר; אלא שבחג השבועות הוא אומר: 'את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג השבועות הזה, זמן מתן תורתנו באהבה - זכר ליציאת מצרים'. וכן הוא אומר: 'ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג השבועות הזה, לרחם בו עלינו' וכו'. ובמוסף הוא אומר: 'ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג השבועות הזה'. וכן בחג הסוכות אומר: 'יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג הסוכות הזה, זמן שמחתנו' וכו'. וכן בשמיני עצרת אומר: 'את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג שמיני עצרת הזה, זמן שמחתנו' וכו'; וכן במוסף אומר: 'ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג שמיני עצרת הזה, נעשה ונקריב לפניך'. ואם חל יום טוב להיות בשבת, אומר: 'אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה, מועדים לשמחה וחגים וזמנים לששון, את יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג פלוני הזה' וכו'; וכן במוסף אומר: 'ואת מוספי יום המנוח הזה, יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג פלוני' וכו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה, וביום הכפורים, אם חלו להיות בשבת, בין בשאר תפלות בין במוסף. וחותם בכל התפלות של שלשה רגלים: 'מקדש השבת וישראל והזמנים'; ובראש השנה הוא חותם: מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון. וביום הכפורים, הוא חותם: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים, להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים. ברכה ראשונה, מוסיפין: 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים, מלך רחמן, ומושיע ומגן; ברוך אתה ה', מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שניה: 'מי כמוך אב הרחמן, זכר יצוריו ברחמים לחיים, ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה ה', מחיה המתים'. ומוסיפין בברכה י"ח: 'זכר רחמיה ה' אלהינו, וכבש בעסף, וכתב לחיים כל בני בריתך. ברוך אתה ה', הטוב שמך ולך נאה להודות'. ומוסיפין בברכה אחרונה: 'ויבספר חיים ברכה ושלום, נזכר ונכתב לפניך, אנו וכל עמך בית ישראל, לחיים ושלום. ברוך אתה ה', המברך את עמו ישראל בשלום'. ובתפלת נעילה יום הצום, אומר בברכות אלו מקום 'זכרנו לחיים', 'התמנו לחיים'. וכל התוספות האלו, מנהג מקומות; ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר. מנהג פשוט, שמברכין ברכה שלישית בנסח זה, בשני ימים של ראש השנה בכל תפלה

יכולין לעשות לפניך קרבנות חובתנו. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו; ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום המנוח ויום ראש החדש הזה, נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתחדש עלינו את ראש החדש הזה לטובה, לחן לחסד ולרחמים, לחיים ולשלום; ויהי ראש החדש הזה סוף וקץ לכל חטאתינו וצרותינו, תחלה וראש לפדות נפשנו. ורצה נא במנוחתנו וכו' עד וינחו כם כל ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה ה', מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.

ברכה אמצעית של יום טוב של פסח, בערבית ופשרית ומנוחה: אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך, וקברתנו מלפנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום חג המצות הזה, זמן חרותנו באהבה, זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה, ירצה, ישמע, יפקד, יזכר לפניך וזכרוננו, זכרון אבותינו, זכרון ירושלים עירך, זכרון משיח בן דוד עבדך, זכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפלטה לטובה לחן לחסד ולרחמים - ביום טוב מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה, לרחם בו עלינו ולהושיענו. זכרנו ה' אלהינו בו לטובה, פקדנו בו לברכה, הושיענו בו לחיים, בדבר ישועה ורחמים חוס ותננו ורחם עלינו, ומלטנו בו מכל צרה ויגון, ושמחנו בו שמחה שלמה, כי אל מלך רחום וחנון אתה. והשיאנו ה' אלהינו את ברכת מועדיך, לחיים ולשמחה ולשלום, כאשר רצית ואמרת לברכנו בן תכרכנו, סלה. וקדשנו במצותיך וכו' ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים.

ברכה אמצעית של מוסף הפסח: אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחק מעל אדמתנו; ואין אנו יכולין לעלות להראות להשתחוות לפניך בבית בחירתך, בגנה הדרה, בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו - מפני היד שגשלתה במקדשך. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשוב ותרם עלינו ועליו ברחמיך הרבים, ותקבץ פזרינו מבין הגוים, ונפוצותינו כגס מירפתי ארץ, ובהיאנו לציון עירך ברגה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, ואת מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום חג המצות הזה, נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך, כמה שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. מלך רחמן, רחם עלינו; טוב ומטיב, הדרש לנו; שובה עלינו בהמון רחמך, בגלל אבותינו שעשו רצונך. בנה ביתך בבתחלה, וכוונן מקדשך על מכוננו, והראנו בכנינו, ושמחנו בתקוננו; והשב ישראל לגוהו - כהנים

מארכב התפלות; וכן נהגו מקצת העם, לברך אותה בנסח זה בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות של יום הכפורים; וזה הוא נסחה: אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך, סלה. ובכן תן פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך, ואימתך על כל שבראת; וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כלם אגדה אחת, לעשות רצונך בלבב שלם - כמו שידענו ה' אלהינו, שהשליטון מלפניך, עז בידיך וגבורה בימינך, ושמך נורא על כל מה שבראת. ובכן תן כבוד לעמך, תהלה ליראך, תקנה לדורשיך, פתחון פה למיחלים לך; שמחה לארצך ששון לעירך, צמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לכן ישי משיחך. ואז צדיקים יראו וישתחו וישרים יעלו, וחסידים בונה יגילו ועולתה תקפץ פיה; וכל הרשעה בלה פעשן תכלה, כי תעביר ממשלת ודון מן הארץ. ומלכות העליונה מהרה תעקר ותשבר, ותמלך - אתה ה' אלהינו - מהרה על כל מעשיך, בירושלים עירך, ובהר ציון משכן כבודך. ונגד זמניך כבוד, בכתוב: ותפרה הלכנה, ובשה חמה - כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים, ונגד זמני כבוד. ונאמר: ה' ימלך לעולם ועד. ונאמר: ויגבה ה' צבאות במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה. ברוך אתה ה', המלך הקדוש.

ברכה אמצעית של ראש השנה, בערבית ושחרית ומנחה: אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך וקרבנתנו מלפני לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום הזכרון הזה, וזכרון תרועה באהבה - וזכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה, ירצה וכו' עד כי אל מלך רחום וחנון אתה. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם כלו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך; וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמרו כל אשר הנשמה באפו - ה' אלהי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך וכו' ודברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון. ברכה ראשונה משלש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה: אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו גלינו מארצנו וכו' עד תמידין בסדרן ומוספין בהלכתן, את מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום הזכרון הזה, נעשה ונקריב לפניך במצות רצונך, כמה שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות, ולא שמנו ככל משפחות האדמה, שלא שם חלקנו בהם, ולא גורלנו ככל המונים - שהם משתחווים להכל וריק, ומתפללים לאל לא יושע. אנו משתחווים לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, מושב יקרו בשמים ממעל, וישיבת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו ואין עוד, אמת מלכנו ואין זולתו,

בכתוב בתורתו: וידעת היום, והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד. אוחילה לאל אחלה פניו, אשאלה ממנו מענה לשון, אשר בקהל עם אשר עזו, אביעה נונות בעד מפעליו. לאדם מערכי לב, ומה מענה לשון. אדני, שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך. ברוך אתה ה', למדני חקך. על פן נקנה לך ה' אלהינו, לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלילים מן הארץ והאילים פרות יצרותי, לתפן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ; יפירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל בשר, תשבע כל לשון. לפניך ה' אלהינו יכרעו ויפלו, ולכבוד שמך הגדול יקר יתנו, ויקבלו כלם על מלכותך, ותמלך עליהם לעולם ועד. כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלך בכבוד, בכתוב בתורתך: ה' ימלך לעולם ועד. וכתוב: לא הביט און בעיניו, ולא ראה עמל בישא; ה' אלהיו עמו, ותרועת מלך בו. וכתוב: ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל. ובדברי קדש כתוב לאמר: כי לה' המלוכה, ומשל בגוים. וכתוב: ה' מלך, גאות לבש; לבש ה', עזו התאזר, אף תכון תבל כל תמוט. וכתוב: ימלך ה' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור; הללו יה. וכתוב: שאו שערים ראשיכם, והנשאו פתחי עולם, ויבוא מלך הכבוד. מי זה מלך הכבוד - ה' עזו וגבור, ה' גבור מלחמה. שאו שערים ראשיכם, ושאו פתחי עולם, ויבוא מלך הכבוד. מי הוא זה מלך הכבוד - ה' צבאות, הוא מלך הכבוד, סלה. ועל ידי עבדך הנביאים נאמר: פה אמר ה' מלך ישראל וגואלו, ה' צבאות: אני ראשון ואני אחרון, ומפלעדי אין אלהים. וכתוב: ועלו מושעים בהר ציון, לשפט את הר עשו; והיתה לה', המלוכה. וכתוב: והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד, וישמו אחד. ובתורתך ה', כתוב לאמר: שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם כלו בכבודך וכו' עד ומלכותו בכל משלה. וקדשנו במצותיך וכו' עד ודברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון. היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים או פעבדים: אם כבנים - רחמנו ברחם אב על בנים; ואם פעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

ברכה שנייה: אתה זוכר מעשה עולם, ופוקד כל יצורי קדם; לפניך נגלו כל תעלומות, והמון נסתרות שמבראשית; כי אין שכיחה לפני כסא כבודך, ואין נסתר מנגד עיניך; אתה זוכר את כל המפעל, וגם כל היצור לא נכחד ממך. הכל גלוי לפניך ה' אלהינו, צופה ומביט עד סוף כל הדורות; כי תביא חק וזכרון להפקד בו כל רוח ונפש, ולהזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית. מראשית, כזאת הודעת; ומלפנים, אותה גלית. זה היום תחלת מעשיך, וזכרון ליום ראשון; כי חק לישראל הוא, משפט לאלהי יעקב. ועל המדינות בו נאמר, איזו לתרב

ברכה אמצעית של ראש השנה, בערבית ושחרית ומנחה: אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך וקרבנתנו מלפני לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, את יום טוב מקרא קדש הזה, את יום הזכרון הזה, וזכרון תרועה באהבה - וזכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה, ירצה וכו' עד כי אל מלך רחום וחנון אתה. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם כלו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך; וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמרו כל אשר הנשמה באפו - ה' אלהי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך וכו' ודברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון. ברכה ראשונה משלש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה: אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו גלינו מארצנו וכו' עד תמידין בסדרן ומוספין בהלכתן, את מוספי יום טוב מקרא קדש הזה, יום הזכרון הזה, נעשה ונקריב לפניך במצות רצונך, כמה שפכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות, ולא שמנו ככל משפחות האדמה, שלא שם חלקנו בהם, ולא גורלנו ככל המונים - שהם משתחווים להכל וריק, ומתפללים לאל לא יושע. אנו משתחווים לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, מושב יקרו בשמים ממעל, וישיבת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו ואין עוד, אמת מלכנו ואין זולתו,

איזו לשלום, איזו לרעב איזו לשבע. ובקירות בו יפקדו, להזכירם לחיים ולמות. מי לא נפקד ביום הזה, פי זכר כל היצור לפניך בא: מעשה איש ופקדתו, וצלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי כל מעללי איש. אשרי איש שלא ישכחך, וכן אדם יתאמץ בך; פי דורשיך לעולם לא יכשלו, וגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך. הלא את נח באהבה זכרת, ותפקדהו בהמון רחמיך, בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם. על כן זכרנו בא לפניך ה' אלהינו, להרחבות זרעו כעפרות תבל, וצאצאיו כחול הזים. כפתוב בתורתך: ויזכר אלהים את נח, ואת כל החיה ואת כל בהמה אשר אתו בתבה; ויעבר אלהים רוח על הארץ, וישכו המים. וכתוב: וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב. וכתוב: וזכרתי את בריתי יעקב; ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכר, והארץ אזכר. ובדבריך קדשך כתוב לאמר: זכר עשה לנפלאותיו, חנון ורחום ה'. טרף נתן ליהיו, וזכר לעולם בריתו. ונאמר: זכר לעולם בריתו, דבר צנה לאלף דור. ונאמר: ויזכר להם בריתו, וינחם כרב חסדיו. ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר: הלוף וקראת באזני ירושלים לאמר - כה אמר ה': וזכרתי לך חסד נעוריה, אהבת כלולותיה; לכתך אחרי במדבר, בארץ לא זרועה. וכתוב: וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריה, והקמית לך ברית עולם. וכתוב: הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים - פי מדי דברי בו, זכור אזכרנו עוד; על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו, נאם ה'. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה וכו' עד כי אל מלך רחום וחנון אתה. וזכרנו בזכרון טוב מלפניך, ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי קדם. וזכר לנו ה' אלהינו, את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותראה לפניך העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את פעסך, ויגלו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עמנו במדת רחמים, ואל תתנהג עמנו במדת הדין. ובעבור שמך הגדול, ישוב אפך מעמך ישראל, ומעריך, ומנחלתך. וקם לנו ה' אלהינו, את הדבר שהכתבת בתורתך על ידי משה עבדך: וזכרתי להם ברית ראשונים, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים, אני ה'. פי זכר כל הנשפחות אתה מעולם, כי אין שכחה לפני כסא כבודך, ועקדת יצחק אבינו לזרעו היום תזכר. ברוב אתה ה', זכר הברית. היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים, או פעבדים: אם כבנים - רחמנו כרחם אב על בנים; ואם פעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש. ברכה אמצעית של יום צום הכפורים, בערבית ושחרית ומנחה ונעילה: אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, וקדשתנו במצותיך וקרבנתנו מלכנו לעבודתך, ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו ה' אלהינו, את יום מקרא קדש הזה, את יום הכפורים הזה, למחילה ולסליחה ולכפר בו על כל עונותינו באהבה - זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא וכו', עד כי אל מלך רחום וחנון אתה. אלהינו ואלהי אבותינו, מחול לעונותינו ביום צום הכפורים הזה, מכה והעבר פשעינו מנגד עיניך, כאמור: אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני, וחסאתיך לא אפיר. ונאמר: מחיתי כעב פשעיך, וכענן חסאתיך; שובה אלי, פי גאלתיך. וכתוב: כי ביום הזה

איזו לשלום, איזו לרעב איזו לשבע. ובקירות בו יפקדו, להזכירם לחיים ולמות. מי לא נפקד ביום הזה, פי זכר כל היצור לפניך בא: מעשה איש ופקדתו, וצלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי כל מעללי איש. אשרי איש שלא ישכחך, וכן אדם יתאמץ בך; פי דורשיך לעולם לא יכשלו, וגם לא תכלים לנצח כל החוסים בך. הלא את נח באהבה זכרת, ותפקדהו בהמון רחמיך, בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם. על כן זכרנו בא לפניך ה' אלהינו, להרחבות זרעו כעפרות תבל, וצאצאיו כחול הזים. כפתוב בתורתך: ויזכר אלהים את נח, ואת כל החיה ואת כל בהמה אשר אתו בתבה; ויעבר אלהים רוח על הארץ, וישכו המים. וכתוב: וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב. וכתוב: וזכרתי את בריתי יעקב; ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכר, והארץ אזכר. ובדבריך קדשך כתוב לאמר: זכר עשה לנפלאותיו, חנון ורחום ה'. טרף נתן ליהיו, וזכר לעולם בריתו. ונאמר: זכר לעולם בריתו, דבר צנה לאלף דור. ונאמר: ויזכר להם בריתו, וינחם כרב חסדיו. ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר: הלוף וקראת באזני ירושלים לאמר - כה אמר ה': וזכרתי לך חסד נעוריה, אהבת כלולותיה; לכתך אחרי במדבר, בארץ לא זרועה. וכתוב: וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריה, והקמית לך ברית עולם. וכתוב: הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים - פי מדי דברי בו, זכור אזכרנו עוד; על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו, נאם ה'. אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא, יגיע, יראה וכו' עד כי אל מלך רחום וחנון אתה. וזכרנו בזכרון טוב מלפניך, ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי קדם. וזכר לנו ה' אלהינו, את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה. ותראה לפניך העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם. כן יכבשו רחמיך את פעסך, ויגלו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עמנו במדת רחמים, ואל תתנהג עמנו במדת הדין. ובעבור שמך הגדול, ישוב אפך מעמך ישראל, ומעריך, ומנחלתך. וקם לנו ה' אלהינו, את הדבר שהכתבת בתורתך על ידי משה עבדך: וזכרתי להם ברית ראשונים, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים, אני ה'. פי זכר כל הנשפחות אתה מעולם, כי אין שכחה לפני כסא כבודך, ועקדת יצחק אבינו לזרעו היום תזכר. ברוב אתה ה', זכר הברית. היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים, או פעבדים: אם כבנים - רחמנו כרחם אב על בנים; ואם פעבדים - עינינו לך תלויות, עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו, קדוש.

ברכה שלישית: אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך, לדבר עמם; מן השמים השמעתם קולך, ונגלית עליהם בערפלי טהר. גם כל העולם כלו חל מלפניך, ובקירות

יכפר עליכם, לטהר אתכם; מפל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו. כי אתה סלחן לישראל מן העולם, ומחלן לשבטי ישראל; ומבלעדיך, אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם כולו בכבודך וכו', עד ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, ושבענו מטיבך ושמח נפשנו בישועתך; וטהר לבנו לעבדך באמת, וירכך אמת וקנים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מוחל וסולח לעוונות עמו בית ישראל, מקדש ישראל ויום הכפורים.

ברכה אמצעית של מוסף: אתה בחרתנו מפל העמים וכו', עד זכר ליציאת מצרים. ומפני חטאינו וכו', עד תמידין כסדרן ומוספין בהלכתך, ואת מוספי יום מקרא קדש הזה, יום צום הכפורים הזה, נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך. אלהינו ואלהי אבותינו, מוחל לעוונותינו ביום הזה וכו', עד ומבלעדיך, אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהינו ואלהי אבותינו, מלך על כל העולם וכו', עד ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך וכו', עד מקדש ישראל ויום הכפורים. נהגו העם בכל תפלות המוספין, כשהוא אומר: 'כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך', מזכיר קרבנות אותו היום כמו שהן כתובין בתורה, וקורא אותן הפסוקים; ואם לא הזכיר, פיון שאמר 'כמו שכתבת עלינו בתורתך', שוב אינו צריך.

יום שבת קודש ט"ז אלול ה'תשס"ט

נסח הדין: אָנָּה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - תְּבַא לִפְנֵיךְ תַּפְּלָתֵנוּ, וְאֵל תַּתְּעַלֵּם מִלִּפְנֵינוּ מִתְחַנְתָּנוּ; שְׂאִין אָנוּ עֲוֵי פָּנִים וְקָשִׁי עֶרֶךְ, שְׁנֹאמַר לִפְנֵיךְ: 'צַדִּיקִים אָנַחְנוּ, וְלֹא חָטְאנוּ'. אֲכַל חָטְאנוּ אָנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ: אֲשָׁמְנוּ, בְּגִדְנוּ, גָּזַלְנוּ, דִּבְרָנוּ דָּפִי, הֶעֱוִינוּ, וְהִרְשָׁעְנוּ, וְזָדְנוּ, חֲמָסְנוּ, טָפְלָנוּ שָׁקָר, יַעֲצֵנוּ רַע, פְּזָכְנוּ, לָצָנוּ, מִרְדְּנוּ, נֹאצְנוּ, סָרְרָנוּ, עֲוִינוּ, פִּשְׁעֵנוּ, צָרְרָנוּ, קָשִׁינוּ עֶרֶךְ, רִשְׁעֵנוּ, שַׁחְתָּנוּ, תַּעֲוִינוּ, תַּעֲבָנוּ, תַּעֲתָעְנוּ; סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים, וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ, כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ, וְאַנְחָנוּ הִרְשָׁעְנוּ. מֵה נֹאמַר לִפְנֵיךְ, יוֹשֵׁב מְרוֹם; וּמֵה נִסְפֵּר לִפְנֵיךְ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא הִנֵּסְתָּנוּ וְהִנְגַּלְתָּנוּ אֶתְּהָא יוֹדֵעַ רֵזִי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל חַי; אֶתְּהָא חוֹפֵשׁ כָּל חֲדָרֵי בֵּטָן, וְרוֹאֶה כְּלִיּוֹת וָלֵב. אִין כָּל דְּבָר נַעֲלָם מִמֶּךָ, וְאִין נִסְתָּר מִמֶּךָ עֵינֶיךָ. יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵיךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל חֲטָאתֵינוּ, וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל עוֹנוֹתֵינוּ, וְתִסְלַח לָכָל פִּשְׁעֵינוּ: וְעַל חֲטָא שֶׁחָטְאנוּ לִפְנֵיךְ בְּשִׁגְגָה, וְעַל חֲטָא שֶׁחָטְאנוּ לִפְנֵיךְ בְּזֵדוֹן, וְעַל חֲטָא שֶׁחָטְאנוּ לִפְנֵיךְ בְּסִתְרָה, וְעַל חֲטָא שֶׁחָטְאנוּ לִפְנֵיךְ בְּגִלּוּי, וְעַל חֲטָא שֶׁחָטְאנוּ לִפְנֵיךְ בְּאִנְסָה, וְעַל חֲטָא שֶׁחָטְאנוּ לִפְנֵיךְ בְּרָצוֹן; וְעַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חֲבִיבִין עָלֶיךָ עֲשָׂה, וְעַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חֲבִיבִין עָלֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵמֶךָ לַעֲשָׂה, וְעַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חֲבִיבִין עָלֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה, וְעַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חֲבִיבִין עָלֶיךָ מִלְּקוֹת

בְּנַעֲלָה מִתְּנִידָה כַּסְדֵּר הָזֶה: מֵה נֹאמַר לִפְנֵיךְ, יוֹשֵׁב מְרוֹם; מֵה נִסְפֵּר לִפְנֵיךְ, שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. כִּי עוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלְּמוֹנוֹת, וְחֲטָאתֵינוּ עֲצָמוּ מִלִּסְפָּר: מֵה אָנוּ, מֵה חֲסִידֵנוּ, מֵה צַדִּיקֵנוּ, מֵה מַעֲשִׂינוּ, מֵה נֹאמַר לִפְנֵיךְ, ה' אֱלֹהֵינוּ. הֲלֹא כָּל הַגְּבוּרִים - כָּאִין לִפְנֵיךְ, וְאִנְשֵׁי הַשָּׁם - כָּלֹא הִיוּ, וְחֲכָמִים - כָּלִי מִדָּע, וְנוֹבְנִים - כָּלִי הַשִּׁכָּל. כִּי כָּל מַעֲשִׂינוּ תִּהְיֶה, וְיָמֵי חַיֵּינוּ הִכָּל לִפְנֵיךְ; כַּכְּתוּב בְּדִבְרֵי קִדְשֶׁךָ: "וְיִמְתֵּר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה - אִין, כִּי הִכָּל הִכָּל". אֲכַל אֶתְּהָא הַבְּדִלָּה אֲנוֹשׁ מֵרָאשׁ, וְתַפְּרִיחוּ לַעֲמִיד לִפְנֵיךְ; כִּי מִי יֹאמַר לָךְ מֵה תַעֲשֶׂה; וְאִם יִצְדַּק, מֵה יִתֵּן לָךְ. וְתַתֵּן לָנוּ אֱלֹהֵינוּ, אֶת יוֹם הַכְּפוּרִים הָזֶה, קֶץ מַחִילָה לְכָל חֲטָאתֵינוּ, לְמַעַן נִחְדַּל מִעַשְׂק יְדִינוּ, וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֲקֵי רָצוֹנְךָ בְּלִבְּךָ שָׁלֵם - בְּדִבְרֵי שְׁנֵאָמַר: דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ, קִרְאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב. יַעֲזֹב רִשְׁעֵ דִּרְכּוֹ, וְאִישׁ אִין מַחֲשֹׁבוֹתָיו; וְיָשׁוּב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ, וְאֵל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְכֶּה לְסִלַּח. וְאַתָּה אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת, טוֹב וּמִטִּיב, חֲנוּן וְרַחוּם, אֲרֹךְ אֲפַיִם וְרַב חֶסֶד; מְרַבֵּה לְהַשִּׁיב, רוֹצֵה בְּתַשׁוּבָתָךְ שֶׁל רִשְׁעִים, וְאִין אֶתְּהָא חֲפֵץ בְּמִיתָתוֹ, שְׁנֵאָמַר: חִי אָנִי, נֹאם ה' אֱלֹהִים, אִם אֶחָפֵץ בְּמוֹת הָרִשָּׁע, כִּי אִם בְּשׁוּב רִשָּׁע מִדְּרָכּוֹ וְחִיָּה; שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדְּרָכֶיכֶם הָרָעִים, וְלִמָּה תָּמוּתוּ, בֵּית יִשְׂרָאֵל. הִשְׁיבֵנוּ וְקַבְּלָנוּ, וּמַחֵל לָנוּ וְסִלַּח כְּגִדְל חֲסִידֶךָ. יְהִי לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וכו'.

נסח ברכת המזון: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הֵזֵן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ כְּטוֹב בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. וְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל לֹא חָסַר לָנוּ, וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא זֵן וּמִפְרָגֵס לְכָל - כְּאָמַר: "פּוֹתַח אֶת יָדְךָ, וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן", וּמִכֵּין מְזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הֵזֵן אֶת

אחת", עד "ותשא את בנה, ותצא", במלכים; ויהי חיי שנה [- "והמלך דוד"] - עד "יחי אדוני המלך דוד לעולם", תחלת מלכים; אלה תולדות יצחק - "משא דבר ה'", עד "וערכה לה", בתרי עשר; ויצא יעקב - "ועמי תלואים", עד "ובנביא העלה ה'", בתרי עשר; וישלח יעקב - "חזון עבדיה", עד סוף ספרו, בתרי עשר; וישב יעקב - "זה אמר ה'", על שלשה פשעי ישראל, עד "ארה שאג", בתרי עשר; ויהי מקץ - "וייקץ שלמה", עד "ויהי המלך שלמה", במלכים; ויגש - "ואתה בן אדם, קח לך עץ", עד "וידעו הגוים, כי אני ה'", ביחזקאל; ויחי יעקב - "ויקברו ימי דוד", עד "וישלמה ישב על כסא דוד", במלכים.

ואלה שמות - "בן אדם, הודע", עד "ויצא לך שם בגוים", ביחזקאל; וארא - "ולא יהיה עוד לבית ישראל", עד "אצמיח קרן לבית ישראל", ביחזקאל; בא אל פרעה - "משא מצרים", עד "אשר ברכו ה'", בישעיה; ויהי בשלח - שירת דבורה, מן "ויבצע", עד "ותשקט הארץ", בשופטים; וישמע יתרו - "בשנת מות המלך עזיהו", עד "לסרפה המשרה", בישעיה; ואלה המשפטים - "הדבר אשר היה אל ירמיהו", עד "לא יפרת איש ליונדב", בירמיה; ויקחו לי תרומה - "וזה נתן חכמה לשלמה", עד "ושכנתי בתוך בני ישראל", במלכים; ואתה תצוה - "הגד את בית ישראל", עד "ורציתי אתכם", ביחזקאל; כי תשא - "ידבר ה' היה אל אליהו", עד "ויגלף וירעאלה", במלכים; ויקהל - "וישלח המלך שלמה, ויקח", עד "ותתם מלאכת", במלכים; אלה פקודי - "ויעש חירום את הכירות", עד "לדלתות הבית הפנימי", במלכים.

ויקרא - "עם זו יצאתי לי", עד "זה אמר ה' מלך ישראל", בישעיה; זו את אהרן - "עלותיכם ספו", עד "כי באלה חפצתי, נאם ה'", בירמיה; ויהי ביום השמיני - "ויסוף עוד דוד", עד "כל אשר בלבבך, לך עשה", בשמואל; אשה פי תזריע - "ואיש בא מבעל שלישה", עד "פכרת ארץ", במלכים; זאת תהיה - "ויאמר אלישע", "וארבעה אנשים", ומדלג עד "ולא השליכם מעל פניו", במלכים; אחרי מות - "התשפט", עד "ונחלת בך לעיני גוים", ביחזקאל; קדשים - "באו אנשים מזקני ישראל", עד "צבי היא לכל הארצות", ביחזקאל; אמר - "והפנהנים הלזים", עד "נבלה וטורפה מן העוף", ביחזקאל; בהר סיני - "ה' עזי ומעזי", עד "רפאני ה' וארפא", בירמיה; אם בחקתי - "הנבא על רועי ישראל", עד "והפלהנים מיד העובדים בהם", ביחזקאל.

במדבר סיני - "והיה מספר בני ישראל", עד "וארשתיו לי באמונה", בתרי עשר; נשא - "ויהי איש אחד מצרעה", עד "ויגדל הנער", בשופטים; בהעלתך - "רני ושמחי", עד "ידי ורבעל וסדו", בתרי עשר; שלח לך - "וישלח יהושע בן נון מן השטים", עד "(וכי) [וגם] נמגו כל יושבי הארץ", ביהושע; ויקח קרח - "ויאמר שמואל", עד "כי לא יטש ה' את עמו", בשמואל; זאת חקת -

הכל. נודה לך ה' אליהו, ונברךך מלכנו, כי הנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ברית ותורה; על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים, על תורתך שלמדנו, על חקי רצונך שהודעתנו. ועל כלם ה' אליהו, אנו מודים לך ומברכים את שמך - כאמור: "ואכלת, ושבעת; וברכת את ה' אליהו, על הארץ הטבה אשר נתן לך". ברוך אתה ה', על הארץ ועל המזון. רחם ה' אליהו, על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך, ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו, ומלכות בית דוד משיחך תחזיר למקומה בימינו. ובנה את ירושלים בקרוב, כאשר דברת. ברוך אתה ה', בונה ברחמי את ירושלים. אמן. ברוך אתה ה' אליהו מלך העולם, האל, אבינו, מלכנו, אדינו, בוראנו, קדושו, קדוש יעקב, המלך הטוב והמטיב, שבכל יום הוא גומלנו חן וחסד ורחמים וכל טוב. הרחמן ישתבח לדורי דורים. הרחמן יתפאר לנצח נצחים. הרחמן יפרנסנו בכבוד. הרחמן יפנו לימות המשיח, ולבנין בית המקדש, ולחיי העולם הבא. מגדול ושוועות מלכו, ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם. כפירים רשו ורעבו, ודרכי ה' לא יחסרו כל טוב. הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו.

המפטיר בנביא, מברך לפניה: ברוך אתה ה' אליהו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים, ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. ברוך אתה ה', הבוחר בתורה, ובמשה עבדו, ובישראל עמו, ובנביאי האמת והצדק.

ומברך לאחריה: ברוך אתה ה' אליהו מלך העולם, צור כל העולמים, הצדיק בכל הדורות. האל הנאמן, האומר ועשה, מדבר ומקיים, אשר כל דבריו האמת והצדק; נאמן אתה הוא אליהו, ונאמנים דבריו, ודבר מדבריו אחור לא ישוב ריקם, כי אל נאמן אתה. ברוך אתה ה', האל הנאמן בכל דבריו. רחם על ציון, כי היא בית חיינו, לעגומת נפש תנאם נאם במהרה בימינו, ותבנה מהרה. ברוך אתה ה', בונה ירושלים. את צמח דוד מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה', מגן דוד. על התורה ועל הנביאים, ועל יום המנוח הזה שנתת לנו ה' אליהו לקדשה לכבוד ולתפארת - על הכל, אנו מברכין את שמך. ברוך אתה ה', מקדש השבת. וביום טוב, הוא אומר: ועל יום טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו לששון ולשמחה. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים. ואם היה שבת ויום טוב, כולל שניהן וחותם: מקדש השבת וישראל והזמנים. בנסח שהוא חותם בתפלה בברכה אמצעית באותו היום, כך הוא חותם בברכה אחרונה זו.

הענינות שנהגו רב העם לקרות מן הנביאים בכל שבת, ומפטירין בהן; ואלו הן:

בראשית - "הן עבדי אתמך בו", עד "אלה הדברים, עשיתים ולא עזבתים"; נח - "רני עקרה", עד "הטו אונכם ולכו אלי"; לך לך - "ואל מי תדמיני", עד "אליהי ישראל לא אעזבם", אלו השלש בישעיה; וירא - "ואשה

ביהושע; אתם נצבים - ויִאָסֶף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שְׂבָטֵי, עד "כְּרָמִים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעַתֶם", ביהושע; הָאֲזִינוּ - וְלִקְחֹתִי אֲנִי מִצְרַת", עד "וְהָשִׁיבוּ, וְחִיו", בִּיחְזָקָאֵל; וְזֹאת הַבְּרָכָה - "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה", וּמִדְּלָג עַד "וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ".

כָּל שַׁבַּת שְׁקוּרִין בֶּה שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת, מִפְּטִירִין מַעֲנִין פְּרָשָׁה אַחְרוֹנָה; וְזֶה הוּא הַמְּנִיחַ בְּרַב הַמְּקוֹמוֹת. וְכֵן נִהְגוּ רַב הַעַם, לְהִיּוֹת מִפְּטִירִין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעֵיהוּ בֶן אֲמוּץ, מֵאַחַר תְּשֻׁעָה בָּאָב עד ראש השנה: בַּשַּׁבַּת שְׁאֵחַר תְּשֻׁעָה בָּאָב - "נִחְמוּ נַחְמוּ, עֲמִי", עד "עֲלֹת וְנִהַל"; בַּשָּׁנִיָּה - וְתֹאמַר צִיּוֹן, עֲזָבֵנִי ה', עד "וְגֹאֲלֶךָ, אֲבִיר יַעֲקֹב"; בַּשְּׁלִישִׁית - "עֲנִינָה סִעְרָה", עד "כִּי פֶאֶרְךָ"; בְּרַב־עֵיט - "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם", עד "שְׂבִיחָה בַּת צִיּוֹן"; בַּחֲמִישִׁית - "רְנִי עֲקֶרֶה, לֹא יִלְדָּה", עד "גֹּאֲלֶךָ, ה'"; בַּשְּׁשִׁית - "קוֹמִי אוֹרִי, כִּי כָא אוֹרְךָ", עד "בַּעֲתָה אַחִישְׁנָה"; בַּשְּׁבִיעִית - "שׁוּשׁ אֲשִׁישׁ בֶּה", עד "[וַיִּנְשָׂאֻם כָּל יְמֵי עוֹלָם]".
(ברוך רחמנא דסיעין.)

"וַיִּפְתָּח הַגִּלְעָדִי", עד "מִיָּמִים יָמִימָה", בַּשּׁוּפְטִים; וַיֵּרָא בָלָק - "וְהָיָה שְׂאֲרִית יַעֲקֹב", עד "וְהִצַּנֵּעַ לְכַת עִם אֱלֹהֶיךָ", בְּתֵרִי עֶשֶׂר; פִּינְחָס - "וַיֵּד ה' הִיטָה אֶל אֱלֹהֵיו", עד "וַיָּקָם, וַיִּלָּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיו", בְּמִלְכִים; רֹאשֵׁי הַמַּטּוֹת - "וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמֹטֶה בְּנֵי רְאוּבֵן", עד "וַיִּתְּלֶקוּ אֶת הָאָרֶץ", בִּיהוֹשֻׁעַ; אֵלֶּה מִסְעֵי - "אֵלֶּה הַנִּחְלֹת", עד "וַיִּתְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם", בִּיהוֹשֻׁעַ.

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - "וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל", עד "וְהִיטָה לִי לְעַם", בְּיִרְמְיָה; וְאַתְחַנֵּן - "וְאַתְּפַלֵּל אֶל ה', אַחֲרֵי תַתִּי", עד "שְׂדוֹת בִּפְסָף יִקְנוּ", בְּיִרְמְיָה; וְהָיָה יַעֲקֹב - "הִלָּךְ וַיִּקְרָאֵת בְּאֲזִינִי", עד "וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ גּוֹיִם", בְּיִרְמְיָה; רֹאֵה אֲנֹכִי - "הִנֵּה יָמִים בָּאִים", עד "אִם יִסְתַּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים", בְּיִרְמְיָה; שׁוּפְטִים - "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִקְרָן שְׁמוּאֵל", עד "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל", בַּשְּׁמוּאֵל; כִּי תֵצֵא - "וַיֹּאסְפוּ כָל־שְׂתִים אֶת מַתְּנֵיהֶם", עד "וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מִשְׁכִּיל", בַּשְּׁמוּאֵל; וְהָיָה כִּי תָבוֹא - "אֲזִי יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ", עד "וְלֹא הָיָה כִּי־יִבְנֶה הַהוּא",

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט"ז אלול ה'תשס"ט

הַקֵּן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ" (דברים כב, ז). וְכִכָּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּשְּׁלֵמוֹת בְּפֶרֶק אַחְרוֹן מַחֲלִין.

יום רביעי י"ג אלול ה'תשס"ט

מצות לא תעשה סא.

הַמִּצְוָה הַסּ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ שְׁלֹא לַעֲבֹר עַל שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בְּשֵׁמִי לִשְׁקֹר" (ויקרא יט, יב). וְשְׁבוּעַת בְּטוּי הִיא שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבָרִים שְׁאֵפְשֶׁר לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם אוֹ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דְּבָר מֵהֶם שֶׁנֶּעֱשָׂה אוֹ שְׁלֹא נֶעֱשָׂה — הֵרִי אֲנִי חִיָּבִים לַקִּיָּם מֵהַ שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ עָלָיו. וְהִזְהִירוּ מִלַּעֲבֹר עַל אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בְּשֵׁמִי לִשְׁקֹר". וּבִגְמָרָא שְׁבוּעוֹת (כא). אָמְרוּ: "אִיזוּהִי שְׁבוּעַת שְׁקֹר? נִשְׁבַּע לְהַחֲלִיף" (נשבע ומחליף — מַסֻּלָּף — עוֹבְדָה שֶׁנֶּעֱשָׂתָה כְּבָר. כְּגוֹן נִשְׁבַּע: "לֹא אֲכַלְתִּי" — וְאֲכַל, וְתִקְּנוּ אֶת־זֶה וְאָמְרוּ: "אִימָא: נִשְׁבַּע וְהַחֲלִיף" כְּלוּמָר: שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דְּבָר (שִׁיעֵשְׂהוּ בַּעֲתִיד) וְעָשָׂה הַפֶּךָ מִמֶּה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. וְשֵׁם נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ג' מִשְׁבוּעוֹת וְגַם בְּמַסְכַּת תְּמוּרָה (ג:),

יום ראשון י"א אלול ה'תשס"ט

מצות עשה קמז.

הַמִּצְוָה הַקַּמ"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּכֹסֵי הַדָּם בַּעֲת שְׁחִיטַת הָעוֹף אוֹ הַחִיָּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁפְךָ אֶת־דָּמּוֹ וְכִסְהוּ בַּעֲפֹר" (ויקרא יז, יג). וְכִכָּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ו' מַחֲלִין.

יום שני י"א אלול ה'תשס"ט

מצות לא תעשה שו.

הַמִּצְוָה הַש"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְקַחַת בַּשֻּׁעַת צִיד אֶת קַן־הָעוֹף כְּלוּ, הָאֵם וְהָאֲפֻרוּחִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים" (דברים כב, ו). וְלֹא זֶה נִתַּק לַעֲשֹׂה וְהוּא אָמְרוּ: "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם ז). וְכָל־זֶמֶן שְׁלֹא יִשְׁלַח וְלֹא קִיָּם עָשָׂה שָׁבָה (שְׁנוּצָר מִצַּב שְׁלֹא יוּכַל לְקִיָּים), כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הָאֵם קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלַחְנָה — לֹקְהָ. וְכִכָּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּסוּף חֲלִין (מִדָּף קַלְח).

יום שלישי י"ב אלול ה'תשס"ט

מצות עשה קמח.

הַמִּצְוָה הַקַּמ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בַּשְּׁלֹחַ

אֶלֶּהֶיךָ לְשׂוּא" (שמות כ, ז), והוא שִׁישְׁבֵּעַ עַל מַחֲבֵיב הַמְצִיאֹת שֶׁהוּא בִּהְפֹךְ מִמָּה שֶׁהוּא בְּאֵמֶת (כגון נשבע על היום שהוא לילה), או על דָּבָר מִן־הַנִּמְנָעוֹת (הבלתי אפשרי) שֶׁהוּא מְצוּי, או שִׁישְׁבֵּעַ לְבַטֵּל מְצוּה מִן־הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין עָלָיו מַחְלָקָת וְלֹא וּכְּנֹחַ לְשׁוֹם אָדָם מִן־הַמְּלַמְּדִים, כְּגוֹן שִׁישְׁבֵּעַ בְּה' שֶׁפֶל־הַנִּשְׁחַט יָמוּת — הֲרֵי גַם זֶה נִשְׂאָ שֵׁם ה' לְשׂוּא, וּלְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה (שבועות כט): "אִיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שׂוּא? נִשְׁבַּע לְשָׁנוֹת אֶת־הַיָּדוּעַ לְאָדָם וְגו'". וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — לֹקֵה, וּבִשְׁגָגָה — פָּטוּר, כְּשֶׁאֵר חֲכִיבֵי לְאִוִּין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְשֵׁם אֲמָרוֹ, כְּלוּמָר בְּשְׁבוּעוֹת: "זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שׂוּא שֶׁחֲכִיבִין עַל זְדוּנָה מִכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָה פָּטוּר", וְשֵׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּה זוֹ.

יום שישי ט"ו אלול ה'תשס"ט

מצות לא תעשה רמח. רמט.

הַמְצוּה הָרַמ"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּנוּ מִלְּכַפּוֹר בַּחוּבוֹת שֶׁאֵנוּ חֲכִיבִים וּבִפְקֻדוֹנוֹת שֶׁהִפְקְדוּ אֲצִלְנוּ, וְהוּא אָמָרוּ: "וְלֹא־תִכְחֲשׂוּ" (ויקרא יט, יא), וְנִתְבָּאָר שֶׁבְּמִזְנוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לִפִּי שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכַחֵשׁ בְּה' וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר" (שם ה, כב) לְמַדְנוּ עֲנֵשׁ, אֲזִהְרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: "לֹא תִכְחֲשׂוּ". וְכִבֵּר יָדַעְתָּ שֶׁהַכּוֹפֵר בִּפְקֻדוֹן פָּסוּל לַעֲדוּת אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, לִפִּי שֶׁעֲבָר עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִכְחֲשׂוּ". וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ שֵׁם דִּינֵי מְצוּה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת.

הַמְצוּה הָרַמ"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּנוּ מִשְׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאֵנוּ נִשְׁבָּעִים אוֹתָהּ לְכַפּוֹר חוֹב הַקְּבוּעַ עָלֵינוּ, וְהוּא אָמָרוּ: "וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ" (שם יט, יא), כְּגוֹן אִם כָּפַר בִּפְקֻדוֹן — הֲרֵי עֲבָר עַל אֲמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִכְחֲשׂוּ"; וְאִם נִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ — עֲבָר עַל אֲמָרוֹ: "לֹא־תִשְׁקְרוּ". וּבִסְפָּרָא (פרשת קדושים שם): "וְלֹא־תִשְׁקְרוּ" מִה תִּלְמוּד לומר: לִפִּי שֶׁנֶּאֱמָר: "וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר" לְמַדְנוּ עֲנֵשׁ, אֲזִהְרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: "לֹא־תִשְׁקְרוּ". וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּה זוֹ בִּפְרָק ה' מִשְׁבוּעוֹת (טו). וְשֵׁם נִתְבָּאָר שֶׁהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שֶׁקֶר עַל כְּפִירָת מָמוֹן — עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאִוִּין: מִשּׁוֹם "לֹא־

שְׁבוּעַת שֶׁקֶר — הִיא אִי־קִיּוֹם שְׁבוּעַת בְּטוּי, וְהוּא אָמָרָם: "שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הֵיכִי דְמִי?" (ומפרש רבינו את קושיית הגמרא): כְּלוּמָר: אֵיךְ הִיא שְׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כִּךְ פִּירוּשָׁה שֶׁל קוּשִׁית הַגְּמָרָא) לִפִּי שְׁזוּהִי (על־פִּי) כְּוִנַּת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שֵׁם (וממשיכה הגמרא) — "אִי נִימָא (אם נִאמַר שְׁזוּהוּ כִּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע) שֶׁלֹּא אוֹכֵל וְאֹכֵל — הֵתָם מַעֲשֶׂה עֲבָד (עשה מעשה); אֲלֹא דִאָּמַר: אוֹכֵל וְלֹא אֹכֵל — הֵהוּא מִי לָקִי וְהָאֵתְאָמַר עֲלֶיהָ וְכו'". (בבלי אופן: ממהלך הגמרא שם משתמע שֶׁאִי קִיּוֹם שְׁבוּעַת בִּטּוּי הִיא הַהִגְדָּרָה שֶׁל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר). הַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה, אִם הוּא מִזִּיד — לֹקֵה (גם אִם אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה — מִלִּמּוּד מִיּוּחָד): וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מִבִּיא קֶרֶן עוֹלָה וְיֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמְצוּה ע"ב מִמְצוֹת עֲשֶׂה (שיעור קצ), וְהוּא אָמָרוּ בִּפְרָק ג' מִשְׁבוּעוֹת (כא): "זוּהִי שְׁבוּעַת בְּטוּי שֶׁחֲכִיבִין עַל זְדוּנָה מִלְּקוֹת וְעַל שִׁגְגָתָה קֶרֶן עוֹלָה וְיֹרֵד", וְשֵׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּה זוֹ. וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאֲמַרְתִּי בְּמְצוּה זוֹ שֶׁהַמִּזִּיד בְּה' חֲכִיב מִלְּקוֹת, אֵין זֶה מוֹרָה שִׁישׁ אִיזוֹ עֲבָרָה שֶׁחֲכִיבִים עָלֶיהָ מִלְּקוֹת אֲפִלּוּ בְּלִי זְדוּן, אֲלֹא כָּל־מְקוֹם שֶׁתִּשְׁמַעֲנִי אוֹמֵר עַל אִיזוֹ עֲבָרָה שֶׁחֲכִיבִים עָלֶיהָ מִלְּקוֹת — בֵּין בְּמִה־שֶׁקָּדַם וּבֵין בְּמִה־שֶׁיָּבֹא לְקִמּוֹן — דַּע שֶׁאֵינוֹ חֲכִיב בְּכָךְ אֲלֹא אִם הוּא מִזִּיד דּוֹקָא, בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר מִתְנַאי הָעֵדִים וְהִתְרָאָה בְּמִסְכַּת סְנֵהֲדִרִין (כא); אֲבָל הַשּׁוֹגֵג אוֹ הָאֵנוֹס אוֹ הַמְּטָעָה — אֵינוֹ חֲכִיב כָּלֵל, לֹא מִלְּקוֹת וְלֹא כֶּרֶת, כָּל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. וְזֶה נוֹהֵג בְּכָל־הַמְצוֹת, וְדַע זֹאת. אֲבָל נִבְאָר בְּמִקְצַת הַמְצוֹת וְנִאמַר, שֶׁהַמִּזִּיד חֲכִיב מִלְּקוֹת אוֹ מִיתָה, (לִפִּי) שֶׁהוּא חֲכִיב קֶרֶן אִם הוּא שׁוֹגֵג בְּאוֹתוֹ חֲטָא — (לִפִּי) שֶׁלֹּא כָּל־חֲטָא חֲכִיבִים עַל שִׁגְגָתוֹ קֶרֶן (אבל חטא שְׁחִיבִים עַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָא חֲכִיבִים עַל זְדוּנוֹ מִלְּקוֹת אוֹ מִיתָה): אֲבָל כָּל מִה שֶׁחֲכִיבִים עָלָיו כֶּרֶת אוֹ מִלְּקוֹת וּמִיתַת בֵּית דִּין אֵין חֲכִיבִים בְּכָךְ אֲלֹא בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה וְיָדוּעַ שֶׁהִתְרָאָה אֵינָה אֲלֵא לְהִבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד. וְדַע כָּלֵל זֶה וְאֵל תִּבְקֵשׁ מִמֶּנִּי לְחִזּוֹר עָלָיו.

יום חמישי י"ד אלול ה'תשס"ט

מצות לא תעשה סב.

הַמְצוּה הָס"ב — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּנוּ עַל שְׁבוּעַת שׂוּא, וְהוּא אָמָרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־ה'

אמר זאת בנסח של השמטת הנשוא, כגון שיאמר "באמתות השמש", וכוונתו "באמתות אלוקי השמש". ועל דרך זו נשבעת אמתנו בשם משה רבנו כדי להתכבד בשמו כאלו אומר הנשבע "באלקי משה", "במי ששלח את-משה" (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אכל פשעין הנשבע מכון לך ונשבע באחד הנבראים מתוך אמונה שיש לאותו הדבר אמתות בעצמו עד שישבע בו — הרי זה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים. ועל זה בא בקבלה (סוכה מה): "כל-המשתף שם שמים עם דבר אחר — נעקר מן-העולם". ולענין זה נתפנן הפתוב באמרו "ובשמו תשבע", כלומר: לו בלבד תאמין ותיחס את-האמתות, שראוי להשבע בה. וכבר אמרו בריש תמורה (ג): מנין שנשבעין לקיים את-המצוה? שנאמר: ובשמו תשבע.

תשבעו בשמי לשקר" (שם, יב) ומשום "לא-תשקרו איש בעמיתו".

יום שבת קודש ט"ז אלול ה'תשס"ט

מצות עשה ז.

המצוה השביעית — הצווי שנצטיינו להשבע בשמו יתעלה בזמן שנצטרך לך לקיים איזה דבר או לשלול, לפי שיש בזה רוממות לו יתעלה וכבוד וגדלה, והוא אמרו יתעלה: "ובשמו תשבע" (דברים י, כ). ובפרוש אמרו (שבועות לה): "אמרה תורה 'השבע בשמו', ואמרה תורה 'אל-תשבע', כלומר: כמו שהשבעה שאינה צריכה מזהרים עליה והיא מצות לא-תעשה, כך השבעה בעת הצורך מצוים עליה והיא מצות עשה. לפיכך אסור להשבע בשום דבר מפל-הנבראים, כגון: המלאכים והפוככים אלא אם כן

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום חמישי עמ' ב

1 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בהלכות כתבי הקודש: תנו רבנן – שנו
2 חכמים בברייתא, מדביק אדם תורה נביאים וכתובים באחד – בכרך
3 אחד, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אין אדם רשאי לעשות כן, אלא
4 יכתוב תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן.
5 וחקמים אומרים, אף אין אדם רשאי להדביק את כל ספרי הנביאים כאחד,
6 ולא את כל ספרי הכתובים כאחד, אלא יכתוב כל אחד ואחד מספרי
7 הנביאים והכתובים בכרך בפני עצמו.
8 ואמר רב יהודה שיש להביא ראיה לדבריו, שרשאי אדם לדבק את ספרי
9 הנביאים לעצמם ואת ספרי הכתובים לעצמם, ממעשה שהיה באדם ששמו
10 ביהם כן וזני, שהיו לו את שמנה ספרי הנביאים מדויקין באחד – בכרך
11 אחד, ועשה זאת על פי דברי רבי אלעזר כן עזריה, שהתיר לו לעשות כן.
12 (ויש) [וחקמים] אומרים, שלא כך היה המעשה, אלא לא היו לו לאותו
13 אדם אלא אחד אחד בפני עצמו – כל אחד מספרי הנביאים היה בכרך
14 בפני עצמו.
15 אמר רבי, מעשה והביאו לפנינו כך שבו היו תורה נביאים וכתובים
16 מדויקים באחד, והתשרנום, כשיטת רבי מאיר.
17 הברייתא מפרשת את שיעור ההפסקה שבין ספר לספר: בין חומש לחומש
18 של תורה, יש להניח ארבעה שימין – ארבע שורות ריקות, וכן יש להניח

19 בין כל נביא לנביא. ובנביא של שנים עשר – ובספר 'תרי עשר', שיש בו
20 כמה ספרי נביאים שצורפו יחד, די להניח בין נביא לנביא שלש שימין –
21 שלש שורות.
22 ומסיים את הנביא בסוף העמוד מלמטה, ומתחיל נביא אחר בעמוד חדש
23 מלמעלה, בלא להניח שורות ריקות. דהיינו, אף שנתבאר שיש להניח בין
24 נביא לנביא ארבע שורות, אין הדברים אמורים אלא כשמסיים נביא
25 באמצע עמוד, אבל אם סיים בסוף עמוד, מתחיל את הנביא האחר מיד
26 בתחילת העמוד הבא, ואינו צריך להניח שורות ריקות ביניהם.
27 הגמרא מביאה ברייתא נוספת העוסקת בהלכות אלו: תנו רבנן – שנו
28 חכמים בברייתא. הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים באחד – בכרך
29 אחד, מדבק – רשאי הוא לעשות כן. ועושה בראשו של הכרך קלף חלק
30 שיהא בו שיעור כדי לגול עמוד – כדי לגלול בו את העמוד עץ שהספר
31 נגלל עליו, ובסופו של הכרך מניח קלף חלק שיהא בו שיעור כדי לגול
32 ה'קף – על מנת להקיש בו את כל הספר כשהוא סגור ונגלל לסופו.
33 ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה – אם סיים אחד מספרי הנביאים
34 בתחתית העמוד, מתחיל ספר חדש בראש העמוד הבא, ואינו מניח ארבע
35 שורות ריקות בין נביא לנביא.

שופטים כ מג'מח

מג כְּתָרוֹ אֶת־בְּנֵימִן הַרְדִּיפָהוּ מְנוּחָה הִדְרִיכָהוּ עַד נֹכַח הַגְּבֻעָה מִמִּזְרַח־שָׁמֶשׁ:
 מִד־וַיִּפְּלוּ מִבְּנֵימִן שְׁמֹנֶה־עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲנָשֵׁי־חֵיל: מִהַ וַיִּפְּנוּ
 וַיִּגְּסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֹלֶעַ הָרָמֹן וַיַּעֲלֶלְהוּ בְּמַסְלֹת חֲמִשָּׁת אֲלָפִים אִישׁ
 וַיִּדְבִּיקוּ אַחֲרָיו עַד־גִּדְעָם וַיָּכּוּ מִמֶּנּוּ אֲלָפִים אִישׁ: מִזֵּה וַיְהִי כָּל־הַנָּפְלִים מִבְּנֵימִן
 עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה אֶלֶף אִישׁ שָׁלַף חֶרֶב בֵּינֹם הָהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲנָשֵׁי־חֵיל:
 מִזֵּה וַיִּפְּנוּ וַיִּגְּסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֹלֶעַ הָרָמֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּשְׁבוּ בְּסֹלֶעַ רָמֹן
 אַרְבַּעַת חֳדָשִׁים: מִחַ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל שָׁבוּ אֶל־בְּנֵי בְנֵימִן וַיָּכּוּם לְפִי־חֶרֶב מֵעִיר
 מֵתָם עַד־בִּהְמָה עַד כָּל־הַנִּמְצָא גַם כָּל־הָעָרִים הַנִּמְצָאוֹת שָׁלְחוּ בָאֵשׁ:

רש"י

חמשת אלפים איש. הרי עשרים ושלשה אלף:
 עד גדעום. שם מקום: ויכו ממנו אלפים איש.
 הרי עשרים וחמשה אלף האמור למעלה (פסוק לה), והמאה הכתובים למעלה (שם), לא פירש היכן נפלו: (מח) שבו אל בני בנימן. בכל הערים: מעיר מתם. התמו כל יושבי הערים: ועד בהמה. ואנשים בכלל 'מתום' היו, ש'מתום' לשון כליה הוא. ויש לתמוה על אלף היכן הם, שהרי עשרים ושלשה אלף התפקדו מן הערים, ומן הגבעה שש מאות, וכאן מנה בנופלים עשרים וחמשה אלף ומאה איש, ושש מאות נמלטו אל סלע הרמון, והאלף ברחו אל הערים ונפלו למחרת כששבו בני ישראל אל ערי בנימין להחרים הנשים והטף:

מצודת ציון

(מג) כתרו. מלשון כת: הדריכוהו. מלשון דריכה ורמיסה: (מה) ויעללוהו. מלשון עוללות, והם הנלקטים אחר הבציר, כמו (לעיל ח ב) הלא טוב עוללות אפרים: (מח) מתם. הוא שם לאנושיות, וכולל אנשים ונשים, כמו (בראשית לד ל) מתי מספר: שלחו. רוצה לומר, הבעירו, על שם שהאש עושה השליחות שהולך ושורף:

מצודת דוד

(מג) כתרו. סבבו אותו ככתר הזה המסבב את הראש, כמו (תהלים כב יג), אבירי בשן כתרוני: הדריכוהו. קראו אלו לאלו, רדפוהו: מנוחה הדריכוהו. במקום מנוחתו ונחלתו, קראו אלו לאלו, רמסוהו: עד נכח הגבעה. רצה לומר, רדפום ורמסום עד מול הגבעה ממזרח: (מה) ויפנו. פנו מהדרך, ונסו לתוך המדבר 'אל סלע הרמון': ויעללוהו. בהמסלות הרגו מהנשאים, כעוללות

הנלקטים אחר הבציר: וידביקו. השיגוהו וקרבו אליו עד בואם לגדעום, והכו עוד אלפים איש: (מו) עשרים וחמשה אלף. ולמעלה אמר (פסוק לה) עוד מאה איש, ולא חש עתה להזכיר רק האלפים: ביום ההוא. כי בהמלחמות הראשונות, עם שנגפו ישראל, מכל מקום גם מבני בנימן נפלו אז אלף איש, וזה שכתוב למטה (פסוק מז) שלא נשארו מהם רק שש מאות איש, כי בני בנימן היו עשרים וששה אלף מלבד בני הגבעה שבע מאות, ובמלחמה האחרונה נפלו עשרים וחמשה אלף ומאה, ובמלחמות הראשונות נפלו אלף, הרי נשארו שש מאות: (מז) ויפנו. רצה לומר, הנשארים מהם אשר נמלטו אל סלע הרמון היו 'שש מאות', והמותר הרגו ישראל ברדפם אחריהם במסלות ועד גדעום, כמו שכתוב למעלה: (מח) שבו. חזרו והלכו לערי בנימן והכום לפי חרב: מעיר מתם. מכל עיר הכו, האנשים עד בהמה, כל הנמצא בה מן החיות ועופות: הנמצאות. אשר מצאו לאחר זה שלא הרסו מאז בבואם להכות בהם, חזרו ושרפו בעת מצאם:

דברי הימים ב יח ה־ט

ה וַיִּקְבֹּץ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־הַנְּבִיאִים אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הַנֶּלֶךְ אֶל־רַמֹּת גִּלְעָד לְמִלְחָמָה אִם־אֶחָדָל וַיֹּאמְרוּ עָלֶה וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים בְּיַד הַמֶּלֶךְ: וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאִין פֶּה נָבִיא לַיהוָה עוֹד וְנִדְרָשָׁה מֵאֲתָו: ז וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט עוֹד אִישׁ־אֶחָד לְדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה מֵאֲתָו וְאֲנִי שְׂנֵאתִיהוּ כִּי אֲיַנְנוּ מִתְּנִפָּא עָלַי לְטוֹבָה כִּי כָל־יָמָיו לָרַעָה הוּא מִיִּכְיָהוּ בֶן־יִמְלָא וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־יֹאמֶר הַמֶּלֶךְ בֶּן: ח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר מֵהָר מִיִּכְיָהוּ (מִיִּכְיָהוּ קרי) בֶּן־יִמְלָא: ט וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה יוֹשְׁבִים אִישׁ עַל־כִּסְאוֹ מְלַבָּשִׁים בְּגָדִים וַיּוֹשְׁבִים בְּגָרוֹן פֶּתַח שַׁעַר שַׁמְרוֹן וְכָל־הַנְּבִיאִים מִתְּנַבְּאִים לִפְנֵיהֶם:

רש"י

לפניהם היו יושבים חוץ לעיר ושם באו מרגלים של מלך ארם ושמעו שהודיע למלך ישראל שהוא לבדו יפול במלחמה הוא שצוה מלך ארם לחיילותיו (לקמן פ' ל) לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישראל לבדו לקיים דברי מיכיהו לפיכך כתיב בגורן שהיה מקום מרגלים לרגל אבל אם הועד בתוך העיר לא היו המרגלים של מלך ארם יכולין לבא שמא ירגישו בהם שהם מרגלים אבל כשהם חוץ לעיר אפי' ירגישו בהם ויבינו כי מרגלים הם יכולים הם לומר למקום אחר אנו הולכים ומה שקרבנו פה אל הגורן בשביל הרגש גדול וקבוץ חיילות הנה פתח העיר תמהנו ופנינו מן הדרך לראות מה זה והמרגלים הם הודיעו למלך ארם והוא צוה שלא להרוג שום אדם כי אם מלך ישראל לבדו שם לא כן מה עלה בלבו שצוה שלא להרוג מישראל רק המלך לבדו אלא מרגלים היו לו ושמעו את מיכיהו אומר ראיתי את כל ישראל נפוצים וגו':

מצודת ציון

(ז) ומשא פנים. נקרא כן על כי החייב מתבייש ונופלים פניו להטות כלפי הקרקע וכמ"ש ולמה נפלו פניו (בראשית ד) והמסביר לו פנים הוא כאלו נושא הפנים שנפלו:

המה על כי כולם אמרו בסגנון אחד ואין כן דרך נביאי ה': (ז) לדרוש. אשר תוכל לדרוש את ה' מעמו: אל יאמר וכו'. כי את אשר ישם ה' בפיו אותו ידבר: (ח) אל סריס. אל שר אחד משריו: מהר. אמור למיכיהו שיבא מהר: (ט) בגדים. ר"ל בגדי מלוכה: בגורן פתח. בהגורן העומד מול פתח השער:

(ה) ויקבץ מלך ישראל את הנביאים ארבע מאות. וכולם נביאי אמת היו כי מה ששאל ממנו יהושפט קבץ לו כן מוכיח בסמוך (פ"כ) ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו וגו' עד והייתי לרוח שקר בפי כל נביאיו שאומר להם לאמר לאחאב עלה ויתן האלהים ביד המלך מכלל שהיו נביאי ה' שלא היו מתנבאים אלא דבר ה' שאם היו נביאי שקר אין הפתוי נופל עליהם שלא היו מתנבאים אלא מה שהיו בודי' מלבן ועוד שאמר יהושפט שוב האין פה נבי' לה' עוד ודאי יודע אני שהם נביאי ה' אלא מקובלני מבית אבי אבא שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון א' ולשון א' והללו כולם מתנבאים עלה והצלח: (ז) כי כל ימיו לרעה. כי זהו שאמר (מלכים א כ"ב) יען אשר שלחת איש חרמי וגו': (ח) מהר מיכיהו. כתיב חסר יו"ד משום בזיון כינה לו שם אחר מיכיהו: (ט) מלובשים בגדים. בגדי מלכות ויושבין בגורן פתח שער שומרון בא להודיענו כי כשנתנבאו הנביאים

מצודת דוד

(ה) הנביאים. נביאי הבעל: ויתן האלהים. בפני יהושפט אמרו בשם ה' שיחשוב שהמה נביאי ה': (ו) האין פה וכו'. ר"ל וכי כולם הרגם איזבל ולא נשאר עוד נביא לה' וארז"ל שהשכיל יהושפט לדעת אשר לא נביאי ה'

וְאֵתְנִי עֲלָהּ – ועשה תנאי עם הציבור, שיתנו לך את המעות על מנת שתחלקן לכל מי שתרכזה. כיון ששמע כן רבה, אֵיהוּ נָמִי – הוא עצמו גם עָבַד הָרַב בִּישָׁא וְאֵתְנִי עֲלָהּ – עשה כִּסּ אחד לצדקה, והתנה עם הציבור, שיוכל לחלק המעות לכל מי שירצה.

רַב אִשֵּׁי אִמָּר, אֵמָא אֲתִיבְנִי נָמִי לֹא צְרִיכָא – אני איני צריך להתנות עם הציבור: לפי דָּבָל דָּקָא אֲתִי – כל הבא לתת מעות לקופה, מן הסתם אֲדַעְתָּא יִידֵי אֲתִי – על דעתי הוא נותן, שאתן המעות למי שארצה, וּלְמָאן דְּבָעֵינָא יְהִיבָא לִיהּ – ולכן, למי שאני רוצה אני נותן את המעות. הגמרא חוזרת לדון בדִין ששנינו לעיל (ט), שרשאים בני העיר 'להסיע על קיצתן': מעשה שהיה בהנהיגו בִּי תִרְיָ מִכְּבִּי – באותם שני שוחטים שבביר, דְּעָבְדֵי עֲנִיבָא בְּהִירֵי הָרְדִי – שעשו תנאי ביניהם, שכל אחד מהם ישחוט וימכור ביום אחד, והוסיפו, דָּבָל מָאן דְּעָבִיד בְּיוֹמָא דְּהִכְרִיָּה – שמי מהם שיעבור על התנאי וישחוט ביום של חבירו, נִקְרְעוּהָ לְמִשְׁכִּיָּה – יקרעו את עור הבהמה ששחט. אֲוֹל חַד מִנֵּיהּוּ הֵלַךְ אֶחָד מֵהֶם וְעָבַד – שחט בהמה בְּיוֹמָא דְּהִכְרִיָּה – ביום של חבירו. נִקְרְעוּ לְמִשְׁכִּיָּה – וקרע חבירו את עור הבהמה ששחט, על פי התנאי שהסכימו ביניהם. אֲתוּ לְקַמְיָה דְּרָבָא, חֵיבִיבְהוּ רָבָא לְשִׁלּוּמֵי – באו לדון לפני רבא, וחייבו רבא לשלם תמורת עור הבהמה שקרע, מפני שסבר רבא שאין התנאי שהתנו ביניהם מועיל, מהטעם שיתבאר להלן.

אֲתִיבְיָה – שאל רַב יִימָר בַּר שְׁלֵמִיא לְרָבָא, הרי שנינו בברייתא (לעיל ט) 'להסיע על קיצתם' – שרשאים בני העיר לקבוע דיני ממונות ביניהם, ולקנות את העובר על תנאם, ומה טעם אין מועיל תנאי זה שהתנו השוחטים ביניהם. לֹא אֲהֲדֵר לִיהּ רָבָא – ולא השיב לו רבא. אִמָּר רַב פִּפְא, שְׁפִיר עָבַד דְּלֹא אֲהֲדֵר לִיהּ מִיָּדִי – טוב עשה שלא השיב לו, מפני שאין כאן קושיא, כי מה ששנינו שרשאים בני העיר 'להסיע על קיצתם' הִנֵּי מִילֵי – דברים אלו אמורים דווקא הִיכָא דְּלִיבָא – במקום שאין שם אֲדָם חָשׁוּב, אֲבָל הִיכָא דְּאִיבָא – אבל בעיר שיש בה אֲדָם חָשׁוּב, לֹא כָל מִינֵיהּוּ דְּמִתְנֵי – אין בכחם להתנות אלא בהסכמתם.

ברייתא העוסקת בנאמנותם של גבאי הצדקה: תִּנּוּ רַבְנֵי, אֵין מְחַשְׁבִּין בְּצִדְקָה עִם נִבְיָא צִדְקָה – אין דורשים חשבון מגבאי הצדקה, איך ולמי חילקו את המעות שגבו, אלא נאמנים הם בלא חשבון. וכן, וְלֹא בְּהִקְדָּשׁ עִם הַנְּזָבְרִין – אין דורשים מגזבירי הקדש חשבון למה הוציאו את מעות הקדש. וְאֵה עַל פִּי שְׂאֵין רָאִיָּה גְמוּרָה לְדָבָר, אֶךְ יֵשׁ זָכָר לְדָבָר, שְׁנַאמָר (מלכים ב' יט) לגבי עבודת בדק הבית, 'לֹא יִחְשְׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לַתֵּת לַעֲשֵׂי הַמִּלְאכָה, כִּי בְּאֵמָנָה הֵם עֹשִׂים'. אולם, אין זו ראייה גמורה, שכן פסוק זה עוסק בגזבירי בית המקדש, שהייתה שם מלאכה מרובה בפועלים הרבה, ולא יכלו הגזבירים לעמוד על החשבון המדויק כמה נתנו לכל אחד. ואין מכאן ראייה גמורה לגבאי צדקה שאפשר להם לעמוד על החשבון.

אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵה עַל פִּי שֵׁישׁ לֹא לְאָדָם נִזְכָּר נֶאֱמַן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מכל מקום יִצוּר בצרור קשור את המעות שנותן לו וְיִמְנָה את המעות קודם שנותן לו, שְׁנַאמָר (מלכים ב' יא), 'וַיִּצְרוּ וַיִּמְנּוּ אֶת הַכֶּסֶף הַנִּמְכָּר בֵּית ה', ואתו כן נאמר (שם שם ט) 'וַתִּתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף וְגו' עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמִּלְאכָה', הרי שקודם שנתנו הכסף, צרו ומנו אותו.

הגמרא עוברת לדון בנאמנותם של העניים נוטלי הצדקה: אִמָּר רַב הוֹנָא, בּוֹדְקִין לְמוֹזְנוֹת – עני הבא לפנינו לבקש מזון, בודקים אותו תחילה אם אינו רמאי, ורק אחר כך נותנים לו, וְאֵין בּוֹדְקִין לְכִסּוֹת – אולם אם בא לפנינו ערום בטענה שאין לו מעות לקנות בגדים, נותנים לו מיד ואין בודקים אותו תחילה אם אינו רמאי. אִי בְּעִית אִימָא – ואם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִקְרָא – מפסוק. וְאִי בְּעִית אִימָא סְבָרָא, הָאִי הָבָא לְפָנֵינוּ עֵרוֹם, ומפרשת הגמרא: אִי בְּעִית אִימָא סְבָרָא, הָאִי הָבָא לְפָנֵינוּ עֵרוֹם, קָא מִכְּבִּי – הוא מתכוון, ואין להעמידו בבזיון עד שיבדקו אם אינו רמאי. וְאֵילוּ הָאִי הָבָא לְפָנֵינוּ כְּשֶׁהָאִי רַב, לֹא קָא מִכְּבִּי – אינו עומד מבזיון, ואפשר לבדוק תחילה אם אינו רמאי. וְאִי בְּעִית אִימָא קְרָא, שנאמר (ישעיהו נח ז) 'הֲלוֹא פְרוֹשׁ לָרָעֵב לְחֶמֶד' וְגו', ולא נאמר 'פרוס' אלא 'פרוש' בְּשִׁי"ן בְּתִיב, ללמדך 'פרוש' – דרוש וחקור תחילה עד שיתברר לך בפירוש שאכן צריך הוא. וְרַק אַחֵר כֵּךְ הָרַד חָב לִיהּ – תשוב ותתן לו, וְאֵילוּ הָתֵם באותו הפסוק, לגבי נתינת כסות לעני, בְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסְתּוֹ' וְגו', משמע 'כִּי תִרְאֶה' לְאֵלֶּיךָ תתן לו, ואל תבדוק תחילה שמא רמאי הוא.

וְרַב יְהוֹדָה חִלַּק וְאִמָּר להיפך, בּוֹדְקִין לְכִסּוֹת, וְאֵין בּוֹדְקִין לְמוֹזְנוֹת. אִי בְּעִית אִימָא – אם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִסְבָּרָא, וְאִי בְּעִית אִימָא – ואם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִקְרָא – מפסוק. ומפרשת הגמרא: אִי בְּעִית אִימָא סְבָרָא, הָאִי הָבָא לְפָנֵינוּ לְבָקֶשׁ מִזֶּן קִמְצָעָא לִיהּ – יש לו צער הגוף, וְאֵילוּ הָאִי עֵנִי הָבָא לְפָנֵינוּ עֵרוֹם, לֹא קִמְצָעָא לִיהּ – אין לו צער הגוף, וצער הגוף קשה יותר מבזיון. וְאִי בְּעִית אִימָא קְרָא, הָבָא לְגַבִּי נְתִינָת מִזֶּן לְעֵנִי בְּתִיב (שם) 'הֲלוֹא פְרוֹשׁ לָרָעֵב לְחֶמֶד' וְגו', משמע 'פרוס' לְאֵלֶּיךָ, וְכִדְקִרְיָן – וכפי שתיבה זו נקראת 'פרוס' שמשמע פרוס לאלתר. וְאֵילוּ הָתֵם באותו פסוק לגבי נתינת כסות לעני, בְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסְתּוֹ' וְגו', ויש לדרוש, 'כִּי תִרְאֶה' בְּשִׁירָאָה לָךְ שאינו רמאי. תִּנְיָא בְּנִוְתִיָּה – שנינו בברייתא כשיטתו דְּרַב יְהוֹדָה, אִמָּר כְּסוּנִי בּוֹדְקִין אֲחֵרִי אִם אֵינוּ רמאי, אך אם אמר פְּרִיבְסוּנִי שאני רעב, אֵין בּוֹדְקִין. הגמרא מביאה משנה העוסקת בהלכות נתינת מזון [תמחור] לעניים: תִּנּוּ הָתֵם (פאה פ"ח מ"ז) אֵין פּוֹתְחִין לְעֵנִי הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם – עני העובר מעיר לעיר, אין נותנים לו פרות מִכְּבָר לַחַם, הנקנית בשוק בְּפִגְוִרְיָן וְשִׁם מטבעו. שיעור זה נאמר כאשר מֵאֲרַבֶּע סָאין כְּסָלַע – מחיר ארבע סאין חיטים בשוק הוא 'סלע'. שכאשר זהו ענין מחיר החיטים, אזי ב'פגודין' אפשר לקנות כבר העשוי מרבע קב חיטים, שהוא שיעור שתי סעודות, כדי שיהיה לו סעודה ליום וסעודה ללילה.

ואם העני לן בלילה בעיר, נִזְתָּנִין לוֹ גַם 'פְּרִיבְסָת לִינָה'. מבררת הגמרא: מֵאִי פְּרִיבְסָת לִינָה. אִמָּר רַב פִּפְא, פּוֹרְאָ – מיטה מוצעת לישיב עליה, וְכִי קְרָא כר לשים מתחת לראשו. ואם העני שָׁבַת בעיר בשבת, נִזְתָּנִין לוֹ מִזֶּן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, תוספת סעודה לצורך סעודה שלישית של שבת. הלכות נוספות בעניי צדקה: תִּנְא, אִם הָיָה הָעֵנִי מְחִיזֵר עַל הַתְּתִיחִים, אֵין נִזְקְקִין לוֹ לתת לו מעות מקופה של צדקה, שמאחר שלמד לחזר על הפתחים, יכול הוא לקבץ מזונו לבדו.

מעשה בהחזאת עֲנִיָּא דְּהוּהוּ מְחִיזֵר עַל הַתְּתִיחִים, דְּאֵתָא לְקַמְיָה וְשָׁבָא לְפָנֵינוּ דְּרַב פִּפְא לבקש מעות מקופה של צדקה. לֹא מוֹדְקִין לִיהּ – ורב פפא לא נתן לו כלום, על פי מה ששנינו בברייתא, שעני המחזר על הפתחים אין נזקקים לתת לו מקופה של צדקה. אִמָּר לִיהּ רַב סָמָא בְּרִיהּ דְּרַב יִיבָא דְּרַב פִּפְא, אִי מִר לֹא מוֹדְקִין לִיהּ, אֵינֶשׁ אֲחֵרִינָא לֹא מוֹדְקִין לִיהּ – אם אתה לא תיתן לו כלום, אף אנשים אחרים לא יתנו לו, שיאמרו, אם רב פפא לא נתן לו מן הסתם רמאי הוא. וכי לִימוֹת לִיהּ – האם יש להניח לו למות. אלא היה עליך לתת לו מקופה של צדקה. והקשה לו רב פפא, וְהָא תִּנְיָא בברייתא 'אִם הָיָה עֲנִי מְחִיזֵר עַל הַתְּתִיחִים אֵין נִזְקְקִין לוֹ', אִמָּר לִיהּ רַב סָמָא, מה ששנינו 'אֵין נִזְקְקִין לוֹ' הכוונה שאין נזקקים לו לְמִתְנָה מְרֻפָּה אֲבָל נִזְקְקִין לוֹ לְמִתְנָה מוֹעֲמָת.

אִמָּר רַב אִסִּי, לְעוֹלָם אֵל יִמְנַע אֲדָם עֲצָמוּ [מִלְתָּת] שְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל בְּשָׁנָה לְצִדְקָה, שְׁנַאמָר (נחמיה י ג) על ההוצאות לעבודת בדק הבית, 'וְהַעֲמַדְנוּ עֲלֵינוּ מִצּוֹת, לַתֵּת עֲלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל בְּשָׁנָה לְעִבְדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', ואם לבדק הבית כן, כל שכן לצדקה.

הגמרא מביאה כמה נאמרים במעלת הצדקה: וְאִמָּר רַב אִסִּי, שְׁקוּלָה צִדְקָה כְּנֶגֶד מִצְוֹת, אֵה אֲנָשִׁים אַחֲרִים לֹא יִתְּנוּ לוֹ, 'מִצְוֹת' אֵין בְּתִיב כָּאן אֵלָּא 'מִצְוֹת' לשון רבים, ומכאן ששקולה הצדקה כנגד כל מצות התורה.

(סִימָן לזכירת שלשת המימרות הבאות בגמרא, 'גְּדוּל' 'מְקַדֵּשׁ' 'מִשְׁה') אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר, גְּדוּל הַמַּעֲשֶׂה – המורו אחרים ומתירימם לצדקה, וְיִתֵּר מִן הָעוֹשֶׂה – מנותן הצדקה. שְׁנַאמָר (ישעיה לב יז) 'וְהָיָה מַעֲשֶׂה הַצִּדְקָה שְׁלֹם, וְעִבְדַת הַצִּדְקָה הַשְּׁקָט וְכִסּוֹת עַד עוֹלָם'. 'מעשה הצדקה' הוא מי שִׁמְעָשֶׂה אחרים ומתירימם לצדקה, ועליו נאמרה ברכת 'שלום', שהיא הברכה הגדולה מכל הברכות, הרי שגדול המעשה יותר מהעושה.

ומוסיפה הגמרא: אִם נִזְכָּה האדם לתת צדקה, מתקיים בו הפסוק (ישעיה נח ז) 'הֲלוֹא פְרוֹשׁ לָרָעֵב לְחֶמֶד', ואם לֹא זָכָה, נותלים הגויים את כספו, ומתקיים בו סוף הפסוק (שם) 'וְעֲנִיִּים מְרֻדִים תִּבִּיא בֵּית', זו מלכות רומי הצועקת תמיד ואומרת 'הבו הבו' לנו את ממונםם.

אִמָּר לֵהוּ רַבָּא לְבִנֵּי מַחְזִיא וְשִׁם עִיר, בְּמִטְוִתָא מִנֵּיכּו – בבקשה מכם, עוֹשׂוּ בְּהִירֵי הָרְדִי – תגבו צדקה זה מזה, כִּי הִיכִי דְּלִיתְהוּ לְכוּ שְׁלֵמָא בְּמִלְכוּתָא – כדי שיהיה לכם שלום עם המלכות. כפי שדורשת הגמרא לעיל, שאם לא נותנים צדקה, אזי באה המלכות לתבוע את ממונם.

1 ואתני – מתנה עם הצבור לחלקם לכל הבא. דכל דאתי – לתת מעות לקופה. עניינא
2 – תנאי. למשכיה – עור הבהמה. לאו כל כמיניהו דמתנו – אלא בפניו. אין מחשבין
3 – לומר: היכן נתתם מעות שגביתם. שאין ראיה לדבר – דלא בגבאי צדקה כתיב,
4 אלא בגיבורי הקדש הנותנים לבם לעושי המלאכה, שהפעלים מרובין למלאכות
5 הרבה: לגורדין, ולחוצבי האבן, לבתפוס,
6 ולחרורים, ולקנות עצים, ואבני מחצב, ואי
7 אפשר לעמוד על החשבון, כדאמרין בעלמא
8 (שבועות מהא): בעל הבית טרוד בפועליו
9 הוא, ואינשי יצור וימנה – הכסף שהוא
10 מוסר בידו. ואף על פי שאינו בא עמו לחשבון
11 לאחר מכאן – יצור וימנה, שנאמר "ויצורו
12 וימנו" וגו' והדר "ותתנו את הכסף המתוכן" –
13 המנו, "על ידי עושי המלאכה" וגו'. בודקין
14 למונות – אם בא עני ואמר "פרנסוני" –
15 בודקין שלא יהיה רמאי. ואין בודקין לבסות
16 – בא ערום ואמר "כסוני" – לוקחין כסות מיד.
17 פרוש – דרוש וחקור תחלה. לכשיראה לך –
18 שאינו רמאי. מכבר בפונדיון – כבר הלכות
19 בפונדיון בשלוקחן ארבע סאן חטין בסלע.
20 ומגיע לפונדיון חצי קב, שהסלע ארבעים
21 ושמונה פונדיון, וארבע סאן ארבעים
22 ושמונה חצאי קבין. והחונני שהוא טוחן
23 ואופה ומוכר בשוק משכר מחצה, הרי
24 שנותן כבר של רובע הקב בפונדיון. לן –
25 בלילה. פרנסת לינה – צרכי לינה. כי כדאי
26 – בר לתת מראשותיו. אין נוקקין לו – לתת
27 מעות מן הקופה, אחרי שלמד לחזר על
28 הפתחים – דיו בכך. ולא אודיק ליה –
29 אפילו לפרנסה. מעשה הצדקה – טורח
30 המעשים את חבריהם, מדלא כתיב "והיה
31 הצדקה שלום". וזה – למול טוב. עניים
32 מרודים – זו ממשלת רומי, שצווקת תמיד:
33 הבו הבו, שאנו צריכין. מרודים –
34 קונפליינטי בלעז, כמו "אריד בשיחי"
35 (תהלים נה). עולא משגש ארתתיה דאביה
36 – לרב ששת קרו ליה הכי, עולל המשגש
37 דרכי אמו, שגרם להטותה מדרך שאר נשים,
38 כדלקמן.

משגש

1 ואתני עלה, איהו נמי עבד חד ביסא ואתני עלה. רב
2 אשי אמר: אנה אתנניו נמי לא צריכנא, דכל דקא
3 אתי אדעתא ידידי אתי, ולמאן דבעינא יהיבנא ליה.
4 הנהו בי תרי טבחי דעבדי עניינא בהדי הדדי, דכל
5 מאן דעביד ביומא דחבריה נקדעיה למשכיה. אול חד
6 מנייהו עבד ביומא דחבריה, קדעו למשכיה; אותו לקמיה
7 דרבא, חיביניהו רבא לשלומי. איתביה רב ימר בר
8 שלמיא לרבא: ולהסיע על קיצתם! לא אהדר ליה
9 רבא. אמר רב פפא: שפיר עבד דלא אהדר ליה מדי;
10 הני מילי היכא דליפא אדם חשוב, אבל היכא דאיפא
11 אדם חשוב – לאו כל כמיניהו דמתנו. תנו רבנן: אין
12 מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם
13 הגזברין, ואף על פי שאין ראיה לדבר – זכר לדבר,
14 שנאמר: "ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את
15 הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמנה הם
16 עושים". אמר רבי אלעזר: אף על פי שיש לו לאדם
17 גזבר נאמן בתוך ביתו – יצור וימנה, שנאמר: "ויצרו
18 וימנו". אמר רב הונא: בודקין למונות ואין בודקין
19 לבסות; אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא;
20 אי בעית אימא סברא: האי קא מפזי והאי לא קא
21 מפזי; אי בעית אימא קרא: "הלא פרש לרעב לחמך"
22 בשי"ן פתיב – פרש והדר הב ליה, והתם פתיב:
23 "כי תראה ערם וכפיתו", "כי תראה" – לאלתר.
24 ורב יהודה אמר: בודקין לבסות ואין בודקין למונות;
25 אי בעית אימא סברא, ואי בעית אימא קרא; אי
26 בעית אימא סברא: האי קמצערא ליה והאי לא
27 קמצערא ליה; אי בעית אימא קרא: הכא פתיב:

28 "הלא פרס לרעב לחמך" – פרוס לאלתר, ובדקרינו, והתם פתיב: "כי תראה ערם
29 וכפיתו" – בשי"ן פתיב. תניא בנתיבא דרב יהודה: אמר "כפוני" – בודקין אחריו,
30 "כפוני" – אין בודקין. תנן התם: אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכפר בפונדיון,
31 מארבע סאין בסלע; לן – נותנין לו פרנסת לינה. מאי פרנסת לינה? אמר רב פפא: פוריא
32 ובי כדאי. שבת – נותנין לו מזון שלש סעודות. תנא: אם היה מחזיר על הפתחים – אין
33 נוקקין לו. ההוא עניא דהוה מחזיר על הפתחים דאתא לקמיה דרב פפא, לא מודיק ליה.
34 אמר ליה רב סמא בריה דרב יבא לרב פפא: אי מר לא מודיק ליה, אינש אחרנא לא
35 מודיק ליה, לימות ליה? – והא תניא: אם היה עני המחזיר על הפתחים – אין נוקקין
36 לו! – אמר ליה: אין נוקקין לו למתנה מרובה, אבל נוקקין לו למתנה מועטת. אמר רב
37 אסי: לעולם אל ימנע אדם עצמו [מלתת] שלישיית השקל בשנה, שנאמר: "והעמדנו עלינו
38 מצות לתת עלינו שלישיית השקל בשנה לעבדת בית אלהינו". ואמר רב אסי: שקולה
39 צדקה כנגד כל המצות, שנאמר: "והעמדנו עלינו מצות" וגו', "מצוה" אין פתיב כאן,
40 אלא "מצות". (סימן: גדול מקדש משה) אמר רבי אלעזר: גדול המעשה יותר מן העושה,
41 שנאמר: "והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט וכמח עד עולם", וזה – "הלא
42 פרש לרעב לחמך", לא וזה – "ועניים מרודים תביא בית". אמר להו רבא לכני מחזאי:
43 במטותא מניכר, עושו בהדי הדדי, כי היכי דליהו לכו שלמא במלכותא. ואמר רבי אלעזר:
44 בזמן שבית המקדש קיים, אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין בית המקדש קיים,
45 אם עושין צדקה – מוטב, ואם לאו – באין אומות העולם וגומלין בזרוע. ואף על פי כן
46 נחשב להן לצדקה, שנאמר: "ונשליך צדקה". אמר רבא: האי מילתא אישתעי לי עולא

משגש

מנין למצורע בימי ספורו שנטמא אדם - פשיטא לן דמטמא, כדתנן בריש מסכת כלים (פרק ראשון משנה א): אבות הטומאות: השרץ, ושכבת זרע, ונבלה, וטמא מת, ומצורע בימי ספורו כו' - הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע, וכלי חרס באויר. ולכך בעי מנלן דמטמא. דהא כתיב "ורחץ במים וטהר" - משמע דבאותה טבילה נטהר.

דלא הסיט נבלה מטמא בגדים ואינו מטמא אדם - לאו משום דטומאה בחבורין שאניי פירש הקתנרס: דאינו מטמא אלא בגדים שהוא לבוש. וקשה לרבינו יצחק בן מרדכי: דבתורת כהנים פרשת "וידי ביום השמיני" מרבה שטמא אפילו כלים (בחבורים) אף על גב דלא שייך בהו לבישה, ואינו ממעט מ"בגדיו" אלא אדם וכלי חרס שנוגע בהו. אלא דהאי מטמא בגדים בשעה שמשט, אפילו אין לבוש בהו. וכן משמע, מדיקאמו: אלא מעתה שרץ דמטמא אדם מנלן, לאו משום דמטמא בגדים מטמא אדם נמי כו' ואי קרי חבורים בגדים שהוא לבוש - מאי פריך משרץ דלא שייך ביה לבישה? התם דהאי ליפלין אדם מבגדים ונראה לרבינו יצחק בן מרדכי: דלא גרס "בחבורים", אלא הכי גרס: ודילמא טומאת בגדים שאני, תרע דהא מסיט נבלה דמטמא בגדים ואינו מטמא אדם. ולא גרסין "נמי טמא לאי משום דטומאה בחבורים שאני", דלא מחדר אלא שיש חילוק בין טומאת בגדים לטומאת אדם. וכן משמע, דאידידו גופיה לא קא מיבעיא ליה אם מטמא בגדים וכלים במגע, אלא אאודם בעי.

אתיא אימיה וקא בכיא קמיה - פירש רבינו חננאל: דהיינו אימיה דרב אחדרי.

ולדידיה קרי "עולא משגש אורחא דאימיה", שגרם לאמו להתבנות לפניו רב ששת. והיא היתה מניקתו של רב ששת, לכך אמר "חזי הני חדיי דמצית מינייהו".

מה כיבוס בגדים האמור בימי חלוטו כו' - בכמה דברים חמור נמי חלוטו מימי ספורו, ולא גמר מדיקאמו. והיינו טעמא, משום דלגמרי לא מצי למגמר - דהא כתב "וטהר", דמשמע דנטהר מכמו שהיה מתחלה. אלא דוקא להך מילתא גמרי, לפי שכן שוין דאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה.

גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו - פירשו: יותר משכך חמה ממשה רבינו בתפלתו. ואף על גב דמשה נמי עשה צדקה בסתר - שמא אותה שעה כבר פסק אותו זכות.

חמה אינו כופה - תימנה: דבפיק "ארבעה נדרים" (נדרים לבא), אמרין דחמה משה הרג.

והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה - יש מגיחין: דהנותן פורטה לעני והמפייסו, משום דמשמע לזו דקריא איירי בנותן צדקה, דכתיב: "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע". ולא מילתא היא, ד"נפש נענה תשביע" - היינו תשביע בדברים, שתפייסו בדברים. ועל כרחי לא גרסין ליה, דלהאי גירסא הוה ליה למימר מתברך בשבע עשרה, הך שש דלעיל דהני אחת עשרה.

ואינו

אחר צדקה - הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. רב נחמן בר יצחק אמר: הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכר. לאפוקי מדדרש רבה; דדרש רבה, מאי דכתיב: "ויהיו מְכַשְׁלִים לַפְּנֵיךָ בַּעַת אַפְּךָ עֲשֶׂה בָהֶם"? אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, [אפילו] בשעה שכוּפִין אֶת יַצְרָן וּמְבַקְשִׁין לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לַפְּנֵיךָ, הַכְּשִׁילָם בְּכַנֵּי אֲדָם שְׂאִינָן מְהֻנְנִין, כִּדִּי שְׁלֵא יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר. רבי יהושע בן לוי אמר: כָּל הַרְגִּיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה - וזִכְרָה, הַיּוֹיִן לֹא בָנִים בְּעָלֵי חֻכְמָה, בְּעָלֵי עוֹשֶׂה, בְּעָלֵי חֻכְמָה - דְּכָתִיב:

"מנצא"

משגש - לשון מהומה ושגוען. קליפה - מייל"א בלעז. וכבגד עדים כל צדקותינו - כלומר, אף כל צדקותינו נמאס מחמת רשעינו כבגד מאוס שהאדם מסירו מעליו. עדים - כדמרתגמין "חסר" - ואע"י, וכן "מעדה בגד ביום קרה" (משלי כה). מכל מקום מקיש צדקה לבגד, צדקה הצדיקים לבגד הגון. **בימי ספורו** - בשבעת ימים שבין טהרת הצפרים להבאת קרבנותיו. בשלמא בימי חלוטו איתקש למת, לטמא אף באהל. **הואיל ומטמא בגדים** - דהא ביום השביעי כתיב "וכבס בגדיי". **טומאה בחבורין** - כגון בגדי לבוש - הרי הן כמזוה. אבל שאר בגדים, הנוגע בהן, וכן אם יגע באדם - לא מטמא. תרע, שהרי המסיט נבלה כתיב ביה "והנושא את נבלתה יכבס בגדיו" (ויקרא יא), ולא אשכחן דלהוי אב הטומאה לטמא אדם ושאר בגדים. **שכבת זרע מטמא בגדים** - וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע" וגו'. **בהדיא כתיב ביה כו'** - הוא הדין נמי דהוה מצי למיפריך דהא טומאת בגדים לא דמיא לבגדים דבימי ספורו. דהא בגדים דהבא לאו בגדי לבוש שרץ הן, וטומאת מגע הוא. אלא דעריפא מיניה קא מותיב ליה. או לרבות הנוגע - דהכי תניא במסכת נדה (מגב): מנין לרבות הנוגע בשכבת זרע - תלמוד לומר "או איש". הוה קמחור ליה - רב אחדרי לרב ששת בבדיחותא, לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו. **אשתתק רב אחדרי** - נעשה אלם. **אתיא אימיה** - דרב ששת. צווחת קמיה - שיתפלל עליו. להני חדיי - הדרים הללו. חדיי - תרגום של "חזה". **דמצית מינייהו** - שניקת מזה. ודלתאן עלה - ואחרי שבא ליהניו שאלהו לקובעה בגמרא, מנלן דמטמא אדם? **נאמר כיבוס בגדים בימי ספורו** - "ויהיה ביום השביעי יגלח את כל שערו" וגו', ונאמר כיבוס בגדים למעלה - ביום טהרת הצפרים, כשיוצא מטומאת החלט "וכבס המטהר את בגדיו". אף וזימא - שני לגינות קשים הם, לפרע מן החוטאים. **שני על פי ששוחד בחיק** - שהוא עושה צדקה בסתר. **זימא עוה** - עדיין היא בתוקפה. ורבי אלעזר סבר דהאי "שוחד בוזק" ארישא קאי, "ושוחד בוזק יכפה חימה עוה". **ותפק לרעב נפשך** - הוא פיוס דברי תרומים. **ימצא צדקה** - משמע, יבא ליד עניות, וימצא בני אדם שיעשו לו צדקה. ויהיו מוכשלים לפניך - את אנשי ענות ויהי מקלל, שהיו מבקשין נפשו.

ימצא

בדברים - מתברך באחת עשרה ברכות. הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב: "הלא פרש וגו' ועניים מרודים תביא בית (וגו') כי תראה ערם" וגו'; **והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות**, שגאמר: "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך בצהרים. ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו', וכנו מְכַשְׁלִים חֲרֻבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר ודוֹר תְּקוּמָם" וגו'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב: "ורודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד"? משום דרודף צדקה ימצא צדקה? אלא לומר לך: כָּל הַרְוֵדָף

אחר צדקה - הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. רב נחמן בר יצחק אמר: הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכר. לאפוקי מדדרש רבה; דדרש רבה, מאי דכתיב: "ויהיו מְכַשְׁלִים לַפְּנֵיךָ בַּעַת אַפְּךָ עֲשֶׂה בָהֶם"? אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, [אפילו] בשעה שכוּפִין אֶת יַצְרָן וּמְבַקְשִׁין לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לַפְּנֵיךָ, הַכְּשִׁילָם בְּכַנֵּי אֲדָם שְׂאִינָן מְהֻנְנִין, כִּדִּי שְׁלֵא יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר. רבי יהושע בן לוי אמר: כָּל הַרְגִּיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה - וזִכְרָה, הַיּוֹיִן לֹא בָנִים בְּעָלֵי חֻכְמָה, בְּעָלֵי עוֹשֶׂה, בְּעָלֵי חֻכְמָה - דְּכָתִיב:

הָלוּטוּ – לאחר שנרפא מנגעו, מה לְהֵלֵךְ בימי חלוטו, מְטַמֵּא אֶדָם שכן
הוקש למת, אִם כָּאן בימי ספורו, מְטַמֵּא אֶדָם.
עוד במעלת הצדקה: אִמֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר, גָּדוֹל כח תפילת העוֹשֶׂה צְדָקָה
בְּסֶתֶר, יוֹתֵר מִכח תפילת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דֹּאִילוּ בְּמִשְׁחָה רַבֵּינוּ בְּתִיב (דברים
ט ט) 'כִּי יִגְדְּתִי מִפְּנֵי הָאֵם וְהַחֲמָה', וְאִילוּ בְּעוֹשֶׂה צְדָקָה בְּתִיב (משלי כא
יד) 'מִתֵּן בְּסֶתֶר יִכְפֹּה אָף', וְכֵן נִאמַר שם 'וְשָׁחַד בְּחֶק – צדקה בסתר,
שנותן לחיך העני בצנעה, יש בכוחה לכפות חֶמֶה עָזָה'.
וּפְלִיגָא רַבִּי אֶלְעָזָר עַל דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִתֵּן בְּסֶתֶר 'אָף'
בּוֹשֶׁת, אִךְ 'חֶמֶה' אֵינוּ בּוֹשֶׁת. וְמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׁחַד בְּחֶק חֶמֶה עָזָה' פִּירוּשׁוֹ,
אִם עַל שֶׁשְׁשׁוֹד בְּחֶק, שְׁעוּשָׁה צדקה בסתר, עֵדִין חֶמֶה עָזָה.
אִיבָא דְאָמַר, אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, כֹּל דִּין שְׁנוּטֵל שָׂחַר, מִבֵּיא חֶמֶה עָזָה
לְעוֹלָם [שֶׁנֶּאֱמַר וְשָׁחַד בְּחֶק] וְגו' שֶׁאֵדָם נותן לדין בסתר, מִבֵּיא 'חֶמֶה
עָזָה'.
וְעוֹד אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, כֹּל חֲנוּת פְּרוּטָה לְעֵנִי מִתְּבַרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת,
וְהַמְפְּיִיסוּ בְּרֻכּוֹתָיו שֶׁל נְחוּמִים, מִתְּבַרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת. מִבֵּאֵר
הַגְמָרָא: חֲנוּת פְּרוּטָה לְעֵנִי מִתְּבַרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת, דְּבִתִּיב (ישעיה נח ז)
'חֲלוּזָא פְּרוּשׁ וְגו' לְרַעֲב לְחֶמֶךְ, וְנִגְנִים מְרֻדִים תִּבְיָא בֵּית וְגו', כִּי תִרְאֶה
עָרוֹם וְכִסְתֵּהוּ, וְעַל כֵּךְ נִאמְרוּ (שם נח חט) הַבְּרֻכּוֹת הַבֵּאוֹת: א. 'אִזּוּ יִבְקַע
כִּשְׁחַר אוֹרֵךְ'. ב. 'וְאַרְבַּתְךָ מִהֲרָה תִצְמַח'. ג. 'וְהָלַךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָךְ'. ד. 'כְּבוֹד ה'
אֶסְפָּף'. ה. 'אִזּוּ תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה'. ו. 'תִּשְׁעוּ וְיִאמַר הַנֵּנִי'. הִרִי שֶׁשׁ בְּרֻכּוֹת.
וְהַמְפְּיִיסוּ בְּרֻכּוֹתָיו, מִתְּבַרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נח י"ב)
'וְתִפַּק לְרַעֲב נַפְשֶׁךָ – אִם תִּדְבֹר עִם הָעֵנִי הִרְעֵב דְּבַר נְחוּמִים, וְנִפְשׁ נִגְנֵה
תִּשְׁבֹּעַ בְּדַבְרִים, אִזּוּ תִתְבַּרֵךְ'. א. 'וְזָרַח בְּחֹשֶׁךְ אֲדָרְךָ'. ב. 'וְאִפְלִיתָ בְּצֹהֲרֵימֶ'.
ג. 'וְנִתַּח ה' תִּמְיֹד'. ד. 'וְהִשְׁבִּיעַ בְּצִחְצֻחוֹת נַפְשֶׁךָ' וְגו'. ה. 'וְעֲצַמְתִּיךָ יִחְלִיצֶךָ'.
ו. 'וְהִיָּיתָ כְּגֹן רֶחֶם'. ז. 'וְכִמְוָצָא מִיָּם אֲשֶׁר לֹא יִכְבּוּ מִימִי'. ח. 'וְכִנּוּ מִמֶּךָ
חֲרֻבּוֹת עוֹלָם'. ט. 'מוֹסְדֵי דֹר דְּרוֹד תִּקְוָם' וְגו'. י. 'וְתִקְרָא לְךָ גֵּדֵר פְּרִי'.
יא. 'מִשְׁכַּב נְתִיבוֹת לְשִׁבְתִּי'. הִרִי אַחַת עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת.
וְעוֹד אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, מֵאֵי דְבִתִּיב (משלי כא כא) 'דִּרְךָ צְדָקָה וְחֶסֶד, וְיִצְאָ
חַיִּים צְדָקָה וְכְבוֹד'. 'יִצְאָ צדקה', מִשְׁמַע, שִׁיבּוֹא לִידֵי עֲנִיּוֹת וְיִצְאָ מִי
שִׁיעוּשָׁה עֲמוּ צדקה, וְקִשָּׁה, וְכִי מוֹשׁוֹם דְּרוֹדֵךְ צְדָקָה, סוּפּוּ שִׁימְצָא צְדָקָה.
אֶלָּא, לֹאמַר לָךְ, כֹּל הַרוֹדֶה אַחֵר צְדָקָה, תִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמְּצִיא לוֹ
מַעוֹת וְעוֹשֶׂה כְּהֵן צְדָקָה. וְזוֹ 'יִצְאָ צדקה', שִׁימְצָא מַעוֹת לַעֲשׂוֹת בְּהֵן
עוֹד צדקה.
רַב נְחֶמֶן בַּר יִצְחָק אִמֵּר לְדִרְשׁ הַפְּסוּק 'יִצְאָ צדקה' בְּאוֹפֵן אַחֵר,
שֶׁתִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמְּצִיא לוֹ בְּנֵי אֲדָם מִהַחֲנוּנִים לַעֲשׂוֹת לָהֶן צְדָקָה,
כִּדְּי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שְׂכָרָם. וְזוֹ 'יִצְאָ צדקה', שִׁימְצָא בְּנֵי אֲדָם מִהַחֲנוּנִים
לַעֲשׂוֹת לָהֶם צדקה.
מִבְּרַת הַגְמָרָא: לְאִפּוּקִי מֵאֵי – לְהוֹצִיא מִמֶּה, כְּלוּמַר, מִזֵּה הַיּוֹפִיכָה שֶׁל
בְּרַח זֶה. מִבֵּאֵר הַגְמָרָא: לְאִפּוּקִי מִתְּבַרֵךְ רַבָּה, דְּדִרְשׁ רַבָּה מֵאֵי דְבִתִּיב
(יִמִּיה יח כג) אֲצַל יִרְמִיָּהוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל אֲנָשִׁי עֲנִיּוֹת שֶׁהָיוּ מִבְּקָשִׁים אֵת
נִפְשׁוֹ, וְיִהְיֶה מִכְּשָׁלִים לִפְנֵיךָ, בְּעַת אִפְךָ עֹשֶׂה בְּהֶם'. אִמֵּר רַבִּי מֵיָּה לִפְנֵי
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, [אֶפְיִלּוּ] בְּשִׁעָה שְׂבוּפִין אֵת יִצְחָר
וּמִכְּקִשְׁיָן לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לִפְנֵיךָ, הַכְּשִׁילִם בְּנִתְנִית הַצְדָקָה לְבָנֵי אֲדָם
שֶׁאֵינָם מִהַחֲנוּנִי, כִּדְּי שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶן שְׂכָר.
דְּרִשָׁה נֹסֶפֶת בַּפְּסוּק (שם) 'יִצְאָ חַיִּים צדקה וְכְבוֹד': רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹי
אִמֵּר, כֹּל הַרְגִּיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, וְזֹכֵר הַחֲנוּיָן לוֹ בְּנִים בְּעָלִי חֶמְכָּה –
עוֹסְקִים בְּתוֹרָה, בְּעָלִי עוֹשֶׂר, בְּעָלִי אֲנָדָה – הַדּוֹרְשִׁים לִפְנֵי הַצִּיּוֹר בְּדַבְּרֵי
אֲגָדָה. מִפְּרִשְׁתָּה הַגְמָרָא: בְּעָלִי חֶמְכָּה, דְּבִתִּיב

מִשְׁנֵשׁ אֶרְחִיתִיה דְּאִימִיה' – מִשְׁבַּשׁ דְּרַבִּי אִמֵּר וְשִׁגְרַם לָהּ לַחֲטוֹת דְּרַכָּה,
וְלַהֲתַנְּהָ בְּכִיּוֹ, כְּדִלְהֵלֵן. וְרַב שֶׁשֶׁת סִיפֵר כֵּן מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְכֵן
אִמֵּר, מֵאֵי דְבִתִּיב (ישעיה נח ז) 'וְיִלְבַּשׁ צְדָקָה בְּשָׂרֶיךָ, לֹאמַר לָךְ, מִה שֶׁרִּיזִין
זֶה הָעוֹשִׂי מִקְלִיפּוֹת קְלִיפּוֹת שֶׁל בְּרוֹל לַהֲגֵן מִמִּכַּת חֵץ בְּמִלְחָמָה, כֹּל קְלִיפָּה
וְקְלִיפָּה מִצְטָרֶפֶת לְשִׁרְיֹן גָּדוֹל, אִם צְדָקָה, כֹּל פְּרוּטָה וְפְרוּטָה שֶׁאֵדָם
נוֹתֵן, מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבוֹן גָּדוֹל.
רַבִּי חֲנִינָא אִמֵּר, עֵנִין זֶה נִלְמַד מִהָכָא, נִאמַר (שם טו ז) 'וְכִבְּנֵךְ עֲרִים כֹּל
צְדָקָתֶינִי', נִמְשְׁלָה צדקה לְבָגֵד, מִה בְּגָד זֶה, כֹּל נִימָא וְנִימָא – חוֹט וְחוֹט
מִצְטָרֶפֶת לְבָגֵד גָּדוֹל, אִם צְדָקָה כֹּל פְּרוּטָה וְפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבוֹן
גָּדוֹל.
מִבְּרַת הַגְמָרָא: אִמֵּר קְרוּ לִיה לְרַב שֶׁשֶׁת 'עוֹלָא מִשְׁנֵשׁ אֶרְחִיתִיה
דְּאִימִיה'. עַל שׁוֹם מַעֲשֶׂה שְׁהִיד, כְּדִלְהֵלֵן.
דְּבִקְעָא מִינֵיה – שָׁאֵל רַב אַחֲדָבִי בַּר אִמִּי מִרַב שֶׁשֶׁת, מִנֵּין לְמַצּוֹרֵעַ בִּימֵי
סְפוּרָא – בִּימֵים שֶׁהוּא סוֹפֵר לְאַחַר שֶׁנִּרְפָּא מִנִּגְעוֹ שֶׁמְטַמֵּא אֶת הָאֲדָם
הַנוֹגֵעַ בּוֹ. אִמֵּר לוֹ רַב שֶׁשֶׁת, הוּאִיל וְזִכְרוֹת הַיָּמִים הוּא מְטַמֵּא בְּגָדִים,
כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה (ויקרא יד ט) שֶׁעָלִיו לְהַטְבִּיל אֶת בְּגָדֵי, מִכֵּךְ יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁאִם
מְטַמֵּא אֶדָם, שֶׁאֵין הַבְּגָדִים נִטְמָאִים אֲלָא מִמִּי שֶׁהוּא 'אֵב הַטּוּמָא', וְדִינוּ
שֶׁל 'אֵב הַטּוּמָא' שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶדָם.
אִמֵּר לִיה רַב אַחֲדָבִי, אֵין לְהוֹכִיחַ מִכֵּךְ שֶׁמְטַמֵּא בְּגָדִים, שֶׁכֵּן דִּילִמָּא
טוֹבָאָה בְּחֻבּוּרֵים שְׁאֵינִי – אִילוּ דְּוִיקָא הַבְּגָדִים שְׁלוּבֵשׁ הַמַּצּוֹרֵעַ שְׁמוּחֻבְרִים
הֵם בּוֹ וְהֵם כְּמוֹהוּ נִטְמָאִים, אִךְ אֵם יֵגַע בְּבָגֵד אַחֵר אוֹ בְּאֵדָם לֹא יִטְמָא.
וְרִאִיה לְסַבְּרָא זֶה דְּהָא אֲדָם שֶׁהִסְטִי [וְהִזִּין] נְכִילָה, דְּנִטְמָא וְמְטַמֵּא בְּגָדִים
שֶׁעָלִיו, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶדָם אַחֵר שִׁיגַע בּוֹ, הִרִי שֶׁאֵינוֹ נִחְשָׁב אֵב הַטּוּמָא,
וּמִכֵּל מִקּוֹם בְּגָדִים שֶׁעָלִיו הוּא מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְבוּשׁ בְּהֶם שְׁנַעֲשִׂים
כְּמוֹהוּ.
אִמֵּר לִיה רַב שֶׁשֶׁת, וְאֶלָּא לְדַבְּרִיךְ, שֶׁרִיזִין דְּמְטַמֵּא אֶת הָאֲדָם הַנוֹגֵעַ בּוֹ,
מִנְּלָךְ, לֹא – הָאֵם אֵין הַמְקוֹר לֹזֵחַ מִשְׁוֹם דְּמְטַמֵּא הַשֶּׁרֶץ בְּגָדִים הַנוֹגְעִים
בּוֹ, וְכִמּוֹ כֵּן מַצּוֹרֵעַ שֶׁמְטַמֵּא בְּגָדִים, מְטַמֵּא אִם אֵדָם.
אִמֵּר לִיה רַב אַחֲדָבִי, שֶׁרִיזִין שֶׁמְטַמֵּא אֶדָם, בְּהִרְאִי – בְּמִפּוֹרֵשׁוֹ בְּתִיב בִּיה
(שם כח ז), 'אִזּוּ אִישׁ אֲשֶׁר יֵגַע בְּכָל שֶׁרֶץ'.
שֶׁב רַב שֶׁשֶׁת וְהַקְשָׁה: אֶלָּא שֶׁכִּבְּת זֶרַע דְּמְטַמֵּא אֶדָם מִנְּלָךְ, לֹא מִשְׁוֹם
דְּהִרְאִיל וְמְטַמֵּא הַשְּׁכֵבֶת זֶרַע לְבָגָדִים הַנוֹגְעִים בּוֹ, כֵּךְ גַּם מְטַמֵּא אֶדָם.
אִמֵּר לִיה רַב אַחֲדָבִי, שֶׁכִּבְּת זֶרַע נִמִּי בְּהִרְאִי בְּתִיב בִּיה (שם כח ז), 'אִזּוּ אִישׁ
אֲשֶׁר יִצָּא מִמֶּנּוּ שֶׁכִּבְּת זֶרַע', וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים, 'אִזּוּ אִישׁ' לְרִבּוֹת אֵת הַנוֹגֵעַ
בְּשֶׁכֵבֶת זֶרַע שֶׁהוּא נִטְמָא.
אֶתְרִי לִיה – רַב אַחֲדָבִי הִשִּׁיב לְרַב שֶׁשֶׁת אֵת תְּשׁוּבוֹתָיו בְּבִרְחִיתָא, לִפִּי
שְׁהִיד רַב שֶׁשֶׁת נִכְשַׁל בְּתִשְׁבוּתָיו. חֲלַל דְּעִתִּיה דְּרַב שֶׁשֶׁת, וּמִחֲמַת
קִפְדִּיתוֹ אִישְׁתִּיךְ רַב אַחֲדָבִי בַּר אִמִּי – נַעֲשֶׂה אֵלֶם, וְאֶתְיִיקֵךְ תִּלְמוּדִיָּה –
וְשִׁכַּח אֵת תִּלְמוּדוֹ.
אֶתְרִי אִימִיה – בֵּאֵה אִמֵּר שֶׁל רַב שֶׁשֶׁת, וְקָא בְּכִיָּא קִמִּיה – וּבִכְתָּה לִפְנֵי
בְּנֵה שִׁיתְפַּלֵּל עַל רַב אַחֲדָבִי שִׁיתְרַפָּא. צְוֹחָה צְוֹחָה וְלֹא אֲשַׁנֵּה בָּה – לֹא
קִיבַל אֵת דְּבִרְיָה. אֶתְרִי לִיה, חֲזִי לְהֵנִי חֲדָי דְּמַצִּית מִינֵיהּ – רֵאֵה אֵת
הַדָּרִים הַלָּלוּ שִׁינֵקַת מֵהֶם, וְהִכֵּר טוֹבָה וְקַבֵּל אֵת בְּקִשְׁתִּי. בְּעָא רַחֲמֵי עָלֶיהָ,
וְאִתְּרִי – וְנִרְפָּא. וְכִיּוֹן שִׁגְרַם רַב שֶׁשֶׁת לֵאמֹר לַהֲתַנְּהָ בְּשִׁגְעוֹן, כִּכֵּךְ שִׁגְלַתָּה
אֵת דְּרִידָה, לִפְיֵךְ נִקְרָא 'עוֹלָא מִשְׁנֵשׁ אֶרְחִיתִיה דְּאִמִּיה'.
מִבְּרַת הַגְמָרָא: וְדִאֲתָאן עָלָה – וְאַחֲרֵי שֶׁבֵּאֵה לִידֵינוּ שֶׁאֵלָה זֶה לְקוֹבְעָה
בְּגִמְרָא, מִנָּא לֵן שֶׁמַּצּוֹרֵעַ בִּימֵי סְפוּרָא מְטַמֵּא אֶדָם. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: בְּרִתְנָא,
רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן יוֹחִי אוֹמֵר, נֶאֱמַר (שם יד ט) כְּבוֹם – טְבִילַת בְּגָדִים בִּימֵי
סְפוּרָא – בְּסוּף יְמֵי פִּסְרֵת טַהֲרָתוֹ, וְנֶאֱמַר גַּם (שם יד ח) כְּבוֹם בְּגָדִים בִּימֵי

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמ' א

מִהַפְּסוּק. וְאִם עַל פִּי בֶן שְׁנוּטִילִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵת מִמוּנָם, נִחְשָׁב לָהֶן
לִישְׂרָאֵל אֲתָה נְטִילַת מִמּוֹן לְצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס ז) 'וְנִגְשִׁיךָ צְדָקָה'.
אִמֵּר רַבָּא, הֵאֵי מִלְתָּא – דְּבַר זֶה וְהַמְּבֹאֵר לַהֲלֹךְ, אִישְׁתַּעֲ לִי – סִיפֵר לִי
רַב שֶׁשֶׁת, הַמְּכֻנָּה 'עוֹלָא – עוֹלָל

עוֹד בְּגוֹדֵל מַעֲלַת הַצְדָקָה: וְאִמֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִזְמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים,
אֲדָם שׁוֹקֵל שְׁקָלוֹ – מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְקִרְבָּנוֹת, וּמִתְּכַפֵּר לוֹ עֲוֹנוֹתָיו. עֲבָשְׁיו
שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים, אִם עוֹשִׂין צְדָקָה, מוֹטָב, וּמִתְכַּפְּרִים עוֹנוֹתֵיהֶם,
וְאִם לֹא, בָּאֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְנוֹמְלִין בְּרוּרָע, וְכִפִּי שֶׁדְּרִשָׁה הַגְמָרָא לְעוֹל

55 מעשה ממנו מוכח ענין זה: **כִּי הָא דְּכָנִי אֲחֵתֶיהָ** – כמעשה שהיה בבני
56 אחותו **דְּרָגָן יוֹחֵג בֶּן נְאִי. הָיָא לְהוּ בְּתוּלָאָא** – שראה רבי יוחנן באלום
57 עליהם, **דְּבָעוּ** – שעתידים הם **לְמִסְחָר** – להפסיד בשנה זו **שָׁבַע מָאָה**
58 **דִּיגְרִי**. כיון שחלם כן **עוֹשֵׁיהוּ וְשָׂקֵל מִינְיָהוּ** – חפפה אותם בדברים ונטל
59 מהם במוך כל השנה מעוֹשֵׁיהוּ **לְצִדְקָתָא**. מפני שרצה לזכותם שאותם מעות

עוד בגודל מעלת הצדקה: **פָּרַשׁ רַבִּי דִּסְתָּאֵי קִרְבִּי יֵאָמֵר, בְּזֹאת וְדָאֵר, שְׁלֵא**
קָמְרַת הַקְדוּשׁ בִּירוּחַ הוּא מִדַּת בְּשָׁר וְדָם. ומבארת הגמרא. **מִדַּת בְּשָׁר**
וְדָם, אֵדָם מֵבִיא דִּירוּחַ גָּדוֹל לְמַלְךְ, סָפֵק מִקְבִּלִין אוֹתוֹ – אֶת הַדִּירוּחַ
הַיָּמִינִי, סָפֵק אִין מִקְבִּלִין אוֹתוֹ הַיָּמִינִי, וְאֵם תִּמְצֵא לֹאֵר מִקְבִּלִים אוֹתוֹ
מִמֶּנּוּ, סָפֵק אִם יִנְחֹר לוֹ לִנְתֹן הַדִּירוּחַ שִׂידֵיהָ רֹאֵה אִין הַמַּלְךְ, סָפֵק אִין
רֹאֵה אִין הַמַּלְךְ. וְהַקְדוּשׁ בִּירוּחַ הוּא אִין בִּי, אֵדָם נִתֵּן פִּירוּשָׁה לְעֵנִי
וּזְכָה וּמִקְבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָתוֹ, שְׂנֹאֲמֵר (תַּחֲלִיל לֵט) אִין בְּצֻרֵם – כְּשֶׁאֵין וְשִׁנָּה

בבא בתרא. פרק ראשון - השותפין דף י עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) - צג רש"י תוספות

1 **ימצא חיים** - וכתוב גבי חכמה "כי מוצאי מצא חיים". בעלי אנדה - מתוך שהן דרשנן ומושבין את הלב - הכל מכבדין אותם. לבעל חדין - רשע או גוי.
2 **להנצל אנו בהן כו'** - שהצדקה מצלת מגיהנם, כדאמרין לקמן בשמעתין. שמונותיו של אדם - שבר שיתפרנס ממנו. חסרונותיו - הפסד שעתיד להפסיד. וזה
3 - למזל טוב - יתן אותו חסרון לעניים. הוא [להו] בחלמא - במוצאי יום הכפורים. דבעו מחסר שבע מאה דינרין - באותה שנה. שקיל צדקה מינייתו - כל
4 השנה היה כופן בדברים, וגובה מהן צדקה. פש גביהו - ערב ראש השנה שיבסר דינרי שלא נתנו לצדקה, משבע מאה דינרי. לא תדחלו - למיפסד יותר. אמאי
5 לא אמרת לן - מתחלה, שכך נפלת.
6 והיינו נותנין כולן. השתא כן - אם נפלת. איחייב מאן דכני לן - כאדם שתולה
7 קללתו בחבירו. מחללי שבת ועובדי עבודה זרה - בסקילה, ואמר מר (כתובות ל.ב.) מי
8 שנתחייב סקילה - או נופל מן הגג או זיה דורסתו, דדמי לסקילה, דתנן (סנהדרין
9 מה.א.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו'. פרקליטין - מלצי ישר ושל מלאכי
10 השרת. כי אספתי את שלומי מאת העם הזה - ומהו השלום - את החסד ואת
11 הרחמים" שהיו רגילין לעשות. מפעפעי - מרכב. הגוף סובלו - וכל הגוף מלא רוח.
12 ואני בצדק - בתחלה, ואחר כך "אחזה פניך" בתפלה. אשבע בהקין תמונתך - בשבר הקיצה אשבע תמונתך. מלוה ה'
13 חונן דל - החונן דלים נעשה מלוה להקדוש ברוך הוא. וכתוב "עבד ליה
14 לאיש מלוה" (משלי כב.). ואיוו היא צדקה המצלת מדינה של גיהנם - כלומר, איזה
15 מן המקראות הללו מדבר מדין של גיהנם - אותו שכתוב "לא יועיל הון ביום עברה". נותנה
16 **מקום! אמר לו, הרי הוא אומר:** "הלא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית", אמיתי "עניים מרודים תביא בית" -
17 **האידינא, וקאמר:** "הלא פרס לרעב לחמך". דרש רבי יהודה ברבי שלום: פשם שמונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה,
18 כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, וזה - "הלא פרס לרעב לחמך", לא וזה - "ועניים מרודים תביא בית".
19 כי הא דכני אחתיה דרבן יוחנן בן זבאי הוא להו בחלמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי, עשינהו, שקל מינייהו לצדקה,
20 פוש גביהו שיבסר דינרי. כי מטא מעלי יומא דכיפורי, שדור דבי קיסר נקטינהו. אמר להו רבן יוחנן בן זבאי: לא תדחלו,
21 שיבסר דינרי גביהו מינייהו. אמרי ליה: מנא ידעת? אמר להו: חלמא חזאי לכו. אמרו ליה: ואמאי לא אמרת לן [דינתיבניהו]?
22 אמר להו: אמאי, כי היכי דתעבדו מצוה לשמה. רב פפא הוה סליק בדרגא, אישתמיט פרעיה בעי למיפל, אמר:
23 השתא בן איתיב מאן דסני לן כמחללי שבתות ועבובדי עבודה זרה? אמר ליה חייא בר רב מדפתי לרב פפא:
24 שמו עני בא לידך ולא פרנסתו. דתניא, רבי יהושע בן קרחה אומר: כל המעלים עיניו מן הצדקה - פאילו עובד עבודה
25 זרה; פתיב הכא: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בלעל", וכתוב התם: "יצאו אנשים בני בלעל", מה להלן עבודה זרה,
26 אף כאן עבודה זרה. תניא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: כל צדקה וחסד שישיראל עושין בעולם הזה, שלום גדול ופרקליטין
27 גדולין בין ישראל לאביהן שבשמיים, שנאמר: "כה אמר ה' אל תבא בית מרוח ואל תלך לספוד ואל תגד להם כי אספתי
28 את שלומי מאת העם הזה וגו' [את] החסד ואת הרחמים", "חסד" - זו גמילות חסדים, "רחמים" - זו צדקה. תניא, רבי
29 יהודה אומר: גדולה צדקה שמקרכת את הנאולה, שנאמר: "כה אמר ה' שמוי משפט ועשו צדקה פי קרובה ישיעתי לכא
30 וצדקתי להגלות". הוא היה אומר, עשרה דברים קשים נבראו בעולם: הר קשה - ברזל מחתכו, ברזל קשה - אור מפעפפו,
31 אור קשה - מים מכבין אותו, מים קשים - עבים סובלים אותו, עבים קשים - רוח מפזרתו, רוח קשה - גוף סובלו,
32 גוף קשה - פחד שוברו, פחד קשה - יין מפגו, יין קשה - שינה מפכחתו, ומיתה - קשה מכולם, [וצדקה - מצלת מן
33 המיתה], דכתיב: "וצדקה תציל ממות". דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי: בוא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת
34 בשר ודם; מדת בשר ודם, אדם מביא דורון גדול למלך - ספק מקבלין אותו הימנו, ספק אין מקבלין אותו הימנו; [ואם
35 תמצא לומר מקבלין אותו ממנו] ספק רואה פני המלך, ספק אינו רואה פני המלך. והקדוש ברוך הוא אינו כן, אדם
36 נותן פרוטה לעני - וזכה ומקבל פני שכינה, שנאמר: "אני בצדק אחזה פניך" מאי "אשבעה בהקין תמונתך"? אמר רב נחמן בר יצחק:
37 אלו תלמידי חכמים שמגדדין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקדוש ברוך הוא משביען מזיו השכינה לעולם הבא. אמר רבי
38 יוחנן, מאי דכתיב: "מלוה ה' חונן דל"? אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כבכול "עבד ליה לאיש מלוה". אמר רבי
39 חייא בר אבא, רבי יוחנן רמי, פתיב: "לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות", וכתוב: "לא יועילו אוצרות רשע
40 וצדקה תציל ממות", שתי צדקות הללו למה? אחת שמצילתו ממוותה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם; ואי זו היא
41 שמצילתו מדינה של גיהנם - ההוא דכתיב ביה "עברה", דכתיב: "יום עברה היום ההוא", ואי זו היא שמצילתו ממוותה משונה
42 נותנה

אלא

"די להן מהקרבין ניתוחין לאלה שמיא ומצלן לחיי מלכא ובגוה
 זה לצדקה בשביל שיהיו בני, ובשביל שאופה לעולם הבא" -
 רבי יהושע ואמר: "צדקה תרומם גוי" - אלו ישראל, דכתיב:
 וחסד שאומות העולם עושין, חסא הוא להן, שאין עושין אלא פ
 בצדקה פרק ועיתיד במחן ענין הן תהיו ארכא לשלותד" וגו'. נע
 וימי בעמד ישראל" [וגו'], "וחסד לאמים חסאת" - כל צדקה
 בו, וכל המתיתר נופל בגיהנם, שנאמר: "זר יהיר לץ שמו עושד
 ההוא". אמר רבן גמליאל: עדיו אנו צריכין לפודעי. רבי אליעזר
 בעמד ישראל גוי אחד, "וחסד לאמים חסאת" - כל צדקה וחס
 אותנו בו, שנאמר: "ויבא ויעש ה' פאשר דבר כי חסאתם לה'
 הקנה ואמר: "צדקה תרומם גוי וחסד" - לישראל, ו' לאמים" -
 נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריהם, לפי שהוא נותן צדקה וחסד
 דתנאי, אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: כשם שהחמאת מכפרת
 אימיה דשבד מלכא, שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי
 שמע רבי אמי איקפד, אמר: לית ליה "ביבש קצירה תשברנה
 אמי נמי, משום שלום מלכות" - דאיבעי ליה למפלגניהו לעם

מלתא לחודא הוא דהוי ביה, שנחרגו על
קידוש השם, ותו לא היה ביה? הריני לוד
- לרלינטס ופפוס, אחים שהרגם
(טורונסורפוס) וצריך להיות: טורונסו! הרשע
בדחדיח, כדאמרין במסכת תענית (יחב),
על ידי גזירה שבורה על שטראל לחשמה,
על שנמצאת בת מלך הרוגה וחדשה את
ישראל עליה, ועמדו האחים הללו ואמרה
מה לכם על ישראל, אנו הרגנוה. הרי זה
צדיק גמור - דבר זה ומחשבה זו. כאן
ישראל. ופאן גניו - שטראל דיען
לשמש. בין יחיה בין לא יחיה אינו מהדר
אחר מדת הדין, אבל גוי אינו נתן אלא
על מנת כן, ואם לאו - מתחרט. יום עברה
היום ההוא - ביום הדין משתעי, גבויאת
צפניה. המדוע? - מהר המדועי. ויחיה
וישג' ח' כאשר דבר כי המפתח לח' ונו'
- בנחרארין קאמר ליה לירמיה, שחזיה
מגלה את ישראל לבבל. כיבש קצירה
תשכיתה - כשחבלה זכות שבידך, ויבש
לחלחית מעשה צדקה שלחן - או ישיבר.
דלא

וְהַתְּגִיד לוֹ, כִּמּוֹ שְׁנֵאמַר:

- וְדַעְבִּיד הָכִי לֹא צָדָקָה גְּמוּרָה הִיא? וְהַתְּנִיא: הָאֹמֵר "סִלְעַי רַי זֶה צָדִיק גְּמוּרוֹ - לֹא קִשְׁיָא: כָּאֵן בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאֵן בְּגוֹי. נַעֲנֶה בַּעֲמֻד יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד", "וְחֶסֶד לְאֻמִּים חֲטָאתָ" - כָּל צָדָקָה שֶׁתִּמְשֹׁךְ מִלְכוּתוֹ, שְׁנֵאמַר: "לָהֶן מַלְכָּא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵךְ וְחֲסִידֵךְ רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל וְאֹמֵר: "צָדָקָה תְּרוּמָם גּוֹי" - אֱלֹו יִשְׂרָאֵל, דְּכְתִּיב: חֶסֶד שְׁגוּיִים עוֹשִׂין, חֲטָא הוּא לָהֶן, שְׂאִין עוֹשִׂין אֱלֹא לְהַתְּיַהֵר בְּעֶבְרַת דָּוִד", וְאִין עֶבְרָה אֱלֹא גִיהֶנֶם, שְׁנֵאמַר: "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם מִזְמַנֵּי אֹמֵר: "צָדָקָה תְּרוּמָם גּוֹי" - אֱלֹו יִשְׂרָאֵל, דְּכְתִּיב: "וְאִי שְׂאוֹמֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, חֲטָא הוּא לָהֶן, שְׂאִין עוֹשִׂין אֱלֹא לְחַרֵּף אֱלֹא שְׂמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהִיה לָכֶם הַדְּבָר הַזֶּה". נַעֲנֶה רַבִּי נַחֲוִינְאֵי בֵּן חֲטָאתָ. אֲמַר לָהֶם רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו: נִרְאִין דְּבַר רַבִּי יִשְׂרָאֵל, וְלֹאֻמִּים חֲטָאתָ. - מִכְּלַל דִּהּוּא נִמֵּי אֲמַר, מַאי הִיא? יִשְׂרָאֵל, כִּד צָדָקָה מְכַפֶּרֶת עַל אוֹמֹת הָעוֹלָם. אִיפְרָא הוֹרָמִי, אִי קָבְלִינְהוּ; שְׂדִרְיִנְהוּ קָמִיה דְּרַבָּא, וְקָבְלִינְהוּ מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּתָא. יִים בָּאוֹת מֵאִירוֹת אוֹתָהּ? וְרַבָּא, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּתָא. - וְרַבִּי גּוֹיִים. - וְרַבָּא נִמֵּי, לַעֲנִי גּוֹיִים הִבְיִנְהוּ. וְרַבִּי אֲמַי דְּאִיקָפֵד הוּא דְלֵא

בבא בתרא דף י עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) צה

לא היו נהרגים על ידי המלכות, היו זוכים למעלה זו מחמת גודל צדקתם. **אלא**, הכוונה להרוגי לוד – האחים 'לוליינוס ופוס', שהרגם טוריינוס הרשע בלוד.

הגמרא חוזרת לענין מעלת הצדקה, וההבדל שבין הצדקה של ישראל לבין הצדקה של אומות העולם: **תניא**, **אמר להן רבן יוחנן בן זבאי לתלמידיו**, **בני מהו שאמר הכותב** (משלי יד לד) **'צדקה תרומם גוי וחסד לאמים תפארת'**. **נענה רבי אליעזר ואמר**, **'צדקה תרומם גוי' אלו ישראל הנקראים 'גוי', דכתיב** (שמואל ב' ז כג) **'ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ'**. שבעה שישראל נותנים צדקה קרנם מתרוממת. ואילו על הגויים נאמר **'וחסד לאמים תפארת'**, ללמדך, שכל צדקה וחסד שאומות עובדי 'והסד לאמים תפארת', חטא הוא להן, לפי שאינם עושין לשם שמים, **אלא להתיגדל בו** – להגדיל ולהאריך את שנות חייהם בזכות הצדקה. **במו שניאמר** (שורא י) שכורש נדב צאן ובקר לבית המקדש, כדי 'די להון מהקרבין ניהוין לאלה שמאי ומצלון לחי מלכא ובגוה' – כדי שיהיו מקריבים קרבנות לנחת רוח לאלהי השמים, ויתפללו לחי המלך ובגיו, הרי שאין הגויים נותנים לשם שמים, אלא כדי להאריך את ימיהם בזכות הצדקה.

שואלת הגמרא: **והעביר הכי** – וכי אדם שעושה כך, שנותן צדקה כדי שיאריכו ימיו וימי בניו, **לאו צדקה נמורה היא** – האם אין זו צדקה גמורה. **והתניא בברייתא**, **'האומר סלע זה לצדקה, בשכיל שיהיו בני, ובשכיל שאוקמה לעולם הבא, הרי זה צדיק גמור'**. מתרצת הגמרא: **לא קשיא כאן** – מה ששנינו בברייתא, הוא ב'ישראל' שנותן צדקה בשביל שיחיה בנו. ואילו **כאן** – מה שאמר רבי אליעזר שהצדקה נחשבת כחטא, הרי מדובר **בעובדי בוכבים** שנותן צדקה כדי שיחיה בנו. וטעם החילוק בין ישראל לגוי, שישראל לעולם אינו מתחרט על הצדקה שנתן, אף אם לבסוף ימות בנו. אך הגוי, אם ימות בנו הרי הוא מתחרט על הצדקה שעשה.

הגמרא ממשיכה להביא את דרשות שאר תלמידי רבן יוחנן בן זכאי בפסוק: **זה נענה רבי יהושע ואמר כך יש לדרוש את הפסוק**, **'צדקה תרומם גוי' אלו ישראל, דכתיב** (שמואל ב' ז כג) **'ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ'**. ואילו על הגויים נאמר **'וחסד לאמים תפארת'**, ללמדך, שכל צדקה וחסד שאומות עובדי בוכבים עושין, חטא הוא להן, לפי שאין עושין לשם שמים, **אלא כדי שתמשד מלכותן** – שתעמוד להם זכות הצדקה שלא תפסק מלכותם. **שניאמר** (דניאל ד כד) **לאחר שפתר דניאל את חלום נבוכדנצר, שעתיד הוא להטיר ממלכותו, השיא דניאל עצה לנבוכדנצר, וכך אמר לו**, **'להן מלכא מלכי ישפר עלה'** – אתה המלך, עצתי תיטב בעיניך, **והטאך בצדקה פרק** – ואת חטאתך בצדקה תפדה, **וענינה פתח ענין** – ואת עונותיך תכפר בכך שתחון את העניים, **הן** – ואם תשמע לדברי, אולי **תהא ארבא לשלונתיה** 'וגו' – תהיה אריכות זמן לשלומך, שלא תמהר הדעה לבא, ומכאן שאין הגויים עושים צדקה אלא כדי שתמשך מלכותם.

נענה רבן גמליאל ואמר, **'צדקה תרומם גוי' אלו ישראל, דכתיב** (שמואל ב' ז כג) **'ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ'** ואילו על הגויים נאמר **'וחסד לאמים תפארת'**, ללמדך, שכל צדקה וחסד שאומות עובדי בוכבים עושין, חטא הוא להן, לפי שאין עושין לשם שמים **אלא להתיגדל בו** – להתיגדל בהם, **וכל הפתיתר** – והמתגאה) **נופל בגיהנם, שניאמר** (משלי כא כד) **'וד יהיר לץ שמו, עושה פעברת ודון'**, כלומר, שהמתגאה ידון ב'עברה', ואין 'עברה' **אלא גיהנם, שניאמר** (צפניה א טו) על יום הדין הגדול והנורא שבו נדונים רשעים לגיהנם, **'יום עברה היום ההוא'**, הרי ש'עברה' היא גיהנם.

אמר רבן גמליאל על אף כל הדרשות שדרשו התנאים לעיל, **עדיין אנו צריכין למודעי** – לדרשת רבי אליעזר שהיה מהר המודעי, וכך שנינו, **רבי אליעזר המודעי אומר**, **'צדקה תרומם גוי' אלו ישראל, דכתיב** (שמואל ב' ז כג) **'ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ'**. ועל הגויים נאמר, **'וחסד לאמים תפארת'**, ללמדך, שכל צדקה וחסד שאומות עובדי בוכבים עושין, חטא הוא להן, לפי שאין עושין לשם שמים, **אלא להתיגדל בו**. **שניאמר** (ירמיה א) בשעה שהגלה נבחראדן את ישראל לבבל, פתח נבחראדן את אוזיקו של ירמיהו, ואמר לו, **'יבא ויעש ה' באשר דבר, כי תפארת לה' ולא שמעתי בקולו, והיה לכם תרברב תהו'**, הרי, שאף בשעה שעשה חסד [שפתח את אוזיקו ירמיהו] המשך בעמוד מא

זו היא צדקה, שהנותן נותנה ואינו יודע למי נותנה. והעני נוסף ואינו יודע ממי נוסף. ומפרשת הגמרא: **'נותנה ואינו יודע למי נותנה/לאפוקי** – להוציא ממנהגו דמר עוקבא, שידע למי נתן. שהיה מנהגו להניח מעות בלילה על מפתן הפתח של העני. ואילו **'נוסף ואינו יודע ממי נוסף'**, **לאפוקי** – להוציא ממנהגו דרבי אבא, שידעו העניים הנוטלים ממנו, שהיה מנהגו להניח המעות בסודר הצרור מאחורי גבו, והעניים נוטלים משם.

ואלא היכי ליעביר – איך יעשה האדם באופן שלא ידע למי הוא נותן, והעני לא ידע ממי הוא נוטל. **ליתבי** – יתן המעות לאינן של צדקה שביד הגבאי.

מיתבי, קושיא על מה שאמר שהצדקה המעולה היא נתינת מעות לקופה של צדקה: שנינו בברייתא, **מה יעשה אדם ויהיו לו בנים וזרים, רבי אליעזר אומר יפד מעותיו לעניים, רבי יהושע אומר ישמה אשתו לדבר מצוה** – קודם שיפקדנה. ומוסיפה הברייתא, **רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא יתן אדם פרוטה לאינן של צדקה, אלא אם בן ממונה עליה אדם נאמן ברבי חנניא בן תרדיון**, ואם כן, איך אמרו שהנהגה הנכונה שיתן אדם מעותיו לקופה של צדקה, והרי לא על כל הקופות ממונה אדם נאמן כרבי חנניא.

מתרצת הגמרא: **כי קא אמרינן** – אכן מה שאמרנו שיתן אדם מעותיו לקופה של צדקה, הדברים אמורים בקופה דממני עלה – שממונה עליה אדם נאמן ברבי חנניא בן תרדיון.

הגמרא מוסיפה לבאר גודל מעלת מצות צדקה: **אמר רבי אבהו, כתוב בתורה** (שמות ל יא), **'וידבר ה' אל משה לאמר. כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם, ונתנו איש כפר נפשו לה'**, ומפרש רבי אבהו פסוק זה, **אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, כמה תרום כרן ישראל. אמר לו הקדוש ברוך הוא ב'כי תשא' – אם חפץ אתה לרומם קרבנך, קח מהם כופר לצדקה**.

דרשה נוספת בענין זה: **ואמר רבי אבהו, שאלו את שלמה בן דוד, עד היכן בכה של צדקה. אמר להן, צאו וראו מה פירש דוד אבא** (תהלים קיב ט), **'פור נתן לאביונים צדקתו עמדת לעד, קרנו תרום כבבד', הרי לכם גודל כח הצדקה, שיש בכוחה לרומם קרן הנותנה**.

רבי אבא אמר, כוחה של צדקה נלמד מהכא – מהפסוק הבא, שנאמר (ישעיה לג טו) **'הוא מרומם ישובן'** – וכי שגר במקום גבוה שלא תשיג אותו יד האויב, **מצדות סלעים משגבו** – וכיאלו מבצרי סלעים יהיו לו למשגב, להצילו מיד אויבו, **להמו נתן, מימיו נאמנים**, וכך מתפרש הפסוק, **מה טעם זוכה האדם לברכה זו ש'מרומם ישובו', מצדות סלעים משגבו, משום ד'להמו נתן לעניים, מימיו נאמנים'**.

ואמר רבי אבהו, שאלו את שלמה, איזהו בן העולם הבא. אמר להם, כל שפגנד וקנין כבד' – אותם אנשים שחולקים להם כבוד בעולם הזה מחמת חכמת זקנתם, ולא מחמת עושרם. כי הא – כמעשה שהיה, דבר יוסף בריה דרבי יהושע חלש – חלה, ואינני – גוע ופרחה רוחו. וכשנתעורר, אמר ליה אבהו – רבינו רבי יהושע, מאי חזית – מה ראתי בעולם העליון. אמר ליה רב יוסף, עולם הפוך ראיתי, עליונים – העשירים החשובים בעולם הזה, שם בעולם העליון הם למטה, ואילו תחתונים – העניים שהם שפלים בעולם הזה, שם בעולם העליון הם למעלה. אמר ליה רבי יהושע, לא עולם הפוך ראתי, אלא עולם פרוך ראיתי.

הוסף רבי יהושע לשאול את בנו, **ואנן** – אנו תלמידי החכמים בעלי תורה, היכי חזיתין – איך ראתי אותנו, מהי חשיבותינו שם. **אמר ליה רב יוסף**, כי היכי דחשיבין הכא – כשם שמחשיבים אותנו כאן כחשובים ונכבדים, כך תחשיבין התם – מחשיבים אותנו שם.

ועוד הוסף רב יוסף, ושמעתי בישיבה של מעלה, שהיו אומרים 'אשרי מי שפא לבאן, ויתלמוד ביה'.

ועוד שמעתי שהיו אומרים, הרוגי מלכות, אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן לגדל מעלתם. מבררת הגמרא: **מאן נינהו** – מי הם אותם הרוגי מלכות. **אלימא** – אם תאמר שהכוונה לרבי עקיבא וחבריו עשרת הרוגי מלכות. יקשה, האם רק משום שהם הרוגי מלכות זכו למעלה נשגבה זו, ותו לא – וכי לא היתה להם מעלה אחרת מלבד זאת, אשר מחמתה היו ראויים לזכות למדרגה זו. הרי פשיטא בלאו הכי נמי – פשוט שאף אילו

1 דְּלֹא סִימוּנָה קָמִיָּה – לא סיימו לספר לפניו שרבא חילק המעות לעניי
הגויים, וסבר רבי אמי שחילקם לעניי ישראל.

3 עוד במעלת הצדקה: תִּנְיָא, אִמְרוּ עָלֵינוּ עַל בְּנִימִין הַצָּדִיק, שְׁהִיהַ מְמוּנָה
4 עַל קוּפָּה שֶׁל צָדָקָה. פֶּסֶם אַחַת בְּאַתָּה אֲשֶׁה לִפְנֵינוּ בְּצוּרָתָה, אִמְרָה
5 לוֹ, רַבִּי, פְּרִנְסִינִי. אִמְרָה לָהּ, הַעֲבֹדָה וְ–לִשְׁנוֹן שְׁבוּעָהוּ שְׁאִין בְּקוּפָּה שֶׁל
6 צָדָקָה בְּלוּם. אִמְרָה לוֹ, רַבִּי, אִם אֵין אַתָּה מְפָרְסֵנִי, הָרִי אֲשֶׁה וְשִׁבְעָה
7 בְּנֵיהַ מְתִים. מִדַּ עַמְד בְּנִימִין וּפְרִנְסָה מִמַּעוֹת שְׁלוֹ. לְיָמִים – לֹאֲחֹר זִמָּן,
8 חֲלָה בְּנִימִין וְנָטָה לְמוֹת. אִמְרוּ מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרֵת לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
9 רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה אִמְרָתְךָ – מִתּוֹרַתְךָ לִמְדוּנוּ שֶׁכָּל הַמְקָנִים נִפְשׁ אַחַת
10 מִיִּשְׂרָאֵל בְּאִילוֹ קָיָים עוֹלָם מְלֵא, וּבְנִימִין הַצָּדִיק שְׁהִתִּיהַ אֲשֶׁה וְשִׁבְעָה
11 בְּנֵיהַ, וְכִי וְמוֹת בְּשָׁנִים מוֹעֲסוֹת תִּלְלוּ. מִיָּד קָרְעוּ לוֹ גִּזְרֵי דִּינֵהוּ. תִּנְיָא,
12 הוֹסִיפָה לוֹ עֲשָׂרִים וְשָׁתִים שָׁנָה עַל שְׁנוֹתָיו.

13 מַעֲשֵׂה נוֹסֵף הַעוֹסֵק בְּמַעֲלוֹתֶיהָ שֶׁל הַצָּדָקָה: תִּנְנוּ רַבָּנִן, מַעֲשֵׂה בְּמוֹנְבוּ
14 הַמְּקָרָ שֶׁבִּזְבוּ אוֹצְרוֹתָיו וְאוֹצְרוֹת אֲבוֹתָיו – שֶׁחֲלָקָם לַעֲנִיִּים בְּשָׁנִי בְּצוּרָתָה.
15 וְחִבְרוּ עָלֵינוּ אֲחֵיו וּבֵית אֲבִיו וְאִמְרוּ לוֹ, אֲבוֹתֶיךָ גָּנוּ וְהוֹסִיפוּ עוֹד מִמֶּנּוּ
16 עַל שֶׁל אֲבוֹתָם, וְאַתָּה מְכַזְּבֵם. אִמְרָה לָהֶם, אֲבוֹתֵי גָּנוּ לְמַטָּה וְאֲנִי גָּנוּתִי
17 לְמַעְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פח יב) אִמְתָּה מֵאֲרִיץ תִּצְמַח וְצָדֵק מִשְׁמִימִם יִנְשָׁקָהּ.
18 בִּשְׁעָה שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה בֶּאֱרֵץ אִמְתָּה, כְּלוֹמֵר צָדָקָה, בְּאוֹתָהּ שַׁעַה מְבִטִּיהַ בּו
19 מִהַשְׁמִים וְזוֹת הַצָּדָקָה שַׁעֲשֵׂה, לְשֵׁלֵם לוֹ גִּמּוּל.

20 וְעוֹד הוֹסִיף מוֹנוֹב: אֲבוֹתֵי גָּנוּ בֶּאֱרֵץ בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה שׁוֹלְמָת בּוֹ, וְאֲנִי גָּנוּתִי
21 אֵת זְכוֹת הַצָּדָקָה בְּמָקוֹם שְׁאִין תִּהְיֶה שׁוֹלְמָת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פט טו) 'צָדֵק
22 וּמִשְׁפָּט מְכֹון בְּכֶסֶף' – הַצָּדָקָה שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה גִּזְוָה תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד,
23 שְׁהוּא מְקוֹם שְׁאִין כָּל יָד שׁוֹלֶטת בּוֹ.

24 וְעוֹד הוֹסִיף מוֹנוֹב: אֲבוֹתֵי גָּנוּ דְּבַר שְׁאִין עוֹשֶׂה פִּירוֹת, וְאֲנִי גָּנוּתִי דְּבַר
25 שְׁעוֹשֶׂה פִּירוֹת, שֶׁהַצָּדָקָה הִיא מִהַדְּבָרִים שְׁאֵדָם אוֹכֵל פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם
26 הַזֶּה, וְהַקִּין קִימַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ג) 'אִמְרוּ צָדִיק כִּי מוֹב,
27 כִּי פִיר מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ, הָרִי שֶׁהַצָּדִיקִים אוֹכֵלִים פִּירוֹת צָדָקָתָם בְּעוֹלָם
28 הַזֶּה.

29 וְעוֹד הוֹסִיף מוֹנוֹב: אֲבוֹתֵי גָּנוּ [אוֹצְרוֹת] מְמוּן, וְאֲנִי גָּנוּתִי אוֹצְרוֹת נִפְשׁוֹת
30 שֶׁהִייתִי כְּמֹה נִפְשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא ז) 'פִּיר צָדִיק עֵץ חַיִּים, וְלִקְחָהּ
31 נִפְשׁוֹת חֲכָם'. פִּירוֹת הַצָּדָקָה הֵם כַּעַץ חַיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹשֶׂה
32 הַצָּדָקָה נֹחֵשֶׁב 'לִקְחָה נִפְשׁוֹת', שֶׁכֵּן בִּצְדָקָתוֹ הוּא מַחִיהַ נִפְשׁוֹת, וְהַעוֹשֶׂה כֵּן
33 הוּא 'חֲכָם'.

34 וְעוֹד הוֹסִיף מוֹנוֹב: אֲבוֹתֵי גָּנוּ לְאַחֲרֵים, וְאֲנִי גָּנוּתִי לְעַצְמִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים
35 כד יג) 'וְלִךְ תִּתֵּנִי צָדָקָה', כָּל צָדָקָה שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה, לְעַצְמוֹ הוּא עוֹשֶׂה,
36 שִׁיבֵל עֲלֶיהָ שֹׁכֵר.

37 וְעוֹד הוֹסִיף מוֹנוֹב: אֲבוֹתֵי גָּנוּ לְעוֹלָם הַזֶּה, וְאֲנִי גָּנוּתִי לְעוֹלָם הַבָּא,
38 שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח ח) 'וְהָיָה לִפְנֵיךָ צָדָקָה כְּבוֹד ה' יִאֲסָפָה'. אֵם תִּלְךָ לִפְנֵיךָ
39 זְכוֹת הַצָּדָקָה, אוֹזִי בִּשְׁעַת מִיתָתְךָ כְּבוֹד ה' יִאֲסָפָה מִדִּין גִּיהֵנָם.

40 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאִם קָנָה בָּהּ וְ–בַּעִיר בֵּית דִּינָה, הָרִי הוּא בְּאִנְשֵׁי הָעִיר
41 מִיד, וְחִיבִי לְהַשְׁתַּתֵּף עִמָּם בְּהוֹרָאוֹת הָעִיר.

42 מִדִּיִּיקָה הַגְּמָרָ: מִתְּנִיתִין שְׁשִׁינוּ 'קָנָה בַּהּ בֵּית דִּירָה', מִשְׁמַע שְׁדוּקָא 'בֵּית
43 דִּירָה', אֲךָ אִם קָנָה פִּיסַת קֶרֶקַע כָּל שְׁהוּא אִינוּ נֹחֵשֶׁב כְּאִנְשֵׁי הָעִיר, וְחָה דְּלֹא
44 בְּרָבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתִנְיָא, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר 'אִם קָנָה
45 בָּהּ וְ–בַּעִיר קֶרֶקַע כָּל שְׁהוּא, הָרִי הוּא בְּאִנְשֵׁי הָעִיר'.

46 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָ: וְהָא תִּנְיָא בְּרִייתָא אַחֲרָתָה, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,
47 אִם קָנָה שֵׁם קֶרֶקַע הָרְאוּתָה לְבֵית דִּינָה הָרִי הוּא בְּאִנְשֵׁי הָעִיר, הָרִי
48 שֶׁלְדַעְתּוֹ אִינוּ נֹחֵשֶׁב כְּאִנְשֵׁי הָעִיר רַק בְּקֶרֶקַע הָרְאוּתָה לְבֵית דִּירָה, וְלֹא
49 בְּקֶרֶקַע כָּל שְׁהוּא. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָ: הָרִי תִנְיָא, וְאִלִּיבָא רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
50 גַּמְלִיאֵל – שְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת נִשְׁנוּ עַל יְדֵי שְׁנֵי תַנָּאִים, שֶׁנִּחְלָקוּ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל רַבִּין
51 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּעֵנִין זֶה.

משנה

52 מִשְׁנֵיתִינוּ דְּנָה בְּאִיזָה אֹפֶן יִכּוֹל שׁוֹתֵף לְכַפּוֹת עַל חִבְרוּ לְחִלּוֹק: אֵין הַשְׁוֹתִפִּים
53 חוֹלְקִין אֶת הַחֲצֵר, בַּעַל כְּרוֹחַ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם. עַד שְׁהִיָּה בַּה אֶרְבַּע אֲמוֹת
54 עַל אֶרְבַּע אֲמוֹת מְרֻבַּעַת לָזֶה וְאֶרְבַּע אֲמוֹת לָזֶה, כִּיּוֹן בִּשְׁכַּחוֹת מִכָּךְ הִיא

55 אִינָה הָרְאוּתָה לְתַשְׁמִישָׁהּ. וְלֹא – וְאִינָם חוֹלְקִים אֶת הַחֲצֵר, עַד שְׁהִיָּה בָּה
56 שֹׁטַח הָרְאוּתָה לְזוֹרֵיעַת תַּשְׁעָה קִבְּצִין לָזֶה וְתַשְׁעָה קִבְּצִין לָזֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,
57 עַד שְׁהִיָּה בָּה תַשְׁעָתָה חֲצִי קִבְּצִין לָזֶה וְתַשְׁעָתָה חֲצִי קִבְּצִין לָזֶה, אֲבָל אִם
58 יֵשׁ בָּהּ כְּשִׁיעוֹר הַזֶּה חוֹלְקִים. וְלֹא – אֵין הַשְׁוֹתִפִּים חוֹלְקִים אֶת הַחֲצִיָּה – גִּינָתָה
59 יֵיךְ. עַד שְׁהִיָּה בָּה שֹׁטַח לְזוֹרֵיעַת חֲצִי קִבְּצִין לָזֶה וְחֲצִי קִבְּצִין לָזֶה. רַבִּי עֲקִיבָא
60 אוֹמֵר, אֲפִילוּ אֵין בָּה אֵלָּא בֵּית רֹבַע – כְּדִי לְזוֹרֵיעַת רֹבַע קִבְּצִין לְכָל אֶחָד,
61 חוֹלְקִים. וְלֹא חוֹלְקִים אֶת הַתְּרִלְקִין וְלֹא אֶת הַמְּוִן – מִינֵי אֲרֻמוֹנוֹת, וְלֹא
62 אֶת הַשְׁוֹבֵקַת שֶׁל יוֹנִים, וְלֹא אֶת הַטְּפִלִּית – בְּגָד, וְלֹא אֶת בֵּית הַמְּרֻחֵץ, וְלֹא
63 אֶת בֵּית הַכֶּרֶךְ – מְקוֹם צִבּוּרֵת הַזֵּיתִים וְסוֹחֲטָם, וְלֹא אֶת בֵּית הַשְּׁלֶחֶן –
64 קֶרֶקַע יִבְשָׁה שְׁאִינָה מִסְתַּפַּקַת בְּמֵי גִשְׁמִים, עַד שְׁהִיָּה בָּהּ שִׁיעוֹר חֲשׁוֹב כְּדִי
65 לָזֶה וְכְדִי לָזֶה. זֶה הַכָּלָל בְּעֵנִין חֲלוֹקַת דְּבָרִים אֵלּוּ, כָּל שֶׁלֹּאֲחֵר שִׁיחֲלֵק
66 וְשִׁמּוֹ עָלָיו – עֵדִין יִקְרָא כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשִׁלְמוֹתָהּ, חוֹלְקִין, וְאִם לֹא, אֵין
67 חוֹלְקִין. אִימָתִי – בְּאִיזָה אֹפֶן אִמְרוּ שְׁאֵם אֵין בָּהֶם שִׁיעוֹר חֲשׁוֹב אִינָם
68 חוֹלְקִים, בְּזִמָּן שְׁאִין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים לְחִלּוֹק, אֵלָּא רַק אֶחָד מֵהֶם. אֲכָל בְּזִמָּן
69 שְׁשֵׁנִיהֶם רוֹצִים, אֲפִילוּ בְּפָחוֹת מְכָאן יִחְלֻקוּ. וְכִתְבִי הַקְדָּשׁ – תוֹרָה
70 בְּנִיאִים וְכְתוּבִים, אֵת עַל פִּי שְׁשֵׁנִיהֶם רוֹצִים לְחִלּוֹק לֹא יִחְלֻקוּ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
71 לְחֻכּוֹתֵם.

גמרא

72 אִמְרָ רַבִּי אִסִּי אִמְרָ רַבִּי יוֹחָנָן, אֶרְבַּע אֲמוֹת שְׁאִמְרוּ שְׁאִין חוֹלְקִים אֵת
73 הַחֲצֵר עַד שִׁיָּה בָּה כָּךְ לְכָל אֶחָד, הֵן חוּץ מִשְׁלַל פְּתָחִים – מִלְּבַד אֶרְבַּע
74 אֲמוֹת שְׁנוֹטֵל כָּל אֶחָד בְּפִתַּח בֵּיתוֹ לְשֵׁם פְּרִיקַת מִשְׁאוֹת. וְאִם אֵין בָּה כְּדִי
75 לִיתֵן לְכָל אֶחָד כָּךְ, אֵין חוֹלְקִים. תִּנְיָא נִמִּי חֲכִי – שְׁנִינוּ בְּרִייתָא כְּמוֹ שְׁאִמְרָ
76 רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין חוֹלְקִים אֶת הַחֲצֵר עַד שְׁהִיָּה בָּה שְׁמוֹנָה אֲמוֹת לָזֶה
77 וְשְׁמוֹנָה אֲמוֹת לָזֶה. וְיֵשׁ לְהַשְׁוֹת, וְהָא אֵין תִּנְיָא – הָרִי בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ שְׁנִינוּ
78 שְׁאֵף אִם יֵשׁ בָּה רַק אֶרְבַּע אֲמוֹת לָזֶה וְאֶרְבַּע אֲמוֹת לָזֶה חוֹלְקִים. אֵלָּא
79 שְׁמַע מִינָהּ בְּרַבִּי אִסִּי, שֶׁמִּלְּבַד אֶרְבַּע אֲמוֹת שֶׁבַחֲצֵר נוֹטֵל עוֹד אֶרְבַּע
80 אֲמוֹת לְפִתְחוֹתֵם. מִסִּיקָה הַגְּמָרָ, שְׁמַע מִינָהּ – אֲכָן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ כָּךְ. וְאִיבָא
81 דְּרַבִּי לְהוֹ מִרְבָּא – יֵשׁ שֶׁהַקְדָּשׁ סוֹתִירָה בֵּין הַמִּשְׁנָה לְבְּרִייתָא, שְׁהִיָּה תִנְיָא
82 בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ, אֵין חוֹלְקִין אֶת הַחֲצֵר עַד שְׁהִיָּה בָּה אֶרְבַּע אֲמוֹת לָזֶה וְאֶרְבַּע
83 אֲמוֹת לָזֶה, וְהַתִּנְיָא – וְאִילוּ בְּרִייתָא שְׁנִינוּ שְׁאִין חוֹלְקִים אֶת הַחֲצֵר עַד
84 שִׁיָּה בָּה שְׁמוֹנָה אֲמוֹת לָזֶה וְשְׁמוֹנָה אֲמוֹת לָזֶה. וְכְדִי לִישֵׁב אֶת הַסְּתִירָה
85 אִמְרָ רַבִּי אִסִּי אִמְרָ רַבִּי יוֹחָנָן, אֶרְבַּע אֲמוֹת שְׁאִמְרוּ בְּמִשְׁנָה הֵן חוּץ מִשְׁלַל
86 פְּתָחִים, אֲבָל בְּרִייתָא מוֹנָה אֵת אֶת אֶרְבַּע אֲמוֹת שֶׁבְּפִתְחוֹתֵם.
87 הַגְּמָרָ דְּנָה בְּצִיד נִקְבָּעִים וְזוּיּוֹתֵיהֶן שֶׁל כָּל שׁוֹתֵף בַּחֲצֵר: אִמְרָ רַב הוֹנָא,
88 חֲצֵר מִתְּחִלָּתָה לְשׁוֹתֵפִים לְפִי פְתָחֶיהָ – פְּתָחִי הַבָּתִּים הַפְּתוּחִים לָהּ, וְכָל
89 אֶחָד נוֹטֵל בָּה חֶלֶק לְפִי מִסְפַּר הַפְּתָחִים שִׁישׁ לוֹ כְּלִפְיָהּ. וְרַב חֲסִידָא אוֹמֵר,
90 נוֹתֵינִן לְכָל אֶחָד אֶרְבַּע אֲמוֹת לְכָל פְּתָח וּפְתָח שִׁישׁ לוֹ כְּלִפְיָהּ, וְהַשָּׂאֵר –
91 יֵתֵר הַחֲצֵר חוֹלְקִין בְּשִׁנּוֹת. תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהֶם – שְׁנִינוּ בְּרִייתָא כְּדִבְרֵיו דְּרַב
92 חֲסִידָא, פְּתָחִים שֶׁבַחֲצֵר יֵשׁ לָהֶן אֶרְבַּע אֲמוֹת. תִּיהַ לְבֵית זֶה פְּתָח אֶחָד
93 וְלָזֶה שְׁנֵי פְתָחִים, זֶה שִׁישׁ לוֹ פְּתָח אֶחָד נוֹטֵל אֶרְבַּע אֲמוֹת, וְזֶה שִׁישׁ לוֹ
94 שְׁנֵי פְתָחִים נוֹטֵל שְׁמוֹנָה אֲמוֹת, וְהַשָּׂאֵר חוֹלְקִין בְּשִׁנּוֹת. תִּיהַ לָזֶה – לֹאֲחֹד
95 מֵהֶם, פְּתָח רַחֵב שְׁמוֹנָה אֲמוֹת, נוֹטֵל שְׁמוֹנָה אֲמוֹת כְּנֶגֶד רֹחַב הַפְּתָח,
96 וְעוֹד אֶרְבַּע אֲמוֹת בְּחֲצֵר. הַגְּמָרָ מַתְּנָה עַל הַדִּין הָאֲחֵרוֹן שֶׁבְּרִייתָא:
97 אֶרְבַּע אֲמוֹת בְּחֲצֵר מֵאָ עֲבִירָתֵיהֶן – לְמַד נִצְרָכִים. כְּלוֹמֵר, מִדּוּעַ זֶה שִׁישׁ
98 לוֹ פְּתָח רַחֵב שְׁמוֹנָה אֲמוֹת נוֹטֵל אֶרְבַּע אֲמוֹת נוֹסְפִים בַּחֲצֵר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָ:
99 אִמְרָ אֲבִי, חֲכִי קָאֵמֵר, נוֹטֵל שְׁמוֹנָה אֲמוֹת בְּאוֹרֵךְ הַחֲצֵר עַל פְּנֵי רֹחַב
100 הַפְּתָח, וְאֶרְבַּע אֲמוֹת בְּרוֹחֵב הַחֲצֵר, דְּהִינּוּ שְׁמוֹנָה אֲמוֹת עַל אֶרְבַּע אֲמוֹת.
101 הַגְּמָרָ עוֹבֵרֵת לְדוֹן בְּשׁוֹתֵפִים שְׁאֵחָד מֵהֶם נוֹטֵל חֲפִירָה בְּקֶרֶקַע, הִיכָן הוּא
102 נוֹטֵל אֶת הָאֶרְבַּע אֲמוֹת לְפִתְחוֹ: אִמְרָ אֲבִימִיר, הָאִי פִּירָא דְּסוּפְלִי – פְּחִירָה
103 בַּחֲצֵר וְבֵה גְרַעֲיִנִי תַמְרִים לְמֵאכֵל בַּהֲמָה, יֵשׁ לוֹ – לְבַעֲלִיהָ אֶרְבַּע אֲמוֹת
104 בַּחֲצֵר לְכָל רוּחַ וְרוּחַ סְבִיבוֹת הַחֲפִירָה, כְּדִי שִׁיכּוֹל לְזוֹרוֹק דְּרַכָּם אֵת
105 הַגְּרַעֲיִנִים. וְלֹא אֲמִרָן שְׁהוּא נוֹטֵל אֶרְבַּע אֲמוֹת בְּכָל רוּחַ, אֲלֵא דְּלֹא מִיִּידָה
106 לִיָּה פְתָחָא – כְּאִשֶּׁר אִינוּ מִיִּידָה פְּתָח מִבֵּיתוֹ לְאוֹתָהּ חֲפִירָה, אֲלֵא יוֹצֵא אֵל
107 הַחֲצֵר וּמִמֶּנָּה פוֹנָה לְחֲפִירָה, לְפִיכָךְ נוֹתֵנִים לוֹ אִפְשָׁרוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּה מִכָּל
108 רוּחַ,

דלא סיימוה קמיה - דרבי אמי, דלעניי גויים חלקן רבא. והנך דאמרין לעיל (חא) דשרדה נמי איפרא הורמיז למצוה רבה - משום שלום מלכות נמי קבלינאה, ולא אפשר ליה לחלקן לעניי גויים - דאסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של גוי. אבל במעות המתחלקות לעניים - אין גבינת דעת, דאינהו נמי ידיעי שישאל רגילים לפרנס עניי גויים, כדאמרין במסכת גיטין (סא.א): מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. אתה אסרת כו' - מתורתך למדנו, לפיכך נברא אדם יחיד - לומר לך: כל המקיים נפש אחת (מישראל) כאילו קיים העולם מלא, וכתבי (בראשית ד) "קול דמי אחיך" - דמו דם וזרעיתיו. אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך - מעלה עליך חייו וחי וזרעיתיו, שמדה טובה מרובה ממדת פורענות. מונבו המלך - בנה של הילני המלכה, מזרע החשמונאים. כשאמת מארין תצמח - אף משמים נשקף הצדק, לשלם גמול. נשקף - מביט, כמו "נשקפה ותייבב" (שופטים ה). כלומר, זכות הצדקה מביט ומסתכל למטה. מכון כסאך - גיזתן תחת מכון הכסא. (במקום) [דבר] שעושה פירות - והזקק קיים לעולם הבא, והפירות אוכל בחייו, שנאמר "כי פרי מעלליהם יאכלו". אוצרות נפשות - שנאמר "ולקח נפשות חכם" בהאי קרא. משנה מרקלין ומורן - מיני פלטי. בית השלחין - מתוך שיש לו מעיק, ובידו להשקותו תדיר, אם אין בו תשעה קבין - וזרעין בו שאר זרעים, לפיכך אפילו בפחות מכאן יש בו דין חלוקה. אפילו בפחות מכאן יחלוקו - משום דבעי למינח: ובתבי הקדש אף על פי ששניהם רוצים לא יחלוקו, תני רישא. כתבי הקדש - עשרים וארבעה ספרים. דחיו רגילים לכותבן בגלילן כספר תורה שלנו, לפיכך גנאי הדבר לחתכן. גמרא חוץ משל פתחים - חצר של שניהם שני בתים פתוחין לתוכה. ולפני הפתח ארבע אמות צורך הבית הן, לפרק משאו מעל חמורו. חוץ מאותן ארבע אמות צריך שיהא ארבע אמות לשאר תשמישין. חצר מתחלקת לפתחיה - היתה לו חצר ובה שני בתים, ואחד מהן פתוחין לו שני פתחים לחצר, ולבית השני אין פתוח לחצר אלא פתח אחד, וחולק נכסיו על פיו. ונתון האחד לראובן בנו והשני לשמעון, וחצר לא חילק. אם בא לחלוק את החצר, זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקים בחצר, ואחיו נוטל חלק אחד. נתון לכל פתח ארבע אמות - ברוחב החצר להלן מן הפתח, כנגד הרוחב, כפי רוחב הפתח. נוטל שמונה אמות - והיינו כנגד רוחב הפתח, וארבע אמות ברוחב החצר להלן מן הפתח. האי פירא דסופלי - מי שיש לו חפירה בחצר שנותנין בה גרעיני תמרים למאכל בהמה - יש לו ארבע אמות בחצר לכל סביבותיה. דלא מייחד ליה פיתחא - שלא היה לו פתח אצל חפירה, אלא דרך פתח ביתו שהוא יוצא ונכנס בו היה לו דרך לצאת לחצר ולילך אחר החפירה שלפני סוף ביתו, ומשתמש.

אבל

דלא סיימוה קמיה. תניא: אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת, אמרה לו: רבי, פרנסני! אמר לה: העבודה, שאין בקופה של צדקה כלום! אמרה לו: רבי, אם אין אתה מפרנסני, הרי אשה ושבעה בניה מתים! עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, אתה אסרת: כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו? מיד קרעו לו גזר דינו. תנא: הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו. תנו רבנן: מעשה במונבו המלך שבוזו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו: אבותיך גזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבוזם! אמר להם: אבותי גזו למטה, ואני גזתי למעלה, שנאמר: "אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף", אבותי גזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גזתי במקום שאין היד שולטת בו, שנאמר: "צדק ומשפט מכון כסאך"; אבותי גזו דבר שאין עושה פירות, ואני גזתי דבר שעושה פירות, שנאמר: "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו"; אבותי גזו [אוצרות] ממון ואני גזתי אוצרות נפשות, שנאמר: "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם"; אבותי גזו לאחרים, ואני גזתי לעצמי, שנאמר: "ולך תהיה צדקה"; אבותי גזו לעולם הזה, ואני גזתי לעולם הבא, שנאמר: "והלך לפניך צדקך כבוד ה' ואספד". "ואם קנה בזה בית דירה - הרי הוא כאנשי העיר". מתניתין דלא ברין שמעון בן גמליאל; דתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם קנה בזה קרקע כל שהוא - הרי הוא כאנשי העיר. והא תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם קנה שם קרקע הראויה לבית דירה - הרי הוא כאנשי העיר! - תרי תנאי ואלבא דרבן שמעון בן גמליאל. משנה אין חולקין את החצר - עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. ולא את השדה - עד שיהא בזה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה; רבי יהודה אומר: עד שיהא בזה תשעת חצי קבין לזה ותשעת חצי קבין לזה. ולא את הגינה - עד שיהא בזה חצי קב לזה וחצי קב לזה; רבי עקיבא אומר: בית רובע. ולא את המרקלין, ולא את המורן, ולא את השוקב, ולא את הפלית, ולא את המרחץ, ולא את בית הבד, ולא את בית השלחין - עד שיהא בזה כרי לזה וכרי לזה. זה הכלל: כל שיחלק וישמו עליו - חולקין, ואם לאו - אין חולקין. אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן יחלוקו. וכתבי הקדש, אף על פי ששניהם רוצים - לא יחלוקו. גמרא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ארבע אמות שאמרו, חוץ משל פתחים. תניא גמי הכי: אין חולקים את החצר - עד שיהא בזה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה; והא אנן תנן: ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה! אלא שמע מינה בדרבי אסי, שמע מינה. ואיבא דרמי להו מירמא; תנן: אין חולקין את החצר - עד שיהא בזה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה; והתניא: שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה! אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ארבע אמות שאמרו, חוץ משל פתחים. אמר רב הונא: חצר מתחלקת לפי פתחיה; ורב חסדא אומר: נותנין ארבע אמות לכל פתח ופתח, והשאר חולקין בשוה. תניא פוותיה דרב חסדא: פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות; היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים - זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות, וזה שיש לו שני פתחים נוטל שמונה אמות, והשאר חולקין בשוה; היה לזה פתח רחב שמונה אמות - נוטל שמונה אמות כנגד הפתח וארבע אמות בחצר. ארבע אמות בחצר מאי עבדתיה? אמר אביי, הכי קאמר: נוטל שמונה אמות באורך החצר וארבע אמות ברוחב החצר. אמר אמימר: האי פירא דסופלי - יש לו ארבע אמות לכל רוח ורוח. ולא אמרין אלא דלא מייחד ליה פתחא, אבל

הבא אפשר דמעייל לגואי ומפרק – פירש רש"י: דסתם אבסדרה אין לה דפנות כלל. וגרס נמי בסוף פרק "כל גנות" (עירובין צדב.) כי לית ליה לשמואל פי תקרה – בארבע, אבל בשלש – אית ליה. פירוש: באבסדרה שאין לה דפנות כלל לית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם בכל ארבע מחיצות, ולכן קאמר שמואל באבסדרה

בבקעה דאין מטלטלין בה אלא בארבע. אבל בשלש אית ליה, והיינו אם יש בו דופן אחד אמרינן בשלש פי תקרה. ולרבינו יצחק נראה דסתם אבסדרה יש לה שלש מחיצות, כדאמר ב"לא יחפור" (בבא בתרא כהב) דעולם הזה לאבסדרה הוא דומה, דרוח צנונית אינה מסובבת, ובסוף פרק "כל גנות" (עירובין צדב.) גרסין: כי לית ליה בשלש אבל בארבע אית ליה. פירוש: בשלש, כשאין כי אם שלש מחיצות – לא אמרינן פי תקרה ברביעית. אבל בארבע, כשיש קצת גם ממחיצה רביעית – אמר פי תקרה. ואבסדרה דבי רב יש לה נמי שלש מחיצות גמורות, והרביעית גבוהה ארבע אמות. ואבסדרה רומיתא – הרביעית אינה גבוהה רק עשרה טפחים. אי נמי, דבי רב גבוהה רביעית עשרה, ורומיתא פחות מעשרה טפחים.

בעא רב הונא מרב אמי – והא דאמר בפרק "הניקין" (גיטין נט, ב ושם) גבי רב הונא קרי בכבדי: שאני רב הונא דאפילו רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי דארעא דאירעא מיפק כייפי לרב הונא, דהבא הזכי בעט מנייה: ויש לומר: דרבי אמי לחוד ורב אמי לחוד. **אבסניא** לפי פתחים כי – פירש רבינו חננאל: דמבעיא ליה שריא שחנתה במקום אחד, והובל איך חלקין. **אחר** מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו – פירש הקהנא: דהקפידת: דהקפידת מחיצות סביבות הארבע אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו. וקשה לרבינו יצחק: דלא מענין שיהא לו ארבע אמות במבוי, אלא בחצר נראה לרבינו יצחק כפירוש רבינו חננאל: כגון שישב בסוף המבוי אצל צד הסתום, וירוצה לסתום כנגד פתחו כל רוחב המבוי, והשאת קאמר רב הונא שמעבבין עליו בני המבוי, אף על פי שהם חיצונים, לפי שמרובה עליהם את הדרך – פירוש: רגל בני אדם. שיכולין לזמן בני המבוי: ואף כשיש רבים במבוי יכולים ליכנס עד סוף המבוי, ועל ידי הסתימה תרבה עליו את הדרך על ידי בני אדם הדורכים עליו במבוי, ואף לחצרות יצטרכו ליכנס מרוב דוחק. ומצינו לשון "מרבה עליהם את הדרך" בענין זה, דתנן לקמן ב"חזקת הבתים" (נטב.) לקח בית בחצר אחת – לא יפתחו לחצר השותפים. ומפרש טעמא בגמרא (סא.) מפני שמרבה עליהם את הדרך, דהיינו רגל בני אדם. ובתוספתא דפרק קמא דמכילתין תניא: יש לו תנות ברשות הרבים ומבקש לפותחו לחצר השותפים – יכולים לעכב על ידו, מפני שמרבה עליהם את הדרך. **והפנימית** משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה – פירוש "לעצמה" – שאין אחרונה משתמשת עמה. ו"חיצונה" משתמשת לעצמה" דלעיל – אין פירושו כמו זה, אלא "לעצמה" – שאינה משתמשת עם אחרות.

פרץ

פצימיו, אבל פרץ את פצימיו – בני מבוי מעבבין עליו. אמר ליה אביי לרבא, תניא דמסייע לך:

אבל מיחד ליה פיתחא – שהיה לו פתח לסוף ביתו אצל החפירה, דרך אותו פתח היה רגיל להשליך הגרעינין וליטלן – אין לו בחצר בשביל החפירה אלא ארבע אמות שלפני אותו פתח. **אבסדרה** – שיש לו מן הפתח לחצר. **אין לו ארבע אמות** – בחלוקת החצר. **טעמא מאי** – אמור רבנן שיש לפתח בית ארבע אמות בחצר. **משום פירוק משאו** – שפירק שם משאו ומעל חמורו. לפי שסתם בית אינו פנוי מכלים, ואי אפשר להכניס חמור עם משאו בבית לפרק לשם. **הבא** – באבסדרה, כיון (דאית) וצריך להיות: דאין לה דפנות – אפשר דמעייל לגאו ומפרק. **אבסדרה דבי רב** – דפנות סביב לה, אלא שמוקפות חלונות. **אבסדרה רומיתא** – מוקפות דפנות נמוכות, שאין מגיעות לתקרה. **בית שער** – בית קטן שלפני פתח טרקלין, וקורין לו פורקיא בלעז.

מרפסת – אלויזר. והרבה פתחי עליה פתוחין לה, וכולן עולים דרך סולם אחד, שקורין גרירד. **אין לחן אלא ארבע אמות** – בין כולן, אצל רגלי הסולם. לול של תרנגולין – בית קטן שמגדלין בו תרנגולין, ויש לו פתח לחצר. יש לו ארבע אמות – בחצר או לא. **מטפס ועולה** – התרנגול מטפס וטורח ועולה דרך ראש הכותל לתוך הלול. **בית חצוי מקורה כו'** – ופתחו לחצר, יש לו ארבע אמות בחצר או לא? **לא מבעיא קירוי מלניו** – והחצוי שאינו מקורה לצד החצר, דאין לו פתח ארבע אמות בחצר. דהא אפשר דמעייל חמור במשאו ומפרק שם, שאין דרך לתת כלים בחצר שאינו מקורה. **אלא אפילו קירוי לצד התחין** – וגלוייו לצד פנים, נמי אין לו ארבע אמות דהא אפשר דמעייל חמור עד הגילוי ומפרק. **למבוי אחר** – כגון בית שבין שני מבואות. **בני מבוי מעבבין** – אבני מבוי אחר, שאינו רגיל אצלם. **אבסניא** – חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להן אבסניא בבתיהם. **לפי בני אדם** – הורים בבית. **מתחלקת לפי פתחים** – לזולת שדות. לפי שדרך הפתחים השליכו שם, עד שנעשית אשפה. שבקש לסתום כנגד פתחו – להקיף מדיחיה סביבות ארבע אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו. שמרבה עליהם הדרך – שהחולך מראשו עד צד סופו צריך להקיף סביב המחיצה. חמש חצרות הפתוחות למבוי – זו אצל זו לארבע. וסתם מבואות שתומין וכן בסופן, ואחר מקצועות פתח לרשות הרבים. כולם משתמשות במבוי עם החיצונה – כנגדה, שהרי לכולם יש דרך במבוי לצאת דרך ראשו לרשות הרבים, וכל שיש לו דרך – יש לו תשמיש שאינו מעכב דרך המבוי. והחיצונה משתמשת לעצמה – כנגדה ברוחב המבוי, אבל לא כנגד תביותיה, שאין לה עליקן דרך. משתמשת לעצמה – לבדה. וקשיא לרב הונא, דאמר כולן מעבבין, ואפילו החצונים מעבבין על הפנימיים. היה סתום – שהיה לו מקודם פתח פתוח לו, וסתמו, ולאחר זמן נמלך לפותחו. כולם משתמשין במבוי – בכל המבוי, ואפילו חיצון על הפנימי. שלא פריץ פצימיו – כשסתמו פתחו לא טלק מחוירו ומשקוף ומפתן, דגלי דעתיה דלא סילק נפשיה, וסופו לפותחו לאחר זמן.

בית

בית

דרים בו כמה בני אדם אינם חייבים אלא כאיש אחד. אָמַר לִיה, לְפִי בְּנֵי
אָדָם מִתְחַלְקִת.
תֵּנִי נָא נְמִי חָבִי – כך גם שנינו בברייתא, וְכָל שֶׁחֲצֵר שֶׁהֵשִׁיכוּהוּ דִּיירִי
הַחֲצֵר, מִתְחַלְקִת בִּינֵיהֶם לְזִיבוֹל הַשְּׂדוֹת לְפִי מִסְפַּר הַפְּתָחוֹת שִׁישׁ לִכָּל
אֶחָד. אִלּוּם הָאֲכָסְנִיָּא, מִתְחַלְקִת לְפִי בְּנֵי אָדָם.
דִּין נֹסֵף בַּעֲנִין וְכוּתוֹ שֶׁל אָדָם בְּמִבּוּי: אָמַר רַב הוֹנָא, אֶחָד מִבְּנֵי מִבּוּי
שֶׁבִּקְשׁ ו- (שֶׁרָצָה) לְסֵתוֹם כְּנֶגְדָּה פִּתְחוֹ – לְהַקִּיף מַחֲצִיזָה סְבִיבוֹת הָאֲרָבָה
אֲמוֹת שִׁישׁ לוֹ בְּמִבּוּי מוֹל פִּתְחוֹ, בְּנֵי מִבּוּי מַעֲבָבִין עָלָיו, כִּיּוֹן שֶׁמִּרְבָּה
עָלֵיהֶן אֵת הַדֶּרֶךְ – מֵאֲרִיךְ אֶת דְּרָכָם, שֶׁהָרֹצֵה לִלְכַּת מֵרָאשׁ הַמִּבּוּי לְסוּפוֹ
צָרִיךְ לְהַקִּיף מִסְבִּיב לְמַחֲצִיזָה.
הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל רַב הוֹנָא: מִיתִיבִי, שֵׁנִי בְּבִרְיִיתָא, חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת
הַפְּתוּחוֹת לְמִבּוּי שֵׁנִי מְפּוּשֵׁל וְהִסְתוּם בְּצִידוֹ הַשְּׁנִי לְאוֹרְכוֹ זֹו לְצַד זֹו,
בּוֹלֵן – כֹּל בַּעֲלֵי הַחֲצֵרוֹת מִשְׁתַּמְשָׁוִת בְּמִבּוּי עִם ו- (מֹול) הַחֲצֵר הַחֲצִיזוֹנָה
הַסְמוּכָה לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, בְּאוֹפֵן שֵׁנִי מַעֲבָב אֶת הַדֶּרֶךְ. שְׂכִיּוֹן שִׁישׁ לָהֶם
שֶׁם זָכוֹת מַעֲבָר לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, יֵשׁ לָהֶם גַּם זָכוֹת שִׁימוּשׁ. וְאִלּוּם הַחֲצֵר
הַחֲצִיזוֹנָה, מִשְׁתַּמְשָׁוִת רַק לְעֶצְמָה – מוֹל חֲצִירָה, אֲךָ לֹא בִשְׂאֵר הַמִּבּוּי כִּיּוֹן
שֶׁגַם זָכוֹת מַעֲבָר אֵין לָהֶם שֶׁם. וְהַשָּׂאָר – שֵׂאֵר הַחֲצֵרוֹת, מִלְּבַד שִׁימוּשֵׁן בְּמִבּוּי
מוֹל חֲצִירִין מִשְׁתַּמְשָׁוִת גַּם עִם הַשְּׁנִיָּה. וְהַחֲצֵר הַשְּׁנִיָּה, מִשְׁתַּמְשָׁוִת לְעֶצְמָה
וּמִשְׁתַּמְשָׁוִת עִם הַחֲצִיזוֹנָה, אֲךָ אֵינָה מִשְׁתַּמְשָׁוִת מוֹל שֵׂאֵר הַחֲצֵרוֹת
הַפְּנִימִיּוֹת. נִמְצְאָת הַחֲצֵר הַפְּנִימִיָּה, מִשְׁתַּמְשָׁוִת לְעֶצְמָה וּמִשְׁתַּמְשָׁוִת עִם
כָּל אַחַת וְאַחַת. כְּלוּמֹר, מִלְּבַד זָכוֹתָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מוֹל חֲצֵרוֹת בּוֹלֵן, עוֹד הִיא
מִתּוֹרֶת לְבַדָּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מוֹל חֲצִירָה. וְקִשָּׁה עַל רַב הוֹנָא, שֶׁלְדַעְתּוֹ יֵשׁ
לְכוּלָם זָכוֹת שִׁימוּשׁ בְּכָל הַמִּבּוּי, וְאִפִּילוֹ הַחֲצִיזוֹנִיִּים מַעֲבָבִים אֶת הַפְּנִימִיִּים
שֶׁלֹא לְסִתוּם בְּמִבּוּי כְּנֶגְדָם.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: תִּנָּאִי הִיא – תֵּנִינִי נַחֲלֵקוּ בְּדִין זֹה, וְרַב הוֹנָא סוֹבֵר כִּתְנָא
אֶחָד. דִּתֵּנִינִי, אֶחָד מִבְּנֵי מִבּוּי שֶׁבִּקְשׁ לְהַחֲזִיר פִּתְחוֹ לְמִבּוּי אַחֵר, בְּנֵי
מִבּוּי מַעֲבָבִין עָלָיו, כְּדִי שֶׁלֹא יִגְרוּם לָהֶם צְפִיפוֹת. אֲךָ אִם הָיָה לוֹ פִּתְחוֹ אֲלֵא
שֶׁהוּא כְּסוּם, וּבִקְשׁ לְשׁוּב לְפִתְחוֹ, אֵין בְּנֵי מִבּוּי מַעֲבָבִין עָלָיו, דְּבָרֵי רַבִּי.
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר וְאִמְרָה, חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמִבּוּי בּוֹלֵן
מִשְׁתַּמְשָׁוִת כָּל הַמִּבּוּי זֹו עִם זֹו. מִבְּרֵית הַגְמָרָא, חֲצֵרוֹת מֵאֵן דְּכָר
שְׂמִינִיָּה – הֵיכָן הַזֹּכֵר בְּדַבְרֵי רַבִּי דִּין חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת, שֶׁנַּחֲלַק רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
אֱלִיעֶזֶר עָלָיו. מִשְׁבִּיבָה הַגְמָרָא, חֲסוּרִי מִתְקָרָא וְהָכִי קָתְנִי – חֲסֵרָה הִיא
הַבְּרִייתָא וְכַךְ יֵשׁ לְהוֹסִיף בָּהּ בְּדַבְרֵי רַבִּי, וְכֵן חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת
לְמִבּוּי, בּוֹלֵן מִשְׁתַּמְשָׁוִת עִם ו- (מֹול) הַחֲצִיזוֹנָה, וְהַחֲצִיזוֹנָה מִשְׁתַּמְשָׁוִת רַק
לְעֶצְמָהּ וְכֵן, דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר חוֹלֵק וְאוֹמֵר, חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת
הַפְּתוּחוֹת לְמִבּוּי, בּוֹלֵן – אִפִּילוֹ הַחֲצִיזוֹנָה, מִשְׁתַּמְשָׁוִת כָּל הַמִּבּוּי. וּמִכִּיּוֹן
שִׁישׁ לְכוּלָן זָכוֹת שִׁימוּשׁ בְּכוּלָּהּ, יְכוּלוֹת הֵן אֶף לִמְנוֹעַ אֶת הַפְּנִימִיָּה מִלְּסִתוּם
כְּנֶגְדָה, וּבְדַבְרֵי רַב הוֹנָא.
אָמַר מֵר – הוּבָא לַעִיל בְּבִרְיִיתָא, הָיָה כְּסוּם וּבִקְשׁ לְפִתְחוֹ, אֵין בְּנֵי מִבּוּי
מַעֲבָבִין עָלָיו. אָמַר רַבָּא, לֹא שֵׁנִי אֱלֵא שֶׁכְּשֵׁנִיתָם פִּתְחוֹ לֹא פָּרִין אֵת
פְּצִימִיּוֹ – לֹא סִתַּר אֶת הַמּוֹזוֹת הַמִּשְׁקוּף וּמִפְתָּן הַדֶּלֶת, וּבִכָּךְ גִּילָה שֵׁנִי
מוֹתָר אֲלֵא כּוֹנֵשׁ לְפִתְחוֹ אַחֲרָי זְמַן. אֲבָל אִם כְּשֵׁנִיתָם הִפְתָּח הוּא פָּרִין
אֵת פְּצִימִיּוֹ, נִחָשׁ כּוֹוִיתָו וּבְנֵי מִבּוּי מַעֲבָבִין עָלָיו.
אָמַר לִיה אַבְי לְרַבָּא, תִּנָּאִי דְּמִסְפִּיעַ לָךְ – שֵׁנִי בְּבִרְיִיתָא רֵאִיָּה לְדַבְרֵיךְ,

אֲבָל מִיִּתְד לִיה פִּתְחָא מְבִיתוֹ, וּמִשֶּׁם מְשִׁלִּךְ וְנוֹטֵל אֶת הַגְּרַענִיִּים, אֵין לוֹ
אֱלֵא אֲרִבַּע אֲמוֹת שֶׁלִּפְנֵי פִתְחוֹ – פִּתְחוֹ בֵּיתוֹ.
דִּין אֲבִסְדָּרָה לַעֲנִין נְטִילַת אֲרָבָה אֲמוֹת: אָמַר רַב הוֹנָא, אֲכָסְדָּרָה – רַחֲבָה
מְקוּרָה לִלֵּא מַחֲצִיזָה, אֵין לָהּ אֲרִבַּע אֲמוֹת בַּחֲצֵר לְפִתְחוֹ. שְׁהָיָה מַעֲמָא
שֶׁכֹּל פִּתְחוֹ נֹטֵל אֲרָבָה אֲמוֹת מֵאֵי, מִשּׁוּם פִּירּוּק מִשְׂאֵו שֵׁנִי יוֹכֵל לְפָרֵקוֹ
בְּתוֹךְ הַבֵּית שֶׁמֵּא יִשְׁבְּרוּ הַכֵּלִים שָׁבוּ. אֲבָל הָכָא – בִּאֲכָסְדָּרָה, שֵׁאֵין בָּהּ
כֵּלִים וְכִי אֵינֶם נִשְׁמָרִים שֶׁם, אֲפִשְׁרָה דְּעִיל לְגִזְאֵי וּמִפְּרָק – יוֹכֵל לְהִיכְנֵס
לְתוֹכָהּ וּלְפָרֵק, לְפִיכָךְ אֵינּוּ נֹטֵל בַּחֲצֵר.
מִתִּיב רַב שְׁשֵׁת, שֵׁנִי בְּבִרְיִיתָא, אֶחָד שְׁעָרֵי בֵּיתִים וְאַחֵר שְׁעָרֵי
אֲכָסְדָּרָאוֹת, יֵשׁ לָהֶן אֲרִבַּע אֲמוֹת. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא, כִּי תִנָּאִי הֵחִיא –
הַבְּרִייתָא הִיא עוֹסֶקֶת בְּאֲכָסְדָּרָה דְּבִי רַב – שֶׁל הַתְּלַמִּידִים, שְׁבָה אֲרָבָה
דַּפְנוֹת וְהַבְּנוֹיּוֹת מַחֲלוֹנוֹת לְצוֹרֵךְ אִתְּרוֹ, וּמִכִּיּוֹן שֶׁכֹּךְ מִנִּיחִים בָּהּ כֵּלִים וְאִי
אֲפִשְׁרָה לְפָרֵק בְּתוֹכָהּ מִשְׂאֵ. אֲךָ הַגְמָרָא תִּמְהָה, וְכִי צָרִיךְ לוֹמַר שִׁישׁ
לְאֲכָסְדָּרָה דְּבִי רַב אֲרָבָה אֲמוֹת, הֵן פְּשִׁימָא הוּא, שְׁהָיָה אִידִינָא מַעֲלִיא
הוּא – חֲדָר גְּמוּר הוּא. אֱלֵא, מִתְרַצָּה הַגְמָרָא, מְדוּבָר בְּבִרְיִיתָא בְּאֲכָסְדָּרָה
רומייתא, שֵׁאֵין דּוֹפְנוֹתֶיהָ מְגִיעוֹת לְתַקְרָה, וְהָרִי הִיא כְּבִית שֶׁנוֹטֵל אֲרָבָה
אֲמוֹת.
אֹפִינִים נֹסְפִים שֶׁנוֹטֵל אֲרָבָה אֲמוֹת בַּחֲצֵר: תִּנָּנוּ רַבִּינֵן בֵּית שְׁעָר – בֵּית קֶטַן
לְפָנֵי פִתְחוֹ הַבֵּית, אוֹ אֲכָסְדָּרָה, וּמִרְפֶּסֶת – פְּרוּחוֹדוֹר לְפָנֵי הַבֵּיתִים שֶׁבַעֲלִיהָ
וְעוֹלִים אֵלֵי כְּסוּלָם, יֵשׁ לָהֶן אֲרִבַּע אֲמוֹת. אֲךָ אִם הָיָה חֲמִשָּׁה בֵּיתִים
פְּתוּחִין לְמִרְפֶּסֶת, אֵין לָהֶן – לְכוּלָם יַחַד, אֱלֵא אֲרִבַּע אֲמוֹת בְּלָבָד
לְמַרְגְּלוֹת הַסּוּלָם, שֶׁשֶּׁם הוּא פִּתְחוֹם בַּחֲצֵר.
הַגְמָרָא מְבַרֵּר אֹפִינִים מְסוּיָּמִים אִם נֹטֵל אֲרָבָה אֲמוֹת: בְּעָא מִינִיה דְּרַבִּי
יוֹחָנָן מִרְבִּי יֵנָא, לֹול שֶׁל תְּרַנְגּוּלִין, הָאֵם יֵשׁ לוֹ אֲרִבַּע אֲמוֹת לְפִתְחוֹ, אוֹ
אֵין לוֹ אֲרִבַּע אֲמוֹת. אָמַר לִיה, מַעֲמָא מֵאֵי – הָרִי מֵה טַעַם שֶׁכֹּל פִּתְחוֹ
נֹטֵל אֲרָבָה אֲמוֹת, מִשּׁוּם פִּירּוּק מִשְׂאֵו. אִם כֵּן, הָכָא בְּלוֹל שֶׁל תְּרַנְגּוּלִים
שֵׁאֵין פּוֹרְקִים בּוֹ מִשְׂאֵ. מִמַּסָּם הַתְּרַנְגּוּל עַל כְּתִלּוֹ וְעוֹלָה לְתוֹךְ הַלּוֹל,
וּמִמַּסָּם יוֹרֵד, וְאֵינּוּ נֹטֵל אֲרָבָה אֲמוֹת.
בְּעָא מִינִיה דְּרַבָּא מִרְבִּי נַחֲמָן, בֵּית שֶׁחֲצִי מְקוּרָה וְחֲצִי אֵינּוּ מְקוּרָה, הָאֵם
יֵשׁ לוֹ אֲרִבַּע אֲמוֹת כְּשֵׁאֵר בֵּיתִים, אוֹ אֵין לוֹ אֲרִבַּע אֲמוֹת כִּיּוֹן שִׁיכוֹל לְפָרֵקוֹ
מִשְׂאֵו בְּצַד שֵׁנִי מְקוּרָה. אָמַר לִיה, אֵין לוֹ אֲרִבַּע אֲמוֹת. וְלֹא מִבְּעָא
קִירוֹי מִלְּנִי – אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵם הַחֲצִי מְקוּרָה כְּלַפִּי פָנִים, שְׁבוּדָא אֵין
לוֹ אֲרָבָה אֲמוֹת, כִּיּוֹן דְּאֲפִשְׁרָה דְּעִיל לְגִזְאֵי וּמִפְּרָק – הוּא יוֹכֵל לְהִכְנֵס עִם
חֲמוּרוֹ לְפָנִים וּלְפָרֵק מִשְׂאֵ בַחֲלָק הַגְּלוּי. אֱלֵא אִפִּילוֹ קִירוֹי בְּלַפִּי חוּץ –
לְצַד הַחֲצֵר, גַּם אֵינּוּ נֹטֵל אֲרָבָה אֲמוֹת, כִּיּוֹן שֶׁאֵף בּוֹה אֲפִשְׁרָה דְּעִיל לְגִזְאֵי
– עַד לְמִקּוֹם שֵׁנִי מְקוּרָה וּמִפְּרָק מִשְׂאֵו שֶׁם.
הַגְמָרָא עוֹבֵרֶת לְדוֹן בְּכוּיּוֹתֶיהָ וְחוּבוֹתֶיהָ שֶׁל אָדָם בַּחֲצֵר וּבְמִבּוּי: בְּעָא מִינִיה
רַב הוֹנָא מִרְבִּי אַבְי, אֶחָד מִבְּנֵי מִבּוּי שֶׁבִיתוֹ בְּנוִי בֵּין שְׁנֵי מִבּוּאוֹת, שֶׁבִּקְשׁ
לְהַחֲזִיר פִּתְחוֹ – לְסִתְמָו מִכָּאֵן וּלְפִתְחוֹ לְמִבּוּי אַחֵר הַסְמוּךְ, הָאֵם בְּנֵי מִבּוּי
וְהַסְמוּךְ מַעֲבָבִין עָלָיו – יְכוּלוֹם לִמְנוֹעַ, אוֹ אֵין מַעֲבָבִין עָלָיו. אָמַר לִיה,
בְּנֵי מִבּוּי מַעֲבָבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹרֵם לָהֶם צְפִיפוֹת בְּמִבּוּי.
עוֹד שֶׁאֵל רַב הוֹנָא אֶת רַבִּי תַחֲמָד, אֵיל הַמֶּלֶךְ, שֶׁמוֹטֵל עַל בְּנֵי הָעִיר
לְפָרְנִס כְּשֶׁהֵם עוֹבְרִים בְּתוֹכָהּ, הָאֵם לְפִי מִסְפַּר בְּנֵי אָדָם הָדָרִים בְּכָל בֵּית
מִתְחַלְקִת חוּבָה זֹו, אוֹ לְפִי פְתָחוֹת – פִּתְחֵי הַבֵּיתִים הִיא מִתְחַלְקִת, וְאִפִּילוֹ

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' א

בפירוש, שנותן הצדקה נחשב כאילו הוא מלחא את כספו להקב"ה, אי
אפשר היה לנו לאומרו. בבבבול נעשה לו הקב"ה כעבד ליה לאיש
מלח' (משלי כב 1) – כמו לזה שנעשה כעבד למלח'.

אמר רבי תנאי בר אבא רבי יוחנן (רמי – הקשה), בתיב (משלי יא ד) לא
יועיל הון כיום עברה, וצדקה תציל ממות'. ובתיב (שם יא) לא יועילו
אוצרות רשע, וצדקה תציל ממות'. שתי צדקות הללו למה – מה טעם
כפל הכתוב שני פעמים 'וצדקה תציל ממות'. מבארת הגמרא: אחת,
שמצילתו ממייתה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם. מבררת
הגמרא: ואי זו היא – איזה מן המקראות עוסק בצדקה שמצילתו מדינה
של גיהנם. ההוא – הפסוק דבתיב ביה עברה, כיון ש'עברה' הוא גיהנם,
דבתיב (צפניה א טו) 'יום עברה היום ההוא' ואילו הפסוק 'לא יועילו
אוצרות רשע וצדקה תציל ממות', עוסק בהצלה ממייתה משונה בעולם
הזה. ואי זו היא הצדקה שמצילתו ממייתה משונה,

צדקה, אחזה פניך – אזכה לראות פניך, אשבעה בהקנין תמונתך.
נהגת רבי אלעזר כעין הדרשה לעיל: רבי אלעזר יהיב – היה נוהג לתת
פרומה לעני קודם התפילה, ותרם מצלי – ואחר כך היה מתפלל. אמר,
נוהג אני כן משום דבתיב (שם) 'אני בצדק אחזה פניך' וכך יש לדרוש את
הפסוק, תחילה 'אני בצדק', כלומר אתן צדקה, ואחר כך 'אחזה פניך'
בתפילה.

מבררת הגמרא: מאי – איך נדרש סוף הפסוק 'אשבעה בהקנין תמונתך'.
אמר רב נחמן בר יצחק, אלו תלמידי חכמים, שמנדיין שינה מעיניהם
בעולם הזה כדי להגות בתורה, והקדוש ברוך הוא משביען מיו השכינה
לעולם תבא. וכך מתפרש הפסוק, בשכר 'בהקנין' שהם נשאים ערים,
זוכים לאשבעה תמונתך.

עוד בגדול מעלת הצדקה: אמר רבי יוחנן, מאי דבתיב (משלי יט יז) 'מלח'
ה' חונן דלי. מבארת הגמרא, אלמלא מקרא כתוב – אילויל שכן נאמר

בית סתום הפונה לחצר, וְשֵׁל לֹא אֲרָבַע אַמּוֹת בחלוקת החצר כאילו הוא פתוח. אבל אם פָּרַץ אֶת פְּצִימּוֹ, וגילה שאין בדעתו להשתמש בו, ויתר על זכותו ואין לו אֲרָבַע אַמּוֹת. (כָּבֵד שִׁפְתָּחוּ סְתוּם אֵינוֹ מְטַמֵּא כָּל סְבִיבּוֹ, פָּרַץ אֶת פְּצִימּוֹ וסְתָמוֹ מְטַמֵּא כָּל סְבִיבּוֹ). בית סתום, ומת בתוכו, אֵינוֹ מְטַמֵּא את כָּל סְבִיבּוֹ ככל קבר, אלא כנגד הפתח בלבד. אבל אם פָּרַץ אֶת פְּצִימּוֹ, מְטַמֵּא כָּל סְבִיבּוֹ כקבר.

דין נוסף בענין סתימת מעבר: אִמֵּר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, מְבֹאֲלוֹת הַמְּפֻלְשׁוֹת (הפתוחים משני צידיהם) ודרכם עוברים לְעִיר אַחֶרֶת, וּבָקְשׁוּ בָּנֵי הָעִיר שֶׁהַמְּבֹאֲלוֹת בַּהּ לְבֹשְׁתָּם בְּסוּפוֹ וּלְמַנּוּעַ מֵעֵבֶר דְּרָכָם, בָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר האחרת מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶן שֶׁלֹא לִסְתַּמֵּם. לֹא מֵיכַעַי בִּי לֵיכָא דְרַבָּא אַחֲרִינָא – אין צריך לומר שכשאיך דרך אחרת מלבד המבואות, דְּמַעְכְּבִי – שמעכבים מלסתמם, אֲלֵא אִפִּילוּ בִּי אִיכָא דְרַבָּא אַחֲרִינָא – כשיש דרך אחרת, נִמְי מְעַכְּבִי. מִשּׁוֹם – הלכה זו יש ללמוד מִדְּבַר יוֹחָנָה אִמֵּר רַבִּי, דְּאִמֵּר (ב"ק כח), מִצַּד – רצועת קרקע שֶׁהַחֲזִיקוּ וְהִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ רַבִּים בְּרִשׁוֹת, אף על פי שאינו שלהם אֲסוּר לְקַלְקְלוֹ. (בְּדֶרֶךְ גִּידֵל, דְּאִמֵּר רַב גִּידֵל, רַבִּים שֶׁבָּרְרוּ דֶּרֶךְ לְעֶצְמָן, מִה שֶׁבָּרְרוּ בָּרְרוּ). אף מבוי, שהחזיקו הרבים לעבור דרכו, אסור לקלקלו ולסתמו.

דין נוסף באותו ענין: אִמֵּר רַב עֲנַן אִמֵּר שְׁמוּאֵל, מְבֹאֲלוֹת הַמְּפֻלְשִׁין לְרִשְׁוֹת הַרְבִּים, וּבָקְשׁוּ בָּנֵי הַמְּבֹאֲלוֹת לְהַעֲמִיד לָהֶן דְּלִתּוֹת בַּתְּחוּן וּלְמַנּוּעַ מִדְּהַרִּים לְהִכְנִס שם, בָּנֵי רִשְׁוֹת הַרְבִּים מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶן. סְבֹר מִינָהּ – בני הישיבה סבורו לומר, הֲנִי מִלִּי – דברי שמואל אינם אלא כשבקשו להעמיד הדלתות בתוך אֲרָבַע אַמּוֹת שבראש המבוי, אבל בקשו להעמידם בתוך המבוי אין לעכבם, וּבְדֶרֶכִי יוֹרָא אִמֵּר רַב נַחֲמָן, דְּאִמֵּר רַבִּי יוֹרָא אִמֵּר רַב נַחֲמָן בְּעֵינֵן סֶפֶק טוּמְאָה בְּרִשְׁוֹת הַרְבִּים, אֲרָבַע אַמּוֹת בְּמַבְוֵי הַמְּבֹאֲלוֹת לְרִשְׁוֹת הַרְבִּים, בְּרִשְׁוֹת הַרְבִּים דְּמִינֵן – דינן כדין רשות הרבים, וספק טומאה הנמצא שם טהור. ומכיון שהם כרשות הרבים אין להעמיד שם דלתות, אבל בתוך המבוי שהוא רשות היחיד מותר להעמיד דלתות.

הגמרא דוחה את דבריה: וְלֹא הִיא, אלא אפילו בקשו להעמידם בתוך המבוי סובר שמואל שמעכבים אותם. כִּי הָתָם – רב נחמן שחילק בין ארבע אמות שבראש המבוי לבין תוך המבוי, לְעֵינֵן טוּמְאָה בלבד הוא. שכיון שבראש המבוי מצויים רבים, דומה לרשות הרבים, ואילו תוכו שאין מצויים בו דומה לרשות היחיד. אֲבָל הָבָא – לענין העמדת דלתות במבוי, יוֹמְנִין דְּדַחְקִין בָּנֵי רִשְׁוֹת הַרְבִּים וְעִילֵי טוּבָא – לפעמים נדחקים הרבים במבוי ונכנסים בתוכו הרבה, ולפיכך חזקתם היא בכולו ואין לקלקלו.

שנינו במשנה: וְלֹא אֶת הַשָּׂדֶה עַד שִׁיחָה בָּהּ תִּשְׁעָה קָבִין לִזֶּה וְתִשְׁעָה קָבִין לִזֶּה ב'ו, רבי יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חציי קבין וכו'. מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי – תנא קמא ורבי יהודה אינם חולקים, אלא מַר בִּי אַתְרִיהּ וּמַר בִּי אַתְרִיהּ – כל אחד קבע את השיעור לפי מקומו. במקומו של תנא קמא היתה הקרקע כחושה ולא כדאי לטרוח בה בפחות מתשעה קבין, לפיכך אמר שאין חולקים בפחות מכן. ובמקומו של רבי יהודה היתה הקרקע משובחת, וכדאי היה לטרוח אפילו בתשעת חצאי קבין, לפיכך אמר שחולקים אף בשיעור זה.

תנא קמא ורבי יהודה דברו על קרקע שבארץ ישראל שם גרו, הגמרא מבררת מה דינה של קרקע שבבבל: בְּבָבֶל, שִׁקְרָעוּתִיהּ אינן טובות כל כך, מֵאֵ – מהו השיעור ששותפים חולקים. אִמֵּר רַב יוֹסֵף, כדי שיגיע לכל אחד בִּי רְדּוֹ יוֹמָא – בית חרישת יום. כלומר, קרקע בשיעור שחורש השור במשך יום שלם. כיון שאין משכירים שוורים לעבודה בשרה אלא ליום שלם, ובקרקע קטנה השור מתבטל חלק מהיום ובעל השדה מפסיד.

מבררת הגמרא: מֵאֵ – מה כוונת רב יוסף באמרו בִּי רְדּוֹ יוֹמָא, אִי יוֹמָא וְיָרָעָא – אם לחרישת יום בשעת הזריעה, הֲרִי יוֹמָא בְּרָבָא לֹא הָיוּ – הרי בשעת הקציר אין בה עבודה לשני ימים שלמים, ונמצא השור בטל מקצת היום השני. וְאִי יוֹמָא בְּרָבָא – ואם כוונתו לחרישת יום בשעת הקציר, יוֹמָא דְיָרָעָא לֹא הָיוּ – הרי בשעת הזריעה אין בה עבודה ליום שלם.

הגמרא מפרשת את דברי רב יוסף בשני אופנים: אִי בְּעֵית אִיכָא יוֹמָא בְּרָבָא – אם תרצה תאמר שכוונתו לחרישת יום בשעת הקציר, אלא שמדובר במקום שבשעת הזריעה נהגו דְּבָרִיב וְתָנִי – שחרשו פעמיים, לפניו כדי שתהא נוחה לזריעה, ולאחריה כדי לכסות את הזרעים. לפיכך, חרישת יום בשעת הזריעה ארכה כחרישת יום בשעת הקציר. וְאִי בְּעֵית אִיכָא יוֹמָא דְיָרָעָא – ואם תרצה תאמר שכוונתו לחרישת יום בשעת הזריעה, ומדובר בְּהַדְרִי – קרקע קשה ובה עליות וירידות, ושוחה בחרישתה בשעת הקציר שני ימים, כך שאין השור מתבטל כלל.

השיעור שחולקים שותפים בדברים נוספים: דְּיוֹלָא – בור, שממנו משקים שדה, מהו השיעור שחולקים בו. אִמֵּר רַב נַחֲמָן, כדי שיגיע לכל אחד בִּי דְאֵלוֹ יוֹמָא – שיעור לדלית פועל במשך יום. כיון שאין פועל נשכר אלא ליום שלם, וכשיבטל מקצת מהיום יפסיד בעל הבית.

פְּרָבָא – כרם בארץ ישראל, מהו השיעור שחולקים בו. אִמֵּר אַבְנָה דְּשְׁמוּאֵל – אביו של שמואל והאמורא, כדי שיגיע לכל אחד בַּת שְׁלֹשָׁת קָבִין – שטח לזריעת שלש קבין, שזהו שיעור כרם בכל מקום. תְּנִינָא נְמִי הָכִי – שנינו כן גם בברייתא, הָאִמֵּר לְחֻבְיָו, מִנֵּת (חלק) בְּכֶרֶם אֵינִי מוֹבֵר לָךְ, ולא פירש כמה, סוּמְכּוּם אִמֵּר, לֹא יִפְחֹת מִלֵּת לוֹ שְׁלֹשָׁה קָבִין, שהוא שיעור כרם הקטן ביותר, ופחות מזה בודאי לא מכר לו. אִמֵּר רַבִּי יוֹסֵף, אֵין דְּבִרִי סוּמְכּוּס אֵלּוֹ אֲלֵא כְּדָבָר נְבִיאוֹת, לפי שאין בהם טעם.

מבררת הגמרא: כרם בְּבָבֶל, שִׁקְרָעוּתִיהּ גְּרוּעוֹת, מֵאֵ – מהו השיעור שחולקים בו. אִמֵּר רַבָּא בַּר קַסְנָא, כדי שיגיע לכל אחד תֵּלֶת אֲצִיזָתָהּ בְּנֵי תְרִיִּסָר גִּזְפֵּי – שלש קבוצות שבכל אחת שנים עשר גפנים, בִּי תִּיכִי דְרַפִּיק נְבָרָא בְּיוֹמָא – כשיעור שעודר אדם ביום, כך שהפועל שישכור לא יתבטל כלל.

לאור דברי רבי יוסי, מביאה הגמרא מאמר נוסף המשווה דברי חכמה לנבואה: אִמֵּר רַבִּי אַבְדִּימִי דְמֵן (ו-מהעיר) חִיפָה, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הראשון, נִשְׁתַּלָּה נְבוּאָה מֵן הַנְּבִיאִים וְנִתְּנָה לְחֻכְמִים – חכמי התורה, להשיג על ידה דברים שאינם משיגים בדרך הטבע. תמזה הגמרא, אֲמַן חֻכְמִים לֹא נְבִיא הוּא – וכי חכם אינו ראוי להיות נביא, ומדברי רבי אבדימי משמע שבתחילה לא שרתה הנבואה על החכמים. משיבה הגמרא, הָכִי קְאָמֵר, אֵף עַל פִּי שְׁנִיטְלָה הַנְּבוּאָה מֵן הַנְּבִיאִים שֵׁאִינֵם חֻכְמִים, מֵן הַחֻכְמִים לֹא נִשְׁתַּלָּה.

אִמֵּר אֲמִימִר, וְחֻכְמִים עֲדִיף מִנְּבִיא, שְׁנֵיאִמֵר (תהלים צ יב) 'וְנְבִיא לִבֵּב חֻכְמָה' – יש לנביא לב של חכמה. והרי כשמדמים שני דברים מִי נִתְּלָה בָּמִי, הָיוּ אֲמִימִר קָמֵן נִתְּלָה בְּגִדּוֹל. ואם הנביא נתלה בחכם, הרי שהחכם עדיף ממנו. אִמֵּר אֲבִי, תִּדְעַ שֶׁאֵין שוּרָה נְבוּאָה עַל חֻכְמִי הַתּוֹרָה, כְּרִבִּי אַבְדִּימִי, דְּאִמֵּר נְבָרָא רַבָּה מִלִּילָא – שהרי לפעמים אדם גדול בתורה אומר דבר, וּמִתְאַמְרָא מִשְׁמִיהּ דְּנְבָרָא רַבָּה אַחֲרִינָא בְּנוֹתִיהּ – וכיון לדברי אדם גדול שבוור הקודם, שאין זה יתכן אלא בכח הנבואה.

אִמֵּר רַבָּא לדחות את דברי אביו, וּמֵאֵ קוֹשִׁיא שִׁמְחָתָהּ הוֹכַחַת שוּרָה נְבוּאָה עַל חֻכְמִים, וְדִילְמָא תְּרוּוּיָהּ בְּנֵי חַד מִזְלָא נִינְהוּ – הן יתכן ולשני החכמים מזל דומה, ולכן כיוונו את דעתם. אֲלֵא אִמֵּר רַבָּא, תִּדְעַ – הראיה היא מזה דְּאִמֵּר נְבָרָא רַבָּה מִלִּילָא וּמִתְאַמְרָא

גם דברים שאמרו עשרה זקנים, ואלו הן, עַל יְדֵי אֲדָם הָרָאוֹן, עַל יְדֵי מִלְכִּי אֶדְרָק מֶלֶךְ שֶׁלֶם, וְעַל יְדֵי אַבְרָהָם אַבְנָה, וְעַל יְדֵי מִשָּׁה רַבִּינוּ, וְעַל יְדֵי חֵימָן הָאוֹרְחִי, וְעַל יְדֵי דִיתָוֹן, וְעַל יְדֵי אֲסָף,

שְׁמוֹנֶה הַסְּבֻכִּים האחרונים שֶׁבַּתְּוֹרָה, שבהם מתוארת מיתתו וקבורתו של משה רבינו. שְׁמוּאֵל כָּתַב את סִפְרוֹ, וְאֵת סֵפֶר שׁוֹפְטִים וְאֵת מְגִילַת רוּת. דָּוִד הַמֶּלֶךְ כָּתַב את סִפְרֵי תְהִלִּים עַל יְדֵי עֲשָׂרָה וְקָנִים, כלומר, שכתב בו

בל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו – ובשילהי "מרבזה" (בבא קמא פ"ב, דקאמר
רב אחא גופיה: לעולם אין מטיבין לו, איכא למימר דמתחלה אמר: לא במהרה
מטיבין, שהיה מצפה שיחזירוהו לגדולתו, וכשראה שלא החזירוהו – שוב אמר: לעולם
אין מטיבין לו. חלק בבור חלקך פשוט יחבין ליה אחד מצרא – כדנפקא לן ב"ש
נחלין" (בבא בתרא קבר, א) מדכתב "פי שנים"
6 מ'קיש חלק בבורה לחלק פשוט. **אמריצא**
7 דבי נשי – אית דגרס בתר הכי "אמר אחותא"
8 אם כן "בי נשיה" – היינו חמוי, ולא היו לחמוי
9 בנים כי אם בנות. ואית דגרס: "אמרי אחי", אם
10 כן "בי נשיה" היינו אביו.
11 **בגון** זה כופין על מדת סדום – תימה לרבינו
12 יצחק: לרבה, אמאי איצטריך קרא
13 בבכור דיהבין ליה אחד מצרא? ואומר רבינו
14 יצחק: לפי שלא נתן לו כח הכתוב אלא כשני
15 אחיו, ואילו היו שני אחיו רוצים להשתתף –
16 לא כפינן לשלישי לתת להם חלק ביהר. ועוד:
17 דבכור מתנה קרייה רחמנא, כדאמר ב"ש
18 נחלין" (שם) דכתב: "לתת לו פי שנים", ואין
19 לבקש את הנותן, ולאבוי נמי, אי לאו דקרייה
20 רחמנא בכור – הוה אמנאי "יקום על שם אחיו"
21 – כאילו הוא ואחיו קיימין. ורבינו יצחק בן
22 אברהם מפרש: דהא דאמר רבה כופין – לא
23 מדין תורה קאמר, דבדין היה יכול למחות
24 שכנגדו דאיכא קפידא ברוחות, כדאמר בכמה
25 דוכתי. ועוד: הא דכופין על מדת סדום הוה
26 נהנה הוא לא חסר – היינו בשכבר דר בחצר
27 חבירו, שאינו מעלה לו שכר. אבל הא פשיטא
28 שיכול למחות בו שלא יבסס ליה בביתו, אפילו
29 בחצר דלא קיימא לאגרא. וגברא דלא עבדי
30 למיגר, הוה זה נהנה חוץ לא חסר. אלא
31 מתקנת חכמים קאמר הכא דכופין. והשתא אין
32 להקשות כלל אמאי איצטריך קרא בבכור.
33 **מעלינן** ליה כנכסי דבר מריון – פירש
34 הקונטרס: בשדה הבעל, שיכולים
35 לומר שפעמים מתברכת משאר שדות. ובתרת
36 ארעתא אתרי נגרי לא שייך למימר מעלינן, כיון
37 שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו. ואין
38 נראה, דגם אותם שצריך להשקות מתברכת
39 אחת מהם פעמים יותר, שאתה לוקח בשדפין
40 ואחת אינה לוקח. ופירש רבינו תם: מעלינן כנכסי
41 דבר מריון – לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו
42 אם לא בדמים יקרים. כמו בני מריון שהיו
43 עשירים ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא
44 בדמים יקרים. ותרתי ארעתא אתרי נגרי לא קאי
45 אעובדא דהווא גברא – אלא מילתא באנפי
46 נפשיה, כלומר, שתי שדות שיש לכל אחד נגר
47 ורצה האחד שיהיו לכל אחת לשתיים, שיקח
48 חצי שדה זו וחצי שדה זו, אמר רבה: כופין על
49 מדת סדום ויטול כל שדה שלם, כדי שיהא לכל
50 אחד חלק אחד מצרא. וכן יש לפרש תרת
51 ארעתא אחד נגרא – שהנגר מלפני בין שתי
52 השדות, ואם יחלקו כל שדה לשתיים, לא יהיה
53 חלקו אחד מצרא. והשתא הבני לא שייך למימר
54 מעלינן כנכסי דבי בר מריון, דאטו אם האחד
55 רצה לחלוק לעשרים נאמר שיחלקו משום
56 מעלינן? ולשון "מעלינן" נמי אינו מתיישב
57 לפירוש הקונטרס.

חד

מ'שמיה דרבי עקיבא בר יוסף פותיה. אמר רב אשי:
ומאי קושיא? דלמא להא מילתא בר מיליה הוא!
אלא אמר רב אשי: תדע, דאמר גברא רבה מילתא,
ומתאמרא הלכה למשה מסיני פותיה. – ודלמא
פסוקא בארובה! – ולא מעם רהיב? אמר רבי יוחנן:
מיום שחרב בית המקדש, נפילה נבואה מן הנביאים
ונתנה לשוטנים ולתניוקות. לשוטנים – מאי היא? כי הא
דמר בר רב אשי דהוה קאי ברספתקא דמחוזא, ש'מעיה
להווא שומה דקאמר: ריש מתיבתא דמלך במתא
מחסיא – "מביומי" חתים. אמר: מאן חתים "מביומי"
ברבנן? אנא, שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא. קם
אתא. אדאתא אימנו רבנן לאותביה לרב אחא מדפתי
ברישא. ביון ד'שמעי דאתא, שדור זוגא דרבנן לגביה
לאימלוי ביה, עכביה. הדר שדור זוגא דרבנן אחרנא,
עכביה גביה, עד דמלו בי עשרה. ביון דמלו בי עשרה,
פתח הוא ותנא ודרש, לפי שאין פותחין בבקלה פחות
מעשרה. קרי רב אחא אנפשיה: קל המרעין לו – לא
במהרה מטיבין לו, וכל הממביין לו – לא במהרה
מרעין לו. תנוקת – מאי היא? כי הא דבת רב חסדא
הוה יתבה ככנפיה דאביה, הוה יתבי קמיה רבא ורמי בר
חמא. אמר לה: מאן מינייהו בעית? אמרה ליה: תרויהו,
אמר רבא: ואנא בתרא. אמר רבי אבדימי דמן חיפה:
קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, לאחר
שאוכל ושותה – אין לו אלא לב אחד, שנאמר: "איש
נבון ילבב", וכתוב: "נבון לזאת", ומתרגמינן: חליל לחיון.
אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הרגיל ביין, אפילו לבו
אטום פתולה – יין מפקחו שנאמר: "ותירוש ינובב
בתלות". אמר רב הונא בריה דרב יהושע: פשיטא, חלק
בכור וחלק פשוט – יחבין ליה אחד מצרא, יבם מאי?
אמר אביו: היא היא; מאי מעמא? בכור קרייה רחמנא.
רבא אמר, אמר קרא: "והיה הבכור", והיינו פככור ואין
חלוקתו פככור. והוא דבין ארעא אמצרא דבי נשיה, כי
קא פלגו אמר להו: פלגו לי אמצרא; אמר רבה: בגון
זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף: אמרי
ליה אחי: מעלינן ליה עלוויא כי נכסי דבי בר מריון!
והלכתא פרב יוסף. תרי ארעתא אתרי נגרי – אמר
רבה: בגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף,
זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל! והלכתא פרב יוסף.
תרתיה אחד נגרא – אמר רב יוסף: בגון זה כופין על
מדת סדום. מתקיף לה אביו, מצי אמר: בעינא דאפיש
אריסיו והלכתא פרב יוסף, אפוש' לאו מילתא היא.

חד

מ'שמיה דרבי עקיבא בותיה – וליכא למימר בני חד מזלא ניהו, שהרי רבי עקיבא
חכם ממנו הרבה. ולא מעמא קאמר – במילתיה? וכיון דאמר טעמא – אין זה
כסומא שמכוון לירד בארובה במקרה בעלמא, אלא סברת הלב היא הבאה לו
בנבואה, וזכה להסכים להלכה למשה מסיני. בריספתקא – שוק רשות הרבים.
דמלך – השתא במתא מחסיא, שעתיד
לדחוי ראש הישיבה עכשיו. מביומי חתים
– כשחותם באגרת חותם שמו טביומי.
קיימא לי שעתא – מזל. שדרו זוגא דרבנן
לגביה – דמר בר רב אשי. לאימלוי ביה
– ליטול עצה ורשות להמליך את רב אחא.
פתח ותנא – דרשה, ונעשה ראש הישיבה.
כל המרעין לו כו' – כלומר, הואיל ונרצה
השעה לא ימליכינו עוד. איש נבון –
כשהוא חלול, בלא כרס מלאה. ילבב –
כמה לבבות, שאינו מסכים לדעת שלמה.
ינובב בתולות – לב אטום כבתולות עושה
נבון וחלול. פשיטא חלק בכור וחלק פשוט
– שני חלקין שהבכור נוטל, אחד משום
בכורה ואחד משום פשיטות. יחבין ליה
אחד מצרא זו אצל זו, שהרי שניחן חלקו דן,
והרי דן חלק אחד. יבם מאי – המייבם את
אשת אחיו, דקם תחתיו לנחלה, ונוטל שני
חלקים, מאי מצי מצרי אמרי ליה: הואיל ומכח
אחרנא קאתי – לא יחבי להו ניהליה אחד
מצרא זו אצל זו, אי לאו מעליה גבן בדמי.
הבכור אשר תלד – ביבם משותת, דמכח
בגדול לייבם, "אשר תלד" – פרט לאיילונות.
והכי מדרש קרא: "במה יבא עליה וגו' והיה
הבכור", איזה מן היבמין יבא עליה –
"הבכור", "אשר תלד" – וכגון שהיבמה בת
ולדות היא, פרט לאיילונות. דובן ארעא
אמצרא דבי נשא – קנה קרקע אצל שדה
אביו. כי מנא למיפלג – עם אחיו בנכסי
אביו. על מדת סדום – זה נהנה וזה לא
חסר. אמרי אחי מעלינן ליה עלוויא – לנו
היא משובחת כקרקעותינו של בר מריון,
שהיו מעולות. ומסתברא אמר דרב יוסף
בשדה בעל, שיכולין לומר פעמים שני
מתברכת משאר השדות. תרי ארעא אתרי
נגרי – אם בית השלחין היא, ויש לשני אחין
לחלוק שתי שדות, לכל אחת יש לה יאור
להשקות ממנו, וזה קנה שדה אצל האחד
מזה, ורצה שיתן אחיו זו הסמוכה לשלו.
בגון זו כופין – דהא לקרקע השניה גם היא
יש לה יאור להשקות ממנו. האי מדויל
והאי לא מדויל – דרך היאורים לייבש
כשנחר (שם) (שהם) נמשכין ממנו מתמעט,
לפעמים שזה יבש וזה אינו יבש. ואומר לה:
טול חלקך בשתייהם, דלאו מדת סדום היא,
את תן לנו עליו בדמי. תרת – ארעתא
לזם לחלוק על חד נגרא, ואחד מרת קנה
קרקע אצל האחת. כופין על מדת סדום –
דכיון דאחד נגרא ניהו – שתיקן שוות.
ניחא לי לאפוש אריס – טוב לי שהוא לך
שתי שדות, אחת מכאן ואחת מכאן ואחת לי
באמצע, כדי שתראה לך אריסין, ותהא שדה
שלי משתמרת יפה.

חד

בבא בתרא דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קג

שיש לו שתי לבבות, וכתב – ובמקום אחר למדנו פירוש תיבת 'נבוב' /
שנאמר בעשיית המזבח (שמות כו ח) 'נבוב לחת' ומתרגמין 'חליל לזחין' –
לוחות עצים מכל צד ובאמצעו חלול. אף כאן פירושו שכריסו חלול ולא
אכל, לפיכך יש לו שתי לבבות.
מאמר נוסף בענין זה ש'נבוב' פירושו חלול: אמר רב הונא פריה דרב
יהושע, הרגיל בשתיית וין, אפילו אם לבו אטום וסתום מהבין כבתולה
שאינה בעולה, וין מפקח – פותח את ליבו, שנאמר (זכריה ט ז) 'ותירוש
ינובב בללות' – היין עושה את הלב, האטום כבתולות, חלול.
הגמרא עוברת לדון באופן חלוקת ירושה: אמר רב הונא פריה דרב
יהושע, דין זה פשימא לי, ששני החלקים שנוטל בכור בירושת אביו, החלק
הנוסף שמגיע לו כבכור, וחלק פשוט – חלקו כשאר אחיו, יתבינן ליה
אחד מצרא – נותנים לו אותם זה לצד זה. אלא יבם – הנושא את אשת
אחיו ושמת בלא בנים, ונוטל את חלק המת בירושת אביהם, אני מסתפק
מאי – מה דינו, האם נותנים לו את שני החלקים ביחד או לא.
מחלוקת אמוראים בענין: אמר אביי, היא היא – כפי שהדין בכבור כך כך
הדין גם ביבם, שנוטל את חלקיו ביחד. מאי טעמא, לפי שבכור קרייה
רמאנא ליבם (דברים כח), לפיכך דינו בכבור. רבא חולק ואמר, מכיון שאמר
קרא 'זהה הבכור', משמע שהייתו – לגבי עיקר דינו ושנוטל שני חלקים
הרי הוא כבכור, ואין חלוקתו כבכור – לענין חלוקתו (שנוטלן בצד אחד)
אינו כבכור.
אופנים נוספים שיש לדון אם אחד היורשים נוטל חלק מסוים: תהוא דוכן
ארעא – מעשה באדם שקנה קרקע אמצרא – על הגבול דבי נשיה – של
שדה אביו. כי קא פלגו – כשחלקו את ירושת האב לאחר מותו, אמר להו
בעל המצר לאחיו, פלגו לי אמצרא – תנו את חלקי בגבול השדה שלי.
אמר רבה, בגון זה, בופין את אחיו על מדת סדום – שלא ינהגו כמנהג
אנשי סדום, שגם הם לא הנידו לאדם ליהנות מממונם אף כשלא חסרו
מחמת כן, אלא נותנים לו חלק במצר. מתקיף לה וין, מקשהו רב יוסף לרבה,
מדוע שיכפו לתת לו חלק במצר, הרי אמרי ליה אחי – יכולים אחיו לטעון,
מעלינן ליה עליוא – מחשבים אנו חלק זה יותר משוויו, והרי הוא בעינינו
כי נכסי דבי בר מריון שהיו משוכחים. מכריעה הגמרא, והלכתא ברב
יוסף, שאין כופים על האחים באופן זה.
אופן נוסף: תרי ארעא אדרי נגרי – אם ירשו שתי שדות שבכל אחת אמת
מים נפרדת, ומבקש אחד מהם ליטול את זו הסמוכה למצרו. אמר רבה,
בגון זה, בופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, מדוע שיכפו על כך,
הרי וינני דהאי מדויל ותאי לא מדויל – לפעמים באמת מים אחת זורמים
מים ובשניה לא, לפיכך עדיף להם לחלוק בגורל. מכריעה הגמרא והלכתא
ברב יוסף שאין כופים לתת לו סמוך למצר.
אופן נוסף: תרתי אחר נגרא – אם ירשו שתי שדות ולהן אמת מים אחת,
ומבקש אחד מהם ליטול את זו הסמוכה למצרו, אמר רב יוסף, בגון זה,
שאין עדיפות לשום שדה, בופין על מדת סדום ונותנים לו. מתקיף לה
אביי, מצי אמר – הרי הוא יכול לטעון, בעניא דאפיש אריסי – רצוני
שירבו אריסים שישמרו על השדה שלי. ולכן אני מעדיף ליטול בין שדותיך,
כדי שתרכיב אריסים וממילא ישתמר גם חלקי. מכריעה הגמרא והלכתא
ברב יוסף, כיון שאפוש לאו מילתא היא – טענת ריבוי אריסים, אינה
טענה.

משמיה דרבי עקיבא בר יוסף פנותיה – וכיון לדברי רבי עקיבא בר יוסף,
שחכם ממנו בהרבה ואינו בן מזלו. דוחה הגמרא, אמר רב אשי, ומאי
קושיא, דלמא להא מילתא בר מיליה הוא – הרי יתכן שלענין זה מזלו
של החכם דומה לרבי עקיבא, ולכן כיון לדעתו.
אלא אמר רב אשי, תרע, דאמר נבוא רבה מילתא, ומתאמרא הלכה
למשה מסיני פנותיה – ומכיון להלכה למשה מסיני, שאינה דבר שבא
מסברת השכל, אלא בודאי נבואה נאמר לו. מקשה הגמרא: ודלמא כיון
החכם במקרה להלכה למשה מסיני, והרי הוא בסומא ו-עיוור שנתקל
במקרה בארובה וירד דרכה מן הגג. דוחה הגמרא: ולא משה יתבי – וכי
אין החכם נותן טעם לדבריו, ואם כן לא נאמרו דבריו במקרה.
ממרא נוספת באותו ענין: אמר רבי יוחנן, מיום שתרב בית המקדש,
נימלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולשוטים ולינינוקות.
מבארת הגמרא: שניתנה נבואה לשוטים לשוטים מאי היא – היכן מצאנו,
כי היא – כמו המעשה דמר בר רב אשי. תהוה קאי ברספתא דמחזא –
שהיה עומד בשוק של העיר מחזא, שמעיה – שמעו לההוא שומה
דקאמר, ריש מתיבתא דמליך במתא מחסא – ראש הישיבה שעשוי
להתננות עתה בעיר מחסא, מבימי חתים – חותם את איגרותיו בשם
טביומי. אמר מר בר רב אשי לעצמו, הלא מאן חתים מביומי ברבנן – מי
הוא המחכמים שחותם בשם טביומי, אגא – אני הוא, ושמע מנה לרבי
קיימא לי שעתא – אני מסיק מך שהגיע שעתו לעלות לגדולה. קם מר
בר רב אשי, ואתא למחסא. אדאקא – טרם בואו, אימנו ו-נמנו רבנן
לאותביה ו-להושיבו לרב אחא מדפתי ברישא – בראש הישיבה. אך כיון
דשמעי דאתא – שבא מר בר רב אשי לעירם, שדור וזנא דרבנן לגביה
לאמלוכי ביה – שלחו זוג תלמידי חכמים להיוועץ עמו, עקביה – עיכבם
מר בר רב אשי אצלו. הדר שדור וזנא דרבנן אחרנא – חזרו ושלחו אליו
זוג נוסף, עקביה גביה – ועיכב אף אותם, עד דמלו בי עשרה – עד שמלאו
שם עשרה חכמים. כיון דמלו בי עשרה, פתח הוא – מר בר רב אשי ותנא
וירש, ונעשה ראש הישיבה. והסיבה שהמתין עד שהיו שם עשרה, לפי
שאין פותחין בבלה – אין החכם מתחיל לדרוש בפני פחות מעשרה.
בראותו שנדחה ולא מינחהו, קרי רב אחא אנפשיה – על עצמו, כל
המריעין לו – שעושים לו רעה, לא במהרה מטיבין לו – אין ממחרים
להטיב עמו. וכגון כן, שלא מינחהו, בודאי לא ימנחהו עוד. וכל המטיבין
לו, לא במהרה מריעין לו. וכגון מר בר רב אשי שמינחהו, לא במהרה
יסלקהו.
הגמרא ממשיכה לבאר את דברי רבי יוחנן: שניתנה נבואה לתנוקות מאי
היא – היכן מצאנו. כי היא דבת ו-בתו של רב חסדא. הוה יתבה בנפשיה
דאבוקה – שהייתה יושבת בחיק אביה, הוה יתבי קמיה – וישבו לפניו רבא
ויומי בר חסא תלמידיו. אמר לה – שאל רב חסדא את בתו, מאן מינייהו
בעית – למי מהם את רוצה להינשא. אמרה ליה, תרנייהו – לשניהם.
כששמע את דבריה, אמר רבא, ואנא בתרא – ואני אשא אותה האחרון,
לאחר רמי בר חמא.
מאמר נוסף מרבי אבדימי: אמר רבי אבדימי דמן חיפה, קודם ו-טרסו
שיאכל אדם וישתה, הוא כמי שיש לו שתי לבבות, לפי שאין דעתו
מיושבת. אבל לאחר שאוכל ושותה, אין לו אלא לב אחד – דעתו
מיושבת. שנאמר (איוב יא ב) 'איש נבוב ולבב', למדנו שהאדם הנבוב כמי

מצד ארון ברית ה', ויש ללמוד מכאן שספר התורה מצד הארון הוא
מונה ולא בתוכו. ואם כן, בקה אני מקיים את דברי הכתוב 'אין בארון
רץ', שהם מיעוט אחר מיעוט, לרבות.

בארנו מצדו, ושלחתם אתו והלך, ועליו – על הארגו, היה ספר התורה
מונה, ונמצא, שלא היה ספר התורה מונח בתוך הארון אלא מבחוץ. ומנין
שכך הוא, שנאמר (דברים לא כו) 'לקח את ספר התורה הזה ושמתם אתו

דין נוסף באופן חלוקת שותפות: חד גִּיסָא נָגְרָא וְחד גִּיסָא נָהָרָא – שני שותפים שבאו לחלוק שדה, שלה אמת מים מצד אחד ונהר מצד אחר, וכגון שאמת המים עוברת בצידה הצפוני ונהר בצידה המזרחי, פִּלְגִין לָהּ בְּקִרְיָא זֶל – חולקים אותה באלכסון. כלומר, מותחים בה שני קוים אלכסוניים מהקדירות, ומחלקים כל חלק לשנים עד שיהיו בה שמונה חלקים, שנים לכל צד. ונוטל כל אחד מהם חלק בכל צד, כדי שיהא לכל אחד חלק קרוב לנהר וחלק קרוב לנגר.

שנינו במשנה: וְלֹא אֶת הַתְּרָקְלִין בִּי, שאין שותף יכול לכפות את חבירו לחלוק בדבר שאין בו כדי לחלוקה לשניהם.

מבררת הגמרא: אֵין בְּהֶן בְּרִי לֹזֶה וְכִדִּי לֹזֶה מַה – אם אין בטרקלין ושאר הדברים המנויים במשנה שיעור הראוי לכדי חלוקה בין השותפים, מה יעשו.

רַב יְהוּדָה אָמַר, אִיתִי דִּינָא דְּגִיד אוֹ אָגוּד – יש דין 'קצוב' אתה דמים או שאני אקצוב'. דהיינו, יכול אחד מן השותפים לומר לחבירו, או שתקצוב אתה דמים ותקנה את חלקי בשותפות, או שאני אקצוב דמים ואקנה את חלקך, שאין אני חפץ להמשיך בשותפות זו.

רַב נַחֲמָן אָמַר, לִיתִי דִּינָא דְּגִיד אוֹ אָגוּד – אין אומרים דין זה, אלא יכול השותף השני לומר לחבירו, אין אני חפץ לקנות את חלקך, ואף לא למכור לך את חלקי, אלא רצוני להמשיך בשותפות עמך.

רבא מקשה על דברי רב נחמן: אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, לְדִידְךָ – לשיטתך, דְּקִרְיָת לִיתִי דִּינָא דְּגִיד אוֹ אָגוּד – שסובר אתה שאין אומרים 'גוד או אגוד', אם כן, מה יהא הדין בשני אחים, אחד בְּכֹר וְאֶחָד פְּשֻט – אינו בכור, שְׁהִנִּית לֶהֱן אֲבִיהֶן בִּירוּשָׁה עֲבָד וּבְהִמָּה וְאוֹ בַּהֲמָה מִמָּאָה, בִּיצֵד עוֹשִׂין – כיצד יוכלו לחלקם ביניהם, שני שליש לבכור הנוטל פי שנים בירושה ושלש לפשוט, הרי אי אפשר לחלק עבד או בהמה טמאה לכמה חלקים, ואם לא יקנה האחד את חלקו של חבירו לא יוכלו להשתמש בהם כלל.

אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לרבא, מה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בזה כך הוא, שיהא העבד עוֹבֵד לֶהֱן וְהַפְּשֻט יוֹם אֶחָד, וְלֹזֶה וְהַבְּכֹר שְׁנֵי יָמִים, וכך יחלקו ביניהם את השימוש אף בלא שיקנה האחד את חלקו של חבירו.

הגמרא מקשה על דברי רב יהודה הסובר שאומרים 'גוד או אגוד': מִיתִיבִי

– הקשו בני הישיבה על דברי רב יהודה. שנינו במשנה (גיטין מא.), מִי שֶׁחָצִי עֲבָד וְחָצִי בֶן חֹרִין, כגון שהיה מתחילה עבד של שני שותפים ושחררו אחד מהם, עוֹבֵד הוא אֶת רַבּוֹ יוֹם אֶחָד, וְאֶת עֲצָמוֹ יוֹם אֶחָד, אלו דְּבָרֵי בֵּית הַלֵּל. בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים, תִּקְנֶתָם בְּכָךְ אֶת רַבּוֹ, שאין הוא מפסיד עתה מאומה, אך אֶת הָעֶבֶד עֲצָמוֹ לֹא תִקְנֶתָם, שהרי לִישָׁא שְׂפָתָה אֵינוֹ יָכוֹל, משום שחציו בן חורין, ובן חורין אסור בשפחה, וְלִישָׁא אִשָּׁה בֵּת חֹרִין גַּם אֵינוֹ יָכוֹל, שהרי חציו עבד, ועבד אסור בבית חורין, נמצא שאינו יכול לישא אשה כלל. ושמא תאמר שֶׁיִּבְטֹל מִפְּרִיה וּרְבִיה וְלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה, וְהָלֹא לֹא נִבְרָא הָעוֹלָם אֶלָּא לְצוּרָה פְּרִיה וּרְבִיה, שְׁנֵי אֲחֵי (ישעיה מה יח) 'לֹא תָהֶוּ בְּרָאָה לְשִׁבֶּת יִצְרָה'. אֶלָּא מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם בּוֹשִׁין אֶת רַבּוֹ לְשַׁחֲרֹה, וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ וְאֶת הָעֶבֶד בֶּן חֹרִין, וְכוּתִּיבִין שְׂטֵר עַל חָצִי דְּמִיּוֹ – וכותב העבד לאדונו שטר חוב על חצי מדמיו, שזוהו שיעור הפסדו. וְחֹזְרֵי בֵּית הַלֵּל לְחֹדְרוֹת בְּדִין זֶה בְּדָבָרֵי בֵּית שַׁמַּי. ויש להוכיח מכאן שאין אומרים 'גוד או אגוד', שאם לא כן מדוע הוצרכו בזה לתקנה מיוחדת משום פריה ורביה, הרי מאחר והעבד והאדון שותפים בעבד, ואין בו כדי חלוקה, יכול העבד לומר לאדון אקצוב לך דמים ואקנה ממך את חלקך.

מתרצת הגמרא: אין להוכיח מכאן לענין 'גוד או אגוד', משום דְּשֶׁאֲנִי הָכָא – שונה הדבר כאן, דְּאָגוּד אִיבָא גוֹד לִיבָא – שאמנם יכול העבד לומר לאדונו אקצוב לך דמים ואקנה את חלקך, אך אינו יכול לומר לו או קצוב אתה דמים ותקנה את חלקי, מאחר שאי אפשר לקנות בן חורין ולעשותו לעבד, ובאופן כזה אף רב יהודה מודה שאין אומרים 'גוד או אגוד', ועל כן הוצרכו בזה לתקנה מיוחדת.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על דברי רב יהודה: תָּא שְׂמַע – בוא ושמע ראייה שלא כדברי רב יהודה. שנינו במשנה (הלל קעב.), שְׁנֵי אֲחֵי, אֶחָד עֲנִי וְאֶחָד עָשִׂיר, וְהִנִּית לֶהֱן אֲבִיהֶן בִּירוּשָׁה מְרֻחִין וְכִית וְאוֹ בֵּית הַבֵּר – מקום שכותשים בו את הויתנים, ואין בהם כדי חלוקה לשניהם, כיצד יעשו. אם עֲשָׂאֵן הָאֵב לְשִׁכָּר, כלומר, אם מוצאים האחים למי להשכירם, משכירים הם אותם וְהַשְׂכָּר הַמִּתְקַבֵּל הוֹלֵךְ לְאִמְצָע – חולקים אותו בין שניהם. אבל אם עֲשָׂאֵן הָאֵב לְצוּרָה שִׁימוּשׁ עֲצָמוֹ, דהיינו, שאין הם מוצאים למי להשכירם, הָרִי הָאֵב הָעָשִׂיר אוֹמֵר לְאֲחִיו הָעֲנִי,

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' ב

עתה ממפרשת הגמרא את מעשה איוב לפי סדר הפסוקים: 'וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' וַיָּבֹא נֹחַ הַשֹּׁמֵן בְּתוֹכָם' (איוב א ח). אותו היום ראש השנה היה, שבו העולם נידון, ובאו המלאכים להתיצב לפני ה' כדי ללמד זכות על בני האדם, ובא השטן עמם כדי לקטרג וללמד חובה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשֹּׁמֵן מֵאֵין תָּבֹא, וַיַּעַן הַשֹּׁמֵן וַיֹּאמֶר מִשּׁוֹט בָּאֶרֶץ וּמִהַתְּהַלֵּךְ בָּהּ' (שם א). אָמַר הַשֹּׁטן לְפָנָיו, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁמַתִּי וְשׁוֹטְטִין בְּכָל הָעוֹלָם בּוֹלוֹ, וְלֹא מִצָּאִיתִי נֶאֱמָן בְּעֶבְדְּךָ אֲבִירָה, שְׁאִמְרָתָהּ לוֹ (בראשית יג ח) 'קִיּוֹם הַתְּהַלֵּךְ בָּאֶרֶץ לְאֶרְצָהּ וּלְרַחֲבָהּ כִּי לֹא אֶתְנַנֶּה', וְאִפִּילוֹ חִכִּי בְּשַׁעַה שְׁלֹא מִצָּא מְקוֹם לְקַבֵּר אֶת שְׂרָה אִשְׁתִּי [עַד שֶׁקָּנָה חֶלֶקֶת שְׂדֵה בְּאֶרְצָע מִמָּוֶת שָׁקָל בֶּסֶף] מִידי עֶפְרוֹן, לֹא הִרְרָה אֶחָד מְדוּתִיד.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשֹּׁמֵן, הַשִּׁמְתָּ לְבָבְךָ אֶל עֲבָדִי אִיּוֹב, כִּי אֵין בְּמֹוֹהוּ בָּאֶרֶץ וְגו', אִישׁ תָּם וְיָשָׁר, יֵרָא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע' (איוב א ח).

אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, דְּלוֹל הַשִּׁבְחָה הַנֶּאֱמָר בְּאִיּוֹב יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם אֲבִינוֹ. דְּאִילוֹ בְּאַבְרָהָם בְּתִיב (בראשית כב כ) 'כִּי עָתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֵתָּה', שאין הכתוב משבחו אלא ביראת אלהים, ואילו בְּאִיּוֹב בְּתִיב 'אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יֵרָא אֱלֹהִים [וְסָר מֵרָע]'.

מבררת הגמרא: מֵאֵי – מה כוונת הכתוב 'וְסָר מֵרָע'. אָמַר רַב אֲבָא בַר שְׁמוּאֵל, אִיּוֹב וְיוֹתֵרֵן בְּמֹוֹנֵהוּ הָיָה, מִנְּהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא שְׂאֵר שְׁנֵי חֲתִיבֵי לְפֻעַל תְּשׁוּמָה שֶׁל חֲצִי פְרוּטָה עֲבוּר מִלֵּאכָה מוֹעֵטֶת שְׁעָשָׂה לוֹ, נוֹתֵן עֲבוּר חֲצִי פְרוּטָה לְחֻנּוּנִי, דהיינו, הוא קונה אצל החנוני ככר או ביצים בשווי פרוטה, וחולק אותם עם הפועל. אבל אִיּוֹב וְיוֹתֵרָה מְשָׁלו – היה מוותר משלו את כל הפרוטה לפועל, ולא היה מצמצם ליתן לו בשווי חצי פרוטה בלבד.

וַיַּעַן הַשֹּׁמֵן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, תַּחֲנֹם יֵרָא אִיּוֹב אֱלֹהִים, הֲלֹא אֵתָּה כִּכְתָּ בְּעֶדֶי וּבְעֶד בֵּיתִי וְגו', מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרִכְתָּהּ וּמִקְנֵהוּ פָּרִץ בָּאֶרֶץ' (איוב א י). כלומר, האם בחינם ירא איוב מאלהים, בלא שקדם לו שכר על כך, הלא אתה מגן בעדו ובעד ביתו, ומברך את מעשי ידיו ואת מקנהו.

מבררת הגמרא: מֵאֵי – מה כוונת הכתוב 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרִכְתָּהּ'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, שְׁהִיהָ כָּל אֶדָם הַנּוֹמֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב מִתְּפַרְדָּה, מאחר שהיתה הברכה שרויה בכל מעשה ידיו ונכסיו.

ומֵאֵי כוונת הכתוב 'וּמִקְנֵהוּ פָּרִץ בָּאֶרֶץ'. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא, מִקְנֵהוּ וְ– צֵאנוּ וּבִקְרוּ שֶׁל אִיּוֹב פָּרְצוּ אֶת גְּרָדוֹ וּמִנְהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם, שהרי מִנְהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא שְׁהוֹאֲבִים חוֹרְגִים אֶת הָעוֹיִם, ואילו בְּמִקְנֵהוּ שֶׁל אִיּוֹב הִיוּ הָעוֹיִם חוֹרְגִים אֶת הַהוֹאֲבִים.

'וְאִלּוּם שֶׁלֹּחַ נָא יָדְךָ וְנַע בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, אִם לֹא עַל פְּנִיד וְכִרְכָּךְ' (שם יא). כלומר, נסה נא אותו על ידי שתגע בבני ביתו ובעושרו לאבדם ממנו, וראה אם לא יקלל ויגדף כלפי מעלה, בעבור הכעס שאתה כועס עליו.

'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשֹּׁמֵן, הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדְךָ, רַק אֲלִיוֹ אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ' וְגו' (שם יב). דהיינו, רשאי אתה לפגוע בבני ביתו ובנכסיו על מנת לנסותו, אך אינך רשאי לפגוע בגופו ולהכותו.

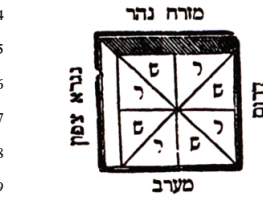
'וַיְהִי הַיּוֹם, וַיָּבֹאוּ וַיִּבְנִיּוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים יוֹן בְּבֵית אֲחֵיהֶם הַבְּכֹר, וּמִלְאָךְ בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר, הֲכֵךְ הָיָה חֲרָשׁוֹת וְגו' וְהֶאֱתֹנֹת רַעוּת עַל דִּיקָה' (שם יג).

מבררת הגמרא: מֵאֵי – מה כוונת הכתוב שהֲכֵךְ הָיָה חוֹרְשׁוֹת וְהֶאֱתֹנֹת הִיוּ רַעוּת עַל דִּיקָה. אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, פְּסוּקָה זֶה מְלַמֵּד שֶׁהַמַּעֲשִׂים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב בְּעוֹלָם הוּא

חד גיסא ניגרא וחד גיסא נהרא – פירש רבינו חננאל: שדה אשר מורחה וצפתה נהרא, ומערבה ודרומה מושך ניגרא – חולקין אותה בקרנט וזל. פירוש: חולקין אותה באלכסון, מקרן מורחית

חד גיסא ניגרא וחד גיסא נהרא – שדה של שני אחים, שיש נהר על פני מורה, ונהר על פני צפתה. פלגי ליה בקרנטא וזל – לפי שהנהר טוב מן הגר, והסמוך למים טוב מן הרחוק. ואם תחלקנה מן הצפון – נמצא (מן) כל הנהר לאחר, והשני אין לו אלא נגר בצפון, ופעמים שהוא יבש. ואם תחלקנה מן המזרח למערב – יהיה לאחר הנהר על פני מורחו ונהר על פני צפון, ולשני אין

אית דניא דגוד או אנור – זה שררצה לחלק אמר לזה שאינו רוצה לחלק: או קוף לי דמים וקנה לך חלקי, או אני אקוף דמים ואתן לך בחלקי, שאי אפשר בשותפות. לית דינא – שזה יכול לומר: לא שלך אקנה ולא שלי אמכור, אלא שותפין נהיה בה. עבד או בהמה מטאה – שאי אפשר לחלק, כיצד יעשו? להכי נקט בכור ופשוט, דטריאזא מילתא להית שותפין בה. וחזרו בית הלל להורות בו – טעמא דמפני תיקון העולם, הא לאו משום פריה ורביה – לא כיפינן ליה, ולא מצי עבד למימר ליה: אקוף בדמים ואתן לך בחלקי. הכי גרסינן: שאני הכא דאגוד איכא גוד ליכא – העבד יכול לקנות, אבל אינו אומר: קנה חלקי, שאין דמים לבן חורין, שאין עבד עברי נמכר אלא לשע.

חד גיסא ניגרא וחד גיסא נהרא – פלגין לה בקרנטא וזל. "ולא את הפרקלין" כו'. אין בהן פדי לזה וקדי לזה, מהו? רב יהודה אמר: אית דינא ד"גוד או אנור", רב נחמן אמר: לית דינא ד"גוד או אנור", אמר ליה רבא לרב נחמן, לדידך דאמר: לית דינא ד"גוד או אנור", בכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד ובהמה ממאה, כיצד עושין? אמר ליה, שאני אומר: עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים. מיתבי: מי שחצי עבד וחצי בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל; בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו, את עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול, לישא בת חורין אינו יכול, ויבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שפחה: "לא תהו בראה לשבת יצרה"! אלא כופין את רבו ועושין אותו בן חורין, וכותבין שטר על חצי דמיו. וחזרו בית הלל להורות דברי בית שמאי: שאני הכא, ד"גוד או אנור", אפכא, "גוד" ליקא. תא שמע: שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד, עשאן לשכר – השכר לאמצע, עשאן לעצמו – הרי עשיר אומר לעני: קח

לאמצע משום דמקרא אדעתא דהכי נשתתפו, אבל גבי בכור ופשוט דלא שייך האי טעמא – כל אחד נוטל כפי חלקו. לישא

קח

התם דשבת תלי בפריה ורביה – מכל מקום אומר רבינו יצחק: לא כופין לרבו לעשותו בן חורין משום פריה ורביה, אם היה יכול לקיים אפילו שבת כל דהו, כיון שהוא אנוס.

שנאמר לא תהו בראה וגו' – הא דלא מייית קרא ד"פרו ורבו", אומר רבינו יצחק בר מרדכי: משום ד"לשבת יצרה" שייך אפילו בצד עבודתו. חוצה שפחה חוצה בת חורין דלא כפי את רבה לשחררה אלא משום שנהגו בה מנהג הפקר, הא דלא כפי אותו משום שבת – דשמא אפילו כשתעשה בת חורין לא תקיים, משום דלא מפקדא אפריה ורביה, כדאמרין ב"בבא על יבמות" (שם סהב). דאיתתא לא מפקדא אפריה ורביה. אבל עבד כשהיה בת חורין – על כרחו יקיים. ורבינו יצחק מפרש דלכך לא נקט קרא ד"פרו ורבו" – משום דפטר הוא ממצה, וכי שהוא אנוס, וכי שיתחייב בו, לא כפינן לרבו לעשותו בן חורין, דאם בן בבל העבדים נכף רבם לשחררם כדי שיתחייבו בכל המצות. ולכך נקט קרא "לא תהו בראה" – משום שהיא מצה רבה, ומשום הכי כפינן. ובפרק שני דמגילה (כו"א) נמי מייית להאי קרא משום הכי, גבי אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה ללמוד תורה, דאמר מר: גדול תלמוד תורה שמבאי לידי מעשה, לישא אשה נמי – לא תהו בראה" אלא "לשבת יצרה". ופ"ן את רבו – ואם תאמר: אמאי כופין? לינת עשה ד"פרו ורבו" וידחה לא תעשה ד"לא יהיה קדש" ואומר רבינו יצחק: דא – דבעינא דמיעקר לאו לא מקיים עשה. דמשנת הערוא קא עקר ללאו, ועשה ד"פרו ורבו" לא מקיים עד גמר ביאה. ועוד: דהיא אסורה לגזא לו, דלגבי ידדה ליכא עשה. ועוד: אפילו מפקדא, דאפשר לה באחר. ועוד: כיון דאפשר לקיים שניהם על ידי כפיא לא דחי. ואם תאמר: היכי כפינן לשחררה? הא אמרין בפרק "השולח" (גיטין לחב). דכל המשחרר עבדו עובר בעשה וכי תימא מצה שאני – וכי אמרין לו לאדם: חטא כד שויכה חמירי? בפרק קמרי ברש שבת (ד, כא). והא דשחרר רבי אליעזר עבדו ב"השולח" (גיטין שם) שנכנס לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה – ההם משום דרבי אליעזר גופיה מצה בכך שהשלים המנין. והא דאמר נמי בפרק "בבא מערב" (עירובין לבב). דניחא ליה לחבר למיעבד איסורא וזוטרא ולא לעבד עם הארץ איסורא רבה – ההם משום דקא עביד עם הארץ איסורא על ידו של חבר, דקא מאכיל ליה טבל. ואומר רבינו יצחק: דמשום מצה רבה שרי, אף על גב דעובר בעשה, כדאמרין ריש "תמיד נשחט" (פסחים נט"א), אין לך דבר שמתעבב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטרת, ותרות, ופסח ומחוסר כפורים דעריב פסחים. ומפרש התם: משום דאתי עשה דפסח שיש בו כרת, ודודי עשה דהשלמה. אלמא קעבר כון אעשה דהשלמה. כדי שיקיים מחוסר כפורים מצות פסח. ואם תאמר: אמאי כופין? וימכור עצמו בעבד עברי, למאן דאמר בפרק קמא דקדושין (יד, ב): מוכר את עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית, ולמאן דאמר נמי דאפילו אין לו בנים רבו מוסר לו שפחה כנענית. ואף על גב דאין עבד עברי נהוג אלא בזמן שהיוכל נהוג, כדאמרין בפרק "אומות" (בבא מצטא, ט"ט). הא בבית שני נהג יובל, דאמר רבינו יצחק: דאין לו חתנה, דאמר למוכר עבדו בעבד עברי, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (כב, ב). און שפיענה על הר סיני כי לא ישראלי עבדים" וגו'. ואם תאמר: וישא חציה שפחה חוצה בת חורין דהיא דאני יכול לקדשה, דאיתי צד עבודת ומשתמש בצד אשת איש – ישאנה בלא קדושין, כדאמר: לישא שפחה בו, משמע דאי היה מותר בשפחה – לא כפינן לרבו. אף על גב דאין קידושין תופסין בשפחה, מכל מקום היה נושא בלא קידושין ויש לומר: דהשתא נמי אתי צד עבודת ומשתמש בצד חירות. ולא דמי לפרדה, דאמר בפרק "אורח ואת בנו" (חולין ע"ט), דמריבעין עליה מינה, ולא אמר דאיתי צד תמור ומשתמש בצד סוס. דהתם "כלאים" כתיב, דמשמע שני מינים דומיא דשור וחמור דחרישה, ופרדה מין אחד בפני עצמו, ומטעם זה מותר לרכוב עליה. ואם תאמר: וישא ממזרת, דצד עבודת מותר בממזרת, כדתנן ב"האומר" (בבא מצטא, ט"ט), יכולין ממוזרין ליהנה, וכיצד ממוזרין נמי מותר, כדתנן בפרק "עשרה יוחסין" (שם ס"ט), ממוזרין דחורין מותרין לבא זה בזה ואומר רבינו יצחק: דאין זה תנא להרבות ממזרים בישראל. ואם תאמר: וישא נתניה, דחורין נתניה מותרין לבא זה בזה, כדתנן בפרק "עשרה יוחסין" (שם). וצד עבודת נמי מותר בנתניה, דאמר בריש "יש מותרות" (יבמות פ"ה). ממוזר נתניה לישראל איכא בעיניה, למאן דאמר מצינן שמרגילה – הא [והיא] מרגלה ליה, פירוש: שיכול להכשיר דרעו על ידי בנה, שישא שפחה ויש לומר: דלעולם אסור נתין בשפחה, מכל מקום מרגלה ליה, כיון שיכול להכשיר אפילו על ידי איסור, דהאי גברא לא איכפת ליה באיסור, דהא נסיב ממזרת או נתניה. ואם תאמר: ומאי שנא דאסור נתין בשפחה וממזר מותר? הא נתין נמי הוי מפסולי קהל כמו ממזר, כתיב: "לא תתחתן בם" ואומר רבינו חסד: משום דממזר קדש ועמד, לפי שגילוי מאיסור חמור דלא תפסי קדושין, ולכך לא מתיר בלא ד"לא יהיה קדש". ומיהו, כובד ובהמה אין להתיר, אפילו למאן דמפיק להו בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נ"ב), מ"ולא יהיה קדש". דאין להתיר בקדשות אלא באותן שהוא בא ממנו, ומקדשות דזכר ובהמה לא בא. ואם תאמר: ומאי שנא דגירי דחורין מותרים בנתניה ואסורים בשפחה, ואף על גב דתרייהו חייבי לאוין? ואומר רבינו יצחק: דנתניה דתפסי בהו קדושין מגרין משאר פסולי קהל, כגון עמוני ומואבי מצרי ואדומי דמותרין בקהל גרים, דלא איקרי קהל. אבל שפחה, דלא תפסי בה קדושין – לא ילפא מניניהו.

(לעיל) שמע

מינה דלית דינא דגוד או אגוד – ואם תאמר: שאני הכא, שאני העבר
נותן לו דמים מיד, אלא כותב לו שטר על דמיו ויש לומר: דמשמע
משום דלא יבטל הוא בדופין, הא לא הכי אין בופן בכל ענין, אפילו יתן דמים. אם
עשאו לשכר כ' – לאו דוקא עשאו לשכר, דהוא הדין אפילו עשאו לעצמו, אלא
שמוצא להשכיר.

ואי סלקא דעתך לית דינא דגוד או אגוד
אפילו בשתי כריכות כ' – השתא סלקא
דעתך דחולקין כיון שאחד רוצה לחלוק, ושתי
כריכות דומיא דכרך אחד, שאין כתוב באחד
מה שכתוב באחר, כגון יהושע ושמואל. ואמאי
חולקין בעל כרחו הוא אינם שוין אלא ודאי
אית דינא ד"גוד או אגוד". ואם תאמר: אפילו
אית דינא ד"גוד או אגוד", אמאי חולקין כיון
שכתוב בזה מה שאין בזה, ותרתייהו צריכי
להאי ולהאי ויש לומר: דהוי מצי למימר
ד"לעטעמך". ולא גרס הכא מה שכתוב במיעוט
ספרים: "ואי סלקא דעתך לית ליה דינא דגוד
או אגוד כי היכי דתרתייהו צריכי להאי תרתייהו
צריכי להאי". דהא כל שכן דאי לא צריכי
תרתייהו להאי ולהאי – פריך טפי שפיר: אי לית
ליה דינא דגוד או אגוד אמאי חולקין?
מדריבך אדם תורה נביאים וכתובים כאחד –
אף על פי שאי אפשר שלא יתן נביאים וכתובים
על גבי תורה, ובמגילה בפרק שני (כזא), משמע
דאסור להניח – הני מילי בשתי כריכות, אבל
כשון מדריבך יחד – אינו גנאי.

רבי יהודה אומר תורה בפני עצמה – לא מפני
שאסור להניח זה על גב זה מצריך שיהא
כל אחד בפני עצמו. דלא אשכחן שיהא אסור
להניח אלא נביאים וכתובים על גבי תורה, אבל
נביאים על גבי כתובים ואי אפשר – לא. אלא
היינו טעמא: שלא יראה הכל כמו תורה או הכל
נביאים. כי היכי דאמרי חכמים בתר הכי דבעי
שיהא כל נביא ונביא בפני עצמו, ועל כרחך
טעמא שלא יזהיר נראה הכל כמו נביא אחד. כן
נראה לרבינו משום בן אברהם.

ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה – פירש
בקונטרס: ואינו צריך להניח ארבע
שיטין. ונראה לרבינו יצחק: דבין חומש לחומש
של תורה צריך להניח. ואנביאים דוקא קאמר
דאין צריך, כדמפרש טעמא לקמן, שאם בא
לחנות – חותך, אבל בין חומש לחומש של
תורה – לא. מדי דהוי אפרשה פתוחה, שאם
היה מסיים מלמטה היה צריך להניח שיטה
אחת – דהא נראה בסוף כל
חומש פרשה של ארבעה שיטין. ורבינו יצחק כן
אברהם מפרש: ומסיים מלמטה ומתחיל
מלמעלה – ולעולם מניח ארבעה שיטין. ודוקא
בין נביא לנביא, אבל בין חומש לחומש – לא
סיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, אפילו בהנחת
ארבעה שיטין. כדאמר בירושלמי בפרק קמא
דמגילה: וצריך שיהא גומר באמצע חוף
ומתחיל באמצעיתו, ובנביא מסיים בסופו
ומתחיל בראשו כ'. ונראה לי הטעם דאין לו
לסיים בסוף חוף אפילו יתח ארבעה שיטין –
משום שגמא יבוא לחתוך. אבל בין נביא לנביא,
שאם בא לחתוך חותך – מסיים מלמטה.

ועושה בראשו כדי לגול עמוד ובסופו כדי היקף –

"קח לך עבדים ויורצו בפרחין", "קח לך יתים ובא
ועשה בבית הבר" –! – ה"ם נמי "גוד" איפא, "אגוד"
ליפא. תא שמע: כל שאילו חלק ושמעו עליו – חולקין,
אם לאו – מעלין אותו בדמים! – תנאי היא: דתניא:
"טול אתה שיעור ואני פחות" – שומעין לו. רבן שמעון
בן גמליאל אומר: אין שומעין לו; היכי דמי? אי ליפא
בדתני, מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? אלא לאו
חסורי מחסרה והכי קאמר: "טול אתה שיעור ואני
פחות" – שומעין לו, ו"גוד או אגוד" – נמי שומעין
לו, ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר: אין שומעין
לו! – לא, לעולם פרקתני. ודקאמר: מאי טעמא דרבן
שמעון בן גמליאל? משום דאמר ליה: אי בדמי – לית
לי דמי למיתן לך, במתנה – לא ניהא לי, דכתבי:
"ושונא מתנת יחיה". אמר ליה אביי לרב יוסף: הא דרב
יהודה – דשמואל היא, דתנן: וכתבי הקודש, אף על
פי ששניהם רוצים – לא יחלוקו; ואמר שמואל: לא
שנו אלא בכרך אחד, אבל בשני כריכות – חולקין; ואי
סלקא דעתך לית דינא ד"גוד או אגוד", מאי איריא
בכרך אחד? אפילו בשני פריכין נמי! תרגמא רב שלמן:
בששניהן רוצין, אמר אממר, הלכתא: אית דינא ד"גוד
או אגוד". אמר ליה רב אשי לאמרי: הא דרב נחמן
מאי? אמר ליה: לא שמיעא לי, בלומר לא סבירא
לי. – ולא? והא רבין בר חיננא ורב דימי בר חיננא שבק
להו אבוב תרתי אמהתא, חדא ידעא אפא ובשול, וחדא
ידעא פילכא ונוולא, ואתו לקמיה דרבא ואמר להו: לית
דינא ד"גוד או אגוד"! – שאני ה"ם, דלמר מיפעי ליה
תרתייהו ולמר מיפעי ליה תרתייהו, כי קאמר ליה: שקול
את חדא ואנא חדא – לאו "גוד או אגוד" הוא. – וכי
לא מצי למימר הכי? והא כתבי הקודש דתרתייהו מיפעי
להו, ואמר שמואל: לא שנו אלא בכרך אחד, אבל בשני
פריכין – חולקין! – הא תרגמא רב שלמן: בשרצו. תנו
רבנן: מדריבך אדם תורה נביאים וכתובים כאחד, דכרי
רבי מאיר; רבי יהודה אומר: תורה בפני עצמה, נביאים
בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן; והכמים אומרים: כל
אחד ואחד בפני עצמו. ואמר רבי יהודה: מעשה בביתם בן זוגין שהיו לו שמנה נביאים מדריבך
כאחד, על פי רבי אלעזר בן עזריה; ויש אומרים: לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו. אמר רבי:
מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדריבך כאחד, והשקנום. בין חומש לחומש של
תורה – ארבעה שיטין, וכן בין כל נביא לנביא, ובנביא של שנים עשר – שלש שיטין. ומסיים
מלמטה ומתחיל מלמעלה. תנו רבנן: הרוצה לדרבך תורה נביאים וכתובים כאחד – מדריבך,
ועושה בראשו כדי לגול עמוד ובסופו כדי לגול היקף. ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה,
ואם

לחתלתו הוא נגלל. ומה שפירש הקונטרס: מתחתלו לסופו – אין הלשון משמע כן. וגבי מחזה אמרין נמי שכרכין אותה מ"אחד" כלפי "שמע", דהיינו לתחתלה. ובהדיא
גרסין בירושלמי בפרק קמא דמגילה: עושה אדם עמוד לספר תורה בסופו. על כן נראה לרבינו יצחק דגרסין: ועושה בראשו כדי היקף, ובסופו כדי לגול עמוד. ולרבינו שמעון בן
אברהם נראה לקיים גרסת הספרים. והכא שאני, דאיידי במדריבך תורה נביאים וכתובים, ואז אין נכון לעשות עמוד בסופו כמו בעלמא, שגנאי הוא שתהא תורה נכרכת כסבי נביאים
וכתובים, ונראה כאילו נעשית להם שומר מלכלוך. לכך עושה כאן עמוד בראשו, כדי שתהא תורה מבפנים וכתובים מבחוץ. ולקמן דמשנ: לצדיק קתני – לא גרס "תחתל"
הספר כדי לגול עמוד וסופו כדי לגול היקף, דהתם לא איירי במדריבך תורה נביאים וכתובים, ואית לן למימר איפכא. וברב ספרים לא גרס אלא: לצדיק קתני, ותו לא. ועוד אומר
רבינו משום בן אברהם: דאפילו לספרים דגרסי לה, לא קשיא כולי האי, דניחא ליה לשנוי דומיא דרך ברייתא דקאי עלה.

שאם

קח לך עבדים – שיחממו אותו, ורחיק בו. ולא מצי עני למימר ליה: קנה חלקי. הכא
נמי גוד איכא אגוד ליכא – שאין העני אומר לו: אף אני אקנה חלקך, שאין לו במה
לקנות. לפיכך אין יכול לכופו. ושמו עליו – כל דבר שיש בו שיעור, שאם תחלקנו
– עדיין יהא עליו שמו הראשון. מעלין אותו בדמים – היינו "גוד או אגוד". טול
אתה שיעור ואני פחות – כגון חצר שאין בה
שמנה אמות, ואמר זה: חלקי וטול לך ארבע
אמות, ואני פחות. וגוד או אגוד נמי – שלא
רצה למחול כלום, אלא: קנה חלקי או אקנה
חלקך. הא דרב יהודה – דאמר: "גוד או
אגוד" – משמיה דרביה בקלה. בכרך אחד –
כל ספריו עשויין בגליון, ואם יביאנה לבית
דין לחלקו – ביוון הוא. אבל בשתי כריכות
– כגון תורה בכרך אחד, נביאים בכרך אחד.
חולקין – קא סלקא דעתך דאפילו אין שניהם
רוצים. ועל כרחך אין דמיהן שוין. ואי לית
דינא ד"גוד או אגוד" היך הוא כופיהו? זה
יאמר: אני לא אתן לך עודף דמים, וגם לא
אתן לך היפה שאקבל ממך דמים ולא גרסין
"תרתייהו צריכי להאי". בששניהם רוצים –
הא דשמואל – א"שניהם רוצים" דמתניתין
קאי, דקתני: לא יחלוקו, ואמר שמואל: בשתי
כריכות, אם שניהם רוצים – יחלוקו. פילכא
ונוולא – לטות ולארוג. לישנא אחרינא:
ביסתרקי – תבשית ספסלים, שקורין טפיד.
לית דינא דגוד או אגוד – לכופו בלתי דמי
העדרים ביפא, ולא למכור חלקי. לאו גוד או
אגוד הוא – אי לא אמר ליה: או קח שתיהם
או אקח שתיהם, דכל אחת אין בה כדי
לאחד. אבל בשתי כריכות חולקין – וקא
סלקא דעתך: בעל כרחו של אחד מהן.
אלמא, כי אמר ליה: שקול חדא וגוד דמי
והתרתי, אי אגוד – כיפני ליה כל אחד
ואחד בפני עצמו – כל ספר וספר של נביאים
ושל כתובים צריך להיות כרך לעצמו.
בביתם שניהם נביאים – כל ספרי נביאים
שמנה חן. הכי גרסין: וכן בין כל נביא ונביא
ובנביא של שנים עשר שלש שיטין ומסיים
מלמטה ומתחיל מלמעלה – אם נודמן לו
סיום הספר מלמטה, בסוף חוף – במתחיל
ספרו האחר בראש חוף, ואינו צריך להניח
ריחוק חלק ביניהם. כדי לגול עמוד – מניח
קלף חלק לגול על גבי עמוד של עץ שהספר
נגלל עליו. וסופו כדי לגול היקף – בסופו
מניח חלק גדול כדי לגול בו כל הקיפה. שאין
עושה שני עמודים לגולל לאמצעו כמו
שעוה עושין לספר תורה, אלא גוללו
מתחתלו לסופו, וכורך החלק על כל ההיקף.
ואם

אחד ואחד בפני עצמו. ואמר רבי יהודה: מעשה בביתם בן זוגין שהיו לו שמנה נביאים מדריבך
כאחד, על פי רבי אלעזר בן עזריה; ויש אומרים: לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו. אמר רבי:
מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדריבך כאחד, והשקנום. בין חומש לחומש של
תורה – ארבעה שיטין, וכן בין כל נביא לנביא, ובנביא של שנים עשר – שלש שיטין. ומסיים
מלמטה ומתחיל מלמעלה. תנו רבנן: הרוצה לדרבך תורה נביאים וכתובים כאחד – מדריבך,
ועושה בראשו כדי לגול עמוד ובסופו כדי לגול היקף. ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה,
ואם

לחתלתו הוא נגלל. ומה שפירש הקונטרס: מתחתלו לסופו – אין הלשון משמע כן. וגבי מחזה אמרין נמי שכרכין אותה מ"אחד" כלפי "שמע", דהיינו לתחתלה. ובהדיא
גרסין בירושלמי בפרק קמא דמגילה: עושה אדם עמוד לספר תורה בסופו. על כן נראה לרבינו יצחק דגרסין: ועושה בראשו כדי היקף, ובסופו כדי לגול עמוד. ולרבינו שמעון בן
אברהם נראה לקיים גרסת הספרים. והכא שאני, דאיידי במדריבך תורה נביאים וכתובים, ואז אין נכון לעשות עמוד בסופו כמו בעלמא, שגנאי הוא שתהא תורה נכרכת כסבי נביאים
וכתובים, ונראה כאילו נעשית להם שומר מלכלוך. לכך עושה כאן עמוד בראשו, כדי שתהא תורה מבפנים וכתובים מבחוץ. ולקמן דמשנ: לצדיק קתני – לא גרס "תחתל"
הספר כדי לגול עמוד וסופו כדי לגול היקף, דהתם לא איירי במדריבך תורה נביאים וכתובים, ואית לן למימר איפכא. וברב ספרים לא גרס אלא: לצדיק קתני, ותו לא. ועוד אומר
רבינו משום בן אברהם: דאפילו לספרים דגרסי לה, לא קשיא כולי האי, דניחא ליה לשנוי דומיא דרך ברייתא דקאי עלה.

שאם

הקודש. וְאָמַר עַל כֵּךְ שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ חֲכָמִים דִּין זֶה שֶׁאֵין הֵם רְשָׁאִים
לחֲלוּק, אֲמָלָא בִּאֲפֹן שֶׁהָיוּ כְּתָבִי הַקּוֹדֶשׁ בְּכֶרֶךְ אֶחָד, כְּגֹון שֶׁהָיוּ שׁוֹתֵפִים
בִּסְפֵּר אֶחָד שֶׁנִּכְתְּבוּ בּוֹ תוֹרָה וּנְבִיאִים, אֲכָל אִם נִכְתְּבוּ בְּשֵׁנִי בְּרִיכוֹת, כְּגֹון
שֶׁהָיוּ שׁוֹתֵפִים בִּסְפֵּר תוֹרָה וְכֵן בִּסְפֵּר נְבִיאִים, חֻלְקִין – רְשָׁאִים הֵם לִחְלוּק,
וְיִטּוֹל הָאֶחָד אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה, וְהִשְׁנִי אֶת סֵפֶר הַנְּבִיאִים. וְסָבַר אַבְיִי שְׁדִין זֶה
נֹאמַר אֵף בִּאֲפֹן שֶׁרָק אֶחָד מִן הַשׁוֹתֵפִים רֹצֵחַ לִחְלוּק, וְהִשְׁנִי אֵינוֹ רֹצֵחַ.
וְאִי סֵלְקָא דְעֵתֶךָ – וְאִם תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לֹמַר, שְׁמוּאֵל סוֹבֵר דְּלִית דִּינָא
דְּגִנּוּד אוֹ אֲגוּד – שֶׁאֵין שׁוֹתֵף רְשָׁאִי לֹמַר לִחְבִּירוֹ 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', אִם כֵּן, מָאִי
אִרְיָא בְּכֶרֶךְ אֶחָד – מְדוּעַ עֲמַר שְׁמוּאֵל שֶׁרָק בְּכֶרֶךְ אֶחָד אֵין הֵם חוֹלְקִים,
הָרִי אֲפִילוּ בְּשֵׁנִי בְּרִיכִין נָמִי – אֵף בְּשֵׁנִי בְּרִכִּים אֵין אֶחָד יָכוֹל לִתְבּוֹעַ
מִחְבִּירוֹ לִחְלוּק, שֶׁמֵּאֲחֵר הַכּוֹרִכִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה אֵין דְּמִיָּהם שׁוֹים, וּלְפִיכָךְ
לֹא נִיתַן לִחְלוּק אֲלֵא עַל יְדֵי אֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', שִׁיאֲמַר הָאֶחָד לִחְבִּירוֹ
טוֹל אַתָּה אֶת הַסֵּפֶר הַיָּקָר מִבֵּין הַשְּׁנַיִם וְשֵׁלֶם אֶת הַפֶּרֶשׁ הַדְּמִים, אוֹ שֶׁאֵין
אֲטֵלְנָא וְאֲשֵׁלֶם דְּמִי. וּמֵאֲחֵר שְׁמוּאֵל סוֹבֵר שְׁבִשְׁנֵי בְּרִיכוֹת חוֹלְקִים,
בְּהִכְרַח שֶׁרְשָׁאִי שׁוֹתֵף לֹמַר לִחְבִּירוֹ 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', וְעַל כֵּן יֵשׁ לֹמַר שֶׁרַב
יְהוּדָה שֶׁהוּא תַלְמִידוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל קִיבֵּל מִמֶּנּוּ דִין זֶה.
דּוּחָה הַגְּמָרָא: תְּרַנְמָא רַב שְׁלָמֹן – פִּירֵשׁ רַב שְׁלֹמֹן לְמִימְרָא זֶה שֶׁל שְׁמוּאֵל,
שֶׁאֵין הַדְּבָרִים אֲמֹרִים אֲלֵא בְּשֵׁשְׁנֵיהֶן רוֹצִין לִחְלוּק. שֶׁהָרִי נִתְבָּאֵר בְּמִשְׁנֵה
שֶׁאֵף אִם שְׁנֵיהֶם רוֹצִים אֵין הֵם רְשָׁאִים לִחְלוּק כִּרְךְ אֶחָד מִשׁוּם בִּזְיוֹן כְּתָבִי
הַקּוֹדֶשׁ, וְעַל כֵּךְ אֲמַר שְׁמוּאֵל שְׁבִשְׁנֵי בְּרִיכוֹת רְשָׁאִים הֵם לִחְלוּק אִם שְׁנֵיהֶם
רוֹצִים, אֵךְ בִּאֲפֹן שֶׁאֵין שְׁנֵיהֶם רוֹצִים לִחְלוּק, אֵין רְאִיָּה שִׁיכּוֹל הָאֶחָד לֹמַר
לִחְבִּירוֹ 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד'.
אֲמַר אֲמִירָת, הִלְכָּתָא – יֵשׁ לְפִסּוֹק לַהֲלָכָה, דְּאִית דִּינָא דְּגִנּוּד אוֹ אֲגוּד –
שִׁיכּוֹל הָאֶחָד לֹמַר לִחְבִּירוֹ 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד' וּכְשִׁיתֵּת רַב יְהוּדָה.
אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי לְאֲמִירָת, הָא דְרַב נִחְמִין מָאִי – מַה תֹּאמַר עַל דְּבָרֵי רַב
נִחְמִין הַחוּלֵק עַל רַב יְהוּדָה וְסוֹבֵר שֶׁאֵין אֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד'.
אֲמַר לִיה אֲמִירָת לְרַב אֲשִׁי, לֹא שְׁמִיעָא לִי – לֹא שִׁמְעָתִי אֶת דְּבָרָיו, בְּלֹאמֶר,
לֹא כִּי־רָאָה לִי – אֵינוֹ סוֹבֵר כְּמוֹתוֹ.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבָרֵי אֲמִירָת: וְלֹא – הָאִם אֵין פּוֹסְקִים לַהֲלָכָה כְּרַב נִחְמִין,
וְהָא מַעֲשֵׂה הִיָּה בְּרַבִּין בְּרִי חִינָא וְרַב דִּימִי בְּרִי חִינָא, דְּשִׁבְכָה לְהוֹ אֲבִיָּה
תְּרִיָּה וְהָא וְהָא אֲבִיָּה הַזֶּה וְהַזֶּה לְהֵם בִּירוּשָׁה שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, תְּרִיָּה
דִּיעָא אֲפָרָה וְהָא וְהָא יֵדַע לֵאמֹר לְבִשְׁל, וְהָא דִּיעָא פִּילְכָא
וְנִוּוּלָא – וְהָאֲחֵרִית יֵדַע לִטּוֹת וְלֹאֲרוּג. וְרַצָּה אֶחָד הָאֲחִים לִחְלוּק אֶת
הַשְּׁפָחוֹת בִּינֵיהֶם, וְהִשְׁנִי רַצָּה שִׁהְיוּ שׁוֹתֵפִים בְּשִׁתְּיָהֶן. וְאִתּוֹ לְקַמְיָה דְּרַבָּא
– וּבֹאֵן לְפָנֵי רַבָּא לְשׁוֹאֲלוֹ מַה הָדִין בּוֹה, וְאֲמַר לְהוֹ, לִית דִּינָא דְּגִנּוּד אוֹ
אֲגוּד – אֵין אֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', וּלְפִיכָךְ אֵין אֶחָד הָאֲחִים יָכוֹל לְדְרוֹשׁ
שִׁתְּיָהֶן אֶת הַשְּׁפָחוֹת בִּינֵיהֶם, אֲלֵא יִהְיוּ שׁוֹתֵפִים בְּשִׁתְּיָהֶן. וּמוֹכַח מְדַבְּרִי
רַבָּא שֶׁסּוֹבֵר הוּא כְּדַעַת רַב נִחְמִין, וְשֶׁלֹּא כְּדַבְּרֵי רַב יְהוּדָה וְאֲמִירָת.
דּוּחָה הַגְּמָרָא: שֶׁאֵין רַבָּא מוֹדֵה לְדִינוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה שֶׁאֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ
אֲגוּד', אֲלֵא דְשִׁאֲנִי תֵּתִים – שׁוֹנֵה הַדְּבָר שֶׁם לְגַבִּי שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת, שְׁלֹדַעַת
הַכֹּל אֵין אֲמִירָת שֶׁם 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', מִשׁוּם דְּלִמָּר מִיָּכֶץ לִיה תְּרִיָּהִיו –
שֶׁלֹּא אֶחָד דְּרוּשׁוֹת שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת, וְלִמָּר מִיָּכֶץ לִיה תְּרִיָּהִיו – וְאֵף לֹא
הִשְׁנִי דְּרוּשׁוֹת שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת, שֶׁמֵּאֲחֵר וְאֵין מִלֻּכְתָּן שׁוֹד, נִמְצָא שְׁכָל אֶחָד
מִן הָאֲחִים זָקֵק לְמִלֻּכְתָּן שְׁתִּיָּהֶן, וְיֵשׁ לְדוֹן אֶת שְׁתִּיָּהֶן כְּדַבֵּר אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ
דִּין חְלוּקָה, וְעַל כֵּן כִּי קָאֲמַר לִיה שְׁקוֹל אֶת תְּרִיָּה וְאִתָּא תְּרִיָּה – כֹּאשֶׁר
אֲמַר הָאֶחָד לִחְבִּירוֹ טוֹל אַתָּה שְׁפָחָה אֶחָת וְאֵינוֹ אֲטוֹל אַחַת, לֹאֹ גּוֹד אוֹ
אֲגוּד הוּא – אֵין כִּכֵּךְ מִשׁוּם 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', עַד שִׁיאֲמַר לוֹ טוֹל אַתָּה אֶת
שְׁתִּיָּהֶן וְשֵׁלֶם לִי מִחֲצִית מִן הַדְּמִים, אוֹ שֶׁאֵין אֲטוֹל אֶת שְׁתִּיָּהֶן וְאֲשֵׁלֶם לָךְ.
שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: (וְכִי לֹא מִצִּי לְמִיָּרָה הִכִּי) וְהָא בְּשֵׁנִים הַשׁוֹתֵפִים בְּשֵׁנִי
בְּתִבִּי תְּקַדְּשׁ, כְּגֹון בִּסְפֵּר תוֹרָה וְסֵפֶר נְבִיאִים, וְתְּרִיָּהִיו מִיָּכֶץ לְהוֹ – שְׁכָל
אֶחָד מִן הַשׁוֹתֵפִים זָקֵק לְשֵׁנִי הַסִּפְרִים, וּמִכָּל מְקוֹם אֲמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ
חֲכָמִים בְּמִשְׁנֵה שֶׁאֵין חוֹלְקִים אֶת כְּתָבִי הַקּוֹדֶשׁ, אֲמָלָא כְּשֶׁהֵם בְּכֶרֶךְ אֶחָד
מִשׁוּם בִּזְיוֹן כְּתָבִי הַקּוֹדֶשׁ, אֲכָל כְּשֶׁהֵם בְּשֵׁנִי בְּרִיכִין, חֻלְקִין, וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ
מְדַבְּרֵיו שֶׁאֵף בִּאֲפֹן כּוֹה אֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד'.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הָא תְּרַנְמָא רַב שְׁלָמֹן – הָרִי כִבֵּר פִּירֵשׁ רַב שְׁלֹמֹן אֶת דְּבָרֵי
שְׁמוּאֵל, שֶׁאֵין הוּא עוֹסֵק אֲלֵא בִּאֲפֹן שְׁרָצוֹ שְׁנֵיהֶם לִחְלוּק, שֶׁאֵין צָרִיךְ לֹמַר
בּוֹה 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', אֲבָל כְּשֶׁחֲפֵץ הָאֶחָד לְכוֹף אֶת חְבִירוֹ מִדִּין 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד'
אֵין הוּא רְשָׁאִי לִתְבּוֹעַ שִׁתְּיָהֶן אֶת כְּתָבִי הַקּוֹדֶשׁ בִּינֵיהֶם, אֲלֵא אוֹ יִטּוֹל
שׁוֹתֵפִי אֶת שְׁנֵיהֶם וְיִתֵּן דְּרִים, אוֹ יִטְלֵם הוּא וְיִתֵּן תְּמוּרָתָם.
הַמֶּשֶׁךְ בַּעֲמֹד פֶּה

קָח לָךְ עֲבָדִים שִׁיחֲמִמוּ הַמִּים וְיִרְחֲצוּ וְיִתְרַחֲצוּ בְּמִרְחִין, וְכֵן יָכוֹל הוּא
לֹמַר לוֹ קָח לָךְ יְתִים וְכֹא וְעֲשֵׂה מֵהֶם שִׁמְן בְּכִיתָ הֶבֶר.
וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאֵן, שֶׁאֵין הָאֵחָד הָעֵנִי יָכוֹל לֹמַר לִאֲחִיו הַעֲשִׂיר 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד',
אֲלֵא חֵיבֵהּ הוּא לַעֲמֹד עִמּוֹ בְּשׁוֹתֵפּוֹת בְּנִכְסִים אֵלּוּ, וְשֶׁלֹּא כְּדַבְּרֵי רַב יְהוּדָה.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: תֵּתִים נָמִי – גַּם שֵׁם אֵי אֲפֶסֶר לֹמַר 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', מֵאֲחֵר
שְׁגוֹר אִיכָא אֲגוּד לִיכָא – הָעֵנִי טוֹעֵן לַעֲשִׂיר 'גּוֹד', דְּהֵינּוּ קִצּוֹב דְּמִים וְקֵנָה
לָךְ אֶת חֲלָקִי, אֵךְ אֵינוֹ טוֹעֵן 'אוֹ אֲגוּד', דְּהֵינּוּ, שֶׁאִם לֹא הוּא יִקְנֶה אֶת חֲלָקִי
שֶׁל הַעֲשִׂיר, שֶׁהָרִי אֵין בִּידוֹ מַעוֹת לְצוֹרֵךְ כֵּךְ, וּמֵאֲחֵר שֶׁהוּא אֵינוֹ יָכוֹל
לְקַנּוֹת, אֵין הוּא רְשָׁאִי לְדְרוֹשׁ מֵאֲחִיו לַעֲשׂוֹת זֹאת.
הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה מְבִרְיִיתָא שֶׁאֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד': תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ
בְּבִרְיִיתָא, הָעוֹסֶקֶת בְּשׁוֹתֵפִים הַחֲפִיצִים לִחְלוּק בִּינֵיהֶם, שְׁכָל דְּבַר שְׁאִילוּ
יְחַלֵּק וְשִׁמּוֹ עָלָיו – שֶׁאֵף לֵאחֲרַי חֲחֻלּוּקָה יִשְׂאֵר שְׁמוֹ שֶׁל הַחֲפֵץ עַל כָּל אֶחָד
מִן הַחֲלָקִים, כְּלוּמַר, שִׁישׁ בּוֹ כְּדִי חֲחֻלּוּקָה לְשִׁנְיָהֶם, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בִּינֵיהֶם. וְאִם
לֹא – שֶׁאֵין בּוֹ כְּדִי חֲחֻלּוּקָה, וְאִם יִחְלָקוּהוּ יֵאבֵד אֶת שְׁמוֹ, אוֹי אֵין חוֹלְקִים,
אֲלֵא מְעַלִּין אוֹתוֹ בְּרִמָּים – קוֹצְבִים אֶת דְּמִי אוֹתוֹ הַדְּבַר, וְאֶחָד מִן הַשׁוֹתֵפִים
יִתֵּן אֶת מִחֲצִית הַדְּמִים לִחְבִּירוֹ, דְּהֵינּוּ, גּוֹד אוֹ אֲגוּד. וּמִבּוֹאֵר מְדַבְּרֵי
הַבְּרִייתָא, שְׁכָל דְּבַר שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲחֻלּוּקָה אֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', וְשֶׁלֹּא
כְּדַבְּרֵי רַב נִחְמִין.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תֵּתִי הִיא – דִּין זֶה בְּמַחְלֻקַּת תְּנָאִים הוּא שְׁנִי, וְאִמְנָם
בְּרִייתָא זֶה סוֹבֵרֵת שֶׁאֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד' כְּדַבְּרֵי רַב יְהוּדָה, אֵךְ מֵאִידִךְ
מִצִּינוּ תְּנָאִים אֲחֵרִים הַסּוֹבְרִים שֶׁאֵין אֲמִירָת כֵּן, וְכְדַבְּרֵי רַב נִחְמִין. תְּרַנְמָא –
שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא, שְׁכֹאשֶׁר יֵשׁ שְׁנֵי שׁוֹתֵפִים הַחֲפִיצִים לִחְלוּק בִּינֵיהֶם דְּבַר שֶׁאֵין
בּוֹ דִּין חֲחֻלּוּקָה, כְּגֹון חֲצֵר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁמוֹנָה אֲמוֹת כְּדִי חֲחֻלּוּקָה אַרְבַּע אֲמוֹת
לְכָל אֶחָד, וְאֲמַר אֶחָד מִן הַשׁוֹתֵפִים לִחְבִּירוֹ, טוֹל אֶתָּה כְּשִׁיעוֹר חֲחֻלּוּקָה, וְאֵנִי
אֲטוֹל פְּחוֹת כְּשִׁיעוֹר, כְּלוּמַר, טוֹל אַתָּה אַרְבַּע אֲמוֹת וְאֵנִי אֲטוֹל אֶת
הַנּוֹתָר, שְׁוִמְעִין לוֹ חוֹלְקִים בִּאֲפֹן זֶה. אֲלוֹ דְּבָרֵי חֲכָמִים. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
נְמִלְיָאֵל אוֹמֵר, אֵין שְׁוִמְעִין לוֹ – רְשָׁאִי הַשׁוֹתֵף הַשְּׁנִי לְסָרֵב לְהַצַּעַת חֲחֻלּוּקָה
זֶה.
מְבִרְרַת הַגְּמָרָא: הִכִּי דְּמִי – בִּאִיָּה אֲפֹן נִחְלָקוּ הַתְּנָאִים, אֲלִימָא בְּרַחֲמֵי –
אִם כְּפִי הָאֲפֹן שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁאֲמַר הַשׁוֹתֵף הָאֶחָד לִחְבִּירוֹ טוֹל אַתָּה כְּשִׁיעוֹר
וְאֵנִי אֶת הַנּוֹתָר. מָאִי מְעַמָּא דְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל הַסּוֹבֵר שִׁיכּוֹל הַשְּׁנִי
לְסָרֵב לָכֵךְ, הָרִי הוּא נוֹטֵל דְּבַר שִׁישׁ בּוֹ שִׁיעוֹר חֲחֻלּוּקָה. אֲמָלָא לֹא – בְּהִכְרַח
צָרִיךְ לֹמַר, דְּחִסְרוֹתִי מְחִסְרָא וְהִכִּי קָאֲמַר – שִׁישׁ חִסְרוֹן בְּדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא,
וְכִי צָרִיךְ לֹמַר, שֶׁאִם אֲמַר אֶחָד הַשׁוֹתֵפִים לִחְבִּירוֹ טוֹל אֶתָּה חֲלֵק שִׁישׁ בּוֹ
כְּשִׁיעוֹר, וְאֵנִי אֲטוֹל חֲלֵק שִׁישׁ בּוֹ פְּחוֹת כְּשִׁיעוֹר, שְׁוִמְעִין לוֹ, וְכֵן הוּא
הָדִין אִם אֵין הַשׁוֹתֵף הָאֶחָד חֲפֵץ לוֹתֵר מִשְׁלוֹ לִחְבִּירוֹ, אֲלֵא אֲמַר הוּא לוֹ
גּוֹד אוֹ אֲגוּד – קֵנָה אַתָּה אֶת חֲלָקִי אוֹ אֵנִי אִקְנֶה אֶת חֲלָקִי, נָמִי שְׁוִמְעִין לוֹ
– גַּם בּוֹה שׁוֹמְעִים לוֹ, וְחֵיבֵהּ הַשְּׁנִי לְקַנּוֹת אֶת חֲלָקִי שֶׁל הָרִאשׁוֹן אוֹ לְמַכּוֹר
לוֹ אֶת חֲלָקִי. אֲלוֹ דְּבָרֵי חֲכָמִים. וְעַל הָדִין הַשְּׁנִי שִׁיכּוֹל הוּא לֹמַר 'גּוֹד אוֹ
אֲגוּד' אֶתָּה וְ-בֹא רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל לִחְלוּק, וְלִמָּיָר – וְלֹמַר שֶׁאֵין
שְׁוִמְעִין לוֹ, וְנִמְצָא שֶׁנִּחְלָקוּ הַתְּנָאִים בַּעֲנֵן זֶה, הָאִם יָכוֹל אֶחָד הַשׁוֹתֵפִים
לְכוֹף אֶת חְבִירוֹ וְלֹמַר לוֹ 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד' אוֹ לֹא.
דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין הִכְרַח לְבֹאֵר אֶת מַחְלֻקַּת הַתְּנָאִים בִּאֲפֹן כּוֹה, אֲלֵא
לְעוֹלָם בְּרַחֲמֵי – יֵשׁ לְבֹאֵר אֶת מַחְלֻקַּתָם כְּפִי הַכְּתוּב לְפָנֵינוּ, שֶׁנִּחְלָקוּ
בִּאֲפֹן שֶׁאֲמַר הָאֶחָד לְשֵׁנִי טוֹל אַתָּה כְּשִׁיעוֹר וְאֵנִי פְחוֹת. וְיִקְאָמְרָת – וְמַה
שֶׁהִקְשִׁית מָאִי מְעַמָּא דְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל הַסּוֹבֵר שֶׁרְשָׁאִי הַשְּׁנִי לֹמַר
שֶׁאֵינוֹ חֲפֵץ בְּחֻלּוּקָה זֶה, הִטַּעַם בּוֹה הוּא מִשׁוּם דְּאֲמַר לִיה הַשְּׁנִי לְרֹאשׁוֹן,
כִּי־צַד חֲפֵץ אַתָּה לִחְלוּק כֵּן, שֶׁאֲטוֹל אֵנִי חֲלֵק גְּדוֹל וְאֵתָּה חֲלֵק קָטָן, אוֹ בְּרִמָּי
– אִם חֲפֵץ אַתָּה שֶׁאֲשֵׁלֶם לָךְ אֶת הַפֶּרֶשׁ הַדְּמִים שְׁבִינֵיהֶם, לִית לִי דְּמִי
לְמִיתָן לָךְ – אֵין בִּידִי לְשֵׁלֶם לָךְ עֲבוּר כֵּךְ. וְאִם חֲפֵץ אַתָּה לִיתָן לִי אֶת
הַפֶּרֶשׁ שְׁבִין חֲחֻלְקִים בְּמִתְנָה, לֹא נִיחָא לִי – אֵינוֹ חֲפֵץ בְּכֵךְ, דְּבִתְרִיב (מִשְׁלִי
טו כו) וְשׁוֹנֵא מִתְנָהּ יִתְהִי.
אֲבִי מוֹכִיחַ מְדַבְּרֵי שְׁמוּאֵל שֶׁאֲמִירָת 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד': אֲמַר לִיה אֲבִי לָרֵב
יֹסֶפֶה, הָא דְרַב יְהוּדָה – מִימְרָא זֶה שֶׁל רַב יְהוּדָה (לַעֲלִי עֲא), שְׁבִדְבֵר שֶׁאֵין
בּוֹ דִּין חֲחֻלּוּקָה יָכוֹל שׁוֹתֵף לֹמַר לִחְבִּירוֹ 'גּוֹד אוֹ אֲגוּד', דְּשְׁמוּאֵל הִיא –
מִשְׁמוּאֵל רַבּוֹ קִיבֵלָה.
דְּתֵנָן – שֶׁהָרִי שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵתֵינוּ (לַעֲלִי יֵא), וְכִתְבִּי הַקּוֹדֶשׁ – אִם הָיוּ שְׁנַיִם
שׁוֹתֵפִים בִּאֶחָד מִכְּתָבֵי הַקּוֹדֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם רוֹצִים לִחְלוּק, לֹא
יִחְלָקוּ – אֵין הֵם רְשָׁאִים לִחְלוּק כִּרְךְ זֶה לְשֵׁנִי חֲלָקִים, מִפְּנֵי בִזְיוֹן כְּתָבִי

וְאִם בָּא לְחַתּוֹךְ וּלְהַפְרִיד בֵּין הַכִּרְכִּים, חוֹתֵךְ.

שואלת הגמרא: מָאִי קָאָמַר, הרי הכל מודים שעדיף לכתוב כל כרך בפני עצמו. ומיישבת: הֵכִי קָאָמַר, טעם הדבר שאם סיים לכתוב כרך אחד למטה בתחתית העמוד, מתחיל את הכרך שלאחריו מלמעלה בראש העמוד ואינו מניח שורות חלקות, משום שְׁאִם בָּא לְחַתּוֹךְ בֵּין הַכִּרְכִּים חוֹתֵךְ, ולפיכך אין לו להשאיר ריוח בתחילת עמוד, שהרי אם לאחר זמן יפריד הכרכים זה מזה יהא ריוח מיותר בראש הכרך, וגנאי הוא לעמוד זה שמשונה משאר עמודים.

הגמרא מקשה סתירה לדברי הברייטא: שנינו בברייטא, שאדם הכותב בספר תורה נביאים וכתובים, צריך להניח קלף חלק בתחילת הספר שיהא בו שיעור כדי לגלולו סביב עמוד העץ, ובסופו צריך להניח קלף חלק שיהא בו בכדי להקיף את כל הספר. וְיִמְנִינָהּ – ולכאורה יש להקשות על דין זה מברייטא אחרת, שבה שנינו ששיעור הקלף החלק שיש להניח בְּתַחֲלֵת הַסֵּפֶר וּבְסוֹפוֹ, הוא שיהא בו כְּדִי לְגוֹל – לגלול. מבררת הגמרא: כְּדִי לְגוֹל מָאִי – מה הוא הדבר שיש לגלול את הקלף מסביבו, אִי כְּדִי לְגוֹל עָמוּד – אם כוונת הברייטא שיש להניח בין בתחילה ובין בסוף קלף בכדי לגלול סביב עמודי העץ של הספר, אם כן שְׁפָאָה הָקֵף – הרי זה סותר למבואר בברייטא הקודמת שבסוף הספר יש להניח קלף שיהא בו בכדי להקיף את כל הספר, וְאִי כְּדִי לְגוֹל הָקֵף – ואם כוונת הברייטא שיש להניח בין בתחילה ובין בסוף קלף שיהא בו בכדי להקיף את כל הספר, אם כן שְׁפָאָה עָמוּד – הרי זה סותר למבואר בברייטא הקודמת, שדי להניח בתחילת הספר קלף בכדי לגלול סביב עמוד העץ, ואין צורך שיהא בו בכדי להקיף את כל הספר.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, לְצִדְרִין קָתַנִּי. כלומר, אין כוונת הברייטא ליתן שיעור שיהא קלף החלק שבתחילת הספר ובסופו, אלא יש לחלק הדין לשני צדדים. שבתחילת הספר יש להניח שיעור כדי לגלול סביב עמוד העץ, ואילו בסופו יש להניח שיעור כדי לגלול ולהקיף את כל הספר. תירוץ נוסף: רַב אֲשִׁי אָמַר, אין להקשות סתירה בין הברייטאות, מאחר שאין עוסקות בענין אחד. הברייטא הראשונה עוסקת בספר שנכתבו בו תורה נביאים וכתובים, וספר כזה לסופו הוא נגלל, ואין לו עמוד עץ כי אם בתחילתו, ולפיכך יש להניח קלף בכדי לגלול סביב העמוד, ובסופו שאין עמוד יש להניח קלף בכדי להקיף את כל הספר. וְכִי תִנָּא הָיִיא – אבל ברייתא זו עוסקת בַּסֵּפֶר תוֹרָה, שיש לו שני עמודים, ולפיכך די להניח בין בתחילתו ובין בסופו קלף בכדי לגלול סביב העמודים. ומביא רב אשי ראייה לחילוק זה מברייטא: בְּרִיתָנָא, שְׁכַל הַסְפָּרִים של כתבי הקודש הרי הם נְגַלִּים מִתְחַלְתֵּן לְסוֹפֵן – בכל פעם שמסיימים את הקריאה בהם יש לגלול לסוף הכרך, ונמצא שאין להם אלא עמוד אחד בתחילתו, וְסֵפֶר תוֹרָה נְגַלֵּל לְאִמְצָעֵיתוּ – כאשר מסיימים לקרוא בו מניחים אותו במקום שבו סיימו את הקריאה, אף שהוא באמצע הספר, וְעוֹשֶׂה לוֹ עָמוּד אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ – ולפיכך יש לו שני עמודים משני הצדדים. אָמַר רַבִּי אֶלְעִיָּזָר בְּרַבִּי צְדוֹק, כֶּף הָיָה מוֹתָבִי סְפָרִים וּסְפָרִי תוֹרָה שְׁכִירֵי שְׁלִים עוֹשִׂין לְסְפָרֵיהֶם, שהיו עושים עמודים משני הצדדים וגוללים באמצע.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בהלכות ספר תורה: תָּנוּ רַבָּנֵן אֵין עוֹשִׂין סֵפֶר תוֹרָה לֹא באופן שיהא אָרְבֵּי יוֹתֵר עַל הָקִיפּוֹ, וְלֹא באופן שיהא הָקִיפּוֹ יוֹתֵר עַל אָרְבֵּי, אלא יש לצמצם את גודל הכתב כפי עובי הקלף, כדי שכאשר יושלם הספר יהא שיעור אורכו כשיעור חוט המקיף את עוביו. שְׁאֵלוּ תַלְמִידֵי אֶת רַבִּי, שִׁיעוֹר אורכו של סֵפֶר תוֹרָה בְּכִמָּה, דהיינו, באיזה אורך יש לעשות את ספר התורה כדי שיתאים להקיפו, כשכותב בו בכתב בינוני. אָמַר לָהֶן רַבִּי, שִׁיעוֹר אורכו של ספר תורה הנכתב בְּגוֹל וּ– עור שלא נחלק לשנים ברוחבו, ועבה הוא) הוא שְׁשֶׁה טפחים, מאחר שכן הוא שיעור הקיפוי בכתבה בינונית, אך לגבי ספר תורה הנכתב בְּקֶלֶף דֶּק, בְּכִמָּה – באיזה אורך יש לעשותו שיהא מתאים עם הקיפו, אֵינִי יוֹדֵעַ. הגמרא מביאה שתי מעשיות בענין אורכו של ספר תורה כהיקפו: רַב הוֹנָה כָּתַב שְׁכָעִין סֵפֶר דְּאוֹרֵייתָא – שבעים ספרי תורה, וְלֹא אֵיתְרַמִּי לִיה אֶלְא תָד – ולא הודמן לו מתוכם ספר שיהא אורכו כהיקפו, אלא אחד בלבד. רַב אֶחָא בַר יַעֲקֹב כָּתַב תַּד אִמְשָׁכִיָּה דְּעִיגָלִי – כתב ספר תורה אחד על עורות עגלים, וְאֵיתְרַמִּי לִיה – ונודמן לו בו שיהא אורכו כהיקפו. יָהֳבָה בִּיה רַבָּנִן עֲנִינְהוּ וְנָח נַפְשִׁיהּ – נתנו בו חכמים עניניהם ונפטר.

הגמרא מביאה שתי מעשיות שנראים דרך גזומא: אָמַרְוּ לִיה רַבָּנִן לָרֵב הַמְּנוּנָא, כָּתַב רַבִּי אֲמִי אָרְבַּע מֵאָה סְפָרֵי תוֹרָה. אָמַר לָהֶן, דִּלְמָא תוֹרָה צָוָה לָנוּ מֹשֶׁה כָּתַב – שמא כתב בארבע מאות ספרי תורה את הפסוק (דברים לג) 'תוֹרָה צָוָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב', שפסוק זה נקרא בשם 'תוֹרָה', שהרי אין אדם יכול להספיק לכתוב בימי חייו ארבע מאות ספרי תורה שלימים. אָמַר לִיה רַבָּא לָרֵב וְיָאָר, נָטַע רַבִּי יוֹנָא אָרְבַּע מֵאָה כְּרָמִי וּ– כרמים. אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא, דִּלְמָא שְׁתֵּימִן כְּנָגֵר שְׁתֵּימִן וְאֶחָת יוֹצֵא וְנָב – שמא נטע בארבע מאות כרמים חמש נטיעות, שתיים עומדות כנגד שתיים ואחת מאחריהן, ובאופן כזה יש לנטיעות אלו דין כרם, שהרי אין אדם יכול לטעו בימי חייו ארבע מאות כרמים גדולים.

הגמרא מקשה על דברי רבי הסובר שאורכו וזיקפו של ספר תורה הוא ששה טפחים: מִיִּתְיָב, שנינו בברייטא מחלוקת תנאים מה היו מידותיו של ארון הברית שבמשכן, ומה היה מונח בו, וכיצד היה סדר ההנחה. דעת רבי מאיר היא, שהָאָרֹן שְׁשֶׁשֶׁה מִשָּׁה במשכן, שהיה אֲמָתִים וּ– שתי אמותו וְחָצִי אָרְבֵּי, וְאֶמָּה וְחָצִי רָחֵב, וְאֶמָּה וְחָצִי קוֹמָתוֹ וּ– גובהו, כל מידות אלו הם בְּאֶמָּה בַּת שְׁשֶׁה טַפְחִים, דהיינו, שכל אמה היא ששה טפחים, נמצא אורכו של הארון חמשה עשר טפחים, ורוחבו וקומתו תשעה טפחים.

ומבאר התנא את סדר הנחת הדברים בתוך הארון: וְהַלּוּחוֹת שהיו מונחות בארון, היה אָרְבֵּן שְׁשֶׁה טפחים, וְרָחֵב שְׁשֶׁה טפחים, וְעָבֵיין שְׁלֹשֶׁה טפחים, והיו מונחות באופן שהיה רוחבו כְּנָגֵר אָרְבֵּי שֶׁל אָרֹן. כִּמָּה שני הלוחות אוֹבְלוֹת וּ– תופסות) בְּאֶרְצוֹ שֶׁל הָאָרֹן, שְׁנַיִם עֶשֶׂר טַפְחִים, נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם באורכו של הארון שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים. הוֹצֵא מִהֵן טַפֵּחַ לְכוֹתֵלִי הָאָרֹן, חָצִיו לְכוֹתֵל וְהָ חָצִיו לְכוֹתֵל וְהָ, נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם באורכו של הארון שְׁנֵי טַפְחִים, שְׁכֵנָהּ היה סֵפֶר תוֹרָה מוֹנֵחַ. ומנין שהיה ס'ת מונח בארון, שְׁנָאֵמַר (מלכים א' ח ט) 'אֵין בְּאָרֹן רַק שְׁנֵי לְחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה' [וגו']. מָאִי אֵין בְּאָרֹן רַק – מדוע הוצרך הכותב לכפול הדברים ולומר 'אין בארון רק', הרי זה מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט, שתיבת 'אין' ותיבת 'רק' שתיקן למעט הן באות, וְכָלל הוא בידו שְׁאֵין מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט בֹּא אֶלָּא כְּדִי לְרַבּוֹת, ואף כאן כוונת הכותב לרבות סֵפֶר תוֹרָה שְׁמוֹנֶה אֶף הוא בְּאָרֹן.

פְּרִינְקָת אָרֹן לְאָרְבֵּי – ביארת עד עתה את חשבון אורכו של הארון, עתה צָא וּפְרִינָם אָרֹן לְרָחֵב – צא וחשב את רחבו של הארון. כִּמָּה לוחות אוֹבְלוֹת וּ– תופסות) בְּרוּחְבוֹ שֶׁל הָאָרֹן שְׁשֶׁה טַפְחִים, נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם ברוחבו של הארון שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים, הוֹצֵא מִהֵן טַפֵּחַ לְצוּר כוֹתֵלִי הָאָרֹן, חָצִיו לְכוֹתֵל וְהָ חָצִיו לְכוֹתֵל וְהָ, נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם ברוחבו של הארון שְׁנֵי טַפְחִים רִיקִים שאין מונח בהם מאומה, והצורך בזה הוא כדי שְׁלֹא יֵהָא סֵפֶר הַתּוֹרָה נִכְנָם וְיוֹצֵא כְּשֶׁחֹזֵק דְּחוּק, שאם לא היה ריוח משני צידי אורכו של ספר התורה, לא היה ניתן להכניסו ולהוציאו אלא בדוחק, אבל עתה ניתן להכניס יד מכל צד ולהכניס ולהוציא את ספר התורה בריוח. כל זה דְּכַרִּי רַבִּי מֵאִיר, הסובר שכל המידות בבית המקדש היו באמה של ששה טפחים. רַבִּי הִתְנַח אָמַר, כל מידות כלי המקדש ובכללם הארון היו בְּאֶמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טַפְחִים, ונמצא שהארון אורכו שנים עשר ומחצה טפחים, ורוחבו וגובהו שבעה וחצי טפחים.

ועתה הוא מבאר את סדר וחשבון הנחת הדברים בארון: וְהַלּוּחוֹת אָרְבֵּן שְׁשֶׁה טפחים וְרָחֵב שְׁשֶׁה טפחים וְעָבֵיין שְׁלֹשֶׁה טפחים, והיו מונחות כשרוחבו בְּאֶרְבֵּי שֶׁל אָרֹן. כִּמָּה שני הלוחות אוֹבְלוֹת וּ– תופסות) בְּאֶרְצוֹ שֶׁל הָאָרֹן, שְׁנַיִם עֶשֶׂר טַפְחִים. נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם באורכו של הארון חָצִי טַפֵּחַ (שהוא שתי אצבעות) לְצוּר כוֹתֵלִי הָאָרֹן, אֲצַבֵּעַ לְכוֹתֵל וְהָ וְאֲצַבֵּעַ לְכוֹתֵל וְהָ.

פְּרִינְקָת אָרֹן לְאָרְבֵּי – ביארת חשבון חלל הארון לאורכו, צָא וּפְרִינָם אָרֹן לְרָחֵב, כִּמָּה הלוחות אוֹבְלוֹת וּ– תופסות) בְּרוּחְבֵּן הָאָרֹן, שְׁשֶׁה טַפְחִים, נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם ברוחבו של הארון טַפֵּחַ וּמִחְצָה. הוֹצֵא מִהֵן חָצִי טַפֵּחַ לְצוּר כוֹתֵלִי הָאָרֹן, אֲצַבֵּעַ וּמִחְצָה לְכוֹתֵל וְהָ וְאֲצַבֵּעַ וּמִחְצָה לְכוֹתֵל וְהָ, נִשְׁתַּיִּירוּ שָׁם ברוחבו הארון טַפֵּחַ אַחַד, שָׁבוּ הֵיוּ עֲמוּדָיִין שֶׁל כֶּסֶף עוֹמְקִין, ומנין שהיו שם עמודים, שְׁנָאֵמַר (שיר השירים ג ט"ו) 'אֶפְרַיִם עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַעְצֵי הַלְבָנוֹן, עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף, רִפְדֵּיתוֹ זָהָב, מְרָבָבוֹ אֲרָמִן, תּוֹכוֹ רָצוֹף אֶהְבֵּה' [וגו'].

וְאֶרְבֵּי שְׁשִׁירֵי וּ– ששלחו) בֹּו הַפִּלְשִׁתִּים דוֹרוֹן וּ– מתנה) לְאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל, כאשר השיבו את הארון שנשבה במלחמה, היה מוֹנֵחַ מִצְדוֹ שֶׁל הָאָרֹן, שְׁנָאֵמַר (שמואל א' ו ח) 'וְאֵת כָּלִי הָזֶה אֲשֶׁר הִשְׁבַּתְּם לֹא אֲשֶׁם תְּשִׁימוּ' המשך בעמוד קג

ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר - מאי למימרא? הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו טפי עדיף. הכי קאמר - ומתחיל למלמלה, ולא יניח חלק. שהרי אם בא לחתוך - חותך, ונמצא זה ראש הכרך, וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם. כדי לגול - קא סלקא דעתך חד שיעורא יזיב ליה לתחילתו וסופו. לספריהו - לספרי תורה. לא ארכי

יותר על הקיפו - צריך לצמצם הכתב לפי עובי העלים, לכשיגמור יצא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו. שיעור ספר תורה בכמה - ארכו מביעיא להו. בגויל - שהוא עב והקיפו גדול - צריך ששה טפחים, וזו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף בכתב בינוני. ולא איתרמי ליה - ארכו כהקיפו. איתרמי ליה - ארכו כהקיפו. דילמא תורה צוה לנו משה מורשה כתב - ארבע מאות פעמים. אבל ארבע מאה ספרים - אין פנאי לאדם אחד לכתוב. שתיים כנגד שתיים - שתי גופנים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב, בכך קרוי כרם לגבי לחזור עליו מעורכי המלחמה, במסכת סוטה (מגא). באמה בת ששה טפחים - רבי מאיר לטעמיה, דאמר (סוכה ה.ב.) כל האמות היו בינוניות. לארכו של ארון - זו אצל זו. אוכלות - תופסות. כך לשון המשנה (מדות פרק ג משנה א): אוכל בדרום אמה אחת, גבי יסוד המזבח. ואף בלשון מקרא "כי יוכלו אתיקם מזה" בספר יחזקאל (מג). צא מהם טפח - לעובי הכתלים, שהרי מבחוץ נמדד אמתם וחצי ארכו. ספר תורה - שכתב משה, כמו שנאמר "ויכתוב משה את (התורה) והשיריה" וגו' (דברים לא). אין [מיעוט] אחר מיעוט] - "אך" ו"רק" שני מיעוטין. שכן ספר תורה מונה - ארכו לרחבו של ארון. פירנסת ארון לארכו - כלומר, מלאת כל חללו לארכו, ופירשת צרכי מדרתו. ששה טפחים - במדת רחבו. כדי שלא יהא ספר תורה כו' - כלומר לא היה צריך להיות רחבו כל כך אלא בשביל ספר תורה המונה ארוכות לרחבו הארון, שלא יהא נכנס ויוצא בדרכו. רבי יהודה אומר - מדת הארון באמה של חמשה טפחים היתה. רבי יהודה לטעמיה, דקאמר: אמת כלים באמה בת חמשה. מונחות לארכו של ארון - מוטלות על רחבו, ולא על חדו. אצבע לכותל זה - שהטפח ארבע אצבעות. ולמאן דרגיס אצבע ומחצה - באצבע קטנה קאמר, שהטפח ארבע בגודל, וחמש באצבע, ושש בקטנה. שבו עמודים עומדים - שני עמודי כסף, כמין עמודי ספר תורה שוכבים לארכו, והלוחות ביניהן, שנאמר "עמודיו עשה כסף". מונח שם בצדו - של ארון. ועליו ספר תורה מונח - ולקמיה פריך: מעיקרא היכי הוה מונח?

שברי

ואם בא לחתוך - חותך. מאי קאמר? הכי קאמר: שאם בא לחתוך - חותך. ורמיניה: תחלת ספר וסופו - כדי לגול; כדי לגול מאי? אי כדי לגול עמוד - קשיא הקף, אי כדי לגול הקף - קשיא עמוד! אמר רב נחמן בר יצחק: לצדין קתני. רב אשי אמר: כי תניא ההיא - בספר תורה; פדתניא: כל הספרים נגללים מתחלתן לסופן, וספר תורה נגלל לאמצעיתו, ועושה לו עמוד אילך ואילך. אמר רבי אליעזר ברבי צדוק: כך היו כותבי ספרים שבידו שלם עושין ספריהם. תנו רבנן: אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו. שאלו את רבי: שיעור ספר תורה בכמה? אמר להו: בגויל - ששה. בקלף בכמה? איני יודע. רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא, ולא איתרמי ליה אלא חד. רב אחא בר יעקב כתב חד אמשכיה דעגלי ואיתרמי ליה, והבו ביה רבנן עניייה ונח נפשיה. אמרו ליה רבנן לרב המנונא: כתב רבי אמי ארבע מאה ספרי תורה. אמר להו: דילמא "תורה צוה לנו משה" כתב. אמר ליה רבא לרבי זירא: נמט רבי ינאי ארבע מאה פרמי. אמר ליה: דילמא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב. מיתבי: ארון שששה משה, אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו, באמה בת ששה טפחים. והלוחות, ארץ ששה ורחבן ששה ועבין שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון. כמה לוחות אוכלות בארון? שנים עשר טפחים, נשתתירו שם שלשה טפחים; צא מהן טפח, חציו לכותל זה וחציו לכותל זה - נשתתירו שם שני טפחים שבהן ספר תורה מונח, שנאמר: "אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הניח שם משה" [וגו']; מאי "אין בארון רק"? מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ספר תורה שמונח בארון. פירנסת ארון לארכו, צא ופרנס ארון לרחבו: כמה לוחות אוכלות בארון? ששה טפחים, נשתתירו שם שלשה טפחים; צא מהן טפח, חציו לכותל זה וחציו לכותל זה - נשתתירו שם שני טפחים, שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק, דכרי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: באמה בת חמשה טפחים. והלוחות, ארץ ששה ורחבן ששה ועבין שלשה, מונחות באורכו של ארון. כמה לוחות

שאם בא לחתוך חותך - תימה לרבינו שמשון בן אברהם: הא אמר לעיל: בשתי כריכות חולקין, ופירש הקונטרס: כגון תורה בכרך אחד, ונביאים בכרך אחד. משמע: אבל תורה ונביאים בכרך אחד - אין חולקין, אפילו שניהן רוצים. ואם כן היכי אמר הבא דחותך? ויש לומר: דלא הוי ביין הספר אלא כשחותך מחמת חלוקה. בגויל ששה טפחים בקלף בכמה - גיל הוא עור שלא ניתק כלל, אלא שהשתי את השער והכותב בו במקום שער. ולהכי קרי ליה גיל - שאינו מתוקן, כדאמר לעיל (ג.א.) גיל - אבני דלא משפין. ופעמים חותכין אותו לשנים דרך עובי, ואותו שכלפי שער קרי קלף, ואותו שלצד שער קרי דוכסוסטוס. ולשון דוכסוסטוס הוי פירשה: מקום שער, דבלשון מדי קרוין לבשר "סוסטוס", ו"דוך" היינו מקום, כמה דרך פלוני, וכותבין על הקלף לצד שער, כדאמר בפרק "המוציא" (שבת עט.ב.) ועל דוכסוסטוס לצד שער. ובשניהם במקום חתך, דשם הוא טוב לכתוב. ושלנו דין קלף יש להם ולא דין דוכסוסטוס, ולכן כותבין עליהם תפילין, שאין כשרים על דוכסוסטוס אלא על הקלף, כדאמר ב"המוציא יין" (שם). דילמא תורה צוה - ואומר רבינו תנא: דאיתו פסוק קרי תורה, כדאמר בפרק שלישי דסוכה (מגא.) קטן הידיע דלרב, אבי מלמדו תורה. מאי תורה - "תורה צוה לנו משה".

שלא יהא ספר תורה יוצא תבנס כשהוא דחוק - ואם תאמר: והלא לא הוי מוציאין אותו מן הארון, דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים, וביום הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שהיה מוציאין ויש לומר: דלצורך, כדי לתקן - שרי ליכנס בבית קדש הקדשים, כדאמרין בעירובין (ק.א.) והכי נמי יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר תורה כדי שלא יתעפש ויתקלקל. וגם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו יכולין להציאו מן הארון ולעין בו. אצבע ומוחצה לכותל זה - נראה לרבינו תם דלא גרס "ומחצה", אלא: אצבע לכותל זה, דאי גרס "ומחצה" - תיקש: שנים עשר היכי יתבי דפרפיק דקמן. אלא אצבע גרס, וחזרתה, דהיינו ששה אצבע. שבהן עמודים עומדין - נראה לרבינו תם דסימן להעמדת ישראל היה, ולא עשאוה של זהב שלא להוכיח מעשה העגל, דאין קטיגור נעשה סניגור. וכן אמרין ובראש השנה (כו.א.) דמשום הכי לא היה כחן משמש לפני ולפנים ביום הכפורים בבגדי זהב, משום דאין קטיגור נעשה סניגור. ודחת פריך: והא הוה ארון, שהיה של זהב, והיה לפניו ומשני: מכפר קאמרין. דהני עמודים נמי היו כמו מכפר, שהם עשויים סימן להעמדת ישראל. והוא שישד הפייט: תבנית אות יוסף עמודיו עשה כסף, בשביל תבנית אות יוסף - סימן של יוסף, דהיינו עגל דיוסף נקרא שור, שנאמר (דברים לג.) "בכור שורו הדר לו" - לכך עמודיו עשה כסף ולא זהב, שלא להוכיח במעשה העגל.

תרי

אוכלות בארון? שנים עשר טפחים; נשתתירו שם חצי טפח, אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה. פירנסת ארון לארכו, צא ופרנס ארון לרחבו: כמה לוחות אוגדות בארון? ששה טפחים, נשתתירו שם טפח ומחצה; צא מהן חצי טפח, אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה - נשתתירו שם טפח שבו עמודין עומדין, שנאמר: "אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון. עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרקבו ארגמן" וגו'; וארגו ששיגורו בו פלשתיים דורון לאלהי ישראל מונח מצדו, שנאמר: "ואת כלי הזהב אשר השבתם לו אשם תשימו בארגו מצדו ושלחתם אותו והלך"; ועליו ספר תורה מונח, שנאמר: "לקח את ספר התורה הזה ושמתם אתו מצד ארון ברית ה'", מצד הוא מונח ולא בתוכו. ומה אני מקיים "אין בארון רק"? לרבות

שברי

1 **תרי** בתרי היכי יתיב – משמע שעם עמודין היה הקיפו ששה, שאם היה הקיפו בלא
2 עמודין – אם כן נפיש ליה משני טפחים בהדי עמודים. ורבי מאיר עמודין היכא
3 הו קיימי – אף על פי שיש ריח הרבה לרבי מאיר בכל האורך, לבד מנגד ספר תורה
4 – פשוט הו לו שהיו מונחים בצד ראש הארון סספר תורה מונח. ולמאן דאמר איוב
5 בימי משה היה – ואם תאמר: מאי קאמר ולמאן
6 דאמר: דהא תנא גופיה סבר דבימי משה היה.
7 דקתני סיפא: משה כתב ספר איוב ויש לומו:
8 דאכתי לא ידע סיפא דברייא.

9 **בפורענותא** לא מתחילין – ואם תאמר:
10 וכתבתיה מיד אחר רות
11 ואומר רבינו יצחק: משום שאחרית של רות היה
12 אחרית שיצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך
13 הוא בשירות ותשבחות – לכך כתב אחר כך
14 מיד אותן שירות, והוא אחרית שלה. ואם
15 תאמר: ולמאן דאמר מעלי גולה היה –
16 לכתביה לאיוב לבסוף ואומר רבינו יצחק:
17 משום הכי כתבו בהדי תהלים ומשלי – לפי
18 שהוא מענין אחר: כתובין מעין שירה, ומקראות
19 קצרים, ותיגון אחר. דביניהם היה ניגון,
20 כדאמרין (מגילה ג,א): "ויקראו בספר תורת
21 אלהים מפרש ושום שכל", מאי "ושום שכל"
22 – פסוקי טעמי, והא דלא כתבו אחר משלי –
23 משום שלא להפסיק בדברי שלמה. ורבינו תם
24 מפרש דלכן כתבו בהדי תהלים – משום דאמר
25 לקמן: דוד כתב ספרו על ידי עשרה זקנים.
26 ואיוב נמי נכתב על ידי ארבעה זקנים: צופר
27 ובלדד ואליפז ואליהו, והשתא אתי שפיר
28 שלא כתבו אחר משלי.

29 **פורענות** דאית ביה אחרית – ואם תאמר:
30 איוב נמי אית ביה אחרית ויש
31 לומר: דהא אחרית דרות אחרית דכל ישראל.
32 ועוד: דאיכא למאן דאמר דלא כפל הקדוש
33 ברוך הוא שכרו אלא לטורדו מן העולם.
ועל

24 **לכדריש לקיש**, דאמר ריש לקיש: "אשר שברת" – אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: יישר
25 בך ששברת. תנו רבנן, סדרן של נביאים: יהושע ושושנים, שמואל ומלכים, ירמיה ויהושעאל,
26 ישעיה וישנים עשר. מכדי הוושע קדים, דכתבי: "תחלת דבר ה' בהושע", וכי עם הושע דבר
27 תחלה? והלא משה ועד הושע כמה נביאים היו? ואמר רבי יוחנן: שהיה תחלה לארבעה
28 נביאים שנתנבאו באותו הפרק, ואלי הן: הושע וישעיה, עמוס ומיכה. וליקדמיה להושע
29 ברישא! – כיון דכתבי נבואתיה גבי חגי וזכריה ומלאכי, וחגי וזכריה ומלאכי סוף נביאים הוו,
30 חשיב ליה בהדיהו. – וליכתביה לחזיה וליקדמיה! – אידי דזיכר מירבס. מכדי ישעיה
31 קדים מירמיה ויהושעאל, ליקדמיה לישעיה ברישא! – כיון דמלכים סופיה חורבנא, וירמיה
32 פוליה חורבנא, ויהושעאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא, וישעיה פוליה נחמתא, סמכינן
33 חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא. סידרן של כתובים: רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי,
34 קהלת, שיר השירים וקניות, דניאל ומגילת אסתר, עזרא ודברי הימים. ולמאן דאמר: איוב
35 בימי משה היה, ליקדמיה לאיוב ברישא! – אתחילי בפורענותא לא מתחילין. – רות נמי
36 פורענות היא! – פורענות דאית ליה אחרית; דאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה רות?
37 שיצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. ומי כתב? משה כתב
38 ספרו ופרשת בלעם ואיוב; הושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה; שמואל כתב ספרו
39 ושושנים ורות; דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים: על ידי אדם הראשון, על ידי
40 מלכי צדק, ועל ידי אברהם, ועל ידי משה, ועל ידי הימן, ועל ידי ידותן, ועל ידי אסף,
ועל

יקרו רעין" (תהלים קלט) – אדם הראשון אמר. על ידי מלכי צדק – "נאם ה' לאדוני ושב לימיני" וכל המזמור (שם קי). ועל ידי אברהם – "משיכל להימן". ועל ידי ידותן – "למנצח
איתן האזרח" זה אברהם. ועל ידי משה – "תפלה למשה" (שם צ) וכל אחד עשר מזמורים כסדרן. ועל ידי הימן – "משיכל להימן". ועל ידי ידותן – "למנצח
לידותן".

1 **שברי לוחות שמונחין** – תחת הלוחות. יש בו רוחב טפח – וזה שהקיפו ששה
2 – נמצא עובי רוחבו שני טפחים. ורוחא דביני וביני – אויר שבין עמוד לעמוד.
3 **ובתרי פושבי היכי יתיב** – דקתני: נשתתירו שם שני טפחים ששם ספר תורה
4 מונח. ספר עזרה – ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך ב"הקהל",
5 וכן גדול ביום הכפרים. לתחלתו הוא
6 נגלל – אין לו אלא עמוד אחד, ונגלל
7 מתחלתו לסופו. דכריך ביה פורתא –
8 שאינו גוללו כולו, ומניח בו מקצת וזוכרו
9 לעצמו, ומניח אותו הכרך על הספר
10 מלמעלה. וכרכיה לעיל – וזוכרו למעלה
11 על ההיקף. דמנח ליה מצד – אצל
12 הכותל, ולא בין שני הלוחות. היכא הו
13 קיימי – כיון דמצריך טפח מכאן וטפח
14 מכאן ברוחב הארון, שלא יהא ספר תורה
15 יוצא ונכנס בדוחק, העמודים היכא מנחי:
16 הלא ימעטו את החלל שם שם – תרי
17 זימני כתיבי, ללוחות ולשברי לוחות. אשר
18 שברת – קרא יתירה הוא, למסמכיה
19 ל"ושמתם" לדרשה. יישר כותך – ללמך
20 שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו עליו
21 השלום מדיעתו, והסכימה דעתו לדעת
22 המקום. שנתנבאו באותו הפרק – בימי
23 אותם המלכים: עזריה, יותם, אחז, יחזקיה.
24 בארבעה נביאים הללו כתיב כן, חוץ
25 ממכיה, שלא היה בימי עזריהו אלא היה
26 בימי יותם אחז ויחזקיה. תני זכריה ומלאכי
27 סוף של נביאים – שהן יהיו בבית שני,
28 בשנת שתיים לדריש האחרון. ישעיה קדים
29 לירמיה ויהושעאל – שהיה ישעיה בימי
30 עזריה, וירמיה בימי יאשיה ובניו נתנבא
31 בירושלים, ויהושעאל בגולה בימי צדקיה.
32 רות תהלים אלו כו' – רות קדמה, "בימי
33 שפוט השופטים". תהלים – דוד אמר, והוא
34 קדם לאיוב, כמאן דאמר: בימי מלכת שבא
35 היה. ואחר כך שלשה ספרי שלמה. משלי
36 קהלת – שניהם ספרי חכמה. שיר השירים
37 – נראה בעיני שאמרו לעת זמנא. קניות
38 – ירמיה אמר, שהיה אחר שלמה. דניאל
39 אחר ירמיה, בימי נבוכד נצר בגולה.
40 אסתר – אחריו, בימי אחשוורוש. עזרא –
41 אחריו, בימי דריש השני שעמד אחר
42 אחשוורוש. למאן דאמר איוב בימי משה
43 היה – לקמן. רות נמי פורענותא היא –
44 רעב וגלות ומיתת אילמך ובניו. דאית
45 ליה אחרית – סוף פורענות נהפך
46 לאחרית ותקוה, שיצא דוד משם. ופרשת
47 בלעם – נבואתו ומשלו, אף על פי שאין
48 צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו. ושמונה
49 פסוקים – מן "וימת משה" עד סוף הספר.
50 שמואל כתב ספרו וספר שופטים –
51 שכולם קדמו לו, ועמד וכתב ספרו, ומה
52 שעלתה לישראל בימיהם, וכן רות שזתיה
53 בימי השופטים. על ידי עשרה זקנים –
54 כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו
55 לפניו, ויש שהיו בימיו, כגון: אסף ודימנ
56 וידותן מן הלויים המזוררים. על ידי אדם
57 הראשון – כגון "גלמי ראו ענין", "ולי מה
58 הראשון" – ועל ידי אברהם – כדאמרין לקמן
59 (שם קי). ועל ידי הימן – "משיכל להימן". ועל ידי ידותן – "למנצח
לידותן".

בבא בתרא דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קיא

יֹסֵף, דִּתְּנִי רַב יֹסֵף בְּרִייתא הִדְרִישׁת אַת סְמִיכֹת הַתִּיבֹת 'הֶלְחַת
הֶרְאִשְׁנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ לְתִיבֹת 'יִשְׁמָתֶם בָּאָרוֹן, שַׁעֲנִין זֶה מְלַמֵּד עַל כֵּךְ
שֶׁהִלּוּחוֹת וְאֵף שִׁבְרֵי הִלּוּחוֹת מוֹנְחִין הֵיוּ בָּאָרוֹן.
שְׁבָה הִגְמָרָא וּשְׁוֹאֵלָתָּ: וְאִידֵךְ – רַבִּי יְהוּדָה, מִה דּוֹרֵשׁ הוּא מִתִּיבֹת אֱלֹ, הִרִי
לִשְׁטִיתוּ יֵשׁ לְלַמּוֹד שִׁשְׁבְּרֵי הִלּוּחוֹת מוֹנְחִים בָּאָרוֹן מִן הַתִּיבֹת 'אֵין בָּאָרוֹן
רַק, מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא: הֵחֵאז מִיִּבְעֵי לִיָּה לְבִדְרִישׁ לְקִישׁ – תִּיבֹת אֱלֹ
הוֹצֵרְכּוּ לִשְׁטִיתוּ כִּדִּי לְדִרוֹשׁ כְּדִבְרֵי רִישׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
שְׁמִתִּיבֹת אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ יֵשׁ לְדִרוֹשׁ, שְׁאָמַר לֹא תִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ,
יִישֵׁר בְּחֶף עַל שִׁשְׁבְּרָתָ אֶת הִלּוּחוֹת.
הִגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתא הִמְפְּרֶשֶׁת אֶת סִדְרָם שֶׁל סְפָרֵי הַנְּבִיאִים: תִּנּוּ רַבְּנָן,
סִדְרָן שֶׁל שְׁמוֹנֶת סְפָרֵי הַנְּבִיאִים כֵּךְ הוּא, יְהוֹשֻׁעַ וְשׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל
וּמִלְכִּים, יִרְמְיָה וְיִחְזְקָאֵל, יִשְׁעְיָה וְשִׁנְיִים עֶשְׂרֹ – וְתִירֵי עֶשְׂרֹ.
שְׁוֹאֵלָת הִגְמָרָא: מִכְּדֵי הוֹשֻׁעַ קִרְיָם – הִרִי הוֹשֻׁעַ קִדְם לִישְׁעִיָּה, וּמִנֵּן יֵשׁ
לְלַמּוֹד זֹאת, דְּתִיב (הוֹשֻׁעַ א) 'תְּחַלֵּת דְּבַר ה' בְּהוֹשֻׁעַ, וּמִשְׁמַע מְדַבְּרֵי
הַכְּתוּב שֶׁהוֹשֻׁעַ הִיָּה רִאשׁוֹן הַנְּבִיאִים שַׁעֲמֹ דְּבַר הַקְּבִ"ה תְּחִלָּה, וְיֵשׁ
לְהַקְשׁוֹת עַל כֵּךְ, וְכִי עָם הוֹשֻׁעַ דְּבַר הַקְּבִ"ה תְּחַלֵּל לְכָל הַנְּבִיאִים, וְהֵלֵא
מִפְּשָׁה רַבִּינוּ וְעַד הוֹשֻׁעַ כְּמָה וְכִמָּה נְבִיאִים הֵיוּ, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּבִיאור
הַעֲנִין, שְׁכוּנַת הַכְּתוּב שֶׁהוֹשֻׁעַ הָיָה תְּחִלָּה וְ–רִאשׁוֹן לְאַרְבָּעָה נְבִיאִים
שֶׁנִּתְּנָבְאוּ בְּאֹתוֹ תְּפָרֵק וְ–בְּאוֹתוֹ חוֹמָן, וְאֱלֹ הֵן אַרְבַּעַת הַנְּבִיאִים
שֶׁנִּתְּנָבְאוּ בְּאוֹתוֹ חוֹמָן, הוֹשֻׁעַ וְיִשְׁעְיָה, עָמוֹס וְיִרְמְיָה, וּמִבּוּאֵר אִם כֵּן
שֶׁהוֹשֻׁעַ קִדְם לִישְׁעִיָּה, וְלִיקְדָמָה לְהוֹשֻׁעַ בְּרִישָׁא – וְאִם כֵּן הִיָּה מִן הֶרְאִי
לְהַקְדִּים אֶת סִפְרוֹ שֶׁל הוֹשֻׁעַ לְסִפְרוֹ שֶׁל יִשְׁעִיָּה.
מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא: בִּינָן דְּתִיב נְבִיאִיתָּה נְבִי תִנִּי וְכִרְיָה וּמִלְכֵי – מֵאֲחֵר
שְׁנִבּוּאֵתוֹ שֶׁל הוֹשֻׁעַ נִכְתְּבָה בְּסִפְרֵי תִירֵי עֶשְׂרִי יָחַד עִם נְבִיאוֹתֵיהֶם שֶׁל חֲגִי
זְכַרְיָה וּמִלְכֵי, וְחֲנַי וְכִרְיָה וּמִלְכֵי בְּסוֹף יְמֵי הַנְּבִיאִים הָיוּ, חֲשִׁיב לִיָּה
בְּהִדְרִיָּהוּ – לְפִיכֵךְ נִתְּאֲחֵר סִפְרוֹ וְנִכְתַּב עִם סִפְרֵיהֶם, שְׁבָה הִגְמָרָא וּשְׁוֹאֵלָתָּ:
אִם כֵּן מִדּוּעַ צִרְף סִפְרוֹ לְסִפְרֵיהֶם, וְלִיקְדָמָה לְחֻדְרֵיהֶם וְלִיקְדָמָה – הִיָּה
צִרְךְ לְכּוֹתְבוֹ כְּסִפְרוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְאִם אֲפֻשֶׁר הִיָּה לְהַקְדִּימוֹ לִישְׁעִיָּה, מִשִּׁיבָה
הִגְמָרָא: אִיִּידִי דְּוֹמֵר מִיִּרְכָּם – מֵאֲחֵר שֶׁסִּפְרֵי קֵטֵן הוּא, אִם הִיָּה נִכְתַּב בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ הִיָּה נִבְאֵד, וְעַל כֵּן הוֹצֵרְכּוּ לְצִרְף אֶת סִפְרוֹ יָחַד עִם סִפְרֵיהֶם שֶׁל שְׁאֵר
הַנְּבִיאִים שֶׁבְּסִפְרֵי תִירֵי עֶשְׂרֹ.
עוֹד שְׁוֹאֵלָת הִגְמָרָא: מִכְּדֵי יִשְׁעִיָּה קִרְיָם מִיִּרְמְיָה וְיִחְזְקָאֵל – הִרִי יִשְׁעִיָּה
קִדְם לִירְמְיָה וְיִחְזְקָאֵל, וְאִם כֵּן לִיקְדָמָה לִישְׁעִיָּה בְּרִישָׁא – הִיָּה צִרְךְ
לְהַקְדִּים אֶת סִפְרוֹ לְסִפְרֵיהֶם, מִשִּׁיבָה הִגְמָרָא: בִּינָן דְּמִלְכִּים סוֹפֵיהֶם חוֹרְבָנָא
– מֵאֲחֵר שֶׁבְּסוֹף סִפְרֵי מִלְכִּים מֵתוּאֵר חוֹרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְיִרְמְיָה בּוֹלִיָּה
חוֹרְבָנָא – וְסִפְרֵי יִרְמְיָה עוֹסֵק כּוֹלֹ בַּעֲנִינֵי הַחוֹרְבֵן, וְיִחְזְקָאֵל רִישִׁיָּה חוֹרְבָנָא
וְסִפְרֵיהֶם נִתְּמָתָא – וְסִפְרֵי יִחְזְקָאֵל תְּחִלָּתוֹ עוֹסֵק בַּעֲנִינֵי הַחוֹרְבֵן וְסוֹפֵר בַּעֲנִינֵי
נִחְמָה, וְיִשְׁעִיָּה בּוֹלִיָּה נִתְּמָתָא – וְסִפְרֵי יִשְׁעִיָּה עוֹסֵק כּוֹלֹ בַּעֲנִינֵי נִחְמָה,
לְפִיכֵךְ סִמְכִינָן חוֹרְבָנָא לְחוֹרְבָנָא וְנִתְּמָתָא לְנִתְּמָתָא – סוֹמְכִים אֲנוּ חוֹרְבֵן
לְחוֹרְבֵן וְנִחְמָה לְנִחְמָה, וְעַל כֵּךְ הוּא הַסֵּדֵר, מִלְכִּים, יִרְמְיָה, יִחְזְקָאֵל
יִשְׁעִיָּה.
עַתָּה מִפְּרֶשֶׁת הַבְּרִייתָא אֶת סִדְרָם שֶׁל סְפָרֵי הַכְּתוּבִים: סִדְרָן שֶׁל כְּתוּבִים
הוּא, רוֹת וְסִפְרֵי תְּחִלָּים, וְאִיּוֹב וּמִשְׁלֵי, קִהְלֵת שִׁיר הַשִּׁירִים וְקִנְיָנוֹת,
דְּנִיָּאֵל וּמִגִּילָת אֶסְתֵּר, עֶזְרָא וְדָבְרֵי תִימִים.
שְׁוֹאֵלָת הִגְמָרָא: וְלִמָּן דְּאָמַר (לֶחֶל טו) שְׁאִיּוֹב בִּימֵי מִשְׁהָ הָיָה, לִיקְדָמָה
לְאִיּוֹב בְּרִישָׁא – הִיָּה מִן הַדִּין לְהַקְדִּים אֶת סִפְרוֹ לְכָל סְפָרֵי הַכְּתוּבִים.
מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא: אֶתְחֻלִּי בְּפִרְעֻנְיָתָא לֹא מִתְּחִלִּין – אֵין אֲנוּ חִפְצִים
לְפִתּוּחַ אֶת סְפָרֵי הַכְּתוּבִים בְּסִפְרֵי שִׁישׁ בּוֹ פּוֹרְעֻנוֹת, וּבִסְפָרוֹ שֶׁל אִיּוֹב
מִתּוֹאֲרַת כָּל הַפּוֹרְעֻנוֹת שֶׁבָּאָה עֲלָיו, שְׁבָה הִגְמָרָא וּשְׁוֹאֵלָתָּ: רוֹת נְמִי
פּוֹרְעֻנוֹת הֵיא – הִרִי גַם בְּמִגִּילָת רוֹת מִתּוֹאֲרַת הַפּוֹרְעֻנוֹת שֶׁבָּאָה עַל עַם
יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ הָעֵת, וּבִפְרֹשׁ עַל מִשְׁפַּחַת אֱלִימָלַךְ וְנַעֲמַן. מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא:
הַפּוֹרְעֻנוֹת מִתּוֹאֲרַת בְּמִגִּילָת רוֹת הֵיא פּוֹרְעֻנוֹת דְּאִית לִיָּה אֶתְחִירִי – שִׁישׁ
לֵה אֲחִירֵת טוֹבָה, שִׁינָא מִשֵּׁם דּוֹד, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ
רוֹת, עַל שֶׁם שִׁינָא מִפְּנֵי דּוֹד שְׁרִיָּתוֹ וְ–לִשְׁוֹן שׁוֹבַע לְתַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּשִׁירֹת וְתוֹשְׁבֹחוֹת, וּלְפִיכֵךְ נִתֵּן לְפִתּוּחַ בָּה אֶת סְפָרֵי הַכְּתוּבִים.
עַתָּה מִפְּרֶשֶׁת הַבְּרִייתָא מִי כְּתַב אֶת סְפָרֵי הַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים: וְכִי בְּתִבְּנָה,
מִשְׁהָ רַבִּינוּ כְּתַב אֶת סִפְרוֹ, דְּהֵיִינוּ אֶת חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה, וְאֶת פְּרָשֶׁת
בְּלִקְטָם – נְבִאוֹת שֶׁל בִּלְעָם וּמִשְׁלֵי שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּתוֹרָה, אֵף שְׁאִינֵם מְצוּרֵי
הַתּוֹרָה וְסוֹדֵר מַעֲשִׂיהָ, וְכֵן כְּתַב אֶת סִפְרֵי אִיּוֹב, יְהוֹשֻׁעַ כְּתַב אֶת סִפְרוֹ, וְאֶת
הַמִּשְׁךָ בַּעֲמֻד ק

אֶת שִׁבְרֵי הִלּוּחוֹת הֶרְאִשְׁנוֹת שֶׁהֵיוּ מוֹנְחִים אֵף הֵם בָּאָרוֹן, מִתַּחַת לִלּוּחוֹת
הַשְּׁנוּיֹת. זֶה הֵיא שִׁיטַּת רַבִּי יְהוּדָה.
וְעַתָּה שְׁבָה הִגְמָרָא לְבִאֵר כִּיכֵד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מִן הַבְּרִייתָא עַל דְּבִרֵי רַבִּי: וְאִי
סִלְקָא דְּעִתְּךָ – וְאִם תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לְוֹמַר שֶׁסִּפְרֵי תוֹרָה הִקְיִפוּ שִׁשְׁהָ
מִפְּתִיחִים, מִכְּדֵי – הִרִי כָּלֵל הוּא בִּידֵינוּ, שֶׁכָּל דְּבַר עֲגוּל שִׁישׁ בְּהִקְיָפוֹ שִׁלְשָׁה
מִפְּתִיחִים, יֵשׁ בּוֹ רוּחַב מִפְּתָח, וְנִמְצָא, שֶׁסִּפְרֵי תוֹרָה שֶׁהִקְיִפוּ שִׁשָּׁה טַפְחִים
רוּחְבוֹ שְׁנֵי טַפְחִים, וְשִׁיעוּר זֶה הוּא כֹאשֶׁר הַסִּפְרֵי נִגְלָל לְתַחִלָּתוֹ אוֹ לְסוֹפֵר
וְאֵין בּוֹ אֵלָּא עֲמוּד אֶחָד, וְכִינָן דְּסִפְרֵי תוֹרָה לֹא מִצְעִיתוֹ הוּא נִגְלָל וְנַעֲשֶׂה שְׁנֵי
עֲמוּדִים, אִם כֵּן נִפְשִׁי לִיָּה מִתְּרִי מִפְּתָח – נַעֲשֶׂה רוּחְבוֹ יוֹתֵר מִשְׁנֵי טַפְחִים,
שְׁהִרִי יֵשׁ לְרוּחָא דְּבִינִי בִינִי – קֶצֶר רִיחֵן בֵּין שְׁנֵי עֲמוּדִים, וְאִם כֵּן בְּתִרִי
פּוֹשְׁבֵי תִיבֵי יָתִיב – כִּיכֵד נִתֵּן הִיָּה לְהַנִּיחַ אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה בְּמִקּוֹם שֶׁרוּחְבוֹ
שְׁנֵי טַפְחִים בִּלְבָד.
מִתְרַצַּת הִגְמָרָא: אָמַר רַב אֶחָא בְּרִי עֲבָקָה, סִפְרֵי הַתּוֹרָה שְׁבּוּ הֵיוּ קוֹרָאִים
בְּעִזְרָה, לֹא הִיָּה כְּשֶׁאֵר סְפָרֵי תוֹרָה שִׁישׁ לָהֶם שְׁנֵי עֲמוּדִים, אֵלָּא לְתַתְּלָתוֹ
הוּא נִגְלָל – הִיָּה לוֹ עֲמוּד אֶחָד בִּלְבָד בְּתַחִלָּתוֹ, וְעַלִּיו נִגְלָל מִתַּחִלָּתוֹ
לְסוֹפֵר, וּלְפִיכֵךְ אֵין רוּחְבוֹ אֵלָּא שְׁנֵי טַפְחִים וְנִתֵּן לְהוֹשִׁיבוֹ בָּאָרוֹן.
שְׁבָה הִגְמָרָא וּמַקְשָׁה: וְאִבְתִּי – וְעִדִּין יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, תִּירֵי בְּתִרִי תִיבֵי יָתִיב
– כִּיכֵד נִתֵּן לְהוֹשִׁיב סִפְרֵי תוֹרָה שֶׁרוּחְבוֹ שְׁנֵי טַפְחִים בְּמִקּוֹם שִׁישׁ בּוֹ שְׁנֵי
טַפְחִים בִּלְבָד, הִרִי מֵאֲחֵר וְהַמִּקּוֹם דְּחוּק לֹא נִתֵּן לְהַכְנִיסוֹ וּלְהוֹצִיאוֹ.
מִתְרַצַּת הִגְמָרָא: אָמַר רַב אֲשֵׁי, דְּכִרְךָ בִּיה פּוֹרְתָא – לֹא הִיָּה גּוֹלְלִים אֶת
הַסִּפְרֵי כּוֹלֹ בְּאֶחָד, אֵלָּא אִם מִנְחִיחִים מִקְצַת גּוֹלְלִים אוֹתוֹ לְכַרֵּךְ קֵטֵן בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ, וְכִרְכִּיָּה לְעִיל – וְאוֹתוֹ כִּרְךָ הִיָּה מִנְחִיחִים מַעַל סִפְרֵי הַתּוֹרָה, וְעַל דִּלִּיכֵךְ
הִיָּה רוּחְבוֹ שֶׁל הַסִּפְרֵי פְחוּת מִשְׁנֵי טַפְחִים, וְאֲפֻשֶׁר הִיָּה לְהוֹשִׁיבוֹ בְּרִיחֵן בְּתוֹךְ
הָאָרוֹן.
עַתָּה מִבְּרַת הִגְמָרָא כְּמָה עֲנִינִים לִשְׁיטַת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה: וְלִרְבִּי
יְהוּדָה, מִקְמֵי דְּלִיתִי אֲרֵנוּ – קוֹדֵם שֶׁהִבִּיאוּ הַפְּלִשְׁתִּים אֶת הָאָרֶז, סִפְרֵי
תוֹרָה תִיבֵי תָהוּ יָתִיב – הִיכֵן הִיָּה מוֹנַח סִפְרֵי הַתּוֹרָה, וּמִבְּאֵרָה: דְּפָא תָהוּ
נִפְיֵךְ מִיָּנִית – קֶרֶשׁ הִיָּה יוֹצֵא מִן הָאָרוֹן, וְיָתִיב עֲלֵיהָ סִפְרֵי תוֹרָה – וְהִיָּה
סִפְרֵי הַתּוֹרָה מוֹנַח עֲלָיו.
עוֹד מִבְּרַת הִגְמָרָא: וְלִרְבִּי מֵאִיר, הֵיא מִצַּד אֲרוֹן מֵאִי עֲבִיד לִיָּה – כִּיכֵד
יִפְרֹשׁ אֶת דְּבִרֵי הַכְּתוּב (דְּבִרִים לֹא כֹ) 'לִקְחֵן אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אוֹתוֹ
מִצַּד אֲרוֹן וגו', הִרִי לִשְׁטִיתוֹ הִיָּה סִפְרֵי הַתּוֹרָה מוֹנַח בְּתוֹךְ הָאָרוֹן וְלֹא מִצִּידוֹ.
מִבְּאֵרָת הִגְמָרָא: הֵחֵאז מִיִּבְעֵי לִיָּה – תִּיבַת 'מִצַּד' הוֹצֵרְכָה לְפִי שִׁיטַּתוֹ, כִּדִּי
לְלַמּוֹד דְּתִתְּנָה לִיָּה מִצַּד – שִׁישׁ לְהַנִּיחַ אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה בְּצַד סוֹמֹךְ לְכּוֹתְלֵי
הָאָרוֹן, וְלֹא מִתְּנֵה בִּינֵי לִינִי – וְאֵין לְהַנִּיחַ בֵּין שְׁנֵי הִלּוּחוֹת בְּאִמְצַע הָאָרוֹן,
אֵךְ אֵין הַכּוֹנוֹהַ בּוֹהַ שִׁינִיחוֹ בְּצַד הָאָרוֹן מִבְּחוּץ, אֵלָּא וְלִעוֹלָם גְּמִיָּה מִן הַצִּד
– מִנִּיחוֹ בְּצִידֵי הָאָרוֹן מִבְּפָנִים.
עוֹד מִבְּרַת הִגְמָרָא: וְלִרְבִּי מֵאִיר, עֲמוּדִים הֵיאָם הָיוּ קִיָּמִי – הִיכֵן הִיָּה
מוֹנְחִים עֲמוּדֵי הַכֶּסֶף, שְׁהִרִי לֹא נוֹתֵר לָהֶם מִקּוֹם בְּתוֹךְ הָאָרוֹן. מִבְּאֵרָת
הִגְמָרָא: מִכְּדֵי רֵא – מִחוּץ לָאָרוֹן הֵיוּ מוֹנְחִים.
עוֹד מִבְּרַת הִגְמָרָא: וְלִרְבִּי מֵאִיר, שִׁבְרֵי לּוּחוֹת דְּמוֹנְחִין בָּאָרוֹן מָנָא לִיָּה
– מִנֵּן לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵף שִׁבְרֵי הִלּוּחוֹת הֵיוּ מוֹנְחִים בְּתוֹךְ הָאָרוֹן, הִרִי
לִשְׁטִיתוֹ לְמִדֵּים אֲנוּ מִן הַתִּיבֹת 'אֵין בָּאָרוֹן רִק' לְרִבּוֹת אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה –
שֶׁהִיָּה מוֹנַח בָּאָרוֹן. מִבְּאֵרָת הִגְמָרָא: נִפְקָא לִיָּה מִיִּרְכָּה הוֹנָא – לּוֹמַד הוּא
זֹאת מִן הַדְּרָשָׁה שֶׁאֵמַר רַב הוֹנָא, דְּאָמַר רַב הוֹנָא, מֵאִי דְּתִיב – מִה הִיָּה
כוּנַת הַכְּתוּב הַעוֹסֵק בָּאָרוֹן (שְׁמוּאֵל ב' א) 'אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה' עֲבָאוֹת
יֵשֶׁב תְּכַרְכְּרִים עָלָיו, כְּלוֹמַר, מִדּוּעַ נִכְפַּלְתָּ תִּיבַת 'שֵׁם' בְּדִבְרֵי הַכְּתוּב, מְלַמֵּד
שֶׁלּוּחוֹת הַשְּׁנוּיֹת וְשִׁבְרֵי לּוּחוֹת הֶרְאִשְׁנוֹת מוֹנְחִים שְׁנִיִּים בָּאָרוֹן.
שְׁוֹאֵלָת הִגְמָרָא: וְאִידֵךְ – רַבִּי יְהוּדָה שֶׁנִּחְלַק עַל רַבִּי מֵאִיר, וְסוֹבֵר שִׁישׁ
לְרִבּוֹת אֶת שְׁבִרֵי הִלּוּחוֹת מִן הַתִּיבֹת 'אֵין בָּאָרוֹן רַק, כִּיכֵד יִפְרֹשׁ אֶת כָּפַל
הַתִּיבֹת 'שֵׁם שֵׁם, וּמִיִּישְׁבַת: הֵחֵאז מִיִּבְעֵי לִיָּה לְבִדְרִישׁ יוֹחָנָן – תִּיבֹת אֱלֹ
הוֹצֵרְכּוּ לְדִרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
יֹחָאִי, מְלַמֵּד שֶׁשֵּׁשׁ הַמְּפֹרָשׁ, וְכָל בִּינּוֹת הֵיוּ כְּתוּבִים וּמוֹנְחִין בָּאָרוֹן.
שְׁבָה הִגְמָרָא וּשְׁוֹאֵלָתָּ: וְאִידֵךְ נְמִי מִיִּבְעֵי לִיָּה לְהִכִּי – הִרִי גַם לְדִבְרֵי רַבִּי
מֵאִיר הוֹצֵרְכּוּ תִיבֹת אֱלֹ לְדִרְשָׁה זֶה, וְאִם כֵּן עִדִּין יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מִנֵּן לוֹ
שִׁבְרֵי הִלּוּחוֹת הֵיוּ מוֹנְחִים בָּאָרוֹן. מִיִּישְׁבַת הִגְמָרָא: אֵין תִּיבֵי נְמִי – אֲכֵן כֵּךְ
הַדְּבַר, שֶׁאֵף הוּא דּוֹרֵשׁ מִן הַמִּקְרָא לְרִבּוֹת אֶת הַשֵּׁם וְכָל בִּינּוֹתֵי שֶׁהֵיוּ מוֹנְחִים
בָּאָרוֹן, אֵלָּא שִׁבְרֵי לּוּחוֹת דְּמוֹנְחִין בָּאָרוֹן מָנָא לִיָּה – מִנֵּן לוֹ שִׁשְׁבְּרֵי
הִלּוּחוֹת הֵיוּ מוֹנְחִים בָּאָרוֹן, נִפְקָא לִיָּה מִיִּרְכָּה – מִן הַבְּרִייתָא שֶׁשְׁנֵי רַב

ועל ידי שלשה בני קרן. ורמיה כתב את ספרו ואת ספר מלכים, וקנינות
– מגילת איכה. חזקיה וסיעתו – בני דורו כתבו (ימש"ק סימן) את ספר
ישעיה, משל, שיר השירים וקהלת. אנשי פנסת הגדולה כתבו (קנודג
סימן) את ספר יחזקאל, ושנים עשר – ורבי עשרו. דניאל ומגילת אסתר.
עזרא כתב את ספרו, וכן כתב את הלחם – וסדר היוחסין של ספר דברי
הימים, עד לו – עד שייחס בו את עצמו.

מסייעא ליה לרב – ברייתא זו מסייעת לדברי רב, דאמר רב יהודה אמר
רב, לא עלה עזרא מבבל עד שיהם את עצמו בספר דברי הימים ועלה
לארץ. ומאן אסקיה – ומי השלים את כתיבת ספר דברי הימים, נחמיה בן
חכיה.

אמר רב, יהושע כתב את ספרו ואת שמונה הפסוקים האחרונים
שבתורה המדברים מענין פטירת משה רבינו. ונמצא, שבברייתא זו תניא
במאן דאמר – שנינו כדעת הסובר שאת שמונה הפסוקים שבתורה
יהושע כתב, שהרי מצינו מחלוקת תנאים בענין זה. דתניא – שנינו
בברייתא הדנה בדברי הכתוב (דברים לו ה) ויכתב שם משה עבד ה', ותמחה
הברייתא. האם אפשר הדבר שלשה מת וכתב על עצמו ויכתב שם משה.
אלא בהכרח צריך לומר, שאת כל פסוקי התורה עד כאן כתב משה רבינו,
ובמאן ואילך – את שמונת הפסוקים האחרונים שבתורה, כתב יהושע בן
נוח תלמידו. אלו דברי רבי יהודה, ואמר ר' לר – ויש אומרים שאלו דברי
רבי נחמיה. אמר לו רבי שמעון, לשיטתך, שיהושע הוא זה שכתב את
שמונת הפסוקים, האם אפשר הדבר שהיה ספר התורה חסר אפילו אות
אחת בלבד, ומשה קורא לו בשם 'ספר תורה', כדכתיב (שם לא כג) לקח את
ספר התורה הה', ובהכרח צריך לומר, שמשה רבינו השלים בעצמו את
כתיבת ספר התורה כולו. אלא כך היה סדר הדברים, עד כאן – עד שמונת
הפסוקים האחרונים, היה הקדוש ברוך הוא אומר למשה את התורה,
ומשה היה חוזר ואומר אחריו כדי שלא יטעה, ולאחר מכן כותב, ובמאן
ואילך – בשמונת הפסוקים האחרונים, הקדוש ברוך הוא אומר למשה,
ומשה מחמת צערו לא חזר בפה על הדברים, אלא היה כותב בדמיו –
כשדמעות יורדות מעיניו. ומביאה הגמרא ראייה לענין זה שהיו הנביאים
כותבים מפי רבם, כמו שנאמר להלן (רמיה לו יח) ויאמר להם ברוך, מפי
יקרא אלי את כל הדברים האלה, ואני כתב על הספר ברוך.
מבשרת הגמרא: במאן אלא הא – כדעת מי נאמרה הלכה זו דאמר רב
יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, שמונה פסוקים אחרונים
שבתורה יחיד קורא אותן ברציפות, ואין מפסיקים בהם שיקראו שני
אנשים. למה שהלכה זו (ברבי יהודה היא), הסובר שיהושע כתב את
שמונת הפסוקים ולא משה, ולפיכך נשתנה דינם משאר פסוקי התורה,
ודלא ברבי שמעון הסובר שמשה כתבם.

דוחה הגמרא: אפילו תימא שהלכה זו כדעת רבי שמעון היא, מכל מקום
הואיל ואשתנו אשתנו – מאחר שאף לדעת רבי שמעון נשתנו שמונה
פסוקים אלו מכל פסוקים שבתורה, שהרי כתבם משה בדמיו, לפיכך נשתנו
גם לענין שיש לקוראם ברציפות על ידי אדם אחד.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא, שנינו בברייתא, שיהושע כתב
את ספרו. מקשה הגמרא: והכתיב בסוף ספר יהושע (כד כט) ויכתב יהושע
בן נון עבד ה', וכיצד יתכן שיהושע כתב פסוק זה. מתרצת הגמרא:
דאסקיה אלעזר – אכן יהושע לא כתב אלא עד שם, ואלעזר בנו של אהרן
הכהן השלים את כתיבת הספר. שבה הגמרא ומקשה: כיצד יתכן שאלעזר
סיים את כתיבת ספר יהושע, והכתיב (שם לא) ואלעזר בן אהרן מת.
מתרצת הגמרא: דאסקיה פנחס – פנחס בנו של אלעזר הכהן השלים את
כתיבת הספר.

שנינו בברייתא: שמואל כתב את ספרו. מקשה הגמרא: והכתיב (שמואל א'
ח א) ושמאל מת. מתרצת הגמרא: דאסקיה – השלמת הספר נכתבה על
ידי בן החזון ונתן הנביא.

שנינו בברייתא: דוד כתב את ספר תהלים על ידי עשרה זקנים. שואלת
הגמרא: וליחשוב נמי במנין עשרת הזקנים את איתן האזרחי, כמו שנאמר
(תהלים פט א) מ'שפיל לאיתן האזרחי. משיבה הגמרא: אמר רב, איתן
האזרחי זה הוא אברהם אבינו, שנכלל כבר בין עשרת הזקנים. ולומדים
זאת ממה שמצינו אצל שניהם לשונות דומים. כתיב הקא בספר תהלים
'איתן האזרחי', וכתב ה'תם (ישעיה מא א) בפסוק העוסק באברהם אבינו, 'מי
העיר ממורה צדק' [וגו'].

שואלת הגמרא: קא חשיב – הברייתא מונה בין עשרת הזקנים את משה

רבינו, קא חשיב – וכמו כן היא מונה בהם את חזקיה, ויש להקשות על כך,
והאמר רב שהימן זה משה, ולומדים זאת ממה שמצינו בשניהם לשונות
דומים. כתיב הקא בספר מלכים (א' ה א) לגבי שלמה המלך ויחכם מכל
האדם, מאיתן האזרחי ויחזקיה וכלכל וירדע בני מחול, וכתב ה'תם (נמדר
יג א) על משה רבינו, 'ככל ביתי נאמן הוא'. וסברה הגמרא שמאחר ולדברי
רב 'הימן' הנזכר בספר מלכים הוא משה, אף 'הימן' הנזכר בספר תהלים
הוא משה. משיבה הגמרא: תרי הימן הוו – היו שני אנשים שנקראו בשם
'הימן'. האחד, שנזכר בספר מלכים, זה משה רבינו וכדברי רב, והשני,
שנזכר בתהלים, אדם אחר הוא, שהיה מן הלויים המשרתים בימי דוד.

שנינו בברייתא: משה כתב את ספרו, ופרשת בלעם, ואת ספר איוב.
מסייעא ליה – ברייתא זו מסייעת לרבי לוי בר לחמא, דאמר רבי לוי בר
לחמא, איוב בימי משה היה, והראיה לכך היא ממה שמצינו לשונות שוים
אצל שניהם. כתיב הקא בספר איוב (יט כג) מי יתן אפוא ויכתבוני מלי,
וכתב ה'תם (שמות לג טז) אצל משה רבינו, 'וכמה יודע אפוא'.

שואלת הגמרא: ואימא – שמא נאמר שאיוב בימי יצחק היה, שאף אצלו
מצינו לשון כזו, דכתיב (בראשית כו א) מי אפוא הוא הצד צדו, ואימא –
או שמא נאמר שאיוב בימי יעקב היה, שאף אצלו מצינו לשון כזו, דכתיב
(בראשית מג יא) אם בן אפוא זאת עשו, ואימא – או שמא נאמר שאיוב
בימי יוסף היה, דכתיב בו 'אפה הם רועים'. משיבה הגמרא: לא סלקא
דעתך, אינך יכול להעלות על דעתך לומר כן, אלא בהכרח איוב בימי
משה היה, דכתיב לגבי איוב 'מי יתן בפסד ויחזקו', דהיינו שנקט בלשון
'חזקה', ומשה הוא דאיכרי מחזק – ואצל משה מצינו שנקרא בשם
'מחזק', דכתיב (דברים לג כא) על משה וי'רא ראשית לו כי שם חלקת
מחזק פסון'.

הגמרא מביאה דעות נוספות בענין התקופה שבה חי איוב: רבא אמר, איוב
בימי המרגלים שנשלחו על ידי משה לראות את ארץ ישראל היה, שהרי
מצינו בהם לשונות דומים, כתיב הקא לגבי איוב (א כ א) 'איש היה בארץ
עין איוב שמו', וכתב ה'תם (נמדר יג ב) לגבי המרגלים 'היש בה עין'.
שואלת הגמרא: מי דמי – כיצד ניתן לדמות הלשונות זו לזו, הרי הקא
בספר איוב כתוב עין, ואילו ה'תם לגבי המרגלים כתוב עין. מיישבת
הגמרא: הכי קאמר להו משה וי'שאל – כך אמר להם משה לראות
כששלחם לראות את הארץ, לכו וראו הארץ, עדיין קאמר שנקט בלשון
ש'שנתינו ארבות בעין, דהיינו, האם עדיין חי איוב שהארץ ימים, כמו עץ
המתקיים לזמן ארוך, והיה מצינו בזכויותיו על בני דורו, כעין המיצל על מה
שתחתיו.

יתבי יהוא מרבנן – ישב אחד החכמים קמיה – [לפני] דרבי שמואל בר
נחמני, ויתבי וקאמר – וכך אמר, איוב לא היה ולא נברא, אלא משל
היה, כלומר, נכתב בתורת משל, כדי ללמד תשובות לאלו המוטריגים על
מידת הדין שבעולם וכמבואר להלן (טז). וכן ללמד שאין אדם נתפס על
צערו וכמבואר להלן (טז). אמר רבי שמואל בר נחמני, עליך אמר קרא
– כנגד דבריו אמר הכתוב (שם) 'איש היה בארץ עין איוב שמו', ומאחר
שנקט הפסוק בלשון 'איש היה' בברייתא שכן היה מקשה, ולא משל הוא.
שאלו אותו חכם, אלא מעתה לפי דברך שבכל מקום שבו כתוב 'היה'
בהכרח שכן היה המעשה, אם כן כיצד תבאר את דברי הפסוק (שמואל ב' יב
א) העוסק במשל שאמר נתן הנביא לדוד המלך, 'ולרש אין בל, כי אם
בבשה אחת קמנה אשר קנה ויחיה וגו' ותהי לו בבת, מי הוה – וכי היתה
לו בבת, הרי לא אמר זאת נתן הנביא לדוד אלא בתורת משל. אלא בהכרח
צריך לומר שאף שנקט הכתוב בלשון 'ותהי', מכל מקום אין זה אלא משל
בעלמא, הקא נמי לגבי איוב ניתן לומר כן, שאף שנקט הכתוב בלשון 'איש
היה' מכל מקום אין זה אלא משל בעלמא. השיב לו רבי שמואל בר נחמני:
אם בן – אם כדברך שאין מעשה איוב אלא משל, שמו ושם עירו למה –
מדוע ציין הכתוב את שמו ואת שם עירו, ובהכרח שזוהי מעשה שהיה ולא
משל בעלמא.

הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זהותו של איוב ותקופת חייו: רבי יוחנן
ורבי אלעזר דאמרי תריןיהו – אמרו שניהם, שאיוב מעולי הגולה היה –
מן היהודים השבים מהגלות בבנין בית שני, וכתב מדרשו בפסוקיה היה.
הגמרא מקשה על שיטתם מברייתא: מיתבי – הקשו בני הישיבה על דברי
רבי יוחנן ורבי אלעזר. שנינו בברייתא, שמי שנתינו של איוב היו משענה
שננבסו ישראל למצרים ועד שצאצאו, דהיינו, מאתיים ועשר שנים.
ומבואר אם כן, שאיוב בימי שיעבוד מצרים היה, ולא בזמן בית שני.

בבא בתרא. פרק ראשון – השותפין דף טו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
ק"ג רש"י תוספות

ועל ידי שלמה ועל ידי בני קרח – לפי הספרים דגרסי שלמה צריך לומר דאסף הה
 משלש בני קרח, והוא אביאסף. ולספרים דלא גרסי שלמה – לא הוה אסף אביאסף,
 אלא אסף היה מן הלוים המשרתים. ואם תאמר: ולתנא דלא גרסי ליה, אמאי לא חשיב
 ליה? הא כתיב (תהלים עב) "לשלמה אלהים משפטיך" וגו' יש לומר: דדוד אמרו, והתפלל
 על שלמה. תא, דכתיב בסוף המזמור "כלו
 תפלות דוד". וזה תאמר: לספרים דגרסי שלמה,
 דכתיב "כלו תפלות דוד" יש לומר: לפי שסימנו
 דוד. והא דכתיב נמי "שיר המעלות לשלמה" –
 דוד כמו כן אמרו, דכל חמש עשרה מעלות דוד
 אמרו. ויש ספרים דקא חשיב אברהם ואיתן
 האורחי. וגרסי לקמן: דקא חשיב אברהם וקא
 חשיב איתן, והאמר רב: איתן האורחי הוא
 אברהם ומשני: איתן האורחי דקא חשיב הכא –
 יעקב. וקשה להאי גירסא: דמנא לן דדוד כתב
 ספרו על ידי אברהם? כיון דאיתן האורחי לאו
 היינו אברהם. וי"מיה כתב ספרו וספר מלכים
 – והא דלא כתב ישעיה, דהיה קודם ירמיה, ספר
 מלכים – לפי שנהרג, ולא היה בסוף מלכים
 ממנשה ואילך (לפי שנהרג, ואפילו ספרו לא
 כתב. חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיה – לפי
 שחזקיהו גרם להם לעסוק בתורה נקרא הדבר על
 שמו, אבל הוא לא כתבו, שחזר מת קודם
 לישעיה, ומנשה בן בחי דרג לישעיה. עד לו –
 פירש רבינו חננאל: עד פסוק "ולו אחים בני
 יהושפט" (דברי הימים ב.א). וסמיעי לרב, שייחס
 עצמו ועלה שייחס עצמו כתב כל פסוק זה הפסוק,
 וקשה לפירושו: דהוה ליה למימר עד "ולו", ב"י.
פירש הקונטרס דיוחזקאל לא כתב ספרו לפי
 שיהיה בחוצה לארץ – וקשה: דהא
 ירמיה נמי בחוצה לארץ היה, שהלך למצרים
 ותנבא שם כמה נבואות, ולא מצינו שחזר יותר
 לארץ ישראל.
שמונה פסוקים שבתורה – הרב רבינו משולם
 היה מוציץ מכאן לקרות לאחד אותן
 שמונה פסוקים, שלא יקרא עמו שליח צבור. ואין
 נראה לרבינו חננאל, דהא כל התורה כולה נמי אחד
 קורא, כדתנן במגילה (כא.ב) קראו שנים יצאו.
 ואמר בגמרא: תנא, מה שאין כן בתורה. ואמר
 רבינו חננאל: דייחיד קורא – בזה הלשון, שלא קראו
 שנים זה ארבעה פסוקים זה ארבעה. ומה
 שנהגים עתה לקרוא שנים (ובכל התורה) – אמר
 רבינו חננאל: כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לקרות
 בעצמו. כענין שמצינו במסכת ביכורים (פרק
 שלישי משנה ו) דתנן: כל מי שידע לקרות – קרא
 בעצמו, ושאינו יודע לקרות – מקרינן לפניו. ונמצא
 מלחביא ביכורים, התקינו שיהיו מקרינן את מי
 שידע לקרות, ואת מי שאינו יודע לקרות. והא
 דאמר בירושלמי במגילה: רבי שמואל בר רב
 יצחק על לבי בנישאת חזא חזא דקאין וקרא,
 ולא קאי בר איניש תחתיו. אמר ליה: אסור, בשם
 שנתנה תורה על ידי סרסור – כך אנו צריכין לנהוג
 בה על ידי סרסור. אף על גב דמשמע שחזקן עומד
 אצל הקורא – לא שיקרא עמו, אלא יעמוד ויקרא
 אותם שיש להם לקרות. כדי שנתנו תורה על יד
 סרסור. ועוד אמר רבינו יצחק: דיכול להיות
 שקצת מסייע לו בבחן. והא דמשמע במגילה
 שלא יקראו שנים – היינו שנהגים שחזקן בקול רם.
איוב לא היה ולא נברא – היא לא כתב בריש
 לקיש, בדאמר בבראשית רבה: איוב לא
 היה שבאו עליו יסורים, ולא אמר הכותב שבאו
 עליו – להודיעך כחו של איוב, שאילו באו עליו
 – היה יכול לעמוד בהן. דאי סבר האי אמורא
 דאיוב היה בעולם – אם כן מאי קאמר: שמו רשם
 עירו למח? טובא איצטריך, לאשמועינן: מהו
 אותו צדיק שהיה יכול לעמוד באתון יסורין.
 בלעם

חזקיהו וסיעתו – בני דורו שהאריכו ימים אחריו. כתבו ישעיה – שהרגו מנשה, ולא
 כתב ספרו. שלא היו הנביאים כותבים ספריהן אלא לפני מותן. משלי קהלת – דכתיב
 בספר משלי (כד) "אשר העתיקו אנשי חזקיהו" וגו'. ועל שחזקיהו גרם להם לעסוק
 בתורה, כדאמרין ב"חלק" (סנהדרין צד.ב) נעץ חרב על פתח בית המדרש כו' – נקרא
 הדבר על שמו. **אנשי כנסת הגדולה** – חגי
 זכריה ומלאכי ומרדכי, וחבריהם.
כתבו יחזקאל – שנתבא בגולה. ואינו יודע
 למה לא כתבו יחזקאל בעצמו, אם לא מפני
 שלא נתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ,
 וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ. וכן ספר
 דניאל שהיה בגולה. וכן מגילת אסתר. ושנים
 עשר, מתוך שהיו נבואותיהם קטנות לא
 כתבום הנביאים עצמם איש איש ספרו, ובאו
 חגי זכריה ומלאכי וראו שרוד הקדש
 משתלקת, שהיו הם נביאים אחרונים, ועמדו
 וכתבו נבואותיהם, וצרפו נבואות קטנות עמם,
 ועשאום ספר גדול, שלא יאבדו מחמת קטנם.
 עד לו – עד שייחס עצמו. **מסייע ליה כו' עד**
 שייחס עצמו – שכתב דברי הימים עד שייחס
 בו את עצמו. **ומאן אסביה** – מי סייעו. **תניא**
כמאן דאמר – כל דף דקדשנו לעיל: יהושע
 כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה – אתיא
 כי האי תנא דלקמיה, דאמר נמי יהושע כתבן.
דתניא – פלוגתא דתנאי בהאי "וימת שם
 משה" כו'. כמו שנאמר להלן כו' – אכולה
 מילתא קאי, דקאמר: הקדוש ברוך הוא אמר
 ומשה כותב, כמה שמצינו שהנביאים כותבים
 מפי רבם. יחיד קורא אותן – כלומר, אין
 מפסיקין בהן. **לימא רבי יהודה היא** – דאמר:
 לא כתבם משה, לפיכך נשתנו משאר התורה,
 ודלא כרבי שמעון? **הואיל ואישתנו** – לכתוב
 ברמז, אישתנו. ואימא יעקב כו' – לא גרסינן
 לה. לישנא אחרינא: גרסינן ולמיתנתא דלעיל
 במניינא דעשרה זקנים, דקא חשיב אברהם
 ואיתן האורחי, ולא קא חשיב אסף. דקסבר
 משלש בני קרח הוא. **והא אמר רב כו'** – גבי
 "ויחכם מכל האדם מאיתן האורחי" וגו'
 (מלכים א ד) איתמר, וכן דף דהימן זה משה –
 אדרימו דההוא קרא איתמר, דכתיב ביה
 "דהימן וכלכל" וגו'. תרי הימן הוו – "משכיל
 להימן האורחי" – הימן אחרינא הוה.
 ששנותיו כעין – איוב, שחזקין ימים רבים.
 משל היה – ללמוד ממנו תשובות למקטרגים
 על מדת הדין, ושאיין אדם נתפס על צערו.
איש היה – אלמנה הוה. **הלא מעתה ולרש אין**
כל וכו' – וספיה דקרא "ותהי לו לבת". מי
 הוה – משום דכתיב "ותהי?"
אימא
לרבי לוי בר לחמא, דאמר רבי לוי בר לחמא: איוב בימי משה היה, פתיב הכא: "מי יתן
 אפוא ויפתכון מלי", וכתביב התם: "וכמה ידע אפוא". – ואימא: בימי יצחק, דכתיב: "מי
 אפוא הוא הצד ציד?" ואימא: בימי יעקב, דכתיב: "אם כן אפוא זאת עשו?" ואימא: בימי
 יוסף, דכתיב: "איפה הם רועים?" – לא סלקא דעתך, דכתיב: "מי יתן בפסר ויחזקו", ומשה
 הוא דאיכרי מלקח, דכתיב: "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון". רבא אמר: איוב
 בימי מרגלים היה, פתיב הכא: "איש היה בארץ עוז איוב שמו", וכתביב התם: "היש פה
 עין". – מי דמי? הכא "עין", התם "עין"! – הכי קאמר להו משה לישראל: ישנו לאותו
 אדם, ששנותיו ארוכות כעין ומעין על דורו כעין? ותיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר
 נחמני, ותיב וקאמר: איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה. אמר ליה, עליך אמר קרא:
 "איש היה בארץ עוז איוב שמו". – אלא מעתה, "ולרש אין כל כי אם בפשה אחת קמנה
 אשר קנה ויחיה" וגו', מי הוה? אלא משל בעלמא, הכא נמי משל בעלמא. – אם כן, שמו
 ושם עירו למח? רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרבייהו: איוב מעולי גולה היה, ובית מדרשו
 במבריא היה. מיתבי: ימי שנותיו של איוב, משעה שנקנסו ישראל למצרים ועד שיצאו
 אימא:

בלעם

ואביו – כדאמר במגילה (טא.) כל ששמו ושם אביו בנביאות – בידוע שהוא נביא בן נביא.

אימא

כמשעה שנכנסו ישראל למצרים – ואם תאמר: ומאי קא משמע לך? קרא בתיב "ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה" ואיוב אחרי אותו מעשה היה מאה

וארבעים שנה, ואם כן היה בן שבעים קודם ויש לומר: סדקא דעתך דלא ככל אלא בעשר

ויפיל של בנות, אבל בשנים לא. **אליהוא** לא מישראל היה – משמע דפשיטא דאליהוא בן

ברכאל מישראל היה. לכן נראה דברקא קמא דעבדה זרה (א.ג.), דאמר: יבא בלדד השודד

וצופר הנעמתי ויעידו בהן בישראל שקיימו כל התורה כולה – לא גרסין התם ואליהוא בן

ברכאל. ונראה דמשמעתא דהתם סברה כמאן דאמר איוב בימי יעקב היה, דהא אמר לקמן

דממשה ואילך לא שרתה שכניה על אונות העולם.

דור

ששופט את שופטיו – תימנה דרבינו יצחק: דאמר (בפרק קמא) ובפרק שני

דתמורה (טו.ב.) כל האשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יעקב לא היה

בהם שום דופי. **בפירוש** רבינו חננאל גרס: כולדו תנאי ואמריא מרדו דאיוב ישראל היה.

ולרבינו יצחק נראה דלא גרסין "ואמריא", דבא על בירוק סבר לעיל דלאו מישראל היה.

דקאמר לעיל: הכי אמר לון משה למרגלים ישנו לאותו אדם ששנותיו כעץ בר. **ויש**

אומרים איוב בימי יעקב היה – הני יש אומרים לאו היינו רבי נתן, דהא פליגי עליה.

בכחאל

בו נשים יפות? הוי אומר: זה דורו של אחשורוש. – ואימא: בימי דוד, דכתיב: "ויבקשו

נערה יפה!" – התם בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ. רבי נתן אומר: איוב בימי מלכות

שבא היה, שנאמר: "ותפל שבא ותקחם". והכמים אומרים: איוב בימי כשדים היה, שנאמר:

"כשדים שמו שלשה ראשים". ויש אומרים: איוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, כתיב

הכא: "כדבר אחת הנבלות תדבריו", וכתיב התם: "כי נכלה עשה כישראל". וכולהו תנאי

סבירא להו דאיוב מישראל היה, לבר מ"יש אומרים", דאי סלקא דעתך מאומות העולם היה,

בתי דשכיבי משה מי שריא שכניה על אומות העולם? והא אמר מר: בקש משה שלא תשרה

שכניה על אומות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלינו אני ועמך". אמר רבי יוחנן: דורו של איוב

שטוף בומה היה, שנאמר: "הן אתם פולכם חיותם ולמה זה הכל תהבילו", וכתיב: "שוכי שוכי

השולמית שוכי שוכי ונחזה כד". – אימא: בנבואה, דכתיב: "חזון ישעיהו בן אמוץ!" – אם

כן, "למה זה הכל תהבילו" למה לי? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי בימי שפוט השופטים"?

דור ששופט את שופטיו; אומר לו: טול קיסם מבין עיניך – אומר לו: טול קורה מבין עיניך;

אמר לו: "כספך היה לסוגים" – אומר לו: "סכאך מהול במים". אומר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלכת שבא

אשה היתה – אינו אלא טועה, מאי "מלכת שבא"? מלכותא דשבא. "ויהי היום ויבאו בני האלהים להתייצב על ה' ויבא גם השטן

בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' – אמר לפניו: רבוננו של עולם, שמתו כל העולם כולו ולא מצאתי נאמן

בעבדך אברהם, שאמרת לו: "קום התהלך בארץ לארצה ולרחקה פי לד אפתנה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את

שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא הרהר אחר מדותיה. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו

בארץ וגו', אמר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים

אתה", ובאיוב כתיב: "איש תם וישר ירא אלהים [וקר מרע]". מאי "וקר מרע"? אמר רבי אבא בר שמואל: איוב ויתרן בבמונו היה;

מנהגו של עולם – נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו. "ויען השטן את ה' ויאמר התנם ירא איוב אלהים. הלא אתה סכת

כערו ובעד ביתו" וגו' – מאי "מעשה ידיו ברכה"? אמר רבי שמואל בר רב יצחק: כל הנוטל פרוטה מאיוב מתפרד. מאי "ומקנהו

פרץ בארץ"? אמר רבי יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם; מנהגו של עולם – ואבים הורגים העצים, מקנהו של

איוב – עצים הורגים את הזאבים. "ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פיך יברכה. ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו

בידך רק אליו אל תשלח ידך" וגו'. "ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור. ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר

היו חורשות" וגו' – מאי "הבקר היו חורשות והאתנות רעות על ידיהם"? אמר רבי יוחנן: מלמד, שהקעימו הקדוש ברוך הוא לאיוב

מעין

אימא כמשעה שנכנסו בו' – מאתים ועשר, דכתיב (איוב מב) "ויוסף ה' את

כל אשר לאיוב למשנה" – אף שנותיו הוכפלו, דכתיב "ויחי איוב אחר זאת מאה

וארבעים שנה" – למדנו שהיה בן שבעים כשבאו יסורין עליו, הרי מאתים ועשר.

ולעולם מעולי גולה היה. נתנבאו לאומות העולם – אלמא נכרי היה. אליהוא

– על כרחך, מדיחסייה קרא בשמו וושת

אביו ושם משפחתו – ישראל הזה. ואם

דאמר: ממשפחת רם היה – דיינו אברהם.

שכולו חבל – הטובים שבחן לא היו כלום,

כדאמרין לקמן: שהשפט היה לו פתוח

פה לשפוט את שופטו ומוכיחו. בימי

מלכות שבא היה – ובא גרוד מכשדים

עליו. וחכמים אומרים בימי מלכות

כשדים – בימי נבוכדנצר היה, ובא גם

משבא גרוד עליו. וכולהו הני תנאי בו' –

מסקנא דתירוצא הוא דתריך לעיל: תנאי

היא. והוא מתניא דלעיל סבירא ליה גי

הזה, והני תנאי דרך מתניא כולוהו סבירא

להו דישאל הזה, בר מ"יש אומרים"

דאמר: בימי יעקב היה. והא אמר מר –

בפרק קמא דברכות (א.א.) ונפלינו –

ונבדלנו, בלכתך עמנו מכל האומות. ונחזה

בך – לשון זימה והוא זהו להסתכל בנשים.

שאומות העולם אומרים לישראל: שובי

לתורתנו ותוני עמנו. ששופט את שופטיו

– שהיו השופטין עצמן מקולקלים, והיה

פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו, שאם

אמר לו השופט: טול קיסם מבין עיניך,

הסתלק ופרוש מעבידה קטנה שבידך. יכול

זה לומר: טול קורה מבין עיניך, פרש

מעבידה חמורה שבידך. סכאך – ייך, כמו

"אל תהי בסכאי יין" (משלי כג.) מהול –

מערב. וכן כל לשון הוללות שבתורה –

לשון ערבות. קום התהלך – היינו דקאמר

"ומהתהלך בה", מאותו שאמרת לו

"התהלך בארץ" אני בא. הכי גרסינן: מנהג

עולם נותן חצי פרוטה לחנוני – מי שיש

לו מלאכה מועטת לעשות, אומר לפועל:

חצי פרוטה אני נותן לך, ונלך אצל חנוני

ונקבה בפרוטה כבר או ביצים, ונתחלק.

ואיוב ויתרה לחצי השני משלו, ונותן לו כל

הפרוטה, שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר קל

שאינו ממון. והאתנות רעות [וגו'] – על

ידי הבקר. דריש ליה לקרא שאוכלת חזיו

מתלם המעונה, שהזרע צומח בשעתו.

מעין

בבא בתרא דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קטו

נשים יפות בכל העולם.
רבי נתן אומר איוב בימי מלכות שָׁבָא הָיָה – בזמן מלכות שבא שהיתה
בימי שלמה המלך, שְׁנָאֲמָר (איוב א טו) וְהַתֵּל שָׁבָא וְהַתֵּל שָׁבָא, שהתנפל מחנה
ממלכות שבא על בְּקָרוֹ של איוב ונטלו.
וְהַכְּמִים אֲמִירִים איוב בימי מלכות בְּשָׂדִים הָיָה – בזמן מלכות נבוכדנצר,
שְׁנָאֲמָר (שם ז) בְּשָׂדִים שָׁמוֹ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים, שנתחלק מחנה הכשרים
לשלושה חלקים ופשטו על הגמלים של איוב.
וַיֵּשׁ אֲמִירִים שאיוב בימי יַעֲקֹב הָיָה, וְדִינָה בַת יַעֲקֹב נָשָׂא, ולומדים זאת
ממה שמצינו לשונות דומים בשני המקומות. כְּתִיב הָבָא (שם ב ו) שאמר
איוב לאשתו לאחר שיעצה לו לקלל את ה' ולהתחייב מיתה, בְּדַבָּר אַחַת
הַנִּבְּלוֹת תִּדְבָּרִי, וְכִתִּיב הָתָם (בראשית לו ד) לגבי שכס שחטף את דינה בת
יעקב כִּי נִבְּלָה עֵשָׂה בִּישְׂרָאֵל.
ועתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להוכיח מדברי התנאים שאיוב מִישְׂרָאֵל
היה: וְכֻלָּהוּ תִנְיָא – כל אלו התנאים שנמנו בברייתא, סְבִירָא לְהוּ דְּאִיּוֹב
מִישְׂרָאֵל הָיָה – סוברים הם שאיוב מִישְׂרָאֵל היה, לְבָר מִיֵּשׁ אֲמִירִים – חוץ
משיטת היש אומרים הסוברים שהיה בזמן יעקב.
וכיצד יש ללמוד שסוברים הם שמישראל היה, דְּאִי סְלָא דַּעְתָּךְ – שאם
תעלה על דעתך שְׁמֵאֲמוּנֵת הָעוֹלָם הָיָה, אם כן כיצד יתכן שנמנה בין
שבעת הנביאים שנתנבאו לגויים, הרי בְּתָר יַעֲקֹב מִשָּׁה – לאחר פטירתו
של משה רבינו, מִי שְׂרָיָא שְׂכִינָה עַל עֹקֶבְיָא בּוֹכְבִּים – האם שרתה
השכינה בנבואה על הגויים, וְהָא אֲמַר מִר – והרי נתבאר במסכת ברכות
(ו) שְׂכִינָשׁ מִשָּׁה מִן הַקֶּבֶ"ה שָׁלָא תִשְׁרָה הַשְּׂכִינָה עַל עֹקֶבְיָא בּוֹכְבִּים, וְנָתַן
לָא – ונתקבלה בקשתו, והיכן מצינו שביקש משה כן, שְׁנָאֲמָר (שמות לג טז)
'הֲלוֹא בְּלָכְתָּךְ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי', דהיינו, שביקש משה שיהיו
ישראל מובדלים מן הגויים בכך שהקב"ה הולך רק עמדם ולא עם אחרים.
ומאחר ונתקבלה בקשתו של משה ולא קם נביא מאומות העולם לאחר
פטירתו של משה, בהכרח צריך לומר שלדעת כל התנאים שנמנו בברייתא
היה איוב מבני ישראל, שאם מאומות העולם היה לא היתה שורה עליו רוח
נבואה. ורק לדעת הסוברים שאיוב חי בימי יעקב, לפני בקשתו של משה,
יתכן לומר שמאומות העולם היה. ונמצא שענין זה במחלוקת תנאים הוא
עומד, לשיטת הברייתא שהובאה לעיל לא היה מחסידי אומות העולם,
ולשיטת רוב התנאים בברייתא זו היה מִישְׂרָאֵל.
הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן לגבי דורו של איוב: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן
דְּדוֹרָא שֶׁל אִיּוֹב שְׁטוּף בְּזִמָּה הָיָה, שְׁנָאֲמָר (איוב י ב) בתשובת איוב לרעיו
על תוכחתם לו, 'הֵן אַתֶּם בְּלָכֶם חַיִּיתֶם, וְלָמָּה זֶה הִכַּל תִּהְבְּלוּ', 'חזיתם'
הוא מלשון ראייה, והכוונה בזה על שהיו מסתכלים בנשים לזנות עמהן,
וּבְדַבְרֵיכֶם (שיר השירים א ז) 'שׁוֹכֵי שׁוֹכֵי הַשְּׁוֹלְמִית, שׁוֹכֵי שׁוֹכֵי וְנִחְוָה בָרִי',
שואמרים הגויים לעם ישראל שובו אלינו ותזנו עמנו.
שואלת הגמרא: אִימָא בְּנִבְּוָאָה – שמא תאמר שלשון 'חזיתם' אינו על
ראיית נשים, אלא על מראות נבואה, וּבְדַבְרֵיכֶם (שעשה א א) 'חֲזוּן יִשְׁעֵיהֶן בֵּן
אֲמִוִּי'.
משיבה הגמרא: אִם בֵּן 'לָמָּה זֶה הִכַּל תִּהְבְּלוּ' לָמָּה לִי – מדוע מכנה זאת
הכתוב 'הכל תהבלו', ובהכרח שהוא לשון ראיית נשים, ושטופים בווימה היו.
הגמרא מביאה מימרא לגבי דור השופטים: וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי דַבְרֵיכֶם
– מה היא כוונת הכתוב (רות א א) 'וַיְהִי בִימֵי שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים', הרי לא היה
צריך לומר אלא 'וַיְהִי בִימֵי הַשּׁוֹפְטִים'. אלא כוונת הכתוב לומר שהיה זה
דוֹר שְׁשׁוּפֹט אֶת שׁוֹפְטִי, שמאחר והשופטים עצמם מקולקלים היו, היה
לשופטים פתחון פה להוכיח את שופטים. שאם היה השופט אֲמִיר לֹא
לאדם הנשפט לפניו מִלֵּךְ קִיסָם כְּמִין (עניין) [שִׁינִיךְ], דהיינו, פרוש
מעבירה קלה שבידך שהיא קטנה כקיסם, היה הנשפט אֲמִיר לֹא לשופט,
מִלֵּךְ אֵתָה תְּחִילָה קִנְיָה מִכֵּין עֲנִיךְ, דהיינו, פרוש מעבירה חמורה שבידך
שהיא גדולה כקורה. ואם אֲמִיר לֹא השופט לנשפט בְּכִפְפָּה הָיָה לְסִינִים –
במטבעות הכסף שבידך יש תערוכת של נחושת, אֲמִיר לֹא הנשפט לשופט,
שפוט עצמך תחילה, שְׁהִי סְבָאָה מְהִיל בְּמִים – היין שאתה מוכר מעורב
הוא במים.
הגמרא מביאה מימרא לגבי מלכת שבא: אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמִי אֲמַר
רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָאֲמִיר שֶׁמֶלֶכֶת שָׁבָא שהיתה בזמן שלמה המלך אֲשָׁה
הָיְתָה, אִינוּ אֵלָּא מוֹעֵדָה, אלא מֵאִי מֶלֶכֶת שָׁבָא, מְלִכְוָתָה דְּשָׁבָא – כך
היה שם אותה המלכות.

המשך בעמוד קד

מתרצת הגמרא: אִימָא – יש לבאר את דברי הברייתא כך, ששנותיו של
איוב היו מאתיים ועשר שנים, כפי מנחן השנים שהיה מִשָּׁעָה שְׁנָנְסוּ
יִשְׂרָאֵל לְמַצְרִים וְעַד [שָׁעָה] שְׁצָאוּ, אך אין כוונת הברייתא לומר שאיוב
חי באותה תקופה.
הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר הסוברים שאיוב מִישְׂרָאֵל
היה: מִיִּתְיָב – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, שְׂכִיבָה נְבִיאִים
נִתְנָבְאוּ לְאֲמוּנֵת הָעוֹלָם, וְאֵלָּה הֵן, בְּלָעַם וְאַכִּיזַי בְּעוֹר, וְאִיּוֹב, וכן רעיו של
איוב, אֵלִיפַז הַתִּימָנִי וְכֻלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוּפַר הַנַּעֲמָתִי וְאַלְיָהוּא בֶן בְּרַכְיָא
הַבּוֹזִי. וסברה הגמרא, שמאחר ונתנבא איוב לאומות העולם, ודאי היה אף
הוא מהם ולא מִישְׂרָאֵל.
מתרצת הגמרא: (אֲמַר לִיה) וְלִיִּיעֲמִיךְ – ולפי שיטת המקשה הסובר
שאיוב לא מִישְׂרָאֵל היה, וְכִי אֲלִיָּהוּא בֶן בְּרַכְיָא הַבּוֹזִי לֹא מִישְׂרָאֵל הָיָה,
וְהָא כְּתִיב בו (איוב לב ב) אֲלִיָּהוּא בֶן בְּרַכְיָא הַבּוֹזִי מִשְׁפַּחַת רָם, ומאחר
שייחסו הכתוב בשמו ושם אביו ושם משפחתו ודאי מִישְׂרָאֵל היה. אֵלָּא
בהכרח צריך לומר שאף שהיה מִישְׂרָאֵל מכל מקום אִינְבוּ אִינְבִּי – היה
מתנבא לְאֲמוּנֵת הָעוֹלָם, הָבָא נָמִי לגבי אִיּוֹב יתכן שהיה מִישְׂרָאֵל, ומכל
מקום אִינְבוּ אִינְבִּי – היה מתנבא [לְאֲמוּנֵת הָעוֹלָם].
שבה הגמרא ומקשה: אִמָּו בּוֹלָהוּ נְבִיאִי מִי לֹא אִינְבוּ לְאֲמוּנֵת הָעוֹלָם –
האם כל הנביאים לא נתנבאו לאומות העולם, הרי ודאי מצינו בספרי
הנביאים נבואות רבות על הגויים, ומכל מקום לא נמנו אומריהם בכלל
שבעת הנביאים שנתנבאו לאומות העולם, ובהכרח, שלא נמנו שם אלא
הנביאים שהיו הם עצמם מאומות העולם, ונמצא שאיוב לא מִישְׂרָאֵל היה.
מתרצת הגמרא: שאין הכרח לומר כן, אלא יתכן שנמנו שם אף נביאים
שהיו מִישְׂרָאֵל, ומכל מקום לא נמנו שם כל הנביאים שנתנבאו גם על
אומות העולם, משום דְּהָתָם – שאר הנביאים, עִיקָר נְבִיאֻתֵיהֶו לִישְׂרָאֵל
– עיקר נבואתם היתה לישראל, ומעט נבואות לאומות העולם, הָבָא –
שבעה נביאים אלו, עִיקָר נְבִיאֻתֵיהֶו – עיקר נבואתם היתה לְאֲמוּנֵת
הָעוֹלָם ולא לישראל.
הגמרא שבה ומקשה מברייתא לדעת הסוברים שאיוב מִישְׂרָאֵל היה:
מִיִּתְיָב – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייתא, חֲסִיד הָיָה בְּאֲמוּנֵת הָעוֹלָם
וְאִיּוֹב שָׁמוֹ, וְלֹא בָּא לְעוֹלָם הַזֶּה אֵלָּא בְּרִי לְקַבֵּל אֶת שְׂכָרוֹ – שכן
מצוותיו. הָבִיא חֲקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ יִסְדִּיר כְּדִי לְסוּתוֹ, הַתְּחִיל מִתְּרַף
וּמִקְדָּה, ולפיכך כָּפַל לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת שְׂכָרוֹ בְּעוֹלָם הָיָה, [בְּרִי]
לְמִדְּרוֹ מִן הָעוֹלָם הָבָא. ומפורש בדברי הברייתא שאיוב היה מחסידי
אומות העולם ולא מִישְׂרָאֵל.
מתרצת הגמרא: תִּנְיָא הִיא – ענין זה במחלוקת תנאים הוא עומד, ואכן
התנא של ברייתא זו סובר שאיוב מאומות העולם היה, אך מאידך מצינו
תנאים אחרים הסוברים שאיוב מִישְׂרָאֵל היה.
ומביאה הגמרא ברייתא, שבה מצינו כמה תנאים הסוברים שאיוב מִישְׂרָאֵל
היה: דְּתִנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמִיר, אִיּוֹב בִּימֵי שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים הָיָה, דהיינו,
בתקופת השופטים שפשטו את ישראל קודם שעמד להם מלך, שעל תקופה
זו נאמר (רות א א) 'וַיְהִי בִימֵי שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים', ודרשו חכמים (להלן בגמרא)
שהיה זה דור ששופט את שופטי, מאחר שאף השופטים מקולקלים היו.
ומנחן שאיוב היה בימים אלו, שְׁנָאֲמָר (איוב י ב) בתשובת איוב לרעיו שבאו
להוכיחו מאחר שסברו שרשע היה, 'הֵן אַתֶּם בְּלָכֶם חַיִּיתֶם, וְלָמָּה זֶה הִכַּל
תִּהְבְּלוּ'. כלומר, הרי כולכם ראייתם באובדן רשעים, ומדוע תדברו הבל
לחשוב שבוחר אני ברשע. ומאחר שנקט בלשון 'הבל', יש ללמוד שהיה זה
בימי שפוט השופטים, שהרי אִיָּהוּ הוא דוֹר שְׁכֻוֹלוּ הָבַל – שאף הטובים
שבו מקולקלים היו, הָיָה אֲמִיר וְהָיָה דְּדוֹרָא שֶׁל שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים.
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה אֲמִיר איוב בִּימֵי אַחְשָׁרוּשׁ הָיָה, שְׁנָאֲמָר (איוב מב
טו) 'וְלֹא נִמְצָאוּ נָשִׁים יְפוֹת בְּכָנּוֹת אִיּוֹב בְּכָל הָאָרֶץ'. ומאחר שנקט הכתוב
שלא נמצאו נשים יפות, יש ללמוד שהיה זה בדור שחופשו אחריהן, וְאִיָּהוּ
דוֹר שְׁנִתְבַּקְּשׁוּ בָּו נָשִׁים יְפוֹת, הָיָה אֲמִיר וְהָיָה דְּדוֹרָא שֶׁל אַחְשָׁרוּשׁ,
שנתבקשו בו נשים יפות למלך.
שואלת הגמרא: וְאִימָא – שמא תאמר שאיוב בִּימֵי דְּדוֹר היה, שאף בדור
ההוא נתבקשו נשים יפות, דַּבְרֵיכֶם (מלכים א א) 'וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה'.
משיבה הגמרא: הָתָם – בימי דור, לא נתבקשו נשים יפות בכל הארץ אלא
בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, בלבד, אבל הָבָא לגבי איוב נקט הכתוב שלא נמצאו
כבנות איוב בְּכָל הָאָרֶץ, ובהכרח היינו בדורו של אחשורוש, שנתבקשו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 1 ג. חייב כל אדם להשתדל¹⁵ שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי יכולתו שצריך לכבד השבת בכסות נקיה כמין
2 שנתבאר בס' רמ"ב¹⁶ ובדברי קבלה נאמר יבדיל¹⁸ ובגדיו ודרשו חכמים ובגדיו שלא יהא
3 מלבושך של שבת כמלבושך של חול שיהיו בלתי נאים (שהוא נאה מלבושך) שיהיו נאים כבוד שהוא מכבד

הלכותא רבנא

יב[חייב כל אדם להשתדל – רבינו הוסיף על לשון הטור את המילה 'חייב'¹⁵.
יג[ובדברי קבלה – היינו דברי הנביאים.
יד[ובדברי קבלה נאמר – כאן מוסיף רבינו שלא די בכך שבגדיו יהיו נאים (כפי המשתמע בסימן רמב) אלא אפילו מי שבגדיו נאים כל השבוע עליו להחליף מלבושו למלבוש אחר שהוא נאה הימנו¹⁷.

ציונים והוספות

- (שבגדי שבת ויו"ט צריכים להיות של משי) מובא גם במאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. ובכלל, צריכה להיות ההנהגה באופן של "ונפלגו" (כלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר), דבר שמתבטא גם בכך שלובשים בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס" – תמיהני על חסידים כמו פלוני ופלוני שאינם לובשים בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס". הסיבה לכך, כפי הנראה, היא, מפני מצב העניות שה' ברוסא, שלא היתה באפשרותם ללבוש "זיידענע זופיצעס". ובכל אופן, הגיע הזמן שיתחילו ללבוש "זיידענע זופיצעס", ובמשך הזמן תקבע הנהגה זו אצל כולם – שכל האברכים ילבשו בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס". וראה עוד בתורת מנחם ה'תשמ"ח (ח"ד עמוד 304) שהנהגה זו שייכת לכל אחד.
ובמהלך במסיבו (ח"א עמוד קסג): א' סיפר לכ"ק אדמו"ר: כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הביע רצונו שילבשו בש"ק בגדי משי, והוסיף, כי אם אין די מעות – שימכרו לצורך זה את חתיכות הזהב ובכסף – יקנו משי. ולפועל היו שלא צייטו ולבסוף נאסרו בשל הזהב שנמצא ברשותם! וענה כ"ק אדמו"ר: אני עוררתי כמ"פ אודות שילבשו בגדי משי בש"ק, באמת כתובים הדברים כבר במאמרו של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (ספר המאמרים תרס"ב ע' רלא בשוה"ג, והמשכו בעמוד רמו ועוד): הוא מבאר את ההפרש בין לבושי שבת ויו"ט ללבושי חול, דלבושי חול הן בחינת יצירה, ולבושי שבת ויו"ט הן בחינת הבריאה, וע"ז כתב שם בהגה"ה שאיתא בשה"ק דלכן צ"ל לבושי שבת ויו"ט ממשי דוקא שהוא מחי ולא של צומח, לפי שצומח ביצירה וחי בבריאה כו'. (וראה בתורת מנחם ח"ג עמוד 309 מדוע בגד צמר אינו בכלל חי אלא צומח).
רבותינו נשיאנו לבשו בגדי משי בשבת מתחיל מהבר מצוה (רשימת הימן עמוד יד).
כיסוי המשי: מנהג כ"ק אדמו"ר (וכן מנהג כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ) שכשהלכו ברשות הרבים היו מכסים את מעיל המשי במעיל נוסף. (ספר 'השבת' עמוד 235).
לבישת שטריימל: רבותינו נשיאנו החל מהחתונה לבשו שטריימל בשבת (רשימת הימן עמוד יד), כ"ק אדמו"ר הריי"ץ היה
- (15) ולכאורה הוא מכיון שחייב בגדים נאים בא מצד כבוד שבת, ובסימן רמב (סעיף א) הביא רבינו ב' דיעות האם עיקר חיוב כבוד שבת הוא מן התורה או מדברי סופרים, והסיק שמכל מקום צריך להזהר בהם מאד שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה. ולכך נקט בלשון 'חייב להשתדל'.
הנהגות בענין ההשתדלות בכבוד שבת: מסופר על רבינו הזקן שבעת שבתו במאסר, היתה לו מטפחת אף, ובכל ערב שבת היה קורע ממנה רצועה קטנה לקשור בה את הגרביים בדבר חדש והיה יוצא בזה ידי בגדי שבת מיוחדים (אוצר סיפורי חב"ד כרך ד ע' 273 מ'לקוטי דיבורים').
כ"ק אדמו"ר הריי"ץ אמר (בזמן שהיה עוני גדול, ובחורי הישיבה הסתובבו בבגדי שק קרועים): הייתי מאוד רוצה שלכל א' וא' מהבחורים יהיה ב' מיני מלבושים של שבת ושל חול, אבל מה אעשה שאין לי (ספר השיחות תר"פ עמוד 3).
(16) סעיף א: שני דברים נתפרשו בשבת על ידי הנביאים והם כבוד וענג שנאמר וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד ועיקרן מן התורה שהשבת הוא בכלל מקראי קדש שנאמר וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש וגו' ומקרא קדש פירשו חכמים לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בענג אכילה ושתייה. (וראה שם אם חיוב זה עיקרו מן התורה או מדברי סופרים).
(17) ע"פ קונטרס נרות שבת קודש ח"א הערה 12.
(18) ישעיה נח, יג: אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדש וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד ובגדיו מעשות דרכך ממצוא חפצך ודבר דבר.
(19) קיצור של"ה, מסכת שבת, ובמאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים (עמוד נט): אבל בשבת אומרים רצה והחליצנו לשון חלוץ הנעל כי בשבת חייב אדם להחליף כל בגדי חול אף בחינת נעל... (וצ"ע אם כוונתו להחלפת נעליים כפשוטו).
(20) שו"ת רב פעלים ח"ד סימן יג.
(21) מעיל משי: באיסרו חג דשמחת תורה ה'תשי"א אמר כ"ק אדמו"ר להגרמ"ז גרינגלאס (תורת מנחם ח"ב עמוד 53): צריכים להנהיג שהאברכים ("יונגעלייט") ילבשו בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס", ויישר-כחם של אלה שיעשו כן. ענין זה

1 אֶת הָאָדָם בְּשָׂפָא לְמָקוֹם שָׁאִין מְבִירִים אוֹתוֹ וְרוֹאִים אוֹתוֹ לְבוֹשׁ בְּגָדֵי חֲמוּדוֹת¹¹ אֲזִי הֵם מְכַבְּדִים אוֹתוֹ וְאִם אִי
2 אֶפְשָׁר לוֹ לְהַחֲלִיף לְפָחוֹת יִשְׁלֹשׁ בְּגָדָיו בְּלִפְי מִטָּה שִׁירָאוּ אֲרוּכִים¹² וְהוּא מֵדַת עֲשִׂירִים הַיּוֹשְׁבִים בְּבֵיתָם וְאִינֵם
3 צְרִיכִים לְסַלֵּק בְּגִדֵיהֶם מִן הָאָרֶץ בְּשָׂבִיל מְלָאכָה וּכְבוֹד שֶׁבֶת הוּא¹³ וְמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ טוֹב שִׁיְהִי לוֹ גַּם טְלִית אַחֲרֵי.
4 וְיֵשׁ אֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה מְדַקְדָּקִים שֶׁלֹּא לְלַבֹּשׁ בְּשֶׁבֶת מְכַל מָה שֶׁלִּבָּשׁ בַּחוּל¹⁴ אֶפִּילוּ אֲזוּרִים¹⁵ וּמְכַנְסִים וְחִלּוּקִים¹⁶ וְטוֹב
5 לִילֵךְ בִּקְצַת בְּגָדֵי שֶׁבֶת כָּל הַיּוֹם¹⁷ עַד אַחֵר הַבִּדְלָה בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת¹⁸:

חלק ב סימן רסב, לקדש השבת בשולחן ערוך ובכסות נקיי סעיף ג

הלכתא רבתא

שבזמנים ואירועים מיוחדים (חתונה, בר מצוה, הנחת אבן הפינה, חנוכת הבית וכד') מתלבשים בבגדי השבת²⁶.
כב] אזור – המנהג ללבוש אבנט 'גארטל' מיוחד לשבת²⁷.
כג] אזור ומכנסים וחלוק – היינו בגדים תחתונים, שמעליהם לובשים את הכסות.
כד] כל היום – יש שנהגו שיהיו עליהם בגדי שבת אפילו בעת שינתם²⁸. אחרים נהגו לפשוט מעליהם את בגדי השבת בעת שינתם²⁹.
כה] במוצאי שבת – מנהג לכישרת בגדי שבת במוצאי שבת ובסעודת מלוה מלכה יתבאר בסימן ש אי"ה.

יו] בגדי חמודות – בגדים נקיים וחשובים. (ראה רש"י בראשית כז, טו, ומצודות דוד עזרא ח, כז)
יח] שיראו ארוכים – המנהג ללבוש בשבת בגדים ארוכים²², ומי שנהג כזה ורוצה לשנות מנהגו הוא קשור בשאלת דהיתר נדר²³.
יט] וכבוד שבת הוא – טעם נוסף לבגדי שבת; כדי שיזכור את השבת ולא יבוא לחללה²⁴.
כ] טלית אחר – טלית של מצוה²⁵.
כא] מכל מה שלבש בחול – יש המקפידים לא ללבוש בגדי שבת בחול כלל (ואפילו לא במוצאי שבת), אבל נהגו

צינונים והוספות

לאחד שנתמנה במשרת רב בקהילה רחוקה שלא לשנות לבושו, ואדרבה.
24) סימן שא סעיף יד: טוב לזהר שלא לצאת בשבת כמו שהוא יוצא בחול בלתי מלבוש או תכשיט אחד שיזכור על ידו שהיום שבת ולא יבא לחללו.
25) סימן ש סעיף ד: יש מהמדקקים שהיה לו טלית (מיוחד) של מצוה מיוחדת לשבת ובכל מוצאי שבת היה קופלה כדי להתעסק במצוה מיד.
26) ראה מגן אברהם סק"ב, תהילה לדוד סק"ב ומנחת שבת סימן עב סק"ע, וראה שיחת יט אלול ה'תשמ"ח אות ה בה מבאר כ"ק אדמו"ר הטעם שיצא בבגדי משי השמורים לשבת וי"ט ל'הנחת אבן הפינה'.
27) ויש המקפידים ללבוש אבנט ממשי (ראה ספר התולדות רבי ישראל בעש"ט עמוד 730 שכן היה מנהגו, גם לכ"ק אדמו"ר היה גארטל משי המיוחד לשבת על אף שלבש גארטל משי במשך כל השנה).
28) החתם סופר נהג אפילו לישון בבגדי שבת (מנהגי החתם סופר (שם עולם) עמוד לט).
29) ישנם צדיקים שכאשר שכבו לישון ביום השבת פשוטו את בגדי השבת, כדי שהמנוחה תהיה כדבעי, (זכור לדוד עמוד רצד על הגה"ק משינאווא).

לובש 'ספאדיק' (ימי בראשית עמוד 39), אבל לא כן נהג כ"ק אדמו"ר ובעקבותיו לא נהגו כן אצל חסידי חב"ד בדורנו. אמנם ישנם המקפידים לייחד כובע לשבת וי"ט (ראה ערוך השולחן סימן רמב סעיף מא).
צבע ומנין בגדי השבת: בנוגע לצבע בגדי שבת (ויו"ט) – מפורסם שיש לובשים לבנים, ויש – הפכם, ויש – צבעונים (ומפורש בס' הטעמים השונים טעמי כא"א), ואנו אין לנו אלא מנהג נשיא דורנו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר (לקוטי שיחות חכ"ד עמוד 343).
אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי הצמח צדק ובניו לבשו בשבת וי"ט ח' בגדי לבן (בזמן נשיאותם בלבד, אבל לא הצ"צ בימי האמצעי בניו בחיי הצמח צדק) דהיינו שהיו כופלים את הד' בגדים: ב' אבנטים וכו'. כנראה שבחשבונו נכנסו זופעצע, מכנסים, פוזמקאות, ואבנט, ט"ק – לא, שהרי אינו מפשטן. (רשימת היומן עמוד קטו).
מעיל השבת של כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ וכ"ק אדמו"ר היה בצבע שחור.
22) אוצר סיפורי חב"ד ח"ד עמוד 218 שחיטתו של הבעש"ט סיפר שתפר לבעש"ט בגדי שבת הרבה יותר ארוכים מבגדי החול, גם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב שהיה לבוש כל השבוע בבגד ארוך, בשבת היה לובש בגד יותר ארוך (לקוטי סיפורים) (פעראוור) עמוד ער).
23) אגרות קודש ח"ה עמוד רצא, שם ממליץ כ"ק אדמו"ר

שולחן ערוך – הלכות תפלה

1 יח הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה כגון
2 יעלה ויבא שלא בראש חודש וחולו של מועד או של שבת
3 וי"ט בחול אם נזכר שטעה פוסק מיד אפילו באמצע הברכה ואם
4 לא נזכר עד לאחר שגמר הברכה או כל התפלה יש אומרים שאין
5 הזכרת מאורע שאר ימים חשובים הפסק בתפלה להצריכה לחזור
6 לראש או לתחלת הברכה שהפסיק בה וי"א שדינו כאלו הפסיק
7 בשיחה באמצע התפלה שצריך לחזור לראש או לתחלת הברכה
8 שהפסיק בה על דרך שנתבאר בס' קי"ד (ולענין הלכה) אע"פ

9 שספק ברכות להקל מכל מקום בתפלה הואיל והלואי שיתפלל
10 אדם כל היום לפיכך כל מקום שהדבר מוכרע יחזור ויתפלל
11 בתורת נדבה ואין צריך לחדש בה דבר כמו שנתבאר:

חלק א סימן קח, מי שלא התפלל לסיבת טעות או אונס סעיפים יח:

12 א הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין י"ח (של מנחה)
13 ואין השעה עוברת עדיין אם יכול להתחיל י"ח ולגמור עד
14 שלא יגיע הש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שיענה

1 אמן אחר האל הקדוש שאמן זה חשוב כקדושה ואם שמע כבר
2 קדושה או שידוע שישמע אח"כ א"צ להמתין.

3 ואם מצא הצבור מתפללין ערבית אם יכול להתחיל ולגמור עד
4 שיגיע ש"ץ לקדיש שלאחר י"ח בענין שיוכל לענות אחריו יהא
5 שמיא רבא על דרך שנתבאר בסי' נ"ו אפילו אם לא יוכל לענות
6 אמן יהא שמיא רבא כמ"ש שם יתפלל ואם לאו אל יתפלל
7 אע"פ ששמע כבר קדיש בערבית לפי שהקדיש אין לו קצבה.

8 ומכל מקום הקדישים שמן עלינו ואילך בין בשחר בין בערב
9 כיון שאינן אלא מנהג אפשר שא"צ להמתין עליהם.

10 אבל אם פורסים על שמע והוא לא שמע עדיין ברכו צריך להמתין
11 בשביל ברכו ואפילו אם אומרים אותו בלא קדיש כגון בערבית:

12 **ב** ואם נכנס לבית הכנסת אחר קדושה או שנכנס קודם לכן
13 והמתין עד לאח"כ אם יכול להתחיל ולגמור עד שיגיע הש"ץ
14 לשומע תפלה בכדי שיוכל לענות אמן אחר ברכת שומע תפלה
15 שאמן זה ג"כ חשוב כקדושה וקדיש יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד
16 לאחר מודים וכן בשבת ויו"ט ומוסף ראש חודש שאין בהם אמן
17 של שומע תפלה לא יתפלל אלא אם כן יכול לגמור קודם שיגיע
18 ש"ץ למודים כדי שישחה עם הצבור במודים שאם הם יכרעו והוא
19 לא יכרע עמהם יהא נראה ככופר במי שחביריו כורעים ומשתחווים
20 לו (וכן בכל מקום שהצבור כורעים ומשתחווים כגון בעלינו).

21 והוא הדין אם יכול להגיע למודים או לאחת מהברכות ששוחים
22 בהן כשיגיע ש"ץ למודים יתפלל ואף על פי שלא יכול לומר
23 מודים שהצבור אומרים אין בכך כלום כיון ששוחה עמהם.

24 במה דברים אמורים במוסף או במנחה או אפילו בתפלת שחרית
25 וממתין קודם חתימת גאל ישראל אבל אם אמר עד גאל ישראל
26 שאינו יכול עוד להמתין ולענות משום סמיכת גאולה לתפלה
27 ומוכרח להתחיל ולהתפלל מיד ונזדמן לו שמגיע ש"ץ למודים
28 והוא באחת הברכות באמצען ישחה עמו שמותר לשחות
29 באמצע כל הברכות אבל אם אינו מוכרח להתחיל מיד לא
30 יתחיל על סמך שישחה באמצע איזו ברכה כי שמא לא יוכל
31 לצמצם שיהיה באמצע ברכה כשמגיע ש"ץ למודים אלא יהיה
32 בתחלת ברכה או בסופה ואין שוחין בתחלת ברכה או בסופה
33 אלא באבות והודאה בלבד כמו שיתבאר בסי' (קל"ג) [ק"יג]
34 ואם יתן לבו לצמצם בזה יטרד ולא יכוין יפה בתפלתו:

35 **ג** וכשהוא מוכרח להתחיל מיד ומתחיל עם הש"ץ כשיגיע עם
36 ש"ץ לנקדישך או לנקדש כפי נוסח מדינות אלו יאמר עמו
37 מלה במלה כל נוסח הקדושה כמו שהוא אומר שאף שאין היחיד
38 אומר קדושה בתפלתו כשהוא אומר עם הש"ץ אינו נקרא יחיד
39 וכן יאמר עמו מלה במלה כל נוסח ברכת האל הקדוש וברכת
40 שומע תפלה כדי שיסיים הברכה עם הש"ץ ביחד ושוב א"צ
41 לענות אמן כמו שהש"ץ א"צ שהצבור עונים אחריו ועניית הצבור
42 היא ג"כ על ברכות של זה וגם יכוין כשיגיע ש"ץ למודים יגיע
43 גם הוא למודים או להטוב שמך כדי שישחה גם הוא עם הצבור
44 במודים ואם יכול לגמור כל התפלה עד שיגיע ש"ץ לסיום שומע
45 תפלה יכול להתפלל בפני עצמו אחר סיום האל הקדוש.

46 וכל זה כשמוכרח להתפלל מיד משום סמיכת גאולה לתפלה או
47 מפני שהשעה עוברת אבל אם אינו מוכרח לא יתחיל עם הש"ץ
48 ולומר עמו נוסח הקדושה לפי שלתחלה צריך לשתוק ולשמוע
49 נוסח הקדושה מפי הש"ץ ולענות אחריו קדוש וברוך וימלוך
50 בלבד כמו שיתבאר בסי' קכ"ה:

51 **ד** מי שבא לבית הכנסת תיכף אחר קדושה ואם ימתין עד אחר
52 שיגיע ש"ץ למודים לא יוכל לענות אמן יהא שמיא רבא
53 (אחר הקדיש) שאחר י"ח ואם ימתין עד אחר הקדיש יעבור זמן
54 התפלה או לא יוכל להתפלל ערבית עם הצבור יתחיל מיד
55 שמוטב לבטל מודים מלבטל אמן יהא שמיא רבא.
56 וה"ה אם בא סמוך לקדושה ואם יתחיל מיד לא יוכל לומר
57 קדושה ואם ימתין עד אחר קדושה לא יוכל לומר מודים ואם
58 ימתין עד אחר מודים יעבור זמן התפלה יתחיל אחר קדושה
59 שמוטב לבטל מודים מקדושה עם הצבור.

60 ואם בא סמוך לקדיש ואם יתפלל תיכף יבטל אמן יהא שמיא
61 רבא ואם ימתין עד אחר קדיש לא יוכל להתפלל ערבית עם
62 הצבור מוטב להתפלל עם הצבור:

63 **ה** יחיד העומד בתפלת י"ח וכשמגיע למקום קדושה היו
64 הצבור אומרים קדושת ובה לציון או קדושת יוצר אינו אומר
65 עמהם קדוש לפי שאין הקדושות שוות ויש מי שאומר שה"ה
66 אם היה הצבור אומרים קדושת מוסף והיחיד מתפלל שחרית
67 אינו אומר עמהם קדוש שאין הקדושות שוות.

68 וי"א שקדושת שחרית וקדושת מוסף נקראות קדושות שוות
69 משא"כ קדושת ובה לציון וקדושת יוצר שאינן אלא סיפור
70 דברים כמו שנתבאר בסי' נ"ט וכן עיקר (ומכאן אתה למד
71 שהיחיד כשמגיע בתפלתו לברכת אתה קדוש יכול לענות קדוש
72 עם הצבור אע"פ שהוא לא אמר ולא שמע נקדש או נקדישך
73 מפי הש"ץ שהרי קדושת יוצר ובה ולציון אין בהם נקדש ואע"פ
74 כן לא מנעוהו אלא מפני שאין הקדושות שוות):

חלק א סימן קט, דין איך יתנהג היחיד לכיון בתפלתו עם הצבור ובו ה'
טעמים:

75 **א** בשעת הדחק שאי אפשר לו להתפלל שמונה עשרה ברכות
76 כגון שהשעה עוברת או שהוא בדרך וירא שמא יפסיקוהו
77 עוברי דרכים אם יתפלל כל שמונה עשרה ברכות דרך הילוכו
78 או מיושב או מעומד כמו שנתבאר בסי' צ"ד או שעומד במקום
79 שהוא טרוד וירא שמא יפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל תפלה
80 ארוכה בכוונה מחמת טרדת דעתו מתפלל מעין שמונה עשרה
81 שהוא תפלת הבינון שכוללת כל י"ג ברכות אמצעיות וחותרם
82 בשומע תפלה וצריך לומר לפניה ג' ברכות ראשונות כתקנן
83 ולאחריה ג' אחרונות כתקנן.

84 וצריך לאמרו כולן מעומד ואינו יכול לאמרו דרך הילוכו בדרך
85 כמו שהתירו בתפלת שמונה עשרה כדי שלא יטרד לבו בעיכוב
86 דרכו ולא יוכל לכיון כמו שנתבאר שם לפי שכיון שמתפלל
87 תפלה קצרה מעין י"ח לא יטרד כל כך בעמידתו וכשיגיע לביתו
88 א"צ לחזור ולהתפלל י"ח הואיל וכבר אמר מעין י"ח.

89 ואינו מתפלל הבינון לא בימות הגשמים מפני שצריך לומר
90 שאלה בברכת השנים ולא במוצאי שבת ויו"ט מפני שצריך
91 לומר הבדלה בחונן הדעת (ואין לו לכללן בהבינון לומר בה
92 מעין הבדלה ושאלה לפי שהשאלה והבדלה אינן ברכות בפני
93 עצמן אלא תקנו לכללן בברכות י"ח שאלה בברכת השנים
94 והבדלה בברכת חונן הדעת ואם היה אומר בהבינון מעין
95 הבדלה ושאלה היה נראה שהן ג"כ ברכות בפני עצמן כמו כל
96 ברכות האמצעיות שאומר מעין כל אחת ואחת בהבינון):

חלק א סימן קי, דין היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו וסדר תפלת הדרך
ובית המדרש טעמי א':

1 תוכן הפרק: הטעם שהפליגו בספרים בחיוב לימוד
2 פנימיות התורה

3 אך להבין לפי זה תוכן ענין לימוד פנימית התורה,
4 שהאריכו בוהר ותיקונים ובעץ חיים בחיוב לימוד
5 זה.

6 לימוד פנימיות התורה הוא חיוב גמור, וכמ"ש
7 רבינו בהל' תלמוד תורה שלו ש"כל נפש צריכה
8 לתיקונה לעסוק בפרד"ס כו' צריך לבא בגלגול עד
9 שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו כו' הן בפשטי
10 ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", ובתניא "וכמ"ש
11 האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה
12 לגלות זאת החכמה", ולהלן שם "וכל איש ישראל
13 יוכל לגלות כו' ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן
14 באגדות הן בנגלה והן בנסתר כו' ומחוייב בדבר",
15 ולהלן בקונטרס אחרון "ידיעת המציאות
16 מההשתלשלות היא ג"כ מצוה רבה [רמה] ונשאה,
17 ואדרבה עולה על כולנה כו' שזו היא מצוה אחת
18 מתרי"ג".

19 ויובן ענין זה בחקדים תחלה ענין שליש במקרא.
20 איתא בגמ' "לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש
21 במקרא שליש במשנה ושלש בתלמוד". ויש להבין
22 ענין לימוד המקרא שליש ימיו.

23 כי הנה ענין הלימוד במקרא אינו על דרך לימוד
24 משנה ותלמוד, שהעיקר הוא להשיג החכמה שבהן
25 שע"י יתקשר שכל האדם בחכמה זו שבתורה כו',
26 אלא דצריך ג"כ להוציא הדברים בדיבור פה דוקא,
27 אבל מכל מקום אם אומר ההלכה ואינו מבין אינו
28 נחשב לו ללימוד כלל.

29 בתורה שבעל פה אם אין האדם מבין מה שלומד
30 אינו נחשב לימוד כלל (אלא שיש הלכה שצריך
31 להוציא ד"ת בשפתיו, ואינו יוצא י"ח ולמדתם גו'
32 בהרהור).

33 משא"כ בעסק המקרא ותורה שבכתב, אם מוציא
34 בשפתיו אע"פ שאינו מבין אפילו פירוש המלות
35 מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות
36 ולמדתם, שלפיכך כל עם הארץ מברך ברכת
37 התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לס"ת.

38 /וצריך ביאור מה טעם לחילוק זה בין תורה שבכתב
39 לתורה שבעל פה, שבתורה שבכתב די באמירת פסוקים

40 (אף שאינו מבין אפילו פירוש המלות) להחשב לימוד
41 ומקיים בכך מצות תלמוד תורה].

42 והענין, כי הנה מה שבא מהתורה שבכתב
43 בהתגלות בתורה שבעל פה, דהיינו ידיעת איך ומה
44 לעשות הציצית והתפילין כו' עד"מ, זהו התלכשות
45 אור אין סוף בבחינת חכמה.

46 מצוות התורה הלא הן רצונו של הקב"ה, ועניינה
47 של תורה שבעל פה הוא לבאר פרטי המצוה וכיצד
48 צריכים לקיים אותה, שע"י מתברר מהו רצונו ית'
49 במצוה זו, ונמצא שענין תורה שבעל פה הוא
50 "התלכשות אור אין סוף בבחינת חכמה", כלומר,
51 שרצונו של הקב"ה בא לידי הבנה והשגה.

52 וחכמה עילאה נתלכשה בחכמה תאנה עד
53 שנתלכשה בחכמה דבריא יצירה, ומשם נתלכשה
54 בהלכות דתורה שבעל פה עד שנתלכשה החכמה
55 לחיות מושג ונתפס בשכל אנושי.

56 על ידי שהקב"ה הוריד את חכמתו והלבישה
57 בשכל האנושי, יוכל גם האדם להשיג חכמת התורה,
58 וזה גדר לימוד תורה שבעל פה שהאדם חייב להבין
59 מה שלומד, כי כך היא גם גדרה של תורה שבעל פה
60 מצד הקב"ה - הלבשת רצונו ית' בבחינת חכמה.

61 אמנם יש בתורה דברים שלא ניתנו להתלכש
62 למטה בחכמה ושכל כלל, וכמו ויוסף הורד
63 מצרימה ויקנהו פוטיפר, שבחינת ההמשכה מאור
64 אין סוף המרומז באותיות אלו וספור זה לא יוכל
65 להתלכש כלל בחכמה ושכל.

66 בספורי מעשיות שבמקרא (כמו: ויוסף הורד
67 מצרימה ויקנהו פוטיפר) אין כאן שום "גילוי"
68 מחכמתו של הקב"ה, רק סיפור מאורעות שאירעו
69 לאבותינו וכו'.

70 אך באמת הוא להיפך, דבאותיות ותיבות התורה
71 (גם של סיפורי מעשיות) ישנה התלכשות אור אין סוף
72 ב"ה בעצמו כפי שהוא למעלה מגדר התלכשות
73 בחכמה עילאה.

74 ולכן ההמשכה היא רק על ידי האותיות והפסוקים
75 בלבד, כי נעוץ סופן בתחלתן כו'.

76 ידוע הכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן",
77 דמה שהוא גבוה ביותר אינו מתגלה אלא דרך
78 דברים תחתונים ביותר, וכך בעניננו, שאור אין סוף

1 ב"ה בעצמו, ש"פשוט בתכלית הפשיטות" (ולמעלה
2 מגדר חכמה), נמשך דרך אותיות ותיבות פשוטות
3 שאין בהן שום גילוי חכמתו ית' (עד שהאותיות
4 נחשבות כמו "דומם" - הדרגה הכי תחתונה - כפי
5 שיובא להלן).

6 ולכן גם מה שלא נתלכש בחכמה, דחינו שהוא
7 מבחינת כתר שלמעלה מהחכמה, ואעפ"כ נמשך
8 הוא ג"כ ע"י האותיות שבתורה שבכתב.
9 דוקא דרך אותיות התורה נמשך גילוי אור אין סוף
10 ב"ה שלמעלה מהחכמה (בחינה זו נק' "כתר", כמו
11 הכתר שהוא למעלה מהראש ומקיף אותו).

12 ולכן נקרא מקרא, שקורא וממשיך התגלות אור
13 אין סוף על ידי האותיות, אף שאינו משיג כלל.
14 תורה שבכתב נקרא "מקרא" - לשון קריאה, וכן
15 לימוד המקרא נקרא "קורא בתורה", "פירוש שעל ידי
16 עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם
17 הקורא לחבירו שיבא אליו, וכבן קטן הקורא לאביו
18 לבא אליו להיות עמו בצוותא חדא".

19 דההתקשרות לה' על ידי לימוד תורה שבעל פה
20 בהבנה והשגה היא על ידי שחכמתו ית' (שבה מלוכש
21 אור אין סוף ב"ה) נקלטת ונתפסת במוחו;

22 אך בתורה שבכתב שאין כאן אלא קריאת האותיות
23 בלבד, בלי שום השגה כלל, ההתקשרות לה' היא ע"י
24 שקריאה זו בתורה מעוררת למעלה כביכול שהקב"ה
25 יתגלה לאדם (כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו).

26 והנה בכלל לימוד המקרא הוא ג"כ לימוד האגדות,
27 שהרי רוב האגדות הם על הפסוקים ומעט מוסר,
28 וגם הם אין מושגים ובכלל מקרא יחשב.
29 רוב האגדות הם דרשות הכתובים ולפיכך גם הם
30 בכלל לימוד מקרא. ונוסף לכך, הרבה אגדות אינם
31 מובנים (כ"כ) בשכל האנושי.

32 והנה בכלל מקרא הוא ג"כ לימוד פנימית התורה,
33 שהרי מדרש זוהר הוא על פסוקי התורה.

34 ועוד, שגם בלימוד רזין דאורייתא אינו משיג רק
35 המציאות מהשתלשלות ולא המהות, א"כ אינו

36 דומה למשנה ותלמוד שמשיג מחות חכמתו ית',
37 ובלימוד ההשתלשלות אינו משיג כלל מחות חכמה
38 זו, מהו בחינת אופנים וחיות ושרפים, וכל שכן
39 למעלה יותר בו', אלא רק ידיעת המציאות.

40 ואעפ"כ דבר גדול הוא מאד, כיון דאי אפשר
41 להיות בזה השגת המהות.

42 דוקא זה שאין בלימוד פנימיות התורה "השגת
43 המהות" מורה שהלימוד הוא "דבר גדול מאד".

44 והרי זה כמו שבמקרא, אע"פ שאי אפשר להיות
45 ההשגה בבחינת חכמה כיון ששרשה למעלה
46 מהחכמה, לכן גם מה שאומר האותיות דבר גדול
47 ועצום הוא, אף שאותיות הוא רק בחינה האחרונה,
48 ונקרא בחינת דומם לגבי השכל בו'.

49 האותיות הן בחי' "דומם", שהרי אין בהן גדר
50 גידול וצמיחה, שכל ענינן של אותיות הוא שהן
51 "כלים" המכילים רעיון שכלי או ביטוי של רגש הלב
52 וכיו"ב, אבל אין לאותיות מצד עצמן שום "אור"
53 (ששייך לומר שהאור יתרבה ויתגדל), ונמצא שהן כמו
54 דומם שאין בו צמיחה.

55 ודוקא להיותן דומם, סוף כל המדריגות, לפיכך
56 נמשך על ידן אור אין סוף ב"ה שלמעלה מגדר חכמה.

57 כמו כן ידיעת המציאות מהפנימיות, אע"פ שאינו
58 משיג כלל המהות, דבר גדול הוא עד להפליא:
59 ועד"ז לימוד רזי תורה שאין בזה השגת המהות
60 הוא "כעין לימוד המקרא שהוא קורא בשמותיו של
61 הקב"ה אע"פ שאינו משיג כלל עצמיות הגנוז בהן,
62 וכעין זה הוא בלימוד הזהר והעץ חיים".

63 כלומר: אע"פ שבלימוד פנימיות התורה אין כאן
64 אלא ידיעת המציאות, מ"מ זה גופא מורה על כך
65 שבפנימיות התורה מלוכשת מדריגה עליונה יותר
66 מאור אין סוף ב"ה שלא נתלכשה כ"כ בהשגה.

67 וזה "דבר גדול עד להפליא" (וכפי שמבוארים עוד
68 פרטים במעלת לימוד פנימיות התורה בהגהות הצמח
69 צדק (כאן ולהלן בסוף המאמר)).

"חשיבות מצות תלמוד התורה", מתוך מאמר "ביאור על פסוק ולא תשבית",

מספר לקוטי תורה פ' ויקרא (דף ד')

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

להנחיל אוהבי י"ש דג"ע ועוה"ב ששרשן למעלה מב' מזלות דאין ויש דחו"ב הנ"ל, וזהו ב"פ קנה דחכ' ובינה גימט' יש כו', וע"כ במעט יש דחלק שמיני שבשמיני דבינה לבא ברצוא הנ"ל הרי עולה למקורו ב"ש העצמי דא"ן דחכ' משם נמשך וזהו הב"ן [ב]חכמ' שלמעלה [מ]חכמ' ולכך מעטרא לי' שהוא נעשה בחי' כתר דחכמ' כנ"ל, אבל בחלק ס"ג נעשה בחי' י"ש דבינה שהוא בס"ג שמקבל מע"ב דחכמ' שמה נמשך היש גמור כו' וד"ל. וזהו שא' לכו למעלה בבחי' רץ לבך שהוא הישות שבבינה עולה לשרשו דוקא שלמעלה מן הל"ב דנ"ח ע"כ מעטרא לי' כו', ומה שהביטול דיש גורם א"ן דח"ע כנ"ל זהו בא ממה שלכו למעלה דוקא כמו שח"ע נמשך מ"ש לא"ן שהוא מקור להמשכה דחכ' מאין לי"ש בבינה כו' וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתויבתא

אמנם לכאורה זהו פלא גדול מאד אדרבא לכאורה כל שהביטול דישו' בלב יותר [יותר] יומשך מא"ן דחכמ' וכמ"ש בלב כל חכ"ם ל"ב דוקא בענוה ושפלו' [יתירה נתת] ח"ע יותר כענוה דמשה כנ"ל ומה יועיל מעט הגסו' לעשו' עטרת דח"ע אם הוא היפוכו, ועוד למה בחלק ס"ג יזיק לאור רב דביטול דאין כו'. אך ידוע דחו"ב שנק' א"ן וי"ש שניהם ממקור א' נובעי' והיינו מקור של קנ"ה חכמה קנה בינה ב' מזלות דנוצ"ר ונק"ה כו', וכידוע בענין רואי' את הנשמע כו' שזהו ענין הב"ן בחכמ' וחכס בבינה, דכמו שיש ב' מיני א"ן א' א"ן בעצם קודם שהחכמ' מאין תמצא שלא נחלק לל"ב נ"ח עדיין והב' אין דחכמ' שנמשך לל"ב נ"ח, כך ב"ש דבינה ב' מדרגו' א' שנמשך מאין דחכ' לבינה שבא בהשגה ומשם לל"ב ונק' שמיני כו' והב' י"ש העצמי' שקודם לא"ן דחכמ', וז"ש

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיה

נפש פרטי מעמו וכמ"ש וכל דבר לא יחד מן המלך (שמ"ב י"ח י"ג) שהיה מזהירים על קיום המצות ומצדיק את הצדיק כו' וכן בגשמיות עמך ישראל צריכים פרנסה שאין הקומץ משביע כו' (ברכות ג' ב') לכו ופשטו ידיכם בגדוד. והנה בחי' חכמה שבמדת המל' הי' בדהע"ה משא"כ בכל המלכים שאחריו הגם שהיו צדיקים גדולים וחכמים מאד שהרי בשלמה נאמר ויחכם מכל האדם (מלכים א' ה' י"א) וכן חזקי', שלא היה הארת חכמה מלמעלה מאיר בהם לענין הנהגת מלכותם ע"ד הנ"ל בדוד והגם שהיו חכמים היינו בניצוץ הפרטי שלהם שבו האירה מבחי' חכמה (להבין ולהשכיל בתורת ה' ובכל אשר בעולם) אבל בבחי' המל' שלהם במה שהם מלכים על העם בזה לא האירה בחי' החכמה ע"ד הנ"ל אלא בדוד להיותו נשמה כללית, משא"כ בשאר המלכים שענין מלכותם לא הי' אלא על אופן שנת"ל פ"א שכל העם בטילים אצלו והוא בטל לאלקות והוא בחי' עשי' דמל' דוד. וביאור הדבר בענין מלכות דוד שהי' בו גם מבחי' החכמה במלכותו הנה יובן עפ"י הקדמה להבין מארז"ל (ילקוט שמעוני בראשית סי' מ"א) שאדה"ר נתן לדוד ע' שנה משלו כשהראה לו הקב"ה דור דור ומנהיגיו וראה דוד שהי' בר נפלא, ועל כן חסרו לו ע' שנה משני חייו

1 (ב) **והנה** אחר שאעפ"כ ציוה ה' לשמואל שימשח להם
2 מלך מאחר שהן עכ"פ במדרגה זו שצריכים
3 לביטול היש, הנה דוד המלך ע"ה זכה בכתור מלוכה זו
4 לעולמי עד ופי' מצוה זו שנשמור המלוכה לזרע דוד ע'
5 בחינוך, ומה שזכה לזה הוא לפי שהי' בחי' מרכבה למל'
6 דאצי' ונק' רגל רביעי וע"כ חותמים בו מגן דוד. וביאור
7 הענין יש להקדים שמעלת ומדרגת דוד המלך בענין
8 מלכותו על ישראל היה למעלה מעלה מן המדרגה של
9 שאר כל המלכים שהיו אחריו מזרעו כי בכל המלכים
10 שאחריו הי' הכוונה כנ"ל פ"א שבהם ועל ידם הישראל
11 בטילים לה' ובחי' זו הוא היותר תחתונה שבמדת המל'
12 ולא זה כל מעלת דהע"ה אלא מעלת המלכים שאחריו
13 אבל בדוד מעלה יתירה וגדולה מזו הרבה היתה בו בענין
14 מלכותו. אלא כמ"ש האשה התקועית לדוד ואדוני חכם
15 כחכמת מלאך אלקים (ש"ב י"ד כ') דהיינו בחי' החכמה
16 שבמדת המל' שמעמיד מלכותו בחכמה וכמ"ש ויקחהו
17 ממכלאות צאן כו' לרעות ביעקב עמו (תלים ע"ח ע"א)
18 שכמו הרועה מנהל עדו ומנהיגם בהשגחה פרטית על כל
19 כבשה וכבשה שתהי' רועה במרעה טובה ולא יזיקוה
20 המזיקים, כך דהע"ה הי' מנהיג עמו ומשגיח עליהם
21 להשפיע להם כל הצטרפותם ברוחניות ובגשמיות לכל

1 שהיו ראויים להיות אלף שנה, ומבואר בזהר פ' וישלח
2 דקס"ח ע"א שגם האבות נתנו לו ע' שנה אברהם שבק לי'
3 חמש שנים דהוה לי' לאתקיימא מאה ותמנין שנים ואתקיים
4 מאה ושבעים וחמש שנים חסרין חמש, יעקב הוה לי'
5 לאתקיימא בעלמא כיומי דאברהם ולא אתקיים אלא מאה
6 וארבעין ושבע שנים חסרין תמניא ועשרין יוסף דאתקיים
7 מאה ועשר שנים הוה לי' לאתקיימא קמ"ז שנים כיעקב
8 וחסר מנהון תלתין ושבע שנים הא שבעין דשבקו לי' לדוד
9 מלכא לאתקיימא בהון, ויש להפלא מה ענין כפל הע'
10 שנים שנתנו לו אדם והאבות ומדוע לא חי כ"א ע' שנה
11 דלכאורה הי' צ"ל ימי חייו ק"מ שנה כפי השנים שנחסרו
12 מחיי אדם והאבות והענין כי אדה"ר הוא בחי' חכמה
13 עילאה דאצי' והיא בחי' חכים ולא בחכמה ידיעא ר"ל
14 שאינה בערך וסוג להיות ממנה חכמה ידיעא כבי"ע איך
15 להיות הנהגת הנבראים כי היא מרומם למעלה מעלה
16 מבחי' זו ולזאת הי' דוד בר נפלא כי שרש בחי' דוד הוא
17 בחי' דבר ה' ורוח פיו המחי' כל העולמות, והנה הדיבור
18 הי' כלול ובטל בהחכמה ד"מ כשאדם טרוד בעמקות
19 חכמתו אינו יכול אז לדבר ולהשפיע לזולתו, וע"כ לפי
20 שרש נשמת דוד מבחי' דיבור העליון הי' בר נפלא לפי
21 שהי' כלול באדה"ר ח"ע וכדי שיהי' נמשך מהעלמו
22 באדה"ר הי' ע"י הארת הכתר בחכמה שמחתת תוס' הארה
23 בחכמה לא הי' ביכולתה לסבול והוכרח להיות נמשך
24 ממנה הדבור עליון ד"מ באדם כשנוספים לו שכליים רבים
25 פתאום ע"י רוח"ק וכיצא שאז לא יוכל להתאפק ולהעטיפ
26 כל אלה בעצמותו ומוכרח לגלות לזולתו מעט שעי"ז ירווח
27 וינוח לו, וזהו ענין ע' שנים שנתן לו אדה"ר שהם בחי' ז'
28 מדות שבחכמה הכלולים מעשר שבהם ועל ידם נמשך
29 הארת ח"ע בהדבור, וז"ש דהע"ה (תלים ל' ב') ארוממך
30 ה' כי דליתני פי' ע"י שנמשך מבחי' ארוממך שהוא כתר
31 בהוי' שהוא חכמה עי"ז כי דליתני ר"ל שדלה דלה את
32 הדבור לבא אל הגילוי מהעלמו בחכמה. אך הנה ענין
33 המשכת החכמה מאדה"ר לדוד הוא בחי' המשכה מחכמה
34 העצמיות שאינו נוגעת למדות, ואמנם יש עוד בחי' חכמה
35 והיא החכמה שבמדות כמו איך להיות הנהגת המלוכה
36 עפ"י חסדים וגבורות כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ
37 (משלי כ"ט ד') וכנ"ל בענין דוד שהי' בחי' חכמה
38 במלכותו והוא זה. וג"כ צריך להיות המשכת עצמיות
39 החסד במדת המל', וכמו שכתוב בדוד [חסדי דוד הנאמנים
40 (ישעי' נ"ה ג'[[ויהי דוד עושה חסד לכל עמו (שמ"ב ח'
41 ט"ו) שהי' בחי' המלוכה שלו מיוסדת על טבע החסד
42 להשפיע לעמו וזהו ענין ה' שנים שנתן לו אברהם שהם
43 ה' חסדים כי אברהם הי' איש החסד וכמ"ש בו שהי'
44 מכניס אורחים ומאכילן ומשקן. ואמנם לכאורה צ"ל מאחר
45 שהכל הוא בחי' כחות והשפעות רוחניים למה נחסרו

46 כמספרן במקור שמשם נמשכו עד כי אדה"ר חי פחות
47 מאלף ע' שנה וכן באברהם כנ"ל והרי המדליק נר מנר אינו
48 מכחיש ומחסר עי"ז אור הראשון, אך הענין כי המשכת
49 החיות זו מאדם והאבות בדוד הוא בחי' השפלה עצומה
50 שלא כפי ההדרגה כי הנה נת"ל שדוד הוא בחי' מל' דאצי'
51 וכתוב ב' וכל דבר לא יחד מן המלך (שמ"ב י"ח י"ג)
52 שהשגחת המלך היא על כל פרטי מעשה אנוש מעמו לא
53 נעלם ממנו דבר ולמעלה היינו ג"כ ירדת המל' דאצי'
54 בעולמות בי"ע להחיות ולקיים כל פרטי העולמות שבבי"ע
55 אלף אלפים ישמשוני' כו' (דניאל ז' י') ולהשפיע לכל אחד
56 כפי מזגו ותכונתו וכן להשגיח בהשגחה פרטיות על כל
57 מעשיהם ומחשבותיהם ותחבולותיהם והי"ז בחי' השפלה
58 בערך שלא כפי ההדרגה כלל לגבי אורות דאצילות עצמן
59 כמו שהם באצילות שהם בבחי' א"ס ממש. ולזאת כאשר
60 צ"ל המשכה מבחי' האצילות, כמו להיות המשכה מח"ע
61 במדת המלוכה שתהי' ההנהגה בחכמה וכן מהמדות
62 עליונות כנ"ל באברהם, א"א שתהי' ההארה ממקומה
63 ומעצמותה שבאצי' מגעת עד שם כי רחוק מאד הכול
64 הערך שביניהם, אלא אם נמשכה איזו הארה והשפעה
65 מאצילות להאיר בבחי' זו דמל' להנהגת העולמות בי"ע
66 אזי בהכרח שהיא מסתלקת ויוצאת ממקומה וממעמדה
67 לגמרי עד שלא המצא תמצא עוד במקומה ובמעמדה
68 הראשון מפני שכבר יצא' ונמשכה במקום הרחוק בדלוג
69 הערך מאד כנ"ל, ואינו כמשל אור הנר שהגם שעומד על
70 מקום א' קבוע מ"מ אורו מאיר ומגיע גם בכל הבית כי זה
71 אינו אלא כשהמקום קרוב בערך ולמעלה ג"כ היינו
72 באצילות עצמו מבחי' זו לבחי' זו שגם כשהיא במקומה
73 עומדת תוכל להאיר ולהשפיע בחברתה כו' אבל כשהם
74 רחוקים מאד בדלוג הערך לא תגיע ההארה המאירה
75 ממקומו (פי' מעצמותו ומהותו) של העליון אל התחתון
76 כנ"ל כ"א כאשר יזין ויעבור עצמו העליון ממקומו אל
77 התחתון כנ"ל. הא למה זה דומה לאור הנר שממקומו
78 מאיר עד עשר אמות וכשרוצים שיגיע אורו במקום הרחוק
79 עשירים אמה אזי בהכרח לקרבו עשר אמות להלאה ממקום
80 מצבו ומעמדו, ככה ממש למעלה דבאצילות עצמו יוכל
81 להיות גילוי ההארה המאירה ממקום ובחי' היותר עליונה
82 נמשכת עד בחי' היותר תחתונה הגם שהוא בריחוק עשר
83 ספירות מ"מ הרי כולם בסוג וערך א' דאיהו וגרמוהי חד
84 שמיוחד בהן בתכלית שהוא המדע כו' ולכן לא נעשה
85 חסרון בהמאור במה שמאיר מאורו לבחינות זולתו כי אין
86 בזה הליכה ויציאה מעצמותו, אבל להיות ההארה נמשכת
87 ומגעת גם בבי"ע אי אפשר להיות אם היא מאירה ממקומה
88 ומהותה ועצמותה שבאצילות כי רחוקים מאד זמ"ז בדילוג
89 הערך כנ"ל אם לא ע"י שתרד ממקומה עשר מעלות
90 אחורנית הם י"ס דאצילות ותתלבש בראש הבריאה שאז

המאירה במלכות דוד, כי יעקב הוא בריח התיכון שמברית
מן קצה עליונה דכתר עד קצה התחתונה דמל', כי הוא בחי'
רחמים וע"י רחמנות מעורר מלמעלה מעלה כמ"ש
ברחמין הרבים רחם עלינו לכן הוא דוקא שהמשיך בו
בחי' כ"ח אותיות דמילוי הנ"ל, יוסף נתן לדוד ל"ז שנה,
הוא י"ס כי ג"ר נק' ל' לפי שכל א' מהם כלול מעשר וז"ת
נק' ז' וכענין המבואר בזהר בפי' ויהיו שני חיי שרה מאה
שנה בחי' כתר ועשרים שנה או"א שכל א' כלול מעשר
ושבע שנים הם ז"ת וכך הוא ענין ל"ז דיוסף שהג"ר נק'
ל' וז"ת הם ז' כמספרן, אך להבין מהו ענין ג"ר שנתן יוסף
לדוד והלא אדה"ר נתן בו ממדרגתו שהוא בחי' החכמה,
אך הענין כי נת"ל שיש ב' מיני המשכות החכמה במל', א'
היא החכמה עילאה ב' החכמה שבמדות כי הנה החכמה
שבמדות היא איך להיות הנהגת העולמות ואיך יהי'
המשכת החסד או הדין או הרחמנות, ונק' מוחי' דז"א,
אבל החכמה דאצי' בעצמותה היא למעלה מעלה מגדר
המדות ואפי' מהיות מוחי' וטעם למדה להנהיג את המדה,
אלא היא בחי' חכמה עצמיות כמו עד"מ שיש למטה
חכמות שאינן נוגע' למדות כמו חכמת התלמוד ושאר
חכמות כו' וכמ"ש בסידור בפי' מאמר הזהר תלתא דאינון
זמינין מקדש שבפ' אמור ע"ש ביאור ענין קדש מלה
בגרמה הוא, והנה בבחי' מל' נמשכים ג"כ מב' מיני חכמה
אלו יוסף השפיע מבחי' החכמה שבמדות דהיינו להיות
בחי' חכמה במל' להנהיג את המלוכה בחכמה להשפיע
לכ"א כפי מזגו ותכונתו לא להוסיף ולא לגרוע וזהו הנק'
בחי' חכמה תתאה אבל אדה"ר ששרשו מחכמה עילאה
השפיע בו עצמיות החכמה שאינו נוגע למדות כלל, ולפי
שיוסף הוא השליט על הארץ שהי' מבחי' יסוד ז"א צדיק
עליון שהוא עיקר המשפיע במדת המל', כמ"ש ויוסף כו'
הוא המשביר כו' (בראשית מ"ב ו') ולכן נתן הוא ביחוד
מכל הע"ס לדוד שהוא בחי' מל' ג"ר וגם ז"ת שהן הן ל"ז
שנה הנ"ל: והנה מכל אורות אלו הנמשכים למעלה במל'
דאצי' מכל בחי' הנ"ל אדם והאבות מכולן נמשך בדוד כי
כללות מל' דאצי' האירה במל' דוד, להיות במלכותו ג"כ
ב' מיני חכמה הנ"ל וה"ח דאברהם וכו"ח אד' דיעקב וז"ת
ע"י יוסף כו' והא ע"ד מ"ש ביהושע איש אשר רוח בו
(במדבר כ"ז י"ח) שיכול להלך נגד רוחו של כל או"א
(ספרי פ' פנחס ק"מ) דהיינו שנמשך בו מבחי' כללות
חכמה עליונה שכוללת כל ס"ר דעות של ס"ר נשמות כו'
וכך בדוד גם כמה שהי' מלך על כל העם נמשך ונתלבש
ג"כ מבחי' חכמה והיא בחי' כללות החכמה שכולל לכל
הדיעות כו' משא"כ בכל המלכים שמה שהיו חכמים היינו
שנתלבשה בחי' החכמה בניצוץ הפרטי שלהם כפי מה
שהוא במזגו ותכונתו, אבל אין זה נוגע כלל לכל העם והי'
פרט ולא כלל וד"ל. ולסיבה זו זכה דוד בכתר מלוכה לפי

תפשט ותגיע אורה בכל אותו העולם, וא"כ בהכרח
שכבר היא מסתלקת ויוצאת מכלל עולם האצילות כנ"ל
במשל. ולכן השנים שנתנו אדה"ר והאבות לדהע"ה נחסרו
ממש משני חייהם כי הם בחי' המשכות אורות עליונים
בדרך ירידה גדולה בדילוג הערך מאצי' לבי"ע וכשהם
יורדים בבי"ע בהכרח שמסתלקים מאצילות ונחסרים משם
ולכן נק' זה בשם מתנה כמ"ש חיים שאל ממך נתן לו
(תלים כ"א ה') כמו הנותן מתנה לחבירו שמשנותנה
לחבירו נחסרת אצלו. והנה יצחק לא נתן לדוד כלום
והטעם לפי שמדרגתו הוא דין כמ"ש ופחד יצחק הי' לי
(בראשית ל"א מ"ב) ואין מהצורך לדוד לקבל הארה
והשפעה דבחי' דינים אלו ממנו, כי גם בלא"ה הרי דינא
דמלכותא דינא כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי
כ"ט ד') אלא שיצחק הוא בחי' ב"ד העליון ונק' דינא קשי'
ומל', היא ב"ד התחתון ונק' דינא רפיא וא"כ הרי אין דוד
צריך לקבל כלל מיצחק שלא יתוספו ויתגדלו הגבורות
והדינים אלא נהפוך הוא שצריך לקבל תוס' חסדים והיינו
מאברהם, ויעקב נתן לדוד כ"ח שנה, הוא ענין מ"ש
במרע"ה יגדל נא כ"ח אד' (במדבר י"ד י"ז) שהוא המילוי
ומילוי דמילוי של שם אדנ"י שעולה כ"ח אותיות ובחי' זו
נתן יעקב לדוד. והענין כי שם אד' הוא מקור דבי"ע
ומתלבש בהם להחיותם כי שם אדנות הוא דוקא כשיש
עבדים כמ"ש בזהר דאנת אשתמודע אדון על כולא, ופי'
מילוי אד' היינו בחי' ההעלם שבו מה שאינו יכול
להתגלות בבי"ע להחיותם ולהיות בבחי' גילוי האדנות
והשררה אלא נעלם וכמוס הוא בו שזה נק' בשם מילוי,
עד"מ המילוי של האותיות של התיבה שהם בבחי' העלם
והסתתר תוך אותן האותיות שהרי זולתו אינו שומע רק מה
שיוצא מפיו מפורש שהם גוף האותיות אבל המילוי שלהם
כמוס בתוכן בבחי' העלם, וכך בחי' אד' הוא הגילוי
הנמשך בבי"ע להחיותם ע"י מה שהוא אדון עליהם
ומלכותו מל' כל עולמים שזהו גופא הוא המחי' אותם,
אבל פנימית ועצמותו אינו יכול להתגלות בבי"ע אלא
נעלם וכמוס הוא בו וזהו ענין המילוי שלו שעולה בגימ'
כ"ח דהיינו כחו ופנימיותו*, ולכן מרע"ה כשרצה להמשיך
סליחה ומחילה לישראל על חטא העגל אמר יגדל נא כח
אד' שיתגלה בחי' הכח וההעלם של שם אד' שע"י יהי'
נושא עון, כי הוא מבחי' ארץ אפים שהוא נושא עון, וזהו
ג"כ משרז"ל כל העונה איש"ר בכל כחו קורעים לו גז"ד
של ע' שנה (ע' שבת קי"ט ב' זח"ג כ' א') פי' בכל כחו
של איש"ר שיש בו כ"ח אותיות וכן מיתגדל עד איש"ר
יש ג"כ כ"ח תיבות והם בחי' המילוי דאד' שהוא כח
ופנימית דאד' (ולכן קורעים לו גז"ד ע"ד הנ"ל במשה),
וזהו ג"כ ענין כ"ח שנה שנתן יעקב לדוד פי' שהמשיך
הארה זו שהיא מילוי אד' ועיקר כחו להתלבש במדת המל'

1 שהי' מרכבה ממש להמל' כנ"ל, אמנם ענין שאל הוא
2 שהי' מבחי' בינה שלמעלה מן המל' וכמ"ש שאל
3 מרחובות הנהר (בראשית ל"ו ל"ז) וידוע דהבינה נק'
4 רחובות הנהר ולפי שהוא למעלה מן המל' לכן לא
5 נתקיימה המלוכה בידו (וגם לעוצם מעלתו הי' הקפידא
6 עליו ביותר עד שבאחת עלתה לו עדמ"ש וסביביו נשערה
7 מאד (תלים נ' ג')) אלא ששאל נשאל מבחינתו הגבוה
8 לעולם התחתון כדי להמציא ענין המלוכה לפי שכל
9 התחלות קשות וצ"ל ממקום היותר גבוה כידוע בענין

10 חנוכת המזבח (ע' מצות נר חנוכה ובמש"ש ביאור מצוה
11 ק"ז):
12 הג"ה
13 (* עיין ביאורי הזהר פ' תשא בענין מחצית השקל מבואר
14 שם פי' וענין מילוי שהוא כמו אדם המדבר איזה ענין ויש
15 לו בזה כוונה עמוקה שאינה נראית בגילוי מתוך דברו אלא
16 שהיא אצלו במוחו בעת שמדבר והדבור הוא ענין אחר
17 ונמצא אותו הכוונה היא פנימי' הדבר שמדבר בו' ועד"ז
18 יתפרש מילוי אד' שהוא פנימי' שם אד' כנ"ל:

מצות מינוי מלך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ב

1 **ובזה** יובן ענין החיפזון והוא ע"ד שנת' בתניא שיש ב' בחי'
2 בעבודה אתכפיא ואתהפכא, שבחי' אתהפכא הוא
3 כאשר נהפך הרע וכמ"ש אוהבי ה' שנאו רע, מואס ברע
4 שהוא עוד יותר משנאו רע וזהו בחי' צדיקים, ובחי' בינונים
5 הוא בחי' אתכפיא שהרע הוא בתקפו כתולדתו רק שמוח
6 שליט על הלב, והעצה לבינונים הוא לברוח מהרע, וזה"ע
7 בחי' יצי"מ שנאמר כי ברח העם שברחו מהרע, כי הרע הי'
8 עדיין בתוקף אצלם רק שברחו מהרע כמ"ש בסש"ב.
9 והבריחה היא בתורה היינו לקשר מחדומ"ע בתומ"צ, היינו
10 לקשר מחשבתו ודיבורו במח' ודיבור התורה, ובחי' המעשה
11 במעשה המצות ועי"ז ממילא יתבטלו המדות רעות, כי
12 המדות הם מדות האדם, וכשמקשר מחדומ"ע שלו
13 במחדומ"ע דתומ"צ הגם כי מחדומ"ע הם רק לבושים מ"מ

14 הרי הם מחדומ"מ של הקב"ה, וכל הקורא ושונה הקב"ה קורא
15 ושונה כנגדו, וגם ניתן הכח להיות מוח שליט על הלב, לכן
16 מתבטלים המדות רעות עי"ז להיות בבחי' אתכפיא בחי'
17 ביטול היש בו', וזה"ע החיפזון והיינו מפני כי הרע עדיין
18 בתוקפו ולכן הי' צ"ל כי ברח העם, וזה"ע המשל שהדליק
19 את הנר בלילה שלילה הוא בחי' החושך והוא עדיין כמו
20 שהי', רק שהדליק את הנר להאיר את בחי' החושך, וכבה, כי
21 עבירה מכבה מצוה היינו בחי' הנר מצוה. כי בתיבת נר יש
22 שני פירושים הא' שמן ופתילה והב' הכלי שמקבל את
23 השמן, והמצות הם או השמן ופתילה, או הכלי, אבל לא אור,
24 ולכן ישראל אחר יצי"מ היו פעם כך ופעם כך ר"ל פעם
25 חטאו והיו במדריגה שפילה וכשעשו תשובה נתעלו, ואין
26 עבירה מכבה תורה כי תורה הוא בחי' תורה אור בו'.

ד"ה כי עמד מקור חיים [הנחה מוגה]

ש"פ וישב, חנוכה. תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

1 **וכמו** ההגדרה בחושים הנ"ל כן הוא ההגדרה בחוש
2 המחשבה שלא לחשוב מחשבות זרות ולא יביא
3 א"ע לידי הרהור מפני פחד אלקים בו'. והנה לכאורה סיבת
4 המח"ז והרהורים רעים הוא מחומריות המדות טבעיים
5 דמפני שמתאווה בלבו דבר תאוה וחמדה ה"ז עולה מן
6 הלב אל המוח לחשוב ולהרהר בזה וכאשר פועל זיכרון
7 המדות הטבעיים שלו שאינו מתאווה דברים חומרים

8 ממילא אינם נופלים לו מחשבות והרהורים בו'. וכמו שאנו
9 רואין בחוש דכאשר פועלים בעבודה הכנעת המדות
10 טבעיים יעבור משך זמן שלא יפלו לו מחשבות זרות כלל,
11 וכאשר מתרפים בעבודה ומתגברים המדות בחומריות באים
12 המחשבות המבלבלים בו' (והנה בחומריות המדות
13 ותאוותם יש כמה פרטים וכאו"א יודע בנפשו איזה ענין
14 פרטי מגיע לחלקו לברר ולזכך, אך בד"כ הכל תלוי בתאוות

5 סו"מ שנידון ע"ש סופו כו' (ולאו דוקא בלסטיות אלא בכל
6 המדות רעות). וזיכון המדה הרעה הזאת הוא המסייע
7 והמקיל זיכון כל המדות כי בחלישות המדה הזאת היינו
8 שאינו למלאות תאוות נפשו נחלשים כל המדות).

1 אכילה וכמא' אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא
2 מתוך קופה של בשר וכמא' מלי' כריסי' זינא בישא וכמ"ש
3 וישמן ישורון כו', והיא הסיבה הגורמת לכל המדות רעות
4 וכמ"ש ויאכל וישת ויקם וילך שיצא מעולמו כו', וכמו בן

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'ש"ת

1 חודש אלול – זמן מסוגל לתשובה, אני לדודי וגו' ר"ת אלול. מדת בשר ודם – כלי מלא –
2 בגשמיות, אינו מחזיק, כי אין מקום יותר. אנכי עשיתי ארץ, כדי שאדם – יקיים תומ"צ, עליה
3 בראת"י – תרי"ג.

17 בן פאשר הוא ריקן מחזיק אכל פשהוא מלא אין מקום
18 לקבל עוד, ויש לרמוז בזה מה שאמרו⁸ "אין אדם מת ויחצי
19 תאנתו בידו", והינו שפאשר האדם מתאנה תאוות לדברים
20 גשמיים שהם תופסים מקום ומציאות, לא יוכל למלאות
21 תאוות, שאין המקום שלו מכיל דברים גשמיים שהם
22 חמריים, וטעם הדבר מפני מה אין מקומו של אדם מכיל
23 דברים הגשמיים, לכד משום שהאדם הנה תכלית פנות
24 בריאתו היא בשביל התורה ומצוות, וכמו שכתוב⁹ "אנכי
25 עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי", דזה מה שעשיתי ארץ
26 הוא בשביל האדם, כמו שכתוב¹⁰ "ואתן צאן מארעתי
27 אדם אתם", ואמרו רבותינו ז"ל¹¹ "אתם קרויים אדם",
28 והאדם בשביל בראת"י בגימטריא תרי"ג, וכמאמר¹² "ואני
29 לא נבראתי אלא לשמש את קוני בתורה ומצוות",

4 (ג) והנה הזמן המסגל לחשבון הנפש ותשובה הוא חדש
5 אלול, שהוא זמן רצון למעלה כמו שכתוב⁶
6 "ואנכי עמדתי בהר פנימים הראשונים", ואמרו רבותינו ז"ל⁷
7 "מה הראשונים ברצון אף אלו ברצון", והם הארבעים יום
8 מראש חדש אלול עד אחר יום הכפורים. וזהו "אני לדודי
9 ודודי לי", שראשי תבות "אלול", וסופי תבות ד' יודין
10 שהם מ' יום שהיה משה רבנו עליו השלום בהר, דנשמות
11 ישראל הם בלים לעבודת הוי', וכמאמר רז"ל (ספד מו, א)
12 "בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם,
13 מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, אכל מדת
14 הקדוש ברוך הוא מלא מחזיק וריקן אינו מחזיק". והנה
15 מאמר זה הובא גם בן בגמרא ברכות (מ, א), וכתב בחדושי
16 אגדות מהרש"א שהדברים הגשמיים הם בגדר מקום, ועל

30 כשאדם נמשך לדברים גשמיים, זהו היפך מהותו. כלי ריקן – מתאוות, מחזיק – לקבל ברכת
31 ה'. כלי מלא – בתאוות, אינו מחזיק – ברכת ה'.

38 של אדם מכיל הדברים הגשמיים בלבד, וממוצא דבר אתה
39 יודע שפאשר הדברים הגשמיים באים במילא על ידי קיום
40 התורה ומצוות, וכמו שכתוב¹⁴ "אם בתקתי תלכו ונתתי
41 גשמיכם בעתם", אז יכולים לקבל גם רבוי טוב בגשמיות
42 בכני חיי ומזוני ריחא, וזהו "כלי ריקן מחזיק", דכאשר הוא
43 ריק מתאוות זרות, והינו שאין זה מה שהוא מתאנה

32 דזהו תכלית פנות הבריאה, וכמו שכתוב¹³ "גר הוי' נשמת
33 אדם" להאיר את העולם על ידי התורה ומצוות שהם
34 מלבשים בדברים הגשמיים, שעל ידי זה הם מתבררים
35 מחמריותם וגשמיותם, אכל פאשר נותן עצמו חס ושלום
36 לדברים הגשמיים ומתאנה להם ביותר, שזהו הפך מהותו
37 העצמי, אינו ממלא גם חצי תאוותו, ומהאי טעמא אין מקומו

(6) דברים י, י.

(7) ילקוט שמעוני שם, הובא בפירוש רש"י.

(8) בקהלת רבה א, יג: יוצא מן העולם, וכן הוא שם ג, י. שערי
תשובה לרבנו יונה ב, כז. במנורת המאור לאל נקוד חלק ד עמוד 250.
ובמנורת המאור בהקדמה לנר א: נפטר ונראה גם לקמן עמ' [911].
(9) ישעיה מה, יב. - ראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו.

(10) יחזקאל לד, לא.

(11) יבמות סא, א. זוהר חלק א כ, ב.

(12) משנה סוף קידושין.

(13) משלי כ, כז.

(14) ויקרא כו, ג-ד.

1 לְחֻמְרֵי תֵּדָבָר וְטוֹבוֹ הַנְּשָׁמִי, אֲלֵא שֶׁהוּא חָפֵץ בְּהַתּוֹעֵלֶת,
2 וְכִמּוֹ בְּאֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה וְהִדּוּמָה, הִנֵּה אֵין חֲפָצוֹ בְּגִשְׁמִיּוּתָם
3 דְּחָף אֶכְל יִטְעֵם, כִּי אִם בְּהַתּוֹעֵלֶת שֶׁבָּהֶם בְּהוֹסֶפֶת כַּח שְׂיוֹכֵל
4 לְלַמֵּד וּלְהַתְּפִלֵּל, וְכֵן בְּעֵינֵי הַפְּרִנָּסָה שֶׁאֵין בְּנִתּוֹ לְהִרְבּוֹת הוֹן
5 וְעֶשֶׂר, כִּי אִם לְפָרְנֵס בְּנֵי בֵּיתוֹ וּלְהַדְרִיכֵם בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה
6 וּמִצְוֹת, וְהוּא עוֹשֶׂה כֵן, שְׁלֹמֶד תּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּעִבּוּדָה שֶׁבִּלְב
7 בְּתַפְלָה, וּמְדַרְיָךְ בְּנֵי בֵּיתוֹ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, אִם מְחֻזֵּק
8 גַּם רְבוּי הַשְּׁפָעוֹת גִּשְׁמִיּוֹת, וְכֹאשֶׁר הוּא מְלֵא תַאֲוָה שְׁמִתָּאָה

9 לְהַגְשָׁמִיּוֹת, אִם אֵינוֹ מְחֻזֵּק. וּבְאֵמֶת הִנֵּה כֹּאשֶׁר הוּא רִיק
10 מִתַּאֲוָה, אִם גַּם הַדְּבָרִים הַגְשָׁמִיִּים אֵינֶם גִּשְׁמִיִּים וְאֵינֶם
11 תּוֹפְסִים מְקוֹם, וְהֵינּוּ דִלְכַּד זֹאת שֶׁאֲצִלוּ אֵינֶם תּוֹפְסִים מְקוֹם
12 וּמִצִּיאוֹת, הִנֵּה עֲצָם הָעֵנִינִים הֵם כְּמוֹ רוֹחַנִיִּים, וְעַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל
13 – הֵמָּן שֶׁהִיא נִתְפָּס בְּגֶשֶׁם וְהִיא רוֹחַנִי וְנִכְלָע בְּאֲבָרִים, וְמָה
14 שְׁמִרְוִית הוּא בְּהַצְלָחָה שֶׁהוֹלֵךְ לְמְקוֹם הָרְאוּי. וְזֹאת הִיא
15 עֲבוּדַת הַנְּשָׁמוֹת בְּעִבּוּדַת הַבְּרוּרִים שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּתוֹרָה
16 וּמִצְוֹת, שֶׁהַגְשָׁמִיּוֹת נִעְשֶׂה רוֹחַנִיּוֹת.

א' דָּרָאשׁ חֲדָשׁ אֶלּוּל, ה'ש"ת

לקוטי דיבורים

סעודת ליל אחרון של פסח ה'תש"ג

1 פא. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
2 אמר - י"ט כסלו תרס"ג - הרבי - אדמו"ר הזקן - הוא
3 כאן למטה כמו אדם העליון למעלה, מה שאצל נשמה
4 פרטית הוא בהעלם - בנשמה כללית הוא בגילוי. -
5 בנשמות פרטיות משתלשלים כוחות הנפש מעשר
6 הספירות שבאצילות. אך, זה בהעלם. ואילו בנשמה
7 כללית זה בגילוי. לכן, כל תנועה שעשה הרבי הוא מפני
8 שלמעלה הוא כך. כל תנועה של הרבי מסודרת ומכוונת
9 על פי קבלה.

10 מה שאבי אומר על הרבי ראיתי אצל אבי. לא רק
11 שכל תנועה היתה מסודרת אלא גם היתה מכוונת על פי
12 קבלה, והכל בתוקף של מסירות נפש פנימית, שמבחוץ
13 לא ניכר כלל.

14 חותני, כ"ק הרה"ח ר' אברהם נבג"מ זי"ע, אמר
15 לחסיד ר' אשר נ"ע גרוסמן: צעדו הראשון של המחנות
16 - הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק - בעבודת היום הוא
17 במסירות נפש. לפני עשרים וחמש שנים - תרמ"א -
18 אמר לי דודי הרבי מהר"ש: האמת והמסירות נפש שלו
19 הן שני עמודי אור. והדוד סיים: ולאיוז דרגא, אמת
20 ומסירות נפש יכולות להביא - אי אפשר לאף אחד
21 להשיג, ובפרט האמת והמסירות נפש של נשמה כללית.
22 אז - אומר כ"ק חותני להחסיד ר' אשר נ"ע - ידעתי
23 שהוא יהיה ממלא מקום קדשו.

24 מי שזכה לשמוע את אבי אומר ברכת השחר - בודאי
25 שנתעורר בהרהור של תשובה, ואותו יום היה אצלו יום
26 אחר לגמרי.

27 כשאבי אומר על נטילת ידים הוא מרים את הידים
28 עד לראש, לא למעלה ממקום פאות הראש, שלא כפי
29 שהיה נוהג בשעת אמירת ברכת על נטילת ידים לסעודה.
30 השינוי הוא בשלשה דברים: א) בשעת אמירת על נטילת
31 ידים של ברכות השחר - היו הידים כבר נגובות ויבשות.

32 ב) ההגבהה היא עד הראש, עד למקום פאות הראש. ג)
33 הידים פרושות.

34 בברכת נטילת ידים לסעודה: א) הוא אומר על נטילת
35 ידים בשעת השפשוף, אחרי הנטילה ולפני הניגוב. ב)
36 ההגבהה היא רק כנגד הלב, ולא למעלה מזה. ג) שתי
37 הידים שלובות ולא פרושות.

38 כשאבי היה אומר ברכה, לא זו בלבד שהיו
39 "שומעים" בבהירות את ה"עברי" של הברכה, עם כל
40 הנקודות ושומעים פירוש המלות, הרי זה סוג אמירה
41 שהאמירה עצמה מביאה את השומע להבין את פירוש
42 המלות, אלא שומעים גם את נקודת ההפסקה, דבר
43 המעורר על הכוונה הפנימית של פירוש המלות.
44 אבי אומר:

45 אלקי - כאילו היה כתוב עליו טעם זקף גדול, והפסק
46 - נשמה שנתת בי טהורה היא -הפסק - אתה בראתה -
47 הפסק, ושמעו בבהירות ובדייקנות מה משמעות המלה
48 אלקי, מה זה טהורה ומה משמעות אתה בראתה.
49 פב. לסבא, הרבי מהר"ש, היו חסידים בעלי דעה
50 גדולה בחסידות ובעלי עבודה. ואילו רוב החסידים היו
51 בעלי-בתים ובחלקם אנשי כפר. על אנשים מסוימים
52 מבין אנשי הכפר היה הסבא אומר "אלה הם בעלי
53 האהבה ויראה שלי".

54 הסבא היה אומר חסידות בצורה כזו שגם היהודים
55 הפשוטים יוכלו להבין. ובכל מאמר טמון כל כך הרבה
56 עמקות שכמה שיבארו ויסבירו את הענין, נשאר עוד
57 יותר מה שאי אפשר להסביר.

58 ישנו מאמר של הסבא "נשא". בתוך מאמר זה ישנה
59 פיסקה שכולם שמעו את הדברים בפנימיות לבבם
60 ונרעדו בהתעוררות פנימית.

61 בתוך המאמר אומר הסבא:
62 מתאוננים על מחשבות זרות בשעת התפלה ובשעת
63 הלימוד. צריכים אבל לדעת מה היא הפעולה והתועלת

1 מ"רבות מחשבות בלב איש" בשעה שסוף כל סוף הרי
2 "ועצת ה' היא תקום"²⁰.
3 המאמר "נשא" אינו גדול בכמות. ממאמר זה ישנן
4 שתי "הנחות": הנחה של אבי והנחה של החסיד הרב
5 הרי"מ - ר' יעקב מרדכי -. ההנחה של אבי היא רק על
6 אותיות הרב בלי ביאור, ואילו בהנחתו של הרי"מ ישנן
7 בכמה מקומות הערות להסברת הענינים. אני שמעתי
8 חזרה ממאמר זה מהחסידים המפורסמים המשכילים
9 והעובדים ר' דוב זאב נ"ע קאזעווינקאו והרב ר' דוד צבי
10 נ"ע חן. שניהם חזרו את המאמר בליווי ביאורי הסבר.
11 כל מלה במאמרו של הסבא היה לגבם מעיין מקור מים
12 חיים.
13 תוכן הענין של מאמר זה אמר אבי באחד ממאמריו,
14 ואז הבנתי שכל אריכות הביאורים וההסברים של
15 החסידים הרבנים הרד"ז והרד"צ הם קיצור בלבד לגבי
16 מה שהמאמר אוצר בקרבו.
17 חסידיו של הסבא, בלי הבדל אם משכילים או
18 עובדים, בעלי עסקים או אנשי כפר, היו מקושרים אליו
19 בהתקשרות גלויה, במדה שונה מאשר החסידים בימי
20 נשיאותו של הוד כ"ק אביו אדמו"ר ה"צמח צדק", או
21 מאשר החסידים שהיו מקושרים אל כ"ק אחיו נבג"מ.
22 חסידיו של הסבא מהר"ש היו סופרים כל מלה
23 ששמעו מפיו, הן אלה שהיו בדרגא של הבנת מאמר
24 החסידות והן אלה שלא היו בדרגא זו - היו חוזרים על
25 מלים מסוימות ששמעו במאמר.
26 בחורף תרנ"ב ראיתי את החסיד המשכיל ר' שניאור
27 זלמן נ"ע זלטפולסקי מתפלפל עם החסיד המשכיל
28 והמקובל ר' יהודה ליב נ"ע הופמן, במאמר ששמעו
29 בפרשת תולדות תרל"ז מהסבא, ושניהם דיברו ברתחה
30 כזו, ר' זלמן אומר שלכך כיוון הרבי ור' ליב אומר שלכך
31 כיוון הרבי, וכל אחד מביא ראיות לדבריו ובשניהם
32 המאמר טרי וחי כאילו שמעו את המאמר רק זה עתה.
33 פג. אצל חסידי אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי, וכן
34 אצל חלק מחסידי אב"ה הסבא והסבא, היתה גם ביום
35 רביעי הפשוט ביותר, תפלה יפה עם פתיחת הלב בחיות.
36 מכל שכן בשבת היה כל אחד מסור לתפלה לפי ערכו.
37 גם החסיד הפשוט ביותר, שלעצמו התפלל בציבור -

38 התפלה החסידית בציבור בשבת היתה גם כן במתינות
39 רבה יותר מאשר בימות החול - היה נשאר ב"מנין"
40 לשמוע איך חסידים בעלי דרגא מתפללים.
41 בעשר שנות נשיאותו הראשונות של אבי, תרמ"ג-
42 תרנ"ב, למרות שעל פי רוב היה מתפלל ב"מנין" -
43 כשהיה בבית - וגם בימי החול התפלל באריכות, בכל
44 זאת היתה התפלה החסידית הרגילה - עבודת התפלה
45 של החסידים - לא כל כך גבוהה. החסידים שבאו
46 לליובאוויטש שמעו בעונג את מאמרי החסידות וחזרו
47 עליהם בהתמדה, אך עבודת התפלה היתה חלשה. בשנת
48 תרנ"ג מתחיל להיראות בחסידים הענין של עבודת
49 התפלה. התיקון האמיתי של עבודת התפלה בדרגא של
50 עבודת הלב, החל בשנת תר"ס, כשאבי פרסם את
51 "קונטרס התפלה"²¹.
52 פד. לכל רבי מהוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים
53 היה סדר מיוחד בענין "יחידות".
54 הסבא אומר שעיקר הקושי ב"יחידות" הוא,
55 ההלבשה וההפשטה התמידית. נוסף על כך שלענין
56 ה"יחידות" מן ההכרח שיהיה לרבי רוח הקודש ה"לא-
57 ידוע" לכל הפחות.
58 שכן, השראת רוח הקודש מתבטאת בשני אופנים:
59 (א) השראת רוח הקודש שיודעים ומרגישים שזה רוח
60 הקודש, והרבה דרגות בזה. ברם, בכל הדרגות יודעים
61 ומרגישים שזה רוח הקודש.
62 (ב) השראת רוח הקודש שלא ידוע ולא מורגש שהוא
63 רוח הקודש - "רוח הקודש לא ידוע".
64 ולכל הפחות רוח הקודש שלא ידוע, מן ההכרח
65 שיהיה לרבי, כדי שיוכל לענות לנכנסים אליו ל"יחידות".
66 נוסף על כך, ההלבשה וההפשטה הרצופה להלביש
67 את עצמו בעניני הזולת ולהפשיטם - היא יגיעת נפש.
68 הסדר של הסבא ב"יחידות" היה שונה מסדרו של
69 אב"ה הסבא. בעת קריאת הפתק שהגיש לו החסיד בשעת
70 "יחידות", היה עונה מיד ונותן לו עצה או ברכה בלווית
71 מספר מלים בסדר העבודה ובתיקון המדות.
72 לכל אחד מהחסידים, אף לפשוט ביותר, היתה לו
73 לסבא אימרה מיוחדת לומר לו ב"יחידות", ואימרה זו
74 היתה אצל החסיד עמוד האש לכל משך ימי חייו.

סעודת יום שביעי של פסח ה'תש"ג

(20) משלי יט, כא.

(21) נדפס מחדש - ברוקלין תש"ב - עם הקדמה וקיצורים מכ"ק מו"ח אדמו"ר.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ו – נסתרים וחסידים

1 שלוחי בית הדין בשפייער באו אל רבי אליהו בעל שם בוורמייזא. ומסרו לו את הדרישות לחדול
2 מהרבצת תורת הקבלה, ומשימוש בהשבעות לריפוי חולים. רבי אליהו קיבל את השלוחים בידידות
3 ושמע ברוח טובה את דרישותיהם שלוו באזהרה כי אם לא ייענה להן ייאלץ לעזוב את המדינה. הוא
4 השיב להם "על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון". באשר ללימוד והרבצת תורת הקבלה כבר אמרו
5 חכמינו ז"ל: "דברי הרב ודברי התלמיד - דברי מי שומעין"? ולכן עליו לשמוע ל"דברי הרב" הקב"ה,
6 ולא ל"דברי התלמיד", חכמי שפייער. ברם, בריפוי החולים לא השתמש מעולם בהשבעות. ר' אליהו
7 הביע רצונו לנסוע לשפייער אל ר' פינחס זעליג כדי לשוחח איתו ולהוכיח לו כי אינו צודק במלחמתו
8 נגד מפיצי תורת הקבלה.

9 ר' אליהו בעל-שם נסע, אכן, לשפייער, אך ר' פינחס זעליג לא רצה אפילו להתייחס לדבריו, כי
10 אם גזר עליו לשנות דרכו ולהודיע על כך בפני כל עם ועדה. כיוון שר' אליהו סירב לקבל עליו את
11 הגזירה, הכריז ר' פינחס זעליג איסור על ההתחברות לר' אליהו בעל-שם ולאנשיו, אך גם זה לא השפיע
12 על ר' אליהו, אשר חזר לוורמייזא והמשיך לעסוק כמקודם בקבלה ובריפוי חולים.

13 עתה פתח ר' פינחס זעליג במלחמה שיטתית וגלויה נגד הבעל-שם מוורמייזא. הוא שלח את בנו
14 בכורו, ר' שמאי זונדל, למסע מעיר לעיר וממדינה למדינה במגמה להכפיש את שמו של הבעל-שם
15 מוורמייזא. אף שלח שלוחים למדינות רחוקות לפרסם כי הבעל-שם מוורמייזא מתעטף באצטלא של
16 רזין דרוזין אך לאמתו של דבר הוא משתמש בכשפים.

17 בעקבות ר' פינחס זעליג יצאו גם שאר גאוני גרמניה בקול זעקה נגד הבעל-שם מוורמייזא. מלחמת
18 גאוני אשכנז נגד ר' אליהו בעל-שם ושאר המקובלים נמשכה זמן רב. מאוחר יותר, כאשר שבתי צבי
19 הכריז על עצמו כמשיח שהתגלה ובסופו של דבר המיר את דתו רחמנא לצלן, קבעו הללו כי הוא היה
20 מאנשיו של הבעל-שם מוורמייזא, ועל סמך זה הם הגבירו את מלחמתם ביתר עוז.

21 ואכן, ר' משה לייב, שמסר את הפרטים האמורים לברוך, העמיד את ר' אברהם זאב מבישנקוביץ
22 ואת ר' שמחה זעליג מוויטבסק בדרגה שווה למתנגדי הנסתרים בזמנים עברו. לידו של ר' משה לייב
23 אין הבדל בין ר' ישראל בעל-שם-טוב, יוצר תנועת החסידות, לבין הבעל-שם מוורמייזא, כפי שאין
24 הבדל, להבנתו, בין המתנגדים הקודמים לבין המתנגדים של אותו דור.

25 הדברים ששמע ברוך על ההשוואה בין הדורות עוררו אצלו מחשבות מסוימות. הרי ידוע וידוע וחש
26 את הטעות בדבר, שכן אין מקום כלל לאותה התנגדות, כפי שהייתה בעבר, גם כלפי הבעל-שם-טוב
27 ותלמידיו המפיצים את תורתם המיוחדת במינה, שלא הייתה ידועה עד אז כלל. לאור זה שאף ברוך
28 להמשיך ולחקור היטב את הנושא ולהכיר ביתר בהירות את הבדלי השיטות בין החסידים לבין
29 המתנגדים.

30 תוך כדי כך החל לחוש נטייה של חמימות כלפי החסידות. הדברים ששמע על שיטה זו עוררו
31 הדים בליבו. וודאי שלא היה מעוניין להיות במחנה אחד עם אלה שניהלו מלחמה נגד הבעל-שם-טוב
32 ממעזיבוז וחסידיו.

33 לפיכך העיקה מאוד לברוך הידיעה שקלט לפיה היה ר' אברהם זאב מבישנקוביץ אחד היריבים
34 המושבעים והמרים של הבעל-שם-טוב והנסתרים. אותו ר' אברהם זאב היה רבו של ר' אברהם, הגנן

1 מליאזנא, שהוא, ברוך, עתיד להיות חתנו כעבור זמן קצר. לפי זה יוצא שחותנו המיועד, תלמידו
2 המובהק של הגאון מבישנקוביץ, עלול להיות מתנגד חריף לחסידות כמו רבו, ודבר זה לא היה כלל
3 לרוחו של ברוך.

4 - הרי חלם על חיים חדשים: הוא תיאר לעצמו שלאחר נישואיו יוכל לנהוג כחפץ ליבו. כל
5 הסכמתו של ברוך לשאת את בתו של ר' אברהם באה רק לאחר שר' אברהם הבטיחו לקיים את כל
6 תנאיו. לפי זה היה על חותנו להעמיד לרשותו בית מוקף גינה מחוץ לעיר, כדי שתהיה לו האפשרות
7 להתפרנס מיגיע כפו, אך כוונתו הנוספת הייתה כדי שביתו יוכל לשמש להכנסת אורחים. בדרך זו רצה
8 ברוך ליצור מגע עם הנסתרים, אלה שהפיצו את תורת החסידות החדשה שגילה הבעל-שם-טוב.

9 והנה ראה את עצמו לפתע מול סכנה שכל תכניותיו יושמו לאל. אם חותנו לעתיד הוא מתנגד,
10 וודאי שהדבר השפיע על בתו, שתהיה אף היא מתנגדת לנסתרים ולחסידים. מי יַעֲרֹב לו, אפוא, שלא
11 תפריע לו לקרב את הנסתרים שְׂשָׁאָף כל-כך להתוודע אליהם.

12 ברוך זכר היטב את שלום-הבית הנפלא ששרר בין אביו לאימו. שניהם שוחחו ביניהם על כל דבר
13 קטן, ומעולם לא היו ביניהם חילוקי דעות. כל מוצא פיו של האב היה קדוש בעיני האם. כל ימיו שָׁאָף
14 שגם בביתו ישרור שלום-בית כזה, והיה בטוח תמיד שכך אמנם יהיה באמת, עתה החל לחשוש שמא
15 תהיה המציאות שונה ממה שציפה.

16 העניין גרם לו עגמת נפש מרובה, והוא לא מצא מנוח לנפשו. הוא אף לא מצא מי שיוכל להשיח
17 לפניו את מר ליבו. הוא חש עצמו בודד ועזוב. כמנהגו בשעות קשות כאלו יצא ברוך אל היער הסמוך,
18 השתטח על הדשא, והתעמק ברעיונותיו. כך שכב שעה ארוכה, עד ששמע לפתע קול מוכר הקורא לו
19 בשמו. היה זה ר' יצחק שאול, חתנו הצעיר של הנפח.

20 ר' יצחק שאול החל להשמיע לו דבר תורה מהבעל-שם-טוב:

21 - "אברהם אבינו, עליו השלום, היה נדיב בממונו, בגופו ובנפשו. בממונו - שהיה מאכיל ומשקה
22 לכל עובר ושב. בגופו - שהיה משמש את הבאים לביתו. בנפשו - שהיה מניח את לימודיו העיוניים
23 במחקרי אלוקות, כדאיאת בספר יצירה שאברהם אבינו עליו השלום היה חכם נפלא בחכמת המחקר
24 האלוקי ובוודאי שכל רגע ורגע היה יקר לו בנפשו, ועם זה היה נדיב בנפשו, להניח את עצמו בשביל
25 ללמוד עם אנשים פשוטים שאינם בערכו כלל, כי נושא ותוכן מעלת נדיב בנפשו הוא להניח את עצמו
26 בשביל טובת זולתו".

27 בדברים אלו התכוון ר' יצחק שאול לומר לברוך, כי הוא מוכן להקדיש לו מזמנו, לסייע לו ככל
28 שיוכל.

29 כיוון שהדברים לא השפיעו על ברוך, שנשאר דומם, שקוע במחשבותיו, וארשת פניו קודרת, ניסה
30 ר' יצחק שאול מכיוון אחר.

31 "אנחנו, תלמידי הבעל-שם-טוב" - אמר - "איננו סובלים עצבות. העיקר אצלנו היא השמחה,
32 ועצבות היא עבודה זרה בעינינו. משום כך חש אני עצמי מנוכר כאן בדוברומיסל, שכן כאן לא יודעים
33 טעמה של שמחה כפי שהיא אצלנו בהרקי".

34 עתה הִטָּה ברוך את אזנו. היה זה נושא שאכן עניין אותו מאוד, ורצה לקבל עליו מושג מדויק.
35 הנושא: "שמחה חסידית ועצבות מתנגדית". ור' יצחק שאול המשיך, מְעוֹדֵד מתשומת ליבו של ברוך,
36 לתאר את השוני בין שתי הדרכים.

- 1 קח לדוגמא עניין כמו "מים שלנו", שמכילים לפני אפיית המצות בערב פסח. בדוברומיסל ייחסו
- 2 לזה תשומת לב מועטה בלבד, ואילו בהרקי הייתה השמחה גדולה.
- 3 ר' נחמן יצחק, רבה של הרקי, היה זקן מופלג, בן תשעים ושש, וגם חלוש ביותר, אך הדבר לא
- 4 מנע ממנו להשתתף בשמחת שאיבת המים מהנהר. כיוון שלא היה מסוגל ללכת ברגליו אל הנהר הובל
- 5 לשם במרכבה. הונחה קורת עץ, ועל גביה עלה הרב הישיש, כאשר הוא נתמך על ידי השמש, על מנת
- 6 לשאוב את המים. ר' פסח "הצרפתי", מהנודעים לשם בהרקי, נעל מגפיים גבוהים ונכנס אל המים
- 7 לצידו של הרב, כדי שזה יוכל להישען על כתפיו ולהתכופף על מנת לשאוב את המים.
- 8 כאשר הסתיימה השאיבה הודה הרב לפסח, ואיחל בנעימה לזכות לגאולה השלימה. אחר מכן
- 9 פצח בניגון כאשר כל הקהל מחרה מחזיק אחריו, והשמחה מילאה את הלבבות ופרצה החוצה.
- 10 "כאן בדוברומיסל" - השווה ר' יצחק שאול - "אף לא יודעים לשמוח בשמחת תורה. על פני כולם
- 11 שוכנת תמיד עננה של דאגה. כאשר היה עלי לראשונה לשהות כאן בחג הסוכות לא מצאתי לעצמי
- 12 מקום. האנשים הטילו עלי מרה שחורה, רחמנא לצלן".
- 13 ספק בלעג, ספק ברצינות החל - ר' יצחק שאול - לספר, כיצד לא יכול היה לסבול את המתיחות
- 14 והרצינות המופרזת של האנשים עד אשר החל לשיר ולרקוד ולהכניס אנשים בכוח אל מסגרת השמחה.
- 15 הדבר עורר שקלא וטריא אצל הלמדנים, כולל הדיין, אם מותר לתלמיד חכם "להפריז" כל-כך בשמחה,
- 16 ואם אין הדבר מהווה חילול כבוד התורה. מאידך, לגבי בעלי המלאכה הפשוטים נפסק על דעת הכול
- 17 כי השמחה מותרת להם.
- 18 להקפות הנהיג ר' יצחק שאול בדוברומיסל "חידוש" שלא ידעו שם אודותיו קודם לכן: הוא ארגן,
- 19 פשוט, שירה וריקודים, נוסף לסיבוב סביב הבימה. הדבר עורר דיון מחודש בין הדיין והרב, ובמיוחד
- 20 כאשר התברר שמדובר אף בליווי של מחיאות כפיים. לאחר שיקול ממושך פסק הרב: שירה - מותרת,
- 21 אך מחיאת כפיים צריכה להיות לא באופן הרגיל כי אם בשינוי.
- 22 פתח, אפוא, ר' יצחק שאול בניגון. תחילה לא סייע לו איש, אך להקפה השנייה והשלישית החלו
- 23 להצטרף אליו אנשים, ובהמשך השתתפו בשירה עשרות מתפללים, הציבור החל להתלהב, שהרי שירה
- 24 מביאה התעוררות והיטהרות. איש תפס ביד רעהו והתפתח מעגל רוקדים. כאן התערב הרב ובקול
- 25 אימים הזהיר את הציבור שיחדלו מכך, כיוון שהדבר עלול להביא לחילול כבוד התורה. ברם, הדיין
- 26 הרגיעו כיוון שקבע באוזניו כי בריקוד נוטלים חלק רק עמי-הארץ, כך שאין קיים החשש האמור.
- 27 ר' יצחק שאול סיפר כל זאת בכאב לב.
- 28 "וזה עדיין לא הכול" המשיך - "אותו יום שמחת תורה גיליתי תופעה שהדהימה אותי לגמרי".
- 29 ר' יצחק שאול סיפר כי בשעה שהאנשים הפשוטים נסחפו בלהט הריקודים והשירה לכבודה של
- 30 תורה, ניצבו הלמדנים מהצד והניעו ראשיהם ברצינות ובמבט של תמיהה כאילו אינם מאמינים למראה
- 31 עיניהם, על שבבית הכנסת שלהם הונהג סוג חדש של הקפות. מאידך, האנשים הפשוטים נראו כמי
- 32 שהוכנסה בהם נשמה חדשה.
- 33 ר' חיים שמעון, אשר עוד קודם לכן ראה בר' יצחק שאול אדם כלכבו, רחש עתה חיבה יתירה
- 34 כלפיו. הוא עצמו היה בעל חוש נגינה, בביתו היה לו אף כינור שניגן בו תכופות. שיריו הלבביים של
- 35 ר' יצחק שאול, בקולו הערב, חיממוהו והלהיבוהו, יחד עם הריקודים שאליהם סחף את הציבור. את

- 1 העובדה שהלמדנים עומדים מהצד פירש, כדרכו, לתחושת הגאווה והעליונות שלהם, ולרצונם לשמור
- 2 על המחיצה בינם לבין ההמון. דבר זה הרגיו.
- 3 הוא ניגש לר' יצחק שאול ולחש באוזניו: "מיד תראה איך אצליף בהם". ר' יצחק שאול לא הבין
- 4 את כוונתו. אך ר' חיים שמעון מיהר לבצע את תכניתו. היה זה בעת ההקפה השביעית. הוא ניגש אל
- 5 הגבאי, וביקשו להזמין הפעם, בלי לנקוב בשם, את כל הלמדנים הגדולים, ובמיוחד את הענווים שבהם.
- 6 הלז לא חש כנראה בעוקץ שבדבר, ואחרי היסוסים, ואולי משום שהחליט כי בשמחת תורה מותר
- 7 להרשות תעלול כזה, הכריז את ההכרזה המוצעת.
- 8 למרבית הפלא לא הפתיעה ההכרזה המשונה אף אחד מהלמדנים הגדולים שישבו בכותל המזרח.
- 9 הרב התרומם ראשון ממקום מושבו, לאחר מכן הדיין, אחריו ר' שמעון סג"נהור, והרביעי - ר' נחום
- 10 הפרוש.
- 11 "אכן, ענווים כהלכה" - אמר ר' חיים שמעון - "שאינם מבחינים אף בלעג שבדבר".
- 12 בתמימות מעושה ניגש לר' נחום הפרוש ואמר לו כי עתה נוכח לדעת כי ר' נחום עומד במקום
- 13 הרביעי בדרגת הענווה, שכן הוא יצא הרביעי אל ההקפות.
- 14 "לא מיניה ולא מקצתיה" - השיב ר' נחום - "לאמתו של דבר, אילו היו נוקבים בשמות, וודאי
- 15 היו קוראים לי ראשון, בהתאם לדרגת הענווה שלי, שאינני מכיר כאן דומה לי בכך".
- 16 אף ר' שמעון סג"נהור השיב תשובה דומה לר' חיים שמעון. הוא הסביר בגילוי לב, כי, אכן, הוא
- 17 היה הראשון שעמד לצאת להקפות. אך משהו אחר, שאינו ענוותן כמוהו, הקדימו, דבר המהווה
- 18 חוצפה גדולה...

אגרות קודש

1	ב"ה ד' י"ג אלול תרפ"ה	9	בהם ועל ידם הכוונה האמיתית להאיר מחשכי עולם באור
2	ליענינגראד	10	תורה, ועינינו תחזינה בהם ובכל תלמידנו שי בכל מקום שהם
3	כבוד דודי הרב הנכבד ומרומם וו"ח אי"א	11	רוב טוב בגו"ר.
4	מוהר"ש זלמן שי	12	יואיל נא להגיד ברכה משמי להתלמידי שי והשי"ת יתן
5	שלום וברכה!	13	להם שנה טובה ומתוקה בתוך כאחב"י שי
6	נכון הגיעני רשימת התלמידים היקרים שי וסדר לימודם	14	ידידו הדו"ש ומברכו בכוח"ט
7	ומאד התענגתי גם מרחוק, והשי"ת יהי בעזרם כי עלה יעלו	15	יוסף יצחק שניאורסאהן
8	בעילוי אחר עילוי בלימוד ובעבודה שבלב זו תפלה, ויושלם		

[אג"ק מוהר"י צ' כרך א' עמ' תצג]

פרק ד משנה יז

הוא הִיָּה אוֹמֵר: יִפָּה שְׁעָה אַחַת בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הָזֶה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וַיִּפָּה שְׁעָה אַחַת שָׁל קוֹרֶת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הָזֶה:

נקודות משיחות קודש

השאלות במשנתנו: א. הדיוק "יפה", ולא "טוב" וכיצד בזה. ב. מהו הענין דמדת חסידות במאמר זה.

והביאור בזה יובן בהקדים שאלה שמתעוררת בדברי התנא: כיצד אפשר להבין שעסק המצוות "יפה" יותר ממתן שכר? ומוסבר בחסידות⁵, שהתענוג שבעולם הבא הוא מהבנת והשגת טעמי המצוות, ואילו בעולם הזה לא נודע לנו עיקר טעמי המצוות.

(לדוגמה: במצוות ציצית נאמר⁶ "וראיתם אותו וזכרתם", ובכל זאת סומא חייב בציצית (מפני שאחרים רואים את הציצית) אף שהוא עצמו אינו רואה ולא יהי' לו מזה שום זכירה, וכסות לילה פטורה מן הציצית, אף על פי שיכול לראותם לאור הנר⁷).

אמנם, הבנת טעמי המצוות אינה אלא הארה וזיו, בבחינת "נחנין מזיו השכינה"⁸ שכן העיקר הוא בחינת כתר ורצון שאינו מושג ומובן כלל. ובחינה זו מתגלה בעולם הזה דוקא, שבו נתלבש רצון ה' במצוות התורה, שזה דינו כך וזה דינו כך, והכל הוא מפני שכן עלה ברצונו יתברך; הרי שבעולם הזה דוקא נוגע וניכר רצון העליון, אף שאין אנו מבינים את טעם הרצון. ולכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", שכן הרצון העליון כולו ניכר ונרגש במצוות התורה שניתנה בעולם הזה, ואילו בעולם הבא, הרי אף ששם מבינים טעמי המצוות, אין הרצון ניכר ונרגש אלא מעט מזער. ומובא על כך משל ממלך שצוה לאומנין לעשות מלאכה מסוימת, שהיא חכמה גדולה ונפלאה, והאומנין אינם יכולים לעמוד על סוף דעתו של המלך אלא לאחר שיצא רצונו מהכח אל הפועל, שאז דוקא נראית וניכרת המלאכה, ואז יודעים מה הי' רצון המלך.

עד כאן הביאור במאמר הנ"ל.

ועל פי המשל האמור יש להסביר הדיוק "יפה שעה אחת", שכן כאשר האומנין מסיימים את המלאכה, הרי בנוסף להשלמת הדבר בפועל מתחדש גם היופי שבדבר, שהוא ענין נעלה ביותר (אף שאינו דבר ממש), ועל דרך "מלך ביפיו תחזינה עיניך"⁹ שזה כולל היופי של כתר המלכות, שבו תלוי כללות ענין המלוכה¹⁰.

וענין זה שייך למדת חסידות דוקא, שכן התנא מלמדנו שגם כאשר העבודה בתשובה ומעשים טובים היא בשלימות, הנה מצד מדת חסידות אין להסתפק בכך אלא יש להוסיף בה יופי והידור¹¹.

צריך ביאור: התשובה היא אחת ממצוות התורה, ואם כן היא בכלל "מעשים טובים", ומדוע היא נחשבת לחדו? והביאור:

במשנתנו מודגש גודל הענין דקיום המצוות. ומכיון שהמצוות נחלקות לשני סוגים כלליים, סור מרע (מצוות לא-תעשה) ועשה טוב (מצוות עשה), רמז התנא שני הסוגים: "תשובה" קאי על העבודה דסור מרע, ו"מעשים טובים" - על העבודה דעשה טוב.

על פי זה יובן גם מה ש"תשובה" נאמרה בלשון יחיד (אף שישנם כמה וכמה דרגות בתשובה - מאהבה, מיראה, ועוד), ו"מעשים טובים" - בלשון רבים:

כללות העבודה דסור מרע ענינה אחד - שהאדם נשמר מדבר אסור. ובזה אין נפקא מינה כל כך מהו המעשה שנמנע לעשותו, אלא העיקר הוא שהוא סר מרע. ולכן נאמר "תשובה" (סור מרע) לשון יחיד. מה שאין כן בנוגע לעבודה דעשה טוב נאמר "מעשים טובים" לשון רבים, כי כל מצוה היא ענין בפני עצמה¹.

*

השאלות במשנתנו: א. הסתירה מרישא לסיפא. ב. הקשר לבעל המאמר - רבי יעקב.

והביאור:

מצד ענין אורות וגילויים, אמנם "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא", ואילו מצד העילוי דמילוי הכוונה ד"דירה בתחתונים", דירה לעצמותו יתברך - "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה".

וכוונת התנא לעורר את האדם להוסיף ב"תשובה ומעשים טובים" לפני משורת הדין, מילי דחסידותא, ומתוך מרץ וחיות רב, בידעו את גודל מעלתה של עבודה זו (שהיא יפה מכל חיי העולם הבא) וגודל מעלת שכרה (שהוא יפה מכל חיי העולם הזה).

ובעל המאמר הוא רבי יעקב, הסבור כי "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא"², ולשיטתו מודגש יותר גודל מעלת העבודה וגודל מעלת שכרה. שכן כאשר אדם מקבל שכר בעולם הזה יתכן שנגרע שכרו בעולם הבא³ מה שאין כן אם אין שכר מצוה בהאי עלמא, גדול יותר השכר שמקבל בעולם הבא. הרי שלשיטת רבי יעקב השכר בעולם הבא הוא בתכלית השלימות (גודל מעלת השכר), ואף על פי כן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" (גודל מעלת העבודה)⁴.

7. מנחות מג, א.

8. ברכות יז, א.

9. ישע' לג, יז.

10. ראה ע"ז מד, סע"א (לגבי הכתר של מלכי בית דוד).

11. משיחת ש"פ חקת תשד"מ - על פי רשימת השומעים בלבד.

1. משיחת ש"פ עקב תשמ"א - על פי רשימת השומעים בלבד.

2. סוף מסכת חולין.

3. ראה תענית כה, א. שמו"ר פנ"ב, ג.

4. משיחת ש"פ עקב תשמ"ה - על פי רשימת השומעים בלבד.

5. מאמרי אדמו"ר הזקן על מאחז"ל עמ' קיב.

6. שלח טו, לט.

כו א וְהָיָה כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבֶּתָּ
 בָּהּ כס"ו: ב וְלָקַחְתָּ מֵרָאשֵׁית | פֶּלֶא־פְרֵי הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ וְשָׂמַתָּ בַּטֶּנָּא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם כס"ז:
 ג וּבֹאֲתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְהוָה בִּימֵים הֵהֵם
 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 כִּי־בִאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לַאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ כס"ח: ד וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָּא
 מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כס"ט:
 ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי
 אֲבִד אֲבִי וַיֵּרֶד מִצְרִימָה וַיִּגַּר שָׁם בְּמִתִּי מַעַט
 וַיְהִי־שָׁם לִגְוִי גָדוֹל עָצוּם וְרַב כס"י: ו וַיִּרְעוּ
 אֶתְנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: ז וַנִּצְעֶק אֶל־יְהוָה

א ויהי ארי תעול לארעא די יי
 אלהך יהב לך אחסנא ותרתה
 ותיתב בה: ב ותפס מריש כל
 אפא דארעא די תעל מארעך די
 יי אלהך יהב לך ותשוי בסלא
 ותהך לאתרא די ותעצי יי אלהך
 לאשראה שכנתה תמן: ג ותיתי
 לות כהנא די יהי ביומנא האנון
 ותימר לה תויתי יומא דין קדם
 יי אלהך ארי עלית לארעא די
 קיים יי לאבכתנא למתן לנא:
 ד ויסב כהנא סלא מידך ויצנענה
 קדם מדבחה דיי אלהך:
 ה ותתיב ותימר קדם יי אלהך
 לבן ארמאה בעא לאובדא ית
 אפא ונתת למצרים ודר תמן בעם
 זער והנה תמן לעם רב תקיף
 וסגי: ו ואבאישו לנא מצרים
 וענונא ויהבו עלנא פלחנא
 קשיא: ז וצלינא קדם יי אלהא

רש"י

בַּיָּמִים הָהֵם. (ראש השנה כה ב. ספרי) אֵין לָךְ אֶלָּא
 כֹּהֵן שִׁבְיָמִיד, כְּמוֹ שֶׁהוּא: וְאָמַרְתָּ אֵלָיו. (ספרי)
 שְׁאִינְךָ כְּפוֹי טוֹבָה: הִגַּדְתִּי הַיּוֹם. (שם) פַּעַם אַחַת
 בַּשָּׁנָה וְלֹא שְׁתֵּי פַעַמִּים: (ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָּא
 מִיָּדְךָ. לִהְיוֹת אוֹתוֹ. כֹּהֵן מִנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יָד הַבְּעָלִים
 וּמִנִּיחַ (ספרי. סוכה מז): (ה) וְעָנִיתָ. לְשׁוֹן הִרְמַת
 קוֹל (עיין סוטה דף לב ע"ב): אֲרָמִי אֲבִד אָבִי. מִזְכִּיר
 חֲסִדֵּי הַמָּקוֹם: "אֲרָמִי אֲבִד אָבִי", לְכֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר
 אֶת הַכָּל כְּשֶׁרָדַף אַחֵר יַעֲקֹב, וּבִשְׂבִיל שִׁחְשֵׁב
 לַעֲשׂוֹת (לִיעֲקֹב), חָשַׁב לוֹ הַמָּקוֹם כְּאִלּוּ עָשָׂה,
 שְׁאוּמוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא מִחֲשָׁבָה כְּמַעֲשֵׂה: וַיֵּרֶד מִצְרִימָה. וְעוֹד
 אַחֲרֵים כָּאוֹ עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, שְׁאַחֲרֵי זֹאת, יָרַד יַעֲקֹב

(א) וְהָיָה כִּי־תָבֹא וְגו' וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבֶּתָּ בָּהּ.
 (קידושין לו) מְגִיד שֶׁלֹּא נִתְחַיְבוּ בְּכַפּוּרִים עַד
 שִׁכְבָּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחָלְקוּהָ: (ב) מֵרָאשֵׁית. (מנחות
 פ"ד ב. ספרי) וְלֹא כָּל רָאשֵׁית, שְׁאִין כָּל הַפְּרוֹת
 חַיְבִין בְּכַפּוּרִים אֶלָּא שְׁבַעַת הַמִּינִין בַּלְבָּד, נֹאמַר
 כָּאֵן "אֶרֶץ", וְנֹאמַר לְהֵלֵךְ: (לעיל ח) "אֶרֶץ חֲשֵׁה
 וּשְׁעוֹרָה וְגו'", מֵה לְהֵלֵךְ מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים
 שְׁנֹשֶׁת־בְּחָה בָּהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִף כָּאֵן שִׁבַּח אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מִשְׁבַּעַת מִינִין: זֵית שֶׁמֶן. זֵית אֲגוּרִי,
 שֶׁשְׁמֵנוֹ אֲגוּר בְּתוֹכוֹ: וְדָבָשׁ. הוּא דָּבָשׁ תְּמָרִים:
 מֵרָאשֵׁית. (ברכות לט. בכורים פ"ג. ספרי) אָדָם יוֹרֵד
 לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תֵּאֵנָה שִׁבְכָּרָה, כּוֹרֵף עָלֶיהָ גָּמִי
 לְסִימָן, וְאָמַר: 'הָרִי זֶה בְּפּוּרִים': (ג) אֲשֶׁר יְהוָה

דאבֿהתנא וקביל יי צלותנא וגלי
קדמוהי עמלנא ולא ותנא
ודוחקנא: ח ואפקנא יי ממזרים
בידא תקיפא ובדרעא מרממא
ובחזונא רבא ובאתין ובמופתין:
ט ואיתנא לאתרא הדין ויהב
לנא ית ארעא הדא ארעא עבדא
חלב ודבש: י וכען הא איתתי
ית ריש אבא דארעא דיהבת לי
יי ותצונגה קדם יי אלהך ותסגוד
קדם יי אלהך: יא ותחרי בכל
טבתא די יהב לך יי אלהך
ולאנש ביתך את ולואי וגיורא די
בינך: יב ארי תשצי לעשרא ית
כל מעשר עללתך בשתא
תליתאה שנת מעשרא ותתן
ללואי לגיורא ליתמא ולארמלא

אלהי אבותינו וישמע יהוה את־קולנו וירא
את־ענינו ואת־עמלנו ואת־לחצנו: ח ויוצאנו
יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה
ובמרא גדל ובאותות ובמפתים: ט ויבאנו
אל־המקום הזה ויתן־לנו את־הארץ הזאת
ארץ זבת חלב ודבש כס"ו: י ועתה הנה
הבאתי את־ראשית פרי האדמה אשר־
נתתה לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך
והשתחוית לפני יהוה אלהיך כס"ז: יא ושמחת
בכל־הטוב אשר נתן־לך יהוה אלהיך
ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך כס"ח: ס
ישראל שני יב כי תכלה לעשר את־כל־מעשר

תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום

רע"י

תוציא וגו', נאמר כאן "מקץ", ונאמר להלן:
"מקץ שבע שנים", לענין הקהל, מה להלן רגל,
אף כאן רגל. אי מה להלן חג הסוכות, אף כאן חג
הסוכות? תלמוד לומר: "כי תכלה לעשר", מעשרות
של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין בו וזהו
פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות,
נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של
רביעית, וכל מי ששקה מעשרותיו, הצריכו הכתוב
לכערו מן הבית: שנת המעשר. שנה שאין נוהג
בה אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי
שנים שלפניה, ששנה ראשונה ושנה של שמיטה
נוהג בהן מעשר ראשון, כמו שנאמר: (במדבר
יט) "פי תקחו מאת בני ישראל את המעשר",
ומעשר שני, שנאמר: (לעיל יד) "ואכלת לפני ה'
אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך", הרי שתי
מעשרות, ובא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין
נוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד, ואי זה? זה

למצרים: במתי מעט. בשבעים נפש: תורה ו
(ט) אל־המקום הזה. (ספרי) זה בית המקדש:
ויתן־לנו את־הארץ. כמשמעו: (י) והנחתו.
מגיד שנוטלו אחר הנפת (ספרים אחרים: הנחת)
הפקן, ואוחז בידו כשהוא קורא, וחוזר ומניף
(ספרי. בכורים פ"ג): (יא) ושמחת בכל־הטוב.
(בכורים שם) מכאן אמרו: אין קורין מקרא בכורים
אלא בזמן שמחה: הינו מעצרת ועד החג, שאדם
מלקט תבואתו ופרותיו ויינו ושמןו, אכל מהחג
ואילך, מביא ואינו קורא: אתה והלוי. אף הלוי
חייב בככורים, אם נטעו בתוך עריהם: והגר
אשר בקרבך. (שם. מכות יט) מביא ואינו קורא,
שאינו יכל לומר: "לאבותינו": (יב) כי תכלה
לעשר את־כל־מעשר תבואתך בשנה השלישית.
כשתגמר להפריש מעשרות של השנה השלישית,
קבע זמן הבעור והודוי בערב הפסח של שנה
הרביעית, שנאמר: (דברים יד) "מקצה שלש שנים

ויכלון בקרויך וישבעון:
 יג ותימר קדם יי אלהך פלתי
 קדש מעשרא מן ביתא ואף
 יהבתה ללואי ולגיורא ליתמא
 ולארמלא ככל פקודך די
 פקידתני לא עברית מפקודיך
 ולא אתנשיתי: יד לא אכלית
 באבלי מנה ולא פלתי מנה
 בדמסאב ולא יהבית מנה למית
 קבלית למימרא דיי אלהי עבדית
 ככל די פקידתני: טו אסתמי
 ממדור קדשך מן שמא וברך ית
 עמך ית ישראל וית ארעא די
 יהבת לנא כמא די קנימא
 לאבהתנא ארע עבדא חלב

ולא למנה ואכלו בשעריך וישבעו כס"י:
 יג ואמרת לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש
 מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום
 ולא למנה בכל מצותך אשר צויתני לא
 עברתי ממצותיך ולא שכחתי כס"י: יד לא
 אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא
 ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה
 אלהי עשיתי ככל אשר צויתני כס"י:
 טו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך
 את עמך את ישראל ואת האדמה אשר
 נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת

רש"י

(ולא מן התלוש על המחקר, ולא מן המחקר
 על התלוש): ולא שכחתי. מלכרך על הפרשת
 מעשרות: (יד) לא-אכלתי באני ממנו. מכאן
 שאסור לאונן: ולא-בערתי ממנו בטמא. בין
 שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא
 טמא. והיכן הזהר על כך? (לעיל יב) "לא תוכל
 לאכל בשעריך", (יבמות עד. מכות י) זו אכילת
 טמאה, כמו שנאמר בפסולי המקדשים: (לעיל
 טו) "בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו'", אבל
 זה לא תוכל לאכל דרך אכילת שעריך האמור
 במקום אחר: ולא-נתתי ממנו למת. (ספרי)
 לעשות לו ארון ותכריכין: שמעתי בקול ה'
 אלהי. (מעשר שני פ"ה) הביאותיו לבית הבחירה:
 עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושמחתי בו:
 (טו) השקיפה ממעון קדשך. (ספרי) עשינו מה
 שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות,
 שאמרת (ויקרא כו): "אם בחקתי תלכו, ונתתי
 גשמיכם בעתם": אשר נתתה לנו כאשר נשבעת
 לאבותינו. לתת לנו, וקנימא, "ארץ זבת חלב

מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן מעשר עני,
 שנאמר כאן: "ונתתה ללוי" את אשר לו, הרי
 מעשר ראשון: לגר ליתום ולא למנה. זה מעשר
 עני: ואכלו בשעריך וישבעו. תן להם כדי שבעו,
 (פאה. ספרי) מכאן אמרו: 'אין פוחתין לעני בגרן
 פחות מחצי קב חטים וכו': (יג) ואמרת לפני
 ה' אלהיך. (סוטה לב) התודה שנתת מעשרותיך:
 בערתי הקדש מן-הבית. (ספרי) זה מעשר שני
 ונטע רבעי, ולמדך שאם שיהה מעשרותיו של
 שתי שנים ולא העלים לירושלים, שצריך להעלותם
 עכשו: וגם נתתיו ללוי. (שם) זה מעשר ראשון,
 'וגם', לרבות תרומה ובכורים: ולגר ליתום
 ולא למנה. זה מעשר עני: ככל-מצותך. נתתם
 כסדרן, ולא הקדמתי תרומה לבכורים, ולא מעשר
 לתרומה, ולא שני לראשון, שהתרומה קרויה
 'ראשית', שהיא ראשונה משנעשה דגן, וכתיב:
 (שמות כב) "מלאתך ודמעת לא תאחר", לא תשנה
 את הסדר: לא-עברתי ממצותיך. לא הפרשתי
 ממין על שאינו מינו, ומן החדש על הישן,

חֲלָב ודָבֶשׁ כִּסִּי: ס בַּחֹלֶל שְׁלִישִׁי טז הַיּוֹם הַזֶּה יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מִצֹּן לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרַת וְעֲשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־
 לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ כִּסִּי: י אֶת־יְהוָה הָאֵלֶּה הָאֵמַרְתָּ הַיּוֹם לַהּוֹת לָךְ לֵאלֹהִים וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר חֻקֵּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשַׁמֵּעַ בְּקוֹלוֹ כִּסִּי: יח וַיְהִי הָאֵמִירָךְ הַיּוֹם לַהּוֹת לוֹ לַעֲם סִגְלָה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לָךְ וּלְשַׁמֵּר כָּל־
 מִצְוֹתָיו כִּסִּי: יט וּלְתַתֶּךָ עֲלִיֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהַלָּה וּלְשֵׁם וּלְתַפְאֶרֶת וּלְהִיתָךְ עִם־קֹדֶשׁ לִיְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּר כִּסִּי: פ
 רביעי כז א וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמַר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוָה
 אִתְּכֶם הַיּוֹם כִּסִּי: ב וַהֲיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבִרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וַהֲקִמְתָּ לָךְ אֲבָנִים גְּדֵלוֹת וְשִׁדַּת אֹתָם בְּשִׁיד כִּסִּי: ג וְכִתַּבְתָּ עָלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבְרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְא

ודבש: טז יומא הדין יי אלהך
 מפקדך למעבד ית קימא האלין
 וית דינא ותטר ותעבד יתהון
 בכל לבך ובכל נפשך: יז ית יי
 חטבת יומא דין למתוי לך לאלה
 ולמהך בארחן דתקנן קדמוהי
 ולמטר קדמוהי ופקודוהי ודינוהי
 ולקבלא במימרה: יח ויי חטבך
 יומא דין למתוי לה לעם חביב
 כמא די מליל לך ולמטר כל
 פקודוהי: יט ולמתנך עלאה על
 כל עממא די עבד לתשבחא
 ולשום ולרבו ולמהך עם קדיש
 קדם יי אלהך כמא די מליל:
 א ופקיד משה וסבי ישראל ית
 עמא למימר טר ית כל תפקדא
 די אנא מפקד יתכון יומא דין:
 ב ויהי ביומא די תעברון ית
 ירדנא לארעא דיי אלהך יחב לך
 ותקים לך אבנין רבכין ותסוד
 יתהון בסידא: ג ותכתוב עליהון
 ית כל פתגמי אורייתא קדא
 במעברך בדיל די תעול לארעא
 דיי אלהך יחב לך ארעא עבדא
 חלב ודבש כמא די מליל יי
 אלהארץ אשר־יהוה

רש"י

ודבש": (טז) היום הזה ה' אלהיך מצוה. בכל
 יום יהיו בעיניך חדשים, כאלו בו ביום נצטווית
 עליהם: ושמרת ועשית אותם. בת קול מברכתו:
 'הבאת בפורים היום, תשנה לשנה הבאה':
 (יז) האמרת והאמירך. אין להם עד מוכיח
 במקרא, ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה:
 הבדלתי לך מאלהי עובדי פוכבים להיות לך
 לאלהים, והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות
 לו לעם סגלה. (ומצאתי להם עד, והוא לשון

ותפארת', כמו: (תהלים צד) "ותאמרו כל פועלי
 און":) (יח) כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לָךְ. (שמות יט) "והייתם
 לי סגלה": (יט) וְלִהְיֶיךָ עִם־קֹדֶשׁ וְגו' כַּאֲשֶׁר
 דִּבַּר. (ויקרא כ) "והייתם לי קדושים": (א) שָׁמַר
 אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה. לשון הנה, גרדנ"ט בלע"ז
 (בעאבאכטענר): (ב) וַהֲקִמְתָּ לָךְ. בירדן, ואמר
 כף תוציאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח בחר
 עיבל. נמצאת אתה אומר: שלשה מיני אבנים היו:
 שתיים עשרה בירדן, וכנגדן בגלגל וכנגדן בחר

אֱלֹהֵא דַּאֲבֹהֶתְךָ לָךְ: ד וִיהִי
בְּמַעֲבְרֹכֹן יֵת יִרְדְּנָא תְּקִימוֹן יֵת
אֲבִיָּא הָאֲלִין דִּי אָנָּא מִפְּקֹד
יִתְכֹּן יוֹמָא דִּין בְּטוֹרָא דְעִיבֹל
וְתַסּוּד יִתְהוֹן בְּסִידָא: ה וְתִבְנִי
תִּמְן מִדְּבָחָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ
מִדְּבַח אֲבִין לֹא תִירִם עֲלִיהוֹן
פְּרִזְלָא: ו אֲבִין שְׁלָמִין תִּבְנִי יֵת
מִדְּבָחָא דִּי אֱלֹהֶךָ וְתַסֵּק עֲלוּהִי
עֲלוֹן קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ: ז וְתַכּוּס
נָכְסֵת קוֹדֶשִׁין וְתִיכּוֹל תִּמְן וְתַחְדִּי
קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ: ח וְתַכְתּוּב עַל
אֲבִיָּא יֵת פֹּל פִּתְגָמִי אוּרִיתָא
הָדָא פֶּרֶשׁ יָאוּת: ט וּמְלִיל מִשָּׁה
וְכִהְנִיא לְוָאִי לְכָל יִשְׂרָאֵל לְמִימַר
אַצִּית וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל יוֹמָא הַדִּין
הוּיתָא לְעָמָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ:
י וְתַקְבֵּל לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶךָ
וְתַעֲבֹד יֵת פְּקוּדוּהִי וְיֵת קִימוּהִי
דִּי אָנָּא מִפְּקֹדֶךָ יוֹמָא דִּין:
יא וּפְקִיד מִשָּׁה יֵת עָמָא בְּיוֹמָא
הַהוּא לְמִימַר: יב אֲלִין יְקוּמוֹן
לְבָרְכָא יֵת עָמָא עַל טוֹרָא דְגִרְזִים
בְּמַעֲבְרֹכֹן יֵת יִרְדְּנָא שְׁמַעוֹן וְלֹוי
וְיִהוּדָה וְשִׁשְׁכֵּר וְיוֹסֵף וּבְנֵימָן:
יג וְאֲלִין יְקוּמוֹן עַל לְטִיָּא
בְּטוֹרָא דְעִיבֹל רְאוּבֵן גַּד וְאַשּׁוּר

עֵינֶיךָ, כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת סוּטָה (דף לה): תורה ג
(ח) בְּאֵר הַיֵּטֵב. (שם) בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן:
(ט) הַסִּפָּת. כְּתִיבִי: הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִית. בְּכָל יוֹם
יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כָּאֵלּוּ הַיּוֹם בְּאֵת עֲמוֹ בְּכִרִית: תורה י
(יב) לְכַרְךָ אֶת־הָעַם. כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת סוּטָה:
(דף לו) 'שִׁשָּׁה שָׁבָטִים עָלָיו לְרֹאשׁ הָרַגְרוֹגִים, וְשִׁשָּׁה

וּזְבוּלָן דִּן וְנִפְתָּלִי: יד וּיְתִיבֹן
לְוָאִי וְיִימְרוּן לְכָל אֲנָשׁ יִשְׂרָאֵל
קָלָא רָמָא: טו לִיט גִבְרָא דִּי
יַעֲבֹד צִלָּם וּמִתְבָּא מִרְחָקָא קָדָם
יְי עֲבֹד יְדֵי אָמֵן וּמִשְׁוֵי בְּסִתְרָא
וּיְתִיבֹן כָּל עֲמָא וְיִימְרוּן אָמֵן:
טז לִיט דִּיקְלִי אֲבוּהִי וְאִמָּה
וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן: יז לִיט
דִּישְׁנֵי תַחֲוּמָא דְחִבְרָה וְיִימֵר כָּל
עֲמָא אָמֵן: יח לִיט דִּישְׁעֵי עֲוִירָא
בְּאַרְחָא וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן:
יט לִיט דִּישְׁעֵי דִּין דִּיר יִתְמָא
וְאַרְמֵלָא וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן:
כ לִיט דִּישְׁכּוּב עִם אֶתְת אֲבוּהִי
אֲרִי גְלִי כְּנָפָא דְאֲבוּהִי וְיִימֵר כָּל
עֲמָא אָמֵן: כא לִיט דִּישְׁכּוּב עִם
כָּל בְּעִירָא וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן:
כב לִיט דִּישְׁכּוּב עִם אֶחָתָה בֵּת
אֲבוּהִי אוּ בֵּת אִמָּה וְיִימֵר כָּל
עֲמָא אָמֵן: כג לִיט דִּישְׁכּוּב עִם
חֲמוּתָה וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן:
כד לִיט דִּימְחִי לְחִבְרָה בְּסִתְרָא
וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן: כה לִיט דִּי
מִקְבֵּל שְׁחָדָא לְמִקְטֵל נֶפֶשׁ דָּם
זָפִי וְיִימֵר כָּל עֲמָא אָמֵן: כו לִיט
דִּי לֹא יָקִים יֵת פִּתְגָמִי אֲוִרִיתָא
הָדָא לְמַעַבְד יִתְהוֹן וְיִימֵר כָּל
עֲמָא אָמֵן: א וְיִהִי אִם קִבְּלָא

אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: כח א וְיִהִי אִם־שָׁמְעַתְּ תִשְׁמַע

רש"י

ביסודו של רבי משה הדרשן: י"א ארורים יש כאן
כנגד י"א שבטים, וכנגד שמעון לא כתב ארור,
לפי שלא היה בלבד לברכו לפני מותו כשברך
שאר השבטים, לכך לא רצה לקללו: תורה כה
(כו) אשר לא-יקים. כאן כלל את כל התורה
כלה, וקבלוה עליהם באלה ובשבועה: תורה א

וּזְבוּלָן דִּן וְנִפְתָּלִי: יד וְעָנִי הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ
אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רֹם: טו אָרוּר
הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסֵּכָה תוֹעֵבַת יְהוָה
מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשֵׁם בַּסֵּתֶר וְעָנִי כָל־הָעָם
וְאָמְרוּ אָמֵן: טז אָרוּר מִקְלָה אָבִיו וְאָמֹ
וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: רש"י: טז אָרוּר מִסֵּיג גְּבוּל
רָעָהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: רש"י: טז אָרוּר
מִשְׁנָה עוֹר בְּדֶרֶךְ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: רש"י: טז
אָרוּר מִטָּה מִשְׁפָּט גְּרִיתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמַר
כָּל־הָעָם אָמֵן: כ אָרוּר שִׁכְבַּ עִם־אִשֶּׁת אָבִיו
כִּי גִלָּה כְּנָף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: טז
כא אָרוּר שִׁכְבַּ עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן: טז אָרוּר שִׁכְבַּ עִם־אֶחָתוֹ בֵּת־אָבִיו אוּ
בֵּת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: טז אָרוּר
שִׁכְבַּ עִם־חֲתָנָתוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: טז
כד אָרוּר מִכָּה רָעָהוּ בַּסֵּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעָם
אָמֵן: רש"י: טז אָרוּר לִקַּח שְׁחָדָא לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ
דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: טז אָרוּר אֲשֶׁר
לֹא־יָקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת
אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: רש"י: כח

אשר לא יקים: תורה יג (טז) מקלה אביו. מזלזל,
לשון (לעיל כה) "ונקלה אחיך": (יז) מסיג גבול.
מחזירו לאחוריו וגונב את השרקע, לשון: (ישעיה
נט) "והוסג אחור": (יח) משנה עור. הסומא
בדבר, ומשיאו עצה רעה: תורה יט (כד) מכה
רעהו בסתר. על לשון הרע הוא אומר. ראיתי

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
 מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם וּנְתַנְךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ עָלְיוֹן עַל כָּל־גּוֹי הָאָרֶץ: ב וּבָאוּ עָלֶיךָ
 כָּל־הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגְךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ג בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה
 בַּשָּׂדֶה: ד בְּרוּךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי
 בְּהֶמְתְּךָ שֹׁגֵר אֲלֶפֶיךָ וְעִשְׂתִּירוֹת צֹאנְךָ כס"ו:
 ה בְּרוּךְ טַנְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֶתְךָ כס"ז: ו בְּרוּךְ אַתָּה
 בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ כס"ח: שְׁשִׁי יִתֵּן יְהוָה
 אֶת־אִיבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נֶגְפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ
 אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׂבָעָה דָּרְכִים יָנוּסוּ
 לְפָנֶיךָ כס"ט: ח יֵצֵא יְהוָה אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה
 בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְרִכְךָ בָּאָרֶץ
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ט יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ
 לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר
 אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ בְּדֶרֶכָיו:
 י וִירָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא
 עָלֶיךָ וִירָאוּ מִמֶּךָ: יא וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה
 בְּפְרִי בִטְנְךָ וּבְפְרִי אֲדָמָתְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

תקבל למימרא דיי אלהך למטר
 למעפד ית כל פקודוהי די אנא
 מפקדך יומא דין ונתנך יי אלהך
 עלי על כל עממי ארעא:
 ב וייתון עלך כל ברכתא האלין
 וידבקך ארי תקבל למימרא דיי
 אלהך: ג בריך את בקרתא וברוך
 את בסקלא: ד בריך ולדא דמעך
 ואבא דארעך וולדא דבעירך
 בקרי תורך ועדרי ענך: ה בריך
 סלך ואצותך: ו בריך את
 במעלך וברוך את במפקך: ז יתן
 יי ית בעלי דבך דקנמין עלך
 תבירין גדמך בארעא חד ופקון
 לותך ובשבועא ארחן יערקון
 מדמך: ח ופקד יי עמך ית
 ברכתא בארעך ובכל אושטות
 ידך ויברכך בארעא דיי אלהך
 יחב לך: ט יקיימך יי לה לעם
 קדיש כמא די קיים לך ארי תטר
 ית פקודיא דיי אלהך ותהך
 בארחן דתקנן גדמוהי: י ויחזון
 כל עממי ארעא ארי שמא דיי
 אתקרי עלך וידחלון מנך:
 יא ויוראו יי לטבא בולדא
 דמעך ובולדא דבעירך ובאבא

רש"י

(ד) שֹׁגֵר אֲלֶפֶיךָ. ולדות בקרך, שהבהמה
 משגרת ממעה: וְעִשְׂתִּירוֹת צֹאנְךָ. פתגומו.
 ורבותינו דרשו: למה נקרא שמם 'עשירות'?
 שמעשירות בעליהן ומחזיקות אותם בעשירות
 הללו, שהן סלעים חזקים: (ה) בְּרוּךְ טַנְאֶךָ.
 פרותיך. דבר אחר: "טנאך", דבר לח שאפה
 מסגן בסלים: ומשארתך. דבר יבש, שנשאַר
 בפלי ואינו זב: (ו) בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ
 וברוך אתה בצאתך. (כ"מ קז) שתהא יציאתך
 מן העולם בלא חטא, כביאתך לעולם:
 (ז) וּבִשְׂבָעָה דָּרְכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ. כן דרך
 הנבהלים לברח, להיות מתפזרין לכל צד: תורה ח

דִּארְעָךְ עַל אֲרָעָא דִּי קִיִּים יִי
 לִאֲבָהֶתְךָ לְמִתֵּן לָךְ: יב יִפְתַּח יִי
 לָךְ ית אוֹצְרָה טָבָא ית שְׁמִיָּא
 לְמִתֵּן מִטֵּר אֲרָעָךְ בְּעֵדְנָה וּלְבִרְכָּא
 ית כָּל עֹבְדֵי יִדְךָ וְתוֹזֵף לְעַמְּמִין
 סְגִיִּאִין וְאַתָּה לֹא תִזְוֶה: יג וַיִּתְּנֶנּוּ
 יִי לְתַקִּיף וְלֹא לְחַלֵּשׁ וַתְּהִי בְּרִם
 לְעֵלָא וְלֹא תְּהִי לְתַחְתָּא אָרִי
 תִּקְבֵּל לְפִקּוּדִיָּא דִּינִי אֱלֹהֶךָ דִּי
 אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין לְמִטֵּר
 וּלְמַעְבָּד: יד וְלֹא תִסְטוֹן מִכָּל
 פְּתֻגְמִיָּא דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יִתְכוּן
 יוֹמָא דִּין יִמִּינָא וּשְׁמֵאלָא לְמַהֲךָ
 בְּתֵר טַעוֹת עַמְּמִיָּא לְמִפְּלַחְנוֹן:
 טו וַיְהִי אִם לֹא תִקְבֵּל בְּמִימְרָא
 דִּינִי אֱלֹהֶךָ לְמִטֵּר לְמַעְבָּד ית כָּל
 פְּקוּדוֹתֶי וּקְנֻמוֹתֶי דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ
 יוֹמָא דִּין וַיִּיתֵן עֲלֶיךָ כָּל לוֹטִיָּא
 הָאֵלִין וַיִּדְבַּקְנָךְ: טז לִיט אַתָּה
 בְּקִרְתָּא וְלִיט אַתָּה בְּחֻקְלָא:
 יז לִיט סֻלָּךְ וְאַצְוֹתְךָ: יח לִיט
 וּלְדָא דְמַעֲךָ וְאָבָא דְאֲרָעָךְ בְּקִרֵּי
 תוֹרִיךָ וְעֹדְרֵי עֲנָךְ: יט לִיט אַתָּה
 בְּמַעֲלָךְ וְלִיט אַתָּה בְּמִפְקָךְ: כ יִגְרִי
 יִי בְּךָ ית מְאֻרְתָּא וְית שְׁגוּשִׁיָּא
 וְית מְזוּפִיתָא בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יִדְךָ
 דִּי תַעֲבֹד עַד דִּתְשַׁתְּצִי וְעַד דִּתִּיבֹד
 בְּפִרְיַע מִן קָדָם בִּישׁוֹת עֹבְדֵיךָ
 דְּשִׁבְקָתָא דְּחֻלְתִּי: כא יִדְבֵּק יִי
 בְּךָ ית מוֹתָא עַד דִּישְׁתַּצִּי יִתְךָ
 מֵעַל אֲרָעָא דִּי אַתָּה עֲלֵל לְתַמָּן
 לְמִירְתָּה: כב יִמְחֹנֵךְ יִי בְּשִׁחְפָּתָא

יְהוָה לֹא־בִתִּיךָ לָתֵת לָךְ: יב יִפְתַּח יְהוָה א לָךְ
 אֶת־אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מִטֵּר־
 אֲרָצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבִרְךָ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ
 וְהַלּוֹיִת גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: יג וַיִּתְּנֶנּוּ
 יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזִנָּב וְהָיִיתָ רַק לְמַעַלָּה וְלֹא
 תִהְיֶה לְמַטָּה כִּי־תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹת א יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר
 וְלַעֲשׂוֹת: יד וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
 אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם יְמִין וּשְׁמֹאל לִלְכַת
 אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לַעֲבֹדָם: טו וְהָיָה
 אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְחֻקְתָּיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי
 מִצְוֶךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה
 וְהַשִּׁיגוּךָ: טז אַרְוֹר אֶתָּה בָּעִיר וְאַרְוֹר אֶתָּה
 בַּשָּׂדֶה: יז אַרְוֹר טִנָּאךָ וּמִשְׁאֲרֹתֶיךָ: יח אַרְוֹר
 פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ שֹׁגֵר אֶל־פִּיךָ
 וְעִשְׁתֶּרֶת צֹאנְךָ: יט אַרְוֹר אֶתָּה בְּבֹאֲךָ וְאַרְוֹר
 אֶתָּה בְּצֵאתְךָ: כ יִשְׁלַח יְהוָה א בָּךְ אֶת־
 הַמַּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמְּגַעֶרֶת בְּכָל־
 מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הַשְׁמֹדָךְ וְעַד־
 אֲבֹרְךָ מִהֵר מִפְּנֵי רָע מַעַלְלֶיךָ אֲשֶׁר
 עֹבְרָתִי כט: כא יִדְבֵּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדְּבָר עַד

כָּל־תּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אֶתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: כב יִכְבֶּה

רַעֲשִׁי

(כ) הַמַּאֲרָה. חֲסָרוֹן, כְּמוֹ: (ויקרא יג) "צִרְעַת (כב) בְּשִׁחְפָּת. שֶׁבִשְׂרוּ נִשְׁחָף וְנִפְחָס: וּבִקְדֻחָת. מִמְּאֻרְתָּ: הַמְּהוּמָה. שְׁגוּשׁ קוֹל בְּהִלּוֹת: תוֹרָה כֹּא לְשׁוֹן: (דברים לב) "כִּי אֵשׁ קִדְחָה בְּאַפִּי", וְהוּא אֵשׁ

יְהוָה בַּשְּׁחֶפֶת וּבַקִּדְחַת וּבַדִּלְקַת וּבַחֲרָחַר
 וּבַחֲרָב וּבַשְּׂדֵפוֹן וּבִירְקוֹן וּרְדִפוֹ עַד
 אֲבָדָה רַשׁ"י: כג וְהָיוּ שְׁמִיךְ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁוֹ
 נֶחֱשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחֲתָיו בְּרוֹזָל רַשׁ"י: כד יִתֵּן
 יְהוָה אֶת־מִטֵּר אֲרָצָהּ אֲבָק וְעָפָר מִן־הַשָּׁמַיִם
 יֵרֵד עָלֶיהָ עַד הַשְּׂמָדָה רַשׁ"י: כה יִתְּנָהּ יְהוָה
 נֶגֶף לִפְנֵי אֵיכָיֶה בְּדֶרֶךְ אַחֵד תֵּצֵא אֵלָיו
 וּבַשְּׁבָעָה דְרָכִים תִּנּוּם לִפְנֵי וְהָיִיתָ לְזַעוּה
 לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ רַשׁ"י: כו וְהִיתָה נִבְלָתָהּ
 לְמֵאֵכֶל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמַת הָאָרֶץ
 וְאִין מַחֲרִיד: כז יִכָּכָה יְהוָה בַּשְּׁחִין מִצְרִים

ובקדחתא ובדלקתא ובחרחרא ובחרבא ובשדפוןא ובירקוןא ובירקונא
 וירדפוןא עד דתיכד: כג והיו שמיך אשר על־ראשו
 נחששת ויהא ארץ אשר־תחתיו ברזל רש"י: כד יתן
 יהוה את־מטר ארצה אבק ועפר מן־השמים
 ירד עליה עד השמדא רש"י: כה יתנהּ יהוה
 נגף לפני איכיה בדרך אחד תצא אליו
 ובשבועה דרכים תנום לפניו והיית לזעוה
 לכל ממלכות הארץ רש"י: כו והיתה נבלתה
 למאכל לכל־עוף השמים ולבהמת הארץ
 ואין מחריד: כז יככה יהוה בשחין מצרים

רש"י

בנחשושה, שלא יהיו השמים מזיעין בדרך שאין
 הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חרב בעולם, והארץ
 תהא מזיעה בדרך שהנחשת מזיעה, והיא מרקבת
 פרותיה, וכאן הוא אומר: שמיך נחשת וארצה
 ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף על פי שלא יריקו
 מטר, מכל מקום לא יהיה חרב של אבדן בעולם,
 והארץ לא תהא מזיעה בדרך שאין הברזל מזיע
 ואין הפרות מרקיבין, ומכל מקום קללה היא בין
 שהיא כנחשת בין שהיא כברזל, לא תוציא פרות,
 וכן השמים לא יריקו מטר: (כד) מטר ארצה
 אבק ועפר. (תענית ג) זיקא דבתר מטרא. מטר יורד
 ולא כל צרכו, ואין בו כדי להרפיץ את העפר,
 והרוח באה ומעלה את האבק, ומכסה את עשב
 הנזעים שהן לחים מן המים, ונדבק בהם ונעשה
 טיט ומתבבש, ומרקיבין: (כה) לזעוה. לאימה
 ולזיע, שזועו כל שומעי מכותיה ממה, ויאמרו:
 'אוי לנו, שלא יבא עלינו בדרך שבא על אליו:
 תורה כז) בשחין מצרים. רע היה מאד: לח
 מבפנים ויבש מבחוץ, כדאימא בבכורות (דף מא):

של חולי, מלווי בלע"ז (פיבער היטץ), שהיא
 חמה מאד: ובדלקת. חמה יותר מקדחת, ומיני
 חלאים הם: ובחרחר. חלי המחממו תוף הגוף,
 וצמא תמיד למים, ובלע"ז לשון: (איוב ל) 'ועצמי
 חרה מני חרב', (ירמיה ו) 'נחר מפוח מאש':
 ובחרב. יביא עליך גיסות: ובשדפון ובירקון.
 מפת תבואה שפשוטות: שדפון. רוח קדים,
 אשילד"ה בלע"ז (זאנענפערבראנט): ירקון. יבש,
 ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון, קמ"א
 בלע"ז (געלב): עד אבדה. תרגום: 'עד דתיכד',
 כלומר עד אבוד אותה, שתכלה מאליה:
 (כג) והיו שמיך אשר על־ראשו נחשת. קללות
 הללו, משה מפי עצמו אמרן, ושפיה סיני מפי
 הקדוש ברוך הוא אמרן כמשמען. וכן נאמר:
 (ויקרא כו) 'ואם לא תשמעו לי, ואם תלכו עמי
 קרי', וכאן הוא אומר: 'לקול ה' אלהיך, ידבק ה'
 בך... יככה ה'', הקל משה בקלותיו לאמרן
 בלשון יחיד, וגם כן בקללה זו הקל, שבראשונות
 הוא אומר: (שם) 'את שמיכם כברזל וארצכם

כתיב ובעפלים קרי וּבְטַחֲרִים וּבְגָרְבַּ וּבְחָרִם אֲשֶׁר
 לֹא־תוּכַל לְהִרְפָּא רס"י: כח יִכְכָּה יְהוָה בְּשֹׁנְעוֹן
 וּבְעוֹרוֹן וּבְתַמְהוֹן לִבָּב רס"י: כט וְהָיִית מְמַשֵּׁשׁ
 בַּצְהָרִים כַּאֲשֶׁר יִמַּשֵּׁשׁ הָעוֹר בַּאֲפֹלָה וְלֹא
 תִּצְלִיחַ אֶת־דַּרְכֶּיךָ וְהָיִית אֲךָ עֲשׂוֹק וְגִזּוּל
 כָּל־הַיָּמִים וְאִין מוֹשִׁיעַ רס"י: ל אִשָּׁה תֹאדָשׁ
 וְאִישׁ אַחֵר כתיב ישגלנה קרי יִשְׁכַּבְנָה בֵּית תִּבְנָה
 וְלֹא־תֵשֵׁב בּוֹ כָּרֶם תִּטָּע וְלֹא תַחלֵּלְנוּ רס"י:
 לא שוֹרֵךְ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
 חֲמֹרֶךָ גִּזּוּל מִלִּפְנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ
 נִתְּנוֹת לְאֵיכֶיךָ וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ: לב בְּנֶיךָ
 וּבְנֹתֶיךָ נִתְּנִים לָעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוֹת וְכָלוֹת
 אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לְאֵל יִדְּךָ רס"י: לד פְּרִי
 אֲדָמָתְךָ וְכָל־יִגְיעֶךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ
 וְהָיִית רַק עֲשׂוֹק וְרָצוּן כָּל־הַיָּמִים: לה וְהָיִית
 מְשֻׁנָּע מִמְּרֹאֶה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: לה יִכְכָּה
 יְהוָה בְּשֹׁחִין רָע עַל־הַבְּרִפִּים וְעַל־הַשִּׁקִּים
 אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהִרְפָּא מִכָּף רִגְלֶךָ וְעַד
 קִדְקֹדֶךָ: לו יוֹלֵךְ יְהוָה אֹתְךָ וְאֶת־מִלְכְּךָ אֲשֶׁר
 תָּקִים עָלֶיךָ אֶל־גֹּזִי אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אֹתָהּ
 וְאַבְתִּיךָ וְעַבְדָּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים עֵץ

רס"י

בְּשִׁחְנָא דְּמַצְרִים וּבְטַחֲרִין
 וּבְגָרְבָא וּבְחָרִים יְבִישׁ דִּי לֹא
 תְּכּוּל לְאַתְסָאָה: כח יִמְחַנֵּךְ יְיָ
 בְּטַפְשׁוּתָא וּבְסַמִּיּוּתָא וּבְשִׁעְמָמוֹת
 לְבָא: כט וְתִהִי מְמַשֵּׁשׁ בְּטִיְהָרָא
 כְּמָא דִּי מַשֵּׁשׁ עוֹרָא בְּקַבְלָא וְלֹא
 תִּצְלַח יְת אַרְחֻתֶיךָ וְתִהִי בְרִם
 עֲשִׂיק וְאַנִּים כָּל יוֹמָא וְלִית
 דְּפָרִיק: ל אֲתַתָּא תִירוּס וּגְבַר
 אַחֲרוֹן יִשְׁכַּבְנָה בֵּיתָא תְּבִנִי וְלֹא
 תִּיתֵב בֵּיה כְּרָמָא תַּצּוּב וְלֹא
 תַחלֵּלְנָה: לא תוֹרֵךְ יְהִי נָכֶס
 לְעֵינֶיךָ וְלֹא תִיכּוּל מִנָּה חֲמֹרֶךָ
 יְהִי אָנֶס מִקְדָּמְךָ וְלֹא יְתוּב לָךְ
 עֶנְךָ מְסִירִין לְבַעֲלֵי דְכִכְךָ וְלִית
 לָךְ פָּרִיק: לב בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
 מְסִירִין לְעַמָּא אַחֲרוֹן וְעֵינֶיךָ חֲזוֹן
 וְיִסּוּפֶן בְּגִלְלָהֶן כָּל יוֹמָא וְלִית
 חִילָא בִידֶךָ: לג אַבָּא דְאַרְעֶךָ וְכָל
 לְאוּתְךָ יִכּוּל עַמָּא דִּי לֹא יָדַעְתָּ
 וְתִהִי בְרִם עֲשִׂיק וְרָעִיעַ כָּל
 יוֹמָא: לה וְתִהִי מְשֻׁנָּה מִחֲזוֹ
 עֵינֶיךָ דִּי תִחֲזִי: לה יִמְחַנֵּךְ יְיָ
 בְּשִׁחְנָא בִישָׂא עַל רִכְבֵּיא וְעַל
 שְׁקִיָּא דִּי לֹא תְכּוּל לְאַתְסָאָה
 מִפְּרִסַּת רִגְלֶךָ וְעַד מוֹחֶךָ:
 לו יִגְלִי יְיָ יִתְּךָ וְיֵת מִלְכְּךָ דִּי
 תָּקִים עָלֶךָ לָעַם דִּי לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ
 וְאַבְתִּיךָ וְתַפְלַח תִּמָּן לְעַמְּמִיא
 פְּלַחִי טַעוּתָא אַעָא וְאַבְנָא:

גָּרַב. שְׁחִין לַח: חָרַס. שְׁחִין יָבֵשׁ כְּחָרַס: לְשִׁבַּח: יִשְׁכַּבְנָה, (מגילה כה) וְתִקּוֹן סוֹפְרִים הוּא זֶה:
 (כח) וּבְתַמְהוֹן לִבָּב. אֶטֶם הַלֵּב, אֲשֶׁטוּרִדִּישׁוּ"ן וּבְעוֹרוֹן וּבְתַמְהוֹן לִבָּב. בְּשִׁנָּה הֶרְבִּיעִית, לְאָכַל פְּרִי: תוֹרָה לֹא
 בְּלַע"ז: (כט) עֲשׂוֹק. בְּכָל מַעֲשִׂיךָ יְהִיָּה עָרְעוֹר: (לב) וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם. מַצּוֹת אֲלֵיהֶם שְׂשֻׁבוּב,
 (ל) יִשְׁגֹּלְנָה. לְשׁוֹן שָׁגַל פִּילְגָשׁ, וְהַכְּתוּב כְּנָהוּ וְאִינֶם שָׁבִים. כָּל תּוֹחֶלֶת שְׂאִינָה בָּאָה, קְרוּיָה: כ'לִּיּוֹן

לז ותהי לצדו למתל ולשועי
 בכל עממא די ידברנך יי לתמן:
 לח בר זרע סגי תפק לחקלא
 וזער תכנוש ארי יחסלנה גובא:
 לט ברמין תצוב ותפלח ותמרא
 לא תשתי ולא תכנוש ארי
 תיכלנה תלעתא: מ זיתין יהון
 לך בכל תחומך ומשחא לא
 תסוף ארי יתרון זיתך: מא בגין
 ובגין תוליד ולא יהון לך ארי
 יהכון בשביא: מב כל אילנך
 ואבא דארעך יחסננה סקאה:
 מג תותב ערל די בינך יהי סליק
 על מנך לעלא לעלא ואת תהי
 נחת לתחתא לתחתא: מד הוא
 יוזפנך ואת לא תזפנה הוא יהי
 לתקיף ואת תהי לחלש:
 מה ויתון עלך כל לוטיא האלין
 וירדפנך וירדפנך עד דתשתאי
 ארי לא קבלתא למימרא דיי
 אלהך למטר פקודיה וקנמיה
 די פקדך: מו ויהון בך לאת
 ולמופת ובבניך עד עלם:
 מז חלף די לא פלחתא קדם יי
 אלהך בחדא ובשפירות לבא
 מסגי כלא: מח ותפלח ית בעלי
 דבבך די יגרנה יי בך בכפנא
 ובצחותא ובערטיליתא ובחסירות
 כלא ויתן גיר פרזלא על צוארך

ואבן: לו והיית לשמה למשל ולשנינה בכל
 העמים אשר־ינהגך יהוה שמה כס"י: לח זרע
 רב תוציא השדה ומעט תאסף כי יחסלנו
 הארבה כס"י: לט ברמים תטע ועבדת ויין לא
 תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת:
 מ זיתים יהיו לך בכל־גבולך ושמן לא תסוף
 כי ישל זיתך כס"י: מא בגים ובנות תוליד
 ולא־יהיו לך כי ילכו בשבי: מב כל־עצך ופרי
 אדמתך יירש הצלצל כס"י: מג הגר אשר
 בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד
 מטה מטה: מד הוא ילוך ואתה לא תלוננו
 הוא יהיה לראש ואתה תהיה לזנב: מה ובאו
 עליך כל־הקללות האלה וירדפוך והשיגוך
 עד השמרך כי־לא שמעת בקול יהוה
 אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוך:
 מו והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד־עולם:
 מז תחת אשר לא־עבדת את־יהוה אלהיך
 בשמחה ובטוב לבב מרב כל כס"י: מח ועבדת
 את־איביך אשר ישלחנו יהוה בך ברעב
 ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על

רש"י

ענינים': תורה לג (לז) לשמה. אש"י
 אשטורדישון, כל הוואה אותך ישום עליך:
 למשל. כשתבא מפה רעה על אדם, יאמרו: זו
 דומה למכת פלוני: ולשנינה. לשון (לעיל ו)
 "ושננתם", ידברו בך, וכן תרגומו: 'ולשועי',
 לשון ספור ואשתעי: (לח) יחסלנו. וכלנו, ועל
 שם בך נקרא 'חסיל', שמכלה את הכל: תורה לט
 (מ) כי ישל. ישיר פרוטיו, לשון (לעיל יט)
 "ונשל הפרזל": תורה מא (מב) יירש הצלצל.
 יעשנו הארבה רש מן הפרי: יירש. יעני:
 הצלצל. מין ארבה, ואי אפשר לפרש יירש
 לשון ירשה, שאם פן היה לו לכתב: יירש, ולא
 לשון הורשה וגירושין, שאם פן היה לו לכתב:
 יוריש: תורה מג (מז) מרב כל. בעוד שהיה לך

בְּרוּלִי עַל־צוֹאֲרֹךְ עַד הַשְּׁמִידוֹ אֹתָךְ: ^{מט} יֵשֵׁא
 יְהוָה עָלֶיךָ גֹּי מֶרְחֶלֶן מִקְצֶה הָאָרֶץ בְּאִשֶּׁר
 יֵדָאָה הַנָּשֵׁר גֹּי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ ^{כס"י}:
 גֹּי עֵז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יֵשֵׁא פָּנִים לְזִקֹן וְנֶעַר
 לֹא יַחֲזֵן: ^{נא} וְאָכַל פְּרִי בְהֶמְתָּךְ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ
 עַד הַשְּׁמִידָךְ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁאִיר לָךְ דָּגָן תִּירוֹשׁ
 וַיִּצְהָר שֹׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנֶךָ עַד
 הָאֲבִידוֹ אֹתָךְ: ^{נב} וְהֵצֵר לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד
 רֶדֶת חֲמֹתֶיךָ הַגְּבֵהֶת וְהַבְּצֹרוֹת אֲשֶׁר אִתָּה
 בַּטֶּחַ בָּהֶן בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצֵר לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
 בְּכָל־אַרְצֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ ^{כס"י}:
^{נג} וְאָכַלְתָּ פְּרִי־בִטְנֶךָ בְּשַׂר בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר
 נָתַן־לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר־
 יֵצִיק לָךְ אִיבֹךְ ^{כס"י}: ^{נד} הָאִישׁ הָרֹךְ בָּךְ וְהָעֶנְג
 מְאֹד תִּרְעַע עֵינָיו בְּאַחִיו וּבְאִשֶּׁת חֵיקוֹ וּבִיתֶךָ
 בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר ^{כס"י}: ^{נה} מִתַּת | לְאַחַד מֵהֶם
 מִבֶּשֶׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֹל מִבְּלֵי הַשְּׂאִיר־לוֹ כֹּל
 בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אִיבֹךְ בְּכָל־
 שְׁעָרֶיךָ: ^{נו} הָרֶכֶה בָּךְ וְהָעֶנְגָּה אֲשֶׁר

רש"י

עד ד'שתיצ'י יתך: מט ית'י יי
 עלך עם מרחיק מסיפי ארעא
 כמא די משתדי נשרא עמא די
 לא תשמע לישנה: נ עם תקיף
 אפין די לא יסב אפין לסבא ועל
 ינקא לא מרחם: נא ויכול ולדא
 דבעידך ואבא דארעך עד
 דתשתצי די לא ישאר לך עבדא
 חמרא ומשחא בקרי תוריק
 ועדרי ענך עד דיובד יתך:
 נב ויעק לך בכל קרויך עד
 דיקבש שוריק רמא וכריכא די
 את רחץ לאשתובא בהן בכל
 ארעך ויעק לך בכל קרויך בכל
 ארעך די יחב יי אלהך לך:
 נג ותיכול ולדא דמעך בשר בנך
 ובנותך די יחב לך יי אלהך
 בצירא ובעקתא דיעק לך סנאך:
 נד גברא דרפיק בך ודמפנק
 לחדא תבאש עינה באחוי
 ובאפת קימה ובשאר בנוהי די
 ישאר: נה מלמתן לחד מנהון
 מבשר בנוהי די ייכול מדלא
 אשתאר לה כלא בצירא ובעקתא
 די יעק לך סנאך בכל קרויך:
 נו דרפיקא בך ודמפנקא די לא

הוא הרך הוא הענג, לשון פנוק, ו"מהתענג ומרף",
 מוכיח עליהם ששניהם אחד, אף על פי שהוא
 מפנק ונדעתו קצה בדבר מאוס, ימתק לו לרעבונו
 בשר בנאו ובנותיו, עד כי תרע עינו בבניו הנותרים
 מתת לאחד מהם מבשר בנאו - אחיהם, אשר
 יאכל. דבר אחר: "הרף בך", הרחמני ורף הלכב,
 מרב רעבתנות ותאכזרו, ולא יתנו מבשר בניהם
 השחוטים לבניהם הנותרים: תורה נה (נו) תרע עינה

כל טוב: תורה מח (מט) פאשר ידאָה הנשר. פתאם,
 ודרך מצלחת ויכלו סוסיו: לא־תשמע לשנו. שלא
 תפיר לשנו, וכן: (בראשית מא) "תשמע חלום לפתור
 אותו", וכן: (שם מב) "כי שומע יוסף", אינטינדרר
 בלע"ז (פערשטעהען): תורה נ (נב) עד רדת
 חמתך. לשון רדוי וכבוש: (נג) ואכלת פרי בטנך
 בשר בנך וגו' במצור. מחמת שיהיו צרין על העיר,
 ויהיה שם מצוק, עקת רעבון: (נד) הרך בך והענג.

לֹא־נִסְתָּה כַּף־רִגְלָהּ הֵצַג עַל־הָאָרֶץ מִהֶתְעַנֵּג
 וּמִרְךָ תִּרְעַ עֵינָהּ בְּאִישׁ חִיקָהּ וּבִבְנָהּ
 וּבִבְתָּהּ כִּסְיָי: נז וּבִשְׁלִיתָהּ הַיּוֹצֵת | מִבֵּין רִגְלֶיהָ
 וּבִבְנֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלֵד בִּי־תֹאכְלִם בְּחֶסֶר־כָּל
 בִּסְתָר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אִיבָךְ
 בְּשַׁעְרֶיךָ כִּסְיָי: נח אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־
 כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה
 לִירְאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: נט וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת־מִכְתָּרְךָ וְאֶת
 מִכּוֹת זֶרַעְךָ מִכּוֹת גְּדֻלָּת וְנֶאֱמָנוֹת וְחַלִּים
 רָעִים וְנֶאֱמָנִים כִּסְיָי: ס וְהִשִּׁיב בְּךָ אֶת כָּל־מִדּוּהָ
 מִצְרִים אֲשֶׁר יִגְרֹת מִפְּנֵיהֶם וּדְבִקוּ בְּךָ כִּסְיָי:
 סא גַּם כָּל־חֲלִי וְכָל־מָכָה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב
 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עָלֶיךָ עַד
 הַשְׁמֹדֶךְ כִּסְיָי: סב וְנִשְׁאַרְתָּם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת
 אֲשֶׁר הֵייתָם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב כִּי־לֹא
 שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּסְיָי: סג וְהָיָה
 כַּאֲשֶׁר־שָׁשׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יִשְׁשִׁי

נְסִיאת פֶּרֶסֶת רִגְלָהּ לֹא־תָא עַל
 אֲרָעָא מִמִּפְּנֵי וּמִרְכִּיכוּ תִבְאֵשׁ
 עֵינָהּ בַּגִּבּוֹר קְנִימָהּ וּבִבְרָהּ
 וּבִבְרִתָּהּ: נז וּבִזְעֵר בְּנָהּ דִּיפְקוֹן
 מִנָּהּ וּבִבְנָהּ דִּי תִלִּיד אַרִי
 תִּיכְלִנוֹן בְּחֶסֶרִיתוֹת כָּלָא בְּסִתְרָא
 בְּצִירָא וּבְעֻקְתָּא דִּי יַעֲקֹ לָךְ סִנְאָךְ
 בְּקִרְוִיךָ: נח אִם לֹא תִשְׁרֹ לְמַעַבְד
 ית כָּל פְּתָגְמֵי אֲוִרִיתָא הָדָא
 דְּכִתִּיבִין בְּסִפְרָא הָדִין לְמַדְחַל ית
 שְׁמָא יִקְרֵא וּדְחִילָא הָדִין ית יי
 אֱלֹהֶךָ: נט וְיִפְרֹשׁ יי ית מִחֻתְךָ
 וְיִת מַחַת בְּנִיךָ מִחֻן וּבְרִבּוֹן
 וּמְהִימָנוֹן וּמִכְתָּשִׁין בִּישִׁין
 וּמְהִימָנִין: ס וְיִתְבֹּ בְּךָ ית כָּל
 מִכְתָּשִׁי מִצְרִים דִּי דְחֻלְתָּא
 מִקְדָּמִיהוֹן וְיִדְבִקוֹן בְּךָ: סא אַף
 כָּל מִרְעָ וְכָל מַחָא דִּי לֹא כְתִיבִין
 בְּסִפְרָא דְּאֲוִרִיתָא הָדָא יִתְנֹנוֹן יי
 עָלְךָ עַד דִּישְׁתַּצֵּף: סב וְתִשְׁתַּאֲרוֹן
 בְּעַם זֶעַר חֲלָף דִּי הָוִיתוֹן כְּכֹכְבֵי
 שְׁמָיָא לְמַסְגֵּי אַרִי לֹא קְבֻלְתָּא
 לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶךָ: סג וְיִהִי
 כְּמָא דְּחֻדִּי יי עֲלִיכּוֹן לְאוֹטְבָא
 יתְכוֹן וּלְאַסְגָּאָה יתְכוֹן כֵּן יַחֲדִי יי

רש"י

תִּדַּע שֶׁכֵּן כְּתִיב: (שמות טו) "וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעַ
 וְגו', כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים
 עָלֶיךָ", אֵין מִירְאִין אֶת הָאָדָם, אֲלֹא בְּדִבְרֵי שֶׁהוּא
 יְגוֹר מִמֶּנּוּ: (סא) יַעֲלֶם. לְשׁוֹן עֲלִיָּה:
 (סב) וְנִשְׁאַרְתָּם בְּמַתִּי מַעֲט תַּחַת וְגו'. מוֹעֲטִין
 חִלּוֹף מִרְבִּין: (סג) כֵּן יִשְׁשִׁי ה'. (מגילה י) אֶת
 אוֹיְבֵיכֶם עֲלִיכֶם, לְהַאֲבִיד וְגו': וְנִסְחָתָם. לְשׁוֹן
 עֲקִירָה, וְכֵן: (משלי טו) "בֵּית גָּאִים יִסַּח ה'":

בְּאִישׁ חִיקָהּ וּבִבְנָהּ וּבִבְתָּהּ. הַגְדּוּלִים:
 (נז) וּבִשְׁלִיתָהּ. בְּנִיָּהּ הַקְטָנִים. בְּכָלֵן תִּהְיָ עֵינָהּ
 צָרָה כְּשֶׁתֹּאכַל אֶת הָאֶחָד מִלִּיתֵן לְאֲשֶׁר אֲצִלָּה מִן
 הַבָּשָׂר: תוֹרָה נח (נט) וְהִפְלֵא ה' אֶת־מִכְתָּרְךָ.
 מִפְּלֹאוֹת וּמִכְדָּלוֹת מִשְׁאֵר מִכּוֹת: וְנֶאֱמָנוֹת. לְיִסְרָךְ,
 לְקַיִם שְׁלִיחוֹתָם: (ס) אֲשֶׁר יִגְרֹת מִפְּנֵיהֶם. מִפְּנֵי
 הַמִּכּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִים מִכּוֹת מִשְׁנוֹת הַבָּאוֹת
 עַל מִצְרַיִם, הָיוּ יֹרְאִים מֵהֶם שְׁלֹא יָבֹאוּ גַם עֲלֵיהֶם,

עליכון לאובדא יתכון וילשצא
יתכון ותטלטלון מעל ארעא
דאת עלל לתמן למירתה:
סד ויבדרנך יי בכל עממיא
מספי ארעא ועד ספי ארעא
ותפלח תמן לעממיא פלחי
טענתא די לא ידעת את ואבהתך
אעא ואבנא: סה ובעממיא
האנון לא תנוח ולא יהא מנח
לפרסת רגלך ויתן יי לך תמן לב
דחל וחשכת עינין ומפחן נפש:
סו ויהון חייך תלן לך מקבל
ותהי תוה ליליא ויממא ולא
תהימין בחיך: סז בצפרא תימר
מן יתן רמשא וברמשא תימר מן
יתן צפרא מתוהות לבך די תהי
תוה ומחזו עיניך די תהי חזי:
סח ותיבנך יי מצרים בספינן
בארעא די אמרית לך לא תוסף
עוד למחזיה ותזבנן תמן
לבעלי דבכך לעבדין ולאמהן
ולית דקנה: סט אלן פתגמי
אלה דברי הברית

יהוה עליכם להאבד אתכם ולהשמד
אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר-אתה
בא-שמה לרשתה כס"י: סד והפיצך יהוה בכל-
העמים מקצה הארץ ועד-קצה הארץ
ועבדת שם אלהים אחרים אשר לא-ידעת
אתה ואבתיך עין ואבן כס"י: סה ויבגוים ההם
לא תרגיע ולא-יהיה מנוח לבך-רגלך ונתן
יהוה לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון
נפש כס"י: סו והיו חייך תלאים לך מנגד
ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך כס"י:
סז בפקר תאמר מי-יתן ערב ובערב תאמר
מי-יתן פקר מפחד לבבך אשר תפחד
וממראה עיניך אשר תראה כס"י: סח והשיבך
יהוה | מצרים באניות בדרך אשר אמרתי
לך לא-תסוף עוד לראתה והתמפרתם שם
לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה כס"י: ס

רע"י

(סד) ועבדת שם אלהים אחרים. פתרגומו, לא
עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגלגליות
לכמרי עבודת כוכבים: (סה) לא תרגיע. לא
תנוח, כמו: (ישעיה כח) "וזאת המרגעה": לב רגז.
לב חרד, פתרגומו: 'דחל', כמו: "שאויל מתחת
רגזה לך", (שמות טו) "שמעו עמים ירגזון".
(שמואל-ב כב) "מוסדות השמים ירגזו": וכליון
עינים. מצפה לישועה, ולא תבא: (סו) חייך
תלאים לך. על הספק, כל ספק קרוי 'תלוי': 'שמא
אמות היום פתח הפאה עלינו'. (מנחות ק"ג)
ורבותינו דרשו: זה הלוקח תבואה מן השוק: ולא
תאמין בחיך. זה הסומך על הפלט:

(סז) בפקר תאמר מי-יתן ערב. (סוטה מט) ויהיה
הערב של אמש: ובערב תאמר מי-יתן בקר. של
שחרית, שהצרות מתחזקות תמיד, וכל שעה מרבה
קללתה משלפניה: (סח) באניות. בספינות
בשביה: והתמפרתם שם לאיביך. אתם מבקשים
להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות: ואין קנה.
כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמפרתם. בלע"ז
איפורונדריץ ווי"ש (און איהר וועט זיך אליין
פערקייפען), ולא יתכן לפרש "והתמפרתם",
בלשון 'ונמפרתם' על ידי מוכרים אחרים, מפני
שנאמר אחריו: "ואין קנה": (סט) לזרת את-בני
ישראל. שיקבלו עליהם את התורה באלה

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִזָּאב מִלִּבְד הַבְּרִית אֲשֶׁר־
כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב כִּסִּי: פ שְׁבִיעִי כִּסִּי א וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אִתָּם
רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם
בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־
אֲרָצוֹ: ב הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ
הָאֵתֹת וְהַמִּפְתִּים הַגְּדֹלִים הָהֵם: ג וְלֹא־נָתַן
יְהוָה לָכֶם לֵב לִדְעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנוֹיִם
לִשְׁמָע עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּסִּי: ד וַאֲלֹךְ אִתְּכֶם
אֲרַבְעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא־בָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם
מֵעַלֵיכֶם וְנִעַלְךָ לֹא־בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ: ה לָחֶם
לֹא אָכַלְתֶּם וַיֵּין וְשִׁכָּר לֹא שְׁתִּיתֶם לְמַעַן
תִּדְּעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וּמִפְסִיד ו וַתָּבֹאוּ
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ־חֹשְׁבֹן וְעֹוג
מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתְכֶם לְמַלְחָמָה וְנַכְּכֶם: ז
וְנִקַּח אֶת־אֲרָצָם וְנִתְּנָה לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי
וּלְגָדִי וּלְחֵצִי שֶׁבֶט הַמְּנַשִּׁי: ח וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת

רש"י

קִימָא דִּי פְקִיד יִי יֵת מֹשֶׁה לְמַגְזֹר
עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְּמוֹאֵב
בְּר מִקִּימָא דִּי גִזֵּר עֲמָהוֹן בְּחֹרֵב:
א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
לְהוֹן אֲתוֹן חֲזַתוֹן יֵת כָּל דִּי עַבְדִּי
יִי לְעֵינֵיכֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדֵּיהִי וּלְכָל
אַרְעָה: ב נָסִי רַבְרַבִּיא דִּי חֲזַתָּה
עֵינֶיךָ אֲתִיָּא וּמוֹפְתִיָּא רַבְרַבִּיא
הָאֲנוּן: ג וְלֹא יֵהֵב יִי לְכוֹן לְבָא
לְמַדַּע וְעֵינֵיךָ לְמַחְזִי וְאֲדִינִי
לְמַשְׁמַע עַד יוֹמָא הַדִּין:
ד וּדְבָרִית יִתְכוֹן אֲרַבְעִין שָׁנִין
בַּמִּדְבָּרָא לֹא בְּלִיאָת כְּסוּתְכוֹן
מִנְכוֹן וּמִסְנַךְ לֹא עֲדוּ מֵעַל רַגְלֶךָ:
ה לְחֵמָא לֹא אָכַלְתוֹן וְחֵמָר חֲדַת
וְעַתִּיק לֹא שְׁתִּיתוֹן בְּדִיל דְּתִדְּעוּן
אַרִי אָנָּא יִי אֶלְהֵכוֹן: ו וְאֲתִיתוֹן
לְאַתְרָא הַדִּין וְנִפְקִי סִיחֹן מִלְּבָא
דְּחֹשְׁבֹן וְעֹוג מִלְּבָא דְּמַתְנָן
לְקַדְמוֹתְנָא לְאַנְחָא קְרָבָא
וּמַחְזֹנוֹן: ז וְנִסְבְּנָא יֵת אֲרַעְהוֹן
וַיִּהְיֶה לְאַחֲסָנָא לְשִׁבְטָא דְּרֵאוּבֵן
וּלְשִׁבְטָא דְּגָד וּלְפִלְגוֹת שִׁבְטָא
דְּמְנַשֶּׁה: ח וַתִּשְׁרוּן יֵת פְּתִגְמִי

וגו', היום הזה הכנתי שאתם דבקים וחספצים
במקום: תורה ד (ו) וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה. עתה
אתם רואים עצמכם בגדלה וכבוד, אל תבצעו
במקום ואל ירום לבבכם, ושמרתם את דברי
הברית הזאת. דבר אחר: "ולא נתן ה' לכם לב
לדעת", (ע"ז ה) שאין אדם עומד על סוף דעתו של
רבו וחסמת משנתו עד ארבעים שנה, ולפיכך לא
הקפיד עליכם המקום עד היום הזה, אכל מפאן
ואילך קפיד, ולפיכך: תורה ז (ח) וַיִּשְׁמְרֶתֶם
אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וגו':

חסלת פרשת תבא

ובשבועה: מלבד הברית. קללות שפותרת פהנים
שנאמרו בסיני: תורה א (ג) וְלֹא־נָתַן ה' לָכֶם לֵב
לִדְעַת. להפיר את חסדי הקדוש ברוך הוא, ולידבק
בו: עד היום הזה. שמעתי שאותו היום שנתן
משה ספר התורה לבני לוי, כמו שנאמר: (לקמן לא)
"ויתנה אל הכהנים בני לוי", באו כל ישראל לפני
משה ואמרו לו: משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני,
וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט
את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר: לא
לכם נתנה, לנו נתנה? ושםח משה על הדבר, ועל
זאת אמר להם: (לעיל כז) "היום הזה נהיית לעם

וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁכְּלוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן כִּסִּי: פפפ

קכ"ב פסוקים לעברית"ו סימן

פ פ פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזָרְחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכְיָה דְּרִכְיָנָעָם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִיז לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֶאֱדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרָה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרָה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרָה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרָה לפרשת כי תבוא בישעיה פרק ט

ט א קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרְךָ וְכָבוֹד יְהוָה עָלֶיךָ זֶרַח: ב כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶּה־אֶרֶץ וְעֶרְפֹּל לְאֻמִּים וְעָלֶיךָ יִזְרַח יְהוָה וְכָבוֹדוֹ עָלֶיךָ יֵרָאֶה: ג וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמַלְכִּים לְנֹגַהּ זֶרַח: ד שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאִי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹלָךָ בְּנִיךָ מֵרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנִתֶיךָ עַל־צֵד תֵּאֱמָנָה: ה אַז תִּרְאִי וְנִהְיֶת וּפָתַח וּרְחֹב לְבָבְךָ כִּי־יִהְיֶה עָלֶיךָ הַמֶּזֶן יָם חֵיל גוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: ו שְׁפַעַת גְּמֻלָּים תִּכְפֹּךְ בְּכָרִי מִדִּין וְעִיפָה כָלֶם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבֹנָה יִשְׂאוּ וּתְהִלּוֹת יְהוָה יִבְשְׂרוּ: ז כָּל־צֶאֱן קָדָר יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי נְבִיזוֹת יִשְׁרָתוּנָךְ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחֵי וּבֵית תִּפְאָרְתִּי אֶפְאֵר: ח מִי־אֵלָה כַּעֲב תַּעֲוִפֶנָּה וּכְיוֹנִים אֶל־אַרְבְּתֵיהֶם: ט כִּי־לִי אֵיִים יִקְוּ וְאַנְגִּיזוֹת תִּרְשִׁישׁ כְּרֹאשׁוֹנָה לְהִבִּיא בְּנִיךָ מֵרְחוֹק כְּסָפָם וְזָהָבָם אֹתָם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקִדּוּשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֶאֶרְךָ: י וּבְנוֹ בְּנֵי־נֹכַר חוֹמֹתֶיךָ וּמַלְכֵיהֶם יִשְׁרָתוּנָךְ כִּי בְקִצְפִי הִפְתִּיךָ וּבְרָצוֹנִי רַחֲמֶיךָ: יא וּפְתָחוּ שַׁעְרֶיךָ תָּמִיד יוֹמָם וּלְלֵילָה לֹא יִסְגְּרוּ לְהִבִּיא אֵלֶיךָ חֵיל גוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם

נהוגים: יב כִּי־הָגִיז וְהַמְּלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹדוּךָ יֹאבְדוּ וְהַגִּזִּים חָרֵב יַחֲרֹבוּ: יג כְּבוֹד הַלְכָנוּךְ
 אֵלֶיךָ יָבֹא בְּרוּשׁ תְּדַהֵר וּתְאֻשֹּׁר יַחֲדוּ לְפָאֵל מְקוֹם מְקַדְּשֵׁי וּמְקוֹם רַגְלֵי אֲכַבֵּד: יד וְהִלְכוּ
 אֵלֶיךָ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מַעֲזִיךְ וְהַשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלֶיךָ כָּל־מִנְאַצִּיךְ וְקִרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן
 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו תַּחַת הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׁנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשִׁמְתִּיךָ לְגִזְאוֹן עוֹלָם מִשּׁוֹשׁ
 דּוֹר וָדוֹר: טז וַיִּנָּקֶת חֶלֶב גּוֹיִם וְשֵׁד מַלְכִּים תִּינָקִי וַיִּדְעַת כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגֹאֲלֶךָ
 אֲבִיר יַעֲקֹב: יז תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת אָבִיא זֶהָב וְתַחַת הַבְּרוֹזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֻשֶׁת
 וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרוֹזֶל וְשִׁמְתִּי פְקֻדֹתַי שְׁלוֹם וְנִגְשִׁיךָ צְדָקָה: יח לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֲמֶם בְּאַרְצֶךָ
 שֹׁד וְשָׂבָר בְּגִבּוֹלֶיךָ וְקִרְאֵת יִשׁוּעָה חוֹמֹתֶיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ תִּהְיֶה: יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ
 לְאוֹר יוֹמָם וּלְלֵילָה הַיָּרֵחַ לְאִי־אִוִּיר לָךְ וְהָיָה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאֱלֹהֶיךָ לְתַפְאֲרֶתְךָ:
 כ לֹא־יָבֹא עוֹד שִׁמְשֶׁךָ וַיִּרְחֹךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשִׁלְמוֹ יָמֵי אָבְלֶךָ:
 כא וְעַמּוּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֹצֵר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יָדֶי לְהַתְּפָאֵר: כב הַקָּמֶן יִהְיֶה
 לְאַלְפֵי וְהַצֵּעִיר לְגִזִּי עֲצוּם אֲנִי יְהוָה בַּעֲתָה אֲחִישָׁנָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת
 וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
 אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
 הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנָּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבֹא וַיְגַל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
 אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ
 יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָה. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת כי תבוא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:16	06:12	08:53	08:52	09:25	09:26	10:30	10:30	19:03	19:10	19:34	19:26	18:46	19:36
חיפה (ק)	06:14	06:10	08:52	08:51	09:23	09:24	10:29	10:29	19:03	19:11	19:35	19:27	18:34	19:37
ירושלים (ק)	06:12	06:08	08:51	08:51	09:22	09:23	10:28	10:28	19:03	19:11	19:35	19:27	18:24	19:35
תל אביב (ק)	06:16	06:13	08:53	08:52	09:25	09:26	10:30	10:30	19:03	19:10	19:34	19:27	18:46	19:37
אוסטריה וינה (ק)	06:14	06:05	08:59	08:56	09:28	09:31	10:37	10:38	19:32	19:44	20:14	20:02	19:30	20:31
אוסטרליה מלבורן (ח)	06:33	06:42	08:52	08:57	09:29	09:24	10:27	10:22	18:06	18:01	18:26	18:31	17:48	18:41
אוקראינה אודסה (ק)	06:20	06:12	09:03	09:00	09:33	09:35	10:41	10:42	19:31	19:43	20:12	20:00	19:15	20:04
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	05:58	05:50	08:44	08:41	09:13	09:16	10:22	10:24	19:31	19:19	20:01	19:49	19:01	19:51
אוק. ז'יטומיר (ק)	06:24	06:15	09:09	09:05	09:38	09:42	10:47	10:49	19:56	19:43	20:28	20:14	19:28	20:18
אוקראינה קייב (ק)	06:15	06:06	09:01	08:58	09:30	09:33	10:39	10:41	19:51	19:37	20:22	20:09	19:22	20:13
אוקראינה דונייצק (ק)	05:49	05:40	08:34	08:31	09:03	09:06	10:11	10:13	19:18	19:06	19:48	19:35	18:50	19:39
איטליה מילאנו (ק)	06:46	06:39	09:30	09:27	09:59	10:02	11:07	11:08	20:08	19:57	20:37	20:25	19:41	20:39
אקוואדור קיטו (ח)	06:02	06:04	08:35	08:37	09:07	09:05	10:10	10:08	18:25	18:23	18:46	18:44	18:06	18:48
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:04	07:12	09:29	09:24	10:01	09:56	10:59	10:55	18:36	18:40	19:01	19:05	18:22	19:15
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	07:57	08:07	10:17	10:23	10:54	10:48	11:51	11:47	19:25	19:31	19:52	19:57		20:01
ארה"ב בולטימור (ק)	06:36	06:31	09:16	09:14	09:47	09:49	10:53	10:54	19:42	19:33	20:09	19:59	19:17	20:03
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	06:23	06:18	09:05	09:03	09:35	09:37	10:42	10:43	19:35	19:25	20:02	19:52	19:09	20:03
ארה"ב ג'רסי (ק)	06:24	06:18	09:05	09:03	09:35	09:37	10:42	10:43	19:34	19:25	20:01	19:51	19:08	20:03
ארה"ב דטרויט (ק)	06:58	06:52	09:38	09:34	10:10	10:12	11:18	11:18	20:13	20:03	20:41	20:30	19:47	20:42
ארה"ב היוסטון (ק)	06:58	06:55	09:34	09:34	10:06	10:07	11:11	11:11	19:49	19:42	20:12	20:05	19:25	20:14
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	06:26	06:21	09:04	09:03	09:35	09:36	10:41	10:41	19:25	19:17	19:50	19:41	19:00	19:51
ארה"ב מיאמי (ק)	07:00	06:58	09:35	09:35	10:08	10:08	11:12	11:12	19:44	19:38	20:07	20:01	19:21	20:10
ארה"ב ניו הייבן (ק)	06:20	06:14	08:58	09:00	09:31	09:33	10:38	10:39	19:30	19:20	19:57	19:46	19:03	19:59
ארה"ב שיקאגו (ק)	06:16	06:10	08:59	08:57	09:28	09:30	10:36	10:36	19:32	19:22	19:59	19:49	19:05	19:59
בוליביה לה פאס (ח)	06:27	06:32	09:01	08:58	09:31	09:27	10:32	10:29	18:35	18:36	18:57	18:58	18:18	19:02
בלגיה אנטוורפן (ק)	06:59	06:50	09:45	09:41	10:14	10:18	11:24	11:25	20:35	20:22	21:07	20:53	20:06	21:10
בלגיה בריסל (ק)	06:59	06:50	09:46	09:42	10:14	10:18	11:24	11:25	20:36	20:22	21:08	20:54	20:07	21:10
בלרוס ליובאוויטש (ק)	06:06	05:55	08:56	08:52	09:24	09:28	10:34	10:37	19:57	19:42	20:32	20:16	19:26	20:20
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:09	06:14	08:33	08:37	09:09	09:05	10:08	10:05	18:00	18:02	18:23	18:24	17:44	18:31
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:54	06:00	08:20	08:23	08:55	08:51	09:54	09:51	17:47	17:49	18:09	18:11	17:31	18:17
בריטניה לונדון (ק)	06:16	06:06	09:03	08:59	09:31	09:35	10:41	10:43	19:55	19:42	20:27	20:13	19:26	20:29
בריטניה מנצ'סטר (ק)	06:22	06:11	09:10	09:06	09:38	09:42	10:48	10:51	20:07	19:52	20:41	20:26	19:37	20:43
גרמניה ברלין (ק)	06:21	06:11	09:08	09:04	09:37	09:41	10:47	10:49	20:02	19:48	20:35	20:21	19:33	20:25
גרמניה פרנקפורט (ק)	06:42	06:33	09:29	09:25	09:57	10:01	11:07	11:08	20:18	20:05	20:50	20:36	19:49	20:40
הודו בומביי (ח)	06:22	06:21	08:55	08:55	09:28	09:28	10:32	10:31	18:57	18:52	19:19	19:14	18:35	19:18
הודו פונה (ח)	06:17	06:16	08:51	08:51	09:23	09:23	10:27	10:26	18:54	18:49	19:16	19:11	18:31	19:15
הונגריה בודפשט (ק)	06:05	05:57	08:49	08:46	09:18	09:21	10:27	10:28	19:31	19:19	20:01	19:49	19:03	19:53
טורקיה איסטמבול (ח)	05:32	05:26	08:13	08:11	08:43	08:45	09:50	09:51	18:43	18:33	19:10	19:00	18:17	19:04
יוון אתונה (ק)	06:55	06:50	09:35	09:33	10:06	10:07	11:12	11:13	20:01	19:52	20:26	20:17	19:35	20:21
מולדובה קישינב (ק)	06:27	06:19	09:10	09:07	09:40	09:43	10:48	10:50	19:51	19:39	20:20	20:08	19:23	20:12

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	06:13	06:15	08:53	08:53	09:23	09:23	10:27	10:28	19:00	18:55	19:23	19:17	18:38	19:21
ניו-זילנד קרייסטצ'רץ (ח)	06:59	06:48	09:10	09:04	09:43	09:37	10:39	10:34	18:02	18:09	18:30	18:36	17:50	18:40
נפאל קטמנדו (ח)	05:36	05:38	08:17	08:17	08:48	08:48	09:53	09:53	18:33	18:26	18:56	18:49	18:09	18:53
סינגפור סינגפור (ח)	06:58	06:57	09:27	09:26	10:00	09:58	11:02	11:00	19:12	19:10	19:33	19:31	18:52	19:35
פולין ורשא (ק)	05:40	05:50	08:34	08:38	09:06	09:10	10:16	10:18	19:32	19:18	20:05	19:51	19:03	19:55
פרו לימה (ח)	06:11	06:07	08:35	08:32	09:08	09:05	10:08	10:06	18:07	18:07	18:28	18:28	17:49	18:32
צרפת ליאון (ק)	06:55	07:03	09:44	09:47	10:16	10:19	11:24	11:26	20:26	20:15	20:55	20:44	19:59	20:57
צרפת פריז (ק)	07:01	07:09	09:52	09:55	10:24	10:27	11:33	11:34	20:41	20:28	21:11	20:59	20:12	21:13
קולומביה בוגוטה (ח)	05:43	05:42	08:18	08:16	08:48	08:47	09:51	09:49	18:10	18:08	18:31	18:29	17:50	18:33
קנדה טורונטו (ק)	06:35	06:42	09:23	09:25	09:54	09:57	11:02	11:03	20:00	19:49	20:28	20:17	19:33	20:29
קנדה מונטריאול (ק)	06:10	06:17	08:58	09:01	09:30	09:33	10:38	10:39	19:39	19:28	20:08	19:56	19:11	20:09
קפריסין לרנקה (ק)	06:16	06:20	08:55	08:57	09:29	09:30	10:34	10:35	19:16	19:08	19:41	19:33	18:51	19:37
רוסיה מוסקבה (ק)	06:25	06:37	09:24	09:29	09:55	10:00	11:07	11:09	20:34	20:19	21:10	20:54	20:03	21:11
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ק)	06:35	06:43	09:24	09:27	09:56	09:59	11:05	11:06	20:08	19:56	20:38	20:25	19:40	20:29
שווייץ ציריך (ק)	06:37	06:45	09:28	09:31	10:00	10:03	11:08	11:10	20:15	20:03	20:45	20:32	19:47	20:45
תאילנד בנקוק (ח)	06:04	06:04	08:37	08:36	09:09	09:08	10:12	10:11	18:33	18:29	18:55	18:51	18:12	18:55

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק; לכתחילה אור ליום שישי כל הלילה

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפרץ פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפלג פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il